

अथ सप्तमी ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ० १ २ ३ १ २ ३ २
परिस्वानासइन्दवोमदायबर्हणागिरा ।

१ २ ३ १ २
मधोअर्षन्तिधारया ॥ ७ * ॥

“स्वानासः” सुवानाः अभिषूयमाणाः “इन्दवः” सोमाः
“बर्हणा” महत्या “गिरा” स्तुति-रूपया वाचा युक्ताः सन्तः
“मदाय” मदार्थं “मधोः” मधुर-रसस्य “धारया” “परि अर्षन्ति”
परितो गच्छन्ति ॥

“परिस्वानासः”—“परिसुवानासः”—इति पाठौ, “मधोः”
—“सुताः”—इति च ॥ ७ ॥

अथ अष्टमी ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
आपानासोविवस्वतो जिन्वन्त उषसो भगम् ।

२ ३ २ ३ १ १
सूराअण्वितन्वते ॥ ८ † ॥

“विवस्वतः” दीप्तिमतः इन्द्रस्य “आपानासः” आपानभूताः
“उषसः” “भगं” श्रेष्ठां “जिन्वन्तः” प्रेरयन्तः “सूराः” सरन्तः‡

* ऋ० व० ६, ७, ३४ ।

† ऋ० वे० ६, ७, १८ ।

‡ ‘सूराः—सूर्यादेव दीप्तिमन्तः’—इति वि० ।

II
C
50

सोमाः “अथर्वं वि तन्वते”* अभिषव वेलाया सुपरवेषु शब्दं कुर्वन्ति ॥

“जिन्वन्तः”-“जनम्”—इति पाठौ ॥ ८ ॥

अथ नवमी ।

१ ३ १ २ ३ १ ३ १ २ ३ १ २
अपद्वारामतीनाम्प्रत्नाच्छण्वन्तिकारवः ।

१ ३ १ २ ३ १ २
वृष्णोहरसआयवः ॥ ९ ॥

“मतीनां कारवः” स्तुतीनां कर्त्तारः “प्रत्नाः” पुराणाः
“वृष्णः” सेचकस्य सोमस्य “हरसः”† आहर्त्तारः “आयवः”
मनुष्याः ऋत्विजः “द्वारा” यज्ञस्य द्वाराणि “अप ऋण्वन्ति”
विवृण्वन्ति ॥ ९ ॥

अथ दशमी ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
समीचीनासुआशतहोतानःसप्रजानयः ।

३ १ २ २ ३ १ २
पदमेकस्यपिप्रतः ॥ १० ॥

* ‘अथर्वं वितन्वते—सूक्तं वितानं कुर्वन्ति’—इति छि० ।

† ऋ० वे० ६, ७, ३५ ।

‡ “हरसः”—इति तु ऋग्वेदीयशब्दः, सामवेदीयस्तु “हरसे”—इति, पद-ग्रन्थी
तथैव दर्शनात्, व्याख्यानञ्चैवमेव विवरणहतापि—‘हरसे दौष्टे’—इति ।

॥ ऋ० वे० ६, ७, ३५ ।

“समीचीनासः” समीचीनाः* “जानयः” जाति-सदृशाः
 “एकस्य” सोमस्य “पदं” स्थानं “पिप्रतः” पूरयन्तः “सप्त
 होतारः”† यज्ञे “आशत” व्याप्नुवन्ति ॥

“आशत”-“आसत”—इति पाठौ, “जानयः”-“जामयः”
 —इति च ॥ १० ॥

अथैकादशी ।

१ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 नाभानाभिन्नआददेचक्षुषासूर्यन्दृशे ।

३ १ २ २ ३ १ २

कवेरपत्यमादुहे ॥ ११ ३ ॥

“नाभिं” यज्ञस्य नाभिभूतं सोमं “नः” अस्माकं “नाभा”
 नाभौ अहम् “आददे” सोमं पीत्वा नाभि-स्थाने करोमीत्यर्थः ।
 किमर्थम्? “चक्षुषा” “सूर्यं” “दृशे” द्रष्टुम् । किञ्च, “कवेः”
 क्रान्त-कर्म्मणः सोमस्य “अपत्यम्” अंशम् “आ दुहे” आ
 पूरयामि ॥

“चक्षुषासूर्यन्दृशे”—“चक्षुश्चित्सूर्येसचा”—इति पाठौ ॥ ११ ॥

* ‘समीचीनासः—समीचीन-गुणाः सोमाः’—इति वि० ।

† ‘होतारः—देवानामाह्वतारः । सप्त जानयः—सप्त जनाः, वषट्कारिणः—
 होता, मित्रावरुणः, ब्राह्मणाच्छंसि, प्रोता, नेष्टा, अष्टावाकः, आग्नीध्र इति’
 —इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ७, १५ ।

¶ ‘कवेः अपत्यम् आदुहे—कविर्मेधावी ब्राह्मणः मस्यापत्यत्वं गच्छति सोमः, तेन
 निष्यादितत्वात् । आदुहे दुहने दशापविवात् सोमम्’—इति वि० ।

अथ हादशौ ।

३ २ ३ २ ३ २ ३ २ २ ३ २ ३ २
अभिप्रियन्दिवस्पदमध्वर्युभिर्गुहाहितम् ।

१ २ ३ १ २
सूरःपश्यतिचक्षसा ॥ १२ * ॥ १

“सूरः” सुवीर्यः इन्द्रः “चक्षसा” चक्षुषा “दिवः” दीप्तस्य
आत्मनः “प्रियं पदम्” अध्वर्युभिः “गुहा” गुहायां हृदये “हितं”
निहितं पीतं सोमम् “अभि पश्यति” ॥

“प्रियम्”-“प्रिया”—इति पाठीः ॥ १२ ॥

२ २ २ २ १ २ ३
॥ पार्थम् ॥ ओश्चोश्चोयि । प्रकावियाम् । उश

२ २ ३ ४ ५ २ २ २ २ २ ३ ४
ने । वब्रुवाणाः । देवोदेवा । नाश्चानि । माविव

५ ३ १ २ १ २ ३ ४ ५ २ २ १
क्ती । महिब्रताः । शुचिब । धूःपवाकाः । पदावरा ।

२ १ २ २ ४
होश्अभि । आश्चश्चि । तीश्चा ५ यिभा ई ५ ईन् ॥ (१)

२ १ २ २ ३ ४ ५ २ २ १
प्रहसासाः । तपला । वग्मच्छा । अमादस्ताम् ।

२ १ २ ३ ४ ५ २ २ १ २ १ २
वषग । णाअयासूः । अङ्गोषिणाम् । पवमा । न

* ऋ० वे० ६, ७, ३५ ।

† ‘गुहायां द्रोणकक्षत्रे हितं सोमाख्यं पदम्’—इति वि० ।

‡ “चक्षसा”—“चक्षुषा”—इति च बभूवम् ।

BI 71

•
v. ~~3~~

३४ ५ २१ १ १ २ २ ४
 सखायाः । दुर्मर्षिवा । णा३म्प्रव । दा३४३ । ती३सा

२२ १ २ १ २ २ ४ ४ ५
 पुकाईपु६म् ॥ (२) सयोजनायि । उरुगा । यस्यजूतीम् ।

२ २ १ २ २ १ २ ४ ४ ५ २ २ १
 वृथाक्रौडा । जा ३ म्निम । तेनगावाः । परीणसाम् ।

२ १ २ २ ३ ४ ५ २ २ २ २ १
 कृणुते । तिग्मशृङ्गाः । ओ३हो३होयि । दिवाचरा

२ १ २ २ १ ४
 यिः । ददृशे । ना३४३ । क्ता३मा५र्त्राईपु६ः (३) ॥ ५* ॥ [१]

२ २ २ १ २ १ २
 ॥ वाराहम ॥ हाउहाउ । ऊप । प्रकावियाम ।

२ १ २ २ ३ ४ ५ २ १ २ २ २ १ २
 उशने । वत्र्वाणाः । देवोदेवा । ना३ञ्चनि । मा

२ ४ ५ २ १ २ २ ३ ४ ५ २ २ २
 विवक्ती । महिब्रताः । शुचिवा३ । धूःपवाकाः । पदा

२ १ २ २ ४
 वरा । हो ३ अभि । आ ३ ४ ३ यि । ती३रा५यिभाद्

२ १ २ २ १ २ २ ३ ४ ५ २
 ४ ६न ॥ (१) प्रह्सासाः । तुपला । वग्मच्छा । अ

१ २ २ १ २ ३ ४ ५ २ १ २
 मादस्ताम् । वृषग । णाअयामू । अङ्गोषिणाम् ।

२ २ ३ ४ ५ २ १ २ ० १ २
 पवमा । न्स्खायाः । दुर्मर्षिवा । णा३प्रव । दा

BIBLIOTHECA INDICA ;
A
COLLECTION OF ORIENTAL WORKS
PUBLISHED
UNDER THE SUPERINTENDENCE
OF
THE ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.
NEW SERIES
Nos. 301, 321, 322, 323, 324, and 334.

Śāma Veda Śākhita,

WITH
THE COMMENTARY
OF
ŚĀYANA ĀCHĀRYA.

EDITED BY
PANDITA SATYAVRATA SĀMAŚRAMĪ,
EDITOR OF THE HINDU COMMENTATOR.

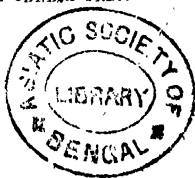
VOL. ~~III~~ III

Calcutta.

974

PRINTED BY N. K. SIRCAR AT THE GANESA PRESS

1876.

३४३ । ^{२ ४} ती३साप्रकाद्दुद्म ॥ (२) ^{२ १ २} सयोजतायि । ^{२ १} उरु
^{२ २ ४ ५} गा । ^{२ १ २} यस्यजूतीम् । ^{२ १} वृथाक्रीडा । ^{२ ३} ता३म्मिम । ^{२ ३} तेन
^{४ ५} गादाः । ^{२ १ २} परीणसाम् । ^{२ १ २} कृणुते । ^{२ ३ ४ ५} तिग्मशूटङ्गाः । ^{२ २} द्वाउ
^{२ १} द्वाउ । ^{२ १ २} ऊप् । ^{२ १ २ २} दिवाहरायिः । ^२ ददृशीना३४३ । ^२ क्ता
^४ इमाप्रर्जाद्दुद्मः (३) ॥ १८ ॥ [२]

॥ ^{२ २ १} प्रवङ्गार्गवम् ॥ ^{२ १ २} प्रकावियाम् । ^{२ १ २} उशनेवा । ^२ ब्रू
^{१ २} र्वाणाः । ^{२ २ २ १ २} देवोदेवा । ^{१ २ १} नाञ्जनिमा । ^१ वा२यिवक्तायि ।
^{२ १} महिब्रताः । ^{२ १} शुचिवन्धः । ^{१ २} पा२वाकाः । ^{२ २ १} पदावरा ।
^{२ २ १} द्वाअभियायि । ^{१ २ १} ती२रेभा३नाउ ॥ (१) ^{२ १ २} प्रदृसासाः ।
^{२ १ २} तृपलावा । ^१ ग्र२मच्छा । ^{२ २ १} अमादस्ताम् । ^{२ १} वृषगणाः ।
^{१ २} आ२यामूः । ^{२ २ १} अङ्गोषिणाम् । ^{२ १ २} पवुमान्दाम् । ^{१ २} सा२खा
^{२ १} याः । ^{२ १} दुर्मर्षिवा । ^{२ १} णंप्रवदाः । ^{१ २ २ १} ती२साका३माउ ॥ (२)

^{२ १ १}सयोजतायि । ^{२ १ २}उरुगाया । ^{१ २}स्याञ्जूतीम् । ^{२ २ १ २}वृथाक्रीडा ।

^{२ १}तन्मिमते । ^{१ २}नारुगावाः । ^{२ २ १}परीणसाम् । ^{२ १ २}कृणुतेतायि ।

^१ग्मारुष्टगाः । ^{२ २ १}दिवाचरायिः । ^{२ १ २}दृष्टेना । ^{१ २}क्त्वारुमृज्रा

^{१ १ १ १}३१३ । वारुष्टः(३) ॥ ३ * ॥[३]

॥ कुत्ससारथीयम् ॥ ^{३ ५}हो४वा । ^{३ २}उद्भवा३ । ^{४ ५}होवा ।

^{२ १ २ २ १}प्रकावियाम् । ^{२ १ २}उग्ने । ^{२ ३ ४ ५}वब्रुवाणाः । ^{२ २ १ २ २}देवोदेवा । ^२ना

^१श्चनि । ^{२ ३ ४ ५}माविवक्री । ^{० २ १}मद्भिब्रताः । ^{२ १}शुचिब । ^{२ ३}धूप

^{४ ५}बाकाः । ^{२ १ २ २ १}पदावरा । ^{२ १}हो३भि । ^{२ ३ ४ ५}ऐतिरेभान् ॥(१) प्र

^{१ २ २ १}क्षसासाः । ^{२ १ २}तृपला । ^{२ ३ ४ ५}वग्रुमच्छा । ^{२ १ २ २ १}अमादस्ताम् । ^{२ १}वृष

^{२ ३ ४ ५}ग । ^{२ १ २ २ १}णायआसूः । ^{२ १ २}अङ्गोषिणाम् । ^{२ १ २}पवमा । ^{२ ३ ४}नसखा

^५याः । ^{२ १ २ १}दुर्मर्षीवा । ^{२ १ २}णा३प्रव । ^{२ ३ ४ ५}दन्तिसाकाम् ॥(२) स

^{१ २ १}योजतायि । ^{२ १ २}उरुगा । ^{२ ३ ४ ५}यस्यजूतीम् । ^{२ १ २ २ २ १}वृथाक्रीडा । ^२ता

सामवेदसंहिता,

भगवत्सायणाचार्य-विरचित-भाष्य-संहिता ।

—००—

श्रीलक्ष्मी

वङ्गदेशीयासियाटीक्-समाजाभ्यर्थनया

—०००—

अधीतवेद-“प्रन्नकम्बनन्दिनी”-सम्पादकेन

श्रीसत्यव्रतसामश्रमिभट्टाचार्य्येण

वङ्गसामगेन

टीकित्ता सषावसरं शोधिता च ।

—०००—

तृतीयो भागः

उत्तरार्चिकः

प्रथमादि-प्रपःलकत्रयात्मकः ॥

कलिकातरः

गणेशयन्त्रे सुद्धितः ।

शकाः १९९९ .

१ १, २४ ५ २१२२ १ ११२ १, २
 इग्निम । तेनगावाः । परीणसाम् । कृणुते । तिग्म
 ४ ५ ११२२१ ११२ २२४ ५ ३
 भृङ्गाः । दिवाहरायिः । ददृशे । नक्तमृचाः । हो४
 ५ ३ २ ४ ५ ५
 वा । उज्जवा३ । होवा६हाउवा(३) ॥ ६* ॥ [४] १

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य अष्टमस्याध्यायस्य
 प्रथमः खण्डः ॥ १ ॥

अथ द्वितीयखण्डे —

असृग्रमिति द्वादशर्चः† प्रथमं सूक्तम् ;
 तत्र, प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ २ ३ १ २ ३ १ २
 असृग्रमिन्दवःपथाधर्मन्नृतस्यसुश्रियः ।
 ३ १ २ ३ १ २
 विदानाअस्ययोजना ॥ १ ‡ ॥

“अस्य” अनेन यजमानेन कृतान् “योजना” तद्देवता-
 योग्यान् सम्बन्धान् “विदानाः” जानन्तः “सुश्रियः” शोभन-
 अर्थेणाः “असृग्रम्” हविर्दानात् सृज्यन्ते ॥

“योजना”-“योजनम्”—इति पाठौ ॥ १ ॥

* क० गा० १३प्र० २अ० ६सा० ।

† ‘द्वितीयो द्वादशर्चः’—इति वि० खण्डः—इति यावत् ।

‡ अ० वे० ६, ७, २८ ।

अथ द्वितीया ।

१४ ३ १ १ ३ २ ३ १ १ १ २ १ २

प्रधारामधोअग्रियोमद्दीरपोविगाहते ।

३ २ ३ १ १ १ २

हविर्हविःषुवन्द्यः ॥ २ १ ॥

“हविःषु” हविषां मध्ये “वन्द्याः” स्तुत्यः “हविः” हवि-
रात्मकः यः सोमः “महोः” महतीः “अपः” वमतीवरीः “वि-
गाहते”, तस्य “मधोः” सोमस्य “अग्रियः” मुख्या धाराः प्रपत-
न्तीत्यर्थः ॥

“मधोः”--“मध्वः”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ १ १ १ १ २ १ १ २ २ २ १ २

प्रयुजावाचोअग्रियोवृषोअचिक्रददने ।

२ ३ २ ३ १ १ १ १

सद्भाभिसत्योअध्वरः ॥ ३ ३ ॥

“अग्रियः” हविषां मध्ये मुख्यः सोमः “युजाः” युक्ताः
“वाचः” प्रकरोतीत्यर्थः । एतदेव दर्शयति—“वृषः” ॥ कामानां
वर्षकः “सत्यः” सत्यभूतः “अध्वरः” हिंसा-वर्जितः सोमः

* “हविष्पु”—इति ख० ग० पु०-पाठः ।

† ऋ० वे० ६, ७, १८ ।

‡ ऋ० वे० ६, ७, १८ ।

॥ “वृषोअचिक्रदत्”—इति मूलस्य “वृषः”, “अचिक्रदत्”—इति छेदमवलम्ब्य
व्याचष्टे सायणः, परमेष पदप्रत्य-विरुद्धः तत्र “वृषा”, “उ”, “अचिक्रदत्”—इति
छेद-दर्शनात्; अतएव विवरणकार आह—“वृषा सेक्ता, उ इति पदपूरणः”—इति ।

सामवेदसंहिता,

भगवत्सायणाचार्य-विरचित-भाष्य-संहिता ।

—००—

श्रीलक्ष्मी

वङ्गदेशीयासियाटीक्-समाजाभ्यर्थनया

—०००—

अधीतवेद-“प्रब्रह्मन्दिनी”-सम्पादकेन

श्रीसत्यव्रतसामश्रमिभट्टाचार्येण

वङ्गसामगेन

दीक्षिता यथावसरं शोधिता च ।

—०००—

तृतीयो भागः

उत्तरार्चिकः

प्रथमादि-प्रपाठकत्रयात्मकः ॥

कलिकाता

गणेशयन्त्रे मुद्रितः ।

शकाः १८९९ ।

“सद्य” यज्ञगृहं “अभि” प्रति “वने” उदके अचिक्रदत् शब्दं करोतीत्यर्थः ॥

“वृषोअचिक्रदत्”—“वृषावचक्रदत्”—इति पाठौ ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

१ ३ १२ १२ ३ २ ३ १ २ २ १२ १२
परियत्काव्याकविर्नृमणापुनानोअर्षति ।

१२ ० १ २
स्वर्वाजीसिषासति ॥ ४ * ॥

“कविः” क्रान्तकर्मा सोमः “नृम्णा” नृम्णानि बलानि†
“पुनानः” शोधयन् “काव्या” काव्यानि कवि-कर्माणि स्तोत्राणि
“यद्” यदा “परि अर्षति” परिगच्छति, तदा “स्वः” स्वर्गं
“वाजी” बलवान् अन्नवान्विन्द्रः‡ “सिषासति” यागं प्रत्यागन्तुं
स्वकीयं बलं सम्भक्तमिच्छति ॥

“पुनानः”—“वसानः”—इति पाठौ ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३ २ ३ ३ २ ३ १ २
पवमानोअभिस्पृधेविश्वोराजेषीदति ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
यदीमृण्वन्तिवेधसः ॥ ५ † ॥

• ऋ० वे० ६, ७, २८ ।

† ‘नृम्णा धनेन’—इति वि० ।

‡ ‘वाजी—वेगवान्, अथवा चरुपुरोडाशादि-स्रक्षणेनाग्निनाश्रवान् स्वर्गलीकं’
पञ्चमानस्य साधयति—इति वि० ।

¶ ऋ० वे० ६, ७, २८ ।

“यद्” यदा “ईम्” एनं* सोमं “वेधसः” कर्मणां कर्त्तारः ऋत्विजः† “ऋण्वन्ति” प्रेरयन्ति, तदा “पवमानः” चरन्नेष सोमः “सृधः” स्पृष्टमानान् याग-विघ्नकारिणः राक्षसादीन् “अभि सीदति” नाशयितुमभिगच्छति । तत्र दृष्टान्तः—“विशः राजा इव” यथा राजा विशः स्पृष्टमानान् मनुष्यान् नाशयितुमभिगच्छति तद्वत् ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी ।

२ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ ३ १ २
अव्यावारेपरिप्रियोहरिर्वनेषुसीदति ।

३ १ २ ३ १
रेभोवनुष्यतेमती ॥ ६ ॥

“हरिः” हरितवर्णः “प्रियः” देवानां प्रियतम एव सोमः “वनेषु” उदकेषु‡ सम्पृक्तः “अव्याः” अवेः “वारे” वाले “परि सीदति” किञ्च “रेभः” अभिषव-वेलायाम् उपरवेषु शब्दं कुर्वन् “मती” मत्या स्तुत्या॥ “वनुष्यते” सेव्यते ॥ ६ ॥

० ‘ईम्—इति पदपूर्णाः—इति वि० ।

† “वेधाः”—इति मेधावि-नामसु निघण्टौ दृश्यते (३, १५)

‡ “अव्यो”—इति ऋ० पाठः ।

॥ ऋ० वे० ६, ७, २८ ।

- § ‘वनेषु उदकेषु सीदति, अथवा वनेषु काष्ठमयेषु द्रीणकल्लेषु पशुचमसादिषु सीदति’—इति वि० ।

॥ ‘मती—शुद्धा ऋत्विग्यजमानानाम्’—इति वि० ।

BIBLIOTHECA

COLLECTION OF OR.

भारदिक्रमेण सूची ॥

PUBLISHED UNDER THE SUPERIN

ASIATIC SOCIETY OF

NEW SERIES,

Nos. 339, 340, 342, 347, 348, 5, १-२३, २, ५-८-९) .. २६३

... .. २६८

... .. ५३९

... .. १९७

Sāma Veda Sāhita.

WITH THE COMMENTARY OF

SA'YANA A'CHĀRYA,

EDITED BY

SATYAVRATA SA'MAS'RAMI,

OF THE HINDU COMMENTATOR.

VOL. III.

974

CALCUTTA.

BY N. K. SIRCAR, AT THE GANES PRESS.

1876.

अथ सप्तमी ।

१ ३ १२ २२ ३ १ २ ३ १२ २२
सवायुमिन्द्रमश्विनासाकम्नदेनगच्छति ।

२ ३ १ २ ३ १ २
रणायोअस्यधर्मणा* ॥ ७ † ॥

“यः” यजमानः “अस्य” सोमस्य “धर्मभिः”‡ कर्मभिः
क्रयणाभिषवादिभिः “रण”¶ रमते, “सः” यजमानः “वायुम्,”
इ, न्द्रम्,” “अश्विना” अश्विनौ च “मदेन” “साक” सह
“गच्छति” प्राप्नोति ॥ ७ ॥

अथाष्टमी ।

२ ३ १२ २२ ३ १ ३ १ २ ३ १ २
आमित्रैवरुणेभगेमधोःपवन्तऊर्मयः§ ।

३ १ २ ३ १ २
विदानाअस्यशक्नभिः ॥ ८ ॥ ॥

* “धर्मभिः”—इति ऋ०-पाठः ।

† ऋ० वे० ६, ७, २९ ।

‡ धर्मभिरिति ऋग्वेदीयपाठमवलम्ब्यैवेदं प्रतीक-ग्रहणं व्याख्यानञ्च ; विवरण-
कृद्वाप्यातन्तु सामवेदीयम् तथाहि—‘धर्मणा कर्मणा’—इति ।

¶ “रणाः” दौर्घान्त्रुतिः “इचोऽनक्तिः (६, ३, १३५)”—इति तत्र दौर्घः ।

§ “सिवावरुणाभगंमध्वः”—इति ऋ०-पाठः ।

॥ ऋ० वे० ६, ७, २९ ।

15812:

येषां यजमानानां “मधीः” सोमस्य “जर्मयः” तरङ्गाः
 “मित्रावरुणा” * मित्रावरुणौ देवौ “भगं” † भगाख्यं देवञ्च
 प्रति “पवन्ते” चरन्ति, ते यजमानाः “अस्य” सोमस्य इदं
 सोमं “विदानाः” जानन्तः “शक्नभिः” सुखैः ‡ सङ्गच्छन्त इति
 शेषः ॥ ८ ॥

अथ नवमी ।

३ १ २ ३ २ ३ ३ १ २ ३ १ २
 अस्रभ्यर्ोदसौरयिम्नध्वोवाजस्यसातये ।

२ ३ १ २ ३ १ २
 अवीवसूनि सञ्चितम् ॥ ९ ॥

हे “रोदमी” व्यावापृथिव्यौ ! युवां “मध्वः” देवानां माद-
 यितुः “वाजस्य” सोमात्मस्यान्नस्य “सातये” लाभाय §
 “अस्रभ्य” “रयिं” धनं “अवः” अन्नञ्च ॥ “वसूनि” वास-
 कान्यन्यान्यपि पश्वादीनि “सञ्चितं” सञ्चयन्तः ** प्रयच्छत-
 मित्यर्थः ॥ ९ ॥

* , † ऋग्वेदीयपाठादुपारंभेदं प्रतीकप्रक्षणम् । विवरणकृता तु सुष्ठु-साते—
 ‘मित्रे, वरुणे, भगे-सप्तम्यैकवचनं चतुर्थ्यैकवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यम्, मित्राय, वरुणाय,
 भगाय’—इति ।

‡ ‘शक्नभिः—शक्नैः कर्मभिः’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ६, ७, ०६ ।

§ ‘सातये—दानार्थम्’—इति वि० ।

॥ अवः—अन्नं यशो बलं वा’—इति वि० ।

** ‘संयतं—सम्यक् यतम्’—इति वि० ।

॥ मन्त्राणामकारादिक्रमेण सूची ॥

मन्त्रप्रतीकम्	वृत्तम्
अक्रान्त्यमद्रः (५, २, १. १ = ऊ १७, २, १—२३, २, ५—८—९)	२६३
अगम् (५, २, ९. १ = ऊ०)	२६८
अग्नश्चायुषि (६, ३, १२, १ = ऊ०)	५३९
अग्निवोदेवमग्निभिः (५, १, ९. १ = ऊ०)	१९७
अग्निन्नरो (६, १, १०, १ = ऊ०)	४२५
अग्निर्जुषतनो (६, २, १०० = ऊ०)	४७१
अग्निर्धवाणि (६, २, ७, १ = ऊ०)	४६१
अग्नेत्वमो (५, १, ०२, १ = ऊ ३, ०, १८—१२, २, १५)	९५
अग्र यडन्वा (६, ०, २, १ = ऊ०)	४३५
अग्र सुखतमं (६, १, १, ५ = ऊ०)	१९९
अग्र स्तोमं (६, २, १०, १ = ऊ०)	४७०
अग्रो सिन्धनां (४, १, १, ३ = ऊ ८, ३, ११—२३, ०, २)	३
अचिक्रददृषा (४, १, ३, ६ = ऊ०)	१०
अच्छानोयाद्या (६, २, १, ० = ऊ०)	४३६
अजोजनोद्विपवमान (६, १, ७, २ = ऊ पर्युषुप्रधन्व)	४०८
अत्याद्विद्याना (५, १, ३५५ = ऊ०)	१८१
अथान्थान्तमानां (४, १, १५, ३ = ऊ०)	५९
अथाव्यश्लःश्ल (६, ३, ७, १ = ऊ०)	५३५
अध्वलिषोमा (६, ३, ३०, ३ = ऊ०)	५६१
अध्वन्नप्रिये (४, १, ३, ३ = ऊ०)	९
अध्वयो अद्रिभि (५, १, ११, १ = ऊ ४, १, २०—४, २, १—३—४—	२०८
५—१६, २, १३—१५)	

अथ दशमी ।

२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
आतेदक्षमयोभुवंवन्दिमद्यावृणीमहे ।

२ ३ १ २ ३ १ २
पान्तमापुरुस्पृहम् ॥ १० * ॥

हे सीम ! यष्टारो वयं “ते” तव स्वभूतं “दक्षं” बलम्
“अद्य”† अस्मिन् यागदिने “आ” आभिसुख्येन “वृणीमहे”
सम्भजामहे । कीदृशम् ? “मयोभुवं” सुखस्य भावकम् “वङ्गि”
धनादीनां प्रापकम् “पान्तं” शत्रुभ्यो रक्षकम् “पुरुस्पृहं”
बहुभिः स्पृहणीयं कामानाम् ॥ १० ॥

अथैकादशी ।

२ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ ३ १ २ ३ १ २
आमन्द्रमावरेण्यमाविप्रमामनौषिणम् ।

२ ३ १ २ ३ १ २
पान्तमापुरुस्पृहम् ॥ ११ † ॥

हे सीम ! “मन्द्र” मदकरं स्तुत्यं वा त्वाम् “आ वृणीमहे”
“वरेण्य” सर्वैर्वरणीयं सम्भजनौयञ्च ; किञ्च “विप्र” मेधाविनं
त्वां तथा “मनौषिण” मनसईषा मनीषा तद्वन्तं स्तुतिमन्तं
वा त्वामावृणीमहे [प्रत्येकं विशेषणापेक्षया. आ-इत्युपसर्गः

* ङ० आ० ६, १, २, २ (२ भा० ५६ पृ०) = ङ० वे० ७, २, ६, ३ ।

† मूले तु “निपातस्य च (६, २, १३६)” — इति दीर्घान्तः “अद्या” — इति ।

‡ ङ० वे० ७, २, ६, ४ ।

मन्त्रप्रतीकम्	उद्यम्
अनुचिता (६, १, ७, ३ = ऊ पर्युषप्रथमम्)	४०९
अन्तरति (६, १, ११, २ = ऊ०)	४१९
अपन्नोचराब्धः (५, १, ३, ९ = ऊ०)	१८३
अपन्नपवनेचघो (५, १, ७, १ = ऊ०)	१९४
अपन्नपवसेचधः (५, १, १५, ३ = ऊ पवसेवशाचयम्)	२२८
अपहारा (४, १, १, ९ = ऊ प्रकायमुशनेव)	१०९
अपाङ्गपातं (६, २, १३, २ = ऊ ८, १, ३-१८, १, २)	४८१
अभिन्नन्दकसंशं (४, १, १, २ = ऊ ८, ३, ११-१३, १, २)	२
अभिगव्यानि (४, १, ६, २ = ऊ०)	२०
अभितिशुष्ठं (६, २, ११, १ = ऊ ७, २, १७)	७७२
अभिप्रियन्दिवं (४, २, १, १२ = ऊ प्रकायमुशनेव)	१११
अभिप्रियादिवः (५, १, ४, ८ = ऊ०)	१८८
अभिवस्त्रा (६, २, १८, २ = ऊ ८, २, १४)	५०४
अभिवायुं (६, २, १८, १ = ऊ ८, २, १४)	५०३
अभिविप्रा (५, १, ४, २ = ऊ०)	१८५
अभिद्विमत्य (५, २, १९, ९ = ऊ ५, १, १९)	२५३
अभौनोचर्षा (६, २, १८, ३ = ऊ ८, २, १४)	५०४
अभौनोवाजमातसं (५, १, १६, १ = ऊ ५, १, ९-४-५-६-७-८- १२, १, १५-१६-१७, १, १२-१३-१४-१६-१८, १, १०- १९, २, ९)	१९२
अभ्यर्षस्त्रायुध (४, १, ४, ७ = ऊ०)	१५
अभ्यादानपच्यतो (५, १, ५, ८ = ऊ०)	१६
अभाटयोअना (६, २, ५, १ = ऊ ७, १, १०)	४५०
अभिवद्याविचर्षणिः (६, ३, ३, ४ = ऊ०)	५२१
अयंसोमदृन्द्र (६, ३, १३, १ = ऊ १५, ९, ५)	५४३
अयन्द्वायमाधनो (६, १, १९, ९ = ऊ ३, २, १२-८, १, १०-११)	७६
अथापर्वस्वधारया (५, १, ८, १ = ऊ०)	१९५

कृतः* ; किञ्च “पान्तं” सर्वेषां रक्षकम् “पुरुस्पृहं” बहुभिः
स्पृहणीयं च त्वां सम्भजामहे ॥ ११ ॥

अथ द्वादशी ।

२ ३ १२ १२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
आरयिमासुचेतुनमासुक्रतोतनूष्वा ।

२ २ १ २ ३ १ २
पान्तमापुरुस्पृहम् ॥ १२ ॥ २

हे “सुक्रतो” शोभन-प्रज्ञ सोम ! त्वदीयं “रयिं” धनम्
वयम् “आ”‡ वृणीमहे । किञ्च, “सु चेतुनम्” [चिती
सञ्ज्ञाने (स्वा० प०) भावे औणादिक उन प्रत्ययः]
सुज्ञानञ्च । किञ्च “तनूषु” अस्मत्पुत्रेषु च धनं सुज्ञानञ्च त्वम्
“आ” विधेहि यद्वा पुत्रार्थं वयमावृणीमहे । तथा “पान्तं”
सर्वस्य रक्षकं “पुरुस्पृहं” बहुभिर्गृष्टभिः काम्यमानं त्वां सम्भजा-
महे ॥ १२ ॥ २

इति सामवेदार्थ-प्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य अष्टमस्याध्यायस्य

द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥

* विवरणकारस्त्वन्यथैव याचष्टे—‘आमन्द्रम्—आनुपूर्व्यं मन्द्रं बलम्’—इति,
‘आवरेण्यम्—आभिसुख्येन वरेण्यं तत्’—इति, ‘आवप्रस—अतिशयेन विपश्चितम्’
—इत्यादि च ।

† ऋ० वे० ७, २, ६, ५ ।

‡ अवाप्यन्यथा व्याख्यातं विवरणकृता—‘आरयिम्—आभिसुख्येन धनवन्तम्’
—इत्यादि ।

॥ ‘उक्तं बहिष्पवमानम्’—इति विः ।

[ग]

मन्त्रप्रतीकम्	वृत्तम्
अथापवापवस्त्रिणा (४, १, २१, १ = ज ३, २, १७-८, २, १०'-२३, १, १)	८८
अथावीती (५, १, ६, १ = ज०)	१८२
अयुक्ताखर (५, १, ८, २ = ज०)	१८६
अयुद्धयुधा (५, २, २१ ३ = ज ६, १, ६)	३०५
अचन्त्यर्कश्रवतो (४, १, २४, २ = ज ३, १, १६)	१००
अधानःसोम (५, २, २०, ३ = ज ६, १ ५-१६, २, ११)	३७२
अलषिराति (५, २, १४, २ = ज ५, १, ८-१०, १, २)	३३६
अथक्रानिण (६, १, ५, २ = ज ६, १, १५)	४०३
अथस्रदुर्हणायतो (४, १, १६, ३ = ज०)	६२
अथावारपरि (४, २, २, ६ = ज०)	११८
अथावारैःपरि (५, १, ५, ३ = ज०)	१६०
अषाढसुयं (४, २, ८, २ = ज ४, १, ६)	१४१
असाविसोमोच्युषो (५, २, १३, १ = ज ५, २, ८-८, १, १-१०, १, ४-१३, २, १७-२०)	३२०
अष्टचतस्र (४, २, २, १ = ज०)	६
अष्टप्रमिन्दवः (४, २, २, १ = ज०)	११५
अस्मभ्यंरोदसी (४, २, २, ६ = ज०)	१२०
अस्मभ्यमिन्द्विन्द्रियं (४, १, ३, १० = ज०)	१२
अस्माअस्माददन्धो (६, १, २, ५ = ज २०, १, १-२१, १, ११)	५१०
अस्यप्रेषाहेमना (६, २, ८, १ = ज ७, २, ६)	४६३
आघात्वावान् (४, १, १४, २ = ज ३, २, ७)	५८
आघाथेअग्निम् (५, २, ११, १ = ज ६, १, ६)	३०४
आजीमिर् (६, १, ४, १ = ज ६, १, १४-१७, २, ५-१६, २, १३- २३, २, १०)	३६६
आजामिर् (६, २, ३, २ = ज प्रद्युम्नानाय)	४३८
आनिदचं (४, २, २, १० = ज०)	१२१

अथ तृतीय-खण्डे, *प्रथम-तृचे—

प्रथमा ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १

मुद्धानन्दिवो अरतिमृथिव्या

२ ३ २ २ २ ३ ३ २ २ २

वैश्वानरमृतआजातमग्निम् ।

३ १ ३ २ ३ १ २ ३ १ २

कविःसम्राजमतिथिञ्जनाना

३ २ ३ १ २ ३ २

मासन्नःपात्रञ्जनयन्तदेवाः ॥ १ १ ॥

“मूद्धानं” गिरोभूतं, कस्य ? “दिवः” दुलोकस्य, “मृथिव्याः”
प्रथितायाः भूमिः “अरतिं” गन्तारम् [यद्वा, गन्तव्यं स्वामिनं],
“वैश्वानरं विश्वेषां नराणां सखन्धिनम्, “ऋते” [ऋतमिति
सत्यस्य यज्ञस्य वा नाम (निघ० ३, १०, ६) । निमित्त-सप्तम्येषा
(२, ३, ३ ६ वा०)] ऋतनिमित्तम् “आ” आभिमुख्येन जातं सृष्ट्या-
दावृत्पन्नं “कवि” क्रान्तदर्शिनं “सम्राजं” सम्यग्राजमानं
“जनानां” यजमानानाम् “अतिथिं” हविर्वहनाय सततं
गन्तारं [यद्वा, अतिथिवत् पूज्यम् “आसन्” आसनि [द्विती-
यार्थे सप्तमी (३, १, ८५), अग्नि-लक्षणेनास्येन हि देवा हवींषि
भुञ्जते] “नः” अस्माकं “पात्रं” पातारं रक्षकं वैश्वानरमग्निं

* ‘इदानीमाज्यानि’—इति षि० ।

† ऋ० आ० १, २, २, ५ (१ भा० २०४ पृ०) = घ० वे० ७, २४ = ऋ० वे०
४, ५, ९, १ ।

[म]

संज्ञप्रतीकम्	संज्ञम्
आतेवली (४, २, १२, १ = ज ४, १, १०)	१५५
आत्वारथे (६, २, ५, २ = ज आत्वारथसम्)	४५३
आत्वारथसम् (६, २, ५, २ = ज ७, १, १४-१८, १, १२-१४, ३, ३)	४५२
आदित्यैरिन्द्रः (४, १, २३, ३ = ज०)	२९
आनःसुताम (५, २, १७, ३ = ज ५, २, १७-१९, २, १९)	३४८
आनःसोमसंयतं (४, २, ७, ३ = ज प्रोक्षयासी०)	१३३
आनसोगन्तु (६, २, २०, २ = ज ११, १, १६)	५०९
आपवमानधारय (५, १, ४, ८ = ज०)	१८८
आपवस्वमदिन्नाम (५, १, ५, ४ = ज०)	१९१
आपानासोविवस्वतो (४, २, १, ८ = ज प्रकाव्यमुशनेव)	१०८
आमन्द्रमा (४, २, २, ११ = ज०)	१२१
आमासुपक्वमेरथ (६, २, १९, ३ = ज०)	५०७
आमिन्नेवरुणे (४, २, २, ८ = ज०)	११९
आयज्ञौःपृश्निर् (६, १, ११, १ = ज०)	४२८
आयद्दुवः (४, १, १९, ३ = ज ३, २, ७)	५४
आययोन्निभतं (४, १, ५, ४ = ज०)	१९
आरथिसा (४, २, २, १० = ज०)	१२२
आवथस्वमदि (४, १, २, २ = ज०)	८
आसुतेसिञ्चत (६, २, १५, १ = ज०)	५११
आसोतापरि (६, २, ६, १ = ज २, २, १-७, १, १७-१७, १, १३)	४५८
इदंवाग्दिरं (३, २, १०, ३ = ज०)	२९
इदंथे ऋग्रीतिषाम्नोतिरुचमं (६, ३, ५, ३ = ज०)	५२७
इन्द्रःसद्दामने (५, १, १७, २ = ज०)	२०१
इन्द्रकतुम (६, २, ६, १ = ज ९, १, १७-१९-९, २, १-१९- १९, २, १-५)	५२८
इन्द्रमीशानम् (५, १, २०, ३ = ज ५, १, १३-२२, २, २०)	१५८

“देवाः” स्तोतारः ऋत्विजः देवा एव वा “आ जनयन्”
यज्ञाभिसुख्ये न अजीजनन् अरख्योः सकाशात् उदपादयन् ॥

“आसन्नः पात्रम्”-“आसन्नापात्रम्”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ २२ ३ १ २ ३
त्वाविश्वे अमृतजायमानः ७

९ १२ ३ २ ३ १२ २२
शिष्नुन्नदेवा अभिसन्नवन्ते ।

२३ १५ ६ १ २ ३
तवक्रतुभिरमृतत्वमायन्

१२ २ ३ २ ३ १२ २२
वैश्वानरयत्पित्रोतदीदे ॥ २ * ॥

हे “अमृत” मरण-रहिताग्ने ! “विश्वे देवाः” स्तोतारः
“जायमानम्” अरख्योः सकाशात् उत्पद्यमानं त्वां “शिष्नुं न”
पुत्रमिव “अभि सं नवन्ते” अभिसंस्तवन्ति [यद्वा, दीव्यन्तीति
देवा रश्मयः ते सर्वे जायमानं त्वामभिसन्नवन्ते अभिगच्छन्ति,
यथा पितरः पुत्रमभि गच्छन्ति], अपि च हे वैश्वानर अग्ने !
“यद्” यदा “पित्रोः” पालयित्रोः द्यावा-पृथिव्योर्मध्ये “अदीदेः”
दीप्यसे, तदानीं “तव” त्वदीयैः “क्रतुभिः” कर्मभिः ज्योतिष्टो-
मादिभिर्यागैः “अमृतत्वम्” देवत्वम् “आयन्” यजमानाः प्राप्नु-
वन्ति ॥ २ ॥

[६]

मन्त्रप्रतीकम्	पृष्ठम्
इन्द्रशक्नो (६, १, ९, २ = ज ७, २, १२)	४६८
इन्द्रशक्नोच्चिनो (६, १, ९, ३ = ज० ")... ..	४६९
इन्द्रसोम (६, १, ८, ३ = ज परिप्रथम्)	४१४
इन्द्रसोमपवमान (५, १, १२, ३ = ज षोडशिवः)	२१३
इन्द्रसोमसगधसे (५, १, २, २ = ज०)	१०५
इन्द्रासोमपातये मदाय (६, ३, ३, ५ = ज०)	५३९
इन्द्रासोमपातवेवृत्रघ्न (५, २, १८, ३ = ज परित्यङ्घे)	३५१
इन्द्रासोमपातवेवृत्रघ्नो (५, २, ५, १ = ज०)	१२७
इन्द्रासोमपातवेवृत्रघ्नो (५, २, ५, २ = ज०)	१२८
इन्द्रासोमपातवेवृत्रघ्नो (५, २, ५, २ = ज०)	१२८
इन्द्रायेन्दो (४, १, ११, १ = ज १, १, १९-२०-२१-२२, १, ४, — १०, २, ४-१६, २, १२-२२, २, १६-२२, १, १९-२०)	३०
इमंशोभं (४, १, ७, १ = ज १७, १, १५)... ..	२१
इमाशुकम्भना (४, १, २३, १ = ज०)	९
उत्तमिसेति (६, १, ९, ३ = ज ६, १, ११-९, २, ११)	४२२
उतत्याच्चरितो (५, १, ८, ३ = ज०)	१९६
उतनएना (४, १, २१, २ = ज अथापना)	८९
उतनःप्रिया (६, ३, ९, १ = ज०)	५२७
उतनोगोमतीर् (४, १, ६, ३ = ज०)	२०
उतनीवाजसातये (५, १, २, ४ = ज०)	१८०
उतप्रपिष्य (६, २, १५, २ = ज साकसुचो)... ..	४८८
उतत्रुवन् (६, २, १, ४ = ज०)	४३५
उतस्वराजो (६, १, १, ३ = ज०)	३९३
उतशुष्मासईरते (५, १, ५, १ = ज०)	१८९
उत्तामदन् (६, १, ३, १ = ज०)	२९४
उद्गृध्रिभारत (६, २, २, ३ = ज०)	४३६

अथ तृतीया ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २
नाभियज्ञानां^१सदन^२रयीणां^३

३ १ २ ३ २ ३ १ २ २
महामाहावमभिसन्नवन्त ।

३ २ क १ २ ३ १ २
वैश्वानर^४रथ्यमध्वराणां^५

३ १ २ ३ १ २ ३ २
यज्ञस्यकेतुञ्जनयन्तदेवाः ॥ ३ * ॥ ३

“नाभिं यज्ञानां”^१, “सदनं रयीणां” धनानां स्थानमेक-
निलयं, “महां” महान्तम् “आहावम” आह्वयन्ते अस्मिन्नाहुतय
इत्याहावः तादृशं [यद्वा, वृष्ट्युदक-धाराणामाहाव-स्थानीय मेव-
भूतम्] अग्निम् “अभि सं नवन्त” स्तोतारः सम्यक् स्तुवन्ति ।
तथा “वैश्वानरं” विशेषां नराणां सम्बन्धिनम् अध्वराणां
यज्ञानां “रथ्यं” रथिनं, यथा रथी स्व-रथं नयति तद्वन्नेतारं
रंहितारं गमयितारंः “यज्ञस्य” “केतुं” प्रज्ञापकम् एव-
विधमग्निं “देवाः” स्तोतार ऋत्विजो देवा एव वा § “जन-
यन्त” जनयन्ति मन्यनेनोत्पादयन्ति ॥ ३ ॥ ३

* ऋ० वे० ४, ५, ६, २ ।

† ‘नाभिं यज्ञानां—प्रधानभूतं सदनम्—इति वि० ।

‡ ‘रथ्यं—रथभूतं रंहणीयं वा—इति वि० ।

¶ ‘केतुं—ध्वजम्—इति वि० ।

§ ‘देवाः—दानवन्त ऋत्विजः—इति वि० ।

[च]

मन्त्रप्रतीकम्	शुद्धम्
अदुत्येमधुमत्तमा (६, १, ६, १ = ज ६, १, १६)	४०५
उद्दिदिमि (६, ३, ४, १ ज १४, १, १६)	५२२
अद्यस्यते (५, १, ९, ३ = ज०)	१९९
अपनःसनना (४, १, १४, २ = ज०)	५८
अपप्रच (४, १, १, २४, २ = ज ३, २, १९)	१००
अपप्रयन्तो (६, २, १, १ = ज०)	४२९
अपखक्लुषु (६, ३, १६, ३ = ज०)	५५२
अपोमतिःपृच्छते (६, १, ९, २ = ज ६, १, २१-९, २, ११)	४२१
अपोयुजानम् (५, २, २०, १ = ज ६, १, ५-१९, २, ११)	३७१
अभयःपृणवच (५, १, १४, १ = ज ४, २, १६-१८, २, ७)	२२४
अभयदिन्द्र (४, १, १६, १ = ज०)	६०
अरुगयुतिर् (६, १, ११, ३ = ज ७, २, १०)	४०४
अस्त्रावेद (४, १, ५, २ = ज०)	१८
अतन्वतेन (६, ३, १२, २ = ज०)	५४०
अष्टिमनाथ (५, १, १, २ = ज शिशाञ्जानं चर्यतं)	१६५
अतन्व्यं चरितो (५, २, ४, ६ = ज०)	२८२
आतन्वितस्य योषणो (५, २, ४, २ = ज०)	२८१
अतसुत्यन्दशच्छिपोष्टजन्नि (४, १, १२, १ = ज ३, २, ७-२३, २, १४)	५०
अतसुत्यन्दशच्छिपोहरि (५, २, ४, ८ = ज०)	२७९
अतसुजन्नि (५, २, ३, ३ = ज०)	२७०
अतसोमाश्चभि (५, १, २, २ = ज०)	१७४
अतसोमाश्चक्षत (४, १, ६, १ = ज०)	१९
अतोन्वन्द्रास्त्रवाम (६, २, ९, १ = ज ७, २, १२)	४६७
अन्द्रनोर्गधि (५, १, १९, १ = ज ५, १, १२)	२५२
अम्बेनस्यत्तेन (६, ३, २, २ = ज १०, १, १-११, १, १२)	५१५
अवास्त्राथ (६, १, ८, २ = ज परिप्रधन्व)	४१२

अथ द्वितीय-दृचे—

प्रथमा ।

१२ ३ १ ९ ३ १ २ ३ २ १ १
 प्रवोमित्राय गायतवरुणाय विपागिरा ।

१ २ २ २ ३ २
 महिच्चत्रावृतमृच्छत् ॥ १ * ॥

हे मदीया ऋत्विजः ! “वः” यूयमित्यर्थः । “मित्राय” “वरुणाय” “विपा” व्याप्तया “गिरा” स्तुत्या “गायत” स्तुतिं कुरुत [स्तुत्या स्तुतेत्येतत् पाकं पचतीतिवत्] । हे “महिच्चत्रौ” प्रभूत-बली युवाम् “ऋत” यज्ञं† “बृहत्” महत् अपि प्रशस्तं स्तुत्यर्थमागच्छतमिति शेषः [अथवा “महत्” प्रभूतम् “ऋत” स्तोत्रं शृणुतमिति शेषः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ २
 सम्राजाया घृतयोनीमित्रश्चोभावरुणश्च ।

३ २ ३ १ २ ३ २
 देवादेवेषु प्रशस्ता ॥ २ ‡ ॥

“या” यी “मित्रश्च” “वरुणश्च” [परस्परपेक्षया च-शब्दः]
 “उभा” उभौ “सम्राजा” सम्राजानौ सर्वस्य स्वामिनौ “घृतयोनी”

* ऋ० वे० ४, ४, ६, १ ।

† ‘ऋतं मत्यम्’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ४, ४, ६, २ ।

[छ]

शब्दप्रतीकम्	पृष्ठम्
एषद्वन्द्वाय (५, २, ६, २ = ऊ०)	२८७
एषउस्त्वपुरुवती (५, २, २, १० = ऊ०)	२७५
एषउस्त्वष्टा (५, २, ४, १ = ऊ०)	२८०
एषकविर (५, २, ६, १ = ऊ०)	२८७
एषगव्युर् (५, २, ४, ४ = ऊ०)	२८८
एषद्विर्विधावति (५, २, २, ७ = ऊ०)	२७३
एषद्विर्व्यासरत् (५, २, २, ८ = ऊ०)	२७४
एषदेवःशुभायने (५, २, ५, ३ = ऊ०)	२८४
एषदेवोष्मसर्गः (५, २, २, १ = ऊ०)	२७०
एषदेवोरथर्षति (५, २, २, ४ = ऊ०)	२७१
एषदेवोविपन्यभिः (५, २, २, ५ = ऊ०)	"
एषदेवोविपाळतो (५, २, २, ६ = ऊ०)	२७१
एषधिया (५, २, ४, १ = ऊ०)	२७५
एषनृभिर्धि (५, २, ६, ३ = ऊ०)	२८८
एषपविर्चं (५, २, ५, २ = ऊ०)	२८४
एषपुक्धियायने (५, २, ४, २ = ऊ०)	२७६
एषप्रलेनजन्मना (५, २, २, ६ = ऊ०)	२७४
एषरुक्लिभिरी० (५, २, २, ५ = ऊ०)	२७८
एषवमूनि (५, २, २, ७ = ऊ०)	२७९
एषवाजी (५, २, ५, १ = ऊ०)	२८२
एषविप्रैरभिरुतो (५, २, २, १ = ऊ०)	२७१
एषविप्रानिवार्या (५, २, २, ३ = ऊ०)	"
एषनृषा (५, २, ५, ४ = ऊ०)	२८५
एषशुक्लादाभ्यः (५, २, ६, ६ = ऊ०)	२८९
एषशुक्लसिष्यदत् (५, २, ६, ५ = ऊ०)	"
एषशुक्लाणि (५, २, २, ६ = ऊ०)	२७८
एषसूर्यसरोवयत् (५, २, ५, ५ = ऊ०)	२८५

उदकस्योत्पादको "देवा" द्योतमानो "देवेषु" मध्ये "प्रशस्ता" प्रकर्षेण स्तुत्यो तौ स्तुत्या गायतेति पूर्वत्वान्वयः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
तानःशक्तमपार्थिवस्यमहोरायोदिव्यस्य ।

१ २ ३ २ २ १ २
महिवाङ्मन्त्रन्देवेषु ॥ ३ * ॥ ४

"ता" तौ देवौ "नः" अस्मदर्थं "पार्थिवस्य" पृथिवी-सम्बद्धस्य "दिव्यस्य" दिविभवस्य च "महः" महतः "रायः" धनस्य "शक्त" समर्थम्, भवतं दातुमिति शेषः । हे देवौ ! "वां" युवयोः "महि" महत् पूज्यं "चत्र" बलं देवेषु प्रसिद्धं, स्तुम इति शेषः ॥ ३ ॥ ४

अथ तृतीय-तृचे—

प्रथमा ॥

१ २ २ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
इन्द्रायाहिचित्रभानोसुताइमेत्वायवः ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
अण्वीभिस्तनापूतासः ॥ १ * ॥

"चित्रभानो" हे विचित्र-दीप्त "इन्द्रा" अस्मिन् कर्मणि "आयाहि" आगच्छ । "सुताः" अभिपुताः "इमे" सीमाः

* अत्रैव पुनः ६, ३, ११, १=४० वे० ४, ४, ६, ६ ।

† य० वे० २१, ३=४० वे० १, १, ५, ४ ।

[ज]

सन्तप्रतीकम्	शृङ्खला
एषमुख्येणहामो (५, २, ५, ६ = ऊ०)	२८६
एषस्यपीनये (५, २, ४, ५ = ऊ०)	२८२
एषस्यसद्यो (५, २, ४, ४ = ऊ०)	"
एषस्यमानुषीष्वा (५, २, ४, ६ = ऊ०)	२८१
एषत्तितोनि (५, २, ३, ४ = ऊ०)	२७०
कषवाइन्द्रयदक्रत ५, २, १, २ = ऊ०)	२०१
कषवाइवभृगवः (६, २, ६, २ = ऊ० ६, १, ६)	४८६
कदामर्त्तम् (५, ०, ०२, ३ = ऊ० ६, १, ०)	३०८
कविमिवप्रश्रयं (५, २, १८, २ = ऊ० ५, २, ११)	१५०
कविर्वेधम्या (५, ०, १३, ३ = ऊ० अमाविशोभो)	३२९
केतुकुणवन्नकेतवे (६, २, १४, ६ = ऊ०)	५४२
गभंसातः पितृ (६, २, ०, ० = ऊ०)	४६२
गाथनित्वा (५, ०, २३, १ = ऊ० ६, १, ८--२३, १, १-५)	३०९
गिरस्तइन्द्र (४, १, ३, ० = ऊ०)	११
गिरावज्जान (५, २, १०, ३ = ऊ०)	२०१
गीयाइन्द्रो (४, १, ३, ६ = ऊ०)	११
घृतम्यवस्व (६, २, १, ३ = ऊ०)	५१३
चमूर्च्छनो (५, १, १, ३ = ऊ० शिशुद्वय नष्टयन्तम्)	१६६
जनीयकोन्वयवो (६, २, ८, १ = ऊ०)	५३६
जुष्टइन्द्राय (५, १, ३, ८ = ऊ०)	१८३
ज्योतिर्यज्म्य (४, १, १, १ = ऊ० ६, २, ११--२४, २, २)	१
तंत्रःसर्वाथो (४, १, २, १ = ऊ० ३, २, २२-८, १, १०-११)	७५
तंष्ट्रिस्वराजं (५, १, १४, २ = ऊ० ४, २, १६--१८, २, ७)	२२४
तनेयत्रोअत्राचस (६, २, १६, २ = ऊ०)	६०७

“त्वायवः” त्वां कामयमाना वर्त्तन्ते । “अग्नीभिः” * [अङ्गुलि-
नामैतत् (निघ० २, ५, २)] ऋत्विजा मङ्गुलिभिः सुता
इत्यन्वयः । किञ्च, ते सीमाः “तना” नित्यं “पूतासः” शुद्धाः
ऊर्णा-पवित्रेण शोधितत्वात् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ २२ ३२ ३ १२ २२ ३ १२
इन्द्रायाह्विधियेपितोविप्रजूतःसुतावतः ।

२ ३ १ २ ३ १ २
उपब्रह्माणिवाघतः ॥ २ * ॥

हे “इन्द्र !” त्वम् “आयाहि” अस्मिन् कर्मणि आगच्छ ।
किमर्थम् ? “वाघतः” [ऋत्विङ्नामैतत् (निघ० ३, १८, ३)]
ऋत्विजः “ब्रह्माणि” वेद-रूपाणि स्तोत्राणि “उप” एतम् ।
कीदृशस्त्वम् ? “धिया” अस्मदीयया प्रज्ञया “इपितः” प्राप्तः,
अस्मद्भक्त्या प्रेरित इत्यर्थः । “विप्रजूतः” यथा यजमान-भक्त्या
प्रेरितः तथान्यैरपि विप्रैः मेधाविभिः ऋत्विग्भिः प्रेरितः !
कीदृशस्य ? “वाघतः ?” “सुतावतः” अभिषुत सोम युक्तस्य ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१२ २२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
इन्द्रायाह्वितुजानुपब्रह्माणिहरिवः ।

३ १ २ ३ १ २
सुतेदधिवनश्चनः ॥ ३ † ॥ ५

* ‘अग्नीभिः—सूक्ताभिः वीथिभिः’—इति वि० ।

† ऋ० वे० १, १, ५, ५ ।

‡ ऋ० वे० २, २, ५, ६ ।

[भा]

मन्त्रधत्तौकम्	पृष्ठम्
तद्यवितुर्वरेण्यं (६, ३, १०, १ = ऊ०)	५२७
तदिदास (६, ३, १६, १ = ऊ० १२, २, १२)	५४३
तन्वामदाय (४, १, ३, ८ = ऊ०)	११
तन्वाविप्रा (४, १, ११, २ = ऊ० इन्द्रायन्दौ)	३०
तन्वाशोचिष्ठ (४, १, २२, ३ = ऊ० अग्नेत्वन्नो)	६६
तमग्निमस्ते (६, १, १०, २ = ऊ०)	४२६
तमिद्वर्तु (४, २, २०, २ = ऊ० ६, १ ५-१६, २, ११)	३७१
तमिन्द्रंवाजयामसि (४, १, १०, १ = ऊ०)	२००
तमौडिख्यो (४, २, ६, १ = ऊ०)	१०६
तम्वलानुनं (६, २, १०, २ = ऊ० ७, २, १८-१६, २, ७-१८, २, १४) ..	४७६
तयापवस्य (६, ३, १, २ = ऊ०)	५१३
तरत्यभन्दौ (४, १, ४, १ = ऊ०)	१७
तवकला (४, १, ४, ६ = ऊ०)	१५
तवत्यद्भ्नो (४, १, ११, २ = ऊ० अर्ध्याश्चिभिः)	२०३
तवद्रप्साउद (४, २, १७, २ = ऊ० ४, २, १०-११, २, १६)	३४७
तानःशक्तं (४, २, ४, ३-६, ३, १२, १ = ऊ०)	१२०, ५३६
तानोवाजवतोर् (४, २, ६, ३ = ऊ०)	१३०
तेमस्यमनु (६, २, १७, ३ = ऊ० ८, १, १२)	५००
तेजानतस्त्रम् (६, ३, १६, २ = ऊ०)	५४१
तेनःसहस्रिणं (४, १, ३, ६ = ऊ०)	१८२
तेनोदृष्टिं (४, २, ११, ३ = ऊ० ४, १, १६)	१५४
तेपूताभोविपश्चितः (४, १, २०, १ = ऊ० सोमाःपवन्ता)	७६
तेविश्वता (४, १, २, ३ = ऊ०)	७
तेस्थामदेव (४, १, ८, ३ = ऊ०)	२६
तोशासारथयावाना (४, १, १०, २ = ऊ०)	२६
विंशद्वाभविजाति (६, १, ११, ३ = ऊ०)	४२०
विकटंकेपुमर्द्धिषो (६, ३, २०, १ = ऊ०)	५५८

[हरि-शब्दः इन्द्र-सम्बन्धिनो रश्मयोर्नामर्धेयम् “हरी इन्द्रस्य, लोहितोऽग्नेः (नि० १, १५, १-२)”—इति तद्दीयाश्व-नामत्वेन पठितत्वात्] हे “हरिवः” अश्व-युक्तेन्द्र ! त्वं “ब्रह्माणि” आनेतुम् “आ याहि” । कीदृशस्त्वम् ? “तूतजानः” त्वरमाणः । आगत्य च अस्मिन् “सुते” सोमाभिपत्र-युक्ते कर्मणि “नः” अस्मदीयं “चनः” [अन्न-नामैतत् (निरु० नै० ६, १६)] हविलक्षणमन्नं “दधिश्व” धारय स्त्रीकुर्वन्ति चर्षः ॥ १ ॥ ५

अथ चतुर्थ-तृचे—

प्रथमा ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ ३ १ २
तमीडिष्वयो अर्चिषावना विश्वापरिष्वजत् ।

३ १ ३ १ २ ३ १ २
कृष्णाकृष्णोतिजिह्वया ॥ १ * ॥

हे स्तोतः ! “तम्” अग्निम् “ईडिष्व” स्तुहि, “यः” अग्निः “अर्चिषा” ज्वाला-रूपेण तेजसा “विश्वा” सर्वाणि “वना” वनान्यरस्थानि “परिष्वजत्” परिष्वजति परितो वेष्टयति, यश्च तानि वनानि “जिह्वया” ज्वालया दग्धा “कृष्णा” कृष्णवर्णानि “कृष्णोति”, तमीडिष्वेति सम्बन्धः ॥ १ ॥

* ऋ० वे० ४, ८, २८, ५ ।

[अ]

मन्त्रप्रतीकम्			पृष्ठम्
निरस्मैस्र (६, २, १८, १ = ज ८, १, १२)	४८८
त्वंविष्ट (५, १, १८, ३ = ज ५, १, ११)	२५०
त्वंवृणुत (५, २, ८, ३ = ज०)	२००
त्वंवल्लभ (५, १, २०, २ = ज ५, १, १३-१२, २, २०)	१५६
त्वंविधुम् (४, १, १०, २ = ज परिखानीगिरिष्ठाः)	६३
त्वंसुतीमदिन्मो (५, २, १६, २ = ज लंसीमाविषारयुर्)	३४१
त्वंसुष्माफोषट्रिभिर् (५, २, १६, ३ = ज ")	"
त्वंसूर्येनष्ठा (५, १, ४, ५ = ज०)	१५
त्वंसोमाविषारयुर् (५, २, १६, १ = ज० ५, २, ११-१२-१३-१४-१५)	३४१
त्वंद्विमःप्रिता (४, २, १३, २ = ज ४, १, १८)	१५८
त्वंद्विराघसस् (५, २, १५, १ = ज ५, १, १०)	२२८
त्वंद्विश्रवतीनाम् (५, १, १८, ३ = ज ५, १, १३)	२५३
त्वंद्विशूरःशमिता (६, २, २०, १ = ज २१, १ १६)	५१०
त्वन्नदन्नाभर (४, २, १३, १ = ज ४, १, १८)	१५७
त्वमग्नेयज्ञानां (६, ३, १६, १ = ज०)	४७८
त्वमग्नेसपथा (६, २, १०, ३ = ज०)	४७१
त्वमिन्द्रयज्ञा (६, १, १२, १ = ज ७, २, १८-१६, २, ७-१८, २, १४)	४७६
त्वमीशिषेसुतानाम् (६, १, ३, ३ = ज०)	२८५
त्वांयज्ञंरवीष्टधन् (४, १, ४, ८ = ज०)	१६
त्वाविश्वेष्टत (४, १, २, २ = ज०)	१२४
त्वांयुष्मिन् (४, १, १३, ३ = ज ४, १, १८)	१५८
त्वंक्रतुमपि (६, ३, १०, १ = ज १३, २, १२)	५५६
त्वंविश्रवजोषमो (४, १, १७, ३ = ज परिखानीगिरिष्ठाः)	६४
दिवःपीठृषम् (५, १, ११, ३ = जै षधर्योषट्रिभिः)	२०३
दिवोषमौमि (५, १, १०, ३ = ज ५, १, ८ - ११, २, ८)	२४७
दिवोनाभा (५, १, ४, ४ = ज०)	१८६
दीर्घंशुक्लं (४, १, १६, २ = ज०)	६१

अथ द्वितीया ।

२ ३ २ ३ १ २ २ १ २ २ २ ३ १ २
यद् इन्द्राविवासतिसुम्नमिन्द्रस्यमर्त्यः ।

३ १ २ २ १ २ ३ २
द्युम्नायसुतराअपः ॥ २ * ॥

“यः” “मर्त्यः” मनुष्यः “इद्दे” दीप्ते अग्नी “सुम्नं” सुख-
करं हविः “इन्द्रस्य” [चतुर्थर्थे षष्ठी (२, ३, ६२)] इन्द्राय
“आविवासति” परिचरति प्रयच्छति, तस्य मर्त्तस्य “सुम्नाय”
द्योतमानायान्नाय तदर्थं “सुतराः” सुखिन तरणीयाः “अपः”
उदकानि वृष्ट्यात्मकानि, इन्द्रः करोत्विति शेषः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २
तानोवाजवतीरिषआशून्पिपृतमर्वतः ।

१ २ ३ २ ३ १ २
एन्द्रमग्निञ्चवोढवे ॥ ३ † ॥ ६

हे इन्द्राग्नी ! “ता” तौ युवां “वाजवतीः” अन्नवतीः “इषः”
द्रव्यमाणा “वृष्टीः” [यज्ञा, वाजी बलं तद्वतीः इषः अन्नानि]
“आशून्” शीघ्रगान् “अर्वतः” अश्वान् “नः” अस्मभ्यं “पिपृतम्

* ऋ० वे० ४, ८, २९, १ ।

† ऋ० वे० ४, ८, २९, १ ।

[ट]

	लघुम्
गन्तव्यतौकम्	
देवेभ्यस्त्वा (५, १, २, ५ = ऊ०) ...	१७६
द्विर्धषच्च (५, २, १८, २ = ऊ परित्यंघर्यतं)	३५१
धर्मादिवः (५, १, १२, १ = ऊ ४, २, १४-६, १, १६-१५, १, १५-१७, १, २०-२३, २, १६-२३, २, १६)	२११
धिषाचक्रं (६, ३, १५, ३ = ऊ०)	५५०
ध्वस्योःपुषपन्थोर् (४, १, ५, ३ = ऊ०)...	१८
नकिरस्यसंज्ञत्य (६, २, १४, २ = ऊ०)	४५४
नकिष्टङ्कर्मणा (४, २, ८, १ = ऊ ४, १, ९)	१४०
नकीरेवन् (६, २, ४, २ = ऊ० ७, १, १०)	७५१
नलाघतच्च (५, १, ७, ३ = ऊ०)	१६५
नमसेदुपसीदत (६, २, ३, ३ = ऊ०)	५२०
नराशंसमिच्च (६, १, १, ३ = ऊ०)	३६०
नवयोनवति (६, ३, ४, २ = ऊ १४, १, १६)	५२२
नाभानाभिन्न (४, २, १, ११ = ऊ प्रकायमुञ्जनेन)	११
नाभियज्ञागां (४, २, ३, ३ = ऊ०)	१२५
नित्यस्त्रोयो (५, १, ४, ७ = ऊ०) ...	१८०
नूनम्युनानो (५, २, १७, २ = ऊ परीतोषिच्च)	३०६
नृचक्षसरा (५, १, २, ८ = ऊ०)	१७०
पदापणीनगशयो (६, १, ३, २ = ऊ०)	३६४
परित्यंघर्यतं (५, १, १८, १ = ऊ० ५, १, १८-१६-२०-६, १, १-२-३- १२, २, १-२-१४, ७, १६-१७-१८-१६-२०-२१- १७, १, ८-१७, १, ६-१७, २, ९-२०, २, ४)	३५०
परिनीष्यश्चम् (५, १, ६, ३ = ऊ०)	१६३
परिप्रधन्वन्धाय (६, १, ८, १ = ऊ ६, १, १०-६, २, १०-१०, १, ६- १२, १, ७-१४, १, ५-१७, २, ६-२१, १, १६)	४१३

पूरयतम् प्रयच्छतम् । किमर्थम् ? “इन्द्रम्” “अग्निञ्च” “आ
वोढवे” आ समन्तात् वोढुं हविर्भिः प्रापयन्तु ॥ ३ ॥ ६

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य अष्टमस्याध्यायस्य
तृतीयः खण्डः * ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थ-खण्डे,† प्रथम-तृचे—

प्रथमा ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५
प्रोअयासीदिन्दुरिन्द्रस्यनिष्कृतं

२ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५
सखासख्युर्नप्रमिनातिसङ्गिरम् ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५
मर्यइवयुवतिभिःसमर्षति

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५
सोमःकलशेप्रतयामनापथा ॥ १ ॥ ३ ॥

“इन्दुः” सोमः “इन्द्रस्य” “निष्कृतं” संस्कृतं स्थानमुदरं “प्रो
अयासीत्” प्रैव गच्छति ; गत्वा च “सखा” सखिभूतः “सख्युः”

* ‘उक्तं प्रातःसवनं चतुर्विंशत्यौमिकम्’—इति वि० ।

† ‘इदानीं साध्यन्दिनं सवनम् । दृषापववधारथेभिः सन्तनि-प्रभृतीनि सामानि
ब्राह्मणेनोक्तार्थानि, पुनानः सोमधायेति कण्व-रथन्त = भृतोनि सामानि बार्हस्प-
तानि’—इति वि० ।

‡ ख० आ० ६, २, ९, ४ (२भा० १७२५०) = ख० व० ०, ३, ११, १ ।

मन्त्रप्रतीकम्	शङ्कम्
परिचयत्काव्या (४, २, २, ४ = ऊ०)	११०
परिस्वस्वानो (४, १, १६, ३ = ऊ० अमौनोवाजसात्मं)	१२२
परिस्वानश्चसे (४, २, १३, ३ = ऊ० परीतोषिच्च)	१०७
परिस्वानास इन्दवो (४, १, १, ७ = ऊ० प्रकाय्यमृशनेव)	१०८
परिस्वानोगिरिष्ठाः (४, १, १०, १ = ऊ० ३, २, ८-९-१०-८, १, ९- ९, २, ६-१०, १, १८-१५, १, ३-१५, १, ८-९-१०-११ -१२-१६, २, ७)	६३
परीतोषिचत्ता (४, २, १२, १ = ऊ० ५, २, १-२-३-४-५-६-७, १, ३-४-७, २, ३-४-९, १, ३-९, २, ४-९, ३, ११-१२, १, १८-१२, २, २०-१५, १, ६-१५, २, १२-१३-१४-१६, १, ५-१६, १, ६, १६, १, १८)	३०५
पर्जन्यःपिता (४, २, १३, २ = ऊ० असाःविषोमो)	३२८
पर्युषुप्रधन्व (६, १, ७, १ = ऊ० ६, १, १८-१९-९, २, ८-२०, २, ५-६)	४०८
पर्यन्नेवाजसातये (४, १, ३, ३ = ऊ०)	१८०
पवमाननितोश्म (५, २, १५, २ = ऊ० पवस्वदेवआयुषग्)	२२८
पवमानमवस्ववो (४, १, ३, २ = ऊ०)	१७९
पवमानव्यश्रुचि (४, २, ११, ३ = ऊ०)	१०५
पवमानसुवीर्य (६, ३, ३, ८ = ऊ०)	५२२
पवमानस्यजिघ्नो (४, २, ११, १ = ऊ०)	३०३
पवमानोअभिसृषो (४, २, २, ५ = ऊ०)	११७
पुषमानोअसिष्यदत् (६, ३, १, ५ = ऊ०)	५१४
पुषमानोरथीतमः (५, २, ११, २ = ऊ०)	३०४
पवस्वदेवआयुषग् (५, १, १५, १ = ऊ० ४, २, १७-१८-१९-२०-१७, १, १)	२२७
पवस्वदेवमीतय (५, २, १७, १ = ऊ० ५, १, १७-११, २, १९)	३४७
पवस्वदेववीर् (४, १, २, १ = ऊ०)	८
पवस्वदृष्टिम् (६, ३, १, १ = ऊ०)	५१६
पवस्वसोममद्यान्सुदः (५, १, १०, १ = ऊ० २-७, १, २, ८)	२४६

इन्द्रस्य “सङ्गिरं” सम्यग् गिरणाधारभृतम् उदरं “न” “प्र
मिनाति” हिनस्ति, किञ्च “मर्यं इव युवतिभिः” मर्त्तो यथा
तरुणीभिः स्त्रीभिः सह सङ्गतो भवति तद्दयमपि सीमी युव-
तिभिर्मिश्रण-शीलादिभिर्वसतीवरौभिरद्भिः सह “समर्षते” सङ्ग-
च्छते अभिषव-काल-पश्चात् सीमः “शतयामना” अनेक-यामन-
साधन-वित्तोपेतेन “पथा” मार्गेण दशापवित्त-सम्बन्धिना
“कलशे” द्रोणकलशे गच्छतीति शेषः यद्वैकमेव वाक्यम्—यथा
मर्यां मर्त्तोर्गं युवतिभिः सह सङ्गच्छते एवं कलशे शत-यामना
पथा सङ्गच्छते ॥

“शतयामना”—“शतयामना”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२३ १९ ३ १२ ३ १९
प्रबोधियोमन्द्रयुवोविपन्युवः

२ १ २ ३ १९
मनस्युवःसंवरणेष्वक्रमुः ।

२ ३ १ २ ३ क २२ ३ २ ३
हरिङ्गीडन्तमभ्यनूपतस्तुभो

२ ३ २ ३ २ ३ १ ९
भिधेनवःपयसेदशिअयुः ॥ २ * ॥

हे सीमाः “वः”-युष्माकं “धियः” ध्यातारः† “मन्द्रयुवः”
मदकरं शब्दं कामयमानाः “पनस्युवः” स्तुतिं कामयमानाः

* ऋ० वे० ७, ३, १४, २ ।

† ‘धियः—बुद्धयः’—इति वि० ।

मन्त्रप्रतीकम्	श्लोकम्
पवस्वसीममहे (५, २, १९, १ = ज० ६, १, ५)	३६८
पवीतारःपुनीतन (४, १, ४, ४ = ज०)	१४
पावमानीर्दधन्तु (५, २, ८, ४ = उ०)	२९६
पावमानीर्थाश्चेत्यृषिभिर् (५, २, ८, २ = ज०)	२९५
पावमानीःस्वख्ययनीःसुदुषा (५, २, ८, ३ = ज०)	२९५
पावमानीःस्वख्ययनीस्ताभिर् (५, २, ८, ६ = उ०)	२९७
पिबालाशस्य (६, २, ५, ३ = ज० आत्मानस्यम्)	४३४
पिबा सुतस्य (६, २, १६, १ = ज० ८, १, ८—१३, १, १५—११, १, १६—१६, २, १२—१८, २, १६)	४९२
पुनातादक्षसाधनं (४, २, ८, ३ = ज० ४, १, १०—७, १, १८—१८—८, १, १८—१४, २, १५)	१४४
पुनानः कलशेष्या (५, १, २, ६ = ज०)	१७६
पुनानासश्चमूषदो (५, १, २, २ = ज०)	१७४
पुनानोवारे (४, १, १२, २ = ज० श्रुत्याना)	३८
पुरःसन्नं (५, १, ६, १ = उ०)	१९३
पुराभिन्दुर् (५, १, २०, १ = ज० ५, १, १३—२२, २, २०)	२५५
एववादि (४, २, १२, २ = ज० ४, १, १७)	१५६
प्रकाशमुग्धनेव (४, २, १, २ = ज० ६, २, ५—१६, २, १६—१३, २, ९—६)	१०९
प्रजास्यतस्य (५, २, १०, ३ = ज०)	३०२
इतिवांसूर (४, १, ८, १ = ज०)	२५
प्रतेसोतारो (५, २, १९, २ = ज० ६, १, ४)	३६८
प्रत्यस्यैपिपोषते (६, ३, २, १ = ज० २०, १, १—१, १, १२)	५१५
प्रधारामधो (४, २, २, २ = ज०)	११६
प्रभङ्गोशरो (६, ३, ७, २ = ज०)	५३५
प्रयजावाचो (४, १, २, ३ = ज०)	११६
प्रवाचमिन्दुर् (५, १, ४, ६ = उ०)	७८०
प्रवाच्यताः सक्षधार्त् (४, २, १०, १ = उ० ४, १, १५—१३, ३, १)	१४९

“विपन्यवः” [—स्तोत्र-नःमैतत्*) स्तोतारः “संवरेषु” ढण-
कटा-वरणोपेतेषु याग-ग्रहेषु “प्राक्रमुः” प्रक्रमन्ते । तदेवाह—
“स्तुभः” स्तोतारः† “हरि” हरितवर्णं “क्रीडन्त” क्रीडन-शीलं
सोमम् “अभ्यनूषत” अभिष्टुवन्ति “धेनवः” अपि “पयसा”
स्वीयेन क्षीरेणैव “इत्” इमं सोमम् अभिलक्ष्य “अग्निश्रयुः”
अधिकं श्रेणन्ति ॥

“संवरणेषु”—“संवसनेषु”—इति पाठौ, “हरिङ्गीडन्त”
—“सोमश्मनोषां”—इति च, “पयसेदग्निश्रयुः”—“पयसेमग्निश्रयुः”
—इति च ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९
आनःसोमसंयतमिष्यषीमिष

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९
मिन्दोपवस्वपवमानजर्मिणा ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९
यानोदोदतेचिरद्वन्नसश्रुषी

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९
क्षुमद्वाजवन्मधुमत्सुवीर्यम् ॥ ३ ३ ॥ ७

* “विपन्यवः”—इति निखण्डौ सैधावि-नामसु सप्तदशं पदम् (३, १५) ।

† ‘स्तुभः—स्तोभवत्यः’—इतिवि० ।

‡ ऋ० वे० ७, ३, १५, ३ ।

मन्त्रप्रसोकम्	४४५
प्रवाच्यचाःसुखरंता (४, २, १०, २ = ऊ९, १, १५-२३, ३, १) ...	१५०
प्रवोधियो (४, २, ७, २ = ऊ० प्रोष्यासी०) • ..	१३३
प्रवोमिवाय (४, २, ४, १ = ऊ०) • ..	१२६
प्रवोर्षोप (४, १, २, ४ = ऊ ३, २, १६) ...	१००
प्रसवेतउदीरते (५, १, ५, २ = ऊ०) ..	१८०
प्रसुम्नानाया (६, २, ३, १ = ऊ १. २, १७-१८-६, २, १८-१९-१०- ६, १, १-११, २, २-३-१३-१५, १, १६-१६, १, १४-१८, १, १७-१९, १.१९-२०-२१-२२, २, ७)	४३७
प्रसोमयाङ्गीन्द्रस्य (४, २, १०, ३ = ऊ ४, १, १५-२३, ३, १) ...	१५०
प्रखानासोरथा० (४, २, १, ४ = उ प्रकाव्यसुशनेव) ...	१०६
प्रक्षंसासस्तृपस्ता (४, २, १, २ = उ प्रकाव्यसुशनेव) ...	१०३
प्रद्वोष्यमेदोदिहि (६, १, १०, ३ = उ०) • ...	४२७
प्रैष्ठवो (५, १, १८, १ = उ ५, १, ११) ..	२५६
प्रोष्यासीद् (४, २, ७, १ = उ० ४, १, ७-६, २, १०-७, २, ११- १०, १, ५-२३, २, १५-१८) ...	१३१
प्रोथदश्लोन (४, २, ९, १ = उ०) ...	१८८
प्रधनेतु (६, ३, ३, १ = उ०) ...	५१८
वृहन्निदिष्ठा (५, २, २१, २ = उ ६, १, ६) ..	३७५
ब्रह्मप्रजावत् (६, १, ७, ३ = उ०) ...	४६२
भद्रावस्ता (६, २, ८, २ = उ ७, २, ६) ..	४६५
भरामेष्ठा (४, १, ७, २ = उ० १७, १, १५) ...	२२
भिन्निविश्ला (४, १, ९, १ = उ०) ..	२७
भृश्यासते (६, २, १६, २ = उ पिवास्तुभस्य) ...	५६२
मघोनश्चापवस्त (५, १, ९, ७ = उ०) ...	१७७
मत्स्रवाद् (५, २, १, १ = ऊ षकगित्यसुः) ..	२६४
मरुत्सपाधि (६, २, २०, १ = ऊ ११, १, १६) ...	५०८

हे “इन्दे” दीप्त ! “सोम !” “पवमानः” त्वं “नः” अस्माकं
 “संयतं” सङ्गृहीतं “पिप्युषी” प्रहृष्टम्* “इषम्” अन्नम्
 “जर्मिणा” प्रवाह-रूपेण तदीयेन रसेन “पवस्व” प्रयच्छेत्यर्थः ।
 “या” इट् “नः” अस्माकम् “अहन्” अहनि अङ्गः “त्रिः”
 त्रिषु सवनेषु “असशुषी” अप्रतिवन्धो† “दीहते” । किम् ?
 “क्षुमत्” शब्दीपेतं सर्वत्र श्रूयमाणं “वाजवत्” बलवत् “मधुमत्
 माधुर्योपेतं “सुवीर्य” शोभन-सामर्थ्यं पुत्रं दीहते । ता मिषं
 पवस्वेति समन्वयः ॥

“जर्मिणा”-“अध्रियम्”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ ७

॥ प्रवद्गार्गवम् ॥ प्रोअयासायित् । इन्दुरिन्द्रा । स्या
 रनिष्कृताम् । सखासख्युः । नप्रमिना । तारयिस
 ज्जिराम् । मर्यद्वा । युवतिभायिः । सारमर्षतायि ।
 सोमःकला । शेशतया । मारनापथा३१उ ॥(१) प्रवो
 धियो । मन्द्रयुवो । वारयिपन्युवाः । पनस्युवाः ।
 संवरणायि । पूरव्कम् । हरिङ्गौडा । तमभ्यन् । षा

* ‘पिप्युषी’—पानेच्छाम्—इति वि० ।

† ‘असशुषी’—अशुष्येण—इति वि० ।

[य]

संज्ञकम्	पृष्ठम्
सङ्ख्येति (५, १, ४, ३ = ज०)	१८५
सधुसन्मन्मूनपात् (६, १, १, २, = ज०)	३८०
सद्यत्तत्पीमो (५, २, १, ३ = ज० अत्रात्तमुद्रः)	१६५
सर्वाद्भ्यो (५, २, १०, ० = ज०)	३०१
सखान्नामचौर् (४, १, ३, ४ = ज०)	८
सखीमेष्वस्य (४, १, २१, ३ = ज० अथापवा)	८०
सखीनोराय० (५, १, ७, १ = ज०)	१८४
सङ्गाविश्व (५, २, ८, २ = ज०)	१
साविदन्यत् (६, १, ५, १ = ज० ६, १, १५)	४०२
सानोषसाता (६, ३, ६, २ = इन्द्रकृतुमन्त्रा)	५२८
सार्द्धान्द्विवी (४, २, ३, १ = ज०)	१२३
सजम्बिलाद्ग (५, १, २, ४ = ज०)	१०५
सञ्जमानःसुबह्या (४, १, १९, १ = ज० ३, १, १-२-३-४-३, २, ५-८, १, ५-६-८, २, ८-९-९, २, १२-१८, १, ५- १४-२८, २, ७-२०, २, ८)	२८
यञ्जोकेषु (४, २, ११, २ = ज० ५, ५, १६)	१५३
यद्ब (४, २, ६, २ = ज०)	१३०
यदकद्द्विदंयते (५, १, २९, १ = ज० ६, १, १०)	३७६
यःपावमानोरथोऽप्युषिभिर् ()	२८४
यःसोमःकलत्रिणा (५, १, ४, ५ = ज०)	१८६
यःसोऽपिनीषु (६, २, १, २ = ज०)	४३३
यजिष्ठन्नावष्टमश्चे (६, २, १२, १ = ज० ८, १, ११८, १, ३)	४८०
यज्जायथाऽप्यर्थ (६, २, १८, १ = ज०)	५०६
यज्ञघनस् (४, १, १३, २ = ज०)	८८
यज्ञघ्नश्चिष्य (४, १, १०, १ = ज०)	२८
यत्तद्भ्रमयामश्चे (५, १, १५, १ = ज० ५, २, २०)	३३८
युगेद्विष (४, २, १४, ३ = ज० ४, १, १६-२५, २, १८)	१६१

^१रुतस्तुभाः । ^{२ १२}अभिधेना । ^{२ १}वःपयसायित् । ^१आरेशिश्र
^{२ १}यू३राउ ॥ (२) ^{२२ १२}आनःसोमा । ^{२ १}संयतम्यायि । ^{१२}प्यूरुषीमि
^{२२ १}षाम् । ^{२ १}इन्दोपवा । ^{१२}स्वपवमा । ^{२२ २}नारुजर्मिणा । यानो
^{१२}दोहा । ^{२२ १}तेत्रिरहान् । ^१आरसश्रुषायि । ^{२ १२}क्षुमद्वाजाः ।
^{२ १}वन्मधुमात् । ^{१२ २ १}सूरवौरिया३माउ । ^{१ १ १ १}वार३४पु (३) ॥ ७* ॥ [१]
 ॥ कावम् ॥ ^१प्रवो । ^{२ २}अयामीदिन्दुरिन्द्रा । ^२स्यनि
^१ष्कार्त्तारम् । ^{२ २}सखासख्युर्नप्रमिना । ^{२ १}तिसङ्गायिरारम् ।
^१मर्यइवयुवतिभायिः । ^{२ १}समर्षातारशयि । ^{१ २ ४ ३}सोमा३काला ।
^{२ १}श्रेष्ठताया२३ । ^{१ २ ४}माना३पा५था६पु६ ॥ (१) ^{२ १}प्रवोवा । ^२धि
^२योमन्द्रयुवो । ^{२ १}विपन्युवा२ः । ^१पनस्पुवःसंवरणायि । ^२षु
^१वक्रामूरः । ^{१ २}हरिक्रीडन्तमभ्यनू । ^{२ १}षतंस्तुभार३ः । ^१आ
^{२ ४ ५}भी३धेना । ^{२ १}वःपयासारशयित् । ^{१ २ ४}आशा ३ यिष्ठा ५ यू ६

* क० गा० ४प्र० १च० ७सा० ।

[त]

मन्त्रप्रतीकम्	पृष्ठम्
यत्नानोःसन्वारुहो (५, २, १३, ३ = ज गायत्रित्वा) ...	३८०
यदद्यसूर (६, १, २, १ = ज०) ...	३८२
यदिन्द्रचित्र (४, २, १४, १ = ज ४, १. १९-२३, २, १९) ...	१६०
यदिन्द्रप्राग् (५, १, १३, १ = ज ४, २, १५) ...	२९१
यदीद्युतेभिर् (६, ३, २, ३ = ज २०, १, १-२१, १, १२) ...	५१६
यद्वाकनेवशमे (५, १, १३, २ = ज ४, २, १५) ...	२२१
यद्दीडावीन्द्र (४, १, ९, १ = ज०) ...	१८
यन्मन्यसे (४, १, १४, २ = ज ४, १, १९-२३, २, २९) ...	१६०
यस्येष्टम् (६, १, १४, १ = ज०) ...	४८३
यस्यिद्वित्वा (५, २, २२, २ = ज ६, १, ७) ...	१७७
यस्यतद्वन्दः (४, १, १८, २ = ज ३, २, ११-२१, १, १४) ...	७३
यस्यते वचं ४, १, ९, २ = ज०) ...	२७
यु ईत्वाच्चिकेशिना (५, १, २३, ३ = ज गायत्रित्वा) ...	३८१
युञ्जन्तिप्रध्नं (६, ३, १२, १ = ज०) ...	५४१
युञ्जत्यस्यकाम्या (६, ३, १२, २ = ज०) ...	५४२
येनदेवाःपवित्रेण (५, २, ८, ५ = ज०) ...	२८०
येसोमानःपरावति (४, २, ११, १ = ज ४, १, १६) ...	१५२
रश्मिश्चिवं (४, २, ४, २० = ज०) ...	१६
रश्मो मित्रो (४, १, ११, ३ = ज इन्द्रायेन्दो) ...	३१
राजानोनप्रशस्तिभिः (४, १, १, ६ = ज प्रकायसुश्रनेव) ...	१०७
रायाच्चिरण्यथा (४, १, ८, २ = ज०) ...	२६
रेवतीर्नः (४, १, १४, १ = ज ३, २, ७) ...	५३
रथको षस्यराधसो (५, १, १६, १ = ज षभीनोवाजसातथं) ...	२३३
रथुरग्निर्बसु (४, १, २२, २ = ज षग्नीत्वज्ञो) ...	९५
राजोवाजेष (६, ३, १७, २ = ज०) ...	५४९
वावृध्मानःशवसा (६, ३, १९, २ = ज १२, १, १९) ...	५५५
वायाश्चर्षनीन्दवः (५, १, ३, ७ = ज०) ...	१८२

^{२२ १ २} ५६ ॥ (२) आनेवा । सोमसंयतम्यायि । ^{२२ १} षुषीमायि
^{१ २} षारम् । ^{२ २ १} इन्दोपवस्वपवमा । ^{१ २ २} नऊर्म्नायिणा २ । यानो
^{२ २} दोहतेत्रिरहान् । ^{२ १} असशपा २ ३ यि । ^{१ २ ४ ५} क्षूमा ३ द्वाजा । व
^१ न्मधूमा २ ३ त् । ^{१ २ ४} सूवा ३ यिरा पुयाथ ५ ६ म (३) ॥ १० * ॥ [२]
^{४ २ ३ ४ ५} ॥ लीशाद्यम् ॥ ^१ प्रोअया नीत् । ^१ इन्दुरिन्द्रा २ ३ ।
^{४ २ ५ ६} स्या ३ निष्कृतम् । ^{३ २ २ ३ ४} सखासख्युः । ^१ नप्रमिना २ ३ । ^{४ २} ती ३ म
^{३ ५} ङ्गिरम् । ^{३ २ ३ ४} मर्या इव । ^१ युवतिभा २ ३ यिः । ^{४ २ ३ ५} सा ३ मर्षति ।
^{३ २ २ २ ५} सोमः कला । ^{१ २} शेशतया २ ३ । ^{२ ४} मना ३ पा पुथा ६ ५ ६ ॥ (१)
^{३ २ २ ५} प्रवोधियः । ^१ मद्रयवो २ ३ । ^{४ २ ३ ५} वा ३ यि पन्सुवः । ^{३ २ ३ ५} पनस्युवः ।
^१ सुवर्णा २ ३ यि । ^{४ २ २ ५} पू ३ वक्रमुः । ^{३ २ ३ ४ ५} हरिक्कीड । ^१ तमभ्यनू २ ३ ।
^{४ २ ३ ५} षा ३ तस्तुभः । ^{४ २ ३ ४ ५} अभिधेना । ^१ वः पयसा २ ३ यित् । ^१ अशा
^४ ३ यि आ पुयू ६ ५ ६ ॥ (२) ^{४ २ २ ३ ४ ५} आनः सोम । ^१ संयतपा २ ३ यि ।

			पृष्ठम्
भन्तप्रतीकम्			
विधाङ्बृहत्तपिबन्तु (६, ३, ५, १ = ज०)	५२५
विधाङ्बृहत्तपिभुन् (६, ३, ५, २ = ज०)	५२६
वृष्टिन्दिवःपरि (५, १, २, ८ = ज०)	१७८
वृष्टियावारीत्यापेशम् (६, ३, ११, ९ = ज०)	५४०
वन्थाच्चिवेषो (६, ३, १४, ३ = ज०)	.	..	५४८
शुक्रेमत्वासमिधं (४, १, ७, ३ = ज० १७, १, १५)	२३
शिगुञ्जज्ञानं चरिं (५, २, १६, ३ = ज ६, १, ४)	३६६
शिगुञ्जज्ञानं चर्यतं (५, १, १, १ = ज ६, १, १२-१०, १, ७-१७, १, ७- १८-२३, २, ४-२३, २, ७)	१६४
शुक्रेःपवस्व (५, १, १७, २ = ज ५, १, ८-२१, ३, ८)	२४६
शुक्लमाश्रुतायुभिर् (४, १, १, १ = ज०)	७
शुक्लीशर्द्धो (६, ३, १३, ३ = ज १५, २, ५)	५४५
शूरधामः (६, २, ११, २ = ज ७, २, १७)	४७३
शूरीनी (५, १, १२, २ = ज धर्मादिवः)	२१२
श्रायन्तइव (५, २, १४, १ = ज ५, २, ८-१०, २, २)	३४६
सर्दरथो (६, ३, १३, २ = ज १५, २, ५)	५४३
संवत्सद्वमानभिर् (४, १, १६, २ = ज ३, २, १२-८, १, १०-११)	७५
सन्ध्यायश्चानिषीदत (४, २, ८, १ = ज ४, १, १२-७, १, १८-१६- ८, १, १८-१४, २, १५)	१४३
सन्वितस्थाधि (५, २, ७, ३ = ज०)	१६२
सन्देवः (५, २, ७, ६ = ज०)	२६३
सनइन्द्रःशिवः (६, ३, ४, ३ = १४, १, १६)	५२३
सनकर्जे (६, ३, १, ४ = ज०)	५२४
सनाचसोम (४, १, ४, १ = ज०)	१२
सनाञ्चोतिः (४, १, ४, २ = ज०)	,
सुःताद्वसुत (४, १, ४, ३ = ज०)	१३
सनोभगाय (४, १, १३, ३ = ज० ३, २, ७-२३, २, १४)	५१
सनोमन्द्राभिर् (६, ३, १६, २ = ज०)	५४८
सनोविदो (६, २, १, ३ = ज०)	४३४
सपवस्वमदिन्तमः (५, १, ५, ५ = ज०)	१६१
सपवित्रे विचक्षयो (५, २, ७, २ = ज०)	२६१
सपुनानउप (६, १, ४, २ = ज आजागटविर)	३७७
सभक्षमाणो (६, २, १७, २ = ज ८, १, १२)	४६६
समरुह्यग्रिम् (४, २, १२, ३ = ज ४, १, १७)	१५६

४ २२ ३५ ३ २२ ३५ १ ४ २२ ३
 प्यु३षीमिषम् । इन्दोपव । स्वपवमा २ ३ । ना३जमि
 ५२ ३२ २२ ३२ ५ १२ ४ २ ५ ५२ ३ २
 णा । यानोदोह । तेनिरहा२३न् । आ३सशुषी । क्षुम
 ३२ ५ १ १ ४
 द्वाजा । वन्मधुमा २ ३ त् । सुवा ३ यिरा ५ या ६ ५
 ६ म् (३) ॥ ११ * ॥ [३]

॥ यज्ञसारथिम् ॥ प्रोत्राया२३४मीत् । इन्द्रा२३
 ५ १ २ १ २ १ ३ २ ३
 ४यिन्द्रा । स्यानिष्कृता३म् । होयि । सखासा२३४
 ५ १ ३ ५ १ २ १ २ १
 ख्युः । नप्रामी२३४ना । तायिसङ्गिरा३म् । होयि ।
 ३ २ ३ ५ २ ३ ५ १ २ १ २
 मर्याई२३४वा । युवाती२३४भायिः । सामर्षता३यि ।
 १ ३ २ ५ ३ ५ २ २ ५ ५ १ २ २
 होयि । सोमाःकार३४ला । शिशता२३४या । माना
 १ २ १ ३ २ ३ ५ २ ३ ३
 पथा३ । हो२३४५ई ॥ (१) प्रवोधी२३४यो । मन्द्रायू२
 ५ १ २ १ २ १ ३ २ ३ ५
 ३४वो । वायिपन्युवा३ः । होयि । पनास्यूर३४वाः ।
 २ ३ ५ १ २ १ २ १ ३ २ ३
 संवारा२३४णायि । ध्रुवक्रमू३ः । होयि । हरायिङ्गा

सन्तप्रतीकम्		प्र पुस
समञ्जाविप्रता (५, २, ८, २ = ज०)	...	१८८
समिद्धेषोत (४, १, १३, २ = ज १, १, ७-१३, २, १४)	..	५०
समीपस्तु (४, २, ८, १ = ज० ४, १, १२-०, १, १८-१८-	...	४८८
८, १, १८-१४, १, १५	...	१४४
समीचीनासम्भाषत (४, २, १.१० = ज प्रकायसुशनेव)	...	१०८
समुद्रोष्णप्लु (४, १, ३, ५ = ज०)	...	१०
समुप्रियोष्ट्यते (६, २, ८, ३ = ज ७, २, ६)	...	४६५
सम्पानृभिर् (६, २, १५, १ = ज साकसुची)	...	४८०
सधाजाया (४, २, ४, २ = ज०)	..	१२६
सद्योजनउरुमायस्य (४, २, १, ३ = ज प्रकायसुशनेव)	...	१०५
सवर्द्धिता (६, १, ४, ३ = ज ञ्जाष्टविर्)	...	३८८
सवार्ज (६, २, १४, ३ = ज०)	..	४८५
सवार्जो (५, २, ७, ३ = ज०)	...	१८१
सवायुम् (४, २, २, ७ = ज०)	...	११८
सवीरो (६, १, ३, ३ = प्रसुस्थानाय)	..	४३८
सबृचवा (५, २, ७, ५ = ज०)	...	२८२
ससुतः (५, २, ७, १ = ज०)	...	२८०
ससुन्व (४, १, १८, १ = ज ३, १, ११-११, १, १४)	...	७२
सहस्रधाट्टयमं (६, २, ६, २ = ज २, २, १-७, १, १७-१२, १, १३)	...	४५८
साकज्ञानः (६, ३, १८, २ = ज०)	...	५६०
साकसुची (६, २, १५, १ = ज ८, १, ७-१२, १, ८-१८, २, ४)	...	४८६
सुप्रावीरु (६, १, २, २ ज०)	...	२८१
सुहृपलत्रस (४, १, १५, १ = ज०)	...	५०
सुषमिद्धो (६, १, १, १ ज०)	...	६८०
सुख'णासीयद्रिमिर् (४, १, २०, ३ = ज सोमाःपयका)	...	७८
सुख्यं स्वेव (६, १, ८, १ = ज ६, १, २१-८, २, ११)	...	४१०
सोमःपुनानोषर्षति (५, १, ४, १ = ज०)	...	१०८
सोमाःपयकाष्टयम् (५, १, ४, १ = ज०)	...	१८४
सोमाःपयकाष्टयवो (४, १, २०, १ = ज ३, २, १३-१४-१५-१६-	..	७८
१५, २, १६-१७-१८-१६, १, १-२३, १, १४)	..	७८
सोमानांखरणं (६, ३, ११, २ = ज०)	...	५३८
संक्षुत्तमिर् (६, ३, ३, २ = ज०)	...	५२०
दिव्यानाघोरथा (४, २, १, ५ = ज प्रकायसुशनेव)	...	१०६
सोनादेवो (६, ३, १७, १ = ज०)	...	५४८

२३४यिडा । तमाभ्यार३४नू । षातस्तुभाः३ । होयि ।

अभायिधेर३४ना । वःपायार३४सायित् । आग्निश्रयूः३ ।

होर३४पुई ॥ (२) । आनाःसोर३४मा । संयातार३४म्यौ ।

प्युषीमिषा३म् । होयि । इन्दोपार३४वा । स्वपावार३

४मा । नाऊर्न्मिणा३ । होयि । यानोदोर३४हा ।

तेत्रीरार३४हान् । आसश्रुपा३यि । होयि । क्षुमादा

२३४जा । वन्माधूर३४मात् । सुवीरिया३म् । हो २ ३

४पुई । डा (३) ॥ ५ ॥ [४]

॥ वाराहम् ॥ हाउहाउ । ऊप् । प्रोअयासायित् ।

इन्दुरि । द्रस्यनिष्कृताम् । सखासख्यूः । नप्रमि ।

नातिसङ्गिराम् । मर्युइवा । युवति । भिःसमर्षता

यि । सोमःकला । शेषत । या । मना३पा५ या ६ ५

* ऊ० गा० १० प्र० १ अ० ५ सा० ।

† "जगतोवाराहम्"—इति ख० पु० पाठः ।

यस्य निश्चसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।
निर्भमे तमङ्गं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ ७ ॥

॥ अथ सप्तमोऽध्यायः आरभ्यते* ॥

तत्र

प्रथमखण्डे,† प्रथम-तृचे—

प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
ज्योतिर्यज्ञस्यपवतेमधुप्रियं

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
पितादेवानाञ्जनिताविभूवसुः ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ २
दधातिरत्नं स्वधयोरपीच्यं

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २
मदिन्तमोमत्सरइन्द्रियोरमः ॥ १३ ॥

“यज्ञस्य” अग्निष्टोमादेः “ज्योतिः” दीपकः सोमः “प्रियम्”
इन्द्रादीनां प्रियभूतं “मधु” मधुरसं “पवते” पूयते दशापवि-

* ‘त्रिणवसौभिकसिदानां षष्ठमङ्कः’—इति वि० ।

† ‘वयस्त्रिणवसौ वताः षष्ठम्’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, ३, १२, ५ ।

२ १ २ १ २ १ ३ ४ ५ २ १
 ६ ॥ (१) प्रवोधियो । मन्द्रयु । वोविपन्युवाः । पनस्यु

२ १ २ १ ३ ४ ५ २ १ २ २ १
 वाः । संवर । णेषुवक्रमूः । हरिङ्गीडा । तमभ्य ।

२ २ ३ ४ ५ २ १ २ ० १ २ १ ० २
 नूषतस्तुभाः । अभिधेना । वःपय । सेत् । अशाइयि

४ २ २ १ २ २ १ २ ३ ४ २
 आपुयूद्पूद्ः ॥ (२) आनःसोमा । संयतम् । पिष्युषी

५ २ १ २ २ १ २ २ ३ ४ २ ५ २ २
 मिषाम् । इन्दोपवा । स्वपव । मानजमिणा । या

१ २ २ २ १ २ ० २ ५ २ २ २
 नोदोहा । तेत्रिर । हन्नसश्रुपायि । हाउहाउ ।

१ २ १ २ २ १ २ ३ २ ४
 ऊप् । क्षुमदाजा । वन्मधु । मत् । सुवाशरापुयाईप्

ईम् (३) ॥ १५ * ॥ [५]

२ २ १ २ २ २ ४ २
 ॥ अपामीवम् ॥ प्रोआ । यासीदिन्दुरिन्द्राशस्याइनि

२ ५ २ १ २ ५ २ ३ ५ २
 ष्कृतम् । सुखा । सख्यर्नप्रमिनाशुतीइसङ्गिरम् । म

१ २ ४ २ ३ ५ २ २ १ २
 र्याः । इवयुवतिभाइयिःमाशमर्षति । सोमाः । कल

२ ३ २ ४ २ १ २ २
 शेषयया । मनाशपापुयाईप् ३ ॥ (१) प्रवो । धियोमन्द्र

तत्र शोध्यतइत्यर्थः । रसो विशेषेण—“पिता” पालकः
 “जनिता” फलस्य उत्पादकः “विभूवसुः” प्रभूतधनः तेन
 सम्पादयितुं शक्यत्वात् तादृशः सोमरसः “स्वधयोः” [“स्वधे”—
 इति द्यावापृथिव्योर्नाम (निघ० ३, ३०, १)] “अपीच्यम्”
 [—इति चान्तर्हितस्य (निघ० ३, २५, ६)] द्यावापृथिव्यो-
 र्मध्येऽन्तर्हितं “रत्नं” रमणीयं धनं “दधाति” स्थापयति
 यजमानेषु । स एव पुनर्विशेष्यते—“रसः” रससि
 “मदित्तमः” मादयित्तमः “मत्सरः” स सोमः “इति नः”
 इन्द्रेण जुष्टः इन्द्रिय-वर्षकी वा* ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ क २ १ ३
 अभिक्रन्दन्कलशंवाज्यर्षति

१ २ ३ ० ३ १ १ ३ १
 पतिर्द्विवःशतधारोविचक्षणः ।

१ २ ३ २ ३ १ २
 हरिर्मित्रस्यसदनेषुसीदति

३ १ ३ ३ १ २ ३ १ २
 मर्त्यजानोविभिःसिन्धुभिर्वृषा ॥ २१ ॥

* ‘ज्योतिर्यज्ञस्य • पवते—ज्योतिरुज्ज्वलं दीप्तिकरं यज्ञस्य पवते पयते मधु-
 रसं * * * पिता देवानां जनिता विविधेन प्रकारेण जनिता । कथम् ? “अग्नेौ
 प्रांस्रुञ्जतिः सम्यगादित्य मुपतिष्ठते । आदित्याज्जायते वृष्टिर्दृष्टे रत्नं ततः प्रजाः”—
 अग्नेन प्रकारेण जनिता । विभुर्विश्वस्य भावयिता । दधाति धारयति रत्नं स्वधयोः
 अपीच्यम् अविनाशि मदित्तमः सत्वरः रमणीयः इन्द्रियः इन्द्रस्य स्वभूतः रसः
 वीर्यम्—इति वि० ।

^४ युवोश्वाश्रियपन्युवः । ^{१३५} पना । ^{२१} स्युवःसंवरणाश्रियषूश्वक्रमुः । ^{४ २३५}
^{११} हरायिम् । ^{२२} क्रीडन्तमभ्यनूष्पाश्रतस्तुभः । ^{४ १३५} अभायि । ^{११} धे ^{२२}
^२ नवःपयसेत् । ^{२२} अशाश्रियिआप्रयूद्पुद्ः ॥ (२) ^४ आनाः । ^{२२ १} सो ^{२२}
^{४ २२ ३ ५} मसंयतम्याश्रियप्यूष्पी मिषम् ^{११} इन्दो । ^१ पवस्वपवमाश्रना
^{२२ ३ ५२} श्रुर्मिणा । ^{२२ १} यानो । ^{२२} दोहते । ^{४ २३५} त्रिरक्षाश्रनाश्रसश्रुषी ।
^{२ १} क्षुमात् । ^{२२} वाजवन्मधुमत् । ^१ सुवाश्र यिरा पू या ई पू
ई म् (३) ॥ १८ * ॥ [६] ७

अथ नकिरिति प्रगाथरूपे द्वितीयसूक्तेः—

प्रथमा ।

^{२ ३ १ २} नकिष्टङ्गर्मणानशद्यश्चकारसदावृधम् । ^{२ २ ३ १ २ ३ १ २}

^{२ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} इन्द्रन्नयज्ञैविश्वगूर्त्तमृभ्वसमधृष्टन्धृषणुमोजसा ॥ १ ऽः ॥

* क० गा० २३प्र० २अ० १८सा० ।

† 'उक्ती माध्यन्दिनः पवमानः । वृहत्पृष्ठं वामदेव्यं शैत्रावषणं साम अभि-
निधनं काण्वं ब्रह्मसाम वैश्वानसमच्छावाकसाम'—इति वि० ।

‡ क० आ० १, १, १, १ (१भा० ५०२४०) = च० वे० ६, ५, ८, ३ ।

सोमः “वाजी” वेजनवान् गमनवान् [यद्वा, अश्वसदृशः]
 “अभिक्रन्दन्” अभितः शब्दं कुर्वन् “कलशं” द्रोणकलशम्
 “अर्षति” गच्छति । कीदृशः “दिवः” द्योतमानस्य अन्तरिक्षस्य
 दशापवितलक्षणस्य “पतिः” पालकः स्वामी यद्वा द्युलोकस्य
 स्वामी [दिवि हि सोमत्पन्नः “तृतीयस्या मितो दिवि सोम
 आसीत्”—इति श्रुतेः] “शतधारः” परिमित-धार-पेलः
 “विचक्षणः” विशेषेण द्रष्टा* “हरिः” हरितवर्णः सोमरसः
 “मितस्य” मित्रवर्द्धितकरस्य यज्ञस्य “सदनेषु” “सीदति”
 निषण्णो भवति† । कीदृशः सन्? “सिन्धुभिः” स्यन्दन-साधनैः
 अविरोमभिः दशापवित्वावयवैः‡ “मर्मृजानः” शोधमानः
 “वृषा” वर्षकः फलानाम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२३ १ २३ २२ ३
 अग्रेसिन्धूनाम्यवमानो अर्ष
 १० ४ १ २ ३ १२ २२
 स्येवाचो अग्रियो गोषु गच्छसि ।
 २३ १ २ ३ १२ २२
 अग्रे वाजस्य भजसे मद्दहनम्
 ४२ १ १ २
 स्वायुधः सोतृभिः सोमस्य यसे ॥ ३१ ॥ १

* ‘विश्वस्य द्रष्टा’—इति वि० ।

† ‘मित आदित्यविशेषः । अथवा मित्रस्य यजमानस्य सखा सत्यार्थं लक्षणेन सम्बन्धेन तस्य दृष्टेषु द्रोणकलशप्रभृतिषु सीदति’—इति वि० ।

‡ ‘अविभिः—तृतीयानुवचनं मिदं षष्ठ्युक्त्वचनस्य स्थानं द्रष्टव्यम् । अयं स्वभूतेन दशापवित्वावयवैः सिन्धुभिः उदकं पित्यर्षः’—इति वि० ।

॥ ऋ० वे० ७, ३, १४, २ ।

“तं” जनम् अन्यो मर्षको जनः “कर्मणा” हननादि-व्यापारेण “नकिः नगत्” नैव व्याप्नोति, “यः” “इन्द्रं चकार” इन्द्रमेवानुकूलं यज्ञैः साधनैश्चकार । कौटश-मिन्द्रम् ? “सदावधं” सर्व्वदा वर्धकं, “विश्वगूर्त्तं” सर्व्वैस्तुल्यम्, “ऋभ्वसं” महान्तम् “ओजसा” स्वीयेन बलेन “अधृष्ट” शत्रुभिरनभिभूतम् “धृष्णु” शत्रूणामभिभवनशीलम् ॥

“धृष्णुमोजसा” — “धृष्णमोजसम्” — इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ ३१२ २२ ३ १२ २२ १ २३ १ २

अषाढम्यम्पृतनासुसासहिंयस्मिन्महीरुज्ययः ।

२३ २३ १ २

३ २ ४ १ २

सन्धेनवोजायमाने अनोनवुर्द्यावश्चामीरनोनवुः ॥ २ * ॥ ८

“अषाढम्” अषाढम् “उग्रम्” उद्गूर्णबलं “पृतनासु” शत्रुसेनासु “सासहिम्” अमिभवितारमिन्द्रं स्तौमीत्यर्थः, “यस्मिन्” इन्द्रे “जायमाने” “महीः” महिभ्यः “उरुज्ययः” बहु-वेगाः “धेनवः” हविरादिना प्रोणयित्रयः अजा गाव एव वाः “समनोनवुः” समस्तवन् । न केवलं धेनव एव अपि तु “द्यावः” द्युलीकाः “क्षामीः” पृथिव्यश्च वा समनोनवुः, तत्रत्याः सर्व्वे

* ऋ० वे० ६, ४, ८, ४ ।

† ‘सासहिं—साधन-स्वभावम्’—इति वि० ।

‡ ‘धेनवः—गावः, आपः आदित्यरश्मयो वा’—इति वि० ।

¶ ‘क्षामीः—द्युलीकात् क्षेपणसमर्थाः आदित्य-रश्मयः’—इति वि० ।

प्राणिनो नमन्त इत्यर्थः “त्रिवृतो लोकाः”—इति श्रुतेः बहु-
वचनम् ॥

“क्षामीः”—“क्षामः”—इति पाठौ ॥ २ ॥ ८

५ २ ४ ५ ४ ५ ५ १ १ २ २
॥ वेखानसम् ॥ नकिष्टाश्कर्मणानयात् । यश्चाका

१ २ ३ २ २ १ २ ३ २ १ २ २ १ ३
रा । सदावृधारश्म् । सदावृधाम् । इन्द्रानया । ज्ञे

४ २ १ १ १ २ २ २ १ २
विश्वग् । तमारभ्वत्तारश्म् । तमृभवसाम् । अधाष्ट

१ २ २ २ २ १ २ ३ २ ५ २
न्धा । षण्माजमारश् । षण्मोजमाश् ४३ ॥ (१) अधृष्टाश्

४ ५ ४ ५ १ १ २ १ २ ३ २ २ १ २ ३ २
न्धृष्ण्मोजसा । अधाष्टन्धा । षण्मोजसारश् । षण्मो

२ १ २ १ २ २ २ २ ० १
जसा । अपाठम् । यम्पृतना । सुसारसहारश्यिम् ।

२ ३ २ २ १ २ १ २ ३ २ १ २
सुसारसद्दीम् । यस्मायिन्महायिः । उरुजया २३ः । उरु

२ ५ २ ४ ५ ४ ५ २ १ २
जयाश् ४३ः ॥ (२) यस्मिन्माश्हीरुरुजयाः । यस्मायिन्म

१ २ ३ २ १ २ ३ २ १ २ १
हायिः । उरुजयारश्ः । उरुजयाः । सन्धायिनवो ।

२ २ २ २ २ ० १ २ ३ २ २ १ २ २ २ १
जायमाने । अनोरनवूरश्ः । अनोनवूः । द्यावाक्षामा

७ अ० १ ख० १ सू० १, २, ३] उत्तरार्चिकः ।

५

श्रियर्वाप्रर्षाद् ५ ६ ॥ (२) आ २ ३ ४ । ग्रोसिन्धूनाम्यवमान

श्रौ । होर्षासायि । अग्रोवाचोअग्रियोगो । पुगच्छा

सा रयि । अग्रोवाजस्यभजसायि । महद्धाना २ ३ म् ।

सूवायू २ ३ ४ धाः । सोतृभिःसो । मामू ३ या ५ सा ६

५ ६ यि(३) ॥ ११* ॥ [१]

॥ वरुणसाम ॥ ज्योतिर्य्य । ज्ञा ३ स्यपवतोमधुप्रि

याम् । पितादेवानाञ्चनिताविभूवमूरश्चोयि । दधा

तिरत्नस्वधयोः । अपीचियारश्म । होयि । मदायि

न्तारश्माः । मात्सरः । इन्द्रि । यो २ ३ । रसाउवा

३ ॥ (१) अभिक्र । दाश्क्कलशंवा । जियर्षतायि । प

तिर्द्विवःशतधारोविचक्षणा २ ३ होयि । हरिम्मित्रस्यसद

ने । पुसीदतारश्यि । होयि । मर्मजाश्नाः । आ

* ऊ० गा० प्र० ६ अ० ११ सा० ।

यिः । अनोनवूरः । अनोनवूरः४३ः । ओर ३४ ५ई ।

डा(३) ॥ ८ * ॥ [१] ८

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य अष्टमस्याध्यायस्य
चतुर्थः खण्डः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चम खण्डः, प्रथम लघे—

प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ २ ३ २ ३ १ २
सखायआनिषीदतपुनानायप्रगायत ।

१ ३ २ ३ १ २ २ ३ २
शिषुन्नयज्ञैःपरिभूषतश्रिये ॥ १ ॥

हे “सखायः” सखीभूताः स्तोतार ऋत्विजः ! “आ निषी-
दत” स्तुतुमुपविशत । अथ “पुनानाय” पूयमानाय सोमाय
“प्रगायत” प्रकर्षेण गायत तमभिष्टुत । ततः अभिष्टुतं सोमं
“यज्ञैः” यजमानीयेः हविर्भिर्मिश्रणैश्च “श्रिये” शोभार्थं “परि-
भूषत” परितोऽलङ्कृत । तत्र दृष्टान्तः—“शिषुं न” यथा
शिषुं बालं पुत्रं पितर आभरणैरलङ्कुर्वन्ति तद्वत् ॥ १ ॥

* उ० गा० ४प्र० १अ० ८सा० ।

† ‘उक्तानि छद्धानि’—इति वि० ।

‡ ‘इदानीमाभ्रवः पवमानः’—इति वि० ।

॥ क० आ० ६, २, ३, ३ (२भा० २०६४०) = ऋ० वे० ७, ५, ७, १ ।

^१ विभिः । ^१ सिन्धु । ^२ भार्ग्विः । ^{४ ३} वृषाउवा३ ॥ (२) अग्ने
^५ सि । ^{४ २ २ ४ २} धूर्नाम्यवमानः । ^५ अर्षसायि । ^{१ २ २ २} अग्नेवाचोअग्नि
^{२ २} योगोषुगच्छसा२३यिहोयि । ^{२ २} अग्नेवाजस्यभजसे । ^२ मद्
^१ द्वना२३म् । ^{२ ३} होयि । ^२ सुवायूर३धाः । ^{१ २} सोतृभिः । ^{१ २} सी
^२ म । ^२ सू२३ । ^२ यसाउवा३ । ^{१ २ १} ए३ । ^{२ १ २} इन्दुःसमुद्रमुर्विया
^{२ २ २ १ १ १} विभाती२३४५ (३) ॥ २ * ॥ [२] १

अथ द्वितीय-वृत्तं—

प्रथमा ।

^{१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २ ३ २}
 अष्टत्तनप्रवाजिनोगव्यासोमासीअश्वया ।

^{३ १ ० ३ १ २ २ २ २}
 शुक्रासोवौरयाश्वः ॥ १ * ॥

“वाजिनः” बलवन्तः “शुक्रासः” दीप्ताः “आश्वः” वेगवन्तश्च
 “सोमासः” सोमाः “गव्याः” यजमानस्य गवेच्छया तथा

* कृ० मा० २३ प्र० २ अ० २ सू० १ ।

† क० आ० ५, २, ५, ६ (२ भा० ४३४०) = ऋ० वे० ७, १, २६, ५, ५ ।

‡ “गव्याः”—इति ऋ०-पाठः ।

अथ तृतीया ।

१२ ३२३ ३ १ २ ३ १ ९ २ १ २
समीवत्सन्नमातृभिःसृजतागयसाधनम् ।

३ २ १२ ३ १२ २२
देवाव्यांऽऽम्नादमभिप्रिद्विशवसम् ॥ २ * ॥

हे ऋत्विजः ! “गय-साधनं” गृहस्य साधनभूतम्^१ “ईम्”
एनंः सोमं “मातृभिः” मातृभूताभिः वसतीवरीभिः “संसृजत”
सन्मिश्रयत, कथमिव ? “वत्सन्न” यथा वत्सं मातृभिः गोभिः
संयोजयन्ति तद्वत् । कीदृशम् ? “देवाव्यं” देवानां रक्षकं
“नदं” मदन-हेतुं “द्विशवसं” द्विगुण-वेगम् अतिशयित-बलं वा
यद्वा द्वयोर्लीकयोस्तत्र स्थिता देवमनुष्या इत्यर्थः, तेषां हविर्जन-
प्रदानेन प्रवर्द्धयितारं तं सोमम् “अभि” सं सृजत ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
पुनानादत्तसाधनंयथाशर्द्धायवीतये ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
यथामित्रायवरुणायशन्तमम् ॥ ३ १ ॥ ६

● ऋ० वे० ७, ५, ७, २ ।

† “गयः”—इति निघण्टौ गृहनामस्वायं पदम् (३, ४) । शिवरणकृता त्वेवं
व्याख्यातम्—‘गयः प्राणाः, देवानां प्राण-साधनार्थं मिश्रणं सोमस्य’—इति ।

‡ “ईम्”—इति ऋषिद्वीप-पाठमवलम्ब्य वा व्याख्या सामवेदोपपाठस्य “ईम्”—इति
१। ऋ० वे० ७, ५, ७, २ ।

७३०१ख०२सू०२,३] उत्तरार्द्धिकः ।

७

“अश्वया” अश्वेच्छया तथा “वीरया” वीराः पुत्र-भृत्यादयः
तेषां मिच्छया “प्र असृचत” प्रासृज्यन्त रसान्वा विसृज्यन्ते ॥१॥

अथ द्वितीया ।

३१२ ३१२४१२४१२
शुभमानाऋतायुभिमज्यमानागभस्योः ।

१२४१२४१२
पवन्ते वारेऽव्यये ॥ १* ॥

“ऋतायुभिः” यज्ञेच्छुभिः अध्वर्यु-प्रभृतिभिः “शुभमानाः”
अलङ्घ्यमाणाः “गभस्योः” हस्तयोः हस्ताभ्यां† “सृज्यमानाः”
शोध्यमानाः “वारे” वाले दशापवित्ते । कीदृशे ? “अव्ये”
अविमये “पवन्ते” पूयन्ते ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१२ २२४ २ ३२४१ २ ३२ ४१ २
तेविश्वादाशुषेवसुसोमादिव्यानिपार्थिवा ।

१२३ १२ २२
पवन्तामान्तरिच्छ्या ॥ ३‡ ॥ २

“ते” सोमाः अभिषूयमाणाः “दाशुषे” हविः-प्रदात्रे यजमा-
नाय “विश्वा” सर्वाणि “वसु” वासकानि गवादि-धनानि “आ

* ऋ० वे० ७, १, ३६, ५ ।

† “गभस्योः—गभसिभ्यां बाहुभ्यां । ‘गभसो बाहू—इति बाहुनामसु पाठात्’
—इति ऋ०-व्याख्या ।

‡ ऋ० वे० ७, १, ३७, १ ।

“दक्षसाधनं” बलस्य साधनं* धनानां वृद्धेर्वा साधकं सोमं
 “पुनाता” पवित्रेण पुनीत [पूज् पवने (उ०) क्रादिः ;
 तस्मात्कोटि “तप्तनप्तनशनाथ (७, १, ४५)”—इति तस्य
 तवादेशः, पिच्छादीत्वाभावः “शर्द्दाय” वेगार्थं† “वीतये”
 देवानां पानार्थं यथा भवति तथा “मित्राय” “वरुणाय” च
 “शन्तमम्” अतिशयेन सुखं यथा भवति तथा पुनीतेत्यर्थः ॥

“शन्तमं” “शन्तमः”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ ८

॥ प्रवम् ॥ हाऽ । वोश्चा । वोश्चाश् । हा । ओ

२३४वा । हायि । साखायार३४या । नीषीदार३४ता ।

२३४या । प्रार३४गा । यार३४ता । शायिष्नुना

२३४या । ज्ञैःपारार३४यिभू । पार३४त । आर३४यायि ॥ (१)

सामीवार३४त्साम् । नामातृर३४भायिः । साज्जीतार३

४गा । यार३४सा । धार३४नाम् । दायिवावार३४

याम् । मादामार३४भौ । द्वार३४यिशा ॥ (२) वार३४

* ‘दक्षसाधनं—शौभ्र-कर्म-कर्त्तारम्’—इति वि० ।

† ‘शर्द्दाय—बलाय’—इति वि० ।

‡ ‘श्ववः’—इति ख० पु० पाठः ।

पवन्तां सर्वतः चरन्तु । वसित्युक्त्वा कथं वसूनां विश्वत्वमिति ?
 उच्यते—“दिव्यानि” दिवि भवानि “पार्थिवा” पृथिवी-सम्ब-
 हानि “अन्तरिक्षा” अन्तरिक्षाणि, अन्तरिक्षे भवानि* एव मुक्त-
 प्रकारेण विश्वानीत्यर्थः ॥ ३ ॥ २

पवस्वेति-दशच्चे तृतीय-सूक्ते —

प्रथमा ।

१ २ ४ १ २ २ २ १ २ ३ १ २
 पवस्वदेववीरतिपवित्रसोमरुह्या ।

१ २ ३ १ २ २ २
 इन्द्रमिन्दोवृषाविश ॥ १† ॥

हे सोम ! “देववीः” देवकामः‡ त्वं “रुह्या” वेगेन
 “पवित्रं” यथा भवति “अति पवस्व” अतिचर किञ्च हे “इन्दो”
 “वृषा” सेचकस्त्वं इन्द्रम् “आविश” प्रविश ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ४ २ ३ २ ३ १ २ ३ १
 आवच्यस्वमहिष्परोवृषेन्दोद्युन्नवत्तमः ।

१ २ २ २ ४ २
 आयोनिन्धुर्णसिस्सदः ॥ २¶ ॥

० ‘धनानीत्यनुष्यते’—इति वि० ।

† हे० आ० ६, १, २, ४ (रभा प्र० ऋ० वे० ६, ७, १८, २ ।

‡ ‘दिवानां भवभूतः’—इति वि० ।

¶ ऋ० वे० ६, ७, १८, २ ।

^५साम् । ^२पूनाता^२३४दा । ^५क्षासा^१धा^२३४नाम् । ^५याथा^१
^३दा^५३४र्द्धा । ^३या^५३४वी । ^३ता^५३४यायि । ^३यथा^३मा^३३४
^५यित्रा । ^२या^१वा^३हू^५३४णा । ^३या^५३४श । ^३ता^५३४माम् ।
^२क्षाऽ । ^२वो^२३हा । ^२वो^२३क्षा । ^२हा । ^५ओ^२३४वा । ^२क्षा
^५३४ । ^२ओ^२३होवा । ^२ए३ । ^{१ २ १ १ २}अतिविश्वानिदुरितातरेमा^{१ २ १ २ ३ १ १}३
^{१ १}३५(३) ॥ १२ * ॥ [१]

^{२ २}॥ सुज्ञानम् ॥ ^५सखाय^१श्वा । ^{२ २}निषी^१दता । ^{२ २}पुना^१ना
^{२ १}या^१रे । ^{२ १}प्रगाय^२ता । ^{२ १}शि^२षु^२न्नाया^२रे । ^{२ १}ज्ञैः^१प । ^{२ १}रा^१रयि
^३भू^{५ २ २}३४ओ^१होवा । ^{१ २}षत^२श्रिय^२ए३ ॥ (२) ^{२ २}समी^२वत्साम् । न
^{२ १}मा^२तृ^१भायि । ^{२ १}हज^२तागा^२रे । ^{२ १}यसा^२धनाम् । ^{२ २ २ १}देवा^२वाया^२रे
^१म् । ^१मदम् । ^{१ ३}आ^{५ २ २}र^१भा^२३४ओ^१होवा । ^{१ १}द्वि^१शव^१समे३ ॥ (१)
^{२ २ २}पुना^{२ १}तादा । ^{२ २ १}क्षसा^२धनाम् । ^{२ १}यथा^२शा^२र्द्धा^२रे । ^{२ १}यवी^२तया

हे “इन्दो” सोम ! “वृषा” खेवकाभीष्टदाता वर्षकः “द्युम्न-
वत्तमः” यशस्वितमः “धर्षसि” धर्त्ता त्वं “मही” महत् “प्सरः”
पानीयम् “अन्धः” अन्धम् “भावच्यस्त्र” अस्त्रान् प्रति आगमय
किञ्च “योनिं” स्वकीयं स्थानम्* “आसद्दः” आसीद च ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १०० १०१ १०२ १०३ १०४ १०५ १०६ १०७ १०८ १०९ ११० १११ ११२ ११३ ११४ ११५ ११६ ११७ ११८ ११९ १२० १२१ १२२ १२३ १२४ १२५ १२६ १२७ १२८ १२९ १३० १३१ १३२ १३३ १३४ १३५ १३६ १३७ १३८ १३९ १४० १४१ १४२ १४३ १४४ १४५ १४६ १४७ १४८ १४९ १५० १५१ १५२ १५३ १५४ १५५ १५६ १५७ १५८ १५९ १६० १६१ १६२ १६३ १६४ १६५ १६६ १६७ १६८ १६९ १७० १७१ १७२ १७३ १७४ १७५ १७६ १७७ १७८ १७९ १८० १८१ १८२ १८३ १८४ १८५ १८६ १८७ १८८ १८९ १९० १९१ १९२ १९३ १९४ १९५ १९६ १९७ १९८ १९९ २०० २०१ २०२ २०३ २०४ २०५ २०६ २०७ २०८ २०९ २१० २११ २१२ २१३ २१४ २१५ २१६ २१७ २१८ २१९ २२० २२१ २२२ २२३ २२४ २२५ २२६ २२७ २२८ २२९ २३० २३१ २३२ २३३ २३४ २३५ २३६ २३७ २३८ २३९ २४० २४१ २४२ २४३ २४४ २४५ २४६ २४७ २४८ २४९ २५० २५१ २५२ २५३ २५४ २५५ २५६ २५७ २५८ २५९ २६० २६१ २६२ २६३ २६४ २६५ २६६ २६७ २६८ २६९ २७० २७१ २७२ २७३ २७४ २७५ २७६ २७७ २७८ २७९ २८० २८१ २८२ २८३ २८४ २८५ २८६ २८७ २८८ २८९ २९० २९१ २९२ २९३ २९४ २९५ २९६ २९७ २९८ २९९ ३०० ३०१ ३०२ ३०३ ३०४ ३०५ ३०६ ३०७ ३०८ ३०९ ३१० ३११ ३१२ ३१३ ३१४ ३१५ ३१६ ३१७ ३१८ ३१९ ३२० ३२१ ३२२ ३२३ ३२४ ३२५ ३२६ ३२७ ३२८ ३२९ ३३० ३३१ ३३२ ३३३ ३३४ ३३५ ३३६ ३३७ ३३८ ३३९ ३४० ३४१ ३४२ ३४३ ३४४ ३४५ ३४६ ३४७ ३४८ ३४९ ३५० ३५१ ३५२ ३५३ ३५४ ३५५ ३५६ ३५७ ३५८ ३५९ ३६० ३६१ ३६२ ३६३ ३६४ ३६५ ३६६ ३६७ ३६८ ३६९ ३७० ३७१ ३७२ ३७३ ३७४ ३७५ ३७६ ३७७ ३७८ ३७९ ३८० ३८१ ३८२ ३८३ ३८४ ३८५ ३८६ ३८७ ३८८ ३८९ ३९० ३९१ ३९२ ३९३ ३९४ ३९५ ३९६ ३९७ ३९८ ३९९ ४०० ४०१ ४०२ ४०३ ४०४ ४०५ ४०६ ४०७ ४०८ ४०९ ४१० ४११ ४१२ ४१३ ४१४ ४१५ ४१६ ४१७ ४१८ ४१९ ४२० ४२१ ४२२ ४२३ ४२४ ४२५ ४२६ ४२७ ४२८ ४२९ ४३० ४३१ ४३२ ४३३ ४३४ ४३५ ४३६ ४३७ ४३८ ४३९ ४४० ४४१ ४४२ ४४३ ४४४ ४४५ ४४६ ४४७ ४४८ ४४९ ४५० ४५१ ४५२ ४५३ ४५४ ४५५ ४५६ ४५७ ४५८ ४५९ ४६० ४६१ ४६२ ४६३ ४६४ ४६५ ४६६ ४६७ ४६८ ४६९ ४७० ४७१ ४७२ ४७३ ४७४ ४७५ ४७६ ४७७ ४७८ ४७९ ४८० ४८१ ४८२ ४८३ ४८४ ४८५ ४८६ ४८७ ४८८ ४८९ ४९० ४९१ ४९२ ४९३ ४९४ ४९५ ४९६ ४९७ ४९८ ४९९ ५०० ५०१ ५०२ ५०३ ५०४ ५०५ ५०६ ५०७ ५०८ ५०९ ५१० ५११ ५१२ ५१३ ५१४ ५१५ ५१६ ५१७ ५१८ ५१९ ५२० ५२१ ५२२ ५२३ ५२४ ५२५ ५२६ ५२७ ५२८ ५२९ ५३० ५३१ ५३२ ५३३ ५३४ ५३५ ५३६ ५३७ ५३८ ५३९ ५४० ५४१ ५४२ ५४३ ५४४ ५४५ ५४६ ५४७ ५४८ ५४९ ५५० ५५१ ५५२ ५५३ ५५४ ५५५ ५५६ ५५७ ५५८ ५५९ ५६० ५६१ ५६२ ५६३ ५६४ ५६५ ५६६ ५६७ ५६८ ५६९ ५७० ५७१ ५७२ ५७३ ५७४ ५७५ ५७६ ५७७ ५७८ ५७९ ५८० ५८१ ५८२ ५८३ ५८४ ५८५ ५८६ ५८७ ५८८ ५८९ ५९० ५९१ ५९२ ५९३ ५९४ ५९५ ५९६ ५९७ ५९८ ५९९ ६०० ६०१ ६०२ ६०३ ६०४ ६०५ ६०६ ६०७ ६०८ ६०९ ६१० ६११ ६१२ ६१३ ६१४ ६१५ ६१६ ६१७ ६१८ ६१९ ६२० ६२१ ६२२ ६२३ ६२४ ६२५ ६२६ ६२७ ६२८ ६२९ ६३० ६३१ ६३२ ६३३ ६३४ ६३५ ६३६ ६३७ ६३८ ६३९ ६४० ६४१ ६४२ ६४३ ६४४ ६४५ ६४६ ६४७ ६४८ ६४९ ६५० ६५१ ६५२ ६५३ ६५४ ६५५ ६५६ ६५७ ६५८ ६५९ ६६० ६६१ ६६२ ६६३ ६६४ ६६५ ६६६ ६६७ ६६८ ६६९ ६७० ६७१ ६७२ ६७३ ६७४ ६७५ ६७६ ६७७ ६७८ ६७९ ६८० ६८१ ६८२ ६८३ ६८४ ६८५ ६८६ ६८७ ६८८ ६८९ ६९० ६९१ ६९२ ६९३ ६९४ ६९५ ६९६ ६९७ ६९८ ६९९ ७०० ७०१ ७०२ ७०३ ७०४ ७०५ ७०६ ७०७ ७०८ ७०९ ७१० ७११ ७१२ ७१३ ७१४ ७१५ ७१६ ७१७ ७१८ ७१९ ७२० ७२१ ७२२ ७२३ ७२४ ७२५ ७२६ ७२७ ७२८ ७२९ ७३० ७३१ ७३२ ७३३ ७३४ ७३५ ७३६ ७३७ ७३८ ७३९ ७४० ७४१ ७४२ ७४३ ७४४ ७४५ ७४६ ७४७ ७४८ ७४९ ७५० ७५१ ७५२ ७५३ ७५४ ७५५ ७५६ ७५७ ७५८ ७५९ ७६० ७६१ ७६२ ७६३ ७६४ ७६५ ७६६ ७६७ ७६८ ७६९ ७७० ७७१ ७७२ ७७३ ७७४ ७७५ ७७६ ७७७ ७७८ ७७९ ७८० ७८१ ७८२ ७८३ ७८४ ७८५ ७८६ ७८७ ७८८ ७८९ ७९० ७९१ ७९२ ७९३ ७९४ ७९५ ७९६ ७९७ ७९८ ७९९ ८०० ८०१ ८०२ ८०३ ८०४ ८०५ ८०६ ८०७ ८०८ ८०९ ८१० ८११ ८१२ ८१३ ८१४ ८१५ ८१६ ८१७ ८१८ ८१९ ८२० ८२१ ८२२ ८२३ ८२४ ८२५ ८२६ ८२७ ८२८ ८२९ ८३० ८३१ ८३२ ८३३ ८३४ ८३५ ८३६ ८३७ ८३८ ८३९ ८४० ८४१ ८४२ ८४३ ८४४ ८४५ ८४६ ८४७ ८४८ ८४९ ८५० ८५१ ८५२ ८५३ ८५४ ८५५ ८५६ ८५७ ८५८ ८५९ ८६० ८६१ ८६२ ८६३ ८६४ ८६५ ८६६ ८६७ ८६८ ८६९ ८७० ८७१ ८७२ ८७३ ८७४ ८७५ ८७६ ८७७ ८७८ ८७९ ८८० ८८१ ८८२ ८८३ ८८४ ८८५ ८८६ ८८७ ८८८ ८८९ ८९० ८९१ ८९२ ८९३ ८९४ ८९५ ८९६ ८९७ ८९८ ८९९ ९०० ९०१ ९०२ ९०३ ९०४ ९०५ ९०६ ९०७ ९०८ ९०९ ९१० ९११ ९१२ ९१३ ९१४ ९१५ ९१६ ९१७ ९१८ ९१९ ९२० ९२१ ९२२ ९२३ ९२४ ९२५ ९२६ ९२७ ९२८ ९२९ ९३० ९३१ ९३२ ९३३ ९३४ ९३५ ९३६ ९३७ ९३८ ९३९ ९४० ९४१ ९४२ ९४३ ९४४ ९४५ ९४६ ९४७ ९४८ ९४९ ९५० ९५१ ९५२ ९५३ ९५४ ९५५ ९५६ ९५७ ९५८ ९५९ ९६० ९६१ ९६२ ९६३ ९६४ ९६५ ९६६ ९६७ ९६८ ९६९ ९७० ९७१ ९७२ ९७३ ९७४ ९७५ ९७६ ९७७ ९७८ ९७९ ९८० ९८१ ९८२ ९८३ ९८४ ९८५ ९८६ ९८७ ९८८ ९८९ ९९० ९९१ ९९२ ९९३ ९९४ ९९५ ९९६ ९९७ ९९८ ९९९ १०००

अधुत्तप्रियम्नधुधारासुतस्यवेधसः ।
अप्रीवसिष्टसुक्रतुः ॥ ३१ ॥

“सुतस्य” अभिपुतस्य “वेधसः” अभिलपितस्य विधातुर्यस्य
“सोमस्य” “धारा” “प्रिय” प्रीतिकरं “मधु” अमृतम् “अधुत्त
दुग्धे स “सुक्रतुः” सुकर्मा सोमः “अपः” “वसतीवरीः”
“वसिष्ट” आच्छादयति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

महान्तन्वामच्चौरन्वापोऽर्षन्तिसिन्धवः ।

यज्ञोभिर्वासयिष्यसे ॥ ४३ ॥

हे सोम ! त्वं “यद्” यदा यज्ञे, “गोभिः” गोर्षिकारैः
पयोभिः “वासयिष्यसे” आच्छादयिष्यसे तदा “महान्तं” गुणैः

* ‘योनिं द्रोणकलशम्’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ६, ०, १८, २ ।

‡ ऋ० वे० ६, ०, ६८, ४ ।

यि । यथा^{१ २ १}मायि^१त्रा^१२ । यव । ह^१रणा^१२३४^{५ २ २}औ^१होवा । य

श^२न्तममे^१उ^{१ १ १ १ १}पा^१२३४५(३) ॥ १८ * ॥ [२]

॥ दै^{३ १}वो^{३ १}दा^{५ २}सम् ॥ सखा^{५ २}३१ । य^{५ २}आ^{५ २}३१२३४ । नि^{५ २}षी ।

दा^{२ २ १}३ता । पु^{३ २}ना^{३ २}३१ । ना^{५ २}या^{२ २ १}३१२३४ । प्र^{५ २}गा । या^{२ २ १}३ता ।

शि^{३ २}शू^{३ २}३१म् । न^{२ २}या^{२ २}३१२३४ । ज्ञैः^{२ २}प । रा^{२ २}३यि^{२ २}भू । ष^{३ २}ता

३१ । अ^{३ २}या^{३ २}३ । ओ^५२३४वा ॥ (१) स^{३ २}मी^{३ २}३१ । व^{३ २}त्सा^{३ २}३१२

४म् । न^{५ २}मा । तृ^{२ २}३भा^{३ २}यिः । स^{५ २}जा^{५ २}३१२३४ । य^{५ २}सा ।

सा^{२ २}३नाम् । दे^{३ २}वा^{३ २}३१ । वि^५या^{२ २}३१२३४म् । म^५दम् । आ

३भा^{२ २}यि । दि^{३ २}शा ३१ । व^{३ २}सा^{३ २}३म् । ओ^{३ २}२३४वा ॥ (१)

पु^{३ २}ना^{३ २}३१ । ता^{५ २}दा^{२ २}३१२३४ । क्ष^{५ २}सा । धा^{२ २}३नाम् । यथा

३१ श^{३ २}र्द्धा^{५ २}३१२३४ । य^{३ २}वी । ता^{३ २}३या^{३ २}यि । यथा^{३ २}३ । मि^{३ २}त्रा

प्रवृत्तं “त्वा अतु” त्वाम्रति “सिन्धवः” स्यन्दमानाः “महीः”
महत्यः “आपः” “अर्षन्ति” गच्छन्ति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३ १ १ १ २ ३ १ १ १ २ ३ १
समुद्रोअप्सुमामृजेविष्टमोधरुणोदिवः ।

१ २ ३ १ २ ३ २
सोमःपवित्रे अस्मयुः ॥ ५* ॥

“समुद्रः” समुद्रवन्ति अस्माद्रसाइति समुद्रः “विष्टम्भः”
“दिवः” स्वर्गस्य “धरुणः” धर्ता च “अस्मयुः” अस्मत्-कामः†
“सोमः” “अप्सु” उदकेषु “मामृजे” मर्मृज्यते पवित्रेऽभिषिच्यते
चेत्यर्थः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ १ १ २ ३ २ ३ २
अचिक्रददृषाहरिर्माहान्मित्रो न दर्शतः ।

१ २ ३ २
स सूर्येण दिद्युते ॥ ६‡ ॥

“दृषा” कामानां वर्षकः “हरिः” हरितवर्णः “महान्”
सर्वोत्तमः “मित्रः न” यथा सखा तद्वत् “दर्शतः” दर्शनोयः यः
सोमः “अचिक्रदत्” शब्दं करोति सोऽयं सोमः सूर्येण सह
“सन्दिद्युते” समित्येकीभावे सूर्येण सह द्योततइत्यर्थः ॥

“रोचते”—इति बह्वृचावां पाठः ॥ ६ ॥

* ङ० आ० ६, १, २, १ (२ भा० ५५ ङ०) = ङ० वे० ६, ७, १८, ५ ।

† ‘अस्मात् भक्तमित्युः’—इति वि० । •

‡ ङ० वे० ६, ७, १८, १ ।

३१२३४ । यव । हृ३णा । यशा३१ । तमा३म् । औ

३३४वा । ऊ३३४पा(३) ॥ १८ * ॥ [३]

॥ पौष्कलम् ॥ सुखाया३अनि । षीदार ३ ४ता ।

पुनानाया । प्रागाया३३४ता । शिगून्नाया । ज्ञैःपार

रा३३४पुयिभू३५३ । षतत्रिये३३४५ ॥(१) समीवा३त्सन्न ।

मातृ३३४भायिः । हृजातागा । यासाधा २ ३ ४नाम् ।

देवावियाम् । मदार३मा३३४पुभा३५३यि । द्विशवसार

३४५म् ॥(२) पुनाता३दत्त । साधा३३४नाम् । यथा

शर्दा । पावीता३३४यायि । यथामित्रा । यवार३हृ३३

४५णा३५३ । यशन्तमा३३४५म्(३) ॥ १८ * ॥ [४]

॥ शौक्तम् ॥ सुखा । यत्रा३त्रो३३४वा । निषायि ।

३ ऊ० गा० ७ प्र० १ अ० १८ सू० १ ।

४ ऊ० गा० ८ प्र० १ अ० १८ सू० १ ।

अथ सप्तमी ।

^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
गिरस्तद्द्रञ्जो जसामर्मृज्यन्ते अपस्युवः ।

^{२ ३ १ २ ३ १ २}
याभिर्मदायशुभमे ॥ ७* ॥

हे “द्रन्दी !” “ते” तव “ञ्जो जसा” बलेन “अपस्युवः”
कर्मच्छा-सम्बन्धिन्यः ताः “गिरः” स्तुतयः “मर्मृज्यन्ते”
शोधयन्ते । “याभिः” “गीभिः” त्वं मदाय “क्षरन्” “शुभमे”
अलङ्कियसे ॥ ७ ॥

अथ अष्टमी ।

^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
तन्वामदायघृष्ययउलोककृत्वन्मीमह ।

^{२ ३ १ २ ३ २}
तवप्रशस्तयेमहे ॥ ८† ॥

“लोककृत्व” लोकस्य कर्त्तारं “तं त्वा” सीम “घृष्यये”
शत्रूणां घर्षण-शीलायण “मदाय” “ईमहे” याचामह ।
हे सीम ! पातमिति शेषः । किमर्थम् ? इति, उच्यते -
“तव” “महे” महते “प्रशस्तये” प्रशंसनाय ॥ ८ ॥

* ऋ० वे० ६, ७, १९, २१ ।

† ‘शुभमे शोधये’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ७, १९, २१ ।

॥ ‘घृष्यये—अश्रुनाथम्’—इति वि० ॥

२ २ ५	२ २ १ १	३ १ १ १ १	१
-------	---------	-----------	---

दाताञ्चोर३४वा । पुनानायप्रगायतार३४५ । शायि

२ २ ५	१ २	३ १ १ १ १	१ २ ३
-------	-----	-----------	-------

यिशाञ्चोर३४वा । नयन्नैःपरिभूर३४५ । पाताञ्चोर३४

५	२	५ २	३ १ २	५	२ १
---	---	-----	-------	---	-----

वा । श्रियो१॥(१) समी । वत्साञ्चोर३४वा । नमा ।

२ २	५	२	१ २	२ १ २	३ १ १ १ १	१	२
-----	---	---	-----	-------	-----------	---	---

तृभाञ्चोर३४वा । हृजागयसाधनार३४५म् । दागिवा

३	५	१	३ २	२ २	५
---	---	---	-----	-----	---

ञ्चोर३४वा । वियम्नदमभाशयि । द्वायिशाञ्चोर३४वा ।

२	५ २	३ २ २	३	५	२ १	२
---	-----	-------	---	---	-----	---

वसाश्म॥(२) पुना । तादाञ्चोर३४वा । क्षमा । धाना ।

३	५	१ २ १ २ २	२ २	१ ३ १ १ १ १	१ २ ३
---	---	-----------	-----	-------------	-------

ञ्चोर३४वा । यथाशर्द्धायिवीतयार३४५यि । याथाञ्चोर३

५	२ १ २ ३ १	३ १ १ १ १	१ २	३	५	२
---	-----------	-----------	-----	---	---	---

४वा । मित्रायवरुणार३४५ । याशाञ्चोर३४वा । तमा

श्म(३) ॥ १५ ॥ [५] ८

अथ प्रवाजीति तृचात्मकं द्वेपदं द्वितीयं सूक्तं—

तत्र प्रथमा ।

२ ३ ३ २ २	३ १ २	३ २ ३ २ ३ २ ३	३ १ २
-----------	-------	---------------	-------

प्रवाज्यन्ताःसहस्रधारन्तिरःपवित्रं विवारमव्यम् ॥ १ ॥

* ऊ० गा० १४प्र० २अ० १५सा० ।

+ ऊ० वे० ७, ५, ११, ५ ।

अथ नवमी ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १

• गोषा इन्दो नृषा अस्यश्चसा वाजसा उत ।

३ २ ३ १ २ ३ १

आत्मायज्ञस्यपूर्व्यः ॥ ६* ॥

हे “इन्दो” लिख्यमान-सोम ! “यज्ञस्य” ज्योतिष्टोमादेः
“पूर्व्यः” पुराणः निब्यः आत्मा स्वरूपभूतः [सोमस्य यज्ञस्यैव-
पत्वं प्रसिद्धम्] । तादृशस्त्वं “गोषा” अस्मभ्यं गवां दाता
“असि” भवसि, “नृषा” नृणां पुत्र-भृत्यादीनां दातासि,
“अश्वसाः” अश्वानां दाता चासि, “उत” अपिच “वाजसा”
अत्रानां दाता चासि ॥ ६ ॥

अथ दशमी ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

अस्मभ्यमिन्द्रविन्द्रयममधोःपवस्वधारया ।

३ १ २ ३ १ २

पर्जन्यो वृष्टिमा इव ॥ १०† ॥ ७

हे “इन्दो” सोम ! “इन्द्रियम्” इन्द्रेण ज्ञुष्टम् इन्द्रियस्य
वीर्यस्य वा वर्षकं रसं “मधोः मदकरस्य अमृतस्य “धारया”
“पर्जन्यो वृष्टिमा इव” यथा वर्षवान् पर्जन्यो मेघः तथा “अस्यभ्यं”
मेधातिथिभ्यः “पवस्व” चर ॥ १० ॥

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य षष्ठस्याध्यायस्य

प्रथमः खण्डः ॥ १ ॥ ७

* ऋ० वे० ६, ७, १६, ४ ।

† ऋ० वे० ६, ७, १६, ४ ।

“वाजी” बलवान् वेगवान् वा “सहस्रधारः” बहुधारायुक्तः
 सोमः “अव्यम्” अविभवं “वारं” बालं पवित्रं “तिरः” व्यव-
 धायकं कुर्वन् “प्राक्षाः” विविधं प्रचरति [चरतेलुङि रूपम्] ॥
 “प्रवाजी”-“प्रसुवानः”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१३क१२ ० १ २ ३ १२ ३ १२ १२ ३ २
 सवाज्यक्षाःसहस्ररेताअङ्गिर्मृजानोगोभिःश्रीणानः ॥२॥

“सः” सोमः “अक्षाः” चरति । कोट्टयः ? “सहस्ररेतः”
 बहु-रेतस्कः “बह्वदकः” “अङ्गिः” वसतीवरीभिः “मृजानः”
 मृज्यमानः “गोभिः” गोविकारैः क्षीरादिभिः “श्रीणानः”
 त्रियमाणः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१२ ३ १ २ ३ १२ १२ ३ १२ १२ ३ २
 प्रसोमयाक्षीन्द्रस्यकुक्षानृभिर्यमाणोअद्रिभिःसुतः ॥३॥१०

हे “सोम !” “नृभिः” ऋत्विग्भिः “येमानः” नियम्यमानःः
 “अद्रिभिः” यावभिः “सुतः” अभिषुतः “इन्द्रस्य” “कुक्षा”
 [सप्तम्या डादेशः (३, ४, ३८)] कुक्षौ उदरभूते कलशे वा
 “प्रयाहि” प्रकर्षेण गच्छ [संहितायां येमान इत्यत्र णत्वम्]
 ॥ ३ ॥ १०

* ऋ० वे० ७, ५, ११, ६ ।

† ऋ० वे० ७, ५, ११, ७ ।

‡ ‘येमानः—सूयमानः’—इति षि० ।

अथ द्वितीय-खण्डे —

सनाचेति-दशर्चे प्रथमं सृक्ते, प्रथमा ।

१ ३ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २

सनाचसोमजेपिचपवमानमृच्चिश्रवः ।

१ २ ३ १ २

अथानोवस्यससृद्धि ॥ १* ॥

हे “मृच्चिश्रवः” महद्दत्त ! “पवमान” सोम ! “सन”[†] अस्मद्यागे यजनीयान् देवान् भज “जेषि च” याग-विघ्नकारिणो राक्षसांश्च जय । “अथ” देवान् प्राप्य राक्षसांश्च जित्वा अनन्तरं “नः” अस्मान् “वस्यसः” श्रेयसः[‡] “सृद्धि” कुरु श्रेयोऽस्मभ्यं देहीत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ २ ३ २ ३ १ १ २ ३ १ २

सनाज्योतिःसनास्वाऽऽर्विश्राचसोमसौभगा ।

१ २ ३ २ २

अथानोवस्यससृद्धि ॥ २[¶] ॥

हे सोम ! त्वं “ज्योतिः” तेजः “सन” अस्मभ्यं प्रयच्छ । अपिच “स्वः” स्वर्गं “सन” अस्मभ्यं देहि । “विश्रा” विश्रानि “सौभगा” सौभाग्यानि “च” सन सिद्धमन्यत् ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ६, ७, १२, १ ।

† ‘सना-शब्दः सदावाच्यौ । सदा जेषि च शप्तून्’—इति वि० । सायण-मते तु ‘सना’—इति क्रियापदम् “द्व्युच्चीऽर्त्तिसिद्धः (६, ७, १३५)” —इति दीर्घः । विघ्नकार-मते तु सना सदार्थमव्ययमिति “निपातस्य च (६, २, १३६)” —इति दीर्घः । मूले सर्वत्रैव दीर्घान्तः, व्याख्यानकाले त्वयथायथं ऋक्षान्त-प्रतीकमेव गृह्यते ; इयमेव शैलिरस्य व्याख्यातुः सर्ववैति बोध्यम् ।

‡ ‘वस्यसः—यसनीयः’—इति वि० ।

¶ ऋ० वे० ६, ७, १२, १ ।

॥ सोहविषम् ॥ ^{१ २ १ १ १} प्रवाजियक्षाः । ^{१ १ २ २} सहस्रधारास्ताशयि

^५ रा२३४ः । ^५ हायि । ^{१ १} पवित्राम् । ^{१ १ २} विवारार३४^५हायि ।

^३ आ२३४व्योद्हायि ॥(१) ^५ सवाजियक्षाः । ^{१ १ २ १ १} सहस्ररेताञ्च

^५ ज्ञार३४यिः । ^५ हायि । ^{१ १ २} मृजानाः । ^{१ २ १} गोभायिआ२३४यि

^५ हायि । ^१ णार३४नोद्हायि ॥(२) ^५ प्रसोमयाक्षी । ^{१ २ १ १} इन्द्र

^० स्यकुक्षानृभार३४यिः । ^५ हायि । ^{१ १ २ १} येमानाः । ^{१ १} अद्रिभार

^५ ३४ । ^१ यिर्हायि । ^५ सूर३४नोद्हायि(३) ॥ १५ * ॥ [१]

॥ जराबोधियम् ॥ ^{१ २} प्रवाजियोवा । ^{१ २} क्षाः । ^{१ १ १} सहार

^१ ३स्ता । ^१ धारस्तायिराः । ^१ पवाथिवाश्वार३यिवा । ^५ रम् । ^५

^{१ १} अव्यो३४पुद् । ^{१ २} डा । ^{१ २} सवाजियोवा । ^१ क्षाः । ^{२ १} सहार

^२ ३स्ता । ^{१ १ १} रेताञ्छायिः । ^१ मृजानाशगोर३भयिः । ^{४ ५} श्री । ^{५ २}

^{१ १ १} णानो३४पुद् । ^{१ २} डा । ^{१ १} प्रसोमयोवा । ^१ हायि । ^{१ १} इन्द्रास्या

* ऊ० गा० ४५० १५० १५सा० ।

अथ तृतीया ।

१ ४ १ १ ३ १ ३ १ १ २ ३ १ १
सनाद् च सुतक्रतुमपसोममृधोजहि ।

१ २ ३ १ १
अथानोवस्यसस्कृधि ॥ ३१ ॥

हे सोम ! त्वं “दक्षं” बलं “सन” अस्मभ्यं देहि, “उत”
अपिच “क्रतुं यज्ञं” सन, “मृधः” हिंसकान् शत्रुंश्च “अप
जहि” मारय । सित्तमन्यत् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

१ २ ३ २ ३ १ १ २ ३ १ २
पवीतारः पुनीतनसोममिन्द्राय पातवे ।

१ २ ३ १ १
अथानोवस्यसस्कृधि ॥ ४ ॥

हे “पवीतारः” सोमस्य शोधयितार ऋत्विजः ! “सोमं”
“पुनीतन” पावयत दशापवित्त्रेण शोधयत किमर्थम् ? “इन्द्राय
पातवे” इन्द्रस्य पानाय । सित्तमन्यत् ॥ ४ ॥

† ऋ० वे० ६, ७, १९, २ ।

* ऋ० वे० ६, ७, २२, ४ ।

२३कू । क्षानुभायिः । येमानोश्चाराश्द्रायि । भिः ।

सुतोश्द्रुई । डा(इ) ॥ १ * ॥ [२] १०

अथ येसोमास इति तृचात्मकं तृतीयं सूक्तम्, †

तत्र प्रथमा ।

१२ १२ ३ २ ३ २ २ ३ १ २ ३ २
येसोमासःपरावतिये अर्वावतिसुन्विरे ।

१ ३ १ २ ३ १ २
येवादःशर्यणावति ॥ १ ‡ ॥

एतदादिभ्यामृग्भ्यामिन्द्रार्थं सर्वत्र सोमाभिषवोऽस्तीत्याह—
“ये” “सामासः” “परावति” विप्रकृष्टेऽतिदूरेण देशे “ये” वा
“अर्वावति” अन्तिके देशे § “सुन्विरे” अभिषूयन्ते “ये वा”
“शर्यणावति” ॥ [कुक्षेत्रस्य जवनार्द्धं शर्यणावत्सञ्ज्ञाकं
मधुर-रस-युक्तं सोमवत् सरोऽस्ति] “अदः” अस्मिन् सरसि
सुरमा ये सोमा इन्द्रायाभिषूयन्ते । ते अस्माकमभिमत-फलं
ददात्विति वक्ष्यमाणेन सम्बन्धः ॥ १ ॥

* ऊ० गा० २३ प्र० ३ अ० १ सा० ।

† ‘यज्ञायज्ञीयमाग्रष्टोमसाम’—इति ।

‡ ऋ० वे० ७, ९, ४, ९ ।

¶ “परावतः”—इति निघण्टौ दूर-नामसु पञ्चमं पदम् (३, २६) ।

§ “अर्वाके”—इति निघण्टावन्तिक नामसु षष्ठमं पदम् (९, १६) ।

॥ ‘शर्यणावति—भूमौ’—इति वि० ।

अथ पञ्चमी ।

१२ १२३१ १ ११ १२ १ २ १ १
त्वस्सूर्येनआभजतवक्रत्वातवोतिभिः ।

१ २ ३ १ २
अथानोवस्यसस्त्रुधि ॥ ५* ॥

हे सोम ! त्वं “तव क्रत्वा तव जतिभिः” त्वत्कर्तृकाभी-
रक्षाभिश्च “नः” अस्मान् “सूर्ये” “आ भज” प्रापय । सिद्ध-
मन्यत् ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी ।

१ ३ १ १ १ ३ १ २ ३ १ १ १
तवक्रत्वातवोतिभिर्ज्योक्पश्येमसूर्यम् ।

१ २ ३ १
अथानोवस्यसस्त्रुधि ॥ ६† ॥

हे सोम ! “तव” “क्रत्वा” प्रज्ञानेन “तव जतिभिः” पालनैश्च
“ज्योक्” चिरं पश्येम सूर्यं पश्याम द्रक्ष्यामः । सिद्धमन्यत् ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी ।

६क२२ ६ १ २ ३ १ १ ३ १
अभ्यर्षस्वायुधसोमद्विवर्हस्रयिम् ।

१ १ २ १ १
अथानोवस्यसस्त्रुधिः ॥ ७ ॥

हे “स्वायुध” शोभनायुध सोम ! त्वं “द्विवर्हस” हयोर्द्यावा
पृथिव्योः स्थानयोः परिदृष्टं “रयिः” धनम् “अभ्यर्ष” स्तोत्रं न-
अभिगमय । सिद्धमन्यत् ॥ ७ ॥

* सू० वे० ६, ७, १२, ५ ।

† सू० वे० ६, ७, २३, १ ।

‡ सू० वे० ६, ७, २३, २ ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२
 यञ्जाञ्जीकेषुक्त्वसुयेमध्येपस्थानाम् ।

२३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२
 येवाजनेषुपञ्चसु ॥ २ * ॥

“ये” वा सोमाः “आर्जाकेषु” ऋजीकानामदूरभवाः आर्जा-
 कादेशास्तेषु† तथा “क्त्वसु” क्त्वानइति देशाभिधानम्,
 तेषु‡ कर्मवत्सु देशेषु च ; किञ्च “पस्थानां” सरस्वत्यादीनां
 नदीनां “मध्ये” समीपे च ये सोमा अभिषूयन्ते [“ऋषयो वै
 सरस्वत्यां सत्रमासतेत्यादिषु§ नदीतीरे यज्ञकरणस्य श्रवणात् ;
 किञ्च “जनेषु पञ्चसु” निषाद-पञ्चमाश्वत्वारो वर्णा पञ्चजनास्तेषु ॥
 च “ये वा” सोमा अभिषुताः । ते सोमा अस्माकमभिमत-फलं
 ददात्वित्युत्तरेण सम्बन्धः ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ७, २, ५, ३ ।

† ‘आर्जाकेषु—ऋजसु’—इति वि० ।

‡ ‘क्त्वसु—क्त्वेषु स्थानेषु’—इति वि० ।

§ ‘पस्थानां—गृहाणाम्’—इति वि० । “पस्थम्—इति निषण्ठौ बज्जनासु
 षष्ठं पदम् (३, ४,) ।

§ “ऋषयो वै सरस्वत्यां सत्रमासते । ते कवषभैस्त्वेषु सोमादनयन् दास्याः पुनः
 कितवोऽप्राक्कणः कथं नो मध्ये दौल्लिष्टेति । तं वहिर्धन्वो देवहृत्तमं पिपासा इत्तु
 सरस्वत्या उदकं मा यादिति” -- इति ऐत० ब्रा० ।

॥ जनेषु पञ्चसु—‘पञ्चजनाः, यजमानश्वत्वारः क्वलिजः’—इति वि० ।

अथाष्टमी ।

३ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
अभ्याऽऽर्षानपच्यतोवाजिन्समन्सुसासहिः ।

१ २ ३ १ २
अथानोवस्यसस्कुधि ॥ ८* ॥

हे सोम ! “समस्त” सङ्ग्रामेषु “अनपच्यतः शत्रुभिरमाहृतः
“सामहिः” शत्रूणांमभिभविताः त्वम् “अभ्यर्ष” अभिगच्छ
क्षर । गतमन्यत् ॥ ८ ॥

अथ नवमी ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
त्वायज्ञैरवीवृधन्पवमानविधर्मणि ।

१ २ ३ १ २
अथानोवस्यसस्कुधि ॥ ९† ॥

हे “पवमान” शोध्यमान सोम ! त्वां “विधर्मणि” विविध-
फलस्य धारके यज्ञे “यज्ञैः” यज्ञ-साधनैः “स्तौत्रैः” “अवीवृधन्”
यजमाना वर्धयन्ति । गतमन्यत् ॥ ९ ॥

अथ दशमी ।

३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
रयिन्नश्चिन्नमश्विनमिन्दोविश्वायुमाभर ।

१ २ ३ १ २
अथानोवस्यसस्कुधि ॥ १०‡ ॥ ४

* ऋ० वे० ६, ७, २३, ४ ।

† ‘सामहिः’साधनस्वभावात्—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ७, २३, ४ ।

॥ ऋ० वे० ६, ७, २३, ५ ।

प। चसो^५ ३४^{११} ५ई^{११} । तेनो^{११}वृष्टो^१वा । दायिव^१स्परा^{११}यि ।

पवान्ता^१र३^२मा । सु^{११}वीरा^२याम् । खाना^२दा^१यिवा^२र३^४माः ।

इ। द^५वो^{११} ३४^{११} ५ई^{११} । उा^१(३) ॥ १६ * ॥ [१ ११

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य षष्ठमस्याध्यायस्य
पञ्चमः खण्डः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठे खण्डे—

आतेवत्स इति वृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,—

तत्र प्रथमा ।

१ १३ १८ १८ २१ १ १ १ १
आतेवत्सो^१मनो^{१३}यम^{१८}त्यर^{१८}मा^{२१}ञ्चित्स^१ध^१स्थात् ।

१ १ १ १ ३ १
अग्ने^१त्वा^१ङ्काम^३ये^१गिरा ॥ १ १ ॥

हे “अग्ने!” “वत्सः” ऋषिः “ते” तव “मनः” “परमा-
ञ्चित्” उत्कृष्टादपि “सधस्थात्” दुर्लभात् “आ यमत्”
आयमन्ति आगमयन्ति । केन साधनेन ? “त्वां” “कामये”

* क० मा० ४प्र० १च० १६सा० ।

† अ० चा० १, १, १, ८ (१भा० १०५४०) = ष० वे० १९, ११५ = अ० वे०
५, ८, १६, १ ।

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ १ ३ १ १

उस्तावेदेवसूनामर्त्तस्य देव्यवसः ।

२ ५ १ ३ १ १

तरत्समन्दीधावति ॥ २* ॥

“वसूनां” धनानाम् “उस्ता” उक्तरणशौला प्रदात्री “देवी” द्योतमाना स्तूयमाना वा यस्य सोमस्य धारा “मर्त्तस्य” मनुष्यं यजमानम् “अवसः” रक्षितुं “वेद” जानाति† । सिद्धमन्यत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ १ ३ १ ३ १ ३ १ १

ध्वस्रयोः पुरुषन्थोरासहस्राणिददद्भवे ।

२ ३ २ ३ १ २

तरत्समन्दीधावति ॥ ३‡ ॥

“ध्वस्रयोः पुरुषन्थोः”† ध्वस्रः कश्चिद्राजा तथा पुरुषन्थिश्च, तयोरुभयोरत्रे तरयोग-विवक्षया विषचनं द्रष्टव्यं “सहस्राणि” धनानां सहस्राणि “आ ददद्भवे” वयं प्रतिगृह्णीमः । तदस्माभिः प्रतिगृह्णीतं धनमुत्तममस्त्विति ऋषिः सोमं प्रार्थयति इति सोमस्य स्तुतिः । सिद्धमन्यत् यथावत्सार एतयोर्द्विनानि

* सू० वे० ७, १, १५, १ ।

† ‘उस्ता द्यौपा वेदे वसूनाः, विद ज्ञाने, पिदसु खाभि, विद सत्तायाम्, सर्वं ह्य धारा’—इति वि० ।

‡ सू० वे० ७, १, १४, १ ।

§ ध्वस्रयोः पुरुषन्थोः—समान स्वभावयोः सोम-धारयोःपि द्वीणकक्षणेन सह सम्बन्धोः पापध्वं सत्तरोः—इति वि० ।

कामया अभिलषन्त्या “गिरा” स्तुत्या [“कामये” — इत्यचापि
 ग्रे आदेशः पूर्ववत् । यद्वा त्वां कामये अभिलषामि] ॥

“कामये”-“कामया”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ २७ ११७ ३ २ ३ २ ३ १ १ १ २
 पुरुत्राहिसदृङ्सिदिग्शोविश्वाअनुप्रभुः ।

२ १ २
 समत्सुत्वाह्वामहे ॥ २ * ॥

हे अग्ने ! “पुरुत्रा हि” बहुषु हि देशेषु त्वं “सदृङ् अग्नि”
 समान-द्रष्टा भवसि अतएव “विश्वाः” सर्वा दिग् “अनु” लक्ष्य
 “प्रभुः” ईश्वरी भवसि । ईदृशं “त्वा” त्वां “समत्सु” सङ्ग्रा-
 मेषु रक्षणार्थं “ह्वामहे” आह्वयामहे ॥

“दिग्ः”—“विदिग्ः”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

४ २ ३ १४ २४ ३ १ २
 समत्स्वग्निमवसेवाजयन्तोह्वामहे ।

१ २ १ १ २
 वाजेषुचित्रराधसम् ॥ ३ † ॥ १२

“समत्सु” समदेषु सङ्ग्रामेषु “वाजयन्तः” बलमिच्छन्ती
 वयम् “अवसे” रक्षणार्थम् “अग्निं ह्वामहे” । कीदृशम् ?
 “वाजेषु” सङ्ग्रामेषु “चित्रराधसम्” याचनीय-धनम् ॥ ३ ॥ १२

* ऋ० वे० ५, ८, ३६, ३ ।

† ऋ० वे० ५, ८, ३६, ४ ।

प्रतिजग्राह एवं तरन्त-पुरुमीढी प्रतिजगृहतुः। तथाच
 शाट्यायनकम्—‘अथ ह वै तरन्त-पुरुमीढी वैदश्वी ध्वस्त्रयोः
 पुरुषन्धीः बहु प्रतिगृह्य गरगिराविव मेनाते तौ ह स्माङ्गुल्या
 सातं प्रतिगृह्याते तावकामयेतामसातन्नाविवेद सातंस्यादात्त
 मिवैव न प्रतिगृह्णीत मिति भावे तच्चतुऋचमपश्यतान्तरेण
 प्रत्येतां तयोर्वैतयोरसातंसातमभवदात्तमिवैव न प्रतिगृह्णीतं
 स यः प्रतिगृह्य कामयेत’—इत्यादि ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

१२ १२ ३ २ १ २ १ १ २ ३ १ १
 आययोस्त्रिंशतन्तनासहस्राणि च दद्महे ।

२ १ २ १ २
 तरन्समन्दीधावति ॥ ४* ॥ ५

‘ययोः’ ध्वस्त्र-पुरुषन्तयोः “त्रिंशतं” त्रीणि शतानि सह-
 स्राणि च “तना” वस्त्राणि “आ दद्महे” वयं “प्रतिगृह्णीमः”
 तयोरस्माभिः प्रतिगृह्णीतं तत् सर्वम् अत्रिगृह्णीतमस्त्विति
 सोमम् ऋषिः प्रार्थयतइति सोमस्यैव स्तुतिः । गतमन्यत् ॥ ४ ॥ ५

एतेसोमाइति षष्ठं षष्ठीयं सूक्तम्—

तच, प्रथमा ।

३ १ २ १ २ २ २ २ २ २ २
 एतेसोमा अष्टशतगृणानां शवसेमच्च ।

३ १ २ ३ १ २
 मदिन्तमस्यधारया ॥ १† ॥

* ऋ० वे० ७, १, १४, ४ ।

† ऋ० वे० ७, १, २५, ९ ।

॥ वात्मम् ॥ ^{५२ २} आतेवत्साः । ^{१ २ २} मनोयमत् । ^{१ २ २} परमात् ।

^१ चित्तधारस्थ्यात् । ^२ अग्रायित्वाश्क्वाश् । ^{१ २ २} मयोवा । ^{४ ५ ४} गां

^५ पृथिरोद्दहायि ॥ (१) ^{२ २} पुरुत्राहो । ^{१ २} सहड्डसि । ^{१ २} दिशो

^{२ २} विश्वाः । ^१ अनुप्रारश्भूः । ^{१ २ २} समात्सूश्त्वाश् । ^{४ ५} हवोवा ।

^{४ ५} मापृद्दोद्दहायि ॥ (२) ^२ समत्मूवा । ^{१ २ २} ग्निमवप्ते । ^{१ २ २} वाजयन्तः

^२ हवामारश्हायि । ^{१ २ २} वाजायिषूश्चाश्यि । ^{४ ५ ४} चरोवा । ^४ धा

^५ प्रसोद्दहायि (३) ॥ १७ ॥ [१] १२

अथ द्वितीय-लृचे—

प्रथमा ।

^{१ २ २ १ २ २ १ २ १ २} त्वन्नइन्द्राभरओजीनृम्णंशतक्रतोविचर्षणे ।

^{२ ४ १ २ ४ १ २} आवीरम्पृतनासद्धम् ॥ १ ॥ ॥

• क० मा० ४ प्र० १ च० १७ सा० ।

† क० चा० ५, १, २, ७ (१ भा० ८२४४०) = क० वे० ४, १, १०, १ ।

“मदिन्तमस्य” देवानां मादयिष्यतमस्य रसस्य सम्बन्धिन एते
 सीमा अभिषुताः सरूपाः “गृणानाः” स्तूयमानाः “महे”
 महते “श्रवसे” अस्माकं बलाय धारया “असृक्षत” गच्छन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ २ ३ १ १ १ १ ३ १ १ १
 अभिगव्यानिवीतये नृम्णापुनानो अर्षसि ।

३ १ १ २ १ १
 सनद्वाजःपरिस्रव ॥ २* ॥

हे सीम ! “वीतये” देवानां ३ क्षणाय नृम्णा” नृम्णानि
 धनवत् प्रियतराणि† “गव्यानि” गो-सम्बन्धीनि क्षीरादीनि
 “पुनानः” पूयमानः सन् “अभ्यर्षसि” अभिगच्छसि । हे सीम !
 “सनद्वाजः” दीयमानान्नः‡ त्वं “परि” परितः “स्रव” दशा-
 पवित्रादधः चर ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ २ ३ १ १ १ १ १ १ २ १ १ १
 उतनोगोमतौरिषोविश्वार्धपरिष्टुभः ।

३ १ १ १ १ १
 गृणानो जमदग्निना ॥ ३† ॥ ६

* ऋ० वे० ७, १, २८, ३ ।

† ‘नृम्णा बलेन’—इति वि० ।

‡ ‘सयत् सदा’—इति वि० ।

॥ ऋ० वे० ७, १, २८, ४ ।

हे “शतक्रतो” बहुकर्मन् ! “विचर्षणे” विद्रष्टः इन्द्र ! त्वं
 “नः” अस्माभ्यम् “ओजः” बलं “मृगं” धनं च “आ भर”
 आहर । “वीर” वीर्योपेतम् “पृतनासहं” सेनानामभि-
 भवितारं त्वाम् “आ” याचामह इति शेषः ॥

“आभरओजः”-आरुतामोजः—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१८ २१ २१ २३ २३ १ २ ३ १ १
 त्वच्छिनःपितावसोत्वम्माताशतक्रतोवभूविथ ।

१ २ ३ १ २
 अथातेसुम्नमीमहे ॥ २ * ॥

हे “वसो” वासयितः ! “शतक्रतो” बहुकर्मन्निन्द्र ! त्वं “नः”
 अस्माकं “पिता” पितृवत्पालको “वभूविथ” भव “त्वं” “माता”
 मातृवद्धारकश्च वभूविथ । अथ च वयं “ते” तव स्वभूतं “सुम्नं”
 सुखम् “इमहे” याचामहे ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १ २ २ २ १ १
 त्वांशुश्विन्पुरुह तवाजयन्तमुपब्रुवेसहस्रत ।

१ १ २ १ १ १
 संनोरास्वमुवीर्यम् ॥ ३ † ॥ १३

* ऋ० व० ४, १, १०, १ ।

† ऋ० वे० ४, १, १०, १ ।

“उत्त” अपिच हे सोम ! “जमदग्निना” जमदग्नि-नाम्ना ऋषिणा मया “मृणानः” स्तूयमानः त्वं “नः” अन्नाकं “गोमतीः” गोभिर्युक्तानि “परिष्टुभः” परितः स्तोतव्यानि० सर्वाणि “इषः” अन्नानि देहीत्यर्थः ॥ १ ॥ ई

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य सप्तमस्याध्यायस्य

द्वितीयः खण्डः १ ॥ २ ॥

इमं स्तोममिति-तृतीयखण्डे ३—

प्रथम-ल्ले, ११ प्रथमा ।

१ १७ १ १७ १ १९ १
इमं स्तोममर्चते जातवेदसे

१ १ १ १ १ १ १
रथमिव सम्यचे मामनीषया ।

१ १७ १ १९ १ १९
भद्राहिः प्रमतिरस्य स ११

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
द्यग्ने सखे मारिषामावयन्तव ॥ ११ ॥

“अर्चते” पूज्याय “जातवेदसे” जातानामुत्पन्नानां वेदित्रे,
जात-प्रज्ञाय जात-धनाय वा अग्नये “मनीषया” निशितया

* ‘परिष्टुभः—परि समन्नात् क्षीति’—इति वि० ।

† ‘उत्तं ऋषिप्यमानम्’—इति वि० ।

‡ ‘सपत्निं श्लोमः षष्ठमर्चः’—इति वि० ।

११ ‘आद्ये यमाच्यम्’—इति वि० ।

§ ऋ० आ० १, १, २, ४ (१भा २०३३०) = ऋ० वे० १, ६, १०, १ ।

[सहसा बलेन स्तोत्रभिर्युक्तः कृतः सहस्कृतः] हे “सह-
स्कृत” इन्द्र ! [स्तुत्या हि देवताया बलं वर्धते, तस्य सम्बोधनम्]
—“शुचिन्” अतएव बलवन् ! “पुरुहुत” पुरुभिर्बहुभिर्यजमाने
राहुतेन्द्र ! “वाजयन्तं” बलमिच्छयन्तं त्वाम “उपब्रुवे” उप
स्तोमि । “सः” त्वं “नः” अस्मभ्यं सुवीर्यं धनं “राख” देहि ॥

“सहस्कृत”-“शतक्रतो”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १३

५ २ ४ ५२ १२२
॥ औपगवाद्यम् ॥ तुवन्नाइन्द्राभरा । औजोनृ

२ २२ १
मण्शतक्रतोविचर्षणायि । आवौर । हौर । ऊवा

२ ५ २२ १ २ ५ २ ४
रशयि । राश्रपा । जनासाहाम् ॥ (१) तुव्हाशयिन्नः

५२ १ २ २ २ २ १
पितावसाउ । त्वम्माताशतक्रतोवभूविथा । अथौर ।

१ २ ५ २ २ २
हौर । ऊवारशयि । ताश्रयिसू । म्नीमाहायि ॥ (२)

५२ १ ४ ५२ १२ २ २
तुवाश्रयिपुरुहता । वाजयन्तमुपब्रुवेसहस्कृता । स

१ २ ५ २ २ २ २
नौर । हौर । ऊवारशयि । राश्रखा । सवौरायाम् ।

२ १ २ ५२ २ २ १ २ १
ऐ । वारण्श्र । हियाश्रौहोवा । एशं । उपाश्र

१११
३४५ (३) ॥ १८ * ॥ [१] १३

बुद्ध्या “इमम्” एतत्त्वत्तत्त्वरूपं स्तोमं रथमिव यथा तच्चा रथं संस्क्र-
 रोति तथा “सम्भहेम” सम्यक् पूजितं कुर्मः । तस्याग्नेः “संसदि”
 सम्भजने “नः” अस्माकं “प्रमतिः” प्रकृष्टा बुद्धिः “भद्रा हि”
 कल्याणी समर्था खलु अतस्तथा बुद्ध्या स्तुम इत्यर्थः । हे “अग्ने”
 “तव सख्ये” अस्माकं त्वया सह सखित्वे सति वयं “मारिषाम”
 हिंसिता न भवामः अस्मान् रक्षेत्यर्थः । [“अर्हते” — अर्हं पूजा-
 याम् (भा० प०) “अर्हः प्रशंसायामिति (३, २, १३३) लटः
 शचादेशः, शपः पित्त्वादनुदात्तत्वम् (३, १, ४), शतुश्चादुपदेशा-
 ल्लसार्वाधातुक-स्वरेणाद्युदात्तत्वम् (६, १, १८६) । महे—मह
 पूजायाम् (भा० प०) । रिषाम—रिष हिंसायां (भा० प०)
 व्यत्ययेन शः (३, १, ८५) । तव—“युष्मदस्मदोर्ङिसि (६, १, २११)”
 —इत्याद्युदात्तत्वम् ॥१॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ २ ३ १ १ ३ १ २
 भरामेध्मङ्गणवामाह्वीष्पिते

३ १ २ ३ २ २ ३ १
 चितयन्तःपर्वणापर्वणावयम् ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १
 जीवातवेप्रतरासाधयाधियो

२ २ ३ १ २ २ ३ १ २ २
 भेसख्येमारिषामावयन्तव ॥ २* ॥

हे “अग्ने !” त्वद्यागार्थम् “इधम्” इत्यन-साधनम् एक-
 षिंशति-द्रव्यात्मकं समित्तमूहं “भराम” सम्भराम सम्पादयाम्,

अथ तृतीय-तृचे—

प्रथमा ॥

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८
यदिन्द्रचित्रमइहनास्तित्वादातमद्रिवः ।

९ १० ११ १२
राधस्तन्नोविदहसउभयाहस्याभर ॥ १ * ॥

हे “अद्रिवः” वञ्चवन् ! “चित्र” चायनीयेन्द्र ! “त्वादातं”
त्वया दातव्यं यद्वनं “मे” मम “इह” अस्मिंल्लोके “नास्ति”,
हे “विदहसो” लक्षधनेन्द्र ! “नः” अस्मभ्यम् “उभया हस्ती”
उभाभ्यां हस्ताभ्यां तद् “राधः” “आभर” आहर ॥

“मइह”-“मिहना”—इति छन्दःगानां बह्वृचानां पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२
यन्मन्यसेवरेण्यमिन्द्रद्युत्तदाभर ।

२३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१
विद्यामतस्यतेवयमकूपारस्यदावनः ॥ २ † ॥

हे इन्द्र ! “यत्” “द्युत्तम” अत्र “वरेण्यं” वरणीयं “मन्यसे”
“तत्” द्युत्तम् “आभर” अस्मभ्यम् । “ते” तव सम्बन्धिनी “वयं”

* ऋ० आ० ४, २, १, ४ (१भा० ७०४४०) = ऋ० वे० ४, १, १०, १ ।

† ऋ० वे० ४, २, १०, १ ।

तदन् "ते" तुभ्यं "हवींषि चरुपुरोडाशादि-लक्ष्णान्यत्रानि श्रयं
 "क्षणवाम" करदाम । किङ्कर्तव्यः ? "पर्वणा पर्वणा" * प्रतिपक्ष-
 माहृत्ताभ्यां दर्शपूर्णमासाभ्यां "चितयन्त्य" त्वां प्रज्ञापयन्तः
 स त्वं "जीवातवे" अस्माकं जीवनौषधाय चिरकालावस्थानाय
 "धियः" कर्माणि अग्निहोत्रादीनि "प्रतरां" प्रकृष्टतरं "साधय"
 निष्पादय । अन्यत् समानम् ॥ [चितयन्तः—चित्ती सञ्ज्ञाने
 (भू० प०) सञ्ज्ञापूर्वस्य विधेरनित्यत्वात् लघूपध गुणाभावः ।
 पर्वणा—"नित्यवीप्सयोः (८, १, ४)"—इति वीप्सायां द्विर्भावः,
 "तस्य परमान्ने ङितम् (८, १, २)"—इति परस्यान्ने ङित-सञ्-
 ज्ञायाम् अनुदात्तत्वम् (८, १, १८) । प्रतरां—तरवन्तात्
 प्रशब्दात् क्रिया-प्रकर्षे वर्तमानात् "किमेत्तिङ्ब्ययादाम्ब्रुव्ये
 (५, ४, ११)"—इत्यामु-प्रत्ययः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

० १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३

शकेमत्वासमिध्साधयाधिय

२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २

स्त्वे देवाहविरदन्याङ्गतम् ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २

त्वमादित्याञ्चावहतान् ह्यऽऽऽऽऽऽ

१ २ ३ १ २ ३ ३ १ २ ३

स्यग्रेसख्यमारिषाम्बयन्तव ॥ ३१ ॥ ७

* 'पर्वणा—तृतीयेकवचननिर्दिष्टं सप्तम्येकवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यम्, पर्वणिण भूयान्
 समर्थः—इति वि० ।

† सू० वे० १, ६, ३०, ३ ।

“तस्य” तादृशस्योक्तलक्षणस्य “अकूपारस्य” [अकुलितः पारो
अन्ती यस्य तादृशस्यान्नस्य “दावनः” दानस्य “विद्याम” स्याम ॥
“दावनः”-“दावने”—इति पाठौ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५
यत्तेदिक्षुप्रराध्यमनोअस्तिश्रुतम्बृहत् ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५
तेनदृढाचिदद्रिवआवाजन्दर्षिसातये ॥ ३* ॥ १४

॥ इति चतुर्थः प्रपाठकः ॥

हे इन्द्र ! “ते” तव “दिक्षु” “प्रराध्यं” प्रकर्षणं स्तुत्यं
“श्रुतं” “बृहत्” महत् यत् “मनः” “अस्ति”, “तेन” मनसा
हे “अद्रिवः” वज्रवन्निन्द्र ! “दृढाचित्” दृढमपि “वाजम्”
अन्नम् “आ दर्षि” आदारयसि, “सातये” अस्मत्सम्भजनाय
लाभाय वा ॥

“दिक्षु”-“दिरसु”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १४

३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५
॥ वीङ्गम् ॥ यदिद्रचित्तमइ । हनाइ । आस्ती ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५
त्वादातमद्रिवः । राधस्तारश्नाः । वीवीर । दृढसा

२ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५
उ । उभयाश्चा । स्तायाश्च । भारश्चराश्च ॥(१)

हे अग्ने ! "त्वा" त्वां "सन्निधं" सम्यगिष्टं कर्तुं "शक्नेम" शक्ता भूयाम् । त्वच्च "धिषः" अस्मदीयानि दर्शपूर्णमासादीनि कर्माणि "संधय" निष्पादय त्वया हि सर्वे निष्पादयन्ते यस्मात् "त्वे" त्वयि अग्नेवाहुतम् ऋत्विग्भिः प्रक्षिप्तं चरुपुरोडाशादिकं हविः देवा "अदन्ति" भक्षयन्ति, तस्मात्त्वं साधयेत्यर्थः । अपि च त्वम् "आदित्यान्" अदितेः पुत्रान् सर्वान् देवान् "भावह" अस्मद् यन्नार्थमानय । तान् हि इदानीं वयम् "उश्मसि" कामयामहे । अन्यत् पूर्ववत् ॥ [शक्नेम—शक्लृ शक्ती (भू० प०), "लिङ्गाशियङ् (३, १, ८६), अदुपदेशान्नसार्वधातुकानुदात्तत्वे (६, १, १८६) अङ् एव स्वरः शिथ्यते । समिधम्—जि इन्धी दीप्ती (६० आ०) अस्मात् सम्यदादिलक्षण कर्मणि क्तिप् । त्वे—सुप्रांसुलुगिति (७, १, ३८) सप्तम्येकवचनस्य शे-आदेशः । उश्मसि—वश कान्तौ (अदा० प०), "इदन्तोमसि (७, १, ४६), अदादित्वाच्छपोलुक् (२, ४, ७२), ग्रहज्येत्यादिना सम्प्रसारणम् (६, १, १६) ॥ ३ ॥ ७

११ १११ १११ ११११
॥ समन्तम् ॥ इमं स्तोममर्चते जातवेदसायि । रथ
१ १ १ १ १ १ १ १
मिव सम्मन्त्रे मामनीषयाः । भद्राच्चारुयिनाः । प्रामतिर
१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
स्यमं स । द्युगायि ॥ (१) भरामेधङ्कुणवामाहवीषिता

* "धीः"—इति कर्मनामसु एकविंशतितमं नैषष्ट कम् (१, १) ।

३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 यन्मन्यसेवरे । णियाश्म् । आयिन्द्रा । द्युक्षन्तदाभ

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 रा । विद्यामाश्शता । स्यास्याश् । तेवयाम् । अकूपा

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 रश्शरा । स्यादाश्श । वारश्शनाश्शः ॥ (२) यत्तेदिक्षुप्र

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 रा । धियाश्म् । मामाः । अस्तिश्रुतम्बृहत् । तेनदा

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 रश्शर्था । चायिवाश्शयित् । अद्रिवाः । आवाजारश्शदा ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 षायिसाश्श । ताश्शयाश्शयाश्शयि । ओरश्श ५ ई ।

डा (३) ॥ १६* ॥ [१]

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 ॥ वसिष्ठप्रियम् ॥ यदिन्द्राश्श । चित्रमद्बृह । ना

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 स्ती । त्वादाश्शतामद्रायिवोश्श । राधास्तन्नोश्श । विदा

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 रद्वारश्शसाउ । जभाओश्शश्शवा । याद्वाओश्शश्शवा ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 स्तियापुभरा ॥ (१) यन्मन्याश्श । सेवरेणाम् । आयिन्द्रा ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 द्युक्षान्तादाश्शभाराश्श । विद्यामताश्श । स्यतारयिवाश्श

यि । चितयन्तः^२पर्वणा^२पर्वणा^२वयाम् । जीवाता^२रश्वायि ।

प्रातरा^१साधयाधि । यो^२ग्रायि ॥२॥ शके^२मत्वा^२समिध^१

साधयाधियाः । त्वे^२देवा^२हविर^२दन्त्या^२ज्जताम् । तुवमा^२रश्

दी । त्या^२आव^२हृतान्^२ह्यश । स्य^१ग्रायिसा^२ख्या । औ^२

हो^२श्वा^२हायि । मा । रायि^२षार^२मा^२श्वा^२हायि ।

वयन्ता^२रश्वा^२श्वा^२श्वा^२ । औ^२रश्वा^२पु^२ई । डा(३) ॥ १५ * ॥ ७

अथ द्वितीय-तृते—

प्रथमा ।

प्रतिवा^१खर^२उदिते^२मि^२त्र^२ङ्गु^२णी^२षे^२वरुणम् ।

अ^२र्य^२मण^२रि^२शा^२द^२सम् ॥ १ ' । ॥

हे मित्रावरुणी ! “मित्रं” त्वां “वरुणं” च “वां” युवां “रिशा-
दसं” शत्रूणामत्तारम् “अर्यमणं” च “प्रति” प्रत्येकं “गृणीषे”

* ज० गा० १७ प्र० १७० १५ सा० ।

† ऋ० वे० ५, ५, ८, २ ।

८अ० ६ख० ३सू० १, २, ३] उत्तरार्चिकः ।

१६३

५ १ १ ६ ५ १ २ ३ ५ ४
४याम् । आकाओर३४वा । पाराओर३४वा । स्यदा

२ १ २ ४ ५ ४ ५
पूनाः ॥ (२) यत्तेदो२३ । क्षुप्रराधियम् । मानाः ।

२ १ ० १ १ २ १ १ ६
अस्ती३श्रूतम्बुद्धा२त् । तेनादृढा३ । चिदारद्वा२३४यि

५ १ २ ३ ५ १ २ ३ ५ ४
वाः । आवाओर३४वा । जान्दाओर३४वा । पिसाप्त

याधि । होपूई । डा(३) ॥ १८ * ॥ [२] १४

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य अष्टमस्याध्यायस्य
षष्ठः खण्डः ॥ ६ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हाद् निवारयन् ।
पुमर्थाश्चतुरो देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥ ८ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्त्तक-श्रीवीर-
बुक्क-भूपाल साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणाचार्य्येण
विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे
उत्तरायन्ये अष्टमोऽध्यायः ॥ ६ ॥

* ज० गा० २३प्र० २अ० १८पा० ।
† 'समाप्तश्चेत्प्रममहः'—इति वि० ।
‡ चतुर्थः प्रपाठकः परिसमाप्तः—इति वि० मूलपुस्तकादिसम्मतश्रुतिशम् ॥

स्तुवे । कदा ? इति, उच्यते—“सूरे” सूर्यं देवे “उदिते” मति
प्रातरित्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
रायाद्द्विरण्ययामतिरियमवृक्कायश्वसे ।

३ १ २ २ ३ २ १ २
इयंविप्रामेधसातये ॥ २ * ॥

“हिरण्यया” हित-रमणोयेन “राया” धनेन सहितया
“अवृक्काय” अहिंस्याय “श्वसे” अन्नाकं बलाय “इयम्” इदानीं
क्रियमाणा “मतिः” स्तुतिर्भवात्विति शेषः ॥ [हिरण्यया—इत्यत्र
सुपां सुलुगिति (७, १, ३६) तृतीयैकवचनस्य याजादेशः] किञ्च
हे “विप्राः” प्रजाः ! “इयम्” एव स्तुतिः “मेधसातये”
यज्ञ-लाभाय† च भवतु ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
तेस्यामदेववरुणतेमित्रमूरिभिःसुहृ ।

२ ३ क २ २

इषस्वस्यधीमक्षी ॥ ३ † ॥ ८

हे “देव वरुण !” “ते” वयं तव स्तोतारः “स्याम”
समृद्धा भवेम । ग केवसां वयमेव यजमानाः किन्तु “मूरिभिः”

* ऋ० वे० ५, ५, ६, ३ ।

† विप्राः—ऋत्विजः, मेधसातये—मेधालाभार्थम्— इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ५, ५, ६, ४ ।

यस्य निःश्वसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।
निर्ममे तमहं वन्दे दिव्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ ९ ॥

॥ अथ नवमोऽध्याय आरभ्यते * ॥

तत्र,

शिशुञ्जानमिति प्रथम-खण्डे† तृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ १ २
शिशुञ्जानं चर्यतमृजन्ति

२ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ ०
शुम्भन्तिविप्रम्भरुतोगणेन ।

३ २ ३ १ २ २ ३ १ २
कविर्गोभिष्काव्येन‡ कविः संसत्

२ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
सोमः पवित्रमत्येतिरेभन् ॥ १ ॥

“शिशुम्” इदानीमुत्पन्नत्वाच्छिशुवत्तिष्ठन्तम्§ [यद्वा, पापा-
न्वित मकुर्वन्तं विनाशयन्तम्] “जज्ञानम्” प्रादुर्भूतम्॥ अतएव

* ‘इदानीमष्टममक्षयत्वारिंश मुच्यते’—इति वि० ।

† ‘गायत्र प्रभृति-मात्रां ब्राह्मणनापिंथमुक्तम्’—इति वि० ।

‡ ‘गोभिः काव्येन’—इति विसर्गमध्यपाठः ख० मु० पु० ।

§ ऋ० वे० ७, ४, ९, ९ ।

§ ‘शिशु—शंसनीयम्’—इति वि० ।

॥ ‘जज्ञानं—जायमानम्’—इति वि० ।

स्तोत्रभिः ऋविग्भिः सह ; तथा हे “मित्र” देव ! “ते” वयं
 “सूरिभिः” सह “स्याम” भवेम । किञ्च “इषम्” अन्नं “स्वश्च”
 रुचकञ्च “धीमहि” धारयामहे* ॥ ३ ॥ ८/

अथ तृचात्मके तृतीय-सूक्ते—
 प्रथमा ।

३ २३ ३ २३ २ ३ २ ३ १ २ २ १ २ २
 भिन्ध्विश्वा अपदिषः परिबाधोजहीमृधः ।

१ २ ३ १ २ २ २
 वसुस्या च्छन्तदाभर ॥ १ ॥ ॥

हे इन्द्र ! त्वं “विश्वाः” सर्वाः “दिषः” द्वेष्ट्रीः शत्रुसेनाः
 “अप भिन्धि” विदारय । तथा “बाधः” हिंसकान् “मृधः”
 सङ्ग्रामान् त्वं “परि जहि” परिभावय । हे सोम वासकेन्द्र !
 “स्याहे” सृष्टृणीयं द्वेष्ट्रीणां “वसु” धनं यदस्ति “तत्” “आभर” ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ २ ३ २ ३ १ २
 यस्यते विश्वमानुषगभूरेदत्तस्य वेदति ।

१ २ ३ १ २ २ २
 वसुस्या च्छन्तदाभर ॥ २ ॥ ॥

हे इन्द्र ! “ते” त्वां [विभक्ति-व्यत्ययः (३, १, ८५)] “दत्तस्य”
 दत्तं “भूरि” बहु “यस्य” गत् धनम्, [सर्वत्र कर्मणि षष्ठी वेदि-

* ‘स्वः—स्वर्गलोकम्, धीमहि—चिन्तयामः’—इति वि० ।

† ऋ० षा० २, १, ४, १० (१भा० ३२३ पृ०)= ऋ० वे० ६, ३, ४८, ४ ।

‡ ऋ० वे० ६, ३, ४८, ५ ।

“हृद्यतं” [हृद्ये गतिकान्त्योः (भ्वा० प०)] । भृश्टृशी-
त्यादिना अतच् । सर्वैः काम्यमानं सोमं “मृजन्ति” मरुतः*
शोधयन्ति किञ्च “विप्र” मेधाविनं सोमं “गणे न” आत्मीयिनः†
सप्तसङ्ख्याकेन “शुभन्ति” अलङ्कर्वन्ति‡ । ततः “कविः” क्रान्त-
प्रज्ञः सोमः “काव्येन” कवि-कर्मणैव “कविः” शब्दयितव्यः सन्
शब्दायमानः “गीर्भिः” स्तुतिभिः सह “पवित्रम्” “अत्येति”
अतीत्य गच्छति ॥

“विप्रम्”—इति छन्दोगाः, “वङ्गिम्”—इति बह्वृचाः पठन्ति ॥१॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ० २ २ २
ऋषिमनाय ऋषिकृन्स्वर्षाः

३ १ २ ३ १ २ ३ २
सहस्रनीथः पद्वीष्कवीनाम् ॥ १ ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २ ३
तृतीयन्धाममहिर्षस्त्रिपास

१ २ ३ २ २ १ २ ३ २
न्त्सोमोविराजमनुराजतिष्टप् ॥ २ § ॥

“ऋषिमनाः” सर्वदर्शनशीलमनस्काः, अतएव “ऋषिकृत्”
सर्वस्य दर्शनकर्त्ता प्रकाशनस्य कर्त्ता “स्वर्षाः” सर्वस्य सूर्यस्य वा

* ‘मरुतः—आदित्यरश्मयः’—इति वि० ।

† ‘गणन—सम्पातेन’—इति वि० ।

‡ ‘शुभन्ति—पावयन्ति’—इति वि० ।

॥ ‘पद्वीः कवीनाम्’—इति विसर्गसंध्यपाठः ख० सु० पाठः ।

§ ऋ० वे० ७, ४, ६, ३ ।

तव्या] “विश्व” सर्वं तद्धनम् “आनुषक्”—इति आनुपूर्व्या*
सततं सर्वो मनुष्यो “वेदति” जानाति तत् “स्यार्हं” स्पृहणीयं
“वसु” “आभर” ॥ २ ॥

• अथ तृतीया ।

२३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २

यद्वीडाविन्द्रयत्स्थिरेयत्पर्शनिपराभृतम् ।

१ २ १ १ २ २ २

वसुस्यार्हन्तदाभर ॥ ३ १ ॥ ८

हे “इन्द्र !” त्वया च “वीडी” दृढे परैः कम्पयितुमशक्ये
“यत्” धनं “पराभृतं” विन्यस्तं, “यत्” च “स्थिरे” स्वयमचले
पराभृतं, “यत्” च “विपर्शानि” विमर्शन-क्षमे पराभृतं, तत्
“स्यार्हं” स्पृहणीयं “वसु” “आभर” आहर ॥ ३ ॥ ८

अथ तृचात्मकं चतुर्थं सूक्तम्—

तत्र, प्रथमा ।

३ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

यज्ञस्यद्विस्थच्चत्विजासस्त्रीवाजेषुकर्मसु ।

१ ० ४ १ २

इन्द्राग्नीतस्यबोधतम् ॥ १ ३ ॥

* “आनुषगिति नामानुपूर्वस्यानुषक्तं भवति, स्तृणन्ति बहिरानुषगित्यपि
निगमो भवति”—इति निरु० नै० ६, १४ ।

† ङ० ञा० ३, १, १, ४ (१भा० ४४० पृ०) = ङ० वे० ६, १, ४८, ६ ।

‡ ङ० वे० ६, ३, ९०, १ ।

सम्भक्ताः “सहस्रनीयः” [नीथा स्तुतिः] बहुविध-स्तुतिकः
 “कवीनां” क्रान्त-प्रज्ञानां मध्ये “पदवीः” स्वलितानां पदानां
 साधुत्वेन संयोजयिता यः सोमो विद्यते स “महिषः” महान्
 पूज्यो वा सोमः “तृतीयं धाम” द्युलोकं “सिषासन्” सम्भक्तुमि-
 च्छन् “स्तुप्” स्तूयमानः सन् “विराज” विशेषेण राजन्तं दीप्य-
 मान मिन्द्रम् “अनुराजति” प्रकाशयति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ २३ १ २३२ ३ १ २
 चमूषच्छेपनःशकुनोविभृत्वा

३२ ३१२ २२ ३ १ २
 गोविन्दुर्द्रुसआयुधानिबिभ्रत् ।

३२ ३ १२ २२ ३ २
 अपामूर्मिषसचमानःसमुद्र

३ २ ३ १ २ ३ १ २
 न्तुरीयन्धाममहिषोविवक्ति ॥ ३ * ॥ १

“चमूषत्” चमन्ति भक्षयन्त्यत्रेति चम्वश्चमसास्तेषु सीदन्[†]
 यद्वा, चम्वी अधिषवणफलके तयोवर्त्तमानः “श्येनः” शंसनीयः
 “शकुनः” शक्तेः सामर्थ्यकारी “बिभृत्वा” [हरतेरातोमनिन्नि-
 त्यादिना (३, २, ७४) क्कनिप्] पात्रेषु विहरणशीलः

* ऋ० वे० ७, ४, ९, ४ ।

† ‘चमूषत्—* * * । अथवा चमूम्, सेनासु सीदति’—इति वि० ।

हे “इन्द्राग्नी !” युवां “यज्ञस्य” ज्योतिष्टोमादेः “ऋत्विजा
स्थः” ऋत्विजैः ऋतौ काले काले यष्टव्यौ भवथः । अतो
“वाजेषु” सङ्ग्रामेषु कर्मसु यज्ञात्मकेषु च, “सस्त्री” संस्त्रातो
शुद्धौ सन्तौ* “तस्य” तं मां हे इन्द्राग्नी ! बोधतम् अथवा तस्य
मम† स्तुतिं जानीतम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २
तोशासारथयावानावृत्रहणापराजिता ।

१ २ ३ १ १
इन्द्राग्नीतस्यबोधतम् ॥ २ ‡ ॥

हे “इन्द्राग्नी !” “तोशासा”‡ शत्रून् हिसन्तौ, “रथयावा
ना” रथेन गच्छन्तौ, “वृत्रहणा” वृत्रस्य हन्तारौ “अपराजिता”
केनाप्यपराजितौ “तस्य” तं मां “बोधतम्” ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २
इदं वाम्नादिरम्नाध्वधुक्षत्राद्रिभिर्नरः ।

१ २ ३ १ २
इन्द्राग्नीतस्यबोधतम् ॥ ३ § ॥ १०

* ‘सस्त्री—साधन-समाधाय’—इति वि० ।

† ‘तस्य—यजमानस्य’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, २, २०, २ ।

§ ‘तोशासा—दोषि-सम्यग्ज्ञौ’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ६, २, २०, ३ ।

“गोविन्दुः” यजमानानां गवां लम्भकः* [विन्दुरिच्छुरिति
 स-प्रत्ययान्तत्वेन निपातितः] “द्रप्सः” धारयन् † “अपाम्”
 उदकानाम् “जर्मि” प्रेरकं “समुद्रम्” [अन्तरिक्षनामैतत्
 (निघ० १, ३)] अन्तरिक्षं “सचमानः” सेवमानः “महिषः”
 महान् य एवं विधः सोमः स “तुरीय” चतुर्थं धाम चान्द्रमसं
 स्थानं‡ “विवक्ति” सेवते सूर्यलोकास्योपरि चन्द्रमलोकी विषत
 इति यमः पृथिव्या अधिपतिः समावत्वित्यादिभिश्चन्द्रमानचत्रा-
 णामधिपतिः सद्यमत्ववैचित्यन्तेर्मन्वैर्जायते ॥ ३ ॥ १

॥ पार्थम् ॥ ओ३हो३होयि । शि३गुञ्जज्ञा । ना३
 ह्य्यि । तम्मृजन्तायि । शु३भन्तिवायि । प्रा३मर् । तो
 गणेना । कविगीर्भायिः । का३विये । नाकविस्सान् ।
 सोमःपवायि । चा३मति । आ३४३यि । ती३रापुयि
 भा३५३न् ॥(१) ऋषिमनाः । या३ऋषि । कृत्स्वर्षाः ।
 स३क्षनायि । था३ःपद् । वीःकवीनाम् । तृतीयश्वा ।

* ‘गोविन्दुः—गावः उदकं वाक् ऊधिवी आदित्यरश्मयो वा । एतानि धी
 विन्दन्ति स गोवित् । विदज्ञाने विदलाभे विदसन्नायाम्’—इति वि० ।
 † ‘द्रप्सः—उदकसम्पन्नः’—इति वि० ।
 ‡ ‘तुरीयं धाम— * * * द्रोणकलशम्’—इति वि० ।

हे “इन्द्राग्नी !” “वां” युवाम् उद्दिश्य “नरः” यज्ञस्य
नेतारः “अद्रिभिः” ग्रावभिः “मदिर” मदकरं “मधु” सोमा-
त्मकम् असृतम् “अत्तन्” अपूरयन् । सिद्धमन्यत् ॥ ३ ॥ १०

इति सामवेदार्थ-प्रकाशे उत्तरायण्यस्य सप्तमस्याध्यायस्य

तृतीयः खण्डः* ॥ ३ ॥

अथेन्द्रायेन्दो मरुत्वत इति-चतुर्थं खण्डं †—

तच्चात्मके प्रथम-सूक्ते‡ प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ १ २ ३

इन्द्रायेन्दो मरुत्वतोपवस्त्रमधुमत्तमः ।

३ १ २ १ २ ३ १ २

अर्कस्ययोनिमासदम् ॥ १ ॥

हे “इन्दो” सोम ! “मधुमत्तमः” अतिशयेन मधुमान् त्वम्
“अर्कस्य” अर्चनीयस्य यज्ञस्य “योनिम्” स्थानम् “आसदम्”
उपवेष्टुम् “मरुत्वते इन्द्राय” इन्द्रार्थम् “पवस्त्र” चर ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २

तन्त्वाविप्रावचोविदःपरिष्कृष्वन्तिधर्णासिम् ।

१ २ ३ १ २

सन्त्वाम्जन्त्यायवः ॥ २ ॥

* ‘उक्तं प्रातःसवनम्’—इति वि० ।

† ‘इदानीं साध्यन्दिनं सवनमुच्यते’—इति वि० ।

‡ ‘इषोद्यधीय-प्रथतोनिं सामानि, तेषां प्रकृतावर्षेथमुक्तम्’—इति वि० ।

§ क० आ० ५, २, ४, ६ (२भा० १८ पृ०)=हृ० वे० ७, १, ४०, १ ।

§ हृ० वे० ७, १, ४०, २ ।

मा३महि । ^{२ १} षःसिषामान् । ^{२ ४ ५} सोमोविरा । ^{२ १} जा३मनु ।

रा३४३ । ^{२ ४} जा३तापुयिष्टईपुई ॥ २) चिमूपच्छायि । ^{२ १ २} ना

३ःशकु । ^१ नोविभृत्वा । ^{२ ३ ४ ५} गोविन्दुद्रा । ^{२ १ २} प्सा३आयु ।

धानिबिभ्रात् । ^{२ १ २ ४ ५} अपामूर्मायिम् । ^{२ १ २} सचमा । ^{२ ३ ४ ५} नःसमुद्रा

म् । ^{२ ४ ५} औ३हो३होयि । ^{२ १} तुरीयन्धा । ^२ मा३महि । ^२ पो३

४३ । ^{२ ४} वा३यिवापुक्ताईपुईयि(३) ॥ २२ * ॥ [१]

॥ महावामदेव्यम् ॥ ^३ शाऽपुयिगुम् । ^{४ २} यज्ञा३ना३

^{४ ५} ह्यताम् । ^१ मा । ^{२ २} जन्तिगुम्भन्तिविप्रम्भरुतो गणेन कवि

^{२ २ २ २} गीर्भिःकाव्येनाकविःसन्सोमः । ^१ पा । ^{२ २ २ २} औ३हो३हायि ।

^२ वित्रा३३मतायि । ^{३ २ २} एत्ये । ^२ हो३ । ^१ ऊम्मा३ । ^१ राऽ३यि

^५ भो ३ पु हायि ॥ (२) ^४ आऽपुषिं । ^{४ २ ४ ५} मना३या३च्यषिकृत् ।

^१ सू । ^२ वर्षाःसहस्रनीयःपद्वीःकवीनांस्तृतीयन्धाममहिषः

हे सोम ! “तं” पवमानं “त्वा” त्वाम् “धर्णसि” धर्तारं
 “विप्राः” प्राज्ञाः “वचोविदः” स्तोतारः* “परिष्कृण्वन्ति”
 अलङ्कुर्वन्ति† । अपि च “त्वा” त्वाम् “आयवः” मनुष्याः‡
 “सम्भृजन्ति” सम्यक् शोधयन्ति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १ ३ १ ७ ३ १ ७ २ १ १
 रसन्तेमित्रोअर्यमापिवन्तुवरुणःकवे ।

१ १ ३ १ २
 पवमानस्यमरुतः ॥ ३ ॥ ११

हे “कवे” क्रान्तकर्मन् सोम ! “पवमानस्य” चरतः “ते”
 तव रसं§ “मित्रः” “अर्यमा” च “वरुणः” च “मरुतः” च
 एते सर्वे देवाः “पिवन्तु” ॥ ३ ॥ ११

२ २ २ १
 ॥ इषोवृधीयम् ॥ इन्द्रायेन्दाउ । मरुत्वतायि ।
 २ १ १ १ १ १ १ २
 पवस्वामार । धुमत्तमाः । अर्कस्यायोरे । निमा ।
 १ ३ ५ २ २ २ १ १
 स्यारदार३४औहोवा ॥(१) तन्वाविप्राः । वचोविदाः ।

* विप्रा वचोविदः—सेधाविनः ऋत्विजः—इति वि० ।

† परिष्कृण्वन्ति—परिचरन्ति—इति वि० ।

‡ ‘आयवः’—इति मनुष्य-नामासु सप्तदशं नैधण्डकम् (२, २) ।

§ ऋ० वे० ७, १, ४०, ४ ।

‘रसं वीर्यम्’—इति वि० ।

र र १ १ १ र २ १र २,
सिषासन्सोमः । वा । औ३होहायि । राजार३मनू ।

३र २ १ १ २ ३
राजौहो३ । ऊम्मार । ताऽर्यिष्टो३प्रहायि ॥ (२) चा

र ४ २ ४ ५ १ र र
ऽपुमू । षच्छया३यिना३ःशकुनाः । वायि । भृत्वागोवि

र र र र र २ १र
न्दुर्द्रप्सआयुधानिविभ्रदपामूर्मिंश्चमानःसमुद्रन्तुरी ।

२ ३ २ १र २ ३र र १
या । औ३होहायि । धामार३महायि । पौवौहो३ ।

१ १ १
ऊम्मार । वाऽरक्तो३प्रहायि (३) ॥ ७ * ॥ [२]

॥ हाउउङ्गवायिवासिष्ठम् ॥ हायि । उङ्गवायि ।

३ २ ३र ४र ५ १ २ १ ३ ३ ४ ५
शिशा३४औहोवा । जज्ञा । ना३र्ह्य्य । तम्मजन्ता

३ २ ३र ४र ५ १ २ १ २
यि । शुम्भा३४औहोवा । तिवायि । प्रा३म्मारु । तौ

३ ४ ५ ३ २ ४र ५र ५ १र २ १र
गणेना । कवा३४औहोवा । गीर्भायिः । का३विय ।

२ ३ ४ ५ ३र २ ३र ४र ५ १ २
नाकविःसान् । सोमा३४औहोवा । पकायि । त्रा३

१ २ २ ४ ३ २
मति । आ३४३यि । ती३राप्रयिभा३प्र३न् ॥ (१) चृषा

* ऊ० गा० १० प्र० १ अ० ७ मा० ।

परिष्काण्वी२ । तिर्धर्णसायिम् । सन्त्वामार्ज्जी२ । ति

आ । या२वार३४ औहोवा ॥ (२) रसन्तेमायि । त्रौ

अर्था॑मा । पिबन्त्ववा२ । रूणःकवायि । पवमाना२ ।

स्यम । ह्य॑रता२३४ औहोवा । इषोवृधेश२ (३) ॥ १८ * ॥ [१]

॥ गायत्रीक्रीञ्चम् ॥ इन्द्रायेन्द्रा१ औहो । मा३ रु

त्वा२३४तायि । पावस्वामा । धू३म । ता२३४माः ।

माः । पवस्वमधुमा३२ । ता२३४माः । अर्कस्ययोना२

इयिम । अ । वाहायि । सा२३४दाम् । एहियाई

हा ॥ (१) तन्वाविप्रा १ औहो । वा३ । चो । वी२३४दाः ।

पारिष्काण्वी । ता३यिधा । णा२३४सायिम् । परिष्क

एवन्तिधा३२ । णा२३४सायिम् । सन्त्वामृजन्ता३२यि ।

अ । वाहायि । या२३४वाः । एहियाईहा ॥ (२) रस

३४ ४४ ५ १ २ १ २ ३ ४ ५ ३
 ३४ औहोवा । मनाः । याश्चपि । कृतसुवर्षाः । स
 ३ ३४ ४४ ५ १ २ १ २ ३ ४ ५
 हाश्च औहोवा । मनायि । याश्चपद । वीःकवीनाम् ।
 ३ २ ३४ ४४ ५ १ २ १ २ ३ ४ ५
 तृताश्च औहोवा । यन्धा । माश्महि । षःसिपासान् ।
 ३४ २ ३४ ४४ ५ १ २ १ २ ३
 सोमाश्च औहोवा । विरा । जाश्मनु । राश्च । जा
 ४ ३ २ ३४ ४४ ५ १
 इतापुयिष्टू ६५ ६५ ॥ (२) चमूश्च औहोवा । षक्त्रायि ।
 २ १ २ ३ ४ ५ ३ २ ३४ ४४ ५ १
 नाश्शकु । नोविभूत्वा । गोवाश्च औहोवा । दुर्द्रा ।
 २ १ २ २ ३ ४ ५ ३ २ ३४ ४४ ५ १
 प्साश्चायु । धानिविभ्रात् । अपाश्च औहोवा । ऊ
 २ २ ४ २ ३ ४ ५ २
 म्मायिम् । सचमा । नःसमुद्राम् । हायि । उज्जवा
 ३ २ ३४ ४४ ५ १ २ १ २
 यि । तुराश्च औहोवा । यन्धा । माश्महि । षोश्च
 २ ४
 ३ । वाश्चिवापुक्ता ६५ ६५ (३) ॥ ७ * ॥ [३]
 ३ २ ३ २ ३ २ ३ २
 ॥ उज्जवायिवासिष्ठम् ॥ उज्जवायि । शिशाश्च औ
 ४ ४ ५ १ २ १ २ ३ ४ ५ ३ २
 होवा । जज्ञा । नाश्चर्य्य । तंमुजन्तायि । शुभा

र २ ५ २३ ५ १ २ १ २ ५ २
 न्तेमाश्चौहो । त्रैश्चर्याश्चमा । पायिवन्तुवा । रूश्णः ।

३ ५ १ ४ ३ ५ १
 कारश्चवायि । पिवन्तुवरूणाश्चः । कारश्चवायि । पव

र ४ ५ १ ५
 मानस्यारश्च । म । बाहायि । रूश्चताः । एच्चियाद्

५ ४
 हा । चोपुई । डा(३) ॥ २० * ॥ [२]

२ २ ३ १ १ ३
 ॥ वाजदावदावयम् ॥ इन्द्रायिन्दाउ । मरूत्वाश्च

५ १ ३ ५ २ १ १ २
 क्षतायि । पवारस्वारश्चमा । धूमत्तारमाः । आरश्चका ।

१ २ १ ५ ५ ५ १ २
 स्यारयो । निमोरश्चवा । साप्रदोईहायि ॥ (१) तगत्वा

१ ३ ५ १ २ ५
 विप्राः । वचोश्चीरश्चदाः । परारयिष्का २ ३ ४ एर्वा ।

२ १ १ २ १ २ १
 तिधर्णारसायिम् । सारश्चन्त्वा । सारश्चा । तियोरश्च

५ ४ ५ २ २ १ २ ४
 वा । याप्रवोईहायि ॥ (२) रसन्तेमायि । त्रैश्चर्या

५ १ ३ ५ २ १ १ १
 रश्चमा । पिवारन्तूश्चवा । रूणाः कारवायि । पारश्चवा ।

१ २ १ ५ ४ ५
 मारना । स्यमोरश्चवा । रूप्रतोईहायि(३) ॥ २१ * ॥ [३] .

० क० गा० ३५० १ अ० १० मा० ।

† क० गा० ३५० १ अ० २१ मा० ।

^{३४ ४२ ५} १ ^{२ १} २ ^{१ ३ ४ ५} ३
 ३४औहोवा । तिवायि । प्राश्मरु । तोगणेना । क
^२ ^{३४ ४२ ५} ^{१२} ^{२ १ २} ^{१ ३ ४ ५}
 वा३४औहोवा । गौर्भायिः । काश्विये । नाकविःसा
^{३४ २} ^{३४ ४२ ५} ^१ ^{२ १} ^१
 न । सोमा३४औहोवा । पवायि । त्राश्मति । आ
^{२ ४} ^{२ २} ^{३४ ४२ ५}
 ३४यि । ती३राप्रयिभाद्प्रद्दन् ॥ (१) ऋपा३४औहोवा ।
^१ ^{२ १} ^{२ ३ ४ ५} ^{३ २} ^{३४ ४२ ५}
 मनाः । याश्च्यपि । छत्सुवर्षाः । सहा३४औहोवा ।
^१ ^{२ १} ^{२ ३ ४ ५} ^{३ २} ^{३४ ४२}
 स्रनायि । थाश्पद । वीःकवीनाम् । तृता३४औहो
^५ ^१ ^१ ^{२ ३ ४ ५} ^{३ २ १}
 वा । यन्धा । माश्महि । षःसिषासान् । सोमा ३ ४
^{३४ ४२ ५} ^१ ^{२ १} ^{२ ३ ४ ५} ^{२ ४}
 औहोवा । विरा । जाश्मनु । रा३४३ । जाश्ताप्र
^{३ २} ^{३४ ४२ ५} ^१ ^२
 यिष्टूद्प्रद्दप् ॥ (२) चमू३४औहोवा । षच्छ्रायि । ना
^१ ^{२ ३ ४ ५} ^{३ २} ^{३४ ४२ ५} ^१
 ३ःशकु । नोविभृत्वाम् । गावा३४औहोवा । दुर्द्रा ।
^{२ १ २} ^{२ ३ ४ ५} ^{३ २} ^{३४ ४२ ५} ^{१ २}
 प्सा३आयु । धानिबिभ्रात् । अपा३४औहोवा । ऊ
^{२ १ २} ^{२ ३ ४ ५} ^{३ २} ^{३ २} ^३
 र्मायिम् । सचमा । नःसमुद्राम् । उज्जवायि । तु

॥ आश्वमूक्तम् ॥ ^{१ ३२ ४ ५} आश्वीहोवाहायि । ^{१ २} इन्द्रायैन्दा

उ । ^{१ १} मरु । ^१ त्वते । ^{२२ २ ३२ २} ऐहीयैही१ । ^{२ १ ३} पावस्वमधुमान्तमः ।

^{२ २ २ २ २} ऐहीयैही१ । ^१ आरयि । ^१ आर्का रस्यार्यो२ । ^{१ २} निमा ।

^{१ ४} सारदार३४श्वीहोवा ॥ (१) ^{१ ३२ ४ ५} आश्वीहोवाहायि । ^१ तन्त्वा

^{२ १} विप्राः । ^{२ १} वचो । ^{२ २ ३ २} विदः । ^२ ऐहीयैही१ । ^२ पारिष्कृण्वन्ति

^१ धार्षसिम् । ^{२ २} ऐहीयैही१ । ^१ आरयि । ^१ सान्त्वारमाजं

^{१ २} र । ^{१ ३} तिआ । ^{५ २ २} यारवार३४श्वीहोवा ॥ (२) ^{१ ३२ ४} आश्वीहोवा

^५ हायि । ^{२ २} रसन्तेमायि । ^{२ १} त्रोआ । ^२ र्यमा । ^{२ २ ३ २ २} ऐहीयैही१ ।

^{१ २ १ २} पायिबन्तुवरुणाःकवे । ^{२ २ ३ २ २} ऐहीयैही१ । ^१ आरयि । ^१ पावा

^१ रमानार । ^१ स्पम । ^{३ ५ २ २} हूरतार३४श्वीहोवा । ^{२ १ २ २} शुक्रआज

^{४ १ १ १ १} तार३४धुः(३) ॥ ४ * ॥ [४]

॥ आमहीयवम् ॥ ^{५ २ २ ४ २ ५} इन्द्रायाश्विन्दोमरुत्वतायि । ^{२ १} पवा

रा३४ औहोवा । यन्धा । मा३महि । षो३४३ । वा

४
इयिवा५ क्ताई५ इयि(३) ॥ १८ * ॥ [४]

१ १ २ १ २ १
॥ उद्वभ्दा३र्गवम् ॥ शि३गुञ्जा३ज्ञार३ । न्३ह्य्याता

२ २ ३ १ २ १
र३म् । मृजन्तायि । शुभन्तायिवा३इयि । प्रम्मरुतो

२ २ २ १ २ १
र३ । गणेना । कविर्गायिर्भा३इयिः । कावियेनार३ः ।

२ १ २ १ २ १ २
कविःस्रान् । सोमःपावा३इयि । त्रमतायिये३ । ति

१ २ १ ० १ ३ १
रेभा३नाउ ॥ (१) ऋपिमानार३ । ओय३ऋषीकृ३त् ।

२ १ २ १ २ १ २ १ २
सुवर्षाः । सहस्रानार३इयि । थःपदावा३इयिः । कवी

२ १ १ २ १ २ १ २ १ २
नाम् । तृतीया३न्धार३ । ममहायिपा३ः । सिषासा

२ २ १ २ १ २ १ २ १ २
न् । सोमोवायिरार३ । जमनू३रार३ । जतिष्ठा३३उ ॥ (२)

२ २ १ २ १ २ १ २ १ २
चम३षाष्टपा३इयि । नःशकू३नो३र३ । विभृत्वा । गोवि

१ २ १ २ १ २ १ २ १ २
न्दू३र्द्रा३ । प्स३आयू३धार३ । निविभ्रात् । अपाम३र्मा

७अ०४खं०१सू०१,२,३] उत्तरार्चिकः ।

३५

स्वा१मा२३ । धुमा२३त्तमाः । अर्का१स्ययो । निमा२३स ।

दाउ । वा३ । स्त्रीषे३४५(१) ॥ ४ * ॥ [५]

॥ दाढं च्युतम् ॥ इन्द्रा । इहा । येन्दीमहू२त्वता

यि । इहा । पवा । इहा । स्वमधुमा२त्तमाः । इ

हा । अर्का । इहा । स्ययोनिमा२सदाम् । इहा१ ॥ (१)

तन्त्वा । इहा । विप्रावचो२रविदाः । इहा । परायि ।

इहा । छाण्वन्तिधा२र्णासायिम् । इहा । सन्त्वा । इ

हा । मृजन्तिआ२र्यवाः । इहा१ ॥ (२) रसाम् । इ

हा । तेमित्रोआ२र्य्यमा । इहा । पिवा । इहा । तु

वरुणा२रःकवायि । इहा । पवा । इहा । मानस्यमा

२रूताः । इहा१(३) ॥ १३ * ॥ [६]

* क० गा० १०प्र० २अ० ४सा० ।

† क० गा० १६प्र० १अ० १३सा० ।

२ १ २ १ २ १ २ १
२३यिम् । सचमाना२३ः । समुद्राम् । तुरीयान्धा२३ ।

ममहायिषो२३ । विवक्ता३१उवा२३४५(३) ॥ ४ * ॥ [५]

२ २ २
॥ वैश्वज्योतिराद्यम् ॥ हाउहोवा३हायि । शिषुञ्ज

२ १ ७ १ १ १ १ २
ज्ञानां ह्यर्था३तांमृजन्ता२३४५यि । शुभन्तिविप्रमरु

१ ७ १ १ १ १ २ २ २ १ ७ १ १ १ १
३तोगणेना२३४५ । कविगीर्भिःकाश्ये३नाकविःसार३४५

२ २ १ ७ १ १ १ १ २
न् । सोमःपवित्रमती३यायिनिरेभा२३४५न् ॥(१) च्यपि

२ १ ७ २ २ १
मनायक्वपी३कृत्सुवर्पा२३४५ः । सहस्रनीथःपदा३वायिः

७ १ १ १ १ २ २ १ ७ १ १ १ १
कवीना२३४५म् । तृतीयन्धाममही३षाःसिपासा२३४५

२ २ २ २ १ ७ १ १ १ १ २ २ २
न् । सोमोविराजमनू३राजतिष्टू२३४५प् ॥(२) चमूपच्छेप

१ ७ १ १ १ १ २ २ १ ७
नःशंकूनोविभृत्वार३४५ । गोविन्दू३र्द्रप्मआयू ३ धानिवि

१ १ १ १ २ २ २ २ २ ७ १ १ १ १
भार३४५त् । अपामूर्मि३सचमा३नाःसमुद्राम्३४५म् ।

* क० गा० २३प्र० २अ० ४मा० ।

२ २ २ २ २ १ ०

॥ वारवन्तीयोत्तरम् ॥ इन्द्रायिन्दाऋहोहायि । मा

^{१ ३} ^३ ^{२ १} ^५ ^{२ १} ^२
 सुत्वा२३४तायि । पवास्वा२३४हायि । मधुमत्ता ३४ ।

^{३ ४ ५} ^{१ ३} ^५ ^{२ ३} ^५ ^{१ १ २}
 आहोवा । इद्वा२३४हायि । उज्ज्वा२३४माः । अकस्य ।

^{१ ० २} ^{३ ४ ५} ^{१ २} ^५ ^{३ २}
 योनिमासा३४ । औहोवा । इद्वा२३४हायि । औहो

^{५ २} ^५ ^{२ २} ^{२ २} ^१
 ३१२३४ । दाम् । एक्षियाईहा ॥(१) तन्त्वाविप्राऋहो

^२ ^३ ^५ ^{२ १} ^५ ^१
 हायि । वाचोवी२३४दाः । परायिष्कार३४हा । एवन्ति

^२ ^{३ ४ ५} ^{१ ३} ^५ ^{२ ३} ^५
 धर्णा३४ । औहोवा । इद्वा२३४हायि । उज्ज्वा२३४सीम् ।

^{२ १ २} ^{१ ० २} ^{३ ४ ५} ^{१ ३}
 सन्त्वाम् । जान्तिआया३४ । औहोवा । इद्वा २ ३ ४

^५ ^{३ ४ ५} ^{५ २} ^५ ^२
 हायि । औहो३१२३४ । वाः । एक्षियाईहा ॥(२) रस

^{२ २} ^{२ १ २} ^३ ^५ ^{२ १}
 न्तेमा । औहोहायि । त्रीअर्या२३४मा । पिबातूर३

^५ ^{१ २} ^{३ ४ ५} ^{१ ३} ^५
 ४हायि । वरुणःका३४ । औहोवा । इद्वा२३४हायि ।

^{१ ३} ^५ ^{१ १ २ ३} ^{१ ०} ^२ ^{३ ४ ५}
 उज्ज्वा२३४वायि । पवमा । नास्यमरू ३४ । औहोवा ।

२२ २ ३२ १ ७ १११२ २२ २ २
 तुरीयश्चाममहीरषोविवक्ता २३४पुयि । हाउहोवाश्हायि ।

१११
 वा३४पु(३) ॥ ७ ॥ * [ई] १

एतेसोमा इति नवचं द्वितीयं सूक्तं,

तत्र प्रथमा ।

३१२ २२ ३ २ २१२ २२ २ १ २
 एतेसोमाअभिप्रियमिन्द्रस्यकाममक्षरन् ।

१२ ३ ०० २२
 वर्द्धन्तोअस्यवीर्यम् ॥ १ ॥

“एते” अभिषुता इमे सामाः “अस्य” इन्द्रस्य “वीर्यं” शक्तिं
 “वर्द्धन्तः” वर्द्धयन्तः “इन्द्रस्य” “कामं” काम्यं “प्रियं” प्रीतिकरं
 “समभ्यक्षरन्” अभ्यवर्षन् अभिषवन्ते ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ २ २ १ २ २ २ ३ १ २
 पुनानासश्चमूपदोगच्छन्तोवायुमश्विना ।

१ २ २ १ २
 तेनोधत्तसुवीर्यम् ॥ २ ॥

हे सोमाः ! “पुनानासः” पुनाना अभिषूयमाणाः “चमूपदः” वा
 चमसेषु सीदन्तः गच्छन्तः “वायुम्” “अश्विना” अश्विनौ च

* ऊ० गा० २३प्र० २अ० ७सा० ।

† ऋ० वे० ६, ७, ३०, १ ।

‡ ऋ० वे० ६, ७, ३०, २ ।

॥ ‘चमूपदः’—भक्षणीयेषु, सीदन्ति अथवा अधिषवणफलकचर्मण उपरि सीदन्ति
 चमूपदः—इति वि० ।

^{१ ३} इहा^५र३४हायि । ^{३ २} औहो^{५ २}३१२३४ । ताः । ^{५ ४} एहियाईहा ।

^४ हो^४प्रई । डा(३) ॥ १६ * ॥ [७]

^{१ २ २ २ २ २ २} ॥ इहवदामदेव्यम् ॥ तन्वाविप्रावचोविदः । इहा ।

^{१ २} परिष्कृ^{१ २}एवन्ति^{१ २}धर्णसा^{१ २}रयिम् । इहा । ^{१ २} सन्त्वामृजन्ता^{१ २}२

^{१ २} यि । इहा^१३ । ^{५ ४} यार३४वोइहायि(२) ॥ १६ * ॥ [८]

^{२ २ १ २} ॥ मार्गीयवाद्यम् ॥ ^१ रसौहोवा । ^{५ २} तमारयि । ^{५ २} चो

^{२ ३} अर्या^५र३४मा । ^{१ १} पिबन्तुव । ^{१ २} रुणाःकाश्वा^{१ २}रयि । ^{१ २} पव ।

^{२ २} औ^३३होयि । ^५ मार^{१ ३}३ना । ^{५ २ २} स्यार^१मा^३३४^{५ २}औहोवा । ^१ ए३ ।

^{१ १ १ १ १} रूता^३३४^३प्रः(३) ॥ २० * ॥ [९] ११

* क० गा० २२प्र० २ख० १६सा० ।

† क० गा० २२प्र० १ख० १६सा० ।

‡ क० गा० २२प्र० १ख० २०सा० ।

“गच्छन्तः” प्राप्नुवन्तः ते यूयं “नः” अस्मभ्यं “सुवीर्यं” शोभन-
वीर्यं “धत्तु” प्रयच्छत ॥

“धत्त”-“धान्तु”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १ १ १ २ १ १ २ २ २
इन्द्रस्यसोमराधसेपुनानोहार्दि चोदय ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २
देवानां योनिमासदम् ॥ ३ * ॥

हे सोम ! “पुनानः” पूयमानस्त्वं “राधसे इन्द्रस्य” इन्द्रस्य
संराधनाय “हार्दि”—इति हृदय-सम्बन्धि स्थानं† “चोदय”
प्रेरय । अहमपि “देवानाम्” इन्द्रादीनां “योनि” स्वर्गाख्यं
स्थानम् “आसदं” प्राप्तवान् [यद्वा, देवानां यवन-साधनं यज्ञाख्यं
स्थानं प्राप्तवानस्मि ॥

“देवानाम्”-“ऋतस्य”—इति पाठौ ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

१ १ २ ३ २ १ १ २ ३ १ २ ३ १ २
मृजान्ति त्वाद्गच्छिपोहिन्वन्ति सप्तधीतयः ।

२ ३ १ २
अनुविप्राअमादिषुः ॥ ४ † ॥

* ऋ० वे० ६, ७, ३०, ३ ।

† ‘हार्दि—हृदये’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ७, ३०, ४ ।

मृज्यमानेति-प्रगाथात्मकं द्वितीयं सूक्तम्—

तत्र प्रथमा ।

३ १ २

३ १ २ २ २

मृज्यमानःसुहृत्स्यासमुद्रेवाचमिन्वसि ।

३ २ ३ १ २ १ १ २ २ २ ३ १ २ ३ २ २

रयिम्पिशङ्गं बह्वङ्गलम्पुरुस्पृहम्पवमानाभ्यर्षसि ॥ १ ॥

हे “सुहृत्स्या” [हस्ते भवा हृत्स्या अङ्गुलयः] शीभनाङ्गुलिक सोम ! “मृज्यमानः” शोधमानः त्वं “समुद्रे” अन्तरिक्षे कलशे वा “वाचं” शब्दम् “इन्वसि” प्रेरयसि । किञ्च हे “पवमान” पूयमान सोम ! “पिशङ्ग” हिरण्यैः पिशङ्गवर्णं “बहुलं” प्रभूतं “पुरुस्पृहं” बहुभिः स्पृहणीयं “रयिं” धनम् “अभ्यर्षसि” स्तोतृणामभि चरसि प्रयच्छसि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ ३

३ १ २

३ २ ३ १ २

३ १ २

पुनानोवारेपवमानोअव्ययेवृषोअचिक्रददने ।

३ १ २

३ १ २

२ २

३ १

देवानां सोमपवमाननिष्कृतङ्गोभिरञ्जानो

अर्षसि ॥ २ ॥ १२

१ 'बृहती, श्रीस्फोरम् प्रभृतीनि ब्राह्मणोक्तानि'—इति वि० ।

† ऋ० आ० ६, १, ३, ७ (२ भा० ३२७ पृ०) = ऋ० वे० ७, ५, १६, १ ।

‡ ऋ० वे० ७, ५, १६, २ ।

हे सोम ! “त्वा” त्वां “दग्” दशसङ्ख्याकाः [“क्षिपः
अङ्गुलिनामैतत् (२, ५, ३,)] अङ्गुलयः “सृजन्ति” शोध-
यन्ति । ततः “सप्त” सप्तसङ्ख्याकाः* “धीतयः” होत्रकाश्च
त्वां “हिन्वन्ति” स्व-स्व-व्यापारैः प्रीणयन्ति । तथा “विप्राः”
मिधाविनः स्तोतारश्च त्वाम् “अनु अग्नादिषुः” अनुमादयन्ति ॥४॥

अथ पञ्चमी ।

३ १ ५ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २ ३ २ २
देवेभ्यस्त्वामदायक् सृजानमतिमेध्यः ।

१ २ २ २
सङ्गोभिर्वासयामसि ॥ ५ ॥

हे सोम ! “कं” सुखभूतं “त्वा” त्वां “देविभ्यः” देवानां
“मदाय” मदार्थं “गोभिः” गोर्विकारैः पर्याभिः “संवासयामः”
संस्थापयामः । कीदृशम् ? “मेध्यः” अवेर्लोमानि दशा-
पवित्र रूपेण “अति सृजानम्” अत्यन्तं सृजन्तं दशापवित्ररूपेण
अवेर्लोमसु वर्त्तमानमित्यर्थः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी ।

३ १ ३ २ ३ १ २ २ ३ १ २ २
पुनानःकलशेषावस्ताण्यरूपोच्चरिः ।

२ ३ १ २
परिगव्यान्यव्यत ॥ ६ ॥

* ‘सप्तधीतयः—बुद्धियुक्ताः सप्तर्विजः ; धीतयः स्थापनकराः’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ६, ७, ३०, ५ ।

‡ ऋ० वे० ६, ७, ३०, ६ ।

“अथ” सोमः “वृषः” वृषभसदृशः* सन् “पुनानः” अभिषूय-
माणः सर्वं शोधयतु “अव्यये” अविमये “वारे” वाले पवित्रे
“पवमानः” पूयमानः सन् “वने” वननीये, “उदके” काष्ठे
कलशे वा† “अचिक्रदत्” शब्दमकरोत् । [अथ प्रत्यक्षवादः]
हे “सोम । पवमान !” त्वं “गोभिः” गव्यैः क्षीरादिभिः‡
“अञ्जानः” अञ्जमानः¶ सन् “निष्कृतं” संस्कृतं§ देवानां
स्थानम् “अर्षमि” गच्छसि ॥ २ ॥ १२

॥ औत्तणोरन्ध्रम् ॥ मृज्यमानाः । सुहस्तियाः । सा
मूद्रायिवा । चमिन्वसायि । रायीरम्पायिशा । गम्ब
जलाऽम् । पूहूरस्पृरु३४हाम् । पवमा । ना । औऽ
हो । भियोऽरु३४वा । पाप्रसोदहायि ॥ (१) पवमाना ।
भियर्षसायि । पावाऽमाना । भियर्षसायि । पूनाऽ

* ‘वृषा उ इति पदपरणः’—इति वि० सम्यतस्यैष द्वेदः पदकारस्य तथाहि—

१२२ ३
“वृषा । उ”—इति ।

† ‘वने—काष्ठमये द्रोणकलशे अथवा वने उदके मज्जीभते’—इति ।

‡ ‘गोभिः—उदकैः अथवा गो-सम्भूतैः क्षीरैः’—इति वि० ।

¶ ‘अञ्जानः—मिश्रीयमाणः’—इति वि० ।

§ ‘निष्कृतं स्थानम्’—इति वि० ।

“पुनानः” पूयमानः “कलशेषु” द्रोणकलशेषु* आसिच्य-
मानः “अरुषः” आरीचमानः “हरिः” हरितवर्णः सोमः
“गव्यानि” गो-सम्बन्धीनि पयःप्रभृतीनि “वस्त्राणि” वामांसि
“परि अव्यत” पर्याक्तादयति† ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी ।

४ ४ ३ १ २ ४ २ ३ ३ २ ३ १ २
मघोन आपवस्वनोजहिविश्वा अपदिषः ।

२ ४ १ २ ३ १ २
इन्दोसस्वायमाविश ॥ ७ ॥

हे “इन्दो” सोम ! “मघोनः” धनवतः “नः” अस्मान्
“आ” आभिमुख्येन “पवस्व” क्षर “विश्वा” विश्वान् “दिषः”
द्वेष्ट्रीन् “अप जहि” मारय च “सखायं” मित्रभूतमिन्द्रम्
“आविश” प्राप्नोहि ॥ ७ ॥

अथाष्टमी ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
नृचक्षमन्त्वावयमिन्द्रपीतस्वर्विदम् ।

३ १ २ ३ १ २
भक्षीमहिप्रजामिषम् ॥ ८ ॥

* ‘कलशेषु कलशसम्बन्धिषु ग्रहचममादिषु’—इति वि० ।

† ‘अव्यत—गमय’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ७, ३१, १ ।

§ ऋ० वे० ६, ७, ४१, २ ।

^{४ ५} नोवा । ^{२२} रेपवमा३ । ^{१२} नो^१आरव्या२३४यायि । ^५ वृषो^१अ ।

^१ चा । ^२ औ^२इहो । ^५ क्रदो^१र३४वा । ^४ वा^५प्रनो^५इहायि ॥ (२)

^{२२} वृषो^१अचायि । ^{१ २ ४ ५} क्रद^२दना^२इयि । ^२ वा^१र्षो^१इआचायि । ^२ क्रद

^१ दना^१इयि । ^{१ २ ४ ५} दायिवा^२इना^१इसो । ^२ मपवमा३ । ^१ नना^१इयि

^३ व्का^५र३४र्त्ताम् । ^{१२} गोभिर । ^१ जा । ^{२ २} औ^१इहो । ^१ नओ^१र३

^५ ४वा । ^४ षा^५प्रसो^५इहायि(३) ॥ १ * ॥ [१]

^{२ १ २ २} ॥ स्वारै^२डमौ^२त्णोर^२न्ध्रम् ॥ ^२ मृ^२ज्यमानः^२सु^२ह^२स्त्या । ^२ ममु

^{१ २} द्रे^१वोवा । ^{१ २ १} चामि^७न्वमि । ^{७ २} रायि^२म्पि^२शा ३ । ^{२ २} हा ३ हा ।

^{१ २ २ २ १ २} गम्ब^१ङ्गन्म^२पु^२रु^२हम् । ^{१ २} पवमा^२ना३ । ^{२ २} हा^१इहा । ^१ भियर्षा

^{१ २ २ १ २} र३इयि ॥ १) ^{२ १ २} पवमा^{१ २}नाभियर्षसि । ^{१ २} पवमा^{१ २}नोवा । ^{१ २} भाय

^{१ २ २ २} र्षसि । ^{२ २ २} पूना^{२ २ २}नोवा इ । ^{१ ३ २} हा ३ हा । ^{१ ३ २} रेपवमा^{१ ३ २}नोअव्यये ।

^{१ २} वा^२र्षो^{२ २}अचा^१इयि । ^{१ ३} हा^३इहायि । ^{१ ३} क्रद^{१ ३}द्वार^{१ ३}इना^{१ ३}इइयि ॥ (२)

हे सोम ! “नृचक्षसं” नृणां द्रष्टारं “स्वर्विदं” सर्वज्ञम्*
 “इन्द्रपीतं” त्वां सेवमाना वयं “प्रजां” पुत्रादिकाम् “इषम्”
 अन्नञ्च “भक्षीमहि” भजेम ॥ ८ ॥

अथ नवमी ।

३ २ ३ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २
 वृष्टिन्दिवःपरिस्रवद्युन्नम्पृथिव्याअधि ।

१ २ ३ २ २
 सहोनःसोमपृत्सुधाः ॥ ८ १ ॥ २

हे “सोम !” त्वं “दिवः” द्युलोकाद् “वृष्टिं” वर्षं “परि-
 स्रव” परितो वर्षं, “पृथिव्या अधि” [अधीति समस्यर्थानुवादी]
 “द्युन्नम्” अन्नञ्च उत्पादयेति शेषः । “नः” अस्माकः‡ “सहः”
 बलं “पृत्सु” सङ्ग्रामेषु “धाः” धेहि ॥ ८ ॥ २

इति सामवेदार्थं प्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य नवमस्याध्यायस्य

प्रथमः खण्डः ॥ १ ॥

* ‘स्वर्विदं—सर्वस्य विचारम्’—इति वि० ।

† सू० वि० ६, ७, ३१, ३ ।

‡ ‘नः—अस्माकम्’—इति वि० ।

१ २ २ १ २ २ २ १ २ १ २ २ १
वृषोअचिक्रददने । वृषोअचोवा । क्राददने । दायि
२ २ १ २ २ १ २ २ १ २
वानाँसो३ । द्वा३हा । मपवमाननिष्कृतम् । गोभा
२ १ १ २ ५ २ २
यिरञ्जा३ । द्वा३हा । नोअर्षा३सा३४३यि । ओ३३
४५ई । डा(३) ॥ २ * ॥ [२]

१ १ २ २ १ १
॥ वाजजित् ॥ मृज्यमानःसुहा । स्तिया२ । समू
१ २ १ २ २ १
रहो । द्रेवा२रहो । चामिन्वसायि । रया२रयिँहो
१ २ १ २ १
यि । पिशा२रहो । गम्बङ्गलाम् । पूरुस्पृहाम् । पवा
१ २ १ २ १ १ १ २ २
रहो । माना२रहो । भीयर्षसा३शुवारा३ ॥ (१) पवमा
२ १ १ १ २ २ २
नामिया । षसा२यि । पवा२रहो । माना२रहो । भी
१ १ २ १ २ २ २ २
यर्षसायि । पुना२रहो । नोवा२रहो । रोपवमा । नो
१ १ १ २ २ १
अव्ययायि । वृषो२रहोयि । अचा२रयिँहोयि । क्राद
२ १ २ २ १
दना३शुवारा३ ॥ (२) वृषोअचिक्रदात् । वना२रयि ।

• ऊ० गा० ३५० १४० २सा० ।

† “ बार्हद्वाजजिदौत्पणोरम्” — इति ख० पु० पाठः ।

अथ द्वितीये खण्डे—

सोमःपुनानइति नवर्चं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१२ ३ १ २ ० १ २ ३ १ २
सोमःपुनानोअर्षतिसहस्रधारोअत्यविः ।

३ १२ २२ ० २
वायोरिन्द्रस्यनिष्कृतम् ॥ १ * ॥

अयं “पुनानः” पावकः “सोमः” अर्षति” गच्छति ।
कीदृशोऽयम् ? “सहस्रधारः” अपरिमितधारः “अत्यविः”
अवि-शब्देन तल्लोमान्युच्यन्ते ; अवेर्लोमभिर्निष्पादितं दशापवित्व
मित्यर्थः, तदतिक्रम्य गच्छतीत्यत्यविः । किमर्थम् ? “वायोः”
“इन्द्रस्य” च पानायेति शेषः । किम्प्रति ? “निष्कृतम्”
[निरित्येषः समित्येतस्मिन्नर्थे] संस्कृतं पात्रं प्रति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ ३ १ २ ३ १ २ २२
पवमानमवस्य वोविप्रमभिप्रगायत ।

३ २ ३ १ २
सुध्वाणन्देववीतये ॥ २ † ॥

हे “अवस्यवः” रक्षण-कामाः ! उद्गात्रादयो यूयं “पवमानं”
शोधकं “विप्र” विशेषेण देवानां प्रीणयितारं विप्रवद्बुद्धं वा

* इ० वे० ६, ८, १, १ ।

† इ० वे० ६, ८, १, २ ।

^१वृषो^१र^१होयि । ^१अचा^१र^१यिहोयि । ^{२२१}क्राद^१द्वनायि । ^१देवा
^१र^२हो । ^१ना^१सो^१र^१हो । ^{११}मपवमा । ^{२२१}नानिष्कृताम् । ^२गो
^१भा^१र^१यिर्होयि । ^१अञ्जा^१र^१हो । ^{२२१.१}नो^१अर्षसा^१र^१उवार^१र^१ ।
^{२२१२}वा^१जौजि^१गो^२श्वा^२१(३) ॥ ३ * ॥ [३]

^१वरुण^२साम ॥ ^१मृज्य^१मानः^१सु^१हृ^१स्त्यो^१वा । ^१ओ^१वा । ^१सा
^{२२२}मु^१द्रे^१वा । ^१चमा^१यि^२न्वा^१सी^१र । ^१रा^१र^१शयी^१म् । ^१पा^१र^१शयि
^१शा । ^१ग^१म्ब^१ज्जल^१म् । ^२पु^१रु^१र^१श्चायि । ^{१५}स्पृ^१हा^१श्मा । ^१पव
^{२२२१२}मा^१ना^१भि^१य^१र्ष^१सि । ^१पा^१र^१श्वा । ^१मा^१ना^१भि^१यौ^१र । ^१हो^१र^१हो^१र^१र^१
^५४ । ^५वा । ^५षा^५पु^५सो^५द्हायि ॥(१) ^१पव^१मा^१ना^१भि^१य^१र्ष^१सो^१वा ।
^१ओ^१वा । ^१पा^१व^१मा^१ना । ^१भि^१या^१र्षा^१सा^१र^१यि । ^१पू^१र^१श्ना ।
^१नो^१र^१श्वा । ^१रे^१य^१व^१मा । ^१नो^१आ^१र^१श्चायि । ^१व्य^१या^१श्चा ।
^१वृ^१षो^१अ^१चि^१क्र^१द^१द्वने । ^१वा^१र^१र्षी । ^१आ^१चि^१क्र^१दौ^१र । ^१हो^१र^१श्च^१र^१

[अथवा विप्रइति मेधावि नामसु (निघ० ३, १५, १) मेधाविनम्]
 “देववीतये” देवपानाय* “सहस्रपाजसम्” अभिषूयमाणं सोमम्
 “अभि” आभिमुख्येन “प्रगायत” प्रकर्षणं स्तुत ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

पवन्तेवाजसातयेसोमाःसहस्रपाजसः ।

३ २ ३ १ २

गृणानादेववीतये ॥ ३ ॥

“पवन्ते” चरन्ति “सोमाः” । किमर्थम् ? “वाजसातये”
 अन्नस्य लाभाय । कीदृशाः ? “सहस्रपाजसः” बहुबलाः नृणां
 बलप्रदा इत्यर्थः † “गृणानाः” [कर्मणि कर्त्तृप्रत्ययः (३, १, ८५)]
 स्तूयमानाः । पुनः किमर्थम् ? “देववीतये” [देवानां वीतिर्गतिः
 प्राप्तिलक्षणं वा यस्मिन् स देववीतिः] यज्ञः, तदर्थम् [यज्ञसिद्धिः
 साक्षात् प्रयोजनं तद्द्वारा वाज-लाभइति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

उतनोवाजसातयेपवस्ववृद्धतीरिषः ।

३ १ २ ३ १ २

स्युमदिन्दोसुवीर्यम् ॥ ४ ॥

* ‘देववीतये—देवानां भक्षणाय’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ६, ८, १, १ ।

‡ ‘सहस्रपाजसः—सहस्र-पान-समर्थाः’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ६, ८, १, १ ।

^५ वा । ^४ वापूनोईहायि ॥(२) ^{१२} वृषोअचिक्रददुनोवा । ^१ ^२

^{११} ओवा । ^{१२} वर्षोअचि । ^१ ^२ क्रदाद्वाशनारयि । ^१ ^२ दार३यिवा ।

^१ ^२ नार३सो । ^१ ^२ मपवमा । ^१ ^२ नजार३हायि । ^१ ^२ कृता३मा ।

^२ ^१ गोभिरञ्जानोअर्षसि । ^१ ^२ गो३भायिः । ^१ ^२ आञ्जानओ३ ।

^२ ^१ हो३हो३३४ । ^५ वा । ^४ वापूसोईहायि(३) ॥ ४ * ॥ [४]

^२ ^१ ॥ अङ्गिरसाङ्गीष्ठम् ॥ ^२ ^१ हाउहाउहाउवा । ^२ ^१ मृज्यमा

^२ ^१ नःसुहस्त्या । ^५ ^१ इहा । ^५ ^१ उपा३३४५ । ^५ ^१ समुद्रेवाचमिन्व

^१ ^२ सि । ^२ ^१ इहा । ^२ ^१ उपा३३४५ । ^२ ^१ रयिम्पिशङ्गम्वङ्गलंपुरुस्पृ

^२ ^१ चम् । ^२ ^१ इहा । ^२ ^१ उपा३३४५ । ^२ ^१ पवमानाभियर्षसि । ^२ ^१ इ

^२ ^१ हा । ^२ ^१ उपा३३४५ ॥(१) ^२ ^१ पवमानाभियर्षसि । ^२ ^१ इहा । ^२ ^१ उ

^२ ^१ पा३३४५ । ^२ ^१ पवमानाभियर्षसि । ^२ ^१ इहा । ^२ ^१ उपा३३४५ ।

^२ ^१ पुनानोवारोपवमानोअव्यये । ^२ ^१ इहा । ^२ ^१ उपा३३४५ । ^२ ^१ वृषो

* ऊ० गा० ३प्र० १ख० ४वा० ।

हे “इन्दो” “द्युमत्” दीप्तिमत् “सुवीर्य” शोभन-वीर्यं
सामर्थ्यञ्च “पवस्व” चर, शोभन-सामर्थ्योपेता धाराः पवस्वे-
त्यर्थः । “उत्” अथवा “नः” अस्माकं* “वाजसातये” सङ्ग्रा-
माय† “बृहतीः” “इषः” द्युमत् सुवीर्यं सम्पादयितुं पवस्वेति
योज्यम् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

अत्याहियानानहेतुभिरसृष्टयं वाजसातये ।

५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

विवारमव्यमाश्रवः ॥ ५ ॥

“वाजसातये” सङ्ग्रामाय “हियानाः” प्रेर्यमाणाः आश्रवः
शोभं धावन्ति तद्वत् “हेतुभिः” प्रेरकैः प्रेर्यमाणाः “आश्रवः”
शोभनगामिनः सोमाः “वाजाय” अन्नलाभाय “अव्यं” “वारं”
वालं दशापवित्रं “व्यत्यसृष्टयम्” व्यतिसृजन्ते ॥ ५ ॥

* ‘नः—अस्मभ्यम्—इति वि० ।

† ‘वाजसातये अन्नदानार्थम्—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ८, २, २ ।

¶ “व्यत्यसृष्टयम्”—इत्यत्र ऋगादिपादाद् “सृति”—इत्युपसर्गः, ऋक् तृतीयपादाद्
“वि”—इत्युपसर्गश्च सङ्गृहीतः, “व्यत्या”—इति श्रुतावापदस्थानर्थक्यमपि स्वीकृत-
माचार्येण । विवरणकृता त्वहिनाम दानवइत्यादिना व्याख्यातम् । परन्तु भय-
व्यतिपातस्य व्याख्यानं पदप्रत्ययविषयत्वात्पुष्पणीयम्, तत्र हि—“व्यत्याः, हियानाः”—
इति पाठ-दर्शनात् ।

^२ अचिक्रददने । ^{१२२} इहा । ^१ उपा२३४५ ॥(२) ^{०११११} वृषोअचिक्रद

^{२२} दने । ^१ इहा । ^{३११११} उपा२३४५ । ^{१२२} वृषोअचिक्रददने । ^{१२२} इहा ।

^{३११११} उपा२३४५ । ^{२२१२२} देवाजा०सोमपवमाननिष्कृतम् । ^{२२} इहा ।

^{३११११} उपा२३४५ । ^{२७ ५ ५} हाउहाउहाउवा । ^{१२ २२ २२ २} गोभिरञ्जानोअर्षसि ।

^१ इहा । ^{३११११} उपा२३४५(३) ॥ ५ * ॥ [५]

॥ सम्मतम् ॥ ^{१ १ २ २ १ २ १} मृज्यमानःसुहस्तिया । ^२ समुद्रेवाऽच

^१ मिन्वसायि । ^१ रथिम्पा२३यिशा । ^{१ २} गाम्बङ्गलम् । ^{२ १} पुहृस्य

^२ क्षाम । ^{३३ १ ३२ १} औक्षे३४वाहायि । ^१ प । ^२ वामा२३ना ३ । ^१ क्षो

^{२ २} वा३हा । ^{१ २} भियर्षा२३सा३४३यि ॥(१) ^{११२२२ १ २ १} पवमानाभियर्षसा

^२ यि । ^२ पुनानो२३वा । ^{१ २ २} रेपवमा । ^{२ १} नोआव्यार्या । ^२ औ

^{२ ४ ३२ २} हो३वाहायि । ^१ वृ । ^२ षोआ२३चा३यि । ^{१ २ २} क्षोवा३हायि ।

^१ क्रदद्वा२३ना३४३यि ॥(२) ^{१ २ १ १ २ १} वृषोअचिक्रददनायि । ^२ वृषो

[अथवा विप्रइति मेधावि नामसु (निघ० ३, १५, १) मेधाविनम्
 “देववीतये” देवपानाय* “सुखाणम्” अभिषूयमाणं सोमम्
 “अभि” आभिमुख्येन “प्रगायत” प्रकर्षणं स्तुतं ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 पवन्ते वाजसातये सोमाः सहस्रपाजसः ।

३ २ ३ १ २
 गृणाना देववीतये ॥ ३ ॥

“पवन्ते” चरन्ति “सोमाः” । किमर्थम् ? “वाजसातये”
 अन्नस्य लाभाय । कीदृगाः ? “सहस्रपाजसः” बहुबलाः नृणां
 बलप्रदा इत्यर्थः ‡ “गृणानाः” [कर्मणि कर्त्तृप्रत्ययः (३, १, ८५)]
 स्तूयमानाः । पुनः किमर्थम् ? “देववीतये” [देवानां वीतिर्गतिः
 प्राप्तिलक्षणं वा यस्मिन् स देववीतिः] यज्ञः, तदर्थम् [यज्ञसिद्धिः
 साक्षात् प्रयोजनं तद्द्वारा वाज-लाभइति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 उत नो वाजसातये पवस्व बृहतीरिषः ।

३ १ २ ३ १ २
 द्युमदिन्दो सुवीर्यम् ॥ ४ ॥

* ‘देववीतये—देवानां भक्षणाय’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ६, ८, १, १ ।

‡ ‘सहस्रपाजसः—सहस्रपान-समर्थाः’—इति वि० ।

॥ ऋ० वे० ६, ८, १, १ ।

^{२१} अचायिक्रददनायि । ^{२२} देवाना^{२३}सो । ^{२४} मापवमा । न
^१ नायिष्कार्त्ताम् । ^२ औहो^३इ^४वा^५चायि । ^६ गो । ^७ भायिरा
^८ र^९ञ्जा^{१०} । ^{११} होवा^{१२}इ^{१३}हा । ^{१४} नोअ^{१५}षार^{१६}इ^{१७}सा^{१८}इ^{१९}शयि । ^{२०} ओ
^{२१} र^{२२}इ^{२३}धई । ^{२४} डा(इ) ॥ ५ * ॥ [ई]

^१ ॥ त्रिणिधनमायास्यम् ॥ ^२ मृज्यमानः^३सु^४हा^५हा^६उ^७हो^८वा ।
^९ स्तायासा^{१०}र^{११}इ^{१२}म । ^{१३} द्रो^{१४}वा^{१५} । ^{१६} चमा^{१७}इ^{१८}धयि । ^{१९} न्वा^{२०}र^{२१} इ^{२२} ४
^{२३} सी । ^{२४} रया^{२५}इ^{२६} ४ । ^{२७} औहो^{२८}वा । ^{२९} पिशङ्ग^{३०}म्ब^{३१}ज्ज^{३२}लार^{३३}म् । ^{३४} पु^{३५}रू
^{३६} इ^{३७} ४ ५ । ^{३८} स्पृ^{३९}इ^{४०}हा^{४१}म् । ^{४२} पवा^{४३}इ^{४४} ४ । ^{४५} औहो^{४६}वा । ^{४७} माना^{४८}र ।
^{४९} भिया^{५०}इ^{५१} ४ ५ । ^{५२} षार^{५३}इ^{५४}सी ॥ (१) ^{५५} पवमाना^{५६}भिया^{५७}हा^{५८}उ^{५९}हो^{६०}वा ।
^{६१} षासायि^{६२}पार^{६३}इ^{६४} ४ वा । ^{६५} माना^{६६}र । ^{६७} भिया^{६८}इ^{६९} ४ ५ । ^{७०} षार^{७१}इ^{७२} ४ सी ।
^{७३} पुना^{७४}इ^{७५} ४ । ^{७६} औहो^{७७}वा । ^{७८} नो^{७९}वार^{८०}े^{८१}पव^{८२}मा^{८३}र । ^{८४} नो^{८५}आ^{८६}इ^{८७} ४ ५ ।
^{८८} व्या^{८९}र^{९०}इ^{९१} ४ ये । ^{९२} वषो^{९३}इ^{९४} ४ । ^{९५} औहो^{९६}वा । ^{९७} आ^{९८}चा^{९९}शयि । ^{१००} क्रदा

हे “इन्दो” “द्युमत्” दीप्तिमत् “सुवीर्य” शोभन-वीर्यं
सामर्थ्यञ्च “पवस्व” चर, शोभन-सामर्थ्योपेता धाराः पवस्वे-
त्यर्थः । “उत्” अथवा “नः” अस्माकं* “वाजसातये” सङ्ग्रा-
माय† “बृहतीः” “इषः” द्युमत् सुवीर्यं सम्पादयितुं पवस्वेति
योज्यम् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३ ४ ३ २ २ १ २ ३ १ २

अत्याहियानानहेतुभिरसृष्ट्यं वाजसातये ।

०४ २१ २३ १२

विवारमव्यमाश्रवः ॥ ५ ॥

“वाजसातये” सङ्ग्रामाय “हियानाः” प्रेर्यमाणाः आश्रवः
शीघ्रं धावन्ति तद्वत् “हेतुभिः” प्रेरकैः प्रेर्यमाणाः “आश्रवः”
शीघ्रगामिनः सोमाः “वाजाय” अन्नलाभाय “अव्यं” “वारं”
वालं दशापवित्रं “व्यत्यसृष्ट्यम्” व्यतिसृजन्ते ॥ ५ ॥

* ‘नः—अस्मभ्यम्’—इति वि० ।

† ‘वाजसातये अन्नदानार्थम्’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ८, २, २ ।

¶ “व्यत्यसृष्ट्यम्”—इत्यत्र ऋगादिपादाद् “अति”—इत्युपसर्गः, ऋक्त्वतीथपादाद्
“वि”—इत्युपसर्गश्च सङ्गृहीतः, “अत्या”—इति अन्तावापदस्थानर्थक्यमपि स्वीकृत-
माचार्येण । विवरणकृता त्वहिनाम दानवइत्यादिना व्याख्यातम् । परन्तु भय-
न्निर्भ्रंशे व्याख्यानं पदप्रत्यविशदत्वादुपेक्षणीयम्, तत्र हि—“अत्याः, हियानाः”—
इति पाठ-दर्शनात् ।

३४५त् । वार३४ने ॥ (२) वृषोअचिक्रदङ्घ्राउहोवा । वा ।

वानायिवा३र्षा । अचार्यि । क्रदा३४५त् । वार३४

ने । देवा३४ । औहोवा । नासोमपवमार । नना

३४पुयिः । कार३४त्ताम् । गोभा३४ । औहोवा । आ

ज्जा३ । नआ३४५ । षा३४५ । पार३४सो(३) ॥ ६* ॥ [७]

॥ अभीवर्त्तम् ॥ पवा३मा३नाऽभियर्षसोवा । पावमा

ना । भियार्पाशार्यि । पूनानोवा३१२३४ । रिपवमा ।

नोआव्याश्यार्यि । वृषोआशचार्यि । क्रदा३त् । वा

३११११
२३४५ । नार३४५यि २) ॥ ८ ॥ [८]

॥ कालेयमः ॥ वृषोआ३चिक्रदङ्घनायि । वृषोअचा

यि । क्रदङ्घना३यि । देवानासो३ । मार३४ । पव

* ऊ० गा० ८ प्र० १ अ० ६ सा० ।

† ऊ० गा० ८ प्र० १ अ० ८ सा० ।

‡ "सदाकालेयम्" — इति ख० पु० पाठः ।

अथ षष्ठी ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
तेनःसहस्रिणरयिम्पवन्तामासुवीर्यम् ।

३ २ ३ २ ३ १ ०
स्वानादेवासइन्दवः ॥ ६ * ॥

“ते” “इन्दवः” सोमाः “नः” अस्माकं “सहस्रिणं” सहस्र-
सङ्ख्या-युक्तं “रयि” धनं “सुवीर्यं” च “आ पवन्ताम्”† ।
कीदृशास्ते ? “स्वानाः” सुवानाः स्तूयमाना “देवासः” द्योत-
नादि-गुणकाः ॥

“स्वानाः”-“सुवानाः”—इति पाठी ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी ।

१ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ ३ १ २
वाश्राअर्षन्तीन्द्वोभिवत्सन्नमातरः ।

३ १ २ २
दधन्वरेगभस्त्योः ॥ ७ ‡ ॥

“वाश्राः” शब्दयन्तः‡ “इन्दवः” सोमाः “अभ्यर्षन्ति”
पात्रं प्रति वाश्राः शब्दकारिण्यो “मातरः” मातृभूता गावः

* ऋ० वे० ६, ८, २, ३ ।

† ‘आ—आतुपूर्यंण’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ८, २, ४ ।

§ ‘वाश्राः—वासनशीलाः’—इति वि० ।

^{४२ ५} माननिः । ^{२ २} क्राश्त्ताम् । ^{१२ ५ २} गोभायिरजौ । ^२ वाश्श् । औ

^५ ३४वा । ^{४२} नोआपूर्षसायि । ^४ हो५ई । डा(३) ॥ ८ ॥ [८]

॥ पौरुमीढम् ॥ ^{५ ४ ५ २} पवमा । ^{३२ २} नाभाश्श्चौहोवा । ^{३२ ४२ ५} आ

^२ र्षसि । ^{१ २ २ २} पवमाना । ^{१ २} भियर्षाश्सायि । ^{१ २ २} पुनानोवा । ^२ रे

^२ पवारश्मा । ^{२ १} नोअव्ययायि । ^{२ २} वृषोआरश्चायि । ^२ क्रद

^{१ २ १ १ १ १ १} द्वारश्श्पुनाद्दृष्टयि । ^{१ २ १} दक्षाश्चारश्श्च५(२) ॥ १२ १ ॥ [१०]

॥ आङ्गिरसाङ्गोष्ठम् ॥ ^{२ ५ ५} चाउहाउहाउवा । ^२ पुना

^{१ २ २ २ १ २ २ १ २ २} नोवारेपवमानोअव्यये । ^१ इहा । ^{३ १ १ १ १} उपारश्श्च५ । ^{१ २ २} वृषोअ

^{१ २ २} चिक्रददने । ^१ इहा । ^{३ १ १ १ १} उपारश्श्च५ । ^{२ २ १ २ २} देवानां सोमपव

^२ माननिष्कृतम् । ^१ इहा । ^{३ १ १ १ १} उपारश्श्च५ । ^{२ ५ ५ ५} चाउहाउहाउ

* कच० मा० ८ प्र० २ अ० १ सा० ।

† ज० मा० १ प्र० २ अ० १ सा० ।

‡ 'प्रतोदगोष्ठम्'—इति ख० पु० पाठः ।

“वत्सं न” वत्सं यथा प्रत्यागच्छन्ति तद्वत् तएव “गभस्त्योः”
बाह्वीः “दधन्विर” धियन्ते च ॥

“मातरः”-“धेनवः”—इति पाठौ ॥ ७ ॥

अथाष्टमी ।

२ ३ १ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २
जुष्टइन्द्रायमत्सरःपवमानःकनिक्रदत् ।

२ २ २ ३ १ २
विश्वाअपद्विषोजहि ॥ ८ * ॥

“इन्द्राय” “जुष्टः” पर्याप्तः सोमो भवतीति शेषः “मत्सरः
सोमः [“मन्दतेस्तप्ति-कर्मणः”—इति निरुक्तम्] “पवमानः”
पूयमानः तादृशः सोमः “कनिक्रदत्” “विश्वाः द्विषः” सर्वान-
स्माकं हेष्टृन् “अप जहि” ॥

“पवमानः”-“पवमाना”—इति पाठौ ॥ ८ ॥

अथ नवमी ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ २ १ २
अपमन्ताअरावणःपवमानाःस्वदृशः ।

१ २ ३ १ २
योनावृतस्यसीदत् ॥ ९ † ॥ ३

* सू० वे० ६, ८, २, १ ।

† सू० वे० ६, ८, २, २ ।

वा । गोभिरञ्जानोअर्षसि । इहा । उपा २३ ४

१
प्र(२) ॥ ५* ॥ [११]

२२ १२२२ १२१ २१२
॥ कण्वरथन्तरम् ॥ पावमानाभियर्षसायि । पवमा

२ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २
ना । भाश्यार्षाशसायि । पुनानावारिपवमानोअव्यया

५२ २१२ ५ २ २
२३४पैक्षी । वृषोआर३४चायि । ऋदा३शउवा२३ । ए३ ।

२३२
वनआ(२) ॥ १४ † ॥ [१२]

२२ १२२ १ २ १ २१२
॥ कण्वरथन्तरम् ॥ मार्ज्यमानःसुहस्तिया । समुद्रे

२ १ २ २
वा । चाशमायिन्वाशसायि । रयिमिषशङ्गवङ्गलम्पुरूस्पृ

३ ५२ २१ ५ २ २
ह्यार३४मैक्षी । पवमा२३४ना । भियाशउवा२३ । ए३ ।

२३२
षसआ(१) ॥ ७ ‡ ॥ [१३]

२१ २ २ १२
॥ अर्कपुष्योत्तरम् ॥ मृज्यमानःसुहस्तिया । ऊवायि ।

* ऊ० गा० १२पृ० २अ० ५सा० ।

† ऊ० गा० १२प्र० २अ० १४सा० ।

‡ ऊ० गा० २०पृ० २अ० ७सा० ।

ह “पवमानाः !” “अराव्णः” अदानान् यजमानान् “अप
घ्नन्तः” हिंसन्तः “खट्वंशः” सर्वस्य द्रष्टारश्च* यूयम् “ऋतस्य
योनौ” यज्ञस्य† स्थाने “सीदत” । अथ सोम-पानार्थमुक्तलक्षणा
देवा ऋतस्य योनौ सीदतेति योज्यम् ॥ ८ ॥ ३

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य नवमस्याध्यायस्य
द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥

अथ तृतीय-खण्डे —

सोमाअसृग्रमिति नवच्च' विद्यमानमेकं सूक्तम्,
तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ४ १ २
सोमाअसृग्रमिन्द्रवःमुताऋतस्यधारया ।

१ २ ३ १ २
इन्द्रायमधुमत्तमाः ॥ १ ॥

“ऋतस्य” यज्ञार्थं “सुताः” अभिषुताः “मधुमत्तमाः”
अतिशयेन माधुर्योपेताः “इन्द्रवः” सोमाः “इन्द्राय” इन्द्रार्थं
“धारया” “असृग्रम्” सृज्यन्ते ॥

“धारया”-“सादने”—इति पाठौ ॥ १ ॥

* ‘खट्वंशः—स्वर्गस्य लोकस्य दर्शिनारः’—इति वि० ।

† ‘ऋतस्य—सत्यस्य यज्ञस्यान्नस्य वा’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ७, ३८, १ ।

^{२२ १} ^{१२२ २} ^१ ^{२२ १}
 औहोवा२ । समुद्रवाचमिन्सि । ऊवायि । औहो

^{१ २ १ २ १ २ १ २ १} ^{२२}
 वा२ । रयिमिषाङ्गम्बज्जलम्पुरुस्पृहम् । ऊवायि । औ

^१ ^{१ २२ २ १ २} ^१ ^{२२ २}
 होवा२ । पवमानाभियर्षसि । ऊवायि । औ । हो२ ।

^३ ^{५२ २} ^{१ २२ २ १ २} ^१
 वा२३४ । औहोवा ॥ (१) पवमानाभियर्षसि । ऊवायि ।

^{२२ १} ^{२ १ २ २ २ १ २ २ १ २} ^१
 औहोवा२ । पुनानोवारेपवमानोअव्यये । ऊवायि ।

^{२२ १} ^{१ २ २} ^{१ २ २ १} ^{२२ १} ^{१ २}
 औहोवा२ । वृषोअचिक्रददने । ऊवायि । औ । हो२ ।

^३ ^{५२ २} ^{१ २ २} ^{१ २ २ १} ^१
 वा२३४ । औहोवा ॥ (२) वृषोअचिक्रददने । ऊवायि ।

^{२२ १} ^{१ २ २} ^{१ २ २ १} ^{२२ १} ^{१ २}
 औहोवा२ । वृषोअचिक्रददने । ऊवायि । औहोवा

^{२ १ २ २ २ २ १ २} ^१ ^{२२}
 २ । देवानां सोमपवमाननिष्कृतम् । ऊवायि । औ

^१ ^{१ २ २ २ १ २ १} ^१ ^{२ २ १}
 होवा२ । गोभिरञ्जानोअर्षसि । ऊवायि । औ । हो२ ।

^३ ^{५२ २} ^{१ १ २ २ २ १ २ २} ^{३ १ १}
 वा२३४ औहोवा । अक्कस्यदेवाः परमेवियो रमा २ ३

^{१ १}
 ४५ न् ३ ॥ ८ * ॥ [१४] १२

अथ द्वितीया ।

३ १ २ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३
अभिविप्राअनूषतगावोवत्सन्नधेनवः ।

३ ३ १ १ ३ १ ३
इन्द्रसोमस्यपीतये ॥ २ * ॥

“विप्राः” मेधाविनः* “सोमस्य” “पीतये” पानाय
“इन्द्रम्” “अभि अनूषत” अभिषुवन्ति । तत्र दृष्टान्तः—
“धेनवः” प्रीणयित्वा गावः “वत्सन्न” वत्सं यथा पयः-पानाय
अभिषद्ध्यन्ति तद्वत् ॥

“धेनवः”—“मातरः”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ १ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
मदच्युत्क्षतिसादनेसिन्धोरुर्माविपश्चित् ।

१ २ ३ १ २ २ २ ३ २
सोमोगौरीअधिश्रितः ॥ ३ † ॥

“मदच्युत्” मदकरस्य रसस्य चावयिता सोमः “सदने”
यज्ञस्य स्थाने “क्षेति” निवसति । एतदेव विवृणोति—“सिन्धोः”
नद्याः “जर्मा” जर्मौ तरङ्गे “विपश्चित्” विद्वान् सोमः “गौरी

* ‘विप्राः—वृत्विजः’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ६, ७, ३८, २ ।

‡ ऋ० वे० ६, ७, ३८, ४ ।

एतमुत्थमिति तृचात्मकं तृतीयं सूक्तम्—

तत्र, प्रथमा ।

३२ ३२उ ३ १ २ ३९ ३ १ २

एतमुत्थन्दशक्षिपोमृजन्तिसिन्धुमातरम् ।

१ ९ ३ १ २

समादित्येभिरख्यत ॥ १ * ॥

“सिन्धुमातरं” यस्य सोमस्य सिन्धवोऽनवः३ मातरो भवन्ति । “त्यं” तम् “एतम्” इमम् सोमं “दश क्षिपः” दश-सङ्घाका अङ्गुलयोऽङ्गुलौ “मृजन्ति” गोध्नन्ति । अपि च सोऽयम् “आदित्येभिः”§ आदित्यैः “समख्यत” मङ्गच्छते ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २८७ २३ १२ ३१२ ७ २७ २

समिन्द्रेणोतवायुना तु तपतिपवित्राया ।

१ २२ ३ १ २

संसूर्यस्यरश्मिभिः ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ७, १, १६, ९ ।

† “सिन्धवः”—इति निघण्टु-प्रथम-तथोदशे नदीनामसु पठितम् ।

‡ —तासु नव “इमस्यो गङ्गे (१, ६, ७, ५)”— इति बहुकृतता ज्ञेयाः । तथाहि—गङ्गा, यमुना, सरस्वती, शुतुद्रौ, परुष्णी (इरावती), चर्मिकी, सरुद्रुधा, वितस्ता, चार्जिकीया (विपाट) ;—इत्येता नव ।

§ “क्षिपः”—इति निघण्टुवङ्गुलिनामसु तृतीयम् (२, ५) ।

|| “बङ्गलञ्छन्दसि (७, १, १०)”—इति भिम ऐसभावः ।

|| ऋ० वे० ७, १, १६, २ ।

अधि”* गौर्यामधि [अधीति सप्तम्यर्थानुवादः, माध्यमिकायां
वाचि गौरी गान्धर्वीति वाङ्नामैतत् (निघ० १, ११, ५-६)]
“अितः” निवसति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

३ १ २ २ ३ २ ४ १ ३
दिवोनाभाविचक्षणोव्यावारे†महोयते ।

२ ३ २ ३ १ २ ३ २
सोमोयःसुक्रतुःकविः ॥ ४ ॥

“यः” “सुक्रतुः” सुप्रज्ञः “कविः” क्रान्त-कर्मा “विचक्षणः”
विद्वष्टा स “सोमः” “दिवः” अन्तरिक्षस्य वा “नाभा” नाभौ
नाभिभूते “अथाः” अवेः “वारे” वाले “महोयते” पूज्यते ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३ २ ३ ३ ३ २ २ ३ १ २
यःसोमःकलशेषा‡अन्तःपवित्रआहितः ।

२ ३ ३ १ २
तमिन्दुःपरिष्वजे ॥ ५ ॥

* “इदूतो च सप्तम्यर्थं (१, १, १८)”—इति प्रसङ्गभावः ।

† “व्योवारे”—इति ऋ० पाठः ।

‡ ऋ० वे० ६, ७, २८, ३ ।

¶ “दिवः—द्युलोकस्य”—इति वि० ।

§ “कलशेषां”—इति ऋ० पाठः ।

॥ ऋ० वे० ६, ७, २८, ५ ।

“सुतः” अभिषुतः सोमः “पवित्ने” “इन्द्रेण” “सम् एति”
सङ्गच्छते । “उत” अपि च “वायुना” समेति “सूर्यस्य
“रश्मिः” किरणैरपि समेति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ १ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २
सनोभगायवायवे पूष्णेपवस्वमधुमान् ।

१ २ ० १ २
चारुमित्रैवरुणेच ॥ ३ * ॥ १३

हे सोम ! “मधुमान्” मधुररसः “चारुः” कण्ठाण-रूपथ
भोऽभिषुतः त्वं “नः” अस्माकम् यज्ञे “भगाय” भगाख्याय
देवाय “वायवे” “पूष्णे” च “मित्रे” मित्राय देवाय “वरुणाय”
च “पवस्व” क्षर ॥ ३ ॥ १३

२ १ २ १ २ ३ १ २
॥ इहवद्वामदेव्यम् ॥ एतमुत्यन्दशक्षिपः । इहा । मृ
१ २ १ २ ३ १ २
जन्तिसिन्धुमातरा र्म् । इहा । समादित्येभिरार । इहा
१ ५ ५ १ ४ २ २ १ २ १ २ २ १
३ । ख्यारश्मिर्देहायि ॥ (१) समिन्द्रेणोतवायुना । इ
२ १ २ १ २ ३ १ २
हा । सुतएतिपवित्रत्रार । इहा । सूर्यस्यारार ।
१ २ १ ५ ५ १ २ १ २ १ २ १ २ २ १ २ २
इहा ३ । श्मारश्मिर्भोदेहायि ॥ (२) सनोभगायवायव ।

“यः” सोमः “कलशेषु” कुम्भेषु आस्ति, यश्च “पवित्रे”
पवित्रस्य “अन्तः” मध्ये “आ हितः” निहितः, “तं” त्वामंशभूतं
सोमम् “इन्दुः” तदभिमानो सो देवः “परिषस्वजे”
प्रविशति ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी ।

१७ ३ १ २ ३१२ २२३१२
प्रवार्चामन्दुरिष्यतिसमुद्रस्याधिविष्टपि ।

२ ० १ २ ३१२
जिन्वन्कोशमधुश्चुतम् ॥ ६ * ॥

“इन्दुः” सामः । उन्दी क्लेदणे (रू० प०)—इत्यस्य रूपम्
क्लेदनवांस्व “मधुश्चुतं” मधुनश्चावकं द्रोण-कलशं “जिन्वन्”
प्राणयन् पूरयन्नित्यर्थः । समुद्रस्यान्तरिक्षस्य “अधिविष्टपि”
विष्टब्धि स्थाने “वाचं” “प्रेष्यति” प्ररयति ; पवित्रे पूयमानः
शब्दं करोतीत्यर्थः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी ।

११ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
नित्यस्तात्रावनस्यातद्धनामन्तःसबद्घाम् ।

३ १ २ २ २ ३ २
हिन्वानोमानुषायुजा ॥ ७ † ॥

“नित्यस्तात्रः” सन्ततस्तात्रः “वनस्यातः” वनानां स्वामी,
सोमः “मानुषा” मानुषाणि “युजा” युग्मानिः अहीनैकाहा-

* ऋ० व० ६, ७, २८, ६ ।

† ऋ० व० ६, ७, २८, १ ।

‡ “युजा—योगिन”—इति वि० ।

इ॒द्वा । ^{१२ १२} पू॒ष्णे॑ प॒ब॒स्व॒म॒धु॒मा॒र॒न् । ^{१२} इ॒द्वा । ^{१२} चा॒रु॒मि॒त्रे॒व

रु॒२ । ^{१२} इ॒द्वा३ । ^१ णा॒२३४॒यि॒चा॒द्वा॒यि॒(३) ॥ ६ * ॥ [१] •

॥ अ॒या॒सो॒मी॒य॒म ॥ ^{५ ४ १ ४ ५} ए॒ता३॒मू॒त्र्य॒न्द॒ग॒क्षि॒पाः । ^{११} मृ॒ज

न्ति॒सा॒यि । ^० धु॒मा॒र॒ता॒२३४॒रा॒म् । ^{१ २२ १} सा॒मा॒दि॒त्या॒२३॒यि ।

भि॒रा३॒ख्या॒पु॒ना॒द्पु॒ई ॥ (१) ^{२ ४} सा॒मा३॒यि॒न्द्रे॒३णो॒त॒वा॒यु॒ना । ^{५ ४ २ ४२ ५२ २} सु

त॒ए॒ता॒यि । ^{१२} प॒वा॒२३॒यि॒त्रा॒२३४॒आ । ^{० ३ ५ १ २२ १} सा॒सू॒रि॒या॒२३ ।

स्य॒रा३॒स्मा॒पु॒यि॒भा॒द्पु॒ई॒यिः ॥ (१) ^{२ ४} स॒नो॒३भा॒३गा॒य॒वा॒य॒वा॒यि । ^{५ ४ २ ४२ ५२}

पू॒ष्णे॒प॒वा । ^{२२ १२} स्व॒मा॒२धू॒२३४॒मा॒न् । ^{० ३ ५ १ २ १} चा॒रु॒मि॒त्रा॒२३॒यि ।

व॒रु॒३णा॒पु॒यि॒चा॒द्पु॒ई॒(३) ॥ १४ † ॥ [२] १३

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य सममस्याध्यायस्य

चतुर्थः खण्डः † ॥ ४ ॥

* ऊ० गा० ३ प्र० २ अ० ७ मा० ।

† ऊ० गा० २ प्र० २ अ० १४ मा० ।

‡ 'उक्तो माध्यन्दिनः पवमानः' - इति वि० ।

अकानि* “द्विन्वानः” प्रीणयन् “सबर्दुधाम्” अमृतसदृशाति-
प्रियवचनानि दीग्धीम्† “अन्तः” स्तोत्रृणां मध्ये स्थितां
“धेनां” स्तुतिरूपां वाचं‡ गृणात्विति शेषः ॥

“धेनामन्तसबर्दुधाम्”—“धीनामन्तस्सबर्दुधस्सः”—इति
पाठो ॥ ७ ॥

अथाष्टमी ।

१ २ ३ २ ३ १ २
आपवमानधारयरयिꣳसहस्रवर्चसम् ।

१ १ १ ३ १ २
अस्मेइन्दोस्वाभुवम् ॥ ८ ॥

हे “पवमान” पूयमान ! पुनान ! वा “इन्दी” सीम ! त्वं
“सहस्रवर्चसं” बहुहीति “स्वाभुवम्” शाभन-भवनं “रयिं”
धनम् “अस्मे” अस्मासु “धारय” प्रक्षिपेत्यर्थः ॥ ८ ॥

अथ नवमी ।

३ १ २ २ १ ३ १ २ २ ७ ३ १ २ २ २ १ १
अभिप्रियादिवःकर्वावर्वाप्रःसधारयासुतः ।

१ २ ३ १ २
सोमोद्विन्वेपरावति ॥ ९ § ॥ ४

* दिनैकसम्याद्यमेकाहम्, द्वादशदिनातिरिक्तसम्याद्यं सचम्, अहीनमन्यम् यागकर्म ।

† ‘सबर्दुघां—सुखदोघां’—इति वि० ।

‡ ‘धेनां—धेनूनाम्’—इति वि० । ‘धेना’—इति निघण्टौ वाङ्मामसु कम-
चत्वारिंशत्तमं पदम् (१, ११) ।

¶ ॥ ऋ० व० ६, ७, ३९, १ ।

§ ॥ ऋ० व० ६, ७, ३९, ३ ।

अथ पञ्चमे खण्डे*—

रेवतीर्न-इति लृचात्मकं† प्रथमं सूक्तम्—

तत्र, प्रथमा ।

३१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
रेवतीर्नःसधमादइन्द्रे सन्तुतुविवाजाः ।

३ १ ३ १ ३ १ २
क्षमन्तोयाभिर्मदेम ॥ १३ ॥

“क्षमन्तः” अन्नवन्तः “याभिः” गोभिः सह “मदेम” हृष्येम
“इन्द्रे” “सधमादे” अम्नाभिः सह हर्षयुक्ते सति “नः” अम्नाकं
ता गावः “रेवतीः” क्षीराज्यादि-धनवत्यः “तुविवाजाः”
प्रभृत-बलाय “सन्तु” ॥ [रेवतीः—रयि-शब्दात् मतुपि “रयेर्मती
बहुलम् (६, १, ३४ वा०)” —इति सम्प्रसारणम्, परपूर्वत्वे,
“इन्द्रीरः (८, २, १५)”—इति मतुपो वत्वम्, “वाच्छन्दसि
(६, १, १०६)”—इति पूर्वभवर्णदीर्घः, “रे-शब्दाच्च मतुप
उदात्तत्वं वक्तव्यम् (६, १, १७६ वा०)”—इति रे-शब्दादु-
त्तरस्यापि भवतीति पूर्वमेवोक्तम् । सधमादे—मद् लप्ति योगे
क्षीरादिकः, सह मादयतीति सधमादः “सधमादस्थयोश्छन्दसि
(६, ३, ८६)”—इति सह-शब्दस्य सध आदेशः, थाथादिना
(६, २, १४४)—उत्तर-पदान्तीदात्तत्वे प्राप्तिः, परादिश्छन्दसि

* ‘इदानौ’ षष्ठानि—इति वि० ।

† ‘रेवतीषु वारवन्तोषं षष्ठं भवति’—इति वि० ।

‡ ऋ० आ० २, २, १, ८ (१भा० ३५३पृ०)=ऋ० ष० १, २, २०, २ ।

“कविः” क्रान्तकर्मा, “सुतः” अभिषुतः, सोमः “परावति” विप्रकृष्टे देशे स्थितः सन् “विप्रः” मेधावी “सधारया” स्वस्य धारया “दिवः” द्युलोकस्य “प्रिया” प्रियाणि स्थानानि “अभि” लक्ष्य “हिन्वे” प्रेरयति ॥

“दिवःकविः”—“दिवस्पतिः”—इति पाठौ, “हिन्वेपरावति”—“हिन्वेपरानोअर्षति”—इति च, “सुतः”—“कविः”—इति च ॥ ८ ॥ ४

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य नवमस्याध्यायस्य
तृतीयः खण्डः ॥ ३ ॥

अथ उत्तेशुष्मासइति चतुर्थे खण्डे—

विद्यमानं पञ्चर्चं सृक्तं,

तत्र प्रथमा ।

१ ३ १ २ ३ १ १ ३ १ २ ३ २
उत्तेशुष्मासईरतेसिन्धोहूर्मेतिवस्वनः ।

३ १ २ ३ २
वाणस्यचोदयापविम् ॥ १ * ॥

हे सोम ! “ते” तव “शुष्मासः” शुष्मा वेगाः “उत् ईरते” उद्गच्छन्ति । तत्र दृष्टान्तः—“सिन्धोः” समुद्रस्य “जर्मेरिव”

बहुलम् (६, २, १६६)—इति उत्तरपदाद्गुदात्तत्वम् । तुवि-
वाजाः—बहुव्रीहौ पूर्वपदप्रकृतिस्वरत्वम् (८, २, १) । क्षुमन्तः
—दु क्षु रु कु गच्छे (अदा० प०), अस्मात् क्विपि तुगभाव-
श्छान्दसः, “ऋष्वनुङ्भ्यां मतृप् (६, १, १७६)”—इति मतृप
उदात्तत्वम् । मदेम—मदी हर्षे (दि० प०), व्यचयेन शप्,
अदुपदेशाल्लभार्वाधातुकानुदात्तत्वे शपः पित्वाद्गुदात्तत्वम्,
ततो धातुस्वरः शिष्यते ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ २ ३ १ २ ३ ० ३ १ ० ३ ६
आघत्वावात्मनायुक्तस्तोतृभ्योधृष्णवीयानः ।

३ ० ३ ३ २ २ ० २
ऋणोरक्षन्नचक्रयोः ॥ २ * ॥

हे “धृष्णो !” धार्ष्ट्ययुक्तोन्द्र ! “त्वावान्” त्वमदृगो देवता-
विशिषः, “त्मना” आत्मना अस्मद्गुणह-बुद्ध्या युक्तः “इयानः”
अस्माभिर्याच्यमानः “स्तोतृभ्यः” स्तोतृणामनुग्रहाय तदभीष्टमर्थं
“घ” अवश्यम्ः “आ ऋणाः” आनीय प्रतिपत् । तत्र दृष्टान्तः
—“चक्रयोः” रथस्य चक्रयोः “क्षन्न” यथा अक्षं प्रतिपति तदन्तु ॥
त्वावान् वतुष्पकरणे “युष्मदस्मद्भ्यां कृन्दभि मादृश्य उपसङ्घा

* ऋ० वे० १, २, ३०, ४ ।

* “धृष्णो—धातुग स्वभावः—इति वि० ।

† “घ—इति पद-धृष्णः—इति वि० ।

नम् (५, २, ६४ वा०)"—इति वतुप् "प्रत्ययोत्तर-पदयोश्च
 (७, २, ६८)"—इति मपर्यन्तस्य त्वादेगः, "आ सर्वनाम्नः
 (६, ३, ६१)"—इति दकारस्यात्वं, वतुपः पित्त्वाद्नुदात्तत्वे
 (३, १, ४) प्रातिपदिक-स्वः गियते । त्वात्—“मन्त्-
 ष्वाङ्गादेरात्मनः (६, ४, १४१)”—इत्याकार-लोपः । घृष्णो—
 जि घृषा प्रागल्भे, “तस्मिन्धि-घृषि चिपेः क्तु, आम-
 न्त्वितानुदात्तत्वम् । ईयानः-ईङ् गतौ, (दि० आ०)कृन्दसि
 लिट् (३, २, १०५), तस्य “त्रिटः कानज्वा (३, २, १०७)”
 —इति कानजादेगः, “अचिग्र धातु (६, ४, ११७)”—इत्या-
 दिना इयङ्गादेगः, “चिनः (६, १, १६३)”—इत्यन्तोदात्तत्वम् ।
 ऋणाः—ऋण गतौ (तना० उ०) लङि अययेन तिपः मिति
 (३, १, ८५), “इतथ (३, ४, ६७)”—इतीकार-लोपः,
 “तनादि-कृञ्भ्य उः (३, १, ७६)”,—मार्वाधातुकगुणः
 (७, ३, ८४), ‘बहुलकृन्दस्यमाङ्गीगेऽपि’—इत्यङ्गागमा-
 भावः, विकरण-क्षरेणान्तोदात्तत्वम् । अक्षम्—“अक्षस्यादेवनस्य
 (फि० २, १२)”—इत्याद्युदात्तत्वम् । चक्रोः—अकारस्येका-
 रकृन्दस' (३, १, ८५)” ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१२ २२ ३२ ४२ ५२
 आयद्दवःशतक्रतवाकामञ्चरितृणाम् ।

७ १७ २१२ २२
 ऋणोरक्षन्नप्रचीभिः ॥ ३ * ॥ १४

हे “शतक्रता” इन्द्र ! “यत्” “दुवः” धनं कामितार्थः

* ऋ० वे० १, २, ३, ५ ।

“प्रियं” देवानां प्रीतिकरं “हरिं” हरितवर्णं “अद्रिभिः”
 यावभिः अभिषुतं “मधुयुतं” मधुनो रसस्य चावयितारं “पव-
 मानं” सोमम् “अव्याः” अवेः “वारैः” वालैः “परि हिन्वन्ति”
 ऋत्विजः परिप्रेरयन्ति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

१ २ ३ ३ २ १ ३
 आपवस्वमदिन्तमपवित्रन्धारयाकवे ।

३ २ ३ १ २ ३ १ ३
 अर्कस्ययौनिमासदम् ॥ ४ * ॥

हे “मदिन्तम” मादयित्तम ! “कवे” क्रान्तकर्मन् ! सोम !
 “अर्कस्य” अर्चनीयस्य इन्द्रस्य[†] “यौनिम्” उदरभूतं स्थानम्
 “आसद” प्राप्तुं[‡] “पवित्रम्” अतीत्य “धारया” सम्पातेन “आ-
 पवस्व” आभिमुख्येन चर ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३ १ २ ३ १ ३ १ २
 सपवस्वमदिन्तमगोभिरञ्जानोअक्तभिः ।

१ २ ३ १ २
 एन्द्रस्यजठरंविश ॥ ५ ॥ ५

* ऋ० वे० ६, ८, १५, ६ ।

† ‘अर्कोद्रोणकलशः अथवा अर्कआदित्यः अथवा आदित्यरश्मयोऽर्काः अथवा
 अर्का मन्त्राक्षेपां यौनिं स्थानम्’—इति वि० ।

‡ ‘आसदम्—आसीदम्’—इति वि० ।

॥ ऋ० वे० ७, १, ७, ५ ।

रूपम् स्तोत्रभिः आप्तव्यमस्ति तं कामं “जरितृणां” स्तोत्रुणा-
मनुग्रहाय “आ ऋणोः” आनीय प्रक्षिपसि । तत्र दृष्टान्तः—
“शचीभिः” कर्मभिः शक्रटोचित-व्यापार-विशेषैः “अक्षं न” यथा
अक्षं प्रक्षिपति तद्वत् ॥ [शचीभिः—शची-शब्दः शार्ङ्गैरवादित्वात्
(४, १, ७३) ङीबन्तत्वादाद्युदात्तः (३, १, ४) ॥ ३ ॥ १४

२ २ २ २ २ १ २

॥ वारवन्तीयोत्तरम् ॥ रेवतीर्नाश्रीहोहायि । सा

^{१ ३ ५ २ ५ १ २ २}
धामार३४दायि । इन्द्रायिसार३४हा । तुतुविवा३४ ।

^{३ ४ ५ ३ ३ ५ २ ३ ५ २ १}
श्रीहोवा । इहार३४हायि । उज्जवार३४जाः । जुम

^{२ १ ७ २ ३ ४ ५ १ ३ ५}
न्तः । याभिर्मदा३४ । श्रीहोवा । इहार३४हायि ।

^{३ २ ५ २ २ २ २}
श्रीहो३१२३४ । मा । एहियाईहा ॥ (१) आघत्वावा

^{२ १ २ ३ ५ २ १ ५}
श्रीहोहायि । त्मानायूर३४क्ताः । स्तोतृभ्योर३४हायि ।

^{१ २ २ ३ ४ ५ १ ३ ५ २ ७}
धृष्णवीया३४ । श्रीहोवा । इहार३४हायि । उज्जवा

^{५ २ १ २ १ ७ २ ३ ४ ५ १ ३}
र३४नाः । ऋणारं । चान्नचक्रा३४ । श्रीहोवा । इहा

^{५ ३ २ ५}
र३४हायि । श्रीहो३१२३४ । योः । एहियाईहा ॥ (२)

हे “मदिन्तम” मादयित्तम ! सोम ! “अत्तुभिः” अञ्जन-
साधन-भूतैः “गोभिः” गोर्विकारैः पयोभिः “अञ्जानः” अज्य-
मानः संस्तूयमानः स त्वं “पवम्ब” चरत । “अनन्तरम्
“इन्द्रस्य” “जठरम्” उदरम् “आविश” प्रविश ॥ “एन्द्रस्यजठरं-
विश” — “इन्द्रइन्द्रायपीतये” — इति पाठौ ॥ ५ ॥ ५

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायण्यस्य नवमस्याध्यायस्य
चतुर्थः खण्डः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमे-खण्डे —

अयावीतीति त्वचात्मकम् प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

३ १ ३ १ २ २ ३ १ २ ३ २ ३ २
अयावीतीपरिस्रवयस्तइन्दोमदेषा ।

३ १ २ ३ १ २
अवाहन्नवतीर्नव ॥ १ * ॥

हे “इन्दो” सोम ! “अया” अनेन रसेन “वीती” वीथ्यै
इन्द्रस्य भक्षणाय “परिस्रव” परिचरणं । कीदृशेन रसेनेत्यत
आह—“ते” तव “यः” रसः “मदेषु” सङ्ग्राभिषु “नवतीर्नव”
नवनवति-सङ्ग्राकाः शत्रुपुरीः “अवाहन्” जघान । इमं
सोमरसं पीत्वा मत्तः सन्निद्रउक्तसङ्ग्राकाः शत्रुपुरीः जघानेति
कृत्वा रसो जघानेत्युपचारः ॥ १ ॥

* सू० चा० ६, १, १, ६ (२भा० ५२४०) = सू० वे० ७, १, १८, १ ।

† ‘अया—अनया, वीत्या मार्गेण परिस्रव’—इति वि० ।

^{१२} ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८ ^९ ^{१०} ^{११} ^{१२} ^{१३} ^{१४} ^{१५} ^{१६} ^{१७} ^{१८} ^{१९} ^{२०} ^{२१} ^{२२} ^{२३} ^{२४} ^{२५} ^{२६} ^{२७} ^{२८} ^{२९} ^{३०} ^{३१} ^{३२} ^{३३} ^{३४} ^{३५} ^{३६} ^{३७} ^{३८} ^{३९} ^{४०} ^{४१} ^{४२} ^{४३} ^{४४} ^{४५} ^{४६} ^{४७} ^{४८} ^{४९} ^{५०} ^{५१} ^{५२} ^{५३} ^{५४} ^{५५} ^{५६} ^{५७} ^{५८} ^{५९} ^{६०} ^{६१} ^{६२} ^{६३} ^{६४} ^{६५} ^{६६} ^{६७} ^{६८} ^{६९} ^{७०} ^{७१} ^{७२} ^{७३} ^{७४} ^{७५} ^{७६} ^{७७} ^{७८} ^{७९} ^{८०} ^{८१} ^{८२} ^{८३} ^{८४} ^{८५} ^{८६} ^{८७} ^{८८} ^{८९} ^{९०} ^{९१} ^{९२} ^{९३} ^{९४} ^{९५} ^{९६} ^{९७} ^{९८} ^{९९} ^{१००}

आयद्वा^१ श्री^२ हो^३ हा^४ यि^५ । श^६ात^७ क^८ार^९ ३४^{१०} ता^{११} उ^{१२} । आ^{१३} का^{१४} मा^{१५} २३^{१६}

हा^{१७} यि^{१८} । ज^{१९} रि^{२०} तृ^{२१} ३४^{२२} । श्री^{२३} हो^{२४} वा^{२५} । इ^{२६} हा^{२७} र^{२८} ३४^{२९} हा^{३०} यि^{३१} ।

उ^{३२} ज्ज^{३३} वा^{३४} २३^{३५} णा^{३६} म्^{३७} । ष^{३८} णो^{३९} र^{४०} । ज्ञा^{४१} न्न^{४२} श^{४३} चा^{४४} ३४^{४५} । श्री^{४६} हो^{४७} वा^{४८} ।

इ^{४९} हा^{५०} र^{५१} ३४^{५२} हा^{५३} यि^{५४} । श्री^{५५} हो^{५६} ३१^{५७} २३^{५८} ३४^{५९} । भी^{६०} । ए^{६१} द्धि^{६२} या^{६३} ई^{६४} हा^{६५} ।

हो^{६६} प^{६७} ई^{६८} । डा^{६९} (३) ॥ ७ * ॥ [१] १४

सुरूपकृत्नमिति तृचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र, प्रथमा ।

^३ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८ ^९ ^{१०} ^{११} ^{१२} ^{१३} ^{१४} ^{१५} ^{१६} ^{१७} ^{१८} ^{१९} ^{२०} ^{२१} ^{२२} ^{२३} ^{२४} ^{२५} ^{२६} ^{२७} ^{२८} ^{२९} ^{३०} ^{३१} ^{३२} ^{३३} ^{३४} ^{३५} ^{३६} ^{३७} ^{३८} ^{३९} ^{४०} ^{४१} ^{४२} ^{४३} ^{४४} ^{४५} ^{४६} ^{४७} ^{४८} ^{४९} ^{५०} ^{५१} ^{५२} ^{५३} ^{५४} ^{५५} ^{५६} ^{५७} ^{५८} ^{५९} ^{६०} ^{६१} ^{६२} ^{६३} ^{६४} ^{६५} ^{६६} ^{६७} ^{६८} ^{६९} ^{७०} ^{७१} ^{७२} ^{७३} ^{७४} ^{७५} ^{७६} ^{७७} ^{७८} ^{७९} ^{८०} ^{८१} ^{८२} ^{८३} ^{८४} ^{८५} ^{८६} ^{८७} ^{८८} ^{८९} ^{९०} ^{९१} ^{९२} ^{९३} ^{९४} ^{९५} ^{९६} ^{९७} ^{९८} ^{९९} ^{१००}

सुरूपकृत्न^१ मृतये^२ सुदु^३ घामिवगो^४ दुहे^५ ।

^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८ ^९ ^{१०} ^{११} ^{१२} ^{१३} ^{१४} ^{१५} ^{१६} ^{१७} ^{१८} ^{१९} ^{२०} ^{२१} ^{२२} ^{२३} ^{२४} ^{२५} ^{२६} ^{२७} ^{२८} ^{२९} ^{३०} ^{३१} ^{३२} ^{३३} ^{३४} ^{३५} ^{३६} ^{३७} ^{३८} ^{३९} ^{४०} ^{४१} ^{४२} ^{४३} ^{४४} ^{४५} ^{४६} ^{४७} ^{४८} ^{४९} ^{५०} ^{५१} ^{५२} ^{५३} ^{५४} ^{५५} ^{५६} ^{५७} ^{५८} ^{५९} ^{६०} ^{६१} ^{६२} ^{६३} ^{६४} ^{६५} ^{६६} ^{६७} ^{६८} ^{६९} ^{७०} ^{७१} ^{७२} ^{७३} ^{७४} ^{७५} ^{७६} ^{७७} ^{७८} ^{७९} ^{८०} ^{८१} ^{८२} ^{८३} ^{८४} ^{८५} ^{८६} ^{८७} ^{८८} ^{८९} ^{९०} ^{९१} ^{९२} ^{९३} ^{९४} ^{९५} ^{९६} ^{९७} ^{९८} ^{९९} ^{१००}

जुह^१ मसि^२ द्यवि^३ द्यवि^४ ॥ १ ॥

“सुरूपकृत्न” शीभन-रूपोपेतस्य कर्मणः कर्त्तारमिन्द्रं
 “जृतये” अस्मद्रक्षणार्थम् “द्यवि द्यवि” प्रतिदिनं “जुहमसि”
 आह्वयामः ॥ [द्यो-शब्दः प्रातिपदिक-स्वरेणात्तोदात्तः (फि० १,१),
 “नित्य वीप्सयोः (८, १, ४)”—इति द्विर्भावः, ‘तस्यपरमाग्रे ङितम्

* क० गा० ३ प्र० २ अ० ७ वा० ।

† क० आ० १, २, २, १ (१ भा० २६६४०) = ष० वे० १, ४, ७, १ ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ २ ६ १ २ ३ १ २ ३ २ २
पुरःसद्यद्दत्त्याधियेदिवोदासायगम्बरम् ।

१ ३ २ ३ २ ३ १ २
अधत्यन्तुर्वशंयदुम् ॥ २ * ॥

“सद्यः” एकस्मिन्नेवाहनिः† “पुरः” शत्रूणां पुराणि सीम-
रसः अवाहन् । “इत्थ्या धिये” सत्य-कर्मणोः‡ “दिवोदासाय”
राज्ञे “गम्बरं” शत्रु-पुराणां स्वामिनम् “अध” अथ अनन्तरं
“त्य” तं “तुर्वशं” तुर्वश-नामानं राजानं दिवोदास-शत्रुं
“यदुम्” यदु नामकञ्च राजानमवाहन् । [अत्रापि सीमरसं
पीत्वा मत्तः सन्निद्रः सर्वमितदकार्षीदिति सीमरसे कर्त्तृत्वमुप-
चर्यते ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
परिनोअश्वमश्वविद्गोमदिन्दोहिरण्यवत् ।

१ २ ३ २ ३ १ २
क्षरासहस्रिणीरिषः ॥ ३ † ॥ ६

हे सीम ! “अश्ववित्” अश्वस्य लम्भकः त्वं “नः” अस्माकम्
“अश्व” “गोमत्” गोयुक्तं “हिरण्यवत्” हिरण्योपेतं पश्यादि-

* ऋ० वे० ७, १, १८, २ ।

† ‘सद्यः—क्षणदेव’—इति वि० ।

‡ ‘इत्थ्या—इदानीम्’—इति वि० ।

१ ऋ० वे० ७, १, १८, ३ ।

(८, १, २) “अनुदात्तञ्च (८, १, २)” — इति द्वितीयस्यानुदात्तत्वम् । जुहमसि—इत्यत्र “इदन्तोमसि (७, १, ४६)” — इति इकार आगमः, प्रत्यय-स्वरेण (३, १, ३) इकारउदात्तः] आह्वाने दृष्टान्तः—“गोदुहे” गोधुगर्थं [गां दोग्धोति गोधुक्; सत्स द्विषेत्यादिना (३, २, ३१) क्विप्, कदत्तरप्रकृतिस्वरत्वम् (६, २, १३६)] “सुदुघाम् इव” सुष्ठु, दीग्ध्री गामिव यथा लोके यो दीग्धा तदर्धं तस्य आभिसुख्येन दीहनीयां गामाह्वयन्ति तद्वत् [सुष्ठु दुग्धे इति सुदुघा, “दुहः कञ्चय (३, २, १०)” — इति कप् प्रत्ययः हकारस्य च घकारः, कित्वाद् गुणाभावः (१, १, ५), कपः पित्त्वाद् अनुदात्तत्वे धातुस्वरेणोकार उदात्तः (६, १, १६२) ॥१॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ २ ३ १ ० ३ १ २

उपनःसवनागहिमीमस्यसोमपाःपिव ।

३ १ ३ ३ २ ३ १ २

गोदाइद्रे वेतोमदः ॥ २ * ॥

हे “सोमपाः” सोमस्य पात्ररिन्द्र ! सोमं पातुं “नः” अस्मदीयानि “सवना” सवनानि त्रीणि “उप” समीपे “आ गहि” आगच्छ [सवना—स्यूते सोम एष्विति सवनानि सुपो डादेशः (७, १, ३६) टिलोपश्च (६, ४, १४३), “लिति (६, १, १६३) — इति त्वयात् पूर्वस्या-”

धनञ्च “परि ञर” । अपिच “सहस्रिणीः” बह्विनि* “इषः”
अमानि ञर ॥

“परिनिः”-“परिणः”—इति पाठौ ॥ २ ॥ ६

अथ लृचात्मके द्वितीय-सूक्ते—

तत्र प्रथमा ।

५ १ २ ३ २३ ३ २ ३ १ २

अपघ्नन्पवतेमृधोपसोमोअरावणः ।

२ ३ १ २ ३ २

गच्छन्निन्द्रस्यनिःकृतम् ॥ १ ॥ ३ ॥

“सोमः” “मृधः” हिंसकान् शत्रून् “अपघ्नन्” मारयन्
“अरावणः” सक्तौ सत्यां धनानामदातृं य “अप” घ्नन्
“इन्द्रस्य” “निष्कृतं” स्थानं “गच्छन्” प्राप्नुयन् “पवते” धारया
ञरति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ २ २ ३ १ २ २ २ ३ १ ० ३ २ २ २ २

महोनीरायआभरपवमानजहोमृधः ।

१ २ ३ २ ३ २ २

रास्नेन्दोवीरवद्यशः ॥ २ ॥ ३ ॥

* ‘सहस्रिणीः’—सहस्रमस्मिता इषः अमानि—इति वि० ।

† ‘निष्कृतम्’—इति ख० पु० सु० पु०, पाठः ।

‡ ख० अ० ६, १, २, १४ (२भा० १२४०) = ख० सू० ७, १, २२५ ।

§ अपेत्यपमर्गद्वयदर्शनात् घ्नन्निवस्यत्याश्रितः ।

॥ ख० सू० ७, १, २३, १ ।

हे “पवमान !” “इन्दी” सोम ! “नः” अस्माकं “महः”
महान्ति “रायः” धनानि “आ भर” आहर “मृधः” हिंसकान्
शत्रूँश्च “जहि” * मारय “वीरवत्” पुत्राद्युपेतं “यगः” कीर्त्तिञ्च
“रास्व” अस्मभ्यं देहि ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४
नत्वाशतञ्चनहृतोराधोदित्सन्तमामिनन् ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
यत्पुनानोमखस्यसे ॥ ३ ॥ ७

हे सोम ! “राधः” धनंः “दित्सन्तम्” आदातुमिच्छन्तं
“त्वा” त्वां “शतञ्चन” बहवोऽपि “हृतः” हिंसकाः शत्रवः ॥ “न
आमिनन्” न हिंसन्ति । कदा ? इत्यत्राह—“यद्” यदा
“पुनानः” पूयमानः त्वं “मखस्यसे” धनं धातुमिच्छसि § ॥ ३ ॥ ७

अथ तृचात्मके तृतीय-मृक्ते—

प्रथमा ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४
अयापवस्वधारयाययामूर्यमरोचयः ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
हिन्वानोमानुषीरपः ॥ १ ॥ ११

* संहितायां “जही”—इति दीर्घान्तं श्रूयते, द्वाच इति (६, १, १२५) तत्र दीर्घः ।

† ऋ० वे० ७, १, १३, २ ।

‡ ‘राधः—धनस्य’—इति वि० ।

§ ‘हृतः—हरणशीलाः’—इति वि० ।

§ ‘मखस्यसे—घञसमये यञ्जं त्वं यदा करोषि’—इति वि० ।

॥ ऋ० ऋ० ६, १, १, ७ (१भा० प्र० ४०) = ऋ० वे० ७, १, १३, १ ।

न्यतरस्याम् (६, १, १७७)”—इत्युदात्तत्वम्] । त्वमपि “नः”
 अस्मान् “अति” अतिक्रम्य “मात्स्यः” अन्येषां त्वत्स्वरूपं मा प्रक-
 थयः [ख्या प्रकथने (अदा० प०)—इत्यस्य लुङि “अस्यतिवक्ति-
 ख्यातिभ्योऽङ् (३, १, ५२)” । आगच्छि—गमिः शपो लुकि
 ङित्त्वाद्नुदात्तोपदेशेति (६, ४, ३७) मकार-लोपस्यासिद्धवद्वा-
 भादिति (६, ४, २२) असिद्धवद्भावात् “अतो हेः (६, ४, १०५)”
 —इति लुङ् न भवति ॥ ३ ॥ १५

उभेयदिन्द्रोदसीति-तृचात्मकं तृतीयं सूक्तं ;

तत्र, प्रथमा ।

३ १ २ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
 उभेयदिन्द्रोदसी आपप्राथोषा इव ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ ३ ३ २
 महान्तन्वामहीनां सस्राजश्चर्षणीनाम् ॥

३ १ २ २ ३ १ २ २
 देवीजनित्रजजीजनङ्गद्राजनित्रजजीजनत् ॥ १ * ॥

हे “इन्द्र !” “उभे” “रोदसी” द्यावापृथिव्यौ “यत्” यः
 त्वम् “आ पप्राथ” स्वतेजसा आपूरयसि [प्रा पूरणे, आदादिकः
 (५०) . छान्दसो लिट् (३, २, १०५)] “उषा इव” यथा उषाः
 स्व-भासा सर्वं जगदापूरयति तद्वत् त्वं “महीनां” महतां देवा-
 तांमपि “महान्तम्” अधिकं “चर्षणीनां” मनुष्याणामपि

* इ० आ० ४, २, ४, १० (१ भा० ७७७ पृ०) = ऋ० वे० ८, ७, २१, १ ।

हे सोम ! “मानुषीः” मनुष्याणां हितानि “अपः” उदकानि
 “हित्वानः” प्रेरयन् त्वं “यथा” “धारया” “सूर्यम्” “अरोचयः”
 प्रकाशयसि तथा “अथा” अनया धारया “पवस्व” क्षर ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ २ ३ १ ० ३ १ २ ३ १ २ ३ २
 अयुक्तसूरएतशम्यवमानोमनावधि ।

३ १ २ ३ १ २
 अन्तरिक्षेणयातवे ॥ २ * ॥

“पवमानः” पूयमानः सोमः “मनावधि” मनुर्गमनुष्यस्तास्मिन्
 मनुष्यइत्यर्थः । “अन्तरिक्षेण” “यातवे” गन्तुं “सूरः” प्रेरक-
 स्यादित्यस्य “एतशम्” [अश्वनामैतत् (निघ० १, १४, १०)]
 अश्वं “अयुक्त” युङ्क्ते ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ ३ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 उतत्याक्षरितोरथेसूरोअयुक्तयातवे ।

२ ३ २ ३ १ २ ३ ०
 इन्दुरिन्द्रइतिब्रुवन् ॥ १ † ॥ ८

“उत” अपिच “इन्दुः” सोमः “इन्द्र इति ब्रुवन्” “त्याः”

* ऋ० वे० ७, १, ३१, १ ।

† “ब्रुवन्”—इति ख० पु० पाठः ।

‡ ऋ० वे० ७, १, १, १, ४ ।

“सम्प्राजम्” ईश्वरम् इन्द्रं “त्वा” त्वाम् “देवी” देवनशीला
 “जनित्रो” साधु-जनयित्री अदितिः “अजीजनत्” अतः कार-
 णात् सा “भद्रा” कल्याणी प्रशस्ता “जाता” [जनेष्यन्तात्
 साधुकारिणि टन् (३, २, १३४), “जनिता मन्त्रे (६, ४, ५३)” —
 इति इडादौ णि-लोपो निपात्यते, ऋत्रे भ्यदिति ङीप् (४, १, ५)
 ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ २ २ १ १ २ १ २ ३ १ २
 दीर्घं च्छङ्कुशं यथाशक्तिम्बिभर्षिमन्तुमः ।

१ १ १ २ ३ २ ३ १ २ २ २
 पूर्वेणमघवन्पदावयामजोयथायमः ।

४ १ २ २ ३ १ २ २ २
 देवीजनित्रपजीजनद्भद्राजनित्रपजीजनत् ॥ २ * ॥

“दीर्घम्” आयतम् “अङ्कुशं” सृष्टिं “यथा बिभर्षि” एव
 मायतां “शक्ति” हे “मन्तुमः” मन्तु ज्ञाने, तद्वन् ! [“मत्त्वसो
 रुः (८, ३, १)” — इति सम्बुद्धौ नकारस्य रुत्वम्] ईदृशेन्द्र !
 बिभर्षि धारयसि [डु भृञ् धारण-पोषणयोः जीहीत्यादिकः, श्लौ
 “भृजामित् (७, ४, ७६)” — इत्यभ्यासस्यैत्वम्] हे “मघवन्”
 धनवन्निन्द्र ! यथा “पूर्वेण” देहस्य पूर्वभागे वर्त्तमानेन “पदा”

तान् “हरितः” हरितवर्णान् अश्वान् “सूरः” सूर्यस्य “रथे”
“यातवे” गन्तुम् “अयुक्त” युनक्ति* ॥

“रथे”—“दश”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ ८

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य नवमस्याध्यायस्य
पञ्चमः खण्डः † ॥ ५ ॥

अथ षष्ठे खण्डे ‡—

अग्निंवदति तृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

३ १ २ ५ २ ३ १ २ ३ २ ०
अग्निं वो देवमग्निभिः सजोषा

१ २ ३ १ २ ३ १ २
यजिष्ठन्दूतमध्वरे कृणुध्वम् ।

१२ २ ३ १ २ ३ २ ३
योमन्त्येषुनिध्र विचर्त्तावा

१ २ ३ १ २ ३ २
तपूर्मूर्द्धाघृतान्नः पावकः ॥ १ ॥ १ ॥

* ‘एतदुक्तमभवति—यदा सोमस्य इन्द्रस्य वाक्कानं क्रियते तदा सूर्यो रथे नियुक्तः

स्यात् यातवे गमनाय’—इति वि० ।

† ‘उक्तं बहिष्यवमानम्’—इति वि० ।

‡ ‘इदानीमाज्यानि’—इति वि० ।

॥ य० वि० १५, ६९ = ऋ० वे० ५, २, ३, १ ।

पादेन “अजः” ऋगः “वयां” शाखां आकर्षति तथा पूर्वोक्तया
 गत्या आकृत्यामः शत्रून् [नियच्छसि--यमेर्लेटाडागमः, “बहुलं
 कन्दसि (२, ४, ७३)” —इति शपो लुक्] । गतमन्यत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १ ३ १२ २२ ३ २
 अवस्मदुर्ह्णायतोमर्त्तस्यतनुहिस्थिरम् ।

३ १२ २२ ३२ ३ १ २ ३ १ १
 अधस्यदन्तमीङ्कृधियोअस्माञ्अभिदासति ॥

३ १२ २२ ३ १२ २२
 देवीजनित्रज्जीजनङ्गद्राजनित्रज्जीजनत् ॥ ३* ॥१६

“दुर्ह्णायतः” दुःखप्रद-हरणमाचरतः “मर्त्तस्य” मनुष्यस्य
 शत्रोः “स्थिरं” दृढं बलम् “अव तनुहि” अवततं नीचीनं
 कुरु । “स्म” —इति पूरकः । “तम्” शत्रुम् “ईम्” एनम्
 अधस्यदं पादयोरधस्तादत्तमानं “कृधि” कुरु । “यः” शत्रुः
 “अस्मान्” “अभिदासति” उपनिपतिषी । समानमन्यत् ॥३*॥१६

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य सप्तमस्याध्यायस्य

• • पञ्चमः खण्डः ॥ ५ ॥

* सू० वे० ८, ७, २९, ३ ।

† ‘अभिदासति—द्विमां करोति’—इति वि० ।

हे देवाः ! “वः” यूयं “देवं” द्योतमानम् “अग्निम्”
 “अध्वरे” कौटिल्य-रहिते यज्ञे “दूतं” “क्षणध्वं” कुरुत । की-
 दृशम् ? “अग्निभिः” अन्यैः “सजोषा” सजोषसम् [द्वितीयार्थे
 प्रथमा (३, १, ८५)] “यजिष्ठं” यष्टृतमं* “यः” अग्निः देवो-
 ऽपि सन् “मत्तैरपु” “निधु विः” नितरां ध्रुवस्तिष्ठति । कीदृशः ?
 “ऋतावा” यज्ञवान् सत्यवान् वा “तपुर्मूर्धा” तापकं तेजः†
 “ष्टतामः पावकः” शोधकं तमग्निं दूतं क्षणध्वमिति योजना ॥ १

अथ द्वितीया ।

२ ३ २ ३ १ २ २ २ २ २

प्रोथदश्वेनयवसेविष्यन्

२ २ ३ २ २ १ २ ३ १ २

यदामहःसंवरणादप्रस्थात् ।

१ २ २ २ २ १ २ २ २ १ २

आदस्यवानोअनुवातिशोचि

१ २ २ २ १ २ ३ १ २

रधस्मतेव्रजनङ्गणमस्ति ॥ २ ॥

“यवसे” घासे “अविष्यन्” भक्षयन्वा “प्रोथत्” शब्दं
 कुर्वन् सञ्चरन् वा “अश्वो न” अश्व इव “अहः” महतः “संवर-

* ‘यजिष्ठं—यज्ञनीर्यम्’—इति वि० ।

† ‘तपुः—तापनशीलः, मूर्धा—प्रधानमूर्तः’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ५, २, ३, २ ।

¶ ‘यवसे—सन्निधानभूते । अथवा द्वितीयार्थे सप्तमी । यवसभसविष्यन् भक्ष-
 यन्’—इति वि० ।

अथ षष्ठे खण्डे*—

परिस्वानइति ढचात्मके प्रथमं सूक्तम्,

तत्र, प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ १ २

परिस्वानोगिरिष्ठाःपवित्रेसोमोअक्षरत् ।

१ २ ३ १ २

मदेषुसर्वधाअसि ॥ १ ॥

अयं “सोमः” “पवित्रे” दशापवित्रे “पर्यक्षरत्” परितः
क्षरति । कीदृशः सन् ? “स्वानः” शब्दायमानः [“सुवानः”—
इति बह्वृचानां पाठः] स्यूमानः “गिरिष्ठाः” गिरिस्थायी थावसु
वर्त्तमान इत्यर्थः । हे सोम ! स त्वं “मदेषु” मादकेषु सोदेषु
“सर्वधा असि” सर्वस्य धाता दाता च भवसि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ ३ ३ २ ३ २ ३ ३ २ ३ १ २ ० २

त्वंविप्रस्त्वङ्गविर्मधुप्रजातमन्धसः ।

१ २ ३ १ २

मदेषुसर्वधाअसि ॥ २ ॥

* ‘इदानीं सामंयो वक्तव्यः । तव च वैदस्वत-प्रभृतीनि सामानि, ब्राह्मणो-
क्तापाणि—इति वि० ।

† ऋ० आ० ५.२.५, १ (२भा० १६पृ०) = ऋ० वे० ६, ८, ८, १ ।

‡ ऋ० वे० ६, ८, ८, २ ।

णात्” निरोधात् दावरूपोऽग्निः “यदा” “व्यस्यात्” संवृतेषु
 वृक्षेषु वितिष्ठते, “आत्” तदा “अस्य” अग्नेः “गोचिः” अर्चिः
 “अनु वातः वाति” । अथ प्रत्यक्षस्तुतिः—“अध” अथानन्तरं
 हे अग्ने ! “ते” तव “प्रजनं” वर्ष्म “क्षणमस्ति” । “अ” —
 इति पूरणम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २२ १ २ ३ २ ४
 उद्यस्यतेनवजातस्यवृष्णो-

४ १ २ ३ १ २ ३ २
 ग्रेचरन्त्यजराइधानाः ।

२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३
 अच्छाद्यामरूपोधूमणषि

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २
 मन्दूतोअग्रइयसेहिदेवान् ॥ ३ * ॥ ६

हे “अग्ने ! ” “नवजातस्य” नूतन-प्रादुर्भूतस्य “वृष्णः”
 वर्षितुः “यस्य” “ते” तव “अजरा” जरा-रहिता ज्वाला
 “इधानाः” इध्यमाना या “उच्चरन्ति” उद्गच्छन्ति । हे “अग्ने ! ”
 “अरुषः” आरीचमानः “धूमः” धूमयुक्तः “दूतः” त्वं “द्या-
 मच्छ”† अलोकं प्रति “सनेषि” सम्यग् गच्छसि, पश्चात् तत्र-
 त्यान् “देवान्” इन्द्रादीन् “इयसे हि” प्राप्नोषि खलु, [यद्वा हे

* अ० वे० ५, २, ३, ३ ।

† ‘अच्छ—आप्तम्’—इति वि० । संहितायाम् “अच्छा”—इति दीर्घान्तं
 श्रूयते, तत्र मिपातस्य चेति दीर्घः ।

हे सोम ! “त्व” “विप्रः” विविधं प्रीणयिता विप्रमदृशो वा
त्वञ्च “कविः” मेधावी, अतस्त्वम् “अन्धसः” अन्नात् जातं
“मधु” मधुरसं प्रयच्छसीति शेषः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१४ १२३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
त्व विश्वमजीषसीदेवासःपीतिमाशत ।

१ २ ३ १ २
मदेषुसवधाअसि ॥ ३ * ॥ १७

हे सोम ! “त्वि” त्वयि “पीति” पानं “विश्वेदेवासः” सर्वे देवाः
“सजीषसः” समान-प्रीतयः सन्त “आशत” प्राप्नुवन् ॥ ३ ॥ १७

३ ४ ५ ६
॥ तृतीयं वैदन्वतम् ॥ पाऽधुरि । स्वानोऽगाश्चिरि

५ २ १ १ २ १ २ १ २ १ २ १
ष्ठाः । पवित्रे मो । मोअक्षरात् । पवित्रे । मोमो२३ ।

४ ५ ३ ४ २ ४ ५ २ १
क्षारात् ॥ (१) तूऽध्वम् । विप्राश्स्तूश्चवायिः । मधु

१ १ २ ० २ १ २ १ २ ४ ५
प्रजा । तमन्धसाः । मधुप्रजा । तमा२३ । धासाः ॥ (१)

० २ ४ ३ ४ ५ २ १ २ १ २ ३ ४
तूऽध्वे । विश्वेऽमाऽजीषसाः । देवासःपायि । तिमा

अग्ने ! त्वदीयो यो धूमः द्युलोकं प्रति एषि गच्छति, पुरुष-
व्यत्ययः ; त्वमपि देवान् पाप्नोषि ॥

“एषि”-“एति”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ ८

अथ तमिन्द्रमिति त्वचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्* ।

तत्र प्रथमा ।

१२ २२ ३२ ३२ ३१ २
तमिन्द्रं वाजयामसिमहेवृत्राय हन्तवे ।

१ २२ ३ १ २
सवृषावृषभो भुवत् ॥ १ ॥ १ ॥

यजमाना आहुः—“तं” पूर्वोक्तम् “इन्द्र” “वाजयामसि”
वाजयामः सोमिन स्तुतिभिः “वाजवन्तं” बलवन्तं कुर्मः । कि-
मर्थम् ? “महे” महान्तं “वृत्राय” अपामावरकं वृत्रासुरं
“हन्तवे” हन्तुं सोम-पानेन मत्तः स्तुतिभिर्वा स्तुतः सन्
वृत्रहन्तवे [वाजयामसि—वाजवन्तं करोतीत्यर्थे “तत्करोतीति
(३, १, २५ वा०) णिच्, “णाविष्ठवत् (३, १, २५ वा०)”—
इति णेरिष्ठवद्भावात् “टेः (६, ४, १५५)”—इति टिलोपः,
“विन्मतीर्लक् (५, ३, ६५)”—इति मतुपो लुक्] । “वृषा”
धनानां सेक्ता दाता “सः” इन्द्रः “वृषभः” अस्माकं स्तोत्रिणां
सोमस्य दातृणां धनादि-सेचकी दाता “भुवत्” भवतु ॥ १ ॥

* ‘मैत्रायणमाश्रयम्’—इति वि० ।

† ऋ० आ० २, १, ३, ५ (१भा० २८६४०) = ऋ० वे० ६, ६, २९, १ ।

७अ० ६ख० १सू० १, २, ३] उत्तराच्चिकः ।

६५

^{१ १} शता । ^{१ २ ३ ४} देविसःपी । ^१ तिमा२३ । ^{४ ५} शता । ^१ औयि ।

^२ मदी । ^{२ १ ५} वा३४३ओ३४वा । ^{१ १ १ १ २} षुवा । ^१ सर्वधाः । ^१ असायि ।

^३ मा२दा२३४ओ३वा । ^{५ १ २} ष । ^{१ २ १ २ ३ १ १ १ १ १} पुसर्वधाअसी२३४५॥^{८*}॥[१]!

॥ वैदन्वताद्यम् ॥ ^{१ २} पारौ । ^{२ २} खानोगिरिष्ठाः । ^१ पवा

^४ रयिचे२३४सो । ^{५ १ २} मोअक्षारा२त् ॥(१) ^{१ २} तूवाम् । ^१ विप्र

^{१ २ ३ ५} स्वङ्कविः । ^{२ १} मधूरप्रार३४जा । ^{२ १} तमन्धामासा२ः ॥(२)

^{१ २} तूवे । ^{१ २} विश्वेसजोपसः । ^{१ २ ३ ५} देवा२सार३ःपी । ^{२ ३ १} तिमाशा

^१ तार । ^२ मदायिषूसा३ । ^{३ २} ई३या३ । ^{१ १ ५ ४} वंधो२३४वा । ^४ आ

^५ प्रसो६हायि ॥ ८ १ ॥ [२]

॥ चतुर्थवैदन्वतम् ॥ ^{१ २} औ३होयि । ^{१ २ ३ ४ १ १} इ३हा३हायि ।

^{३ ५} औ२हो२३४वा । ^{२ ३ ५ २ ३ ५} परायिस्वार३४नो । ^५ गिरा२३४यिष्ठाः ।

● क० गा० ३प्र० २ख० ८सा० ।

† क० गा० ३प्र० २ख० ८सा० ।

अथ द्वितीया ।

२ ३ १४ २४ ३ १४ २४ ३ १४ २४ ३ २

इन्द्रःसदामनेकृतओजिष्ठःसबलेहितः ।

३ ० ३ ० ३ ०

द्यम्नीश्लोकीमसोम्यः ॥ २ * ॥

“सः” इन्द्रः “दामने” स्तोत्रभ्यः धनादि-दानायैव “कृतः” प्रजापतिना सृष्टः । किञ्च “ओजिष्ठः” ओजस्वितमः “सः” एवेन्द्रः “बले” बलवति सोमि प्रजापतिना सृष्टिकाले निहितः सोम-पानार्थञ्च निहित इत्यर्थः । “द्यम्नी” [“द्यम्नं द्योततेर्यशो वात्रं वेति (निरु० ने० ५, ५) यास्केनोक्तत्वात्] यशस्वी अत्रवान् वा अतएव “श्लोकी” श्लोकः स्तुतिः तद्वान् “सः” इन्द्रः “सोम्यः” सोमार्ही भवतिः ॥

“बले”-“मदे”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

० २३ ० १४ २४ ३ १२ ३ १ २

गिरावज्जोनसम्भृतःसबलोअनपच्यतः ।

३ २ ० १४ २४

ववक्तउग्रोअस्तुतः ॥ ३ ॥ १०

* ऋ० वे० ६, ६, १२, ३ ।

+ ‘श्लोकी—श्लोकेर्मन्त्रैर्याः तिष्ठथो गीयते सः श्लोकी—इति वि० ।

‡ ‘सोमैर्यैः सम्पच्यते स सोम्यः’—इति वि० । “सोममर्हति यः”—इति

पा० ४, ४, १३० ।

¶ ऋ० वे० ६, ६, १२, ४ ।

“गिरा” स्तुति-लक्षणया वाचा स्तोत्रभिः “सम्भृतः” उत्पा-
दितः तीक्ष्णीकृतः । तत्र दृष्टान्तः—“वज्रोन्” वज्र आयुधं
तत्कर्तृभिः शितधारी यथा भवति तीक्ष्णीक्रयते तद्वत्
स्तोत्रभिः स्तुत्या सम्भृतः, अतएव “मवलः” बल-सहितः तस्माद्
“अनपच्युतः” परैरपच्युतः अनभिगतइत्यर्थः, तादृशः “उग्रः”
महान् “अस्तृतः” युद्धे शत्रुभिरहिंसितइन्द्रः “ववक्षे” स्तोत्रभ्या
धनादिकं वीढुमिच्छति ॥

“उग्रः”—“ऋश्वः”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १०

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य नवमस्याध्यायस्य

षष्ठः खण्डः* ॥ ६ ॥

अथ सप्तम-खण्डे †—

अध्वर्योऽद्रिभिरिति तृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्, ‡

तत्र प्रथमा ॥ ॥

१ २ ३ १ ० ३ १ २ २ ३ २ ३ २ २

अध्वर्योऽद्रिभिः सुतो सोमस्य वित्रञ्चानय ।

३ १ २ ३ १ २

पुनाहीन्द्राय पातवे ॥ १ ॥ ॥

* ‘इन्द्रेऽश्वग्नानमोदृर्हृदित्येन्द्राग्नम्’—इति वि० । अतोऽनन्तरं विनियोज्यम-
स्तीति तदभिप्रायः । अतश्च तदिहैव द्वितीये (१, १, २, १ = ३ भा० १११४०) प्रपाठके ।

† ‘उक्तान्याच्यानि, इदानीं माध्यन्दिनः पवमानः’—इति वि० ।

‡ ‘शायवप्रभृतौनि सामानि ब्राह्मणेनोक्तान्यार्थाणि’—इति वि० ।

॥ ६० ॥ आ० ६, १, २, ३ (२ भा० ५७४०) = ऋ० वे० ७, १, ८, १ ।

ता^{२, १}ओ^४र^३३^५वा । ई^{२१}र^२३^१४^३च्चा । म^{२, ३}दायि । घू^५सा^३ओ^४र^३३^५
वा । ई^३र^५३^४४^१च्चा । र्^०व^३धाः । र्^३व^५धा^३र^३आ^३र^३३^५सा^३द^३पू^३ई^३यि ।
ई^३र^५३^४४^३च्चा(३) ॥ ८ * ॥ [४]

॥ स^१त्^२द्धि^२त^२म् ॥ प^१रि^२सु^२व^२ानः । ग^१ा^२र^२यि^२रि^२ष्ठाः । प^२वा
र^१यि । त्रै^१र^२३^२सो । मो^१अ^२र^२ञ्ज^२ारात् । तु^२वं^२वि^२प्र^२स्तु ।
वा^१र^२क^२वा^२यिः । म^१ध^२र^२ । प्रा^१र^२३^२जा । त^१मा^२र^२न्धा^२साः ।
तु^१वे^२वि^२श्वो^२स । जो^१र^२ष^२साः । दे^१वा^२र^२ । सा^१र^२३^२पी । नि
मा^१र^२शा^२ता । मा^१र^२३^२दा^२यि । पू^१र^२मा । र्^०व^३धा^३र^३ः । हा
उ^५वा^३ । आ^५र^३३^४सो(३) ॥ ६ * ॥ [५]

॥ ज^२रा^२बो^२धी^२य^२म् ॥ प^१रि^२सु^२वो^२वा । नो^१गि^२रि^२ष्ठाः । प^२वा
यि^२त्रै^२र^२३^२सो । मो^१अ^२र^२ञ्ज^२ारात् ॥(१) तु^२वं^२वि^२प्रो^२वा । तु^२व^२ह
वा^२यिः । म^२ध^२प्रा^२र^२३^२जा । त^१म^२न्धा^२साः ॥(१) तु^२वे^२वि^२श्वो

* क० गा० ८प्र० १ख० २सा० ।

† क० गा० २प्र० ०अ० ६सा० ।

हे “अध्वर्यो !” “अद्रिभिः” ग्रावभिः “सुतम्” अभिषुतं
 “सोमं” “पवित्रे” “आनय” प्रापय । एवदेव दर्शयति—
 “इन्द्राय” इन्द्रस्य “पातवे” पानाय “पुनाहि” पुनीहि पावय ॥
 “आनय”-“आसृज”—इति पाठौ, “पुनाहि” “पुनीहि”—
 इति च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१११२ ३ १२ ३२३ कर २२
 तवत्यइन्दोअन्धसोदेवामधोर्व्याशत ।

१० ० १२
 पवमानस्यमरुतः ॥ २ * ॥

हे “इन्दी” सोम ! “तव” सम्बन्धिनं “मधोः” मदकरस्य
 “पवमानस्य” पूयमानम् “अन्धसः” अन्नं [तत्र कर्मणि षष्ठी
 (३, १, २५)] “त्ये” ते इमे “देवाः” इन्द्रादयो “मरुतश्च”[†]
 एवभूतमन्नं “व्याशत” व्याप्नुवन्तीत्यर्थः ॥
 “व्याशत”-“व्यश्रुत”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ ३ १२ ३२३ ३ १ २ ३ १ १
 दिवःपीयूषमुत्तमं सोममिन्द्रायवज्रिणे ।

१२ ३ १२
 सुनोतामधुमत्तमम् ॥ ३ † ॥ ११

* ऋ० वे० ७, १, ८, २ ।

† मरुतः—मरुतो देवाः अथवा मरुतः रश्मयः—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, १, ८, २ ।

२ १ २ १ २ १ २ १
 वा । साजोषसाः । देवासाः३ःपौ । तिमाशाता । म
 २ ३ ५ ०
 दाधिषू१सा२३र्वा । धाः । असो३४५ई । डा(३)॥१८॥[६]

२ १ १ २
 ॥ सुहृपोत्तरम् ॥ परिप्तुवौहो२ । इया । नोगिरा

१ १ २ १
 यिष्ठा२ः । पवित्रेसौहो२ । इया । मोअक्षारा२त् ॥(१)

२ १ १ १
 तुवविप्रौहो२ । इया । तुवङ्गावा२रयिः । मधुप्रजौहो२ ।

१ २ १ २ १ २
 इया । तमन्धासा२ः ॥(२) तुवेविश्वीहो२ । इया । स

२ १ २ २ १ २ १
 जोषासा२ः । देवासःपौहो२ । इया । तिमाशाता२ ।

२ १ १ २ १ २
 मदेषुसौहो२ । इया । र्वधाआ२३मा३४इयि । ओ२३

४५ई । डा(३) ॥ ३१ ॥ [७]

२ २ २ २
 ॥ हाविश्वतम् ॥ हाउपरिखानोगिरिष्ठाहाउ । प

१ २ २ १ २ ३ ५ २ २
 वित्रेसो३ । मोअक्षार३४रात् ॥(१) हाउतुवविप्रस्तुव

१ २ १ २ ३ ५ २ २
 ङ्गविर्हाउ । मधुप्रजा३ । तामन्धा२३४साः ॥(२) हाउ

* ऊ० गा० ११प्र० १ अ० १८सा० ।

† ऊ० गा० १४प्र० १ अ० १३मा० ।

हे अध्वर्यवः ! यूयं “मधुमत्तमम्” अतिशयेन माधुर्योपेतं
 “दिवः” द्युलोकस्य “पीयूषम्” अमृतभूतम् “उत्तमं” श्रेष्ठं
 “सोमं” “वज्रिणे” वज्रवते “इन्द्राय” “सुनीत”* अभि-
 षुणुत ॥ ३ ॥ ११

० १ ५ ० १ ५ २
 ॥ वैरूपम् ॥ अध्वर्यो२३४ आ । द्विभायिः मू३ता३म् ।

१२ ३ ५ १ २ १ २ १ २
 सोमा॑पा२३४वी । चाआ॑शनाया२ । पुना२३ । हीन्द्रा३४

५ २ १ १ २ ३ १ १ १ १ १ १ १ १ ५ २ २
 औहोवा । यपा॑त्तवे२३४५ ॥ (१) तवत्या२३४ई । दो

१ २ १ १ २ ३ ५ १ २
 आन्धा३सा३ः । देवा॑रमार३४धोः । वाया॑शशाता२ ।

१ १ ० ५ २ २ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 पवा२३ । माना३४औहोवा । स्पम॑रुता२ ३ ४ ५ ॥ (२)

२ १ ५ ० १ २ २ १ १ २ ३ ५ ५
 दिवःपी२३४यू । षमु॑त्ता३मा३म् । सोमा॑रमार३४ईन्द्रा ।

१ ० १ १ २ ५ २ ५ २ २
 याव॑ज्रायिणा२यि । सुनो॑र३ । तामा३४औहोवा ।

५ १ २ ३ १ १ १ १

धुम॑त्तमा२३४५म् (३) ॥ २० ॥ [१]

* संहितायां “सुनीता” — इत्याकारान्तं व्यूयते, तत्र द्विचोतइत्येतस्मात्तिङ्इति

(द. ३, १३५) योगविभागाद्दोषः ।

† “मायत्रे वैरूपम्” — इति ख० पु० पाठः ।

‡ क० म० १२० १ अ० २० मा० ।

र र र र २ १ २ १ २ १ २ १
तुवेविश्वे सजोषसोच्चाउ । देवासःपी३ । तायिमाशा२

५ २ १ २ २ १ २
३४ता । ऐ२च्ची१ आ२३यिहौ । मदायिषू३सा । वर्धाः ।

३ ५ २ २ १ ३ १ १ १ १ १
आ२सा२३४ औच्चोवा । ह्वियमते२३४पु(३) ॥ ८ * ॥ [८]

३ ४ ५ २ २ ३ ५
॥ शाम्मदम् ॥ परिमुवाने । हीऐच्ची२ ३ ४ या ।

१ १ ५ २ १ २ २ २ १
गिरिष्ठाऐ२च्चीऐ२च्ची३या । पवित्रे सामो अक्षरदै२च्चीऐ

५ २ ३ ४ ५ २ २ ३ ५ १
२च्ची३या ॥ (१) तुर्वविप्रस्तुऐ । चीऐच्ची२३४या । वक्त्र

१ ५ २ १ २ १ २
विरै२च्चीऐ२च्ची३या । मधुप्रजातमन्थसऐ२च्ची३या ॥ (२)

१ ५ २ २ १ ३ ५ १ २ ५ २
तुवेविश्वे सऐ । चीऐच्ची२३४या । जोपसऐ२च्ची३या ।

१ २ २ २ १ ५ २ १ २
देवासःपीतिमाश्रतऐ२च्चीऐ२च्ची३या । मादायिषुसा३१

१ १ ५ ४
२३ । वर्धो२३४वा । आपूसो६च्चायि.३) ॥ ९ * ॥ [९]

० क० गा० १५ प्र० १ ख० ८ सा० ।

† क० गा० १५ प्र० १ ख० ९ सा० ।

॥ आशुभागवम् ॥ अध्वर्योऽद्रि । भिःसू३ताम् ।
 सोमम्यवा३यि । त्राअरनार३४या । पुनाहाशयिन्द्रा
 २ । यपा३ । तार३४वो३हायि ॥ (१) तवत्यइन्दो । अ
 म्हा३साः । दायिवामधो३ः । वायारशा३४ता । पवा
 माशनार । स्यमा३ । हूर३४तो३हायि ॥ (२) दिवःपी
 यूषम् । उता३माम् । सोममिन्द्रा३ । यावारज्जार३
 ४यिणायि । सुनोता३मा३ । धुमा३ । तार३४ मो ई
 हायि(३) ॥ १ * ॥ [२]

॥ मागीयवम् ॥ अध्वीहोवा । र्योऽत्रा३ । द्रिभा
 यिःसू३४ताम् । सोमम्यवि । त्रानाशयार । पुना ।
 हा । औ३होयि । ही३४न्द्रा । यास्या३४औहोवा ।
 ए३ । तवे३४५ ॥ (१) तवौहोवा । त्याअरयि । दो

* ऊ० गा० ४ प्र० २ ख० १ सा० ।

† "सामोद्यवाद्यम्" -- इति ख० पु० पाठः ।

२ १ ४ २ २ ५
 ॥ दावसुनिधनम् ॥ परिसुवारश्नोगिरिष्ठाच्चाउ ।
 १ २ २ २ २ १ २ १ ५ १
 पावित्रेसो । मोआक्षाशरारश्त् । ह्योवाश्हायि ॥ (१)
 १ ४ ३ १ २ २ १ २
 तुवंवारश्चयिप्रस्तुवङ्कविर्हाउ । माधुप्रजा । तमान्धाश्
 १ २ २ २ २ २ ४ २ २
 मारश्ः । ह्योवाश्हायि ॥ (२) तुवेवारश्चिश्च सजोहाउ ।
 १ २ २ २ १ २ १ २ २ १
 दायिवासःपी । तिमाशाशतारश् । ह्योवाश्हायि । म
 २ १ ५ २ १ २ १ ३
 दायिपूसाश् । ह्योवाश्हा । वर्धाः । आश्साश्श्
 ५ २ २ २ २ २ १ ३ १ १ १ १
 औह्योवा । एश् । दावमूश्श्श्श्श् ॥ १० * ॥ [१०]

१ १ ५ २
 ॥ प्रतीचीनेडङ्गाशीतम् ॥ परिसुवानः । गार्शयिरि
 १ २ २ २ २ १ ७ २ २ २
 ष्टाः । पावित्रेसो । मोआक्षराश्श्श्श्त् । ह्योवाश्हायि ॥ (१)
 १ २ १ २ २ १ ७
 तुवविप्रस्तु । वाश्श्क्वायिः । माधुप्रजा । तमान्धासा
 ५ २ २ १ २ २ २ १
 २ २ ४ । ह्योवाश्हायि ॥ (२) तुवेविश्व स । जोश्पसाः । दा

* क० गा० १५ प्र० १ अ० १० मा० ।

^{२०} ^५ ^{१११ ११} ^{१ १} ^{११}
अन्धार३४साः । देवामधोः । वियाशाशतार । पवा ।

^२ ^२ ^३ ^५ ^{१ १ ३} ^{५१ १}
हा । औ३होयि । मार३४ना । स्यारमार३४औहो

^२ ^१ ^{११११} ^{०१ १ २} ^{१ १}
वा । ए३ । हूतार३४पुः ॥ (२) दिवौहोवा । पीयूर ।

^{०२ ३} ^५ ^{११ २ २} ^{१ २}
षमुत्तार३४माम् । सोममिन्द्रा । यवाज्राशयिणारयि ।

^{११} ^२ ^२ ^३ ^५ ^{१ १ ३}
सुनो । हा । औ३होयि । तार३४मा । धूरमार३४

^{५१ १} ^{२ १} ^{११११}
औहोवा । ए३तमार३४पुम् (३) ॥ २ * ॥ (३)

^२ ^१ ^२ ^{११}
॥ सौमित्रम् ॥ अध्वर्यो३ अद्रिभिःसुता३मे । सोम

^{२ २} ^२ ^{१ २} ^१
म्वित्रे । आ२१२३ । नया३४३ । पू२३ना । हीन्द्रा

^१ ^४ ^५ ^४ ^५ ^२ ^१
२ओ२३ । यपोवा । ता५ो६हायि ॥ (१) तवत्यइन्दो

^२ ^{१११२ २ १} ^१
अन्धसा३ण । देवामधोर्वि । आ२१२३ । शता ३४३ ।

^१ ^२ ^१ ^४ ^५ ^४ ^५
पा२३वा । मानारओ२३ । स्यसोवा । हू५ तो ६ हा

^२ ^{१ १ १} ^१ ^{११} ^{१ १}
यि ॥ (२) दिवःपीयूषमुत्तमा३मे । सोममिन्द्राय । वा

यिवासःपी । तिमाशतार३४ । चाहोयि । मदेषुसार्वा
 र्धाः । असा । औश्चोवा । ईडा(३) ॥ ११ * ॥ [११]

॥ हविष्कृतम् ॥ परिसुवानोगाहाउरायिष्ठाः । प
 वित्रेसो । मोआक्षार३रात् ॥ (१) तुवंविप्रस्तुव्हाउ
 कावायिः । मधुप्रजा । तमन्धार३साः ॥ (२) तुवेवि
 श्वसजोहाउषासाः । देवासःपायि । तिमाशार३ता ।
 मदार३होशयि । पूर३सा । वर्धाः । आ३सार३४ औ
 होवा । हविष्कृतेर३४पु(३) ॥ १२ * ॥ [१२]

॥ गौषूक्तम् ॥ परिसुवानोगौ । हौहोवाहायि । रि
 ष्ठाः । पवित्रेसोमऔर । ऊवायि । ऊवारयि । क्षा
 रार्त् ॥ (१) तुवंविप्रस्तुवौ । हौहोवाहायि । कवायिः ।

* ऊ० गा० १३५० १ अ० ११ मा० ।

† ऊ० गा० १३५० १ अ० १२ मा० ।

२१२३ । जिणा३४३यि । सू२३नो । तामा२ओ२३ ।

धुमोवा । ता५मोईहायि(३) ॥ ३ * ॥ [४]

॥ ऐटतम् ॥ अ३ध्व । ए३आध्वा । र्यी३अद्रि । भा३

यिः । द्रा२रयिभा२३४ओ३होवा । सू३३४ताम् । सोमा

म्या२३४वी । त्र३आ३ । त्रा२आ२३४ओ३होवा । ना२३

४या । पुना३हा२३४यिन्द्रा । यपा३ । या२पा२३४ओ

होवा । ता२३४वे ॥ (१) तव । एतावा । त्यइन्दो । आ३ ।

दो२आ२३४ओ३होवा । धा२३४माः । देवामा२३४धोः ।

विया३ । वा२या२३४ओ३होवा । शा२३४ता । पवामा

२३४ना । स्यमा३ । स्या२मा२३४ओ३होवा । रू२३४

ताः ॥ (२) दिवः । एदायिवाः । पीयूषम् । ऊ३ । षा

१ रमू२३४ओ३होवा । ता२३४माम् । सोमामा२३४यिन्द्रा ।

* ऊ० गा० ४ प्र० २ अ० ३ सा० ।

यवा३ । या२वा२३४ औ३हो३वा । औ३२३४णे । सु३ना३ता

२३४मा । धु३मा ३ । धू३मा२३४ औ३हो३वा । ता २ ३ ४

माम्(३) ॥ ४ * ॥ [५]

॥ धुरासाकमश्चम् ॥ अध्वर्या३आ३ । हो३हो३१ । द्वि
 मिःसुता३म् । हो३हो३१यि । सोमम्पवा३यि । हो३
 हो३१ । त्र३आनया३ । हो३हो३१यि । पुनाहीन्द्रा ३ ।
 हो३हो३१ । यपातवा३यि । हो३हो३१२३४पुई । डा ॥ (१)
 तवत्यआ३ । हो३हो३१ । दो३अन्धसा३ः । हो३हो३१
 यि । देवामधो३ः । हो३हो३१यि । वियाग्रता३ । हो
 ३हो३१यि । पवमाना३ । हो३हो३१ । स्यमरुताः३ ।
 हो३हो३१२३४पुई । डा ॥ (२) दिवःपीयू३ । हो३हो३
 १ । पमुत्तमा३म् । हो३हो३१यि । सोममिन्द्रा ३ ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 यस्यतद्द्वन्द्वः पिवाद्यस्यमरुतोयस्यवार्यमणाभगः ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 आयेनमित्रावरुणाकरामहण्ड्रमवमेमहे ॥ २ ॥ १८

हे मम । “यस्य” प्रसिद्धस्य “ते” तद् रसम् “इन्द्रः”
 “पिवात्” पिबति । पा पानि (भ्रू० प०), लिटाडागमः]
 “यस्य” यत्र सोम “मरुतः” पिबन्ति, “वा” अपिच “अर्यमणा”
 पतन्नामकेन देवेन सह “भगः” देवः “यस्य” यं सोमं पिबति,
 “येन” सोमेन “मित्रावरुणा” मित्रावरुणौ वयम् “आ
 करामहे” अभिमुखीकुर्महे । तथा “महे” महते “अवमे”
 व्रतणाय येन च सोमेन “इन्द्रम्” अभिमुखीकुर्महे, तं त्वाम
 भिपृणीमीलये ॥ २ ॥ १८

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 ॥ दीर्घम् ॥ साम् । न्वेयोवमूउनाम् । योरा२

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 यामा२ । मित्रावरुणाश्चाम् । सोर३माः । यःमुत्ति

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 ॥ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 १ सुपांसुस्यगित्यात्वं (१, १, ३४) रूपम ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 १ “भगो व्याख्यातः (३, १३) । तस्य कालः प्रागुत्सर्पणात् तस्येषा
 भवति— १ * १ । अथो भग इ-याङ्-तु-यज्ञौ न दृश्यते । पाश्चि मस्याक्षिणी
 निर्ज्वानत च ब्राह्मण अनं गच्छतीति वा जन गच्छत्यादित्य उदयेन”—इति
 निरु० द० ६, १३-१४ ।

^५ ^२ ^२ ^५ ^२ ^२ ^२
द्वौश्चोश्च१ । यवत्रिणाश्चि । द्वौश्चोश्चि । सुनोतामा

^५ ^२ ^२ ^५ ^२
३ । द्वौश्चोश्च१ । धूमत्तमाश्चम् । द्वौश्चोश्च१२३४५ई ।

डा(३) ॥ ५ * ॥ [६]

॥ विलम्बसौपर्णम् ॥ ^१ ^२ ^२ ^२ ^१ ^२
अध्वर्याँत्रिभिःसुतम् । ईय

^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८
इयाहायि । सोमम्पवित्रा । चाश्चाश्चि । नाश्च४

^५ ^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७
या । पूनाश्चवाड । चारयिन्द्राश्च४औहोवा । यपा

^३ ^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७
तवेश्च४५ ॥(१) तवत्यइन्दोअन्धसः । ईयईयाहायि ।

^४ ^५ ^६ ^७ ^८ ^९ ^{१०} ^{११}
देवामधोर्विया । चाश्चाश्चि । शाश्च४ता । पावाश्च

^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८ ^९
उवाश्च । मारनाश्च४औहोवा । स्यमरुताश्च४५ ॥(२)

^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८ ^९
दिवःपौषमुत्तमम् । ईयइयाहायि । सोममिन्द्रायवा ।

^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८
चाश्चाश्च । चारश्चयिणायि । सूनाश्चवाश्च । ताश्चमा

^५ ^६ ^७ ^८ ^९ ^{१०} ^{११} ^{१२}
श्च४औहोवा । धूमत्तमाश्च४५म्(३) ॥ ६ * ॥ [७]

* ऊ० गा० ४ प्र० २ ख० प्रसा० ।

† ऊ० गा० ४ प्र० २ ख० इसा० ।

^१ ता२^५३^५४^१यिनो^१द्द^१हायि ॥ (१) सोमाः । यः^१सु^१त्तिता२ ३ यि
^१नाम् । या^१स्या^१र^१ता^१ई^१र । द्रः^१पि^१वा^१द्य^१स्य^१म^१हू^१र^१ताः । या
^१स्या^१र^१ता^१ई^१र । द्रः^१पि^१वा^१द्य^१स्य^१म^१हू^१र^१ताः । या२ ३ स्या ।
^{१२} २ १२ ^५ ५ ^१ २ ^{१२} २ ^५
 वार्य^१मणा^१भा २ ३ ४ गो^१द्द^१हायि ॥ (२) या^१स्या । वार्य^१मणा
^२ १ १ ^{१२} २ २ १२ ^२
 भा२^१र^१गाः । आ^१ये^१र^१ना^१मी^१र । त्वा^१व^१रू^१णा^१का^१रा^१मा^१र^१३^१हा
^१ १ १ ^२ २ १२ ^२
 यि । आ^१ये^१र^१ना^१मी^१र । त्वा^१व^१रू^१णा^१का^१रा^१मा^१र^१३^१हायि । आ
^२ १ २ १२ ^५ ५
 र^१३^१यिन्द्रा^१म् । अ^१व^१से^१मा^१र^१३^१हा^१यो^१द्द^१हायि (३) ॥ ११* ॥ [१]

^२ १ २ ४ ^२ १ ५ ^२ १
 ॥ स^१फ^१म् ॥ स^१मु^१वे^१द्यः । वा^१सू^१र^१३^१हा^१ना^१म् । यो^१रा
^२ १ २ २ ^२ ५ ^२
 या^१र^१म् । आ^१ना^१यि^१ता^१३^१या^१ः । इ^१डा^१३^१२^१३^१ ४ ना^१म् । सो
^१ २ ५ ^२ ५
 नाः । याः^१सू^१र^१क्षी^१व । ता^१३^१४^१पु^१यि^१नो^१द्द^१हायि (१) ॥ १४* ॥ [२] १८

* क० गा० ३ प्र० २ अ० ११ सा० ।

† क० गा० २ प्र० १ अ० १४ सा० ।

॥ सौपर्णम्* ॥ ^२ अध्वर्यु^१ओवा । ^१ द्राधिभा^२यिःसूर^३३४
^५ ताम् । ^{२४} सोमाम्य^१वायि । ^७ त्र^३आर^५नार^१३४या । ^१ पूरे^१ना ।
^२ ह्यार^१३यिन्द्रा । ^१ यापा^२तवा । ^२ औ^४३हो^५वा ॥ (१) ^२ तवत्य
^१ ओवा । ^१ दो^२अन्धार^५३४साः । ^{२४} देवाम^२धाः । ^७ वियार^३शा
^५ ३४ता । ^१ पार^१वा । ^२ मार^१३ना । ^१ स्याम^२रुता । ^२ औ^३३
^४ होवा ॥ (२) ^२ दिवःपी^१योवा । ^१ षामु^२त्तार^३३४माम् । ^१ सो
^१ मामिन्द्रा । ^७ यवार^३त्रार^५३४यिणायि । ^१ सूर^१ने । ^१ तार^३३
^२ मा । ^१ धूम^१त्तमाम् । ^४ औ^५३हो^४वा । ^४ हो पु^४ई । ^४ डा (३)
 ॥ १३ ॥ [८]

^१ ॥ रोहितकुलीयोत्तरम् ॥ ^{२४} अध्वर्यु^१आद्रिभा^२यिः । ^१ सु
^१ तार^२म् । ^{२४} सोमाम्य^१वित्र^१आनार^१३या । ^१ पूनार^१हायिन्द्रार^१३ ।
^२ यपो^५ ३ ४ वा । ^४ ता^५पुवोई^१हायि ॥ (१) ^१ तवत्य^२इन्द्रो^१आ ।

* "रेडसौपर्णम्"—इति ख० पु० पाठः ।

† ऊ० गा० १६ प्र० २ अ० १३ सा० ।

तंवद्गति-हचाम्कं द्वतीयं सूक्तम् ;

तत्र, प्रथमा ।

१ १ ३ १ २ ३ २ १ १ २
तंवःसखायोमदायपुनानमभिगायत ।

२ ३ २ ३ १ १ ३ १ २
शिष्टुन्नह्व्यैःखदयन्तगूर्त्तिभिः ॥ १ * ॥

हे “सखायः” ऋत्विजः ! “वः” यूयं “मदाय” देवानां मदार्यं
“पुनानं” पूयमानं तं सोमम् “अभि गायत” अभिष्ट, त । “तम्”
इमं सोमं “शिष्टुं न” शिष्टुमिव अलङ्कारैः क्षीरादिभिश्च स्वादू-
कुर्वन्ति, तद्वत् “ह्व्यै” ह्विभिः मिश्रणैः “गूर्त्तिभिः” स्तुति-
भिश्च “खदयन्त” स्वादूकुर्वन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
संवत्सद्रवमातृभिरिन्दुह्विन्वानोअज्यते ।

३ १ २ २ २ २ ३ १ २
देवावीर्मदोमतिभिःपरिष्क तः ॥ २ † ॥

“ह्विन्वानः” प्रेयेमाणः “इन्दुः” सोमः वसतीवरीभिः
“समज्यते” सम्यक् सिक्तो भवति ‡ । तत्र दृष्टान्तः—“वत्स-

* ऋ० आ० ६, २, ४ (२भा० २०८पृ०) = ऋ० वे० ७, ५, ८, १ ।

† ऋ० वे० ७, ५, ८, २ ।

‡ ‘इन्दुः ह्विन्वानः याज्यमानः, अज्यते अज च पक्षे मनीषिभिः’—इति वि० ।

^१ धसा^१२ः । ^{१२} देवाम^२धोर्वि^३याशा^४र^५ता । ^६ पावा^७२मा^८ना^९२३ ।

^{१०} स्यमो^{११}२३४वा । ^{१२} रूप^{१३}तोद्^{१४}हायि ॥ (२) ^{१५} दिवः^{१६}पी^{१७}यूष^{१८}मू । ^{१९} त

^{२०} मा^{२१}२म् । ^{२२} सोम^{२३}मिन्द्रा^{२४}यव^{२५}ज्जा^{२६}र^{२७}यिणा^{२८}यि । ^{२९} सू^{३०}नो^{३१}२ता^{३२}मा

^{३३} २३ । ^{३४} धुमो^{३५}२३४वा । ^{३६} ता^{३७}प्रमोद्^{३८}हायि(३) ॥ १४ * ॥ [८] ११

धर्त्तादिव इति षचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,†

तत्र प्रथमा ।

^१ ध^२र्त्ता^३दि^४वः^५प^६व^७ते^८हृ^९त्^{१०}व्यो^{११}र^{१२}सो

^{१३} द^{१४}क्षो^{१५}दे^{१६}वा^{१७}ना^{१८}म^{१९}नु^{२०}मा^{२१}द्यो^{२२}नु^{२३}भिः ।

^{२४} हरिः^{२५} ह्य^{२६}जा^{२७}नो^{२८} अ^{२९}त्यो^{३०}न^{३१}स^{३२}त्व^{३३}भि

^{३४} वृ^{३५}था^{३६}पा^{३७}जा^{३८}सि^{३९}कृ^{४०}णु^{४१}षे^{४२}न^{४३}दी^{४४}ष्ठा ॥ १ ‡ ॥

* ऊ० गा० १६ प्र० ७ अ० १४ सा० ।

† 'अभि सोमासश्चायव इति बृहत्याः, धर्त्तादिवो जगत्यः विष्टुभो रूपेण'—इति वि० । यथा पूर्वमभिसोमास इति (२, २, ६, १=३भा० ४०१ ष्ट०) तथैवात्र धर्त्ता दिव इति भावः ।

‡ ऊ० अ० ६, २, २, ५ (२भा० १८३ ष्ट०) = ऋ० वे० ७, १, १, १ ।

इव” वक्त्रो यथा “मातृभिः”^{*} गोभिः समन्तो भवति, तद्वत् ।
 कोट्टग्रः ? “देवावीः” देवानां रत्नकः, “मदः” मदकरः
 “मतिभिः” स्तुतिभिः “परिष्कृतः” अलङ्कृतः । भूषणार्थं “सम्प-
 युपेभ्यः (६, १, १३७)’—इति सङ्गागमः, “परिनिविभ्यः
 (८, ३, ७०)’—इति सुटः पत्वम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया :

१ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २ २ ३ १ २
 अयन्दक्षायसाधनीयर्गर्धायवीतये ।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २
 अयन्द्वेभ्योमधुमत्तरःसुतः ॥ ३ । ॥ १८

“अयं” सोमः “दक्षाय” बलाय वर्द्धनाय वा “साधनः”
 साधयिता भवति, तथा “अयं” सोमः “गर्धाय” बलाय “वीतये”
 देवानां भक्षणार्थं च भवति, “सुतः” अभिपुत्रः, “अयं” सोमः
 “द्वेभ्यः” इन्द्रादिभ्यः “मधुमत्तरः” अतिगयेन माधुर्यं युक्तं
 भवति अत्यन्तं मदकरी भवतीति वा ॥ ३ ॥ १८

३ १ ५ ३
 ॥ कार्णश्रवसम् ॥ तां३३वः । सार३३खा । सार

५ ३ १ १ ५ १ २ २ २ २
 ३३खा । योमद्दार३या । पृनानम । भिगाया३ता ।

* ‘मातृभिः—तृतीया-वक्त्रवचनमिदं चतुर्थी-वक्त्रवचनस्य स्थानं दृष्टव्यम्—इति वि० ।

+ अ० वे० ७, ३, ८, ७ ।

“धर्त्ता” सर्वस्य धारकः सोमः “दिवः” अन्तरिक्षात् अन्त-
रिक्षस्थितात् दशापवित्रात् “पवते” पूयते । कीदृशः सोमः ?
“कृतव्यः” कर्त्तव्यः शोधयित्वा । “रसः” रसात्मकः । “देवानां”
“दक्षः” बलप्रदः [यद्वा, दक्षः प्रवर्द्धनीयो देवानामर्थाय] ।
तथा “वृभिः” नेहभिः ऋत्विग्भिः “अनुमाद्यः” अनुमादनीयः
स्तुत्यो वा । शेषः प्रत्यक्षकृतः । “हरिः” हरितवर्णः ।
“सत्वभिः” प्राणिभिः अस्मदादिभिः “सृजानः” सृज्यमानः
“अत्यो न” अश्वइव [स यथा शिञ्जितोऽनायासेन गच्छति तद्वत्]
“वृथा” अप्रयत्नेन “पाजांसि” बलानि स्वीयान् “कृणुषे” कुरुते
“नदीषु” वसतीवरीषु ताभिरित्यर्थः ॥

“कृणुषे”-“कृणुते”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२० १२३ १ २० १२३
शूरानधत्तआयुधागभस्त्योः

२ १२ ३१२ २२
स्वाऽऽसिषासन्त्रथिरोगविष्टिषु ।

१२ ३ १२ ३१२ ३२ ३
इन्द्रस्यशूषममीरयन्नपस्युभि

१ २ ३ १ २ ३ १ २
रिन्दुर्हिन्वानोअज्यतेमनीषिभिः ॥ २ * ॥

अयं सोमः “गभस्त्योः” हस्तयोः “आयुधा” आयुधानि

^१ गायिगुन्नह । ^{३२} ^{२१} व्यःस्वदया२३ । ^{२२२} ^२ तगृत्तिभा३३३यिः ॥ (१)
^३ सार३४व । ^५ त्सार३४ई । ^{११} ^२ वसानृ३भायिः । ^१ आयिन्दु
^२ ^२ हिन्वा । ^२ ^१ नोअज्या२३नायि । ^१ ^{२२२} ^२ दायिवावीर्मा । ^{२२} ^३ दोमनि
^१ भार३यिः । ^३ ^३ परिष्कृता३४३ः ॥ (२) ^३ ^५ ^३ आ२३४यम् । ^३ दार३
^५ ^{२२} ^२ ४या । ^२ यसाधार३नाः । ^३ ^२ आय३गृद्धा । ^{२२} ^२ यवीता३३या
^१ ^{२२} ^{२२} ^२ ^२ यि । ^{२२} ^२ आयन्देवे । ^{२२} ^२ भ्योमधुमाधतरःसुता३४३ः । ^१ ओ२३
 ४५ई । डा(३) ॥ १२ ॥ [१]

॥ सुज्ञानम् ॥ ^२ तंवःसखा । ^२ ^{२२} योमदाया । ^{२२} ^१ पुनाना]

^२ ^१ मार । ^२ ^१ भिगायता । ^२ ^१ गिगुन्नाहाहार । ^२ ^१ व्यैःस्व । ^१ दा
^५ ^२ र्यार३४औहोवा । ^२ ^२ तगृत्तिभिरेउपा३३४५ (१) ॥ १० ॥ [२]

* क्र० गा० ३५० २अ० १२सा० ।

† क्र० गा० ८५० १अ० १०सा० ।

“शूरो न” शूर इव “धत्ते” धारयति,* “स्वः” स्वर्गं सुख-साधनं यज्ञं वा “सिषासन्” सम्भक्तुमिच्छन् “रथिनः” रथवान् [रथा-दिन-प्रत्ययः] “गविष्टिषु” यजमानस्य गवामेपणेषु सत्सु यजमानो ह्यहं गो-सम्भजनाय रथवानित्यर्थः ! “इन्द्रस्य” “शुष्म” बलम् “ईरयन्” प्रेरयन् “इन्दुः” सोमः देवः “अपस्युभिः” कर्मिच्छुभिः† “मनीषिभिः” मेधाविभिः ऋत्विग्भिः “हिन्वानः” प्रेर्यमाणः “अज्यते”‡ गोभिः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
इन्द्रस्यसोमपवमानजर्मिणा

३ १ २ ३ २ ३ १ २
तविष्यमाणोजठरेष्वविश ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
प्रनःपिन्वविद्युदभ्रेवंरोदसी

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
धियानोवाजा उपमाद्दिशश्चतः ॥ ३ वा ॥ १२

हे “सोम !” “पवमान” पूयमान ! त्वं “तविष्यमाणी” वद्धि-यमाणः§ सन् “इन्द्रस्य” “जठरेषु” “जर्मिणा” प्रभूतया

* ‘असि-परशु-पाश-प्रभृतीनि यथा शूरः धारयति तद्वत् सोमः धारयतीति सुक्-सुव-घर-चमसान्यायुधानि गमकपोः’—इति वि० ।

† ‘अपस्युभिः—अपइच्छद्भिः ऋत्विग्भिः’—इति वि० ।

‡ ‘अज्यते—अज क्षेपणे, क्षिप्यते’—इति वि० ।

¶ ऋ० वे० ७, ९, १, २ ।

§ ‘तविष्यमाणः—सूयमानः’—इति वि० ।

॥ काशीतम् ॥ तंवःसखा । योमदारश्या३४ । पु
 नानमा । भिगाया२३ता३४ । शिषुन्नाहा । व्यैःमूदयन्त
 गू । ता र यि । भा २ ३ ४ । औहोवा । ऊ २ ३ ४
 पा(१) ॥ ११ * ॥ [३] १८

सोमाःपवन्तइति-दृचात्मकं चतुर्थं सूक्तम् ;

तत्र, प्रथमा ।

सोमाःपवन्तइन्द्रवोस्त्रभ्यङ्गातुवित्तमाः ।

मित्राःस्वानाअरेपसःस्वाधःस्वर्विदः ॥ १ ' ॥

“गातुवित्तमाः” अतिशयेन मार्गस्य लाभकाः “इन्द्रवः”
 दीप्ताः “सामाः” “पवन्ते अस्त्रभ्यम्” अस्त्रदर्थं चरन्ति आग-
 च्छन्ति वा । कीदृशाः? “मित्राः” देवानां सखिभूताः,
 “स्वानाः” सुवानाः अभिषूयमाणाः “अरेपसः” पाप-रहिताः,
 अतएव “स्वाधः” शीभिर्न ध्यानाः “स्वर्विदः” सर्वज्ञाः स्वर्ग-
 प्रापका वा ॥ १ ॥

* ऊ० गा० ८ प्र० १ अ० ११ सा० ।

† ऊ० आ० ६, २, १, ४ = १ सा० १५ व पृ०) - ऊ० ष० ७, ४, १, ५ ।

धारया “आ विश” जठर-प्रदेशस्य बाहुल्यात् बहुवचनम्* “नः”
 अस्मदर्थं “विद्युत्” “अभ्रैव” अभ्राणीव सा यथा अभ्राणि
 दोग्धि तद्वत् “प्र पिन्व” धुत् “रोदसी” व्यावापृथिव्यौ† किञ्च
 “विद्या” कर्मणा‡ “नः” अस्मभ्यं “गश्वतः” [बहुनामैतत्
 (निघ० ३, १, ५)] बहून् “वाजान्” अत्रान् “उप” समोपे
 “माहि” निर्माहि ॥

“माहि”-“मासि”—इति पाठौ, “नः”-“न”—इति च ॥३१२

॥ उदङ्गार्गवम् ॥ ^{२ २ १} धत्तादायिवार३ः । ^{१ १} पवतायिका

^{२ २ १} र३ । ^{१ २ १} त्वीयोरसाः । ^{२ २ १} दत्तादायिवार३ । ^{२ २ १} नामनूमार३ ।

^{२ २ १} दीयोनूभायिः । ^{१ १} हरिःसाज्ज्जार३ । ^{२ २ १} नोअतायियोर३ ।

^{२ २ १} नासत्वभायिः । ^{२ २ १} वृथापाजा३ । ^{१ १} सिकृणूषार३यि । ^{२ २} ना

^{२ २} दीषुवा३३उ ॥ (१) ^{२ २ १} शूरोनाधार३ । ^{२ २ १} तत्रायूधार३ । ^{२ २} गा

^१ भस्तियोः । ^{१ १} सुवःसायिषार३ । ^{१ १} सन्नथायिरोर३ । ^{२ २ १} गाविष्टि

* ‘जठरेषु आविश’—सप्तम्या बहुवचनसिद्धमेकवचनस्य स्थाने दृश्यम् ।

† ‘प्र प्र पिन्व—पुनःपुनः पूर्य दीपयास्मान् विशुद्धं यथा अभ्राणीव रोदसी
 व्यावापृथिवी व्यापय’—इति वि० ।

‡ धिया—बुद्ध्या—इति वि० । “घौ”—इति निघण्टौ कर्त्तव्यमस्तेकविंशति-
 तमप्यदम् (१, १) ।

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ २ ३ २ १ २ ३ १ २
तेपूतासोविपश्चितःसोमासोदध्याशिरः ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
सूरासोनादर्शतासोजिगत्नवोध्रुवाघृते ॥ २ * ॥

“पूताः” पवित्रेण परिपूताः, “विपश्चितः” मिधाविनः,
“दध्याशिरः” दध्यामिश्रणः, “घृते” वसतीवर्याख्ये उदके
“जिगत्नवः” गमन-शीलाः “ध्रुवाः” तत्र स्थिर्येण वर्त्तमानाः
‘ते’ “सोमासः” सोमाः “सूरासः न” सूर्या इव “दर्शतासः”
पात्रेषु सर्वदर्शनीया भवन्ति[†] ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
सुष्वाणासोव्यद्रिभिश्चितानागोरधित्वचि ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
इषमस्मभ्यमभितःसमस्वरन्वसुविदः ॥ ३ † ॥ २०

“गोः” अनुद्ग्रहः “अधित्वचि” अधिषवण-चर्मणि “चिताना”
ज्ञायमाना “अद्रिभिः” ग्रावभिः विविधैः “सुष्वाणासः” स्तूय-
मानाः “वसुविदः” वसुनो लक्षकाः “एते” सोमाः अस्मभ्यम्

* ऋ० वे० ७, ५, ३, १ ।

† ‘दर्शतासः - सर्वस्य दृष्टारः’ - इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, ५, ३, १ ।

२ १ २ ४ १ ३ २ १
षू। इन्द्रस्याशू२३ । यमीराया२३न् । आपस्युभायिः ।

१ १ २ १ २ २ १ २
इन्दुर्हायिन्वा२३ । नोअज्याता२३यि । मानीषिभा३१

२ २ २ १ २ २ १ २
उ ॥ (२) इन्द्रस्यासो२३ । मपवामा२३ । नाजर्मिणा ।

२ १ २ १ २ २ १ २
तविध्यामा२३ । णोजठारा२३यि । षूआविशा । प्रनः

१ २ १ २ २ १ २ १
पायिन्वा२३ । विद्यदाभ्रे२३ । वारोदसायि । धियानो

२ १ २ १ २ १ २ १
वार३ । जाउपामा२३ । हीशश्वता३१ उवा२३४५ (३)

॥ १४ * ॥ [१]

२ १ २ २ १
॥ कावम् १ ॥ धत्तावा । दिवःपवतेका । त्वियोरा

१ २ २ २ २ २ १ २
सारः । दत्तोदेवानामनुमा । दियोन्हभा२यिः । हरिः

२ २ २ १ १ २ ४ ५
दृजानोअतियो । नसत्वाभा२३यिः । वार्था ३ पाजा ।

२ १ १ २ ४ २ २ १
सिक्कणूषार३यि । नादा३यिषू५वा६५६ ॥ (१) शूरोवा ।

२ १ २ १ २ २
नधत्तआयुधा । गभस्तायो२ः । स्वःसिषासन्नथिरो ।

* ज० गा० ४ प्र० २ ख० १४ सा० । "स्वारकावम्"—इति ख० पु० पाठः ।

“इषम” अत्रम् अहितः “ममस्वरन्” सम्यक् शब्दयन्ति प्रय-
च्छन्तिःति यावत्* ॥ ३ ॥ २०

॥ गौरीवितम् † ॥ सोमाः । पवा३ । तइन्द्रवाः ।
 अस्मभ्यङ्गातुवित्तमार३ः । मायितास्स्वाना३२३ः । अ
 रिप्रपमाः । मृवाधिया३२३ः । सुवोवा । वाप्रयिदोई
 ह्ययि ॥ १ तेपू । तामो३ । विपश्चिताः । सोमामो
 दधाशिरार३ः । मृगामोना३२३ । दशाप्रतानाः । जा
 यिगत्नवा ३ २ ३ः । ध्रुवोवा । घापुत्ताइह्यायि ॥ २ ॥
 सुष्वा । णामो३ । वियद्विभायिः । चितानागोरधत्व
 चार३यि । आयिपमन्मा३२३ । म्यमाग्भिनाः । सा
 मस्वरा३२३न् । वसोवा । वाप्रयिदोईह्यायि(३) ॥ २ ३ ॥ [१]

* “ममस्वरन्” — उन्मादधनं इति वि० ।

† “महःगौरीवितम्” — इति ख० पु० पाठः ।

‡ क० मा० ७२० २ अ० १३ मा० ।

गविष्टायिषू२ । इन्द्रस्यशुक्ममीरयान् । अपस्यूभारशयिः ।

आयिन्द्रर्हायिन्वा । नोअज्याताशयि । मानाशयिषा

पुयिभाइप्रइयिः ॥ (२) इन्द्रोवा । स्यसोमपवमा । नऊ

र्मायिणा२ । तविध्यमाणोजठरायि । पुआवायिशा२ ।

प्रनःपिन्वविद्युदभ्रे । वरोदासारशयि । धायाश्नोवा ।

जाउपामा२३ । हीशाश्वाप्रताईप्रइः (३) ॥ १६ * ॥ [२]

॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ धर्त्ताऽपुदि । वाशःपाश्वतेका ।

त्वीथेरसोदत्तोदेवानामनुमा । दीश्योनृशभायिः । हरा

शयिःहजानोअत्योमत्व । भिर्वाशश्या । ऊम्मायि । पा

शजा । सायिकृणुषेनदारयिषवाउ ॥ (१) आशू । रो

नधत्तआयुधागभस्त्योःस्वःसिषासन्नयिरो । गाश्वायिष्टा

शयिषू । इन्द्राशस्यशुक्ममीरयन्नपस्यू । भिराशशयिन्द्रः ।

॥ मधुच्छन्निधनम् ॥ सोमाःपवन्तइन्दवाइए । अस्म
 भ्यङ्गाइतूवित्तमाइः । हाइहा । औइहोइवा । आयिहो
 इ । मित्रास्त्वानाइअरेपसाइः । हाइहा । औइहो
 इवा । आयिहोइ । सूवाधियाइः । हाइहायि । औ
 इहोइवा । आयिहोइ । सुवः । वारयिदारइऔहो
 वा ॥(१) तेपूतासोविपश्चिताइ । सोमासोदाइधाआ
 गिराइः । हाइहा । औइहोइवा । आयिहोइ । सू
 रासोनाइदर्शनासाइः । हाइहा । औइहोइवा । आ
 यिहोइ । जायिगत्नवाइः । हाइहायि । औइहोइवा ।
 आयिहोइ । ध्रुवाः । घारत्ताइइऔहोवा ॥(२) सु
 घाणासोवियद्रिभाइयिरे । चितानागोइराधित्वचाइ ।
 हाइहा । औइहोइवा । आयिहोइ । इषमस्माइभ्या

१ ५ २ १ ५ ३२
 ऊम्नायि । हा३यिन्वा । नोअज्यतेमना^१यिषिभाउ ॥२)

१ २ १ ५ ५ ५ ५ ५ ५
 भायिरायि । द्रस्यमोमपवमानऊर्म्णिणातविध्यमाणोजठरा

५ १२ २ १ १ ५ ५
 यि । षू३आवा३यिशा । प्रना२ःपिन्विद्युदभ्रेवरोद ।

५ २ १ २ २ १ ५
 सीधार३या । ऊम्नायि । नो३वा । जा^१उपमाहिशार

३२ १११
 श्रुताउ । वा३४पु(३) ॥ १५ * ॥ [३]

१ २ २ २ २ २ २
 ॥ शाकरम् ॥ हाउधात्ता । दार३४यि । वःपवते

५ १३२ १३२ १ २
 कृत्वियोरसा । एहिया । एहिया३४ । हाउदात्ताः ।

१ २२२ ५ ५ १३२ १३
 दार३४यि । वानामनुमादियोनुभिः । एहिया । एहि

२ १ ० १ २२ ५ ५
 या३४ । हाउहारीः । सार३४ । जानोअत्योनसत्व

१३२ १३२ १ ५ १
 भिः । एहिया । एहिया३४ । हाउवार्था । पार३४ ।

२२ ५ ५ ५ १३२ १३२ ५
 जा^१सिक्कणुषेनदीषुवा । एहिया । एहिया३४ । हाउ ॥१)

१ २ १ २ ५ ५ ५ १३
 हाउगूराः । नार३४ । धत्तआयुधागभस्योः । एहि

^२मभिताः । ^२हा ^२हा । ^५औ^२हो^२वा । ^१आयि^१हो^१र ।

^१साम^२खरा^२न् । ^२हा^२चा^२यि । ^५औ^१हो^१वा । ^१आयि^१हो

^१र । ^१वसु । ^३वार^५यि^२दा^१र^१३^१४^१औ^१हो^१वा । ^२मधु^१च्यु^१ता^१र^१३^१४

^१धुः^१३ ॥ १४ * ॥ [२]

॥ वा^२ङ्गि^१धन^२ङ्गो^२च्च^५म् ॥ ^२सो^१माः^२पा^२वा^२र^२१^२३^५३^५४ । ^५त^५इ ।

^३द^२वा^२र । ^२अ^२स^२भ्य^२ङ्गा^२र^२३^५३^५४ । ^५तु^३वि । ^३त^२मा^२र । ^३मि^२त्रा

^२स्खाना^२र^२३^५३^५४ । ^५अ^३रे । ^५प^२सा^२र । ^२सु^२वा^२धी^२या^२र^२३^५३^५४ ।

^४सु^५वा^२धु^२र्वि^२दा^२उ ॥ (१) ^५ते^३पू^२ता^२सो^२र^२३^५३^५४ । ^५वि^३पः । ^३चि^२ता

^२रः । ^५सो^३मा^२सो^२दा^२र^२३^५३^५४ । ^५धि^३या । ^३शि^२रा^२रः । ^२मू^२रा^२सो

^२ना^२र^२३^५३^५४ । ^५द^३र्श । ^३ता^२सा^२रः । ^२जि^२गा^२त्ना^२वा^२र^२३^५३^५४ ।

^४ध्रु^२वा^२ध्रु^२ता^२उ ॥ (२) ^२सु^५घ्रा^२णा^२सो^२र^२३^५३^५४ । ^५वि^३य । ^३द्रि^२भा

^२रि^२थिः । ^५चि^३ता^२ना^२गो^२र^२३^५३^५४ । ^५अ^३धि । ^३त्व^२चा^२रि^२थि । ^२इ^२षा

^२ या । ^{१ ३ २} एहिया३४ । ^१ हाउस्रवाः । ^२ सा२३४यि । ^१ पास ^{२ २} षास
^२ नृथिरोगविष्टिषु । ^{१ २ २} एहिया । ^{१ ३ २} एहिया३४ । ^१ हावायिन्द्रा । ^२
^१ स्या२३४ । ^२ गुरुमीरयन्नपस्यभिः । ^{१ ३ २} एहिया । ^{१ ३ २} एहिया
^१ ३४ । ^१ हावायिन्द्रः । ^१ हा२३४यि । ^{२ २ २} न्वानोअज्यतेमनी
^{१ २ २} षिभिः । ^{१ ३ २} एहिया । ^५ एहिया३४ । ^१ हाउ ॥ (२) ^१ हावायि
^२ न्द्रा । ^१ स्या२३४ । ^{२ २} सोमपवमानऊर्म्मिणा । ^{१ ३ २} एहिया ।
^{१ ३ २} एहिया३४ । ^१ हाउतावायि । ^१ घ्या२३४ । ^{२ २ २} माणोजठरेष्ठा
^{१ ३ २} विश । ^{१ ३ २} एहिया । ^१ एहिया३४ । ^१ हाउप्रानाः । ^१ पा२३४
^२ यि । ^२ न्वविद्युदम्भे मवरोदसौ । ^{१ ३ २} एहिया । ^{१ ३ २} एहिया३४ ।
^१ हाउधाया । ^२ नो२३४ । ^१ वाजाउपमाहिशश्वतः । ^{२ २ २} एहि ^{१ ३}
^२ या । ^{१ ३ २} एहिया३४ । ^५ हाउ । ^५ होपुई । ^{३ २} डा(३) ॥ २० * ॥ [४]
^{३ २} ॥ वासिउम् ॥ ^{३ २} उज्जवायि । ^{३ २} धर्त्ता३४ ^{३ २ ४ २ ५} औहोवा । ^१ दि

* ऊ३२० १० प्र० १ अ० २० सा० ।
† "उज्जवायि वासिउम्"—इति ख० पु० पाठः ।

२ १ १ २ २ ४ ४ ५ ३ २ ३ २ ४ ४ ५ १ २
वाः । पवते । कृत्वियोरसाः । दत्ता३४औहोवा । दे

१ १ २ २ ४ ४ ५ ३ २ ३ २ ४ ४ ५
वा । नाश्मनु । मादियोनुभायिः । हरा३४औहोवा ।

१ २ १ २ २ ४ ४ ५ ३ २ ३ २ ४ ४ ५
हृजा । नोश्अति । योनसत्वभायिः । वृथा३४औहोवा ।

१ २ २ १ २ २ ३ २ ४ ३ २
पाजा । सिक्कणु । षे । नदाश्यिषूप्रवाद्दुद्द ॥ (१) शु

२ ३ २ ४ ४ ५ १ २ १ २ ३ २ ४ ४ ५
रा३४औहोवा । नधा । ताश्आयु । धागभस्तियोः ।

३ २ ३ २ ४ ४ ५ १ २ १ २ २ ४ ४ ५
सुवा३४औहोवा । सिषा । साश्नुयि । रोगविष्टिषू ।

३ २ ३ २ ४ ४ ५ १ २ १ २ ३ ४ ४ ५
इन्द्रा३४औहोवा । स्यशू । ष्माश्मीर । यन्नपस्युभा

३ २ ३ २ ४ ४ ५ १ २ २ १ ३ २ ३
यिः । इन्दू३४औहोवा । हिन्वा । नोश्अज्य । ते । म

२ ४ ३ २ ३ २ ४ ४ ५ १
नाश्यिषापुयिभाद्दुद्दयिः ॥ (२) इन्द्रा३४औहोवा । स्य

१ १ २ २ ४ ४ ५ ३ २ ३ २ ४ ४ ५
सो । माश्पव । मानजर्म्णिणा । तवा ३ ४ औहोवा ।

१ २ १ २ २ ४ ४ ५ ३ २ ३ २ ४ ४ ५
थ्यमा । णोश्जठ । रेषुश्आविशा । प्रना३४औहोवा ।

१ २ १ २ २ ४ ४ ५ ३ २ ३ २
पिन्वा । विद्य द । भ्रवरोदसायि । उज्जवायि । धिया

वः । एहिया । आ । सभ्यङ्गातू । वि । तमारः ।
 एहिया२ । मित्रास्खानाआ३रे३ । पार३४साः । ऐ
 हा३यि । एहिया२ । सुवाधियाःपू३वा३ः । वा३४५यि
 दो३हायि ॥(१) तेपू३१ । ता ३ सो । विपः । चा ३
 यितः । एहिया । सो । मामोदधायि । आ ।
 शिरा२ः । एहिया२ । सूरामोनादाउर्गा३ । तार३४साः ।
 ऐहा३यि । एहि या२ । जिगत्नवोध्रू३वा३ः । घा ३
 ४५ तौ३हायि ॥(२) सुष्वा३१ । णा३सो । विय ।
 द्रा३यिभिः । एहिया । चायि । तानागोरा । धि । त्वचा
 २यि । एहिया२ । इषमस्माभ्या३मा३ । भा३३४यिताः ।
 ऐहा३यि । एहिया२ । समस्वरान्वा ३ छ ३ । वा ३
 ४५ यिदो ३ हा यि(३) ॥ १६ * ॥ [५]

३४ औहोवा । नोवा । जा^५उप । मा । हिगा^४श्वा
 पुताई^५पुईः(३) ॥ १६ * ॥ [५]

॥ वायोरभिक्रदन् ॥ धर्त्तादिवःपवतेकृत्वियौ । हो
 यिरासाः । दत्तोदेवानामनुमादियो^१नृशभायिः । हरिः
 दृजानोअतियोनसा^३त्वाशभायिः । वार^३श्रथ्या । पार^३श्र
 जा । सायिकृणुषाश्रयि । हार^३श्रयि । नदाश्रयिषूप्रवाइ
 पुई ॥(१) षूरोनधत्तआयुधागभौ । होस्तायोः । स्वःसि
 षासन्नथिरोगवाश्रयिष्टाश्रयिषू । इन्द्रस्यशुष्ममीरयन्नपाश्र
 स्युशभायिः । आर^३श्रयिन्दूः । हार^३श्रयिन्वा । नोअ
 ज्यताश्रयि । हार^३श्रयि । मनाश्रयिषापुयिभाईपुईयिः ॥(२)
 इन्द्रस्यसोमपवमानश्रौ । होम्नायिणा । तविध्यमाणो
 जठरेषुआश्रवाश्रयिशा । प्रनःपिन्वविद्युदम्बेवरोशदाश्रसा

* ऊ० गा० २३ प्र० २ च० १६ सा० ।

† "वायोरभिक्रन्दः"---इति स्व० प० पाठः ।

॥ आन्वीगवम् ॥ सोमाःपवन्तश्चाश्विन्दावाः । अ
 स्मभ्यम् । गातूरश्वा । ऊम्मारश्वा । तमामित्रास्वा
 नाअरेपसाश्वाः । सूवाश्वा । धीर्याः । स्रुवाः ।
 विदा । औश्चोवा ॥ (१) तेपूतासोविपाश्चायिताः । सो
 मासः । दधारश्वा । ऊम्मारश्वा । शिरःमूरासोन
 दर्शतासाश्वाः । जायिगाश्वा । त्वाश्वा । ध्रुश्वा
 वाः । घृता । औश्चोवा ॥ (२) मुष्णाणासोवियाश्द्रा
 यिभायिः । चितानाः । गोरारश्वा । ऊम्मारश्वा ।
 त्वचीषमस्मभ्यमभिताश्वाः । सामाश्वा । स्वाररा
 न् । वारश्वा । विदा । औश्चोवा । हो ५ ई ।
 डा(३) ॥ १० * ॥ [६]

॥ निषेधम् ॥ सोमाःपवन्ताश्च इन्द्रवाः । अस्माभ्य

यि। धा२३४या। नो२३४वा। जा३उपमा३। हार

३। द्विशा३श्वा५ता६५ईः(३) ॥ १८ * ॥ [६] १२

अथ प्रगाथरूपे तृतीयसूक्तेः—

प्रथमा ।

१२ ३२७ ३ २३क १२ १२३१ ९

यदिन्द्रप्रागपागुदगन्यग्वाह्यसेनृभिः ।

१२ ३ १२ २२ ३ २ ३१ ३ १२

सिमापुरुनृषूतोअस्यानवेसिप्रशर्द्धतुर्वशे ॥ १ ३ ॥

हे “इन्द्र !” “यद्” यदि “प्राक्” प्राच्यां दिशि वर्त्तमानैः [सप्तम्यां प्राक्-शब्दात् विहितस्यास्तातेः^१ “अञ्चेलुगिति (५, ३, ३०) लुक्], यदि वा “अपाक्” प्रतीच्यां दिशि वर्त्तमानैः, यदि वा “उदक्” उदीच्यां दिशि वर्त्तमानैः यद्वा “न्यक्” नीच्यां दिशि अधस्ताद्वर्त्तमानैः [“न्यधीच (६, २, ५३)”—इति प्रकृतिस्वरत्वम्, “उदात्तस्वरितयोर्यणः (८, २, ४)”—इति परस्यानुदात्तस्य स्वरितत्वम्] ; एवम्भूतैः “नृभिः” स्तोत्रभिः त्वं “ह्यसे” स्व-स्व-कार्थाय आह्वयसे [“हिंसिमयेष्टेन्द्रसिमइतिवैश्रेष्ठमाचन्नतइति वाजसनेयकम्] । यद्यप्येवं बहुभिराह्वयसे तथापि “अनवे”

* क० गा० १३प्र० २अ० १८सा० ।

† उक्ती माध्यन्दिनः पवमानः, इदानीं प्रष्टानुच्यन्ते—इति वि० ।

‡ क० आ० ३, २, ४, ७ (१भा० ५७३४०) = ऋ० ५० ५, ७, ३०, १ ।

§ “दिक्शब्देभ्यः सप्तमीपञ्चमीप्रथमाभ्यो दिग्देशकालेष्वस्तिः”—इति पा०

^१ ^२ ^१ ^१ ^१ ^४ ^५ ^६
 ज्जा । तुवित्तमारः । इहा३ । मायिचा३स्खानाः । हा
^३ ^३ ^{१२१} ^२ ^{१२} ^{१२} ^४ ^५
 होर३४हा । अरेपार३साः । इहा३ । सूवा३धीयाः ।
^{२,१} ^५ ^{३१} ^४ ^{१२२२२}
 हाहोर३४हा । सुवा३र्वाप्रयिदा३५ः ॥१) तेपूतासो
^१ ^२ ^१ ^{२२१} ^१ ^२
 वा३यिपश्चिनाः । सोमासोदा । धियाशिरारः । इहा
^{१२} ^३ ^५ ^२ ^३ ^५ ^१ ^१ ^२
 ३ । स्ररा३सोना । हाहोर३४हा । दर्शता २३ साः ।
^{१२} ^१ ^१ ^४ ^५ ^{२,३} ^५ ^{३२}
 इहा३ । जायिगा३त्नावाः । हाहोर३४हा । ध्रुवा३
^४ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^१
 घाप्रर्त्ता३५५यि ॥२) मुष्ठाणासोवा३यद्रिभायिः । चिता
^{२२} ^१ ^२ ^१ ^१ ^२ ^१ ^२ ^४ ^५
 नागोः । अधित्वचारयि । इहा३ । आयिषारमास्मा ।
^{२,३} ^५ ^२ ^१ ^२ ^१ ^२ ^१ ^२ ^४
 हाहोर३४हा । भ्यमभार३यिताः । इहा३ । सामा३स्व
^५ ^{२,३} ^५ ^{३२} ^४ ^{३१११}
 रान् । हाहोर३४हा । वमू३वाप्रयिदा३५ः । हेर३४
^१
 प्र(३) ॥ १८ * ॥ [७]

^{२२} ^२ ^१ ^२ ^१ ^१
 ॥ क्रौञ्चाद्यम् ॥ सोमाःपवौहो । ताइन्दवाः । अस्म

अनुर्नाम राजा तस्य पुत्रे राजर्षीं “पुरु” बहुलं “नृषूतः” नृभि-
स्तदीयैः स्तोत्रभिः प्रेरितः “असि” भवसि राज्ञो हितकरणे त्वां
स्तोतारः प्रीणयन्तीत्यर्थः [षु प्रेरणे, अस्मात् कर्मणि निष्ठा
“तृतीया कर्मणि (६, २, ४८)”—इति पूर्वपद-प्रकृति-स्वरत्वम्]
अपिच हे “प्रशर्व” प्रकर्षेण शर्वयितरभिभवितरिन्द्र ! “तुर्वशे”
—एतत्सञ्ज्ञके राजनि नृषूतोऽसि नृभिः प्रेरितोऽसि भवसि ॥२॥

अथ द्वितीया ।

१ ३ २ ४ १ २ २ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
यद्वा रुमे रुशमे श्यावके कृप इन्द्र मादयसे सचा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
कण्वा सस्वास्तो मेभिर्ब्रह्मवाहस इन्द्रायच्छन्त्यागच्छि ॥२*॥१३

“यद्वा” यद्यपि “रुमे” रुमादिषु चतुर्षु राजसु हे “इन्द्रः !
त्वं “सचा” सह “मादयसे” मादयसि तथापि “ब्रह्मवाहसः”
ब्रह्मणां स्तोत्राणां वाढारः अथवा अन्नानां वोढारः “कण्वासः”
कण्वागोत्रा ऋषयः “स्तोमेभिः” स्तोत्रैः स्तोत्रसमूहैः सह “इन्द्र !”
त्वाम् “आयच्छन्ति” आयमयन्ति अतस्त्वम् “आगच्छि” शीघ्र-
मागच्छ [गमेर्लोपि छान्दसः (२, ४, ७३) शपो लुक्] ॥

“स्तोमेभिर्ब्रह्मवाहसः”—“ब्रह्मभिः स्तोमवाहसः”—इति
पाठौ ॥ २ ॥ १३ .

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
॥ नैपातिथम् ॥ यदिन्द्रप्रागपाग्दाशगे । नायग्वा

भ्यङ्गा३ । ^{१ २} ^४ त्वा३यिताप्रमा३प्र६ः । ^{२ २ १ २} ^२ मित्रारस्वानौहो ।

^{२ २ १ २} ^{२ २} ^{१ २} ^४ आरेपसाः । सुवाधिया३ः । सूवा३यिर्वाप्रियदा३प्र६ः ॥(१)

^{२ २ २ १ २ २} ^{२ २ १} ^{२ २ २ २} ^{१ २} तेपूनासौहो । विपश्चिताः । सोमासोदा३ । धाआ३

^४ ^{२ २ २ १ २ २} ^{२ १ २} ^२ शाप्रयिरा३प्र६ः । सूरासोनीहो । दर्शतासाः । जिग

त्वो३ । ^{१ २} ^४ ^{२ २ १ २ २} ध्रूवा३घाप्रर्त्ता३प्र६यि ॥(२) ^{२ २ १ २ २} सुष्वाणासौहो ।

^{२ २ १} ^{२ २ २} ^{१ २} ^४ वीयद्रिभायिः । चितानागो३ः । आधा३यित्वापुचा३प्र

^{२ १ २} ^{२ २ १} ^२ ^१ यि । इषमस्सौहो । भ्यामभिताः । समस्वरा३न् । वा

^{२ ४} सू३वाप्रियदा३प्र६ः(३) ॥ १ * ॥ [८]

॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ ^{४ २} ^४ ^२ ^४ सोमाऽप्रःप । वा ३ न्ता ३ इन्दा

^४ ^१ ^{२ १} ^२ ^२ ^१ ^{१ २} वाः । आसभ्यङ्गा । त्वायित्ता३माः । मित्रा३स्वा ।

^२ ^२ ^१ ^{२ २} ^{१ २} नाआ३र३रे । ऊम्नायि । पा३साः । सूवाधियःसुवा३

^{४ २} ^{१ २} ^{१ २ २} ^{२ २ २} विदाउ ॥(१) दास्तायि । पूतासोविपश्चितःसोमासोदा ।

१ १ १ १ ३ ५ १
इ । यसायिनृभीः । हा । औहोर३४हा । सिमार

१ १ १ १ ३ ५
पुह्नुषूतीअ । सियानवेर३ । हा । औहोर३४हा ।

१ २ २ ३ ५ १ ३ ५
असायिप्रागाः । हा । औहोर३४हा । धारतर३४औ

२ ५ २ २ १
होवा । वीर३४शे ॥ (१) अमिप्रशर्दतुर्वशाः । आसि

२ १ २ २ ३ ५ १ १ २
प्रश । धतूर्वशेः । हा । औहोर३४हा । यदा२रुमे

१ २ १ २ १ ३ ५ १
रुशमेश्या । वकायिष्ठपार३ । हा । औहोर३४हा । इ

२ २ ३ ५ १ ३ ५
न्द्रामादाः । हा । औहोर३४हा । यारसार३४औ

३ ५ २ २ २ २ १
होवा । सार३४हा ॥ (२) इन्द्रमादयसेसचाः । आ

२ १ २ २ ३ ५
यिन्द्रमाद । यसायिसचाः । हा । औहोर३४हा ।

१ २ १ २ १ ३ ५
कावा२सस्वास्तोमेभिर् । ह्वाहमार३ः । हा । औ

१ १ २ ३ ५
होर३४हा । इन्द्रायाक्काः । हा । औहोर३४हा ।

१ ३ ५ २ ३ ५
तारआर३४औहोवा । गार३४ही (३) ॥ १५ * ॥ [१] १३

* क० गा० ४ प्र० १५० १५ सा० ।

^{२ १ २} धा३आशा३यिराः । ^{१८ १} सूरा३सः । ^{२ १} नदा३र्शा । ^१ ऊम्ना
^{२ २} यि । ^१ ता३साः । ^{१ २} जायिगत्नवोध्वार३घृनाउ ॥ (२) ^१ तायि
^{२ १ २ २} सू । ^{२ २} घ्राणासोव्यद्रिभिश्चि३तानागोः । ^{२ १ २ २} आ३धायित्वा३च
^{१ १} यि । ^{२ १} इषा३रम । ^{२ १} सभ्या३रमा । ^{२ २} ऊम्नायि । ^{२ २} भा३यिताः ।
^१ सामस्वरन्वमू३रेविदाउ । ^{१ १ १} वा३४पु(३) ॥ १४ * ॥ [८] २०

अथायापवेति-लृचात्मकं पङ्क्तम्,

तत्र, प्रथमा ।

^{३ २ ३ १ २ १ २}
 अयापवापवस्त्रैनावमूनि

^{३ १ २ २ १ २ ३ १ २}
 मा३श्चत्वइन्दोसरसिप्रधन्व ।

^{२ २ २ २ ३ २ ३ २ ३ १}
 ब्रध्नश्चिद्यस्यवातीनजूतिं

^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 पुरुमेधाश्चित्तकवेनरन्धात् ॥ १ ' । ॥

हे सोम ! "अया" अनया "पवा" पवमानया "धारया" "एना" एनानि "वमूनि" धनानि "पवन्त्र" क्षर [पवा—

* ऊ० गा० २२ प्र० १ अ० १४ गा० ।

† ऊ० गा० ६, १, ४, ८ (२ भा० १४२ प्र०) = ऊ० वे० ७, ४, २१, २ ।

अथ प्रगाथे चतुर्थे सूक्तेः—

प्रथमा ।

३१२ ३१२ ३१२ ३२ ३११२२
उभयं पृष्टणवच्चनइन्द्रोअर्वागिदंवचः ।

३१२ ३२२ १२ ३२२ २२२ २
सत्राच्यामघवांसोमपीतयेधियाशविष्ठआगमत् ॥१॥

“उभयं” स्तोत्रात्मकं शस्तात्मकञ्चाभयविधम् “इदं” “वचः”
“अर्वाग्” अस्मदभिमुखम् इन्द्रः “शृणुत्” शृणोतु त्वञ्च “मघ-
वान्” धनवान् इन्द्रः “सत्राच्या” अस्माकं सह अञ्चत्या “धिया”
युक्तः सन् “शविष्ठः” अतिशयेन बलवान् “सोमपीतये” सोमस्य
पानाय “आगमत्” अगच्छतु ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१७ ३१२ ३१२ २२ ३१२ ३१२
तं हि स्वराजं वृषभन्तमोजसाधिषणेनिष्टतक्षतुः ।

३२ ३१२ ३१२ ३२ ३१२ ३ २३१२
उतोपमानाम्प्रथमोनिषीदसिसोमकामं हिते मनः ॥२॥१४

“तं हि” तं खल्विन्द्रं “स्वराजं” स्वयमेव राजमानो “धिषणे”
द्यावापृथिव्यौ “वृषभं” जगदुपकारकं वृष्टेर्वर्षिकम् “ओजसा”
बलेन “निष्टतक्षुः” सञ्चरतुः “उत” अपिच यस्मादेवं तस्मात् हे

* ‘अस्मावाकं साम’—इति वि० ।

† ङ० आ० ३, २, ५, ८ (१भा० ५९१४०) = ङ० वे० ६, ४, ३५, २ ।

‡ ङ० वे० ६, ५, ३५, २ ।

पूज् पवने (क्वा० प०) “अन्येभ्योऽपि दृश्यन्ते (३, २, १७८)”
—इति विच् प्रत्ययः, आर्द्धधातुक-लक्षणो गुणः, “सावेकाच
(६, १, १६८)”—इति तृतीयाया उदात्तत्वम्] । तथा हे
“इन्द्रो !” लं “मांश्चत्वे” मन्यमानानां चातके “सरसि” उदके
वसतीवर्यास्थे “प्रधन्व” प्रगच्छ । “यस्य” सोमस्य शोधने
सति “ब्रध्नयित्” सर्वेषां प्रज्ञापको मूलभूतो वा आदित्योऽपि
“वातः न” वायुरिव “जूति” विगं प्राप्तः सन् किञ्च “पुरमेध-
यित्” बहुविध-यज्ञ इन्द्रोऽपि “तकवे” [तकतिर्गति-कर्म्मसु
पठितः (निघ० २, १४, ६६), अस्मादीणादिक उन् प्रत्ययः]
सोमं गच्छत ; मद्यं “नरं” कर्मनेतारं पुत्रं “धात्” ददातु
प्रयच्छतु । स त्वं प्रधन्वेति पूर्वेणः सम्बन्धः ॥

“यस्य”—“अत्र”—इति पाठौ, “जूति”—“जूतः”—इति,
“धात्”—“दात्”—इति च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३

उतनएनापवयापव

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २

स्वाधिश्रुतेश्रवाय्यस्यतीर्थे ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३

षष्ठिः सहस्रानैगुतोवसूनिं . .

३ २ ३ १ २ ३ १ २

वृत्तन्नपक्वन्धनवद्रणाय ॥ २ * ॥

इन्द्र ! उपमानभृतानामन्येषां देवानां मध्ये "प्रथमः" मुख्यः
सन् "निषीदसि" वेद्यां सोमकामं "हि" खलु ते मनः ॥

"ओजसा"—"ओजसः"—इति पाठौ ॥ २ ॥ १४

॥ वैयश्वम् ॥ उभय^२प्र^२टणव^१च^१ना^१इ^१ए । आयिन्द्रो^१२

^{१२}अ^१र्वा^१गि^१दं^१व^१चा^१र^१३ः । हो^१वा^१इ^१हा^१यि । स^१त्रा^१चि^१या^१म^१घ^१वा

^१इ^१न् । सो । मा^२पा^२इ^१हा^१यि । ता^१र^५इ^१ध^१या^१यि । धि^{२१२}या^१श

वि^१ष्ट^१आ^१र^१इ^१हो^१यि । ग^{२१}मा^१त् । औ^४र^५इ^१हो^१वा ॥(१) धि^{२२}या

श^१वि^१ष्ट^१आ^१ग^१मा^१इ^१दे । धा^१या^१र^१श^१वि^१ष्ट^१आ^१ग^१मा^१र^१इ^१त् । हो

वा^१इ^१हा^१यि । त^१इ^१स्व^१रा^१जा^१र^१वृ^१ष^१भा^१म् । ता^१मो^१इ^१हा^१यि ।

जा^४र^५इ^१सा । धि^{१२}ष^१णे^१नि^१ष्ट^१ता^१र^१इ^१हो^१यि । क्ष^{२१}त् । औ^१र^१इ

हो^४वा ॥(२) धि^{२२}ष^१णे^१नि^१ष्ट^१त^१क्ष^१तू^१इ^१रे । धा^१यि^१षा^१र^१णे^१नि^१ष्ट^१त

क्ष^१त्^१इ^१र^१३ः । हो^१वा^१इ^१हा^१यि । उ^१तो^१पा^१मा^१र^१प्र^१थ^१मो । ना^१यि

१ २ ३ ४ १२ २ १
षाश्चायि । दार३४सायि । सोमकाम्दितार३यिहो

२२ ४५ ४
यि । मना । औ३होवा । हो५ई । डा(३) ॥ १६* ॥ [१]

२ १ २ १ २
॥ वाग्मम् ॥ उभय्ग्ना । णवाचाश्नारः । इन्द्रो

२ २ १ २ २ २ १
अर्वागिदांवाश्चारः । सत्राचामघवांत्सोमपायिताश्या

१२ २ १ ३ ५ २
३यि । धियाग्ना २ ३ वा ३यि । छारआर३४औहोवा ।

३ ५ १ २ १ २
गा २ ३ ४मात् ॥ (१) धियाशवायि । छत्रागाश्मारत् ।

१ २ २ १ २ २
धियाशविष्ठत्रागाश्मारत् । त्द्विस्वराजंवृषभन्तामो३

१ २ १ ३ ५ २
जासारः । धिषणेर३ना३यिः । तारता २ ३ ४औहोवा ।

२ ५ २ २ १ २ १
चार३४तूः ॥ (२) धिषणनायिः । तताक्षात्तूरः । धि

२ २ १ २ २ २ २
षणो निष्टताक्षात्तूरः । उतोपमानाम्प्रथमोनिषायिदा३

नम्, “इमे” एते द्वे कर्मणो “अप्य” सोमस्य “शूषे” सुखकरेः
 भवतः ; ये च कर्मणो “मांश्चत्वि” [अश्वनामैतत् (निघ० १, १४, १८)]
 अश्वैः क्रियमाणे युद्धे । तस्माद्ध्यत्वाद् युद्धमिह गृह्यते] “वा”
 अपिवा “पृगने” स्पर्शन-मध्ये बाहु-युद्धे “वधत्रे” शत्रूणां
 हिंसन-शोने भवतः । सऽयं “निगुतः” नीचेः शब्दाद्यमानान्
 शत्रून् “अस्त्रापयत्” अस्त्रपत् अत्रधीदित्यर्थः । किञ्च
 “स्नेहयत्” प्राद्वयत् मङ्गलाभाच्छत्रून् । अयं प्रत्यक्षः । हे
 सोम ! स त्वम् “अभित्वान्” शत्रून् “अपाचेत” अपगमय ।
 तथाच “अपाचितः” अस्त्रि-चयन-अकुर्वतः नास्ति कांश्चिः “इतः”
 अस्मच्छ-हासान् अपाचेत अपगमय [अञ्जतिर्गतिकर्मा (शा० प०)]
 ॥ ३ । २१

॥ औष्टाद्यम् ॥ औष्टोहायि । अयोहायि । पवा

वस्वैनावह्वरन्ती । औष्टोहायि । इहा । ईश्या । मा

श्वत्वइन्द्रोसरसिप्रधारन्वा । औष्टोहायि । इहा । ईश

या । मा श्वत्वइन्द्रोसरसिप्रधारन्वा । औष्टोहायि ।

१ शूषे—स्त्रापयामः अश्वना शये शोपणाद्य—इति वि० ।

† मांश्चत्वि—मंजनीथवायं—इति वि० ।

‡ अपाचित—परिजता संतना भवति—इति वि० ।

सा^{११}रयि । सोमका^२२३मा^१३म् । हारयिता^३२३४^{५११}श्रीहोवा ।

मा^३२३४नाः^५(३) ॥ ७* ॥ [२] १४

इति सामवेदार्थप्रकाशि उत्तरायन्यस्य नवमस्याध्यायस्य

सप्तमः खण्डः ॥ ७ ॥

अथाष्टम-खण्डे —

तृचात्मके प्रथमसूक्ते —

प्रथमा ।

११ ३११ ३११ ११ ११ ३११
पवस्वदेवआयुषगिन्द्रङ्गच्छतुतेमदः ।

३११ ३११ १ १
वायुमारोहधर्मणा ॥ ३ १ ॥

हे सोम ! “देवः” द्योतमानः त्वं “पवस्व” धारया क्षर ।
अपिच “ते” तव “मदः” मदकरः रसः “आयुषक्” तम्
“इन्द्र” प्रति “गच्छतु” अपिच त्वं “वायुं” “धर्मणा” धार-
केण रसेन “आरोह” प्राप्नुहि ॥

“देवः”-“देव”-इति पाठौ ॥ १ ॥

* ऊ० गा० १८प्र० २ख० ७पा० ।

† ‘उक्तानि षष्ठानि’-इति वि० ।

‡ ऊ० ऋ० ६, २, १, ५ (१भा० ३७प०)=ऊ० वे० ७, ४, २३, १ ।

इहा । ईश्या । ब्रध्नश्चिद्यस्यवातो नजूरतीम् । औश्
 चोयि । इहा । ईश्या । पुरुमेधाश्चित्तकवेनरारक्षधा
 त् । औश्चोयि । इहा । ईश्या । यार३४ । औश्चोवा ॥(१)
 औश्चोहायि । उतोहायि । नएनापवयापवार३स्वा । औ
 श्चोयि । इहा । ईश्या । अधिश्रुतेश्रवायियस्यतारप
 यिर्यायि । औश्चोयि । इहा । ईश्या । पष्ठिम्ह
 स्तानैगुतोवस्त्र३शनी । औश्चोयि । इहा । ईश्या । वृ
 क्षन्नपक्तन्धूनवद्रणा३श्या । औश्चोयि । इहा । ईश्या ।
 यार३४ औश्चोवा ॥(२) औश्चोहायि । मश्चोहायि । मे
 अस्ववृपनामपूर३श्यायि । औश्हायि । इहा । ईश्या ३
 माश्चत्वैवापृशनेवावधर३त्रायि । औश्हायि । इहा ।
 ईश्या । अस्वापयन्निगुतस्त्रेद्यार३च्चा । औश्चोयि ।

अथ द्वितीया ।

१२ ३ १२ ३ १ २ ३ १ २
पवमाननि तोशसे रयिं सोमश्रवाय्यम् ।

१२ ३ १२ २२
इन्दोसमुद्रमाविश ॥ २ * ॥

हे “पवमान !” “इन्दो !” “सोम !” त्वं “श्रवाय्यं”
श्रवणीयं “रयिं” शत्रूणां धनं “नि तोशसे” अतितरां पीडयसि
स त्वं “समुद्रं” द्रोणकलशम् “आ विश” प्रविश ॥

“इन्दो”-“प्रियः”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अपन्नपवसेमृधइति तृतीयाः ।

३ १ २ ३ १ २
अपघ्नपवसेमृधः ॥ ३ ॥ १५

ऋचः प्रतीकमिदम् ॥ सा च छन्दस्यान्नाता (६, १, १, ६ =
२भा० ४८ पृ०) व्याख्याता च ॥ ३ ॥ १५

२ १ २ १ १ २ १ २
॥ सुहृपाद्यम् ॥ पवस्वदा रयि । इया रइया । व
२ १ १ १ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २
आयूषा रक् । इन्द्रङ्गच्छार । इया रद्रया । तुतेमा

* सू० वे० ७, ४, २२, ५ ।

† ‘तोशसे—तंश दाने ददासि’—इति वि० ।

‡ सू० आ० ६, १, १, ६ (२भा० ४८ पृ०) = सू० वे० ७, १, ३४, ४ ।

३२ ५ २ १२ २ २ २ ११ २
इहा । इ^३श्या । अपामित्रा^५अपाचितो^२अचा^२श्रयिताः ।

५ २ ३२ १ ३ ५ २ २
श्रीश्चोयि । इहा । इ^३२ । या २३४ । श्रीहोवा ।

२ २ ३ २
ए३ । दौद्वि^२हो^३१(३) ॥ १० * ॥ [१]

१२ २२ ३२ २ १ ३ २
॥ इहवदासिष्ठम् ॥ श्रीहोवा^३हा^३श्चोयि । इहा ।

१२ २ १२ २ ३ ४ ५ २ २ १ २
अयापवा । पवस्वै । नावसूना । मा^५श्चत्व^२आयि । दो

१ २ ३ ४ ५ २ १ २ १ २ २ ३ ४
श्सर । सिप्रधन्वा । ब्रध्नश्चिद्या । म्या^३वा । तीनजू

५ २ १ २ १ २ २ ५
तोम् । पुरुमेधाः । चित्तक । वा^३श्चश्चि । ना^३श्रा^५

२ १ २ १ २ ३ ४ ५ २
न्वा^३पूर्दत् ॥ (१) उतनए । ना^३पव । यापवस्वा । अ

१ २ १ २ २ ३ ४ ५ २ १
धिश्रुतायि । अवायि । यस्यतायि^२थीयि । षष्ठि^५श्चहा ।

२ १ २ २ ३ ४ ५ २ २ १ २ १
स्वा^३श्नैगु । तोवेसूनी । वृत्तन्नपा । कधून । वा^३श्चश्त् ।

२ १ २ २ १ २ २ १ २ ३
रा^३श्रा^५पुया^३पूर्दत् ॥ (२) म^३हो^३मे^३आ । म्या^३श्च^३वृष । नाम

४ ५ २ १ २ २ १ २ २ ३ ४ ५ २
श्रूषायि । मा^५श्चत्व^२ेवा । पु^३शने । वा^३वध^३त्रायि । अ

दा२ः । वायुमारो२ । इया२इया । हधर्मा२श्णा३

४३ ॥ (१) पवमाना२ । इया२इया । नितोशासा२यि ।

रयि॒सोमा२इया । अवाआया२ । इन्दोसमू२ । इया

२इया । इमावा२यिशा३४३ ॥ (२) अपघ्न्या२ । इया

२इया । वसेमा३र्दा२ः । क्रतुवित्तो२ । इया२इया ।

ममत्सारा२ः । नुदस्वादा२यि । इया२इया । वयु

ञ्जा२३ना३४३म् । ओ२३४५ई । डा(३) ॥ १७ * ॥ [१]

॥ भासम्† ॥ पव । स्वा३दायि । वाः । ईया । आ

यू१षा२क् । आयिन्द्र३ङ्गच्छ । तु । तौ३हो । वाहा

यि । मदा२ः । वायू२३म् । आ२रो२३४औहोवा ।

हधर्मा३णा१ ॥ (१) पव । मा३ना । नायि । ईया । तो

शा१सा२यि । रायि॒सोम । आवौ३हो । वाहायि ।

* ऊ० गा० ४ प्र० २ ष० १७ सा० ।

† “गायत्रीभासम्”—इति ष० पु० ।

^{१२}स्वापयात् । ^{२१}निगुतः । ^{२३४ ५}सो ह्यच्चा । ^{१२२२३ १ १}श्रीहीवाद्वाइह्यैयि ।
^{२२}इहा । ^{१२}अपामित्रात् । ^{२१२}अपावि । ^२ताइ४३ । ^{१ ४}आइचा
 प्रयिताईपुद्दः ३) ॥ १० * ॥ [२]

^{१ २ १ १}॥ वार्त्तुरम् ॥ ^{२२ २}अथापवावा ^१पावस्येना । ^{१ २ १}वमूरइ
^२नी । ^{१२}माश्वत्वइन्दोपरसि । ^{२१ २}प्रधाइइन्वा । ^{१ २ १}ब्रधश्च्य
^२स्य । ^१वा । ^{२ ३ ४}तानाज्इइतीम् । ^१पुह । ^{२ १}मायि । ^{२ १}धाश्चि
^१त्ताक्कारइ । ^३वारइयिताइ । ^४राइइप्रधोइह्यैयि ॥ ११ उत
^{१ २}नश्रोवा । ^{१ २ २}नापवया । ^{१ २}पवारइस्वा । ^{१ २ २}अधिश्रुतेश्रवायि
^{२ १}य । ^२स्यताइयिर्थायि । ^{१ २ २ ३ ४ ५}पष्ट्महस्त्राने । ^२गू । ^२तोवा
^{३ ५}मूरइनी । ^१वृत्ताम् । ^{२ ३}ना । ^{१ ४}पाक्कन्धूनाइइ । ^{१ ४}वारइद्रा
^{२ ५}इ । ^५णाइइपुयोइह्यैयि ॥ २) ^{२ २ ३ ४ ५}सहोमश्रोवा । ^{१ २ ३}स्यावृपना ।
^{१ २}मगूरइपायि । ^{१ २ ३ ४ ५}माश्वत्वैवापृग्निवा । ^{१ २}वधाइइत्रायि ।

* के. गो. २ प्र० २ अ० १० भा० ।

^१ईया२म् । ^१इन्दो२३ । ^{१, १}सारमूर३४ ^{५२२}औहोवा । ^{२२}द्रमा
^{३ २}विशा१॥(२) ^५अप । ^{२ ४}घ्ना३न्पा । ^{५ ४ ५}वा । ^१ईया । सायि
^२मार्हा२ः । ^{१ २}क्रातुवित्त्सो । ^२म । ^{५ २२}मौ३हो । ^{३२ २}वाहा । ^१त्सरा२ः ।
^१नुदा२३ । ^{१ ३}स्वारदार३४ ^{२ ५२}औहोवा । ^{२, ३ १}वयुञ्जना१म्(३)

॥ १८ * ॥ [२]

^{५ २ ४२ ५२}॥ काचीवन्तम् ॥ ^{२ १}पवस्वा३देवआयुषाक् । ^{२ १}इन्द्रा
^२ङ्गच्छ । ^{२२ १ ५}तुतेमदा३ः । ^१ओ३४ । ^{३२ २}हाहोयि । ^{१२}वायूमार
^२३रो । ^{३२ ५}हधौहोयि । ^{३२}औहो२३४वा । ^{५ ४ ५}माप्रणोद्हायि ॥(१)
^{५ १ ४ ५२}पवमाननितोशसायि । ^{२ १}रयायि३सोम । ^{२२ १ २ २ २ १ ५}अवायिया३म् ।
^२औ३४ । ^{३२ २}हाहोयि । ^१इन्दोसार३म् । ^{३२ २}द्रमौहोयि । ^{३२}औ
^{१ ५ ४ ५}हो२३४वा । ^५वाप्रयिशोद्हायि ॥(२) ^{५ १ ४ ५२}अपघ्ना३न्पवसेम
^{२ १ १ २ २ २ १ ५}धाः । ^२क्रतूवित्त्सो । ^{२ १ ५}ममत्सरा३ः । ^२ओ३४ । ^{३२ १}हाहोयि ।

* ऊ० गा० ४प्र० २४० १८सा० ।

† “काचीवन्तम्”—इति ख० पु० पाठः ।

^{१ २ ३} अस्वापयन्निगतः । ^१ स्त्र । ^{१ ३ ५} हायारश्चा । ^१ अपा । मा
^{१ १} यि । ^{१ ४} चा^१अपाचारयि । ^{१ ४} तो^१श्चा^२ । ^२ चा^२पृथिवी
^५ द्हायि(३) ॥ १* ॥ [३] २१

इति मासवेदार्षप्रकाशे उत्तरार्द्यन्यस्य सप्तमध्याध्यायस्य

पष्ठः खण्डः ॥ ६ ॥

अथ सप्तम-खण्डे—

प्रथमतः, प्रथमा ।

^{२ ३ २ ३ १ २ २ ३ २ ३ १ ८} अग्रे त्वन्नो अन्तमउतत्राताशिवो भवो वरूथ्यः ॥ १ ॥ ३

हे “अग्ने !” “वरूथ्यः” वरणीयः सम्भजनीयः । यदा, वरूथ्यैः
 परिधिभिर्द्वैतः त्वं “नः” अस्माकम् “अन्तमः” अन्तिकतमः “भवः”
 भव । “उत” अपिच “त्राता” रक्षकः “शिवः” सुखकरश्च भव ॥
 “भवः”-“भव”—इति पाठौ ॥ १ ॥ • • •

* क० मा० २३ प्र० २ ख० १ सा० ।

। ‘यज्ञायज्ञियमग्निष्टोममाम’—इति वि० ।

† क० आ० ५, २, २, २ (२भा० पृष्ठ ४) = ख० व० ४, १, १६, १ ।

^१नुदास्वा^२र^३दाधि । वायौ^{३२२}हो^{३२१}यि । औ^५हो^४र^३४वा । जा
^५पुनो^३द्द^३हायि(३) ॥ १८ * ॥ [३]

॥ गायत्रासितम्^{३४५} ॥ पवस्व^{२४५२}देव^२आ । इया^२३४^२इ^२इ^२३४

या । युषा^१गिन्द्र^{२२}ङ्ग^१च्छ^१तु^१तौ^१र । हौ^१र । ऊवा^१र^१यि । मा

दा^{१२२}रः । वायु^१र^२हो^१यि । आ^{२२}रो^१र^{२१}हो । ह^१ध^१र्मा^१र^१३णा

३४३ ॥ (१) पवमान^{२४५२}नि^{४५२}तौ । इया^२३४^२इ^२इ^२३४या । श^१सायि

र^२यि^२सोम^१श्वो^१र । हौ^१र । ऊवा^१र^१यि । आ^१या^१र^१म् ।

इ^२न्दो^१र^२हो^२यि । समू^{२१२}र^२हो । द्र^२मावा^२र^२३यि^२शा^२ ३४ ३ ॥ (२)

अ^४प^२घ^{४५२}न्पव^२से । इया^२ ३४^२इ^२इ^२३४या । मृ^२धाः^१क्र^१तु^१वि^१त्सो^१म

मौ^१र । हौ^१र । ऊवा^१र^१यि । त्सा^{१२१}रा^१रः । नु^१दा^१र^१हो

यि । स्वा^{२२}दा^१र^{२१}हो । वयु^२ञ्जा^१र^१र^१ना^१३४३म् । औ^१र^१३४^१पु^१ई ।

डा(३) ॥ २० ः ॥ [४]

* क० गा० ४प्र० २७० १८सा० ।
 † "वासिष्ठमासितम्"—इति ख० पु० ।
 ‡ क० गा० ४प्र० २७० २०सा० ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
वसुरग्निरवसुश्रवाअच्छानत्तिद्युमत्तमोरबिन्दाः ॥ २* ॥

“वसुः” वासकः “अग्निः” सर्वेषामग्रणीः “वसुश्रवाः” व्याप्तान्तस्त्वं† “अच्छ” आभिमुख्येन “नत्ति” अस्मान् व्याप्नुहि । “द्युमत्तमः” अतिशयेन दोषिमान् त्वं “रधि” पश्वादि-लक्षणं धनं “दाः” अस्मभ्यं देहि ‡ ॥

“द्युमत्तमः”-“द्युमत्तमम्”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ २ १ २ ३ १ २
तन्वाशोचिष्ठदीदिवःसुम्नायनूनमीमहेसखिभ्यः ॥३॥ ३२

हे “शोचिष्ठ” अतिशयेन शोचिष्मन् ! “दीदिव” स्वतेजोभिर्दीप्तान्ने ! “त” “त्वा” त्वां “सुम्नाय” सुखाय [सुन्नमिति सुखनामैतत् (निव० ३, ६, १७)] तदर्थं “सखिभ्यः” समानख्यातिभ्यः पुत्रेभ्यः § सुखार्थञ्च “नूनम्” “इमहे” याचामहे ॥ ३ ॥ ३२

* ऋ० वे० ४, १, १६० २ ।

† ‘वसुश्रवाः—अस्मन् धनेन च सम्पन्नः’—इति वि० ।

‡ ‘रधिन्दाः—रधिं धनं ददातीति रधिन्दाः,’—इति वि० ।

¶ ऋ० वे० ४, १, १६, ४ ।

§ ‘सखिभ्यः—ऋत्विगभ्यः’—इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २
वयन्ते अस्य राधसो वसो वसो पुरुस्पृहः ।

१ २ २ ३ १ २ २ ३ १ २
निनेदिष्ठतमाद्रुषः स्याम सुस्नेते अग्निगो ॥ २ * ॥

हे “वसो” वासयितः ! सोम ! “अस्य” एतादृशस्य “ते”
तव “राधसः” धनस्य “पुरुस्पृहः” बहुभिः स्पृहणीयस्य “वसोः”
वामकस्य त्वदीय-दीयमानस्य वयं नितरां “नेदिष्ठतमाः” अत्यन्त-
मन्तिकतमाः “स्याम” भवेम ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २ ३ २ ३ ३ १ २
परिम्यस्वानो अक्षरदिन्दुरव्येमदच्युतः ।

२ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ २ ३ २
धाराय ऊर्ध्वी अश्वरे भ्राजानयाति गव्ययुः ॥ ३† ॥ १६

“गव्ययुः” गोकामः यदा क्षीरादि कामयमानः “ऊर्ध्वः”
समुच्छ्रितः सर्वेषां सुख्यो “यः” सोमः “भ्राजा न” यथा भ्राजमा-
नया दीप्त्या अन्तरिक्षे गच्छति तद्वत् दीप्त्या सह “अश्वरे”
यज्ञे “धारा” स्वकीयया धारया “याति” गच्छति । “स्वानः”
सुवानः अभिषूयमाणः सः “इन्दुः” सोमः “मदच्युतः” मदार्य

* ऋ० वे० ७, ४, २३, ५ ।

† ऋ० वे० ७, ४, २३, ५ ।

^२ तार३माः । ^{१ १ १२ १२ २} रथौ३हो । ^१ वाहा३४३यि । ^५ आर३४यिन्दो
^५ ईहायि ॥ (२) ^{१ २} तन्वा३४ । ^{२ २} शोचिष्टदीदिवः । ^{५ २} ओ३वा ।
^{२ १२ १} सुम्नाया३रू । ^१ ना३रमायि । ^२ मा३रहायि । ^{१ ६ १२} सखौ३हो ।
^{१२ २} वाहा३४३यिईहायि(३) ॥ १५ * ॥ [२] २२

अथ द्वितीय-लक्षणे—

प्रथमा ।

^{३ १३ १ १ २} इमानुकम्भुवनासीषधेमेन्द्रश्चविश्वेचदेवाः ॥ १३ ॥

“इमा” इमानि परिदृश्यमानानि भुवनानि “नु” क्षिप्रं
 “सीषधेन” साधयेम वशीकरवाम । “कम्”—इति पूरकः
 [यद्वा, इमानि सर्वाणि भूतजातानि अस्मभ्यं कं सुखं सीषधेम
 साधयन्तु ; पुरुषव्यत्ययः (३, १, ८५)] । “इन्द्रश्च” “विश्वे” सर्वे
 अन्ये “देवाः च” स्तुत्या प्रीत्या “इमम्” अर्थम् साधयन्तु ॥

“सीषधेम”—“सिषधाम”—इति पाठौ ॥ १ ॥

* ऊ० गा० १२प्र० १३सू० १५सा० ।

† ‘श्रीतमस्य भद्रम्’—इति वि० । सामैतदूह्यगानस्य ।

‡ ऊ० गा० १, २, ३, ६ (१भा० ६०३प०) = ऋ० वे० ८, ८, १५, १ ।

वेदैः प्रेरितः सन् “अव्ये” अत्रि भवे पवित्रे “पर्यञ्चरत्” परितः
 चरति ।

“अचरत्”-“अक्षाः”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १६

॥ गौरीवितम्* ॥ अ^५भी । नो^३वा^२३ । जसा^४तमा^५म् ।
 र^१यिम^२र्षण^३तस्पृ^४हार^५३म् । आ^१यि^२न्दो^३स^४हा^५३१२३ । स^४भा
 पूर्ण^१साम् । तू^२विद्यु^३न्ना^४३१२३म् । वि^४भो^५वा । सा^४पृ^५हो^६द्
 हा^५यि ॥ १) व^५यम् । ते^३अ^४३ । स्य^४रा^५ध^६साः । व^{१२}सो^२र्व^३सो
 पु^१रु^२स्पृ^३हा^४र^५३ः । ना^१यि^२ने^३दि^४ष्टा^५३१२३ । त^४मा^५पृ^६इ^७षाः । स्या^१म
 सु^२न्ना^३३१२३यि । त^४अ^५वा । ध्रा^४पृ^५यि^६गो^७द्हा^८यि ॥ (२) परि ।
 स्य^३स्वा^४३ । नो^४अ^५च^६रा^७त् । इ^१न्दु^२र^३व्ये^४म^५द^६च्यु^७ता^८३ः । धा^१
 रा^२य^३ज^४३१२३ । ध्वो^४अ^५पृ^६ध्व^७रा^८यि । भ्रा^१जा^२न^३या^४३१२३ । ति
 गो^५वा । व्या^४पृ^५यो^६द्हा^७यि(३) ॥ ३ ॥ [१]

॥ ऐडकीत्सम् ॥ अ^३भी^४ही^५नो^६३ । वा^४ज^५सा^६त^७म^८मी^९या ।

* “सद्गौरीवितम्”—इति ख० पु० पाठः ।

† अ० गा० ५ प्र० १ अ० १ सा० ।

अथ द्वितीया ।

१ १ २ ३क १२ ३१ २ ३१२ १२ ३१ ९
यज्ञञ्चनस्तन्वञ्चप्रजाञ्चादित्यैरिन्द्रःसहस्रीषधातु ॥२॥*

“नः” अस्माकं “यज्ञ” ज्योतिष्टोमादिकञ्च यागं “तन्व”
शरीरञ्च “प्रजां” पुत्रादिकाञ्च “आदित्यैः” अदिति-पुत्रैः अन्यै-
र्देवैः सह वर्त्तमानः “इन्द्रः” “स्रीषधातु” साधयतु ॥

“सहस्रीषधातु”-“सहस्रीकृपानि”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १३ १ १ १ ३१ २ ३१ २ ३१ २
आदित्यैरिन्द्रःसगणोमरुद्भिरस्मभ्यभेषजाकरत् ॥३॥†

“आदित्यैः” अदिति-पुत्रैः मित्रादिभिः “मरुद्भिः” च
“सगणः” गण-सहितः “इन्द्रः” “अस्माकम्” अस्मभ्यम् “भेष-
जानि” ओषधानि “करत्” करोतु ॥

“भेषजाकरत्”-“भूत्ववितातनूनाम्”—इति पाठौ ॥३॥‡

* ऋ० वे० ८, ८, १५, २ ।

† ऋ० वे० ८, ८, १५, ३ ।

^{२ १} रयिमर्षशतस्पृहम् । ^{१ २} आयिन्दोसह । ^१ स्वभर्णरश्साम् ।

^{१ २ २} तूवाश्चायि । ^{१ २} द्यून्नाश्चायि । ^२ विभासारश्हाश्चम् ॥ (१)

^३ वयश्चीतेरश् । ^४ अस्यराधसईया । ^५ वसोर्वसोपुरुस्पृहः ।

^१ नायिनेदिष्ठ । ^{१ २} तमाआश्चयिषाः । ^२ स्यामाश्चायि । ^{१ २ २} मून्ना

^२ श्यिहायि । ^{२ १} तेअध्राश्चयिगाश्चउ ॥ (२) ^२ पगीहिस्यारश् ।

^{४ २} स्वानोअत्तरदीया । ^४ इन्दुरव्यमदच्युतः । ^{१ २ १ २ २ १} धारायज् ।

^{२ १} ध्वोअध्वारश्चरायि । ^२ भ्राजाश्चा । ^{१ २ २} नायाश्चा । ^{१ २ २} तिगव्या

^२ रश्चयूश्चश्चः । ^१ ओरश्चपई । ^१ डाश्च ॥ ४ * ॥ [२]

^{२ १ २ २ २ १ २ २ १} ॥ शुदाशुद्धीयाद्यम् ॥ ^{२ १ २ २ २ १ २ २ १} अभीनोवाजसातमाम् । ^{१ २ २ १} रयि

^{२ १} मर्षशतस्पृश्चहाम् । ^२ इन्दोसहस्वभर्णरश्साम् । ^{१ २ २ १} तुवा

^२ यिद्यूश्चन्नाश्चम् । ^१ वारयि । ^{३ २ १} भामाश्चश्रीहोवा । ^{५ २ २} चार

^{१ १ १} श्चपम् ॥ (१) ^{२ १ २ २} वयन्तेअस्यराधसाः । ^{१ २ २ १} वसोर्वसोपुरुस्पृश्चः ।

* क० गा० ५ प्र० १ अ० ४ सा० ।
† "पदान्शुद्धाशुद्धीयाद्यम्"—इति ख० प० ।

अथैकर्गात्मकं सूक्तं प्रवोर्चीपेति, चतुरक्षरात्मिका*

काचिद्विद्यस्यूपा ; यथा बह्वृचानां

“भद्रन्नोअपिवातयमनः”—इत्येक

एव पाद् ऋगात्मकश्च

तद्वत् † ॥

१ २
प्रवोर्चीप ॥ १ ॥ २४

हे ऋत्विग्यजमानाः ! “वः” यूयम् “उप” समीपे “प्राञ्च”
प्रकर्षणेन्द्रं पूजयत ॥ १ ॥ २४

२ १ २ ०
॥ उद्गंशपुत्रम् ॥ प्रवाः । आयिन्द्रायवृत्रहान्तमा
२ १ २ २ २ १ १
२३या । वायिप्रायगःथङ्गाश्याःता । याञ्जुजौवाः ।
२ १ २ १
उप । षाऽरतोऽऽपुहायि ॥(१) अर्चा । ताअर्कम्मरु

* वस्तुतस्तु, “प्रवोर्चीप”—इति मेषा चतुरक्षरात्मिका ऋक् प्रत्युत इन्द्रश्चाञ्चिक-
नुतायाः “प्रवइन्द्रायवृत्रहान्तमाय (५, १, १० । १भा० ८२५४०)” —इत्यस्याः प्रतीकं
“प्रवः”—इति, किञ्च “अर्चन्त्यर्कंअथतःस्वर्का (५, ०, १, २ । १भा० ८२४४०)” —इत्यस्याः
प्रतीकम् “अर्चं”—इति, तथैव “उपप्रक्षेसभूमतिक्षिपलः (५, १, १, ८ । १भा०
८२३४०)” —इत्यस्याः प्रतीकम् “उप”—इति, एवमेव सम्पन्नं “प्रवोर्चीप”
—इति, ऊरुगान-द्वितीयप्रपाठकौन्निममुद्गंश पुत्रज्ञान (१००प्र०) सामेवाद बह्वृचान
मन्यथा तस्य मूलोभूत-द्वेषस्थालाभ एव सर्वथा स्यात् । अन्यथाप्यदर्शनात् ।

† ‘उद्गंशपुत्रोऽच्छावाकसाम । “प्रवइन्द्राय”—“अर्चन्त्यर्कं”—“उपप्रक्षे”—
एषलृचश्चन्द्रसिका-भाष्ये उक्तार्थः—इति वि० ।

१ २ १ १ २ २ १ १
निनेदिष्ठतमाआ३श्रियिषाः । स्यामसूर३म्ना३यि । ते२ ।

३ २ ५ २ २ १ १ १ १ २ २ १ २ २ १ २
अध्रा३४श्रीहोवा । गा२३४५उ ॥ (२) परिस्थिखानोअत्त

१ २ १ २ १ २ १ २ ५ २ ५ २ १
रात् । इन्दुरव्येमदच्यू३ताः । धारायऊर्द्धीअध्वार३

२ २ १ २ १ १ ५ २ ५ २ २
रायि । आजानार३या३ । ता३यि । गव्या३४श्रीहो

३ १ १ १ १
वा । यू२३४५ः ३ ॥ ५ * ॥ [३]

२ ५ ५ २ २ १ २ २ २ २
॥ क्रौञ्चाद्यम् ॥ अमीनोवौहो । जासातमाम् । र

१ २ ४ २ २ १ २
यिमर्षा३ । शाता ३ स्पृप्रहा६ ५ ईम् । इन्दोसहोहो ।

२ २ १ २ १ ४
स्वाभर्णिसाम् । तुयिद्युम्ना३म् । वायिभा३साप्रहा६ ५ ईम् ॥ (१)

१ १ २ २ २ २ २ २ १ २ ४
वयन्तश्रीहो । स्याराधसाः । वसोर्वसा३उ । पूरु३स्य

५ २ १ २ २ २ २ २ २ २
प्रहा६ ५ ईः । निनेदिष्ठौहो । तामाइषाः । स्यामसु

१ २ ४ २ १ २
म्ना३यि । तेआ३ध्राप्रयिगा६ ५ ईउ ॥ (२) परिस्थिखौहो ।

२ २ १ २ २
नोअत्तरात् । इन्दुरव्या३यि । मादा३च्यूप्रता ६ ५ ईः ।

ताःसुवार३र्काः । आस्तोभतिश्रुतो१यू३वा । स३आ३उ
 वा३ । उप् । आऽ२यिन्द्रो३पु३हायि ॥(२) उपा । प्रा
 क्षेमधुमतायि३क्षिया २३न्ताः । पूष्ये३मर३यिन्धा३इ३म्मा३क्षा
 यि । त३आ ३ उवा ३ । उप् । आऽ२ यिन्द्रो ३ पु
 क्षायि(३) ॥ १८ * ॥ ११ ॥ २४

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य सप्तमस्याध्यायस्य

सप्तमः खण्डः ११ ॥ ७ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन् ।

पुमर्थांश्चतुरो देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥ ७ ॥

॥ इति चतुर्थस्याह्नः प्रपाठकः ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्तक-श्रीवीर-

बुक्क-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणाचार्य्येण

विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे

उत्तरायन्ये सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

* क० गा० १प्र० २ख० १८सा० ।

† 'षष्ठमहः समाप्तः । षष्ठ्यात्तच्छः समाप्तः'—इति वि० ।

‡ 'इति चतुर्थप्रपाठकस्य प्रथमाह्नः'—इति वि० पदकारादिमूलप्रत्ययसम्मतस्य ।

^{२ २ १ २} धाराय^२ औ^२ हो । ^{२ २ १} ध्वो^२ अध्वरायि । ^{२ २ २} भ्राजानया^२ । ^१ तायि

^{२ ४} गा^२त्र्या^२प्र^२यू^२६^२५^२६^२ : (३) ॥ ६ * ॥ [४]

^{२ २ २} ॥ रयिष्ठम् ॥ ^{१ २ २} अभीनोवा । ^१ जसाता^२माम् । ^१ औ^२त्र

^{२ २} हो^२वा । ^{१ २} रयिमर्ष^{१ ३ १ १ १ १}गतस्य^२ , ^२ हार^२३४५म् । ^१ रयिमर्षा । ^१ शना

^२ स्य^{१ २ २} उ^{१ २ १}हाम । ^{२ ३ १ १ १ १ १ २} औ^२त्रहो^२वा । ^२ इन्दो^२सह^२स्र^२भर्ण^२सा^२३४५म् ।

^२ इन्दो^{१ २}सहा । ^२ स्वभा^{१ २ २}र्णा^{१ २ २}साम् । ^१ औ^२त्रहो^२वा । ^१ तुविद्यु ।

^{२ २ १ ३ १ १ १ १ १} न्नि^२भा^{१ २ २}सहा^{१ २ २}र^{१ २ २}३४५म् । ^{१ २ २} तुविद्यु^{१ २ २}न्नाम् । ^{१ २ २} विभा^{१ २ २}सा^{१ २ २}उ^{१ २ २}हाम् ।

^{१ २ २} औ^२त्रहो^२वा ॥ (१) ^{२ २} वयन्ते^{१ २ २}त्रा । ^{१ २ २} स्यरा^{१ २ २}धा^{१ २ २}सः । ^१ औ^२त्र

^{२ २} हो^२वा । ^{१ २ २ २} वसो^{१ ३ १ १ १ १ १}र्वसो^{२ २}पुरु^{२ २}स्य^{२ २} , ^{२ २} हार^{२ २}३४५ः । ^{२ २} वसो^{२ २}र्वसा^{२ २}उ

^{१ २ २} पुरु^{१ २ २}स्य^{१ २ २} उ^{१ २ २}हाः । ^{१ २ २} औ^{१ २ २}त्रहो^{१ २ २}वा । ^{१ २ २} निने^{१ २ २}दि^{१ २ २}ष्ठ^{१ २ २}त^{१ २ २}मा^{१ २ २}इ^{१ २ २}षा^{१ २ २}ः ।

^{१ २} निने^{१ २}दि^{१ २}ष्ठा । ^{१ २ २} तमा^{१ २ २}त्रा^{१ २ २}यि^{१ २ २}षाः । ^{१ २} औ^{१ २}त्रहो^{१ २}वा । ^{१ २} स्याम

^{२ २ २ २ २} सु^{१ १ १ १ १ १ १}न्ने^{२ २} ते^{२ २} अ^{२ २}धि^{२ २}गा^{२ २}र^{२ २}३४५उ । ^{२ २ २} स्याम^{२ २ २}सु^{२ २ २}न्नायि । ^{२ २ २} ते^{२ २ २}त्रा^{२ २ २}ध्रा^{२ २ २}यि

* क० गा० प्र० १ अ० ६ सा० ।

यस्य निःश्वसितं वेदा गो वेदेभ्याऽखिलं जगत् ।
निर्ममे तमहं वन्दे दिव्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ ८ ॥

॥ अथाष्टमाध्यायआरभ्यते * ॥

तत्र,

प्रकाव्यमिति प्रथमे खण्डे—

द्वादशर्चैः[†] प्रथमे सूक्ते—

प्रथमा ।

१ २२३१२ ३२
प्रकाव्यमुशनेवब्रुवानो

३२३१३ १२
देवोदेवानाञ्जनिमाविवक्ति ।

१२ १ २ २२
मद्दिव्रतःशुचिवन्धुःपावकः

३१२३ २ ३२२८३१२
पदावराहोअभ्येतिरेभन् ॥ १ ॥

“उशनेव” एतन्नामक ऋषिरिव “काव्यं” कवि-कर्म स्तोत्रं
“ब्रुवाणः” उच्चारयन् “देवः” स्तोता “देवानाम्” इन्द्रादीनां
“जनिमा” जन्मानि “प्र विवक्ति” प्रकर्षेण ब्रवीति [वच परि-

० ‘इदानीं इन्द्रोमां वारयः । ते च त्रयः ब्यूढं चन्द्रस्कातुष्टुमः प्रतिपदो भवन्ति
विष्टुमां लोकजगत्यः जगतीनां गायत्र्याः । ब्राह्मणेन ऋषय उक्ताः’—इति वि० ।

† ‘प्रकाव्यमुशनेव ब्रुवाण इति द्वादशर्चाभवति । चतुर्विंशत्सौमिकर्चैः दसहः’
—इति वि० । द्वादशर्चाः षण्डइति यावत् ।

‡ इ० षा० १, १, ४, २ (१ भा० १०८४०) = सू० वे० ७, ४, १२, २ ।

गा । औश्होश्वा ॥ (२) परिस्थस्वा । नोआक्षाश्वात् ।

औश्होश्वा । इन्दुरव्येमदच्युता २३४५ः । इन्दुरव्यायि ।

मदाच्युताः । औश्होश्वा । धारायजर्द्धाअध्वराशयि ।

धारायज । ध्वाआध्वाश्वायि । औश्होश्वा । भ्राजा

नयातिगव्ययूः । भ्राजानया । तिगाव्यायूः । औश्

होश्वा । औश्होश्वा । ईश्या । ईश्या ३४ । चा ।

हाउवाश् । ऊश् २३४पा(३) ॥ ७ * ॥ [५]

॥ औदलम् ॥ अभीनोवा । जासा रतमाम् । रयि

मर्षाश् । शातस्य २३४हाम् । इदोसद्वा । स्वाभारण

साम् । तुवायिद्य २३न्नाश्म् । वारश्शयिभाश् । सा ३४५

होइप्रइहायि ॥ (१) वयन्ते आ । स्याराश्धसाः । वसो

वसाश्उ । पूरुस्य २३४हाः । निनेदिष्ठा । तामाश्इषाः ।

भाषणे (अदा० प०) व्यत्ययेन विकरणस्य झः (३, १, ३८),
 “बहुलञ्छन्दसि (७, ४, ७८)”—इत्यभ्यामस्येत्वम्], “महि-
 व्रतः” प्रभूतकर्मा, “शुचिबन्धुः” [वध्नन्ति शत्रूनिति बन्धूनि
 तेजांसि बलानि वा] दीप्ततेजस्कः, “पावकः” पापानां शोधकः,
 “वराहः” वरश्च तदहश्च वराहः [“राजाहः सखिभ्यष्टच्
 (५, ४, ८१)”—इति टच् समासान्तः ; तस्मिन्नहनि अभिषूय-
 माणत्वेन तद्दान् ; अर्ग आदित्वान्मत्वर्थीयोऽच् (५, २, १२७)]
 तादृशः सोमः “रेभन्” रेभनं शब्दं कुर्वन्, “पदा” पदानि
 पात्राणि “अभ्येति” अभिगच्छति ; यद्वा, यथा कश्चन वराहः
 पदा पादेन भूमिं विक्रममाणः शब्दं करोति तद्वत् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ २ ७ १ २ ३ २३ ३

प्रद्वत्सासस्तृपलाः वग्मुमच्छाः

२३ ३ १ २

मादस्तं वृषगणा अयासुः ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २

अङ्गोषिणः स्यवमानसखायो

३ १ २ ३ १ २ २ ३ २

दुर्मर्षवाणमप्रवदन्ति साकम् ॥ २ § ॥

● “तृपलं”—इति

† “मन्युम्”—इति

‡ “आङ्गोष्य”—इति

¶ “साकं प्रवदन्ति वाणम्”—इति च

§ सू० वे० ७, ४, १३, ३ ।

शब्द-पाठाः ।

^{२२ १ २ १ ४ २ ५}
स्यामसु^२म्ना^३यि । ते^२श्चा^३ । धा^३४^५यिगो^६हायि ॥ (२)

^{१२ १ १ २ २ २ १ २}
परिस्य^३स्वा । नो^३अ^२श्नरात् । इ^३न्दुर^३व्या^३यि । मा^३द

^{३ ५ १२२२ १ १ २२२२}
च^२३^४ताः । धारा^३य^३ज । ध्वो^३अ^२र्ध्वरा^३यि । भ्रा^३जाना

^{२ १ ४ २ ५}
र^३या^३ । ता^२र^३यिगा^३ । व्या^३४^५यो^६हायि (३) ॥ ८ * ॥ [६]

^{३ २ २ ४ २ ५ २}
॥ श्या^३वा^३श्व^३म् ॥ अ^३भा^३श्शि^३यि । नो^३श्वा । ज^३सा । ता

^{४ ५ १ २ १}
श्म^३म् । ए^३हिया । रा । यि^३मर्ष^३णा । त । स्यु^३हा^३र^३म् ।

^{१२ २ १ २ ४ ५ २२}
ए^३हिया^२ । इ^३न्दो^३स^३हा^३स्त्रा^३श्भा^३ । णा^३२^३४^५मा^३म् । ऐ^३हा

^{१२ १ २ ४ २}
र^३यि । ए^३हिया^२ । तु^३वि^३द्यु^३मा^३वा^३श्शि^३यि^३भा^३ । सा^३४^५हो

^{५ ३२ २ ४ ५ २ ४}
ह^३हायि ॥ (१) वया^३श्श^३म् । ते^३श्चा^३ । स्य^३रा । धा^३श्मः ।

^{५ १ २ २ १ १ १२}
ए^३हिया । वा । सो^३र्व^३सो^३पू । रु । स्यु^३हा^३रः । ए^३हिया

^{२ १ २ ४ ५ २२}
र । नि^३नि^३दि^३ष्टा^३ता^३श्मा^३ । आ^३र^३४^५यि^३षाः । ऐ^३हा^३र^३यि ।

^{१२ २ १ २ ४ २}
ए^३हिया^२ । स्या^३म^३सु^३म्ना^३यि^३ते^३श्चा^३ । धा^३४^५यि^३गो^६

* ऊ० गा० ५५० १ च० ८ मा० १

“हंसासः” शत्रुभिर्हन्यमाना हंसाइव आचरन्ती वा*
 “वृषगणाः” एतन्नामका ऋषयः† “अमात्” शत्रूणां बलात्
 त्रासिताः सन्तः “तृपला” तृपलं [सुपां सुलुगिति सोराकारा-
 देशः (७, १, ३६) । तृपल-शब्दः क्षिप्र-वाची, तदुक्तं यास्केन
 —“तृपप्रहारी क्षिप्रप्रहारी (निरु० नै० ५, १२)”—इति]
 क्षिप्रं प्रहारिणः‡ “वग्नुम्” अभिषव-शब्दम्¶ “अच्छ” अभि-
 लक्ष्य§ “अस्त” यज्ञगृहं “प्रायासुः” प्रायामिषुः प्रगच्छन्ति ।
 ततः “सखायः” स्तुत्य-स्तोत्रत्व-लक्षणैः सम्बन्धेन सखिभूताः
 स्तोतारः “अङ्गोषिणं” सर्वैरभिगन्तव्यं॥ [यदा, अङ्गोषिणं
 स्तोत्रार्हं], “दुर्म्हेष” शत्रुभिः दुर्धरं दुःसहम् ; एवंविधं
 “पवमानं” सोमम् उद्दिश्य “वाणं” वायुविशिषं** “साकं” सहैव
 “प्र वदन्ति” प्रवादयन्ति तदुपलक्षितं गानं कुर्वन्तीत्यर्थः ॥ २ ॥

* ‘हंसासः—आदित्य-रश्मयः’—इति वि० ।

† ‘वृषगणाः—मेत्तारः मङ्गलाः’—इति वि० ।

‡ तृपला—लोक-वयस्य पालकाः—इति वि० । “योभो वेन्दी वा”—इति
 निरु० नै० ५, १२ ।

¶ ‘वग्नु’—बलम्—इति वि० ।

§ ‘अच्छ’—आप्तम्—इति वि० ।

॥ ‘अङ्गोषिणम्—उप दाने दीप्तौ च * * * दीप्तं सोमं’—इति वि० ।

** ‘वाणं—वादित्र-विशिषम्, यथा वाणस्य शततन्त्रौकस्य जायते शब्दः तद्वत्
 सोमस्य जायमानस्य महान् शब्दः’—इति वि० ।

^५ चायि ॥ (१) ^{२ २} पराश्शयि । ^{२ ५ ४} स्याश्स्ता । ^{९ ४} नोअ । चाश्शत् ।
^५ एहिया । ^१ आयि । ^२ दुरव्येमा । ^२ द । ^१ च्त्ताः । ^{१२} एहिया
^{२ २ १ २ ५} २ । ^५ धारायजङ्घिश्चाश्श । ^{२ २} धाश्शरायि । ^{२ २} ऐहा रयि ।
^{१२} एहिया २ । ^{२ २ १ २ ५} भ्राजानयाताश्शयिगाश्श । ^{२ ५} व्याश्श ४ ५ योईहा
 यि(३) ॥ १५ * ॥ [७]

^{२ २ २ २} ॥ आन्धीगवम् ॥ ^० अभीनोवाजपाश्शतामाम । ^१ रयिम ।
^० षशाश्शता । ^१ जम्माश्शश्श । ^{१ २ २ १ १ १ १} स्पृहमिन्दोसहस्रभर्णिसार
^{१ १ १} ३४५म् । ^{१ ०} त्वाश्शुवा । ^१ द्यञ्जनाम् । ^२ वाश्शयिभा । स
^१ हाम् । ^{४ ४} औश्शहोवा ॥ (१) ^{२ २} वयन्ते अश्वराश्शामाः । ^{१ २} वसो
^२ व । ^{१ २} सोपूरश्शु । ^१ जम्माश्शश्श । ^{१ २ २ २ २} स्पृहोनिनेदिष्ठतमा
^{३ २} इपाश्शः । ^{२ २} स्थामाश्शुवा । ^१ सूरम्नायि । ^२ तेश्शआ । धि
^१ गा । ^{२ ५ ५} औश्शहोवा ॥ (२) ^{२ २ २} परिस्थस्वानोआश्शारात् । ^१ इन्दु

अथ तृतीया ।

१ २ ० १ २ ३ ३
सयोजन*उरुगायस्यजूतिं

१ १ २ ३ १ २ २
वृथाक्रीडन्तम्मिमतेनगावः ।

१ १ २ ३ १ २ ३
परीणसङ्कणुतेतिग्मशृङ्गो

१ ३ २ २ १ ३ ३ १ २ २ २
दिवाहरिर्दृष्टेनक्तमृजः ॥ ३ ५ ॥

“सः” सोमः “उरुगायस्य” बहुभिः स्तुल्यस्य आत्मनः‡
“जूतिं” गतिं॥ “योजते” युनक्ति अन्तरिक्षे प्रेरयति । “वृथा
क्रीडन्तम्” अनायासेन विहरन्तं गच्छन्तं सोमं “गावः” अन्यो
गन्तारः “न मिमते” न परिच्छिदन्ति मातुं न शक्नुवन्तोत्यर्थः ।
किञ्च “तिग्मशृङ्गः” [शृण्वन्ति हिंसन्ति तमांसीति शृङ्गाणि
तेजांसि] तोक्ष्यन्तेजस्तः “परीणसं” [बहुनामैतत् (निघ० ३,
१, ७) बहुविधं तेजः‡ “सङ्कणुते” करोतु अन्तरिक्षे वर्त्तमानो
यः सोमः “दिवा” अहनि “हरिः” हरितवर्णः “दृष्टे” दृश्यते

* “संयोजन” — इति ऋ० पाठः ।

† ऋ० वे० ७, ४, १२, ३ ।

‡ “उरुगायस्य—बहुविधस्य गानस्य”— इति व० ।

॥ “जूतिं—प्रतिशब्दम्”— इति वि० ।

§ “परीणसं—परि समन्ताद् गावो नीयन्ते परीणसः, तम्”— इति वि० ।

^२ र । ^२ व्येमा^२३दा । ^१ ऊ^२म्मा^२३१२ । ^{१ २ २ २ २ २ २ २ २} च्युतो^२धाराय^२ज^२ड्वी

^{२, ३ २} अध्वरा^२शयि । ^{२ २} भ्राजा^२उवा । ^१ ना^२रया । ^२ ता^२३यिगा ।

^१ व्ययूः । ^{४ ५} औ^४२३होवा । ^४ हो^४पूई । ^१ डा(३) ॥ १६ * ॥ [८]

॥ ^{२ २ २ २} निषेधम् ॥ ^{२ २} अभी^२नावाजा^२३सात^२माम् । ^{१ २} रयायि^१म

^{१ २ १} र्पा । ^{१ २} शत^१स्पृ^२दा^२रम् । ^{१ २ ४ ५ २} इहा^१३ । ^{२ ४ ५ २} आयि^२न्दो^२३सा^२हा । ^२ हा

^{३ ५ २ १ २} हो^३२३४हा । ^{१ २ १ २ ४} सभ^१र्णा^२२३साम् । ^{१ २ ४} इहा^१३ । ^४ त्वा^४३यि^४द्य

^{५ २, ३ ५ ३ २ ४} न्नाम् । ^{२ ३ ४} हा^२हो^३ २ ३ ४ हा । ^{३ २ ४} विभा^३३सा^४पू^४हा^४ई^४पू^४ई^४म् ॥ (१)

^{२ २ २ १ २ १ २ १} वयन्ते^२ अस्या^२३रा^२३ध^२साः । ^{२ १} वसो^२र्वसा^२उ । ^{२ १} पुरु^२स्पृ^२हा^२रः ।

^{१ २ १ २ ४ ५ २, ३ ५ २ २ १} इहा^१३ । ^{१ २ ४ ५ २, ३ ५ २ २ १} नायि^१ने^२३दा^२यि^२ष्ठा । ^{२, ३ ५ २ २ १} हा^२हो^३२३४हा । ^{२ २ १} तमा^२आ

^{२ १ २ १ २ ४ ५ २, ३ ५} ३यि^२षाः । ^{२ १ २ ४ ५ २, ३ ५} इहा^१३ । ^{२, ३ ५} स्या^२मा^२३मू^२न्ना^२यि । ^{२, ३ ५} हा^२हो^३२३४हा ।

^{३ २ ४ २ २ २} ते^३आ^२३ध्रा^२पू^२यि^२गा^२ई^२पू^२ई^२उ ॥ (१) ^{२ २ २} परि^२स्य^२स्नानो^२३अ^२चरा^२त् ।

^{१ २ १ २ १ १ २ १ २ ४ ५} इन्दुर^१व्या^२यि । ^{२ १} मद्^२च्यु^२ता^२रः । ^{१ २ १ २ ४ ५} इहा^१३ । ^{४ ५} धारा^४३या^४ज ।

* क० गा० १२प्र० १ख० १६सा० । | "निषेधः" - इति ख० पु० पाठः ।

न प्रकाशत इत्यर्थः, “नक्त” रात्रौ तु “ऋजः” ऋजुगामी*
विश्वष्टः प्रकाशयुक्तो दृश्यते† ॥ [दृश्ये—दृशेः कर्मणि लिटि
रूपम् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

२ ३ ३ १ १ ३ १ २ ३ १ २ १ १ १
प्रस्नानासोरथाइवार्वन्तो नश्रवस्यवः ।

१ २ ३ १ २
सोमासोराये अक्रमुः ॥ ४ ॥

“स्नानासः” अभिषव-वेलाया सुपरवेषुणा शब्दं कुर्वन्तः
“सोमासः” सोमाः “रथा इव” यथा शब्दं कुर्वन्तो रथाः तथा,
“श्रवन्तो न” यथा शब्दं कुर्वन्तो अश्वाः तथा, “श्रवस्यवः”
शत्रुभ्यः सकाशाद्ब्रमिच्छन्तो “राये” यजमानानां धनाय
“प्राक्रमुः” प्रगच्छन्ति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

३ ३ ३ १ २ ३ १ २ १ २
द्विन्वानासोरथाइवदधन्विरेगभस्योः ।

१ २ ३ १ २
भरासःकारिणामिव ॥ ५ ॥

* ‘ऋजः—ऋ गतौ नक्तञ्चो भवति’—इति वि० ।

† ‘एतदुक्तं भवति—दिवामभिषक्तः सोमो रात्रिपर्यायेषु पुनर्निषिष्यते, योऽभिषवं करोति तस्याद्यं दोषः सम्पद्यते’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ७, २५ ।

॥ शूपस्य गर्भा उपरवा उच्यन्ते । तद्विधायकश्चेत् कात्यायन-सूत्रम्—“द्वि-
कस्नानसोऽधः प्रसंगं खनत्युपरवानाद्यादि करोत्यवटवदिति (८, ४, १५)” । यथा
शूपस्यावटः क्रियते तथात्राप्युपरवानामकांस्तुरो गर्भानभिस्त्रीकार मारभ्य परिच्छेदन
पूर्वकं कुर्थादिति च तदर्थः । १ ऋ० वे० ६, ७, २५ ।

^{२, ३} ^३ ^{२२} ^१ ^२ ^{१ २} ^{१ २}
हाहोर३४हा । धोअध्वार३रायि । इहा३ । भ्राजा

^{४ ५} ^{२, ३} ^५ ^{३ २} ^४ ^{३ १ १}
३नाया । हाहोर३४हा । तिगाइव्याप्रयू६पु६ः । हेर३

११

४५(३) ॥ १२ * ॥ [८]

^५ ^२ ^{४ ५ ४ २} ^५ ^{२ १} ^{२ १}
॥ साध्रम् ॥ अभीनोश्वाजसातमाम् । रयायिमर्षा

^{३ २} ^३ ^५ ^{१ २ २ १} ^{२, ३ १ १}
२ । शता३४५ । स्पृ२३४हाम् । इन्दोसहस्रभणसा३३

^{१ १} ^{१ २, ३} ^५ ^{१ २, ३} ^५ ^४
४५म् । त्वाओर३४वा । द्यून्नाओर३४वा । विभापु

^५ ^२ ^{४ ५ ४ २} ^५ ^{२ १} ^{२ १}
सहाम् ॥(१) वयन्ते३अस्यराधसाः । वसोर्वसा २ उ ।

^{३ २} ^३ ^५ ^{१ २} ^२ ^{२, ३ २} ^२
पुह्र३४५ । स्पृ२३हाः । निनेदिष्ठतमाइषाः । स्यामा

^३ ^५ ^{१ २, ३} ^५ ^{४ २}
ओर३४वा । सून्नाओर३४वा । तेआप्रधिगाउ ॥(२)

^५ ^२ ^{४, ५ ४ ४} ^५ ^{२ १ २ १} ^{३ २}
परिस्था३स्वानोअक्षरात् । इन्दूरव्यारयि । मदा३४५ ।

^३ ^५ ^{१ २ २ २ १ २ २ २ ३ २} ^{२, ३}
च२३४ताः । धारायजुर्हीअध्वरा३यि । भ्राजाओर३४

वा । ^५नाया^{१ २ ३}ओर^५ ३४ वा । ^४तिगा^४ ^४पु^४ व्ययूः । ^४हो^४पुई ।

डा(३) ॥ १३ * ॥ [१०]

॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ ^{४ ३}अभाऽ^{४ २ ४ र}पुयिनः । ^{४ २ ४ र}वाज्ञा^{४ २ ४ र}ज्ञाता

^५माम् । ^१रायिमर्षा । ^{२ १ २ २}शा^{१ १}तास्य^{१ १}हृहाम् । ^{१ १}इन्दो^{१ १}रस ।

^२हस्रा^१र^{२ २}भा । ^{२ २}ऊ^१म्मायि । ^१णा^१ज्ञाम् । ^१त्व^१विद्यु^१न्नि^१विभा

^{३ २}स^{१ २}हाउ ॥ (१) ^{१ २}हावा । ^{१ २ २ २}यन्ते^{१ २}अस्य^{१ २}राध^{१ २}सोव^{१ २}सोर्वसाउ ।

^{२ १ ३ २}पू^{१ १}रुह^{२ १}स्य^{२ १}हृ^{२ १}हाः । ^{१ १}निने^{२ १}र^{२ १}दि । ^{२ १}ष्ठ^{२ १}तार^{२ १}ज्ञमाः । ^{१ १}ऊ^{१ १}म्मायि ।

^{२ २}आ^{१ २} ३ यिषाः । ^{१ २ ३ २}स्याम^{१ २}सु^{१ २}न्ने^{१ २}ते^{१ २}आ^{१ २}र^{१ २}धिगाउ ॥ (२) ^{१ २}गोपा ।

^{१ २ २}रि^{२ १ २ २}स्य^{२ १ २ २}स्वानो^{२ १ २ २}अ^{२ १ २ २}त्तर^{२ १ २ २}दि^{२ १ २ २}न्दुर^{२ १ २ २}व्यायि । ^{१ २}मा^{१ २}र^{१ २}दा^{१ २}च्य^{१ २}ज्ञताः । ^{१ २}धा

^{१ २}रा^{१ २}श्रियः । ^{१ २}ऊ^{१ २}र्ही^{१ २}र^{१ २}ज्ञा । ^{१ २}ऊ^{१ २}म्मायि । ^{१ २}ध्वा^{१ २}श्रायि । ^{१ २}भ्राजा

^{२ ३ २}नया^{१ १ १}तिगा^{१ १ १}र^{१ १ १}व्ययाउ । ^{१ १ १}वा^{१ १ १}३४^{१ १ १}पु(३) ॥ १४ † ॥ [११]

* ऊ० गा० १७प्र० १४० १३सा० ।

† ऊ० गा० १७प्र० १४० १४सा० ।

॥ स्वारकौत्सम् ॥ ^{२ २ २ २} अभिनोवाजाश्सातमाम् । ^{२ २} रयि
^{२ २ २} मर्षशताशस्यृश्हाम् । ^२ इन्दोसहाश् । ^{२ १ २} स्वाश्भाणाश्साम् ।
^१ आऽरयि । ^{३ ५} तुविद्युम्नोश्श्हायि । ^{३ २ ३} विभाश्सापुर्हाद्पुद्म ॥ (१)
^{२ २} वयन्ते अस्याश्श्राधसाः । ^{३ २ २ २ २} वसोर्वसोपुर्हृश्श्हाः । ^२ निजे
^{२ १ २} दिष्टाश् । ^२ ताश्माआश्श्रियाः । ^१ आऽरयि । ^{२ ३} स्यामसुम्नो
^५ रश्श्हायि । ^{३ २ ४} तेआश्ध्रापुयिगाद्पुद्म ॥ (१) ^२ परिस्यस्वा
^२ नोश्अक्षरात् । ^{१ २ २ २ २} इन्दुरव्यमदाश्च्युश्ताः । ^{२ २} धारायजश् ।
^{२ १ २ २} ध्वोश्आध्वाश्श्रायि । ^१ आऽरयि । ^{२ २ ३ ५} भ्राजानयोश्श्हायि ।
^{३ २ ४} तिगाश्व्यापुयूद्पुद्मः (३) ॥ १८ * ॥ [१२]

॥ कार्तियशमम् ॥ ^{२ २ २} अभोश्हाहाउ । ^{३ ५ २} नोश्श्हावा । ^२ ज
^{१ २ २ ४ ५} साओश्श्हाश्शतामाम् । ^{२ २ २ २} रयायिमोश्श्हाश्श्रियि । ^{४ ५} आपर्धाद् ।
^५ हाउवा । ^{२ १} शतस्यृहाश्मम् । ^{१ २ १ २} उपा । ^{२ २} इन्दोसहस्रभाश्श्रा

^२ ३साम् । ^{१ २ २} तुवञ्चौश्चोश्चि । ^{४ ५} द्यूम्नाद्दम् । ^५ द्वाउवा । ^२ वि

^{२ १} भासद्धम् । ^{३ १ १ १ १} उपा२३४५ ॥ (१) ^{२ ४} वयञ्च्हाच्हाउ । ^३ ते २ ३ ४

^५ आ । ^{१ १ २ २} स्यराञ्चौश्चोश्चि । ^{४ ५} धासाः । ^{२ १ २ २} वसाञ्चौश्चोश्चि । ^२ यि ।

^{४ ५} वासाद्दउ । ^५ द्वाउवा । ^{२ १} पुरुस्पृहारः । ^{१ २} उपा । ^{१ २} निनेदि

^{२ २ २} षतमाश्चाश्चिपाः । ^{२ १ २ २} स्यामाञ्चौश्चोश्चि । ^{४ ५} सूम्नाद्दहायि ।

^५ द्वाउवा । ^{२ २ १ २} तेञ्चधिगो । ^{३ १ १ १ १} उपा२३४५ ॥ (२) ^{२ २ २} परीच्हाच्हाउ ।

^{३ ५} स्या२३४खा । ^{२ २ १ २ २} नोञ्चाञ्चौश्चोश्चि । ^{४ ५} चारात् । ^{२ १ २ २} इन्दूरौश्चोश्चि

^{२ ५} यि । ^५ आव्याद्दयि । ^{२ १} द्वाउवा । ^{१ २} मदच्युतारः । ^{१ २} उपा ।

^{१ २ २ २ २ २} धारायजर्द्धीञ्चाश्चि । ^{२ १ २ २} भ्राजाञ्चौश्चोश्चि । ^{४ ५} नाया

^५ द्द । ^{२ १} द्वाउवा । ^{३ १ १ १ १} तिगव्ययूः । ^{२ २ २} उपा२३४५ (३) ॥ १० * ॥ [१३]

^{२ २ २} ॥ त्रीतन्त्वाद्द्रीसामः ॥ ^२ अभीनोवा । ^२ जसाश्चतमाम् ।

^{१ २ २} रयायिमर्षाश्चिताश्चि । ^२ ए३ । ^{२ ३ २} स्पृहमा । ^{१ २ २} इन्दोसच्हाश्चिभा

* ज० गा० १ द्द० १ च० १० सा० । † “त्रितन्त्वाद्द्री सामः”—इति ख० पु० पाठः ।

३ । ए३ । ए३३ । ए३३३ । तुवायिद्य, म्ना३विभा३ । ए३ ।

२३२
सहमा(१) ॥ ८ * ॥ [१४] १६

अथ तृतीयसूक्ते —

प्रथमा ।

१२ ३१ २३२ ३२३२ २ २ २ १२ २२
पवस्वसोममहांसमुद्रः पितादेवानां विश्वाभिधाम ॥ १ ॥

हे “सोम ! ” “महान्” “देवेभ्यो” दीप्यमानत्वेन महत्व-
युक्तः, “समुद्रः” समुन्दनः यस्मात् समुद्रवन्ति तादृगः, “पिता”
सर्वेषां पालयिता त्वं “देवानां” “विश्वा” विश्वानि सर्वाणि
“धाम” धामानि शरीराणि “अभि” लक्ष्य “पवस्व” चर ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३१२ ३१२ ३१२ २२२ २
शुक्रः पवस्वदेवेभ्यः सोमदिवे पृथिव्यैश्च प्रजाभ्यः ॥ २ ॥

हे “सोम ! ” “शुक्रो” दीप्तः त्वं “देवेभ्यः” देवार्थं
“पवस्व” चर । किञ्च “दिवे पृथिव्यै” च द्यावापृथिवीभ्याञ्च
ततः “प्रजाभ्यः च” “गं” सुखं कुरु ॥

“प्रजाभ्यः”-“प्रजायै”—इति पाठो ॥ २ ॥

* ऊ० गा० १२ प्र० २ अ० ८ मा० ।

† ऊ० आ० ५, १, ५, ३ (१ भा० ८०३ अ०) = ऊ० वे० ७, ५, २०, ४ ।

‡ ऊ० वे० ७, ५, २०, ५ ।

अथ तृतीया ।

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ २ ३ १ २
 दिवोधर्त्तासिष्णुक्रःपीयूषःसत्येविधर्मन्वाजीपवस्व ॥३*॥१७

हे सोम ! “शुक्लः” दीप्तः “पीयूषः” पातव्यः त्वं “दिवः”
 द्युलोकस्य “धर्त्ता” धारकः “असि”, “वाजी” बलवान् स त्वं
 “सत्ये” सत्यभूते “विधर्मन्” विधर्मणि [विविधानि कर्माणि
 ऋत्विजो कुर्वन्ति यस्मिन् ; यद्वा, विविधं सोमादि-हविषां धार-
 केऽस्मिन्] यज्ञे “पवस्व” चर ॥ ३ ॥ १७

२ २ १ २ २ १ २ २ १ २ ३
 ॥ धर्मम् ॥ औहोश्वा । औहोश्वा । औहोश्वा

५ ५ १ २ २ १ २ २ २ १ २ २ १ २
 २३४ औहोश्वा । पवस्वसोममहान्समुद्राशः । पितादे २

१ २ २ २ १ २ १ २ २ २ २ १ २ २ २ २
 वाना रविश्र । उतिवामार ३४५ ॥(१) षुक्रःपवस्वदेवेभ्य

२ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ १ २ २ २ २
 सोमार ३४५ । दिवेप्रथिव्यैश्चप्रजाभ्यार ३४५ः । दिवो

२ २ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 धर्त्तासिष्णुक्रःपीयूषार ३४५ः । सत्येविधर्मन्वाजीपवस्वा

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 २३४५ ॥(१) पवस्वसोमार ३४५ । महान्समुद्राशः । पिता

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 दे रवानार ३४५म् । विश्वाभिधामार ३ ४ ५ ॥(२) षुक्र

^{२ ३ ११११ २२१२ २२३ ११११ २१२ २ ९}
 पवस्वार३४४ । देवेभ्यःसोमार३४५ । दिवेपृथिव्या१यि ।
^{२१२ ११११ २१२२१२३ ११११ २१२२१२}
 शञ्चप्रचाभ्यार३४५ः । दिवोधर्त्तासौर३४५ । शुक्रःपीयू
^{११११ २१२ ४ २ २२१२ २३ ११११ १}
 षार३४५ः । सत्येविधर्म्मा१न् । वाजीपवस्वार ३ ४ ५ ।
^{२२ २ २ १ २ ५ ५ २ १}
 औहो३वार । औहोरवार३४औहोद्वा । ए३ । धर्म्मा
^{१११}
 र३४५(३) ॥ ८ * ॥ [१]

^{२ २ १ २ १}
 ॥ आन्धीगवम् ॥ पाश्वास्त्रा । सौर३मा । ऊम्मार
^{१२ २१ २१२२२२३ ११११ १ २}
 १२२ । महान्त्समुद्रःपितादेवानार३४५म् । वायिश्वा३
^{२ १ २ १ २ ४ ५ ४}
 उवा । भार३यिधा । मा । औ३होवा । होपुई ।
 डा(३) ॥ ८ * ॥ [२] १७

इति सामवेदार्थप्रकाशि उत्तरायन्यस्य नवमस्याध्यायस्य

अष्टमः खण्डः ॥ ८ ॥

* ऊ० गा० ५ प्र० १ अ० ८ मा० ।

† ऊ० गा० २२ प्र० ३ अ० ८ मा० ।

‡ 'यज्ञायज्ञीधमग्निष्टोमसाम,'—इति वि० ।

अथ नवम-खण्डे*—

प्रेष्ठवद्विति वृचात्मकं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१० ३ १ १ ३ ३ ३ १ २ ३ ५
प्रेष्ठ्वो अतिथिं स्तुषेमिन्नमिवप्रियम् ।

१३ १३ १३ १३ १३
अग्नेरथन्नवेद्यम् ॥ १ ॥

हे “अग्ने!” “वः” त्वां [पूजार्थं बहुवचनम्] “स्तुषे” स्तौमि अहमुगनेति शेषः । कीदृशम्? प्रेष्ठम्” अस्माकं स्तोतृणां धन-दानेन प्रियतमम् । “अतिथिं” सर्वैरतिथिवत् पूज्यं [यद्वा, अत सातत्यगमने (स्वा० प०) ऋतन्यञ्जि (उ० ४, २)]—इत्यादिना अतिरिथिन् । सततं देवानां हविः प्रदातुं गच्छन्तम्] “मित्रमिव” सखायमिव “प्रियं” स्तोतुः प्रीणनकरं “रथं न” रथमिव “वेद्यं” वेदो धनं धन-हितं लाभ-हेतुं [यथा स्वाभिमत-लाभाय आश्रयन्ते धन-लाभ-हेतुं रथम्; यद्वा, यथा रथेन धनं लभते तद्वत् स्तोतारोऽनेन धनं लभन्ते, तादृश-धन-लाभ-कारणम्] । हे अग्ने! तस्मै हितं वेद्यं त्वां कर्म-सिद्ध्यर्थम् अहं स्तोता स्तौमीति सम्बन्धः ॥

“अग्ने”-“अग्निम्”—इति पाठौ ॥ १ ॥

* इदानीमुक्त्यमाभानि भवन्ति औशनं प्रथममुक्त्यम्—इति वि० ।

† ख० आ० १, १, १, ५ (१भा० १००पृ०) = ऋ० वे० ६, ६, ५, १ =

य० वे० १३, ५२ ।

अथ द्वितीया ।

१ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २
 कविमिवप्रशंस्यं यन्देवास इति द्विता ।

१ २ ३ २ ३ २
 निमर्त्तौष्ठादधुः ॥ २ * ॥

हे "देवामः" देवाः इन्द्रादयः । "यस्" अग्निं "मर्त्तौषु" मनुष्येषु "इति" वक्ष्यमाण-प्रकारेण "द्विता" द्विधा "न्यादधुः" गार्हपत्याहवनीयात्मकत्वेन द्विधा निहितवन्तः । तत्र दृष्टान्तः— "कविमिव" "प्रशंस्यं" प्रशंसनाहं क्रान्त-कर्माणं पुरुषं यथा द्विधा कार्यद्वये अन्या नियोजयति तद्वत् [यद्वा दिवि पृथिव्यां च निहितवन्तः, भूमौ तु हविराहरणार्थं दिवि तु हविः प्रदानार्थमिति द्वेषं निधानं कृतवन्त इत्यर्थः] । तमग्निं स्तुषे इति पूर्वण सम्बन्धः ॥

"प्रशंस्यं"—"प्रचेतसं"—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २
 त्वं यविष्ठदाशुषोनुः पाक्षिष्टणुक्षीगिरः ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २
 रक्षातोकमुतत्मना ॥ ३ † ॥ १८

* ऋ० वे० ६, ६, ५, २ ।

† 'द्विता नाम ऋषिः'—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, २, ५, २ ।

हे “यविष्ठ” युवतम ! [यद्वा, यैतेस्तृजन्तस्य इष्ठनि*
रूपं देवानां हविषां मिश्रयित्तम !] इन्द्र ! त्वं “दाशुषः”
हविर्दत्तवतः “नृन्” कर्मणां नेतृन् यजमानान् “पाहि” धनानां
दानेन रक्ष [नृःपाहीत्यत्र संहितायां “नृन्पे (८, ३, १०)”—
इति नकारस्य रुत्वम्, “अचानुनासिक (८, ३, २)”—इति
पूर्वस्यानुनासिकः । किञ्च, “गिरः” त्वद्विषयाः स्तुतीः
“शृणुहि”† अषहितः सन् शृणु । “उत” अपिच “त्मना”‡
आत्मनेव “तोकम्” अस्मदीयं “तनय” पुत्रं “रक्ष”॥ पालय
[त्मनेति सर्वत्र सम्बध्यते—आत्मना स्वयमेव रक्ष, त्वदन्यं
पालयितारं न विन्दामः त्वमेवास्मदीयम् ॥

“शृणुही”-“शृणुधि”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १८

॥ गायत्र्यौशनम् ॥ ^{११२१} प्रेष्ठंवाः । अता २ ३ यिथीम् ।

^{११ २ १} स्तौषेमिन्नम् । ^१ इवप्रारक्ष्याम् । ^२ अग्नविराक्ष्याम् । ^१ ना

^२ वारक्ष्या३४३यिदार३४योईद्यायि ॥(१) ^{१ २ १ २} कविमिवा । प्र

^१ श्रसारक्ष्याम् । ^२ यान्देवासः । ^{१ २ २ २} इतिद्वार३ यिता । ^१ नि

* “तुष्टम्वसि”—इति पा० ५, ३, ५६ ।

† “शृणुही”—इति दीर्घः संहितायाम् ।

‡ “मन्त्रेष्वङ्गादिरात्मनः”—इति पा० ६, ४, १४२ ।

॥ संहितायाम्, “रक्षा”—दीर्घात्मः, तत्र द्वाष इति दीर्घः ।

^२ ^२ ^१ ^२ ^१ ^५ ^५
 मात्तीश्चे३ । पूवार३च्चा३३यि । दार३४धोईच्चा ॥ (२)
^{१२} ^१ ^{२१२} ^२ ^१ ^२ ^{१२}
 तुवंयवायि । ष्टढाश्रु३षाः । नृडपाहिष्ट । णुद्दीगा
^२ ^१ ^२ ^२ ^१ ^२
 ३यिराः । रक्षातो३का३म् । जतार३च्चा ३ ४ ३यि ।
^१ ^५ ^५
 त्मार३४नोईच्चायि(३) ॥ ११ * ॥ [१] १८

अथ लृचात्मके द्वितीय-सूक्ते—

प्रथमा ।

^{१२} ^{३१२}
 एन्द्रनोगधिप्रियसत्राजिदगोच्च ।

^{३२३} ^२ ^१ ^२ ^{३१२} ^{२२} ^३ ^२
 गिरिर्नविश्वतःपृथुःपतिर्दिवः ॥ १ १ ॥

हे “प्रिय” स्तोत्रुणां प्रीणनकर ! “सत्राजित्”ः सहतां
 शत्रूणां जितः ! हे “अगोच्च” केनापि गुहितमशक्य ! “इन्द्र !”
 “गिरिर्न” पर्वत इवण “विश्वतः” सर्वतः “पृथुः” पृथुतमः
 “दिवः” स्वर्गस्य “पतिः” ईश्वरस्त्व “नः” अस्मान् “आगधि”
 आगच्छ ॥

* ऊ० गा० ५ प्र० १ अ० २२ मा० ।

† ऊ० आ० ५, १, १, ३ (१ भा० ८०० पृ०) = ऋ० वे० ६, ७, १, ४ ।

‡ ‘सत्राजित् — सदाजित्’ — इति वि० ।

¶ ‘गिरिर्भेधः’ अकारिस्त्व्यापी अथवा गिरयः पर्वताः — इति वि० ।

“प्रियसत्राजिदगोह्य”-“प्रियःसत्राजिदगोह्यः”—इति पाठी,
“विश्वतःसृणु”*-“विश्वतसृयुः”—इति च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १२ २२ ३ २ ३ २ ३ १ २
अभिहिसत्यसोमपाउभेबभूथरोदसी ।

१२ २२ ३ २ ३ १२ २२ ३ २
इन्द्रासिसुन्वतोवृधोपतिर्दिवः ॥ २ ॥

हे सत्य ! “सोमपाः” सोमस्य पातः ! “इन्द्र !” यस्त्वम्
“उभे” “रोदसी” व्यावापृथिव्यौ “अभि बभूथ” सामर्थ्येनाभि
भवसि स त्वं “सुन्वतः” सोमाभिपवं कुर्वतः यजमानस्य “वृधः”
वर्धकः “असि” । “दिवः” स्वर्गस्यापि “पतिः” ईश्वरोऽसि ॥२॥

अथ तृतीया ।

१२ २२ ३ १ २ ३ २ ३ १२ २२
त्वद्दिशश्चतीनामिन्द्रदर्ताः पुरामसि ।

३ २३ ३ १ २ ३ १२ २२ ३ २
हन्तादस्योर्मनोवृधःपतिर्दिवः ॥ ३ ॥ १८

* नैपपाठः क्वचिदप्युपलभ्यते ।

† ऋ० वे० ६, ७, १, ५ ।

‡ “षर्त्ता”—इति सु०-पाठः सायणमध्यतश्च परं बहुसुकविशेषात् पदादि-
पत्यं ऽपि एवमदर्शनाद्योपेक्षणीयम् ।

¶ ऋ० वे० ६, ७, १, ६ ।

हे "इन्द्र !" "त्वं" "शश्वतोर्ना" बद्धीनां "पुरां" शत्रुनग-
रीणां "धर्त्ता असि हि" दारयिता भवसि खलु । किञ्च,
"दस्योः" वृथाकालस्थोपक्षेपयितुरसुरस्य "हन्ता" असि घातको
भवसि "मनोः" मनुष्यस्य यागादि कुर्वतो "वृधः" वृद्धकथासि ।
"दिवः" स्वर्गस्यापि "पतिः" ईश्वरोऽसि ॥ ३ ॥ १८

॥ साम्बर्त्तम् ॥ एन्द्रनो^१ऽगधि^१प्राया । सात्राजित् ।
अगो^१हायौ^२ । हो^२श्वा । गिरायि^१र्नवौ^२ । हो^२श्वा । श्व
ताः । पार^३र्थू^४३४औ^५होवा ॥ (१) अभिहि^१सा^२त्यसो^३मा
याः । जभे^२वभू^३ । थरो^१दा^२सौ^३ । हो^२श्वा । इन्द्रा^१सि
सौ^२ । हो^२श्वा । न्वतः^१ । वार^३र्द्धार^४ ३ ४औ^५होवा ॥ (२)
तुव^१्चिशा^२श्चता^३यिनाम् । आयि^२न्द्र^३दर्त्ता^४ । पुरा^१मा^२सौ^३ ।
हो^१श्वा । हन्ता^२दस्यौ^३ । हो^२श्वा । मनोः^१ । वार^३र्द्धार^४
३४औ^५होवा । पति^१र्दि^२वा^३ १ः (३) ॥ १२ * ॥ [१] १८

अथ तृचात्मके तृतीय-सूक्ते*—

प्रथमा ।

३ २ ३ १ २ २ ३ १ २ २ १
पुराभिन्दुर्युवाकविरमितीजाअजायत ।

१ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २
इन्द्रोविश्वस्यकर्मणोधर्त्तावाजीपुरुष्टुतः ॥ १ † ॥

अथम् “इन्द्रः” उच्यमान-गुणयुक्तो “अजायत” सम्पन्नः ।

कीदृग्गुणकः ? इति तदुच्यते—“पुराम्” असुर-पुराणां “भिन्दुः”
भेत्ता “युवा” कदाचिदपि बली-पलितादि-वार्द्धक्य-रहितः
“कविः” मेधावी “अमितीजाः” प्रभूत-बलः विश्वस्य कर्मणः
छातस्त्रस्य ज्योतिष्टोमादेः “धर्त्ता” पोषकः “वज्री” यजमान-
रक्षणार्थं सर्वदा वज्रयुक्तः “पुरुष्टुतः” बहुविधे तत्तत्कर्मणि
स्तुतः ॥ भिन्दुः—भिदिर् विदारणे (६० प०), कुरित्यनुवृत्तौ
“पृ-भिदि-व्यधि-गृधि-धृषिभ्यः (७० १, २३)”—इति कु-प्रत्ययः,
तस्य “छन्दस्युभ यथा (३, ४, ११७)”—इति सार्वधातुक-सञ्ज्ञायां
“रुधादिभ्यः अम् (३, १, ७८)” मित्त्वादन्यादचः परो भवति,
“अमोरल्लोपः (६, ४, १११)” अनुस्वार-परसवर्णौ “अचः परस्मिन्
पूर्वविधौ (१, १, ५७)”—इति प्राप्तस्य स्थानिवद्भावस्य
“न पदान्तेत्यादिना (१, १, ५८) निषेधः । युवा—यु मिश्रणा-
मिश्रणयोः (अदा० प०) “कनिन्युष्टुषितच्चिराजिधन्विद्यप्रति-

* ‘मारुतं साम’—इति वि० ।

† ६० आ० ४, २, १, ८, (१ भा० ७३३ प०) = ६० वे० १, २१, ४ ।

दिवः (उ० १, १५४)”—इति कनिन् निच्वादाद्युदात्तः (६, १, १८७) । कविः—कु शब्दे (अदा० प०) “अचइरिति (उ० ४, १३८) इः प्रत्ययस्वरः (३, १, ३) । अमितः—अमित-शब्दस्याव्ययपूर्व-पदप्रकृतिस्वरम् (८, २, १) “बहुत्रोहो पूर्वपदप्रकृति स्वरत्वेन” तदेव शिष्यते । विश्वस्य—“अशुप्रुषीत्यादिना (उ० १, १४६) कन्, निच्वा-दाद्युदात्तः (६, १, १८७) । कर्मणा—अन्ये भ्योऽपि दृश्यन्ते (३, २, ०५)”—इति मनिन् नित्स्वरः (६, १, १८७) । धर्त्ता—टच्, किच्वादन्तोदात्तः (६, १, १६५) । वज्रो—मत्वर्थीय इनी (५, २, १२२), प्रत्यय स्वरः । पुरुष्टुतः—“स्तुतस्तोमयोऽच्छन्दसि (८, ३, १०५)”—इति पत्वम् बहुषु प्रदेशेषु स्तुतः “थाथवञ्क्ताज-वित्रक्ताणाम् (६, २, १४४)”—इत्यन्तोदात्तत्वम्, तृतीया-समासे हि थाथादिस्वरापवादः, “तृतीया कर्मणि (६, २, ४८)”—इति पूर्वपदप्रकृतिस्वरः स्यात् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ ३ २ ३ २ ३ १ १ ३ १ २
त्वन्लस्यगोमतोवावरद्रिवो बिलम् ।

२ ३ १ २ २ २ ३ १ १
त्वान्देवा अभिभ्युपस्तुज्यमानास आ विषुः ॥ २ * ॥

[वलनामकः कश्चिदसुरो देवसम्बन्धिनीर्गा अपहृत्य कस्मिंश्चिद् बिले गोपितवान् तदानीमिन्द्रस्तद्धिलं समाहृत्य

* ऋ० वे० १, २२, ५ ।

† 'बलोनाम दानवः, तमभापिधान आभौत्'—इत्यादि वि० ।

तस्माद् बिलाद् गाः निःमारयामास, तदिदमुपाख्यान मिन्द्रो
 बलस्य बलमीर्णोदित्यादि ब्राह्मणेषु मन्त्रान्तरेषु च प्रसिद्धम्,
 तदेतद्वृद्धिं निधायायं मन्त्रः प्रवर्त्तते—]हे “अद्रिवः” वज्रयुक्तेन्द्र !
 त्वं “गोमतः बलस्य” गोभिर्युक्तस्य बलनामकस्यासुरस्य सम्बन्धि
 “विलम्” “अपावः” स्वसैन्यमुखेनापाहतवानसि । तदानीं
 “तुज्यमानासः” बलेन हिंस्यमानाः “देवाः” “अविभ्युषः” त्वद्-
 यया रक्षया बलादभीताः मन्त्रः “त्वामाविषुः” प्राप्तवन्तः ।
 अपेत्यस्य निपातत्वादाद्युदात्तत्वम् (फि० ४, १२) । अवः—वृज्वरणे
 (स्वा० उ०), लङ् सिप्, “इतश्च लोपः (३, ४, ६७)”, “स्वादिभ्यः
 श्रुः (३, १, ७३)”, तस्य बहुलच्छन्दसि (२, ४, ७६)”—
 इति लुक्, गुणो रपरत्वम्, हल्ङ्यादि-लोपः, विसर्जनीयः, अडा-
 गमः । अद्रिवः—अद्रिरस्यास्तोति मतुप्, “छन्दसीरः (८, २,
 १८)”—इति वत्वम्, सम्बोधने “उगिदचामिति नुम् (७, १, ७०),
 हल्ङ्याप्-संयोगान्त-लोपौ, “मतुवसो रुः सम्बुद्धौ छन्दसि (८, ३, १)”
 —इति कत्वम् । विलं—“नब्विषयस्यानिसन्तस्येत्याद्युदात्तत्वम्
 (फि० २, ३) । अविभ्युषः—जि भी भये (जुहो० प०) लिङ्, द्विर्भावः,
 अभ्यासस्य ऋस्व-जश्त्वे, * “कसुय (३, २, १०७)” —इति लिटः
 कसुरादेशः, क्रादिनियमात्, प्राप्त इट् “वस्केकाजाहसाम्
 (७, २, ६७)” —इति नियमान्निवर्त्तते, जसि सर्वनामस्थाने-

* “अविभ्युषः”—इति पाठस्तु न सार्वदिकः, जर्मन्मुद्रितपुस्तके क-पुस्तके च
 “अविभ्युषः”—इति दर्शनात् ।

ऽपि व्यत्ययैर्न भत्वाद् वसोः सम्प्रसारणम्, पर-पूर्वत्वम्, “शासि-
 वसिघसीनाञ्च (८, ३, ६०)”—इति षत्वम्, “अचि ऋ धात्वि-
 त्यादिना (६, ४, ७७) प्राप्तमिड्गादेशं बाधित्वा “एरनेकाच
 (६, ४, ८२)”—इति यणादेशः, नञ्-समासः, अव्यय-पूर्वपद-
 प्रकृतिस्वरत्वम् । तुज्यमानामः—तुजेहिंसार्थात् परस्य कर्मणि
 लटः स्थाने शानच्, “सार्वधातुके यक् (३, १, ६७)”—
 इति यक् तस्माद्दुपदेशादुत्तरस्य लमार्वधातुकस्यानुदात्तत्वम्
 (६, १, १८६), यकएव प्रत्ययस्वरः शिथ्यते । आविषुः—
 अव रक्षणादिषु, अस्माद् गलर्थान्नुडो भिस्तस्य “सिजभ्यस्तविदि-
 भ्यश्च (३, ४, १०६)”—इति जुम्, सिच इडागमः, “आडजा-
 दीनाम् (६, ४, ७२)”—इत्याडागमः, आदेश-प्रत्यययोः (८, ३,
 ५६)”—इति षत्वम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २
 इन्द्रमीशानमोजसाभिस्तोमैरनूषत ।

४ १ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ १ २ ३ १ २
 सहस्रंयस्यरातयउतवासन्तिभूयसीः ॥ ३ * ॥ २०

“स्तोतारः” “ओजसा” बलेन “ईशानं” जगती नियामकम्
 “इन्द्रम्” स्तोमैः” तद्वदादिभिः “अभ्यनूषत” सर्वत्र स्तुवन्ति ।
 “यस्य” इन्द्रस्य “रातयः” धनदानानि “सहस्र” सहस्र-सङ्ख्यो-

पेतानि सन्ति “उत वा” अथवा “भूयसीः”* सहस्र-सङ्ख्याकाः
अप्यधिकाः “सन्ति” । तमिन्द्रमिति पूर्वत्रान्वयः ॥

“स्तोमैः”-“स्तोमाः”—इति पाठौ ॥

इन्द्रम्—“ऋज्जेन्द्रेत्यादिना रन् (उ०२,२८), निच्वादाद्युदात्तः
(६,१,१८७) । ईशानम्—लटः शानच् (३,२,१२४), “अदिप्रभृ-
तिभ्यः शपः (२,४,७२)”—इति धातोरनुदात्तेत्वात् तास्यनुदात्ते-
दित्यादिना (६,१,१८६) शानचोऽनुदात्तत्वम् । ओजसा—
नव्विषयत्वादाद्युदात्तः (फि० २, ३) । स्तोमैः—अर्त्ति-स्तु-
स्वित्यादिना (उ०१,१३७) मन् प्रत्ययः, निच्वादाद्युदात्तः
(६,१,१८७) । अनूषत—णु स्तुतो ; “णो नः (६,१,६५),
सङ्ख्यत्ययेन, भः, तस्य अदादेगः, “ञ्चैः सिच् (३,१,४४),
अस्य धातोः कुटादित्वेन सिचो ङिच्वाद् (१,२,१) गुणा-
भावः, इङ्भावश्चान्दसः, अङागमः । सहस्रं—“कर्दमादो-
नाञ्च (फि० ३, ११)”—इति द्वितीयाच्चरमुदात्तम् । रातयः
—“मन्त्रे वृषेष्टेत्यादिना (३,३,८६) क्तिनउदात्तः । उत—प्रातिप-
दिक-स्वरः (फि० १,१) । वा—चादिरनुदात्तः (फि०४,१६) । सति
—प्रत्ययाद्युदात्तत्वम्, (३,१,३), “तिङ्तिङ् (८,१,२८)”
—इति निघातो न भवति “यहृत्तान्नित्यम् (८,१,६६)”—

* ‘भूयसीः रातयस्त्यनुष्यते’—इति वि० ।

इति प्रविषेधात्, सहि व्यवहितेऽपि भवतीत्युक्तम् । भूयसोः—
 सहस्रादतिशयेन बह्वः भूयस्यः, अत्र विभक्तस्य सहस्रस्य सन्निधि-
 बलात् उपपदत्व-प्रतीतेर्द्विवचनं विभज्योपपदे तरवीयसुना-
 विति बहुशब्दादीयसुन्, “बहीर्लोपो भू च बहोः (६, ४, १५८)”—
 इति द्रकार-लोपः, बहोर्भूइत्यादेशश्च, ईयसुनी निच्चादाद्युदा-
 त्तश्च, “उगितश्च (४, १, ६)”—इति ङीप् ॥ ३ ॥ २०

॥ मारुतम् ॥ पुराम्भिदुयुवाकवीः । अमितौजाश्च
 जायार३ता । आयिन्द्रोविश्वा३ । स्याकर्मा२३४णाः ।
 धर्त्ता । वाञ्जीवाओ२३४वा । पुरु५पृ४ताः ॥ (१) तुव
 म्बलस्यगोमताः । अपावरद्विवोवार३यिलाम् । त्वा
 न्देवा३ः । आविभ्य२३४पाः । तुज्या । मानौवाओ२३
 ४वा । सत्रा५पुविष्ः ॥ (२) इन्द्रमीशानमोजसा । अभिस्तो
 मैरनूपा२३ता । साहस्रन्वा३ । स्याराता२३४याः । उता ।
 वासौवाओ२३४वा । तिभू५प्रयसीः । हो५ई । डा(३) ॥ १ ३ ॥

॥ महावैश्वामित्रम् ॥ ^{४ ५} हयायि । ^{४ ५} हया३ । ओहा

^{४ ५} ओहा । ^{४ ५} हयायि । ^{४ ५} हया३ । ^{४ ५} ओहाओहा । ^{४ ५} हयायि ।

^{४ ५} हया३ । ^{४ ५} ओहाओहा । ^{४ ५} पुराम्भिन्दूः । ^{४ ५} युवाकावीरः ।

^{४ ५} अमितौजाः । ^{४ ५} अजायातर । ^{४ ५} इन्द्रोविश्व । ^{४ ५} स्यकर्मा

^{४ ५} णारः । ^{४ ५} धर्त्तावज्री । ^{४ ५} पुरुष्टतरः ॥ १ ॥ ^{४ ५} तुवम्बला । ^{४ ५} स्य

^{४ ५} गोमातरः । ^{४ ५} अपावरा । ^{४ ५} द्विवोवायिलारम् । ^{४ ५} तुवा

^{४ ५} न्देवाः । ^{४ ५} अविभ्युषारः । ^{४ ५} तुज्यमाना । ^{४ ५} सत्रावायिषू २ ॥ (२)

^{४ ५} इन्द्रमीशा । ^{४ ५} नमोजासार । ^{४ ५} अभिस्तीमैः । ^{४ ५} अनूषाता

^{४ ५} र । ^{४ ५} सहस्रया । ^{४ ५} स्यरातायारः । ^{४ ५} उतवासा । ^{४ ५} तिभूया

^{४ ५} सीरः । ^{४ ५} हयायि । ^{४ ५} हया३ । ^{४ ५} ओहाओहा । ^{४ ५} हयायि ।

^{४ ५} हया३ । ^{४ ५} ओहाओहा । ^{४ ५} हयायि । ^{४ ५} हया३ । ^{४ ५} ओहाओ

* "वैश्वामित्रम्"—इति ख० पु० पाठः ।

हा । हो ४ ईडा । हो ४ ईडा । हो २ ३ ४ ५ ई ।

डा(३) ॥ २० * ॥ [२] २०

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायण्यस्य नवमस्याध्यायस्य
नवमः खण्डः ॥ ६ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हाईं निवारयन् ।
पुमर्थाश्चतुरी देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥ ६ ॥

॥ इति पञ्चमस्याईः प्रपाठकः ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्त्तक-
श्रीवीरबुक्कभूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणा-
चार्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे
उत्तरायण्ये नवमोऽध्यायः ॥ ६ ॥

* ऊ० गा० २२प्र० २अ० १०सा० ।

† 'अष्टमसहः समाप्तम्'—इति वि० ।

‡ 'पञ्चमस्य प्रपाठकस्य प्रथमोऽध्यायः समाप्तः'—इति वि० ।

यस्य निःश्वसितं वेदा यो वेदेभ्यो, खिलं जगत् ।
निर्ममे तमहं वन्दे विद्यातोर्य-महेश्वरम् ॥ १० ॥

॥ अथ दशमोऽध्याय आरभ्यते* ॥

तत्र,

अक्रान्त्समुद्र इति तृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ १ २
अक्रान्त्समुद्रः प्रथमे विधर्म्म

३ १ २ ३ १ २ २ २ ३ २
ञ्जनयन्प्रजाभुवनस्यगोपाः ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
वृषापवित्रे अधिसानो अत्र्ये

३ १ २ २ २ ३ १ २ २ २
बृहत्सोमोवावृधेस्वानो अद्रिः ॥ १ १ ॥

“समुद्रः” [यस्मादापः सन्द्रवन्ति स समुद्रः] अपां वर्षकः,
“गोपाः” स्वामित्वेन सर्वस्य रक्षकः सोमः “प्रथमे” विस्तृते “भुव-

* 'इदानीं नवममङ्कः अष्टाचत्वारिंशमुच्यते । तत्र च ब्राह्मणेन गायत्र-प्रभृतौनां
सान्नासार्पणमुक्तम्'—इति वि० ।

† अ० आ० ६, १, ४, ७ (२भा० १९१४०) = ऋ० वे० १७, ४, १८, ५ ।

नस्य” उदकस्य “वि धर्म्भन्” विधारकेऽन्तरिक्षे प्रजाः “जनयन्” उत्पादयन् “अक्रान्” सर्वमभिक्रामति [क्रमतेर्लुङि तिपीडभावे वृद्धौ च कृतायां सिज्लोपे मकारस्य “मीनोधातोः (८, २, ६४)” —इति नकारे रूपम्] ; “वृषा” कामानां वर्धिता, “स्वानः” अभिपूयमाणः, “अद्रिः” आदरणीयः, “सः” सोमः अधिकं “सानौ” समुच्छ्रिते अविभवे पवित्रे “वृहत्” प्रभूतं “वृषधे” वर्धते ॥

“गोपाः”—“राजा”—इति पाठौ, “अद्रिः”—“इन्दुः”—इति च ॥ २ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३
मत्सिवायुमिष्टये राधमेनो

१ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २
मत्सिमित्रावरुणापूयमानः ।

२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३
मत्सिशर्द्धामारुतम्मत्सिदेवान्

३ १ २ ३ १ २
मत्सिद्यावापृथिवीदेवसोम ॥ २ * ॥

हे सोम ! त्वं वायुं “मत्सि” मादय । किमर्थम् ? “नः” अस्माकम् । “इष्टये” ईषणीयाय अन्नाय “राधसे” धनाय च । तथा पवित्रेण पूयमानस्त्वं “मित्रावरुणा” मित्रावरुणौ च

* सू० १० ७, ४, १९, २ ।

। ‘नः—अस्माकम्’—इति वि०

“मत्सि” तर्पयमि । किञ्च “मारुतं” मरुतां स्वभूतं शब्दी
बलञ्च मत्सि । तथा “देवान्” इन्द्रादीन् “मत्सि” हर्षय ।
हे “देव” स्तोतव्य ! हे सोम ! “द्यावापृथिव्यौ” च “मत्सि”
मादय । एतान् हर्षयत्तान् कृत्वा अस्मभ्यं धनं प्रयच्छेत्त्यर्थः ॥

“राधसेनः”-“राधसेच”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ तृतीया ।

महत्तमोमोमहिषश्चकारा

पायङ्गुर्भिवृणीतदेवान् ।

अदधादिन्द्रे पवमानश्रोजं

जनयन्द्ध्योर्ज्योतिरिन्दुः ॥ ३ ॥ १

“महिषः” महान् पूज्या वा सोमः “महत्” प्रभूतं तत् कर्म
“चकार” अकरोत् । किन्तत् कर्म ? “अपां गर्भः” उदकानां
गर्भभूतः [जनयित्वा जन्यत्वाच्च] “मः” सोमः “देवान्” “आ-
ङ्गुणीत” समभजत—इति यत् तत् कृतवानिति । किञ्च, “पव-
मानः” पृथमानः सोमः “श्रोजः” तत्यानेन, जन्यं बलम् “इन्द्रे”
“अदधात्” । तथा “इन्दुः” “सूर्यः” “ज्योतिः” तेजः “अज-
नयत् ॥ ३ ॥ १

॥ द्वाउङ्गवायिवासिष्ठम् ॥ द्वायि । उङ्गवायि । अ

क्रा३४औहोवा । मम् । द्रा३ःप्रथ । मेविधर्मान् । ज

ना३४औहोवा । यन्प्रा । जा३भुव । नस्यगोपाः । वृ

षा३४औहोवा । पवायि । त्रे३अधि । सानोअव्यायि ।

बृद्वा३४औहोवा । मोमो । वावृधे । स्वा३४३ । नो३

आपुद्रा६५ईयिः ॥ (१) मत्सा३४औहोवा । वायूम् । इष्ट

येराधसेनाः । मत्सा ३ औहोवा । मित्रा । वरुणा ।

पूयमानाः । मत्सा३४औहोवा । शर्द्धी । मारुतम् । म

त्विदेवान् । मत्सा३४औहोवा । द्यावा । पृथिवी । द्वा

३४इयि । वा३मो५मा६५ई ॥ (२) महा३४औहोवा । त

त्सो । मो३महि । पश्वकारा । अप्रा३४औहोवा । य

द्वा । भो३अवृ । णीतदेवान् । अदा३४औहोवा । धा

दायि । द्रेऽपव । मानञ्जोः । हायि । उङ्गवायि ।

अजा३४औहोवा । नयात् । हरिये । ज्यो३४३ । ती

४
इराप्रयिन्दू६पुईः (३) ॥ १ * ॥ [१]

२५ ५ २ ५
॥ महासामराजम् ॥ हाउहोवा३हायि । आक्रान्

१ २ ४ २ ३ १ १ १ १ १ ५ ३५
समुद्रा३प्रा । यमे३वी३ । धर्मा२३४५न् । जनयन्प्रजा

१ २ ४ २ ३ १ १ १ १ १ २ ५ ३५ १
३भू । वना३स्या३ । गोपा२३४५ ॥ (१) वृषापवित्रे३श्वा ।

५ ४ २ ३ १ १ १ १ १ ५ ५ ३५ १ ५
धिसा३नो३ । अव्या२३४५यि । बृहत्सोमो३वा । वृधे

४ २५ २ ५ २ ५ ३५ १ २ ५ ३५
सू३वा३ । नो३द्रा३रउ ॥ (१) मत्सिवायू३मायि । छये

४ २५ ३ १ १ १ १ १ ५ ३५ १ २ ५ ४
रा३धा३ । सेना२३४५ः । मत्सिमित्रा३वा । रुणापू३या

२५ ३ १ १ १ १ १ ५ ३५ १ ५ ४
३ । माना२३४५ः । मत्सिगर्दी३मा । रुतन्मा३त्सी३ ।

२५ ३ १ १ १ १ १ ५ ५ ३५ १ २ ५ ४ ३५
देवान्३४५न् । मत्सिद्यावा३पा । थिषीदे३वा३ । सो

५ ५ ३५ १ २ ४ ३५ ३
मा३रउ ॥ (१) महत्सोमो३मा । हिषा३श्वा । कारा

२३४५ । अर्पायङ्गभीश्चा । वृणीश्ताश् । देवार३४५न् ।

अदधादिन्द्रेश्पा । वमाश्नाश्ः । अोजार३४५ः । हा

उहोवाश्हायि । अजनयत्स्वरी । येज्योश्तीः । इ

न्दाश्उवाश्४५(३) ॥ ५ ॥ [२]

॥ वैश्वज्योतिषोत्तरम् ॥ हाउहोवाश्हायि । अक्रा

न्त्समुद्रःप्रथमोश्४श्विधर्मन् । जनयन्प्रजाभुवना ३ ४ ३स्य

गोपाः । वृषापवित्रे अधिहाश्४श्नोअव्यायि । बृहन्तो

मोवावृधेस्त्वाश्४श्नोअद्रायि । नोआप्रद्राउ ॥(१) मत्सि

वायुमिष्टयेराश्४श्धनेनः । मत्सिमिन्नावहणापू ३ ४ ३यमा

नः । मत्सिग्दर्माहृतम्माश्४श्निसदवान् । मत्सिद्यावा

पृथिवीदेश्४श्वसोज । वसोप्रमाउ ॥(२) महत्तत्सोमी

महिषाश्४श्चकारम् । अर्पायङ्गभीश्वृणीश्ताश्देवान् ।

१० अ० १ ख० १ सू० १, २, ३] उत्तरार्चिकः ।

२६६

अद्धादिन्द्रे पवमा ३ ४ ३ नञ्जोः । चाउहोवाइहायि ।

अजनयन्ह्यर्ज्यो ३ ४ ३ तिरिन्दुः । तिरा ५ यिन्दाउ ।

वा(इ) ॥ ८ * ॥ [३]

॥ वात्सप्रम् ॥ होईर । इ । अक्रान्त्समुद्रःप्रथ । मे

विधाम्मारन् । धाम्मारन् । धाम्मारन् । जनयन्प्रजा

भुवा । नस्यगोपारः । गोपारः । वृषापवित्र अधिसा ।

नोआव्यारयि । आव्यारयि । आव्यारयि । वृत्तसो

मोवावृधेसुवा । नोआद्रारयि । आद्रारयि । आर्द्रा

रयि ॥ (१) मत्सिवायुमिष्टये । राधसेनारः । सेनार ।

सेनारः । मत्सिमित्रावरुणा । पूयमानारः । माना

रः । मानारः । मत्सिशर्डीमारुतम् । मत्सिदेवार

न् । देवारन् । देवारन् । मत्सिद्यावापृथिवी । देव

^१सोमा^२२ । ^१सोमा^२२ । ^१सोमा^२२ ॥ (२) ^{११}महत्तत्सो^{१२}मोम
^१हि । ^१षश्वकारा^२२ । ^१कारा^२२ । ^१कारा^२२ । ^{२४}अपाय^२द्ग
^२र्भो^२अवृ । ^२णीतदायिवा^१रन् । ^१दायिवा^१रन् । ^१दायिवा
^१रन् । ^१अदधादिन्द्रे^१पव । ^{२२}मान^१ओजा^१२ः । ^१ओजा^१२ः ।
^१ओजा^१२ः । ^१अजनयत्स^२ह्य्यज्यो । ^{२२}तिरायिन्द्रू^१२ः । ^१आ
^१यिन्द्रू^१२ः । ^१आयिन्द्रू^१२ः । ^१होई^१२ । ^१२ । ^१होया^१२ । ^२वा
^{५२}२३४ओ^{३११११}होवा । ^{३११११}ई२३४पु(३) ॥ ६ * ॥ [४] १

अथैषदेवइति दशमं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

^{२२३५२}एष^{२२}देवो^{३११}अमर्त्यः^१पर्णवीरि^१वदीयते ।

^{३१२}अभिद्रोणा^{२२३}न्यासदम् ॥ १ अ ॥

“देवः” द्योतमानः “अमर्त्यः” मरणरहितः “एषः” सोमः
 “द्रोणानि” द्रोणकलगान् “अभि” लक्ष्य “आसदम्” आसत्तुभ्

आसदनार्थम् “पर्णवीरिव” * यथा पत्नी तथा वेगेन “दीयते”
गच्छति ॥

“दीयते”—“दीयति”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ २ १ २ २ २ २ ३ २ ३ १ २ २
एषविप्रैरभिष्टुतोपो देवो विगाहते ।

२ २ १ २ ३ १ २
दधद्रत्नानि दाशुषे ॥ २ ॥

“विप्रैः” मेधाविभिः स्तोत्रभिः “अभिष्टुतः” आभिमुख्येन
स्तुतः “देवः” द्योतमानः “एषः” सोमः “दाशुषे” हविषां
प्रदात्रे यजमानाय “रत्नानि” रमणीयानि धनानि “दधत्”
धारयन् प्रयच्छत् । “अपः” वसतीवरीः “वि गाहते” प्र-
विशति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

० १ २ २ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ २ २ २
एषविश्वानि वार्याशूरो यन्निवमत्वभिः ।

१ २
पवमानः सिषासति ॥ ३ ॥

* ‘पर्णवीरिव—पर्णवानिव, पूतिका अर्पणवान् भवति, तथाप्येके अभिषव
सिच्छन्ति तस्य अभिषवमाणं पर्णवक्तं सोम’—इत्यादि वि० ।

† अ० वे० ६, ७, १०, १ ।

‡ अ० वे० ६, ७, १० ३ ।

“पवमानः” पूयमानः “शूरः” वीरः “एषः” सोमः
 “विश्वानि” सर्वाणि “वार्या” वरणोयानि धनानि* “सत्वभिः”
 बलैः “यन्ति च” गच्छन्ति च “सिषासति” अस्मदर्थं सम्भत्ता-
 मिच्छति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

३ २ ३ २ ० १ २ २
 एषदेवोरथर्यतिपवमानोदिशस्यति ।

३ २ ० १ ०
 आविष्कणोतिवग्वनुम् ॥ ४ १ ॥

“पवमानः” चरन्नेव सोमो “देवः” “रथर्यति” अस्मदीयं
 यागं प्रत्यागमनाय रथं कामयतिः ॥

“दिशस्यति”-“विशस्यति”-इति पाठौ ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

३ २ ३ २ ० ३ २ ० ३ २ ० ३ २ ०
 एषदेवोविपन्युभिःपवमानश्चरतायुभिः ।

२ ३ २ २
 हरिर्वाजायमृज्यते ॥ ५ १ ॥

* ‘वार्या—उटकानि’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ६, ७, २०, ४ ।

‡ ‘रथर्यति—रथर्याति’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ६, ७, २०, ५ ।

“पवमानः” चरन् “एषः” “सोमः” “देवः” “विषन्धुभिः”
स्तोत्रभिः “ऋतायुभिः” यज्ञ-कामैः सत्य-कामैर्वा* “हरिः”
अश्वइव “वाजाय” सङ्ग्रामार्थं “मृज्यते” स्तुतिभिरलङ्घियते ॥५॥

अथ पष्टो ।

३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २

एषदेवोविपाकृतोतिङ्गरासिधावति ।

१ २ ३ १ २

पवमानोअदाभ्यः ॥ ६ १ ॥

“विपा” [—अङ्गुलिनामैतत् (निघ० २, ५, ६)] अङ्गुल्या “कृतः”
अभिपुतः “एषः” सोमः “देवः” “पवमानः” चरन् “अदाभ्यः”
केनाप्यहिंसितश्च सन् “हरांसि” शत्रून् “वि धावति” हन्तुमभि-
गच्छति ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी ।

३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २

एषदिवंविधावतितिरोरजासिधारया ।

१ २ ३ १ २

पवमानःकनिक्रदत् ॥ ७ १ ॥

“धारया” “पवमानः” चरन् “एषः” सोमः “कनिक्रदन्”
अभिषूयमाणः शब्दं कुर्वन् “रजांसि” लोकान् “तिरः” तिर-
स्कुर्वन् यज्ञात् “दिवं” स्वर्गं प्रति “वि धावति” ॥ ७ ॥

* ‘ऋतायुभिः—ऋतो यज्ञः, तं धृञ्छन्ति ऋतायवः ऋत्विजः तैः—इति वि० ।

† ऋ० वे० ६, ७, ११, १ ।

‡ ऋ० वे० ६, ७, ११, २ ।

अथाष्टमी ।

३ २ ७ ३ १ २ ३ २ ७ ३ १ २
 एषदिवंव्यासरत्तिरोरजा^१स्वस्तुतः ।

१ २ ३ २
 पवमानःस्वध्वरः ॥ ८ * ॥

“पवमानः” धरन् “एषः” सोमः “स्वध्वरः” सुयज्ञः
 “अस्तुतः” केनाप्यहंसितश्च सन् “रजांसि” लोकान्† “तिरः”
 तिरस्कुर्वन् यज्ञात् “दिवं” प्रति “व्यासरत्” विसरति गच्छति
 ॥ ८ ॥

अथ नवमी ।

३ २ ९ २ ३ १ २ ३ ७ ३ १ २ ३ २
 एषप्रत्ने नजन्मनादेवोदेवेभ्यःसुतः ।

१ २ ३ १ २
 हरिःपवित्रेऽर्षति ॥ ९ ‡ ॥

“हरिः” हरितवर्णः “देवः” द्योतमानः “एषः” सोमः
 “प्रत्नेन” पुराणेन “जन्मना” जननेन “देवेभ्यः” देवार्थं “सुतः”
 अभिषुतः सन् “पवित्रे” स्थातुम् “अर्षति” गच्छति ॥ ९ ॥

* ऋ० वे० ६, ७, ११, ३ ।

† ‘रजांसि—नद्यो लोकास्तेषाम् अधस्तात् प्रावति’—इति वि० ।

‡ इह च १, १, १७, १ (१भा० २६१७०) ऋ० वे० ६, ७, ११, ४ ।

अथ दशमी ।

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २

एष उ स्य पुरुव्रतो जज्ञानि जनयन्निषः ।

१ २

३ २

धारयापवते सुतः ॥ १० * ॥ २

“एष उ स्यः” एष च स सोमः “पुरुव्रतः” बहुकर्मा “जज्ञानः” जायमान एव “इषः” अन्नानि “जनयन्” उत्पादयन् “सुतः” अभिषुतः “धारया” “पवते” क्षरति ॥ १० ॥ २

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य दशमस्याध्यायस्य

प्रथमः खण्डः † ॥ १ ॥

अथ द्वितीये खण्डे—एषधियेत्यष्टर्चः ‡ सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २

एषधियायात्यण्व्याशूरोरथेभिराशुभिः ।

२ ३

१ २

३ २

गच्छन्निन्द्रस्यनिष्कृतम् ॥ १ ॥ १ ॥

* ऋ० वे० ६, ७, २१, ५ ।

† ‘उक्तो दशर्चः’—इति वि० ।

‡ ‘इदानीमष्टर्चः; इदानीं षडृषा भवन्ति, सचानुत्तमः षडृषः; तृष षण्णमः’—इति वि० ।

¶ ऋ० वे० ६, ८, ५, १ ।

“एषः” सोमः “शूरः” विक्रान्तः “अगव्या” अङ्गुल्या* अभि-
 पुतः “धिया” कर्मणा अतिगच्छति । कीदृशम् ? इति उच्यते
 —“इन्द्रस्य” “निष्कृतं” स्थानं स्वर्गाख्यं प्रति “आशुभिः” शीघ्र-
 गामिभिः “रथेभिः” रथैः “गच्छन्” इन्द्रेण रथेऽवस्थाप्य
 स्व-स्थान-नयनाङ्गुल्या अभिपूयमाणः सन् हीम-द्वारा अग्निं
 गच्छतीत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ २ ३ २ २ ३ २ ३ १ २
 एषपुरुधियायतेवृहतेदेवतातये ।

२ ३ १ २ ३ १ २
 यत्रामृतासआशत ॥ २ ॥

“एषः” सोमः “पुरु” बहुलं, “धियायते” धियं कर्म इच्छति
 [धी-शब्दात् याकारोपजनः (७, १, ३६) । यद्वा द्वितीयार्थं तृतीया,
 (३, १, ८५) छान्दसश्चालुक्] । कम्मै ? “वृहते” महते “देवतातये”
 यन्नाय “यत्र” यस्मिन् यज्ञे “अमृतासः” अमृताः देवाः “आशत”
 व्याप्नुवन्ति तदर्थम् ॥

“आशत” — “आसत” — इति पाठौ ॥ २ ॥

* अण्व्या — सूक्तमतमया — इति वि० ।

† सू० व० ६, ८, ५, २ ।

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
एतम्मृजन्तिमर्ज्यमुपद्रोणेघ्रायवः ।

३ २ ३ १ २ २ २
प्रचक्राणम्महीरिषः ॥ ३ * ॥

“आयवः” मनुष्याः ऋत्विजः “एतं” सोमं “मर्ज्यम्” “उप
मृजन्ति” निष्पीडयन्तीत्यर्थः । कुत्र ? “द्रोणेषु” द्रोणकलशेषु ।
कीदृशम् ? “महीः इषः” महान्यन्नानि^१ “प्रचक्राणं” कुर्वाणं
प्रभूत-रस-स्त्राविणमित्यर्थः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

३ २ ३ १ २ २ २ ३ १ ३ १ २ ३ २
एषहितोविनीयतेन्तःशुन्ध्यावतापथा ।

१ २ ३ २ ३ १ २
यदीतुञ्जन्तिभूर्णयः ॥ ४ † ॥

“एषः” सोमः “हितः” निहितः हविर्दाने “वि नीयते”
तस्मात् स्थानात् आहवनीयं प्रति “अन्तः” तयोर्मध्यदेशे “शुन्ध्या-
वता” शुद्धिमता “पथा” मार्गेण “यदि” यदा “तुञ्जन्ति” प्रय-
च्छन्ति देवेभ्यः “भूर्णयः” भरणशीलाः^१ अध्वर्यादयः ; तदा
विनीयत इति समन्वयः ॥

“शुन्ध्यावता”-“शुभ्रावता”—इति पाठौ ॥ ४ ॥

* ऋ० वे० ६, ८, ५, ७ ।

† ‘इषः—धानाः, करभः, पुराडाशः’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ८, ५, ३ ।

§ ‘भूर्णयः—भरणशीलाः’—इति वि० ।

अथ पञ्चमी ।

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
एषरुक्मिभिरीयतेवाजीशुभ्रेभिरशुभिः ।

२ ३ १ २ ३ १ २
पतिःसिन्धूनाम्भवन् ॥ ५ * ॥

“एषः” सोमः “रुक्मिभिः” अध्वर्यादिभिः[†] सह “ईयते” गच्छति । कीदृश एषः ? “वाजी” वेगवान् “शुभ्रेभिः दीप्तैः अंशुभिर्विशिष्टः [अथवा रुक्मिभिरित्येतदप्यंशु-विशेषणम्] “सिन्धूनां” स्यन्दमानानां रसानां “पतिः” “भवत्” नीयतइति ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी ।

३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ १ २
एषशृङ्गाणिदोधुवच्छिशीतियूथ्योऽवृषा ।

३ १ २ २ ३ १ २
नृम्णादधानञ्जसा ॥ ६ † ॥

“एषः” सोमः “शृङ्गाणि”[‡] शृङ्गवदुन्नतानंशून् अभिषवकाले “दोधुवत्” धुनोति “यूथ्यः” यूथार्हो यूथपतिः “वृषा” वृषभः यथा “शिशीते” तीक्ष्णे शृङ्गे धुनोति तद्वत् । कीदृशः ? “ञ्जसा” बलेन “नृम्णा” नृम्णानि धनानि “दधानः” अस्मदर्थं धारयन् ॥ ६ ॥

* ऋ० वे० ६, ८, ५, ५ ।

† ‘रुक्मिभिः—सुवर्णहस्तैर्ह्वलिभिः’—इति वि० । वस्तुतो रुक्मी यजमानः, तदाह कात्यायनः—“रुक्म मघः पदं कुरुते स्योरिति (१५, ५, २६)”—इत्याद्यनुसन्धेयम् ।

‡ ऋ० वे० ६, ८, ५, ४ ।

¶ ‘वज्रवचनं दिवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यम् शृङ्गे’—इति वि० ।

अथ सप्तमी ।

३ १ र २ र ३ १ र २ र ३ १ र २ र
एषवसूनिपिब्दनःपरुषाययिवात् अति ।

१ ३ १ २
अवशादेषुगच्छति ॥ ७ * ॥

“वसूनि” आच्छादकानि रक्षांसि “पिब्दनः” पीडयन्[†]।
“एषः” सोमः “परुषा” पर्वणा “अति” अतिक्रम्य “ययिवान्”
गच्छन् “शादेषु” शातनीयेषु रक्तःसु “अव गच्छति”[‡] ॥

“पिब्दनः”—“पिब्दना”—इति पाठौ ॥ ७ ॥

अथाष्टमी ।

३ २ ३ २ ३ ३ २ ३ २ ३ २ २
एषमुत्पन्दशक्षिपोद्धरिर्द्विन्वन्तिपातवे ।

३ ३ ३ १ २
स्वायुधम्नादिन्तमम् ॥ ८ ॥ ३

“हरिं” हरितवर्णं “त्यं” तम् “एतम्” एतमेव[§] सोमं
“दश क्षिपः” दश-सङ्ख्याका अङ्गुलयः॥ “यातवे” गमनाय^{**}

* ऋ० वे० ६, ८, ५, ६ ।

† ‘पिब्दनः—पिबमानः, सोमलक्षणाणि—इति वि० ।

‡ ‘बलात्कारेण’—इति वि० ।

¶ ऋ० वे० ६, ८, ५, ८ ।

§ ‘उ—इति पदपूरणे’—इति वि० ।

॥ ‘दशक्षिपः—सर्वसमर्था अङ्गुल्यः’—इति वि० ।

** ‘यातवे—प्रापकार्यम्’—इति वि० ।

“हिन्वन्ति” प्रेरयन्ति । कीदृशमेतन् ? “स्वायुधं” शोभनायुधं*
 “मदिन्तमं” मादयित्वतमं रक्षोहनन-प्रदर्शनाय स्वायुध-शब्द-
 अवनमम् ॥

“हरिंहिन्वन्ति यातवे”-“सृजन्ति समघीतयः”—इति पाठौ

॥ ८ ॥ ३

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य दशमस्याध्यायस्य
 द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥

अथ तृतीय-खण्डे --

एषउस्येति षडृचं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

३ २ ३ २ ३ ३ २ ३ ३ १ २

एषउस्यवृषारथोव्यावारेभिरव्यत ।

२ ३ १ २ ३ १ २

गच्छन्वाज्सहस्रिणम् ॥ १ ॥ १ ॥

“स्यः” सः प्रसिद्धः “एषः” अभिषुतः सोमः “वृषा” वर्षिता
 “रथः” रंहण-स्वभावः “अव्यावारेभिः” अवेर्वालिः दशापवित्रेण
 “अव्यत” द्रोणकलशं प्रति गच्छति “वाजम्” अन्नम् “सहस्रिणं”

* ‘स्वायुधं—शोभनेर्धञ्जायुधैर्युक्तम् अथवा पशु-पाश-प्रभृतिभिः’—इति वि० ।

। ऋ० वे० ६, ८, २८, १ ।

सहस्र-सङ्ख्याकं यजमानाय प्रदातुं “गच्छन्” द्रीणकलशं प्रवि-
शन्नयतेत्यर्थः* ॥

“अव्यावारेभिरव्यत”-“अव्योवारेभिरर्षति”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

^{३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ २}
एतन्वितस्ययोषणोहरिं हिन्वन्त्यद्रिभिः ।

^{२ २ १ २ ३ २ ०}
इन्द्रमिन्द्रायपीतये ॥ २ ॥

“एतम्” “इन्दु” “हरिं” हरितवर्णं सोमं “वितस्य”
एतन्नामकस्य ऋषेः “योषणः” अङ्गुलयः† “अद्रिभिः” अभि-
पव-पाणाणैः “हिन्वन्ति” प्रेरयन्ति । किमर्थम् ? “इन्द्राय”
इन्द्रस्य “पीतये” पानाय ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

^{३ २ २ २ ३ २ ३ ३ २ २}
एपस्यमानुषीष्ठाश्वे नोनवित्तुसीदति ।

^{१ २ ३ २ ३ ३ १ २}
गच्छञ्जारोनयोषितम् ॥ ३ ॥

“स्यः” सः “एषः” सोमः “मानुषीषु” “वित्तु” प्रजासु
“श्वेनो न” श्वेनइव शीघ्रमागम्य यजमानरूपासु अनुग्रहेण “आ”

* अत्र ऋचि ‘उ—इति पदपूरणः’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ई, ८, २२, ३—ई, ८, २८, २ ।

‡ ‘योषणः’—ऋत्विजः—इति वि० ।

॥ ऋ० वे० ई, ८, २८, ४ ।

आगत्य “सीदति” । पुनः कइव ? “घोषितं” “गच्छन्” अभि-
गच्छन् “जागी न” जार इव [स यथा सङ्केततः तस्याः काम-पूर-
णीय-गूढ-गतिः तद्वदित्यर्थः] ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

३ २ उ ३ १ २ र ३ १ र २ र
एषस्यमद्योरसोवचष्टे दिवःशिष्टुः ।

२ उ ३ २ ३ १ २
यइन्दुर्वारमाविशत् ॥ ४ * ॥

“स्यः” सः “एषः” “मद्यः” मद्-निमित्तः “रसः” “अवचष्टे”
सर्वमेव पश्यति “दिवः शिष्टुः” द्युलोकस्य पुत्रः [तत्त्वोत्पन्नत्वात्
पुत्रत्वमस्येति] । “यः” “इन्दुः” दीप्तः सोमः “वारं” दशापवित्रम्
“आविशत्” आविशति स एष इति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

३ २ उ ३ १ २ ३ १ र २ र ३ २
एषस्यपीतयेसुतोहरिरर्षतिधर्णसिः ।

२ ३ १ २ ३ २ ३ २
क्रन्दन्योनिमभिप्रियम् ॥ ५ † ॥

“एषः” “स्यः” सः सोमः “पीतये” पानाय “सुतः” अभिषुतः
“हरिः” हरितवर्णः “प्रियं” † स्व-प्रियभूतं “घोनिं” स्थानं
द्रोणकलशं “क्रन्दन्” गच्छयन् “अभ्यर्षति” अभिगच्छति ॥ ५ ॥

* ‘अवचष्टे—अवचरति, दिवः—द्युलोकात्, शिष्टुः—शंसनीयः’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ६, ८, २८, ४ ।

‡ ‘अभिप्रियम्—अभिरूपम्’—इति वि० ।

अथ षष्ठी ।

२२७ ३२ ३ १२ ३ १ २ ३ १ २
एतन्त्यद्हरितोद्गममृज्यन्ते अपस्युवः ।

२ ३ १ २ ३ १ २
याभिर्मदायशुभते ॥ ६ * ॥ ४

“एतं” “त्यं” तं सीमम् अध्वर्याः “दश” “हरितः” हरण-
स्वभावाः अङ्गुलयः “अपस्युवः” कर्मच्छवः सत्यः “मृज्यन्ते”
शोधयन्ति । “याभिः” अङ्गुलिभिरिन्द्रस्य “मदाय” “शुभते”
दीप्यते शोधयत इत्यर्थः ; तमेतमिति सस्वन्वः ॥ ७ ॥ ४

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रथस्य दशमस्याध्यायस्य
तृतीयः खण्डः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थ-खण्डे —

एषवाजीइति षड्चं सूक्तम्

तत्र प्रथमा ।

३२३ १ ३ १२ २२ ३ १२ २२ ३ १ २
एषवाजीहितोनुभिर्विश्वविन्मनसस्पतिः ।

२ ३ ३ ३ १ २
अव्यंवारंविधावति ॥ १ * ॥

● षट्० वे० ६, ८, २८, ६ ।

† षट्० वे० ६, ८, २८, १ ।

“एषः” सोमः, “वाजी” वेजन-शीलः, “हितः” अध्वर्युणा पात्रे निहितः धृतः, “विश्ववित्” सर्वज्ञः, “मनसः” स्तोत्रस्य “पतिः” स्वामी [अथवा सोमस्य मनोऽभिमानित्वात् मनसः स्वामित्वम्, “चन्द्रमा मनो भूत्वा हृदयं वा विशत्” — इति श्रुतेः ; तादृशोऽसौ] “अव्यं वारं” अवि-सम्बन्धिनं वालं दशापवित् “वि धावति” विविधं गच्छति ॥

“अव्यम्”-“अव्ये” — इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
एषपवित्रे अक्षरत्सोमो देवेभ्यः सुतः ।

२ ३ १ २ ३ २
विश्वधामान्याविशन् ॥ २ * ॥

“एषः” सोमः “देवेभ्यः” देवार्थं “सुतः” अभिषुतः सन् पवित्रे “अक्षरन्” स्रवन् “विश्वान्” सर्वाणि “धामानि” देव-शरीराणि “आ विशन्” प्रविशन् प्रवेष्टुमित्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
एषदेवः शुभायते धियोनावमर्त्यः ।

३ २ १ २ ३ १ २
वृत्रहादेववीतमः ॥ ३ ॥

● ऋ० वे० ६, ८, १८, २१

† ऋ० वे० ६, ८, १८ ३१

“एषः” सोमः “देवः” “शुभायते” * । कुत्र ? “अधियोनौ” स्वीये स्थाने † । कौटुम्भः ? “अमर्त्यः” अमरणधर्मा “वृत्रहा” शत्रु-हन्ता “देववीतमः” अतिशयेन देवानां कामयिताः ‡ ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

३ २ ३ २ १ २ ३ २ १ २ ३ २

एषवृषाकनिक्रदद्दृग्भिर्जामिभिर्यतः ।

३ १ २ २

अभिद्रोणानिधावति ॥ ४ ॥

“वृषा” कामानां वर्षिता “एषः” सोमः “कनिक्रदत्” शब्दं कुर्वन् “दृग्भिः” “जामिभिः” अङ्गुलिभिः “यतः” घृतः § “द्रोणाणि” द्रुममयानि पात्राणि “अभि दावति” अभिगच्छति ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

३ १ २ २ ३ २ २ २ २ २ १ २

एषस्यैमरोचयत्वमानोअधिद्यवि ।

३ १ २ ३ २ २ २ २

पवित्रे मत्सरोमदः ॥ ५ ॥

* ‘शुभायते—शुभं करोति’—इति वि० ।

† ‘अधियोनौ—योनिद्रीणकलशः’—इति वि० ।

‡ ‘देववीतमः—देवानां भक्षतमः, अथवा’—इत्यादि वि० ।

§ ऋ० वे० ६, ८, १८, ४ ।

§ ‘जामिभिः—जामयो भगिन्यः अङ्गुल्यः तामिभ्यतः संयतः बद्ध इत्यर्थः—इति वि० ।

॥ ऋ० वे० ६, ८, १८, ५ ।

“पञ्चमानः” पूयमानः “एषः” सोमः “अधि द्यवि” द्युलीके स्थितं “सूर्य” “रोचयत्” रोचयति । कीदृशः ? “पवित्रे” स्वयं दशापवित्रे स्थितः, “मत्सरः” मद-हेतुं प्राप्तः, “मदः” हृष्टः ॥

“अधिद्यवि । पवित्रेमत्सरोमदः”—“विचर्षणि । विश्वा धामानि विश्ववित्”—इति पाठौ ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी ।

११ १२ ३ १२ ३ १२
एषसूर्य्यणहासतेसंवसानोविवस्वता ।

१ २ ३ १२ २२
पतिर्वाचोअदाभ्यः ॥ ६ * ॥ ५

“एषः” सोमः “संवसानः” सर्वमप्याच्छाद्यन् “विवस्वता” दीप्तिमताः “सूर्य्यण” “हासते” परित्यज्यते पवित्रइति शेषः । कीदृशः ? “वाचः” स्तुति-लक्षणायाः “पतिः” पालकः स्वामी वाः “अदाभ्यः” केनाप्यहिंस्यः ॥ ६ ॥ ५

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य दशमस्याध्यायस्य
चतुर्थः खण्डः ॥ ४ ॥

* सू० वे० ६, ८, १७, ५ ।

+ ‘विवस्वता—स्वकीयेन तेजसा’—इति वि० ।

‡ ‘पतिर्वाचः—लौकिकाः वेदिकाश्च, तामां स्वामी’—इति वि० ।

अथ पञ्चम-खण्डे—

एषकविरिति षडृचं सूक्तम्,—

तत्र प्रथमा ।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २

एषकविरभिष्टुतःपवित्रेअधितोशते ।

३ ३ ३ ३ १ २

पुनानोघ्नन्नपद्विषः ॥ १ * ॥

“एषः” सोमः “कविः” मेधावी “अभिष्टुतः” अभितःस्तुतः†
 “पवित्रे अधि” दशापवित्रे अधि दशापवित्रमतीत्य “तोशते”
 [यद्यपि तोशतिर्बधकर्मा तथाहि हनने गति-सङ्गावात् अत्र
 गतिमात्रे वर्त्तते] गच्छतोत्यर्थः‡ [अथवा “पवित्रे अधि”
 कृष्णाजिने “तोशते” हन्यते पीड्यत इत्यर्थः] किङ्कुर्वन् ?
 “पुनानः” पूयमानः “द्विषः” शत्रून् “अपघ्नन्” अपगमयन् ॥

“द्विषः”-“स्विधः”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २

एषइन्द्रायवायवेस्वर्जित्यरिषिच्यते ।

३ १ २ ३ १ २

पवित्रेदक्षसाधनः ॥ २ † ॥

* ऋ० वे० ६, ८, १७, १ ।

† ‘स्तोत्रशस्त्रैः’—इति वि० ।

‡ ‘तोशते—सुशी दीप्तौ दीप्यते’—इति वि० ।

¶ ऋ० वे० ६, ८, १७, २ ।

“एषः” सोमः “स्वर्जित्” स्वर्गस्य सर्वस्य वा जिता “इन्द्राय”
 “वायवे” च “पवित्रे” “परिषिच्यते” परिस्त्रायते । कीदृगएषः ?
 “दक्षसाधनः” बलकारी ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३२३ ३ १ २ ३ २ ३ १२ २२ ३ २
 एषनृभिर्विनीयतेदिवोमूर्द्धावुषासुतः ।

२ ३ १ २ ३ २
 सोमोवनेषुविश्ववित् ॥ ३ * ॥

“एषः” सोमः “नृभिः” कर्म-नेत्रभिः ऋत्विग्भिः “विनी-
 यते” विविधं नीयते । कीदृगः ? “दिवः” द्युलोकस्य “मूर्द्धा”
 गिरीवत् प्रधानभूतः “वृषा” अभिमत-वर्षकः “सुतः” अभिषुतः ।
 कुत्र नीयते ? “वनेषु” वननीयेषु पात्रेषु वन-सम्भूत-द्रुम-विका-
 रेषु वा पात्रेषु “विश्ववित्” सर्वज्ञ एष इति समन्वयः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
 एषगव्युरचिक्रदत्पवमानोहिरण्ययुः ।

१ २ ३ १ २ २ २
 इन्दुःसत्राजिदास्तृतः ॥ ४ † ॥

“एषः” सोमः “पवमानः” पूयमानः “अचिक्रदत्” शब्द-
 करोति । कथम्भूतः सन् ? “गव्युः” अस्माकं गा इच्छन्

* ऋ० वे० ६, ८, १७, ३ ।

† “वनेषु—उदकेषु”—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ८, १७, ४ ।

“हिरण्ययुः” हिरण्यानीच्छन् “इन्दुः” दीप्तः सन्, “सत्वाजित्” महतः शत्रोरसुरादिजेता, * “अस्ततः” स्वयमन्यैरहिंस्यथ सन् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

३ २ ३ क २ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
एषशुभ्रप्रसिष्यददन्तरिन्नेवृपाहरिः ।

३ १ ३ ३ २ ३ २
पुनानइन्दुरिन्द्रमा ॥ ५ ॥

“शुष्मी” बलवान् सोमः “अन्तरिन्ने” दशापवित्रे “असिष्य-दत्” स्यन्दतेः † । कीदृशएषः ? “वृपा” वर्षकः, “हरिः” हरितवर्णः, “पुनानः” पूयमानः, “इन्दुः” दीप्तः, सएव “इन्द्रम्” इन्द्रञ्चापि ‡ ; गच्छतीति शेषः । “आ”—इति चार्थे ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
एषशुभ्रप्रदाभ्यःसोमःपुनानोअर्षति ।

३ १ २ ३ २
देवावीरघशसहा ॥ ६ § ॥ ६

“एषः” सोमः “शुष्मी” बलवान् “अदाभ्यः” अदम्भनीयः अहिंसनीयः “पुनानः” पूयमानः “अर्षति” गच्छति “देवावीः”

* ‘सत्वाजित्—सहसा जेता अथवा सत्वाजित्—सदाजित्’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ६, ८, १७, ६ ।

‡ ‘असिष्यदत्—सीदति’—इति वि० ।

§ ‘आ—आनुपूर्व्येण’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ६, ८, १८, ६ ।

देवानामविता* “अघशंसहा” अघान् शंसन्तीत्यघशंसाः तेषां
वा हन्ताः ॥ ६ ॥ ६

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायण्यस्य दशमस्याध्यायस्य
पञ्चमः खण्डः ॥ ५ ॥

अथ पठे खण्डे—

ससुतःपीतयेइति पडुचं गृत्तम् ।

तत्र प्रथमा ।

२ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ २ ३ १ २

ससुतःपीतयेवृषासोमःपवित्रेअर्षति ।

३ १ २ २ २ ३ २

विघ्नन्त्वांसिदेवयुः ॥ १ ॥ ३ ॥

“सः” सोमः “पीतये” इन्द्रादिपानाय “सुतः” अभिषुतः
“वृषा” वर्षणः सन् “पवित्रे” “अर्षति” गच्छति । किङ्कुर्वन् ?
“रत्नांसि” “निघ्नन्” । “देवयुः” देवकामः । स इत्य-
न्वयः ॥ १ ॥

* ‘देवाधीः—देवानां भक्षभूतः’—इति वि० ।

† ‘अघं पापं यः शंसति सः अघशंसः, तस्य हन्ता’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ८, २७, १ ।

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ २ ३ १ २ २ २ ० २
सर्पवित्रे विचक्षणो हरिरर्पति धर्णमिः ।

० २ ३ २ १ २
अभियोनिङ्गनिक्रदत् ॥ २ * ॥

“सः” सोमः “विचक्षणः” [पश्यति-कर्मेतत् (निघ० ३, ११, ३)] सर्वस्य द्रष्टा “हरिः” हरितवर्णः सोमः “धर्णमिः” सर्वस्य धारकः “पवित्रे” “अर्पति” गच्छति, पश्चात् “कनिक्रदन्” गच्छत् कुर्वन् “योनिं” स्थानं द्रोणकलगम् “अभि” गच्छति † ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २ ० २ ३ १ २ १ २ ३ १ २
सवाजीरोचनन्दिवः पवमानो विधावति ।

३ १ २ २ २ ३ १ २
रक्षोहावारमव्ययम् ॥ ३ † ॥

“सः” “वाजी” वेजनवान् † अश्व-स्थानीयः “दिवः” “रोचनं” रोचकः “पवमानः” पूयमानः “विधावति” । कीदृशः? “रक्षोहाः” रक्षसां हन्ता, “अव्ययं वारं” दशापवित्तम् अतीत्य विधावति विविधं गच्छति ॥

“रोचनं”-“रोचना”—इति पाठौ ॥ ३ ॥

* ऋ० वे० ६, ८, २७, २ ।

† अभीत्युपसर्गदृष्ट्या क्रियापदावृत्तिः ।

‡ ऋ० वे० ६, ८, २७, ३ ।

॥ ‘वाजी—अश्ववान्’—इति वि० ।

अथ चतुर्थी ।

२ ३ २३ २ १ २ ३ १ २

सन्नितस्याधिसानविपवमानो अरोचयत् ।

३ २ ३ १ २ ३ २

जामिभिः सूर्यं सह ॥ ४ * ॥

“सः” सोमः “न्नितस्य” महर्षेः “अधिसानवि” समुच्छ्रिते यज्ञेन [अधीति सप्तम्यर्थानुवादी] “पवमानः” पूयमानः “जामिभिः” प्रवृद्धैः बन्धुभूतैर्वा सुतेजोभिः † “सह” सहितः सन् “सूर्यम्” “अरोचयत्” प्रकाशितवान् ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २ २

सवृत्रहावृपासुतोवरिवोविददाभ्यः ।

२ ३ १ २

सोमोवाजमिवासरत् ॥ ५ † ॥

“सः” सोमः “वृत्रहा” शत्रूणां हन्ता “वृपा” वर्षकः “सुतः” अभिपुतः “वरिवोवित्” ‡ यष्टुर्धेनस्य लम्बकः “अदाभ्यः”

* ऋ० वे० ६, ८, २७, ४ ।

† ‘न्नितस्याधिसानवि—न्नितस्यार्थं, अधिसानवि प्रुवे स्थाने’—इति वि० ।

‡ ‘जामिभिः—भगिनोभिः’—इति वि० ।

* ऋ० वे० ६, ८, २७, ५ ।

§ ‘वरिवोवित्’—इति वि० ।

अन्यैरहिंसनीयः ; एवङ्गुणः सन् “वाजमिव” सङ्ग्रामाश्वइव *
‘असरद्’ गच्छति कलशम् ॥ ५ ॥

अथ पठौ ।

२ २ २ ३ १ २ ३ २ २ २ २

सदेवः कविर्नापतोऽभिद्रोणानि धायति ।

२ ३ १ २ ३ १ २

इन्द्रिन्द्राय मंहयन् ॥ ६ ॥ ७

“सः” सोमः “देवः” “इन्द्रः” क्लिद्यमानः “कविना” आक्रान्त-
प्रज्ञेनाध्वर्युणा † “उपितः” प्रेरितः † सन् “द्रोणानि” द्रोण-
कलशान् ‡ “अभि धायति” अभिगच्छति । किङ्कुर्वन्? “इन्द्राय”
इन्द्रं “मंहयन्” स्वकीय-रसेन पूजयन् ॥

“मंहयन्”-“मंहना”—इति पाठौ ॥ ६ ॥ ७

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य दशमस्याध्यायस्य

षष्ठः खण्डः ॥ ६ ॥

* ‘वाजम्—अश्वम्, इव असरत्’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ६, ८, २७, ६ ।

‡ ‘कविना—ब्रह्मणा’—इति वि० ।

¶ ‘उपितः—क्षिप्तः’—इति वि० ।

§ ‘द्रोणानि—द्रोण कलश-सम्बन्धानि पात्राणि’—इति वि० ।

अथ सप्तम-खण्डे—

यः पावमानीरिति षडृचं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ २ ३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २
यः पावमानीरध्येत्यृषिभिः सम्भृतं रसम् ।

२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
सर्वं स पूतमश्नाति स्वदितम्मातरिश्चना ॥ १ * ॥

“यः” जनः “पावमानोः पवमान-देवताकाः १” सर्वा ऋचः
तद्रूपं “ऋषिभिः” सूक्तद्रष्टृभिः मधुच्छन्दः प्रभृतिभिः “सम्भृतं”
सम्पादितं “रसं” वेदसारभूतं †; पावमानं सूक्तमङ्गं यः “अ-
ध्येति,” ‡ “सः” जनः “सर्वं” भोज्यजातं “पूतं” परिशुद्धमेव
“अश्नाति” भक्षयति § कथमस्य पूतत्वम् ? तत्राह—स्वस्या-
शनात् प्रागेव “मातरिश्चना” । मातरि अन्तरिक्षे श्वसितीति
मातरिश्वा वायुः, स च पवित्रमेव] पवित्रेण वायुना “स्वदितं”
स्वादूकृतं परिपूतमेवान्नं पश्चात् स नरोऽश्नाति ॥ १ ॥

* ऋ० वे० ७, ९, १८, ६ ।

† ‘पावमान्यथा या सीमदेवत्यः ऋचः विश्वपि पवमानेषु, तासांभिष्टिः साम्प्रतं
व्याख्यायते—यः पावमानीरध्येतौति’—इति वि० ।

‡ ‘रसं—वैर्यम्’—इति वि० ।

§ ‘यः अध्येति तस्य किं फलं भवति ? सर्वं स पूतम् अश्नाति, यत् किञ्चित्
—आदति तत् पूतं भवति’—इति वि० ।

§ ‘अध्ययनञ्चात्र आर्षच्छन्दोदेवताः ऋचैः स्वदितं परिज्ञानं प्रशस्यते’—इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

३ २३ ४ १२ २२ ३ १२ ३ १२
पावमानीर्या^३अध्येत्य^{२३}पिभिः^४सम्भूत^{१२}रसम् ।

२ ४ १ २ ४ २ ३ १२ २२ ४ २
तस्मै^२सरस्वती^४दुहे^१क्षीर^२सर्पिर्मधू^३दकम् ॥ २ * ॥

“यः” ब्राह्मणः “पावमानीः” पवमान-देवताका ऋचः
“ऋषिभिः” मधुच्छन्दःप्रभृतिभिर्मन्त्रद्रष्टृभिः “सम्भूतं रसं” वेद-
सारं सूक्तसङ्घम् “अध्येति” अधीते, “तस्मै” पवमानाध्ययनं
कुर्वते जनाय “सरस्वती” सर्वत्र सरणवती वाग्देवता † “क्षीरं”
यज्ञ-साधनं पयः, “सर्पिः” तादृशं घृतं “मधु” मदकरम् “उदकं”
सोमं “दुहे” स्वयमेव दुग्धे यागादि-पर-वेदशास्त्रं विदं करो-
तीत्यर्थः ‡ [दुह प्रपूरणे (अदा० प०) कर्मकर्त्तरि “न दुह-
सु-नमाम् (३, १, ८६)”—इत्यादिना यकः प्रतिषेधः, “लोपस्त
आत्मनेपदेषु (७, १, ४१)”—इति त-लोपः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ ० ३ १ २ ३ २ ४ १ २ ३ १ २
पावमानीः^३स्वस्त्यनीः^०सुदुघा^३हिघृत^१श्रुतः ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २
ऋषिभिस्सम्भू^१रसो^२ब्राह्मणे^३ष्वमृत^४हितम् ॥ ३ † ॥

* ऋ० वे० ७, १, १८, ७ ।

† ‘सरस्वती—वाग्रूपा’—इति वि० ।

‡ ‘क्षीरं, सर्पिः, मधु, उदकम्—एतानि रसवन्ति द्रव्याणि तस्य सम्पद्यन्ति’—

इति वि० ।

¶ ऋ० वे० ७, १, ५, १ ।

याः पावमान्य ऋचः ताः “स्वस्थयनीः” क्षेम-प्रापिकाः “सु-
दुषाः” सुष्ठु फलं दुहानाः “घृतश्रुतः” * [घृतं श्योतन्ति चार-
यन्तीति घृतश्रुतः ईदृग्भूताः] अस्माननुष्टह्लात्विति शेषः ।
“ऋषिभिः” मन्त्र दर्शिभिर्मुनिभिः “रसः” फलसारः “सम्भृतः”
अस्मासु सम्पादितः “ब्राह्मणेषु” ब्रह्माणो मन्त्राः तत्पाठकाः
ब्राह्मणाः, तेष्वस्मासु † “अमृतम्” अविनाश-बलं “हितं”
सम्पादितम् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

३ १ २ ३ २ ३ १ २ २ ३ २
पावमानीर्द्धन्तु न इमं लोकमथो अमुम् ।

२ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
कामान्समर्द्धयन्तु नो देवीर्देवः समाहृताः ॥ ४ ॥

“देवैः” इन्द्रादिभिः “समाहृताः” सम्पादिताः “पावमानीः
देवीः” पत्रमान-मन्त्राभिमानिनी देव्यः “नः” अस्माकम् “इमम्”
ईदृग्भूतं “लोकं” भूलोकम् “अथो” अपि च “अमु” स्वर्ग-
लोकं “दधन्तु” प्रयच्छन्तु । तत्रत्यान् “कामान्” च “नः”
अस्मदर्थं “समर्द्धयन्तु” समृद्धान् कुर्वन्तु ॥ ४ ॥

* ‘घृतश्रुतः—घृतश्राविणः, अथवा घृतमुदकं तत् अयन्ति, कामवर्षो यर्जन्यो
भवति—इति वि० ।

† ‘ब्राह्मणेषु—अधिकरणभूतेषु—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, २, ५, २ ।

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
येन देवाः पवित्रेणात्मानम्युनते सदा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
तेन सहस्रधारेण पावमानीः पुनन्तु नः ॥ ५ * ॥

“देवाः” इन्द्राद्याः “येन” पवित्रेण शुद्धि-साधनेन “सदा”
“आत्मानं” स्व-देहं पुनते शोधयन्ति, “सहस्रधारेण” सहस्रावा-
न्तर-भेद-युक्तेन “तेन” साधनेन “पावमानीः” पावमान्य ऋचः
“नः” अस्मान् “पुनन्तु” ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
पावमानीः स्वस्त्ययनीस्ताभिर्गच्छति नान्दनम् ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
पुण्याश्च भक्षान्भक्षयन्त्यमृतत्वञ्च गच्छति ॥ ६† ॥ ८

“पावमानीः” पवमानः पावकः पूयमानो वा सीमः, तत्सम्ब-
न्धिन्यस्ते देवताका ऋचः पावमान्यस्ताः “स्वस्त्ययनीः” स्वस्तीत्य-
विनाश-नाम, तथाविध-फलस्य प्रापयित्राः, “ताभिः” उक्त-लक्ष-
णाभिः पावमानीभिः, तत्पाठेन स्तोता “नान्दनं” ‡ नन्द-

* ऋ० वे० ७, २, ५, ३ ।

† ऋ० वे० ७, २, ५, १६ ।

‡ ‘नान्दनं—पुत्र-वसु धन धान्यादिभिः’—इति वि० ।

यति सुकृतिन इति नन्दनः स्वर्गः स एव नान्दनः [स्वार्थिकस्त-
द्वित-प्रत्ययः] तम् “गच्छति” प्राप्नोति । किञ्चेह लोके
“पुण्यान्”* सुकृत-सम्पादितान् “भक्षान्” भक्षणीयान् भोगान्
अन्न-पानादि-लक्षणान् “च” भक्षयति । किञ्च “अमृतत्वं च
गच्छति” अमृतत्वं नाम सीमस्तञ्च प्राप्नोति ॥ ६ ॥ ८

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य दशमस्याध्यायस्य

सप्तमः खण्डः † ॥ ७ ॥

अथाष्टमे खण्डे ‡—

अगन्मेति-लृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३

अगन्ममक्षानमसायविष्ठ

२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २

योदीदायसमिद्धःस्वेदुरोणे ।

* ‘पुण्यान्—मन्त्रपूतान् अथवा धानाः करन्मः पुरोडाशः प्रतीवापः पयस्मेति
अथवा * * *)—इति वि० ।

† ‘उक्ताः पावमान्यः, उक्तञ्च बहिष्यवमानं, नवमस्याः—इति वि० ।

‡ ‘इदानीमाज्यानि भवन्ति’—इति वि० ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १
चित्रभानु० रोदसी अन्तरुवी

२ ३ १ २ ३ १ २
स्वाहुतं विश्वतः प्रत्यञ्चम् ॥ १ * ॥

“यः” अग्निः “स्वे दुरीणे” आहवनीयाख्ये स्वे स्थाने
“समिद्धः” काष्ठैः सम्यग्दीप्तः सन् “दीदाय” दीप्यते, तमिमं
“यविष्ठ” युवतमम् “जवी” विस्तीर्णयोः “रोदसी” रोदसीः
द्यावा-पृथिव्योः “अन्तः” मध्ये अन्तरिक्षे “चित्रभानुं” चित्रकालं
“स्वाहुतं” सुष्ठु आहुतिभिर्हुतं सन्तं “विश्वतः” सर्वतः “प्रत्यञ्चं”
प्रतिगच्छन्तमग्निं “महा” महता “नमसा” नमस्कारिण
“अगम्” वयमुपगच्छामः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
समङ्गा विश्वादुरितानिसाङ्गा

३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
नग्निष्टवेदमञ्जातवेदाः ।

१ २ ३ १ २ ३ २
सनोरक्षिषदरितादवद्या

३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
दस्मान्गृणतउतनोमघोनः ॥ २ * ॥

● ऋ० वे० ५, २, १५, २ ।

† ऋ० वे० ५, २, १५, २ ।

यः “अग्निः” “मङ्गा” महत्वेन “विश्वानि” विश्वानि “दुरिता”
दुरितानि “साह्वान्” अभिभवन् “जातवेदाः” जात-धनः जात-
प्रज्ञो वा “दमे” यज्ञगृहे “स्त्वे” अस्माभिः स्तूयते, “सः” अग्निः
“गृणतः” स्तुवतः “नः” अस्मान् “दुरितात्” पापात् “अवद्यात्”
निन्दिताच्च कर्मणः “रक्षिषत्” रक्षतु । “उत” अपिच “मघीनः”
हविषतः “नः” अस्मान् रक्षतु ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २४ ३ २ २ १ २ ३ १

त्वंवरुणउतमित्रोअग्नेत्वां

१ ३ २ ३ १ २

वर्द्धन्तिमतिभिर्वसिष्ठाः ।

१२ २२ ३ १ २ ३ १

त्वेषु*सुषणनानिसन्तुयूय

१ ३ २ ३ १ २

म्पातस्वस्तिभिःसदानः ॥ ३ १ ॥ ६

हे “अग्ने !” “त्वं” “वरुणः” असि पापानां निवारको
भवसि “उत” अपिच “मित्रः” असि, पुण्य-प्रापणे सखा भवसि ।
“वसिष्ठाः” एतन्नामका ऋषयः हे अग्ने ! “त्वां” “मतिभिः”
स्तुतिभिः “वर्द्धन्ति” वर्द्धयन्ति “त्वे” त्वयि विद्यमानानि “वसु”
वसूनि “सुषणनानि” सुसम्भजनानि “सन्तु” । हे अग्ने ! “यूय”

— • “वसु”—इति क०-सु०-पुस्तकयोः पाठः ।

। ऋ० वे० ५, २, २५, ३ ।

त्वदाद्याः सर्वे देवाः “स्वस्तिभिः” क्षेमैः “नः” अस्मान् “सदा”
सर्वदा “पात” रक्षत ॥ ३ ॥ ८

अथ लृचात्मके द्वितीय-सूक्ते—

तत्र प्रथमा ।

३ २ ३ ३ १ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २
महाद्इन्द्रो यत्रोजसापर्जन्यो वृष्टिमाद्भव ।

१ २ ३ १ २
स्तोमैर्वत्सस्य वावृधे ॥ १ * ॥

“यः” “इन्द्रः” “ओजसा” बलेन “महान्” सर्वभ्योऽधिकः ।
कइव ? “वृष्टिमानिव” यथा वृष्ट्या युक्तः “पर्जन्यः” रसानां प्राज-
यिता देवः महान्, स इन्द्रः “वत्सस्य” पुत्र-स्थानीयस्य स्तोतुः
वत्स-नाम्न एव वा ऋषेः “स्तोमैः” स्तोत्रैः “वावृधे” प्रवर्द्धते ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
काण्वा इन्द्रं यदक्रतस्तोमैर्यज्ञस्य साधनम् ।

३ १ २ ३ १ २
जामिब्रुवत आयुधा ॥ २ † ॥

“काण्वाः” [स्त्रीलृ-नामैतत् (निघ० ३, १५, ७)] स्तोतारः कण्व-
गोत्रा वा “इन्द्रं” “स्तोमैः” स्तोत्रैः “यज्ञस्य” यागस्य “साधनं”

* ऋ० वे० ५, ८, ९. १ = य० वे० ७, ४० ।

† ऋ० वे० ५, ८, ९. १ ।

साधयितारं निष्पादकं “यद्” यदा “अकृत” अकृत [करीते-
 लुङि “मन्त्रे घसेति (२, ४, ८०) च्लुक्, तदानीं “आयुधा”
 शत्रूणां हिंसकानि वाणादीनि “जामि” * [अतिरेकनामैतत्]
 अतिरिक्तम् अधिकं प्रयोजन-रहितं “ब्रुवते” कथयन्ति । “आयुधा”
 आयुधस्य सर्वस्य कार्यस्येन्द्रेण कृतत्वात् आयुधानि निःप्रयोजना-
 नीत्यर्थः [यद्वा, ‘आयुधा’ आयुधमायोधनशीलमिन्द्रं ‘जामि’
 जामिं भ्रातरं ‘ब्रुवते’ वदन्ति ॥

“आयुधा”-“आयुधम्”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २

प्रजामृतस्यपिप्रतःप्रयङ्गरन्तवङ्गयः ।

१ २ ३ २ ३ १ २

विप्राऋतस्यवाहसा ॥ ३ १ ॥ १०

“ऋतस्य” यज्ञस्य सत्यस्य वा “प्रजा” प्रकर्षणं जातमिन्द्रं
 “पिप्रतः” नभसः प्रदेशान् पूरयन्तः “वङ्गयः” वाहका अश्वान् “यद्”
 यदा “प्र भरन्तः” प्रकर्षणं भरन्ति वहन्ति तदा “विप्राः” मेधाविनः

* ‘जामि—जानामि’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ५, ८, ९, २ ।

स्तोतारः “ऋतस्य” यज्ञस्य “वाहसा” प्रापकेण स्तोत्रेण तम् इन्द्रं
स्तुवन्तीति शेषः ॥ ३ ॥ १०

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रथस्य दशमस्याध्यायस्य

अष्टमः खण्डः * ॥ ८ ॥

अथ नवमे खण्डे †—

पवसानस्येति तृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्, ‡

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

पवमानस्यजिघ्रतोहरे श्रद्धा अद्भुतत ।

३ १ २ ३ १ २

जीरा अजिरा शोचिषः ॥ १ § ॥

“जिघ्रतः” पुनः पुनः तमांसि विनाशयतः ॥ “हरेः” हरित-
वर्णस्य “अजिराशोचिषः” सर्वत्र-गमन-शील-तेजसः “पव-

* ‘उक्तान्याज्यानि’—इति वि० ।

† ‘इदानीं माध्यन्दिनः पवमानः’—इति वि० ।

‡ ‘उत्तरादाराधतपभृतौनि सामानि ब्राह्मणीक्तार्षाणि’—इति वि० ।

§ “अजिरा” —इति ख० पु० पाठः ।

§ ऋ० वे० ७, २, ११, ५ ।

॥ ‘जिघ्रतः—इत्यमानस्य’—इति वि० ।

मानस्य” “चन्द्राः” [चदि आह्लादे (भा० प०)] देवानामाह्ला-
दयित्राः “जीराः” चिप्रं चरण-श्रीलाः * धाराः “असृक्षत”
सृजन्ति पवित्रान्निर्गच्छन्तीत्यर्थः ॥

“जिघ्रतः”-“जङ्घतः”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

११ ३१ २ ३१ २ ३१ २
पवमानोरथीतमःशुभ्रेभिःशुभ्रशस्तमः ।

१२ ३१ २
हरिश्चन्द्रोमरुद्गणः ॥ २ ॥

“पवमानः” देवः “रथीतमः” अतिशयेन रथवान् [“इद्र-
यिनः (८,२,१७ वा०)”—इतीकारः । तथा “शुभ्रेभिः” शोभा-
युक्तेभ्यस्तेजोभ्योऽपि “शुभ्रशस्तमः” अत्यन्तं दीप्यमानश्च [यद्वा,
निर्मलतम-यशोयुक्तः] “हरिश्चन्द्रः” [“ऋक्षाच्चन्द्रोत्तरपदे
मन्त्रे (६,१,१५१)”—इति सांहितिकः सुट्] हरित-वर्ण-दीप्तिः
हरित-धारा-युक्तो वा “मरुद्गणः” मरुतो यस्य गणाः सहाय-भूताः
स तथोक्तः तादृशः सोमः सर्वान् स्व-रश्मिभिः व्याप्नोत्वित्युत्तरेण
सम्बन्धः ॥ २ ॥ ”

* ‘जीराः—जीरणात्मकाः’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ७, १, १२, १ ।

अथ तृतीया ।

१ ५ ० २ ५ ३ १ २ ३ १ २
पवमानव्यश्रुहिरश्मिभिर्वाजसातमः ।

१ २ ३ २ ३ १ २
दधन्स्तोत्रेसुवीर्यम् ॥ ३ * ॥ ११

हे "पवमान" सोम ! त्वं "रश्मिभिः" स्व दीप्तिभिः "व्यश्रुहि" सर्वं जगद् व्याप्नुहि । कीदृशस्त्वम् ? "वाजसातमः" अतिशयेनान्नस्य दाता बलस्य सम्भक्ता वा तथा "स्तोत्रे" पवमानं स्तोत्रं कुर्वते जनाय "सुवीर्यम्" शोभन वीर्योपेतं पुत्रं धनं वा "दधत्" विदधत् पयच्छत् व्याप्नुहि ॥

"पवमानव्यश्रुहि"—"पवमानोव्यश्रवत्"—इति पाठौ ॥ ३ ॥ ११

अथ तृचात्मके द्वितीय-सूक्ते—

प्रथमा ।

२ ३ १ २ ३ २ ५ १ २ ३ २ ३ २
परीतोपिञ्चतासुतसोमोयउत्तमश्चविः ।

३ १ २ २ ३ २ २ ३ २ ३ २ ३ २ २
दधन्वाधोनयीअप्स्वाऽऽन्तरासुपावसोममद्रिभिः ॥ १ ॥ १॥

हे ऋत्विजः ! "सुतम्" अभिपुत्रं सोमम् "इतः" अस्मात् कर्मण ऊर्द्धम् अथवा अस्मात् प्रदेशात् ऊर्द्धं "परिपिञ्चत" वसती-वरीभिः । इतोपिञ्चतेत्यत्र संहितायां छान्दसं रो रुत्वम्, अद्देश-

* ऋ० वे० ७, २, १२, २ ।

१ ऋ० आ० ६, १, ३, २ (२भा० ७७ प्र०) = ऋ० वे० ७, ५, १२, २ ।

प्रत्यययोरिति षत्वम्] “यः” “सोमः” देवानाम् “उत्तमं”
 प्रशंस्यं “हविः” भवति “आ” अपिच “नर्यः” मनुष्य-हितः यश्च
 सोमः “अप्सु” वसतीवरीषु अन्तरिक्षे वा “अन्तर्” “दधन्वान्”
 गच्छन् भवन् भवति तं “सोमम्” “अद्रिभिः” ग्रावभिः अध्वर्युः
 “सुपाव” अभिषुतं चकार ; तं परिषिञ्चतेति समन्वयः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 नूनम्युनानोविभिःपरिस्रवाद्व्यःसुरभिन्तरः ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
 सुतेचित्ताप्सुमदामोअन्वसाश्रीणन्तोगोभिरुत्तरम् ॥२*॥

हे सोम ! “अद्व्यः” कैश्चिदप्यहंसितः “सुरभिन्तरः” अत्यन्तं
 सुगन्धि त्वं “नूनम्” इदानीं “पुनानः” पूयमानः “अविभिः”
 अवि-वाल-कृतैः पवित्रैः “परिस्रव” परिस्तर “सुते चित्”[†]
 अभिषुते सति “अन्वसा” भक्त-लक्षणेनान्नेन “गोभिः” गोर्वि-
 कारैः क्षीरादिभिः “श्रीणन्तः” मिश्रयन्तः वयम् “उत्तरम्”
 उद्भूततरम् ‡ “अप्सु” वसतीवरीषु स्थितं “त्वा” त्वां “मदामः
 मदामहे ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ७, ५, १२, २ ।

† ‘चित्—इति पदपूर्णाः’—इति वि० ।

‡ ‘उत्तरम्—उत्तरेषु सवरेषु’—इति वि० ।

अथ अध्यास्यरूपा तृतीया ।

१२ ३ १२ २२ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २
परिस्वान*श्चक्षसेदेवमादनःक्रतुरिन्दुर्विचक्षणः ॥३१॥ १२

“स्वानः” सुतः अभिषूयमाणः सोमः “चक्षसे” †: सर्वेषां दर्शनाय “परि” स्वप्ति । कीदृशः ? “देवमादनः” देवानां तर्पयिता, “क्रतुः” कर्त्ता, ‡ “इन्दुः” पात्रेषु क्षरण-शीलः दीप्ती वा, “विचक्षणः” “सर्वस्य” विद्रष्टा ॥ ३ ॥ १२

५ ४ २ ३ ४ २ ५ १ २ २
॥ पृष्ठम् ॥ पराश्रितोपिञ्चतासुताम् । सोमोयुत्त

१ २ १ २ २
मञ्चवारश्चिर्हीइया । दधन्वायोन्यीअप्सुवन्तरा२३

१ २ २ २ २
होइया । सुषावारसो । ममद्राश्चिभाश्चिः ॥(१)

५ ४ २ ३ ४ ५ १ २ २ १
सुषावसोममद्रिभायिः । सुषावसोममद्रिभाश्चिर्ही

२ २ १ २ २ १ २ १
इया । न्मुनानोअविभिःपरिस्रवाश्चोइया । अदब्धा

१ १ २ ५ ४ २ ३ ४ ५
२३ःसु । रभिन्तारश्चश्चः ॥(२) अदाश्चःसुरभिन्तराः ।

* “सुवाम”—इति ऋ० पाठः ।

† ऋ० वे० ७, ५, १२, ३ ।

‡ ‘चक्षसे—चक्षाय’—इति वि० ।

¶ ‘क्रतुः—यज्ञः’—इति वि० ।

^१ अदब्ध ^१ सुरभित्तरा ^{२१२} र ३ होइया । ^२ सुतेचित्वाप्सु ^२ मदा ^२ मोअ

^१ न्भसा ^१ र ३ होइया । ^{१२१} श्रीणन्तो ^२ र ३ गो । ^१ भिरुता ^२ र ३ रा ^२ ३ ४

^१ र्म् । ^१ ओ ^१ र ३ ४ पुई । ^१ उा ॥ २ * ॥ [१]

५ ५ २ ४ ५ ५ १२
॥ कौल्मन्बर्हिषम् ॥ ^५ पराश्रयितो ^२ ऽपि ^४ च्चता ^५ सुताम् । ^{१२} सो

^२ मीय ^२ उत्तमा ^२ र ३ होवा ^२ र ३ ४ यिः । ^२ दधन्वा ^२ ्यो ^२ नर्थी ^२ आ ।

^{२१} एहोयि । ^१ प्त्वे ^२ अन्तरा । ^२ सु ^२ प्राव ^२ सोम ^२ मोवा ^५ ऽओ ^२ र ३ ४ वा ।

^४ द्रा ^५ ष्यि ^{५ ५} भो ^२ ह्हा ^४ यि ॥ (१) ^५ सु ^२ प्रा ^४ ऽवा ^५ ऽसोम ^२ मद्रि ^२ भा ^२ यिः । ^२ सु

^२ वाव ^२ सोम ^१ मा ^{२२} र ३ द्रा ^२ यि ^२ भा ^२ र ३ ४ यिः । ^२ नून ^२ म्पु ^२ नानो ^२ अवा ^२ यि ^२ भा

^{२ २} यिः । ^१ ऐहोयि । ^२ पा ^२ रिस्र ^२ वा । ^२ अदब्धः ^२ सुर ^२ भोवा ^२ ऽओ

^५ र ३ ४ वा । ^५ ता ^{५ ५} पुरो ^२ ह्हा ^४ यि ॥ (२) ^५ अदा ^२ ऽब्धा ^४ ऽसुर ^५ भित्तराः ।

^२ अदब्धः ^२ सुर ^२ भा ^{२२} र ३ यित्तरा ^२ र ३ ४ । ^२ सुतेचित्वाप्सु ^२ मादा ।

^{१ २} ऐहोयि । ^१ मोऽअन्धसा । ^{२ २ २ १ २ १} श्रीणन्तो गोभिरोवा ३ श्री २ ३ ४

^{५ ४ ५} वा । तापुरोद्दहायि(३) ॥ २ * ॥ [२]

^{१ २ २ १ २ २ १ १ १} ॥ अर्कपुष्पाद्यम् ॥ परोतोषिच्चतासुतम् । ऊवे २ ३ ।

^{१ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १} सोमोयउत्तमह्विः । ऊवे २ ३ । दधन्वायोनयोऽपम्

^{२ १ २ २ १ २ १ २ १ २ १} वन्तरा । ऊवे २ ३ । सुषावसोममद्रिभिः । ऊवे २ ३ ॥ (१)

^{२ १ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १} सुषावसोममद्रिभिः । ऊवे २ ३ । सुषावसोममद्रिभिः ।

^{१ १ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १} ऊवे २ ३ । नूनम्यनानोत्रिभिःपरिस्रव । ऊवे २ ३ । अदब्धः

^{१ २ १ २ १ २ १ २} सुरभिन्तरः । ऊवे २ ३ ॥ (२) अदब्धःसुरभिन्तरः । सुर

^{१ १ २ १ २ १ २ १} भिन्तरः । ऊवे २ ३ । अदब्धःसुरभिन्तरः । ऊवे २ ३ ।

^{२ १ २ २ १ २ २ १ २ १ २ १ २ १} सुतेचित्वाप्तुमदामोअन्धसा । ऊवे २ ३ । श्रीणन्तो गो

^{२ १ २ १ २ १ २ १ २ १} भिरुत्तरम् । ऊवे २ ३ । ऊवे २ ३ । होवा ३ हा ३ । हा

^५र ^२१२ ^२२ ^१र ^१र ^१र ^१र ^१र ^१र ^१र ^१र ^१र ^१र
 ३४ । औ३हा । अकी३वाना ३म्प३रसेवियो ३मा ३ ३ ४
 १
 ५न्(३) ॥ ३ * ॥ [३]

॥ दैर्घश्रवसम् ॥ ^२र ^१र ^२र ^२र ^२र ^२र ^२र ^२र ^२र ^२र ^२र
 परीतोषिच्चतासुतमोहाओ३हा३ण ।
^१र ^१र ^१र ^२२ ^२२ ^२२ ^२२ ^२२ ^२२ ^२२ ^२२ ^२२
 सीमोयउत्तम३ह्विः । ओ३हा । ओ३हा३ण३४ । दधा
^३र ^२ ^१ ^२ ^१ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
 ३४न्वा३याः । नारियः । अ३सूअन्तरा । ओ३हा ।
^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
 ओ३हा३ण३४ । सुषा३वसो३ । ममो३३४वा । द्रा३
^५ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
 यिभो३हायि ॥(१) सुषावसोममद्रिभिरोहाओ३हा३ण ।
^२१२ ^२१२ ^२२२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
 सुषावसोममद्रिभिः । ओ३हा । ओ३हा३ण३४ । नूना
^३२ ^१ ^२ ^१ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
 ३४म्युना । नोअवि । भिःपारिस्रवा । ओ३हा । ओ३
^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
 हा३ण३४ । अदा३४ब्धःसू३ । रभो३३४वा । ता३रो३
^५ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
 हायि ॥(२) अदब्धःसुरभिन्तरओ३हाओ३हा३ण । अदब्धः
^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
 सुरभिन्तरः । ओ३हा । ओ३हा३ण३४ । सुता३४यि

^{३ २} चित्वा । ^१ आप्सुम । ^२ दामोअन्धसा । ^{३ १} ओ३हा । ^४ ओ३
^{२ २} हा३ए३४ । ^{३ २} श्रीणा३४न्तोगो३ । ^{२ १} भिरो२३४वा । ^१ ताप्रो

^५ द्हायि(३) ॥ ४ * ॥ [४]

॥ ^{२ २ २} द्वप्रक्षरोवैयश्चम् ॥ ^{२ १ २} परीतोषिच्चतासूताम । ^३ सो
^{२ २} मो । ^३ यउत्तमह्विः । ^२ दधान्वाश्याः । ^३ नयोअप्सु
^२ वन्तरा । ^२ सुषावाशसो२ । ^१ ममद्रा२३यिभा३४३यिः ॥ (१)
^{२ २} सुषावसोममद्रायिभायिः । ^३ सुषा । ^२ वसोममद्रिभिः ।
^{१ २} न्नाम्पूशना२ । ^३ नोअविभिःपरिस्रव । ^{२ २} अदाब्धाःसू२ ।
^१ गभिन्ता२उरा३४३ः ॥ (२) ^३ अदब्धःस्रभिन्ताराः । ^{२ २} अदा ।
^३ अदब्धःस्रभिन्तरः । ^२ सतायिचाशयित्वा२ । ^{३ २} अप्सुमदामो
^{३ १} अन्धसा । ^३ श्रीणान्तोशगो२ । ^२ भिरुत्ता२उरा३४३म् ।
^१ ओ२३४पई । डा(३) ॥ ५ * ॥ [५]

॥ अभीशवाद्यम् ॥ ^{२ २ २} परीतोषिच्चत्वासुतम् । ^२ ए । ^२ सो
^२ ^५ ^१ ^० ^२ ^३ ^५ ^२ ^{१२}
 मोयज३त्ताम^७हाविः । ^३ दार३४धा । ^२ हायि । ^{१२} न्वा^७
^२ ^२ ^० ^२ ^३ ^५ ^२ ^{१२} ^२
 योनर्थीअप्सुअन्तारा । ^३ सू२३४षा । ^२ हायि । ^{१२} वासोम
^१ ^५ ^४ ^५ ^२ ^२ ^२
 मो२३४वा । ^५ द्राप्रयिभो^६हायि ॥ (१) ^२ सुषावसोममद्रिभि
^२ ^२ ^५ ^१ ^० ^२ ^३ ^५ ^२
 रे । ^२ सुषावसो३मामद्रिभायिः । ^३ नू२३४नाम् । ^२ हायि ।
^१ ^२ ^० ^२ ^३ ^५ ^२ ^१
 पुनानोअविभिःपारिस्त्रावा । ^३ आ२३४दा । ^२ हायि । ^१ व्याः
^२ ^५ ^४ ^५ ^२
 सू२भो२३४वा । ^५ ताप्रो^६हायि ॥ (२) ^२ अदब्धःसुरभिन्त
^५ ^१ ^० ^२ ^३ ^५ ^० ^२
 रण । ^३ अदब्धःसू३राभिन्तारः । ^५ सू२३४ते । ^० हायि । ^२ चि
^२ ^० ^२ ^३ ^५ ^० ^२ ^२
 न्वाप्सुमदामोअन्धामा । ^३ आ२३४यिणा । ^० हा । ^२ तोगो
^२ ^५ ^४ ^५
 भिरो२३४वा । ^५ ताप्रो^६हायि (३) ॥ ^६ * ॥ [ई]

^३ ^५ ^२ ^५
 ॥ माधुच्छन्दमम् ॥ ^३ परीतोषा । ^० हायिः । ^३ चतामुता
^२ ^२ ^२ ^३ ^५ ^२ ^{१२} ^२
 ईमे । ^२ सोमोयज । ^३ ताम^७हा२३४वीः । ^२ दधन्वा^७यो न

१० अ० ६ ख० २ सू० १, २, ३] उत्तराचिकः ।

३१३

^२ ^२ ^१ ^२ ^३ ^२ ^३ ^२ ^१ ^२
य्यात्र । सुवान्तरा । औहो३४वाहायि । सुषावासो ।

^३ ^२ ^३ ^२ ^१ ^२ ^१
औहो३४वाहा । ममद्रा३३यिभा३४३यिः । औ३३४पु

ई । डा(३) ॥ ३ * ॥ [७]

^१ ^२ ^१ ^२ ^३
॥ ऐडमायास्यम् ॥ आयिपरायि । तोषायि । चता

^२ ^२ ^२ ^२ ^२
सुताम् । सोमोयऊ३१ । तमह्वायिः । दाधन्वा

^२ ^२ ^२ ^२ ^२
या३१ः । नय्यात्रा । सुवन्तरा । सूषावसो३१ । ममद्रा३३

^२ ^१ ^२ ^२ ^२
यिभा३४३यिः ॥ (१) आयिसुषा । वासो । ममद्रिभा

^२ ^२ ^२ ^२ ^२
यिः । सूषावसो३१ । ममद्रिभायिः । नूनम्पुना ३१ ।

^२ ^२ ^२ ^२ ^२
नोअविभायिः । परिम्ववा । आदब्धःसू३१ । रभिन्ता

^२ ^२ ^२ ^२ ^२
२३रा३४३ः ॥ (२) आअदा । ध्याःसू । रभिन्तराः । आ

^२ ^२ ^२ ^२ ^२
दब्धःसू३१ । रभिन्तराः । सूतेचित्ता३१ । सुमदा ।

* ऊ० गा० ७ प्र० १ ख० २ सा० ।

^{२ १} मोअन्धसा । ^{२ २} आयिणन्तीगो३१ । ^{२ १} भिरुत्तार^२रा३४३म् ।

^१ ओर३४५ई । डा(३) ॥ ४ * ॥ [८]

॥ पुञ्चि ॥ ^{२ १} परायितो^४र^२षिञ्चतासुत्^५हाउ । ^{१ २ २ २} सोमो

^{१ २ १ २ १} यउत्तम^२ह्विः । ^२ दधन्वा^{१ २}श्या २ ३ः । ^{१ २ २} होवा^१श्चायि ।

^{२ २ २} मारियोअ । ^{१ २} सुवान्ता^{१ २ २}शरा२३ । ^{१ २ २} होवा^१श्चायि । सुषा

^२ वाशसो^{१ २ २}३ । ^{१ २} होवा^{१ २}श्हा । ^{१ २} मामद्रिभिः । ^{१ २} इडा^{१ २}र३भा३४

^१ ३ । ओर३४५ई । डा(१) ॥ ३ * ॥ [९]

॥ अभीश्वोत्तरम् ॥ ^{२ २ २} परीतो^२षिञ्चतासुतम् । ए ।

^{२ २} सोमोयज^{१ ०}ऽत्ताम^२ह्विः । ^{३ ५} दार^{२ २}३४षा । ^{२ २} हा^{१ २}श्चायि ।

^{१ २ २ २} न्वा^०योनर्याअसूअन्तारा । ^{५ ३ ५} सू^{२ २}३४षा । ^{१ २} हा^{१ २}श्चायि । वा

^{२ १ २} सोममो^५३४वा । ^{४ ५} द्रा^{२ २}प्रयिभोई^{२ २}हायि ॥ (१) सुषावसोम

• ऊ० गा० ० प्र० २ अ० ४ सा० ।

• ङ० गा० ० प्र० २ अ० ३ सा० ।

^{१ २ ३ ४ ५} मद्रिभिरे । ए । सुषावसोऽमामद्रि । भायिः । नू२३४
^{५ २ २ १ २ २ ० २ ३} नाम् । द्वा३हायि । पुनानोअविभिःपारिष्वावा । आ
^{५ २ २ १ २ १ ५ ४} २३४दा । द्वा३हायि । व्याःद्वरभोर ३ ४वा । तापूरोद्
^{५ २ १ ०} द्वायि ॥ (२) अदब्धःसुरभिन्तरण । ए । अदब्धःसू३राभि
^{२ ३ ५ २ २ १ २ २ ०} न्तारः । सू२३४ते । द्वा३हायि । चित्वाप्सुमदामोअ
^{२ ३ ५ २ ३ १ २ २ १} न्वासा । आ२३४यिणा । द्वा३हा । तोगोभिरो२ ३ ४
^{५ ४ ५} वा । तापूरोद्द्वयि (३) ॥ ४ * ॥ [१०]

१ २ २ १ २ १ २ २ १ २ ३
 ॥ सम्मतम् ॥ परीतोषिञ्चतासुताम् । सोमोयउत्त

^{१ २ ३ ४ ५} म्हवायिः । दधन्वा३र३याः । नारियोअ । सुवा
^{२ ३ २ ३ २ १ २ २} न्तारा । औहो३४वाहायि । सु । षावार३सो३ । हो
^{२ २ १ २ २ १ २ २ १ २ १} वा३हा । ममद्रा २ ३ यिभा३४३यिः ॥ (१) सुषावसोमम
^{२ १ २ २ १ २ २} द्रिभायिः । सुषावसोऽममद्रिभायिः । नूनम्पू २ ३ना ।

^१ नोअविभिः । ^२ परायिस्रावा । ^१ औहो^३वाहायि । ^३ अ । ^{३३१} ^{३३२} ^१

^२ दाब्भार३ःसू३ । ^{१२२} होवा३हा । ^१ रभिन्तार३रा३३ः ॥ (२) ^२

^१ अदब्भःसूरभिन्तराः । ^{१२१} अदब्भःसूरभिन्तराः । ^{२१} सुतेचार३ ^२

^२ यित्वा । ^१ आशुमदा । ^{२२} मोआन्धासा । ^३ औहो^३वाहा ^{३३२} ^{३३२}

^{१२} यि । श्री । ^२ णान्तोर३गो३ । ^{१२२} होवा३हायि । ^१ भिरुन्ता

^१ र३रा३३म् । ^१ ओर३३पुई । ^३ डा(३) ॥ ३ * ॥ [११]

^{५२२} ^{४५४२} ^५ ^{२२१२}
॥ कालेयम् ॥ परीतो^३पिच्चतासताम् । सोमोय

^१ ऊ । ^{२३} तम^३हवा३यिः । ^{२३२} दधन्वा^३याः । ^१ नार३४ ।

^{३४२} ^५ ^{२२} ^१ ^{३२} ^२ ^५
रियोअशुव । ता^३रा । सुषावसौ । वा३३ओ३वा ।

^४ ममापुद्रिभायिः । ^४ होपुई । ^३ डा(३) ॥ ४ † ॥ [१२]

^{२२२} ^१ ^५ ^१
॥ रौरवम् ॥ परीतो^३पिच्चा३तासूर३३ताम् । सोऽ

* ८० गा० ८ प्र० १ अ० ३ सा० ।

† “महाकालेयम्” — इति ख०-पाठः ।

‡ क० गा० ८ प्र० २ अ० ४ सा० ।

^२ मोयउत्तमं ^२ हविर्ह ^२ धन्वा ^२ योनर्या ^{३२} अष्वा ^१ वान्तरा । ओ

^२ हाउवा । ^{१२} सुषावसोममा ^२ ३ ^{१२} हायि । ओहाउवा ।

^१ द्विभायिः । ^४ औहोवा ॥ (१) ^२ सुषावसोमा ^१ इमद्रा ^३ ४

^५ यिभायिः । ^१ सुषावसोममद्रिभिर्नू ^२ न्मपुनानो ^२ अविभिः ^१ परार

^{३२} यिस्रवा । ^{१२} ओहाउवा । ^२ अदव्यः ^१ मुरभार ^२ उयिहायि । ओ

^२ हाउवा । ^१ तरा । ^२ औहोवा ॥ (२) ^५ अदव्यः ^१ मुराभि

^५ न्ताउवराः । ^१ आ । ^२ दव्यः ^२ मुरभिन्तरः ^२ सुतेचित्वाष्मदा

^२ मोआरन्धसा । ^{३२} ओहाउवा । ^१ श्रीणन्तो ^{१२} गोभिह्र ^२ उहा

^१ यि । ^२ ओहाउवा । ^१ तराम् । ^४ औहोवा । ^४ होपुई ।

डा(३) ॥ ११ * ॥ [१३]

॥ ^{१२२१२} आष्टाद ^{२२} ध्रोत्तरम् ॥ ^{१२२१२} परीतोषिच्चतासुतमैयादौ ।

^२ होवा । ^{१२२२१} सोमोयउत्तमम् । ^१ होवारयिः । ^{१२} ऐयाउत् ।

१ २ २ १२ २ २ १ १
 और३होवा । दधन्वा०योनर्योअप्सुव । तारा २ ३ ।

१२ १ २ २ १२२ १२ २ १
 ऐयार३त् । और३होवा । सुषावसोमम । द्रायिभा

१२ १ २ २ २१२ २ १२
 र३यिः । ऐयार३त् । और३होवा३४३ ॥(१) सुषावसो

२१ २ १२ २ १२ २ २ १२२ १२ २ १
 ममद्रिभिरैयादौ । हो३वा । सुषावसोमम । द्रायिभा

१२ १ २ २ २ १ २ २ १२ २
 र३यिः । ऐयार३त् । और३होवा । नूनम्पुनानोविभिः

१ २ १ २ २ १ २
 परि । स्रावार३ । ऐयार३त् । और३होवा । अदब्धः

१ १२ १ २ २
 सुरभि । तार३त् । ऐयार३त् । और३होवा३४३ ॥(२)

१ २ १ २ १ २ २ १ २
 अदब्धःसुरभिन्तरैयादौ । हो३वा । अदब्धःसुरभि ।

१ १२ १ २ २ १ २ १ २
 तारा३ः । ऐयार३त् । और३होवा । सुतेचित्त्वाप्सु

२ २ १ १२ २ १ २ २ १ २ २ १
 मदामोअ । धासार३ । ऐयार३होवा । श्रीणन्तोगो

२ १ १२ १ २ २
 भिरु । तारा३म् । ऐयार३त् । और३होवा३४३ ।

और३४५ । ई । डा(३) ॥ १८ * ॥ [१४]

३ ४ र ३ र ४ ३ र ४ ५ र ३
 ॥ उत्सेधम् ॥ • परीतोषिच्चतासुतम् । सोमः । य

२ ३ र ४ र ५ २ १
 ज३४ औहोवा । तम० ह्वाऽरयिः । हा३१ उवा २ ३ ।

२ ५ ३ २ ४ र ५ र ४ ५ १
 ज ३ ४ पा । दधा३ न्वा० या । औहोवाहायि । नारि

३ र १ २ १ २ र २ ५
 योआ । सुवन्तारा । हा३१ उवा २ ३ । अ३४ पा ।

३ २ ४ र ५ र ४ ५ ३ २ ४
 सुपा३ वसो । अहोवाहायि । ममा३ द्रा५ यिभा ६ ५ ६

४ ३ र ४ ३ र ४ ३ ४ ५ र ३ २ ३ र ४ र
 यिः ॥ (१) सुपावसोममद्रिभिः । सुपा । वसो३ ४ औहो

५ २ १ २ ५
 वा । ममद्रिभाऽरयिः । हा३१ उवा २ ३ । ज ३ ४ पा ।

३ र २ ४ र ५ र ४ ५ १ २ १ २ २
 नूना३ पुना । औहोवाहायि । नोअविभायिः । परि

१ २ २ ५ ३ २ ४ ५ र
 स्राव । हा३१ उवा २ ३ । ज३४ पा । अदा३ धवः सु । औ

४ ५ ३ २ ४ ३ ४
 होवाहायि । रभा३ यिन्ना५ रा६ ५ ६ः ॥ (२) अदध्वः सुर

३ ४ ५ ३ २ ४ र ४ र ५ २ १
 भिन्तरः । अद । अमः मू३ ४ औहोवा । रभिन्तराऽरः ।

२ ५ ३ २ ४ ५ र ४
 हा३१ उवा २ ३ । ज३४ पा । सुता३ यिचित्त्वा । औहो

५ १ २ १ २ र १ २ र
 वाहायि । आप्सुमदा । मोअन्वासा । हा३१ उवा २

३ । ऊ३४पा । श्रीणा३न्तोगो । औहोवा३हायि । मि

हृ३त्तापूरा३पू३म् ३ ॥ २० * ॥ [१५]

॥ पृ३न्नि ॥ परायितो३३षिच्चतासुत३हाउ । सोमो

यउत्तम३हविः । दधान्वा३श्या३ः । होवा३हायि ।

नारियो३अ । प्सुवान्ताश्रा३ः । होवा३हायि । सुषा

वा३शमो३ः । होवा३हा । मामद्रिभिः । इडा३ः ॥ (१)

सुषावा३ः सोममद्रिभिर्हाउ । सुषावसोममद्रिभिः । नू

नाम्पू३ना३ः । होवा३हायि । नोअविभिः । परायि

स्वा३शवा३ः । होवा३हायि । अदा३व्याशःसू३ः । होवा३

हा । राभिन्तरः । इडा३ः ॥ (२) अदा३व्या३ःसुरभि

न्तरो३हाउ ॥ (२) अदव्यःसुरभिन्तरः । सुतायिचा३शयि

त्वा३ः । होवा३हायि । अ३प्समदा । सोअन्धा३सा

२३ । होवा३हायि । श्रीणान्तो१गो२३ । होवा३हायि ।

भायिरुत्तरम् । इडा२३(३) ॥ ६ * ॥ [१५]

॥ वाम्रम् ॥ परीतोषिञ्चता । हा३हा३यि । सू२३

४ । त३मुतोवा । सोमोहो३यि । यजहो३ । ता

म३हावा३यिः । दाधन्वा३य । नरायियोआ । प्सु

वाउवा३ । ज३४पा । तरा३ । सूपा३वासो३ । मम ।

द्रा३यिभा३३४औहोवा ॥(१) सुपावसोममा । हा३हा

यि । द्रा३३४यि । भिर्द्रिभोवाःसुपाहो३ई । वसाहो

३ । मामद्रायिभा३यिः । ननम्पुना । नोआवायिभा

यिः । पराउवा३ । ज३४पा । स्रवा३ । आदा३ः

सू३ । रभि । ता३रा३३४औहोवा ॥(२) अदब्धःसुर

भि । हा३हा३यि । ता३३४ । रस्तरोवा । अदाही

^१रयि । ^१अःसुहो२ । ^{१ ७}राभिन्तारा२ः । ^{१ २ २ २}सुतेचिवा । ^१पु
^{१ २}मादा । ^{३ २}मआउवा३ । ^{२ ५}ऊ३४पा । ^१धमा२ । ^१आयिणा
^१रग्नौगो२ । ^१भिन् । ^३तार२रा२३४ ^{५ २ २}अौहोवा । ^२ऊ३२३
^५४पा(३) ॥ १२ * ॥ [१६]

^५॥ मानवोत्तरम् ॥ ^{२ २ २ २}हावायि । ^{२ २}परीतोपिच्चतासुतम् ।
^६होवायि । ^{० २ २}सोमोयउत्तम^१ह्विः । ^१दाधन्वा^१यः । ना
^{७ २ २}रियोआ३१ । ^{७ ३}प्सूवारन्ता२३४रा । ^{५ २ १}सुपावार३ ^२सो ३ ।
^{१ ३}मारमा२३४ ^{५ २}अौहोवा । ^३द्रार३४ ^५यिभीः ॥ (१) ^१होवायि ।
^{२ १ २ २ २ २ २}सुपावसोममद्रिभिः । ^२होवायि । ^{२ २}सुपावसोममद्रिभिः ।
^{७ २ २}नूनम्पुना । ^{१ ७ २}नोअविभा३१यिः । ^{० ३}परार^५यिस्रा२३४वा ।
^{२ १}अदाध्वा२३ःसु३ । ^{२ ५}रार३४ ^{३ ५}अौहोवा । ^{३ ५}तार३४राः ॥ (२)
^१होवायि । ^{२ १ २}अद^१अःसुरभिन्तरः । ^१होवायि । ^१आद^१अः

सुरभिन्तरः । ^१होवायि । आदब्धःसुरभिन्तरः । ^{७२}सूते
^{२ २} चित्वा । ^{१ ७}आप्सुमदा३१ । ^{७२}मोआरन्ध्वार३४सा । ^५श्रीणा
^२न्तो २३ गो ३ । ^{१ ३}भारयिहूर३४श्रीहोवा । ^{५२२}ता २३ ४
^५राम्(३) ॥ १३ * ॥ [१७]

॥ आनूपं वाध्रुश्वम् ॥ ^{१२ १२}परायिपरोयि । ^२तोपिञ्चा ३
^{१२}ताहृ१ता२म् । ^{१ २ २}सोमोयउ । ^{१ २}तमाञ्छा१वा२यिः । ^१दा
^१धा२न्वा३या२ः । ^{१ २ २१}नर्यीअप्सुवन्ता२३रा । ^{२ २ २}सुपावा३सो
^{१ ४}३ । ^२मा२३मा३ । ^५द्रा३४प्रयिभो३हायि ॥ (१) ^{१ २ २ २}सूपासूपा ।
^{२ १ २}वसोमा३माद्रा१यिभा२यिः । ^{१ २ २ २}सूपावसो । ^{१ २}ममाद्रा१यि
^{१ १}भा२यिः । ^{१ २}नूना२म्पूना२ । ^{१ २ २ २}नाअविभिःपरिभ्वा२३वा ।
^{१ २ २}अदाब्धा३ःसू३ । ^{१ ४}रा२३भा३यि । ^{२ ५}ता३४प्रो३हायि ॥ (२)
^{१ २ २ २}अदाअदा । ^{१ २}ब्धःसुरा३भायिन्ता१रा२ः । ^{१ २}आदब्धःसु ।

रभायिन्ताशरारः । स्तनेरचायित्वारः । अणूमदीमो
अन्वारःसा । श्रीणान्तोइगोइ । भारयिहूइ । ता

^५
इधपुरोइहायि(इ) ॥ १४ * ॥ [१८]

॥ यौधाजयम् ॥ पराइयि । तोइषि । च । ताम्
इइताम् । सोमोइ । यऊर । तमाइधुम् । हार
इइवीः । दधान्वायाः । न । र्यिआर । सुवाइधु ।
तारइइरा । सुषार । वासोर । ममाइधु । द्दारइइ
यिभीः॥(१) सुषाइ । वाइसो । मम् । आद्दारइइयिभायिः ।
सुषाइ । वसोर । ममाइधु । द्दारइइयिभीः । नूनापु
ना । नः । अविभारयिः । पराइधुयि । सारइइवा ।
अदार । आःसर । रभाइधुयि । तारइइराः ॥(२)
अदाइ । आःसू । र । भिन्तारइइराः । आदाइ ।

^१ व्यः^{३२}स्र् । ^३ रभा^५३४^{२ १ २ १}पुयि । ^{२ १ २ १} तार^{३ ५}३४राः । ^{२ १ २ १} सुतायि^{३ ५}चित्त्वा ।

^२ अ । ^१ सुम^{३ २ ३ ५}दा^{३ ५}र । ^{३ ५} मो^{३ ५}आ^{३ ५}३४^{३ ५}पु । ^{३ ५} धार^{३ ५}३४^{३ ५}सा । ^{३ ५} श्रीणा^{३ ५}र ।

^१ तो^{३ २}गो^{३ ५}र । ^{३ ५} भिहू^{३ ५}३४^{३ ५}पु । ^{३ ५} तार^{३ ५}३४^{३ ५}राम्(३) ॥ ५ * ॥ [१८]

^{५ २ २ ४ ५ ४ ५} ॥ द्वै^{१ २ २}गतम् ॥ ^{१ २ २} परीतो^{१ २ २}ऽपि^{१ २ २}च्च^{१ २ २}ता^{१ २ २}सुताम् । ^{१ २ २} सोमो^{१ २ २}यउ ।

^{१ २} तमा^{३ २}च्^{१ २ २}हा^{१ २ २}श^{१ २ २}वार^{१ २ २}यिः । ^{१ २ २} दधा^{१ २ २}३ । ^{१ २ २} हौ^{१ २ २}श्^{१ २ २}हो^{१ २ २}श्वा । ^{१ २ २} न्वा^{१ २ २}च्

^{२ २} योन^{३ २}र्थी^{३ २}अ^{३ २}प्^{३ २}ह^{३ २}अ^{३ २}न्तारा^{३ २}र । ^{३ २} सुपा^{३ २}र^{३ २}३ । ^{३ २} वार^{३ २}सी^{३ २}र^{३ २}३४^{३ २}औ^{३ २}हो

^२ वा । ^१ ए^{३ १ १ १ १ १}३ । ^{५ २ २ २ ५} ममा^{५ २ २ २ ५}र^{५ २ २ २ ५}द्रि^{५ २ २ २ ५}भा^{५ २ २ २ ५}र^{५ २ २ २ ५}३४^{५ २ २ २ ५}पुयिः ॥ (१) ^{५ २ २ २ ५} सुपा^{५ २ २ २ ५}वा^{५ २ २ २ ५}ऽसो^{५ २ २ २ ५}म

^{४ ५} मद्रि^{१ २ २ २}भा^{१ २}यिः । ^{३ २ २} स्र^{३ २ २}षा^{३ २ २}व^{३ २ २}सो । ^{३ २ २} ममा^{३ २ २}द्रा^{३ २ २}श^{३ २ २}यि^{३ २ २}भा^{३ २ २}र^{३ २ २}यिः । ^{३ २ २} नूना

^{५ २ २} रम् । ^{१ २ २} हौ^{१ २ २}श्^{१ २ २}हो^{१ २ २}श्वा । ^{१ २ २} पुना^{१ २ २}नो^{१ २ २}अ^{१ २ २}वि^{१ २ २}भिः^{१ २ २}पा^{१ २ २}रि^{१ २ २}स्रा^{१ २ २}वा^{१ २ २}र । ^{१ २ २} अ

^{१ ३} दा^{५ २ २}र^{५ २ २}३ । ^{५ २ २} व्यारः^{५ २ २}सूर^{५ २ २}३४^{५ २ २}औ^{५ २ २}हो^{५ २ २}वा । ^{५ २ २} ए^{५ २ २}३ । ^{५ २ २} रभा^{५ २ २}र^{५ २ २}यि^{५ २ २}न्तरा

^{१ १ १ १ १} र^{५ २ २ ४ ५ ४ ५}३४^{५ २ २}पुः ॥ (२) ^{५ २ २} अद^{५ २ २}व्यारः^{५ २ २}सुर^{५ २ २}भि^{५ २ २}न्तराः । ^{५ २ २} आद^{५ २ २}व्यः^{५ २ २}सू । ^{५ २ २} र

^{१ २} भा^{३ २}यि^{५ २ २}न्ता^{५ २ २}श^{५ २ २}रारः । ^{५ २ २} सु^{५ २ २}ता^{५ २ २}इ^{५ २ २}यि । ^{५ २ २} हौ^{५ २ २}श्^{५ २ २}हो^{५ २ २}श्वा । ^{५ २ २} चि^{५ २ २}त्त्वा

० क० गा० २६५० १ अ० ५ सा० ।

पुमदा मोअन्धासा२ । श्रीणा२३ । तो२गो२३४श्री

होवा । ए३ । भिहू२त्तरा२३४५म्(३) ॥ ६ * ॥ [२०]

॥ कण्वरथतन्तरम् ॥ पारीतोपिच्चतासुताम् । सो

मोयज । ता३मा३हा३वायिः । दधन्वा३यो३न३र्यो३अ३प्सु

वन्तरा२३४ऐही । सुषावा२३४सो । ममा३१उवा२३ ।

ए३ । द्विभिरा ॥(१) स्रपावसोममद्रिभायिः । सुषावसो ।

मा३मा३द्रा३यि३भा३यिः । नूनम्पुनानोअविभिःपरिस्रवा२३

४ऐषी । अदव्या२३४ःस्र । सू । रभा३१उवा२३ । ए३ ।

तरआ ॥(२) आदव्यःसुरभिन्तराः । अदव्यःस्र । रा३

भायिन्ता३राः । सुतेचित्ताप्सुमदा मोअन्धासा२३४ऐही ।

श्रीणन्तो२३४गो । भिहू३आउवा२३ । ए३ । तरमा(३)

॥ १८ १ ॥ [२२]

* ऊ० गा० १६प० १अ० ६सा० ।

१ ऊ० गा० २५प० १अ० १८सा० ।

अथ तृचात्मके तृतीय-सूक्ते—

प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ ३ २ ३
अमाविमोमो अरूपो वृषाहरी

१ २ ३ २ ३ १ २ २ २
राजेवदसो अभिगा अचिक्रदत् ।

२ २ ३ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
पुनानो वारमत्ये प्यव्यय श्येनो

२ २ ३ १ २ ३ १ २
नयोनिवृत्तवन्तमासदत् ॥ १ * ॥

“सोमः” “अमावि” अभिषृतीऽभूत् । कीदृशः सोमः ?
“अरूपः” आरोचमानः, “वृषा” वर्षकः, “हरिः” हरितवर्णः ;
स च राजेव “दसः” दर्शनीयः सन् “गाः” उदकानि “अभि”
लक्ष्य “अचिक्रदत्” शब्दं करोति स्व-रस-निर्माक-समये, पश्चात्
पुनानः “अव्ययम्” अविमयं “वारं” वालं दशापवितम्
“अत्येषि” हे सोम ! अतिक्रम्य गच्छसि । ततः “श्येनो न”
श्येन इव “योनि” स्त्रीयं स्थानं “वृत्तवन्तम्” उदकवन्तम् “आ-
सदत्” प्रविशति ॥

“अत्येषि”-“पर्येति”—इति पाठौ, “आसदन्”-“आसदम्”
—इति च ॥ १ ॥

* ३० अ० ६, २, २, १ (२भा० १६१ पृ०) = हा० व० १, ३, १, १ ।

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ४ २ ३
पर्जन्यः पितामहिषस्य पर्णिनो

१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
नाभापृथिव्या गिरिषु क्षयन्दधे ।

१ २ ४ १ २ ३ ५ ३ १ २ ३
स्वसार आपो अभिगा उदासर

२२ २२ ३ १ २ ३ २
न्सङ्गावभिर्वसते वीते अध्वरे ॥ २ * ॥

यस्य “महिषस्य” महतः “पर्णिनः” पर्णावतः पननवती वा सोमस्य “पर्जन्यः” “पिता” जनकः “सः” सोमः “पृथिव्याः” † “नाभा” नाभौ नाभिस्थानीये ‡ हविर्दाने “गिरिषु” गिरि-सम्बन्धिषु यावसु “क्षयं” निवासं “दधे” धारयति अभिषव-समये । तथा “स्वसारः” अङ्गुलयः “आपः” वसतीवर्यः ¶ “गाः” आशिरार्थाः स्तुतयो वा § “अभि” अभिमुख्येन “उदासरन्” उद्गच्छन्ति गच्छन्तु, “वसते”, “सम्” गच्छते च, “यावभिः” सा-कम् । कुत्र ? “वीते” कान्ते “अध्वरे” यज्ञे ॥

“उदासरन्”—“उतासरन्”—इति पाठौ, “वीते”—“वीथे”—इति च ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ७, ३, ७, २ ।

— † ‘पृथिव्याः समुत्पन्नः’—इति वि० ।

‡ ‘नाभा—नाभि-स्थानीयः’—इति वि० ।

¶ ‘अप्सु धातरूपः’—इति वि० ।

§ ‘गाः—सोमस्य रश्मयः’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

० १ ३ ३ १ २ ३ ३ ३ ३
कविर्वेधस्यापर्येषिमाहिन

२ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३
मत्योनमृष्टोअभिवाजमर्षमि ।

० १ ३ २ १ ३
अपसेधन्दुरितासोमनोमृड

३ २ ३ २ २ ३ २ ३ २ ३
घृतावसानःपरियासिनिर्णिजम् ॥ ३ * ॥ १३

हे "सोम !" "कविः" क्रान्तदर्शी सन् "वेधस्या" याग-
विधानेच्छया "माहिनं" मंहनीयं पवित्रं "पर्येषि" परि-
गच्छसि, पश्चात् "मृष्टः" प्रक्षालितः "अत्योन" † अखइव
"वाजं" सङ्ग्रामम्‡ "अभ्यर्षमि" । सोम ! "दुरिता" अस्म-
दीयानि दुरितानि "अपसेधन्" परिहरन् § "नः" अस्मान्
"मृड" सुखय "घृतावसानः" घृतानि उदकानि वसानः आच्छा-
दयन् "परि यासि" अभिगच्छसि । किन्तु ? "निर्णिजम्"
पवित्रम् ॥

"सोमनोमृडघृता"—"सोममृडयघृतम्"—इति पाठौ ॥३॥ १३

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्न्यस्य दशमस्याध्यायस्य

नवमः खण्डः ॥ ६ ॥

* ऋ० वे० ७, २, ७, २ ।

† 'अत्यः—अतीत्य गच्छति'—इति वि० ।

‡ 'वाजम्—अन्नं चतुःपुरोडाशादिलक्षणम्'—इति वि० ।

§ 'अपसेधन्—एष दृष्टौ (भा० आ०) अपसुभिः कृतः संवर्द्धति'—इति वि० ।

२८ २ २ २ २
 ॥ महासामराजम् ॥ हाउहोवाइहायि । असावि
 ३ ४ ५ २८ ३ १ १ १ १ १ २८ २
 सोमोइआ । रूपोइवाइ । पाहरारइ४पुयिः । राजेव
 २ ३ १ २ ४ २ ३ १ १ १ १ २ २
 दसोइआ । भिगाइ । आइ । चिक्रदारइ४पुत् । पुना
 २ ३ १ २ ४ २ ३ १ १ १ १ २ २
 नोवाराइमा । जियाइयिषीइ । अव्ययारइ४पुम् । श्ये
 २ २ १ २ ४ २ ३ १ १ १ १ २ २
 नोनयोनीइघा । तवाइन्ताइम् । आसदाइदाउ ॥ (१)
 ३ २ ३ १ ४ २ ३ १ १ १ १ २ २
 पर्जन्यःपिताइमा । हिपाइस्याइ । पर्णिना २ ३ ४ ५ः ।
 २ २ २ ३ १ २ ४ २ ३ १ १ १ १ २ २
 नाभापृथिव्याइगायि । रिषूइन्ताइ । यन्दधारइ४पुयि ।
 २ २ २ ३ १ २ ४ २ ३ १ १ १ १ २ २
 स्वसारआयोइआ । भिगाइऊइत् । आसरारइ४पुन् ।
 २ २ १ २ ४ २ ३ १ १ १ १ २ २
 सङ्गावभिर्वाइमा । तेवाइयितेइ । अध्वराइरउ ॥ (२)
 २ २ ३ १ २ ४ २ ३ १ १ १ १ २ २
 कविर्वधस्याइपा । रियाइयिषीइमाहिनाइ४पुम् । अत्यो
 २ ३ १ २ ४ २ ३ १ १ १ १ २ २
 नमृष्टोइआ । भिवाइजाइम् । अर्षसारइ४पुयि । अप
 २ २ ३ १ २ ४ २ ३ १ १ १ १ २ २
 सधन्दूइरायि । तासोइमाइ । नोमृडाइरइ४पु । हाउ

^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^४ ^२
 होवाश्चायि । घृतावसानाःपा । रियाश्मीः । नि
^२ ^{११११}
 णिजाश्माउवाः३४५(३) ॥ ८ * ॥ [१]

॥ द्विरभ्यासालौशम् ॥ ^{३ ४ २} ^{३ ४ ४ २} ^{३ ४ ४ ४ ४} असाविमोमोअरुषोवृषोवृ

^{५ २} ^{३ २} ^{३ १ १ १} ^{३ ४ २} ^{२ २}
 षा । चरायिः । चरारः३४यिः । राजेः३१२३४ । वदस्मो

^२ ^{१ १} ^{१ ४} ^{३ ४} ^{३ ४ २}
 अभिगाअचि । क्रदात्क्रदात् । पुनाः३१२३४ । नोवार

^२ ^{१ २ १ २} ^{३ ४ २} ^{२ ४}
 मत्येष्य । व्ययांव्ययाम् । श्येनोः३१२३४ । नथोनिङ्कुत

^{३ २ ४} ^{४ ३ ४} ^{३ ४ ४} ^४
 व । तमाश्माप्रदाईप्रईत् ॥(१) पर्जन्यःपितामहिषस्य

^५ ^{२ १ १ १ १ १} ^{३ ४ २} ^{२ २}
 प । णिनारः३४५ः । नाभाः३१२३४ । पृथिव्यागिरिषुत्तयस् ।

^{१ २} ^{१ २} ^{३ २} ^{३ ४ २} ^{२ ४ २} ^{२ ४} ^२
 दधायिदधायि । स्वसाः३१२३४ । रआपोअगाउदा । म

^{२ १ २} ^{३ २} ^२ ^{२ ४} ^{२ ४ २} ^४
 रान्सरान् । सङ्गाः३१२३४ । वभिर्वसतेवो । तेआश्वा

^{४ ३ ४ ४ ४ ४} ^{४ ५ ४ २} ^{३ २}
 पूराईप्रईयि ॥(२) कविर्वधस्यापरियेषिमा । हिनाम् ।

^{३ १ १ १ १} ^{३ २} ^५ ^२ ^२
 हिनाः३४५म् । अयोः३१२३४ । नमृष्टोअभिवाजम ।

* क० गा० ५ प० २ अ० ८ सा० ।

^{१ २} षसायिषसायि । ^{३ २} अपा३१२३४ । ^{२ २} ^{२ २} सेधन्दुरितासोमनः ।

^{१ २ १ २} मृडामृडा । ^{३ २} घृना३१२३४ । ^{२ २} वसानःपरिया । ^{३ २} मिना३

^४ यिर्णा५यिजा६पृ६म्(३) ॥ २ ॥ २ ॥

॥ ऐडमायास्यम् ॥ ^{२ २ १} असावायिसो२३ । ^{२ २ १} माअरूपार

^२ ३ । ^{३ २} ए३ । ^{२ २ १} वृषाहरिरे३ । ^{२ २ २} राजेवादा२३ । ^{२ २ २} सोअभा

^२ यिगार३ः । ^२ ए३ । ^{२ २ १} अचिक्रददे३ । ^{२ १} पुनानोवार३ । ^{२ १} रमता

^२ यिये२३ । ^२ ए३ । ^{२ २ १} षिअव्ययमे३ । ^२ श्येनोनायो२३ । ^२ नि

^१ ङ्गृतावार३ । ^२ ए३ । ^{२ २} तमासददे३४३ ॥ (१) ^{२ १} पर्ज्जन्याःपार

^{२ २ १} इयि । ^२ तामहायिषार३ । ^२ ए३ । ^{२ २ २} स्यपर्णिनए३ । ^{२ २ २} नाभा

^१ पार्था३यि । ^{२ २ १} व्यागिरायिषूर३ । ^२ ए३ । ^२ क्षयन्दधए३ ।

^{२ २ १} स्वसारान्ना२३ । ^{२ २ १} पोअभायिगार३ः । ^२ ए३ । ^{२ २ २} उदासरन्ने

^{२ २ ३} ३ । ^{२ १} सङ्गावाभार३यिः । ^२ वसतायिवार३यि । ^२ ए३ । ^२ पो

अभायिगार३ः । ए३ । उदासरन्ने३ । सङ्गवाभार३

यिः । वसतायिवार३यि । ए३ । ते^{३२}अध्वरण^१३४३ ॥ (२)

कविर्वायिधार३ । स्यापरायिये३ । ए३ । षिमाहिन

मे३ । अत्योनामा३ । श्लो^२अभायिवार३ । ए३ । ज

मर्षसिण^२३ । अपसायिधार३न् । दुरितासार३ । ए३ ।

मनोमृडण^२३ । घृतावासार३ । नःपरायियार३ । ए३ ।

सिनिर्णिजमे^२३४३ । ओर^१३४५ई । डा(३) ॥ ४ * ॥ [३]

॥ वासिष्ठम् ॥ हायि । उज्जवायि । असा^३४^२ओ^{३२}हो

वा । विमो । मो^२३^१अरू । षो^{२, ३४}वृषा^४ह्वरायिः । राजे^{३२}३४

ओ^{३२}होवा । वदा । स्मो^२३^१अभि । गा^{२, ३}अचि^४क्रदात् । पुना

३४^३ओ^४होवा । नेवा । रा^२३^१मति । ए^{२, ३}षि^४अव्ययाम् । श्ये

ने^३३४^३ओ^४होवा । नयो । निघृत । व । तमा^{२, ३}३^२सा^४प्रदाई ५

३ २ ३ ४ ४ ५ १ २ १
 ६त् ॥ (१) पर्जा३४ औहोवा । न्यःपायि । ता ३ मद्दि ।

२ ३ ४ ५ ३ २ ३ ४ ४ ५ १ १ १
 पस्यपर्णिनाः । नाभा३४ औहोवा । पृथायि । व्या३ग्नि

२ ३ ४ ५ ३ २ ३ ४ ४ ५ १ २
 रि । पृक्षयन्दधायि । स्वसा३४ औहोवा । रत्रा । पो

१ २ ३ ४ ४ ५ ३ २ ३ ४ ४ ५ १
 ३ अभि । गाउदासरान् । सङ्गा३४ औहोवा । वभायिः ।

२ १ २ ३ ४ ४ ५ ३ २ ३ ४ ४
 वसते । वी । ते आ३ध्वापूराईपृद्दयि ॥ (२) कवा३४ औहो

५ १ २ २ १ २ ३ ४ ४ ५ ३ २
 वा । वेधा । स्या३परि । पृषिमाद्दिनाम् । अत्यो ३ ४

३ ४ ४ ५ १ २ १ २ ३ ४ ४ ५ ३ २
 औहोवा । नमा । ष्टो३अभि । वाजमर्षसायि । अपा

३ ४ ४ ५ १ २ २ १ २ २ ३ ४ ४ ५ २
 ३४ औहोवा । सेधान् । दुरिता । सोमनोमृडा । हा

३ २ ५ २ ३ ४ ४ ५ १ २ २ १
 यि । उज्जवायि । घृता३४ औहोवा । वसा । नःपरि ।

५ ३ २ ३
 या । मिना३यिर्णापृयिजाईपृद्दम् (३) ॥ १७ * ॥ [४]

२ १ २ १
 ॥ सीमानानिषेधम् ॥ अमो । वाहायि । वायि

२ २ १ २ २ २
 सोमोअर्हो । वृषाहारा३यिः । राजेवदस्मोअभिगाः ।

^{२ १ १ २ १ २ १ ४ २}
अचिक्रादारइत् । पूरइना । नोरइवाइ४ । रमतिये

^{५ २ २ १ २ १ २ ३}
पिअ । व्याइयाम् । श्यारइयिनो । नारइयोइ४ । नि

^{४५ ३२ ४ २ १ २}
ड्वृतव । तमाइसापुदाईपुईत् ॥ (१) पज्जा । वाहायि ।

^{१ २ २ १ १ २ २}
न्याःपितामहिषा । स्यपर्णायिनारः । नाभापुयिव्यागि

^{२ १ १ २ १ २}
रिषू । क्षयन्दाधारइयि । स्वारइसा । रारइआइ४

^{३२ ३ ४ ५ २ २ १ २ १ २}
पोअभिगाउदा । साइरान् । साइइया । वाइइभाइ ४

^{३ ४ २ ५ २ २ ४ १ १}
यिः । वसुतेवो । तेआइश्वापुराईपुईयि ॥ (२) कवो ।

^{२ १ २ २ २ १}
वाहायि । वायिधस्यापरियायि । पिमाहायिनाइम् ।

^{१ २ २ २ २ १ २}
आत्यौनमृष्टोअभिवा । जमर्षासारइयि । आरइपा ।

^{१ २ ४ ४ ५ २ २ १}
सारइयिधाइ४न् । दुरितामोमनः । माइडा । धारइ

^{२ १ २ २ ५ ५ ३ २ ४}
त्ता । वारइसाइ४ । नःपरिया । सिनाइयिर्णापुयिजा

ईपुईइ ॥ २० * ॥ [५] १३

अथ दशमे खण्डे ---

प्रगाथात्मके प्रथम-सूक्ते,

प्रथमा ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२

आयन्तद्भवसूर्यं विश्वेदिन्द्रस्यभक्षत ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२

वसूनिजातो जनिमान्योजसा प्रतिभागन्नदीधिमः ॥ १* ॥

हे अस्मदीया जनाः ! “आयन्त इव” सूर्यं यथा समाश्रिता रश्मयः सूर्यं भजन्ते, तथा “इन्द्रस्य” “विश्वेत्” विश्वान्येव धनानि “भवत” भजत । “वसुजातः” प्रादुर्भूत इन्द्रः यानि “वसूनि” धनानि “ओजसा” बलेन “जनिमा” जनिष्यमाणानि करोति अतो “भागं न” पितॄं भागमिव तानि धनानि “प्रति दीधिमः” प्रतिधारयेम ॥

“जातो जनिमानि”-“जाते जनिमानि”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२

अलर्षिं रातिं वसुदामुपस्तुद्धिभद्रा इन्द्रस्य रातयः ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२

यो अस्य कामं विधतो नरो षतिमनोदानाय चोदयन् ॥ २ † ॥ १४

हे स्नातः ! “अलर्षिं रातिम्” अपापक-दानम् अपापिष्ठस्य दोषान् इत्यर्थे [अलर्षिं-पद-समानार्थमनर्ग-पदं यास्केन व्याख्या-

* क० आ० ३, २, ३, ४ (२ भा० ५११ ४०) = ऋ० वे० ७, ३, ३, ४ ।

† “अलर्षिः”—इति क० पु० पाठः ।

‡ ऋ० वे० ७, ७, ३, ४ ।

१० अ० १० ख० १ सू० १, २, ३] उत्तरार्चिकः ।

३३७

तम्—“अनर्षरातिमनश्लील-दानमश्लीलं पापकम्”—इति (निरु०
ने० ६, २३)] “वंसुदां” धनस्य दातारमिन्द्रम् “उप स्तुहि”^{*}
यतः “इन्द्रस्य” “रातयः” दानानि “भद्रा” कल्याणानि महदै-
श्वर्यकारीणीत्यर्थः । “यः” इन्द्रः स्वकीयं “मनः” “दानाय”
श्रभीष्टप्रदानाय “चोदयन्” प्रेरयन् “विधंतः” परिचरतः
“अस्य” स्तौतुः “कामम्” इच्छां “न रोषति” न हिनस्ति ।
तमिन्द्रमुपस्तुहीति सम्बन्धः ॥

“अनर्षरातिम्”—इति छन्दोगाः पठन्ति, “अनर्षरातिम्”—
इति बह्वृचाः ; “योअस्य”—“सोअस्य”—इति च ॥ २ ॥ १४

॥ श्रायन्तीयम् ॥ श्रायन्तइवसू१रायाम् । विश्वा २

यिदिद्रा २ । स्यभा २ च्छाता । वामूनिजातोजनिमा । नि
योजाशसा २ । प्रतिभागन्नदी २ घिमः । प्रा २ र्ज्ञी । भा
गान्ना ३ दा । ऊम् । धिमा ३ः । ओ २ ३ ४ वा ॥ (१) प्रति
भागन्नदाशयिधायिमाः । प्रता २ यि । भागा २ म् । न
दा २ यिधायिमाः । आकृषिरातिम्बसदाम् । उपास्तु १

* 'उपस्तुहि—समोपे स्थित्वा स्तुहि'—इति वि० ।

३३५

सामवेदसंहिता । [५ प्र० २ अ० १४ सू० १, २, ३ ।

^२ ^{१२} ^{२२१२} ^१ ^२ ^१ ^२
हायि । भद्रा इन्द्रस्य रातयः । भारद्वाः । इन्द्रास्यार

^२ ^१ ^{३२} ^१ ^५ ^{२२}
रा । ऊम् । तथाः । ओर३४वा ॥ (२) भद्रा इन्द्रस्य

^२ ^१ ^१ ^१ ^१
राशतायाः । भद्रा इन्द्रा र । स्यरा रतायाः । यात्र

^२ ^{२२} ^२ ^{१२} ^{११२२२} ^{२२२} ^१
स्यकामम्बिधतः । नरोपाशता रयि । मनोदानायचोद

^२ ^१ ^२ ^{१२} ^२ ^२ ^१ ^{२२}
यन् । मा३३नाः । दानाया ३ चो । ऊम् । दया ३ ।

^१ ^५ ^{३११११}
ओर३४वा । हे२३४५ (३) ॥ ६ * ॥ [१]

^{२२} ^{२२} ^{१२२}
॥ निषेधम ॥ आयन्त इवा ३ सुरियाम् । विश्वायिन्द्रा ।

^२ ^१ ^{१२} ^{१२४} ^५ ^२ ^३
स्यभक्तता र । इहा ३ । वासूनायिजा । हाहोर ३ ४

^५ ^१ ^{२१} ^{२२१} ^२ ^{१२} ^{१२}
हा । तोजनिमा । नियाजार३सा । इहा ३ । प्राता

^४ ^५ ^{२२} ^५ ^{३२} ^४
रयिभागाम् । हाहोर३४हा । नदारयिधा ५ यिमा ६ ५

^{३११११}
ईः । हे२३४५ (३) ॥ २ * ॥ [२] १४

* ऊ० गा० ५ प्र० २ अ० २ सा० ।

† ऊ० गा० १५० २ अ० २ सा० ।

अथ प्रगाथात्मके द्वितीय-सूक्ते--

प्रथमा ।

२२ ३१२ ३१२ ३१२

यतइन्द्रभयामहेततोनाअभयङ्गधि ।

१२ ३ १७ ३१२ २ २३ २७ ३ १२ ३२

मघवच्छग्धितवतन्नजतयेविद्विषोविमृधोजहि ॥१*॥

हे “इन्द्र !” “यतः” हिंसकान् “भयामहे” वयं, ततः “नः” अस्मभ्यम् “अभयं” “क्षधि” कुरु । हे “मघवन्” धनवन्निन्द्र ! “नः” अस्मानुद्दिश्य “तत्” तस्यै “तव जतये” त्वत्कर्तृकायै रक्षायै “शग्धि” शक्तो भव । किञ्च “वि द्विषः” अस्महेष्टृन् विजहि ; “वि मृधः” अस्मद्विंसकान् विजहि ॥

“जतये”-“जतिभिः”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ १२ ३१२ ३२७ ३१२ ३२

त्वच्छिराधसस्यतेराधसोमहःक्षयस्यासिविधर्त्ता ।

१२ ३१२

३१२

तत्त्वावयममघवन्निन्द्रगिर्वणःसुतावन्तोहवामहे ॥२†॥१५

हे “राधसस्यते” धनस्य स्वामिन् ! “त्वं हि” त्वं खलु “महः” महतः “राधसः” धनस्य “क्षयस्य” गृहस्य च ॥

* इ० अ० ३, २, ४, २ (१भा० ५६४ ४०) = ऋ० वे० ६, ४, ३७, २ ।

† ऋ० वे० ६, ४, ३७, ४ ।

‡ ‘क्षयो विवासः, तस्य’—इति वि० ।

“विधर्त्ता असि हि” अस्मभ्यं दातुं धारको भवसि खलु ।
हे “गिर्वणः” गीर्भिर्वननीय ! “मघवन्” धन्वन्निन्द्र ! “तं”
तादृशं “त्वा” त्वाम् “वयं” “सुतावन्तः” अभिपुत-सीमाः “हवा-
महे” आह्वयामः ।

“राधसस्पते”-“राधस्पते”—इति पाठौ, “विधर्त्ता”-“वि-
धत्ते”—इति च ॥ २ ॥ १५

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रथस्य दशमस्याध्यायस्य

दशमः खण्डः * ॥ १० ॥

॥ समन्तम् ॥ यतइन्द्रभयामहायि । ततोनाआभ
यङ्गुधायि । मघवारइक्का । ग्वायितवन्त् । नऊताया ।
औहोइवाहायि । वि । द्वायिषोइवीइ । होवाइहा
इहायि । मृधोजाइइहाइइइयि ॥ (१) विद्विषोविमृधोज
हायि । विद्विषोवायिमृधोजहायि । तुव्हाइइयिरा ।
धसोमाहा । औहोइवाहायि । यास्याइइसीइ ।

* ‘उक्तौ माध्यन्दिनः पवमानः नवममहः । वामदेयं मैत्रावरुणं साम, आद्यन्तीयं
अक्षमाम, गानव सक्त्वावाकं साम च’—इति वि० ।

होवाश्चायि । विधा२३र्त्ता३४३ ॥ (१) चयस्यासीविधर्त्ता ।

तन्वावा२३याम् । माषवन्नि । द्रगायिर्वाणा । औचो

३४वाश्चायि । सु । तावा२३न्ता३ । होवाश्चायि । ह

वामा२३श्चा३४३यि । औ२३४५ई । डा (३) ॥ १०* ॥ [१] १५

अथैकादश-खण्डे ॥

त्वमीमेति तृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

त्वमीमासिधारयुर्मन्द्रओजिष्ठोअध्वरे ।

पवस्वमच्छयद्रयिः ॥ ११ ॥

हे "सीम !" अभिपूयमाण-पवमान ! "मन्द्रः" मादयित्तमः "ओजिष्ठः" ओजस्वितमः त्वम् "अध्वरे" हिंसा-रहिते ऽस्मदीये यज्ञे "धारयुः" अभिपव-धारा-कामः "असि" भवसि ।

* ऊ० गा० ५ प्र० २ अ० १० सा० ।

† 'इदानोमाभवंः पवमानः'—इति वि० ।

‡ 'त्वमीमासि धारयुर्इति अखण्डत पशुनीनि मासानि ब्राह्मणोक्तापानि'—इति वि० ।

¶ सू० वे० ७. २. ११. १।

ततः “त्वं” “मंहयद्रयिः” स्तोत्रभ्यः प्रदीयमान-धनः सन्*
 “पवस्व” द्रोणकलशे ग्रहादिषु दगापवित्नेण पूतो भव [यद्वा,
 “धारयुः” तद्वदर्थे भाव्यत इति मत्वर्थीयो युस्] । हे सोम !
 त्वं धारावानसि ततः पवस्वेति सम्बन्धः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

त्व॑सुतोमदि॒न्तमो॑दध॒न्वान्मत्सरि॑न्तमः ।

१ २ २ १ २ २ २

इ॒न्दुःस॒त्राजि॑द॒स्तुतः॑ ॥ २ ॥

हे सोम ! “सतः” अभिपुतः “त्वं” “मदिन्तमः” अतिगयेन
 मदयुक्तोऽसि । कौटुम्बस्त्वम् ? “दधन्वान्” यज्ञस्य धारकः,
 “मत्सरिन्तमः” अतिगयेन मदकारो, † “इन्दुः” दीप्तः, “सत्रा-
 जित्” बहूनां जिता, ‡ “अस्तुतः” केनाप्यहिंसितः ॥

“मदिन्तमः”—“वृसादनः”—इति पाठौ, “इन्दुःसत्राजिद-
 स्तुतः”—“इन्द्रायसूरिरन्धसा”—इति च ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ २ ३ २ ३ २ २

त्व॑सु॒ष्वाणो॑ अ॒द्रिभि॑रभ्यर्ष॒कनि॑क्रदत् ।

१ २ ३ २ ३ १ २

द्यु॑मन्त॒ष्पु॒ष्पमा॑भर ॥ ३ § ॥ १६

* ‘यद्यपि संहतिः पूजार्थः तथाप्यत्र लाभार्थो द्रष्टव्यः’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ७, २, १३, २ ।

‡ ‘मत्सरिन्तमः—भक्षणीयतमः—इति वि० ।

§ ‘सत्राजित—सदा जिता अथवा सद्जिता’—इति वि० ।

॥ ऋ० वे० ७, २, १, २, २ ।

हे “पवमान” सीम ! “अद्रिभिः” ग्रावभिः “सुष्वाणः”
सुन्वानः अभिषूयमाणस्त्वं “कनिक्रदन्” भृगं गब्दं कुर्वन्
“अभ्यर्ष” कलगं पात्राणि चाभिगच्छ । किञ्च “द्युमन्तं”
दीप्तियुक्तं “शुष्म” गत्रूणां शोधकं बलं वा “आभर” * ॥

“आभर”-“उत्तमम्”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १६

२ ३ ४ ५ ६
॥ आश्वत्थक्तम् ॥ आश्रीहोवाहायि । तुव्सुमा ।

२ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
सिधा । रयुः । ऐहीयैहीश । मान्द्रओजिष्ठोआध्वरे ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
ऐहीयैहीश । आरयि । पावास्वामा २ । ह्यत् ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
रा२या२३४ओहोवा ॥ १) आश्रीहोवाहायि । तुव्सु

२ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
ताः । मदायि । तमः । ऐहोयैहीश । दाधन्वान्मत्स

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
रायिन्तमः । ऐहीयैहीश । आरयि । आयिन्दूरःसा

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
त्रार । जिद । स्तारत्तार३४ओहोवा ॥ (२) आश्री

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
होवाहायि । तुव्सुष्वा । णोआ । द्रिभिः । ऐहीयै

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
हीश । आभियर्षकनायिक्रदत् । ऐहीयैहीश । आर

* स्वर्दिदमिति प्रतीकग्रहणं स्वर्गस्य वेत्तारमिति तद्वाख्यानञ्चात्र विवरणे
प्रासादिक इव उपलक्ष्यते ।

यि । द्यूमा^१ रन्ना^१ ष्ट^१ र । अमा^१ भा^१ ररा^३ र३४^३ औ^३ होवा ।
 १ १ २ २ ३ १ १ १ १
 षुक्र^१ आ^१ ज्जता^१ र३४^१ पुः^१ (३) ॥ ११* ॥ [१]

॥ शम्भदम् ॥ तुव^{३४} ष्मो^५ मा^१ सि^१ णे । ही^३ णे^३ ही^३ र३४^५ या ।
 १ १ ५ १ १ १ १ १ १
 धार^१ युरै^१ र^१ ही^१ र३या । मन्द्र^१ आ^१ जि^१ ष्ठा^१ अ^१ ध्वरे^१ र^१ ही^१ णे^१ र^१ ही^१ र३
 २ १ ५ २ १ ५ ४
 या । प्रा^१ वा^१ स्वा^१ मा^१ र३^१ र३ । ह्यो^१ र३४^१ वा । रा^१ प्र^१ यो^१ ई^१ हा
 ३४ ५ १ १ १ ३ ५ १
 यि ॥ (१) तुव^{३४} ष्मु^५ तो^१ म^१ णे । ही^३ णे^३ ही^३ र३४^५ या । दि^१ न्त^१ म^१ णे
 १ ५ १ १ १ १ १ ५ २
 र^१ ही^१ णे^१ र^१ ही^१ र३या । द^१ ध^१ न्वा^१ न्म^१ स^१ रि^१ न्त^१ म^१ णे^१ र^१ ही^१ णे^१ र^१ ही^१ र३या ।
 १ २ २ १ ५ ४ ५
 आ^१ यि^१ न्दुः^१ सा^१ न्ना^१ र३^१ र३ । जि^१ दो^१ र३४^१ वा । स्ता^१ प्र^१ नो^१ ई^१ हा
 ३४ ५ १ १ ३ ५ १
 यि ॥ (२) तुव^{३४} ष्मु^५ घ्रा^१ णे । ही^३ णे^३ ही^३ र३४^५ या । अ^१ द्रि^१ भि
 १ २ १ १ १ ५ ४ ५
 रै^१ र^१ ही^१ णे^१ र^१ ही^१ र३या । अ^१ भि^१ य^१ र्ष^१ क^१ नि^१ क्र^१ द^१ दै^१ र^१ ही^१ णे^१ र^१ ही^१ र३या ।
 १ २ २ १ ५ ४ ५
 द्यू^१ मा^१ न्ना^१ ष्ट^१ र३^१ र३ । अ^१ मा^१ र३^१ र३४^१ वा । भा^१ प्र^१ रो^१ ई^१ हा
 वि^३ (३) ॥ १२* ॥ [२]

* ऊ० गा० ५ प्र० २ अ० १२ सा० ।

† उ० गा० ५ प्र० २ अ० १२ सा० ।

॥ दावसुनिधनम् ॥ तुव्सीर३मामिधारयुर्हाउ ।

मान्द्रओजि । षोआध्वार३र३यि । होवा३हायि । प

वास्वा३मार३ । होवा३हा । हयत् । रा३र३यार३४ओ

होवा ॥ (१) तुव्सीर३तोमदिन्तमोहाउ । दधन्वान्मत्स

रायिन्ता३मार३ः । होवा३हायि । इन्दूःसा३त्रार३ ।

होवा३हा । जिद । स्तार३त्तो३४ओओहोवा ॥ (२) तु

व्सीर३घाणोअद्रिभिर्हाउ । अभियर्ष । कनायिका३

दार३त्तु । होवा३हायि । द्यमान्ता३म्पूर३ । होवा

३हा । धममा । भार३र३र३४ओहोवा । ए३ । दाव

४११११
सूर३४पू३ ॥ १३* ॥ [३]

॥ प्रतीचीनेडक्काशीतम् ॥ त्व्सीमासि । धार३र३यूः ।

मान्द्रओजि । षोआध्वर३र३४यि । हाहोयि । पवस्व

* क० गा० ५ प्र० २ ख० १३ सा० ।

^{१ २} मा^१हा^२श्यात् । ^१ रया^२यिः । ^{४ ५} और^१हो^२वा ॥ (१) ^{१ २} त्व^१सु^२
^{२ २ २} तोम । ^१ दा^२र^३यिन्तमाः । ^{२ ५} दा^१धन्वा^२न्म । ^{१ ७} त्सा^१र^२यिन्तमा^३
^{२ २ २} ३४ः । ^१ हा^२हो^३यि । ^{२ २} इ^१न्दुः^२स^३त्रा^४जी^५श^६दा । ^१ स्तु^२ता । ^२ औ^३
^{४ ५} हो^१वा ॥ (२) ^{१ २ २} त्व^१सु^२घ्रा^३णः । ^१ आ^२र^३द्रि^४भा^५यिः । ^२ आ^३भि^४य^५षी
^{१ ७} क^१वा^२यि^३क्र^४दा^५र^६३४त् । ^{३ २ २} हा^१हो^२यि । ^{१ २ २} द्यु^१मन्त^२ग्^३मू^४ष^५मा^६श^७मा ।
^{१ २ ४ ५} भरा । ^{४ ५} औ^१हो^२वा । ^{४ ५} ई^१डा^२(३) ॥ १४ ॥ [४]

^{२ २ २} ॥ हा^१वि^२ष्क^३त^४म् ॥ ^{२ २ २ २ २ २} त्व^१मो^२मा^३मि^४धा^५हा^६उ^७रा^८युः । ^१ मन्^२
^२ ओ^३जा^४यि । ^२ षो^३आ^४ध्वा^५र^६श^७रा^८यि । ^१ प^२वा^३र^४हो^५श । ^२ स्वा^३र^४
^२ मा । ^१ ह^२त् । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८} रा^१र^२या^३र^४३४^५औ^६हो^७वा ॥ (१) ^{२ २} त्व^१सु^२तो^३म
^{२ २ १ २} दा^१हा^२उ^३ता^४माः । ^{१ २} द^१ध^२न्वा^३न्मा । ^{२ २} त्सा^१रि^२न्ता^३र^४श^५माः । ^{२ १} इ^१न्दू
^२ र^३हो^४श^५यि । ^२ सा^३र^४श^५त्रा । ^१ जि^२द । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८} स्ता^१र^२र्त्ता^३र^४३४^५औ^६हो
^{२ २ २ २ २ २} वा ॥ (२) ^{१ २} त्व^१सु^२घ्रा^३ण^४आ^५हा^६उ^७द्रा^८यि^९भा^{१०}यिः । ^१ आ^२भि^३य^४षी ।

कनिका^२रदात् । .द्युमा^२रहो^२ । तार^२रु^{१२} । यमा ।

भार^१रा^३३३^{५४५४} औहोवा । ह्विष्क^२ते^२३^३४^२५^२(३) ॥ १५* ॥ [५] १६

अथ तृचात्मके द्वितीय-सूक्ते

प्रथमा ।

पव^२स्व^२दे^२व^२वी^२त^२थे^२ इ^२न्दो^२ धा^२रा^२भि^२रो^२ज^२सा ।

आ^२क^२ल^२ग^२म्^२म^२धु^२मा^२न्^२सो^२म^२नः^२ म^२दः ॥ १५ ॥

हे “इन्दो” सोम ! “देववीतथे” देवानां भरणाय
“ओजसा” बलेन “धाराभिः” आत्मियाभिः “पवस्व” चर ।
हे “सोम !” “मधुमान्” मदकर-रसवान् त्वं “नः” अस्मदीयं
“कलगं” द्रोणाभिधानम् “आसद्” आसीद् [सदेर्लुङि
रूपम्] ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

तव^२द्र^२प्सा^२उ^२द^२प्रु^२त^२इ^२न्द्र^२म्^२दा^२य^२वा^२वृ^२धुः ।

त्वान्दे^२वा^२सो^२ अ^२मृ^२ता^२य^२क^२म्प^२युः ॥ १६ ॥

* ज० गा० प्र० २ अ० १५ सा० ।

† इ० आ० ६, २, ६ (२भा० २२३ ५०) — ऋ० वे० ७, ५, २०, २ ।

‡ ऋ० वे० ७, ५, २०, २ ।

“उदप्रुतः” वसतीवर्याव्यमुदकं प्रति गच्छन्तः* [यहा, उदकस्य निर्गमयितारः] “तव” स्वभूताः “द्रप्साः” द्रुतगामिनो रसाः† “मदाय” मदार्थम् इन्द्रम् “वावृधुः” वर्द्धयन्ति । ततः “देवासः” देवा इन्द्रादयः “कं” सुखकरं‡ “त्वाम्” “अमृताय” अमरणार्थं “पपुः” पिबन्ति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

आनःसुतामइन्द्रवःपुनानाधावतारयिम् ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

वृष्टिद्यावोरीत्यापःस्वर्विदः ॥ ३१ ॥ १७

हे “सुतासः” अभिषूयमाणाः ! हे “इन्द्रवः” दीप्ताः पात्रेषु क्षरन्तो वा “रीत्यापः” यैः पृथिवीं प्रति स्ववर्णशीला आपः, तादृगा हे सीमाः ! “पुनानाः” पूयतानाः यूयं “नः” अस्मभ्यं “रयिम्” § “आ धावत” आगमयत । कौटुशाः ? “वृष्टि-
द्यावः” ॥ वृष्टिमभि द्यौर्गैः क्रियते, वृष्ट्यभिसुख-द्युलोकवन्तः
“स्वर्विदः” सर्वस्य लम्भकाः** ॥ ३ ॥ १७

* ‘उदप्रुतः—उदकेन प्राविताः’—इति वि० ।

† ‘द्रप्साः—द्रव्यभूताः सीमाः’—इति वि० ।

‡ ‘कं—जातिभूतम् अथवा कम् उदकभूतम्—इति वि० ।

¶ ऋ० वे० ७; ५, १०, ५ ।

§ ‘रयिं—सोमाख्यं धनम्’—इति वि० ।

॥ ‘वृष्टिद्यावोरीत्यापः—यथा द्युलोके भवान् वृष्टिः रीतिभिः सङ्घाताः—
इत्यादि वि० ।

** ‘स्वर्विदः—स्वर्गस्य विकारः’—इति वि० ।

१ २ २ २ १ १ २२
 ॥ वैश्वमनसम् ॥ पवस्वदेववीताज्ञयायि । आयिन्दो
 १२ ३ २ १ २२१ २१ २२ ३ ११११
 धारा२ । भिरो३४५ । जमआकलशम्भुमान्तो२३४५ ।
 १ २ ३ ५ २ २
 मना२ः । सादा२आ२३४औहोवा ॥(१) तवद्रप्सोउदप्र
 २ १ २ १ ३ ५ १ २२ २२ २२
 ३ताः । आयिन्द्रम्मादा२ । यवा३४५ । वृधुरात्वान्देवा
 २२ १ ३११११ १ १ ३ ५ २
 सोअमृता२३४५ । यका२म् । पापूररार३४औहोवा ॥(२)
 २ २ २ १ २ २ २ ३ २ १
 आनःसुतासइन्दा३वाः । पूनानाधा२ । वता३४५ । रयि
 २ १ २ २ २ २ ३ १ १ १ १ १ १ १ ३
 मावृष्ट्यावारीत्यापा२३४५ः । सुवा२ः । वोयिदारआर
 ५ २ ३ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ ३
 आ२३४औहोवा । ऊ२३४५(३) ॥ १७* ॥ [१]

२ २ १ २ २ १
 ॥ सुज्ञानम् ॥ पवस्वदा । ववीतयायि । इन्दोधा
 २ १ २ २ १ १
 रा२ । भिरोजमा । आकलाशा२म् । मधु । मार
 ३ ५ २ १ २ १
 न्तो२३४औहोवा । मनःसदण३ ॥(१) तवद्रप्साः । उद
 १ २ १ २ १ २ २ १ २
 प्रुताः । इन्द्रम्मादा२रयिवावृधः । तुवान्दायिक्व२ । सा

३५०

सामवेदसंहिता । [५प्र० २अ० १८ सू० १ ।

अ । मा२र्त्ता२३४ औहोवा । त१क५म्य२पुरे३ ॥ (२) आ२नः

सु१ता । स२इ२न्द१वाः । पु२ना२ना१धा२ । व२ता२र१या२यि२यि२म् ।

वृ२ष्टि१द्या२वा२ः । री२ति । आ२रि२पा२३४ औहोवा । सु१वर्वि

द२ए३उ२पा२३४५ (३) ॥ १८* ॥ [२] १७

अथ त्वात्मके तृतीय-सूक्ते —

प्रथमा ।

परि२त्य३ ह२र्य३ त३ ह३रि३ म्ब३ भ्रु३ म्पु३ नन्ति३ वारे३ ण ।

यो२ दे२ वा२ न्चि२ श्वा३ इ३ त्प३ रि३ म३ दे३ न३ स३ द्ध३ ग३ च्छ३ ति ॥ ११ ॥

“हर्यतं” सर्वैः स्पृहणीयं “हरि” हरितवर्णं “बभ्रु” बभ्रुवर्णं च “त्यं” तं सोमं “वारेण” बालेन पवित्रेण “परि पुनन्ति” परिशीलयन्ति “यः” सोमः “विश्वान्” एतत्सर्वानिन्द्रादीन् देवान् अनेन “मदेन” मादकेन रसेन “सद्” “परि गच्छति” ॥ १ ॥

* ऊ० गा० ११ प्र० २ अ० १८ सा० ।

† ऊ० आ० ६, २, १, ८ (२भा० १६७ ष०) = पुनरिदं च ८, २, ८, ३ = ऊ० वे० ७, ५, २४, १ ।

अथ द्वितीया ।

२३ ३ १२ ३ १२ ४ १ २

द्विर्यम्यच्चस्वयशसुसखायोअद्रिसंहतम् ।

३१२ २२ ३ २ २ १ १२ ३ १ २

प्रियमिन्द्रस्यकाम्यमप्रस्नापयन्तजर्मयः ॥ २* ॥

‘द्विः पञ्च’^१ दश-सङ्ख्याकाः “सखायः” समान-ख्याना
अङ्गुलयः ‡ “स्वयशसं” स्वभूत-यशस्कम् ण “अद्रिसंहतम्”
ग्रावभिरभिषुतम् “इन्द्रस्य प्रियं” “काम्यं” सर्वैः काम्यमानम्
“जर्मयः” § [द्वितीयैकवचने प्रथमा-बहुवचनम्] जर्मिं
प्रभूततरं “यं” सोमं “प्र स्नापयन्ते” वसतीवरीभिः प्रकर्षणं सेव-
यन्ति [यद्वा, जर्मयइत्यङ्गुलि-विशेषणं प्रभूता इति] ; तं सोमं
पुनन्तीति पूर्वेण सम्बन्धः ॥

“सखायः”—“स्वसारः”—इति पाठो, “प्रस्नापयन्तजर्मयः”—
“प्रस्नापयन्त्यूर्मिणम्”—इति च ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २

इन्द्रायसोमपातवेवृत्रघ्नोपरिषिच्यसे ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

नरेचदक्षिणावतेवीरायसदनासदे ॥ ३ ॥ १८

* ऋ० वे० ७, ४, २३, ६ ।

† ‘द्विः—द्विःशतम् । यं सोमं । पञ्च चत्विजः’—इति वि० ।

‡ ‘सखायः—चत्विजः’—इति वि० ।

§ ‘स्वयशसं—स्वयशसा सम्पन्नम्’—इति वि० ।

§ ‘जर्मयः—उदक-सङ्ख्याताः’—इति वि० ।

॥ ऋ० वे० ७, ४, २४, ४ ।

हे “सोम !” “वृत्रघ्ने” वृत्रस्य हन्त्रे “इन्द्राय” [षष्ठ्यर्थे चतुर्थी] इन्द्रस्य “पातवे” पानार्थं “परिषिच्यसे” परितः पात्रेषु सिच्यसे वसतीवरीभिर्वा । किञ्च “दक्षिणावते” ऋत्विग्भ्यो दक्षिणा-दानेन तद्वते, “वीराय” विक्रान्तायेन्द्राय हवींषि दातुं “सदनासदे” यज्ञ-यज्ञे सीदते,* “नरे”† मनुष्याय यजमानाय तस्मै फल-प्रदानार्थं परिषिच्यसे ॥

“वीराय”-“देवाय”—इति पाठौ ॥ २ ॥ १८

॥ गौरौवितम् ‡ ॥ परि । त्य॑च्चा३ । र्य॑त्॒हरायि॑म् ।
 १ वभ्रु॑म्पुनन्तिवारेणार३ । यो॑देवान्वा३१२३यि । श्वा॑
 १२ आ॒प्रयि॑त्परायि । मा॑देनसा३१२३ । ह॒गोवा॑ । क्वा॒प्रतो
 ५ ईहा॑यि ॥(१) द्वि॑र्यम् । प॒च्चा३ । स्र॑यणमाम् । सखा
 २ यो॑अद्रिस्त्॒हता॑र३म् । प्रा॒यमि॑न्द्रा३१२३ । स्य॒कापु॑मि
 १२ याम् । प्रा॒स्नाप॑या३१२३ । त॒ओवा॑ । मा॒प्रयो॑ईहायि ॥(२)
 ५ इन्द्रा॑ । य॒सो३ । म॒पात॑वायि । वृ॒त्रघ्ने॑ परिषिच्यसा२३

* ‘सदनासदे—यानि यज्ञे सदनानि द्रोणकलश-प्रभृतीनि, तेषु ष्वासीदति ।’ इति लि० ।

† ‘नरे—नराकारे’—इति लि० । ‡ ‘महागौरौवितम्’—इति ख० पु० पाठः

यि । नारेचदा३१२३ । शिणाप्रवतायि । वायिरायसा
३१२३ । दनीवा । माप्रदोईहायि(३) ॥ १८* ॥ [१]

॥ निहवम् ॥ आयिही३ । आयिही । एहिया ।

ओर३४वा । हायि । पमित्यं ह्यता३७ हारा३यिम् ।

हारायिम् । हरा । ओर३४वा । हायि । बभ्रुम्पुन

न्तिवा३रेणा३ । रेणा । रेणा । ओर३४वा । हायि ।

यौदेवान्निश्चाईरुपारा३यि । पारायि । परा । ओर३

४वा । हायि । मदेनसहगा३च्छाता३यि । छातायि ।

च्छता । ओर३४वा । हायि ॥ (१) दिव्यम्पञ्चस्वया३

शासा३म् । शासाम् । शसा । ओर३४वा । हायि ।

सखायोअद्रिमा३हाता३म् । हाताम् । हाता । ओ

३४वा । हायि । प्रियमिन्द्रस्यका३माया३म् । मा

* क० गा० ५ प्र० २ ख० १८ मा० ।

२ ५ ३ २ ३ ५ २ २ २
याम् । मिया । ओ२३४वा । हायि । प्रन्नापयन्त ऊ

५ १ २ १ ५ ३ ५ २ २
इन्माशाः । मया । ओ२३४वा । हायि ॥ २) इन्द्रा

२ २ १ २ १ २ ३ २ ३ ५
यसोमपाश्तावाशयि । तावायि । तवा । ओ२३४वा ।

४ २ ५ १ ० १ २ ३ २
हायि । वृध्वे परिषीश्चासाशयि । चासायि । चसा ।

३ ५ ३ २ २ ५ १ २ १ २
ओ२३४वा । हायि । नरेचदक्षिणाश्वाताशयि । वाता

३ ५ ३ ५ २ २ ५ १
यि । वता । ओ२३४वा । हायि । वीरायसदनाश्मा

२ १ ५ ३ २ ३ ५ २
दाशयि । सादायि । सदा । ओ२३४वा । हायि ।

१ २ १ ५ २ ५ ३ ५ २
आयिहीश् । आयिही । एहिया । ओ२३४वा । हा

५ २ २ ३ १ १ १ १ १
३४ । औहोवा । ई२३४५(३) ॥ १८* ॥ [२]

१ २ २ २ २ १ २
॥ यदाच्चिष्टीयम् ॥ परित्यञ्चर्य तञ्हरिम् । परि

१ २ २ १ १ २ १ २ २
त्यञ्चोवा । र्यतञ्हरायिम् । बभ्रुम्पूरश्ना । तिवारे

२ २ २ २ १ २
णा । धीदेवारश्न्वायि । श्वाञ्जित्यरायि । मदेनारश्

सा । हगच्छार३ता३४३यि ॥ (१) द्विर्यमच्चस्वयशसम् ।

द्विर्यमच्चोवा । स्वयशसाम् । सखायो२३आ । द्वि

सच्छताम् । प्रियमा२३यिन्द्रा । स्यकामियाम् । प्रज्ञा

पा२३या । तजम्मा२३या३४३ः ॥ (२) इन्द्रायसोमपात

वे । इन्द्रायसोवा । मपातवायि । वृत्रघ्ना२३यिपा ।

रिपिच्यसायि । नरेचार३दा । क्षिणावतायि । वीरा

या २ ३ सा । दनासा२३दा३४३यि । ओ २ ३ ४ ५ ६ ।

डा (३) ॥ २०* ॥ [३]

॥ आसिताद्यम् ॥ परित्यच्छयताम् । हरायिम् ।

बभ्रुम्पुनन्तिवारे३हणा । योदे३वान्वा३यि । श्वा३इ

त्यरायि । मादे३नासा३२ । हगोवा३ओ२३४वा । च्छा

पुतोई३हायि ॥ (१) द्विर्यपच्चस्वया । शसाम् । सखायो

^२ अद्रिस्^१ चार^१ इताम् । प्राया^१ रमायिन्द्रा^१ र । स्यकामि^{१२}
^१ याम् । प्रास्ता^१ रपाया^१ र । तत्रोवा^१ र^१ ओर^१ र^१ इवा^१ । मा^१ प्र^४
^५ यो^५ इ^१ ह्यायि ॥ (२) इन्द्राय^१ सोमपा^१ । तवायि^१ । वृत्रघ्नि^१ प^१
^२ रिषि^२ च्या^१ र^१ र^१ सायि । न्कारे^१ रचादा^१ र । क्षिणा^{१२} वतायि ।
^२ वायिरा^२ र^१ यासा^१ र । दनोवा^१ र^१ ओर^१ र^१ इवा^१ । सा^१ प्र^५ दो^५ इ^५
^५ ह्यायि (३) ॥ १* ॥ [४]

^४ ॥ साध्रम् ॥ परि^४ त्वा^५ र^५ र^५ चर्य^५ त^५ चरायि^५ म् । वभ्रू^{२१}
^{२१} पुना^{२१} र । तिवा^{३२} र^३ इ^३ प्र^३ । रे^३ र^३ इ^३ षणा^३ । यो^{१२} दे^{१२} वा^{१२} न्वि^{१२} श्वा^{१२} च^{१२}
^{१२} इत्परा^{१२} र^{१२} इ^{१२} प्र^{१२} यि । सादा^१ र^१ ओर^१ र^१ इवा^१ । नासा^१ र^१ ओर^१ र^१ इवा^१ ।
^४ हगा^४ प्र^५ च्छतायि ॥ (१) द्विर्य^५ म्पा^५ र^५ च्छ^५ स्वय^५ श^५ साम् । सखा^{२१}
^{२१} यो^{२१} आ^{२१} र । द्रि^३ मा^३ र^३ इ^३ प्र^३ । चार^{११} र^{११} इ^{११} ताम् । प्रियमिन्द्र^{१२} स्यका^{१२}
^{२१} मि^{२१} तार^{२१} र^{२१} इ^{२१} प्र^{२१} म् । प्रास्ता^५ र^५ ओर^५ र^५ इवा^५ । पाया^{१२} र^{१२} ओर^{१२} र^{१२} इवा^५ ।

^४ तज्जुर्मयाः ॥ (२) ^{५ २ २ ४ ५ ४ ५} इन्द्रायाश्सोमपातवायि । ^{१ १ २ २} वृत्राघ्नोपा

^{२ २} २ । ^३ रिषाश्शुभ्रियि । ^५ च्याश्शुभ्रमे । ^{१ २ २ १ २ २} नरेचदक्षिणावतारश्

^{१ १} शुभ्रियि । ^{१ २ ३} वायिरात्रोरश्शुभ्रवा । ^{१ २ ३} यासात्रोरश्शुभ्रवा । ^{५ ४} दना

^४ प्रसदायि । ^४ होप्रई । डा(३) ॥ २* ॥ [५]

॥ वसिष्ठस्य आकूपारम् ॥ ^{२ १} परित्यारश्च्यु । ^{४ ५} त्

^४ हारश्शुभ्रायिम् । ^५ बभ्रू रम्पुना । ^{१ २ २ २ २ २} तिवारेणा । ^{३ २ १} योदेवान्वा र

^१ यि । ^१ श्वाश्च्युत्परायि । ^{२ २ १} मदेवासारश् । ^{२ ४} चारश्गाश् ।

^२ च्छाश्शुभ्रपुतोईचायि ॥ (१) ^५ द्विर्यम्पारश्च्युस्व । ^{२ १ ४ ५} यशारश्शु

^५ साम् । ^५ सखा र्योत्रा । ^{१ २} द्विसश्च्युताम् । ^{१ १} प्रियमायि

^{२ १} न्द्राश् । ^{२ २ १} स्यकामियाम् । ^{१ ४} प्रस्नापायारश् । ^{१ ४} तारश्जुश्

^२ माश्शुभ्रयोईचायि ॥ (२) ^५ इन्द्रायाश्सोम । ^{१ १ २ ४ ५} पाताश्शु

^५ वायि । ^{१ १ २} वृत्रा र्घ्नोपा । ^{२ १} रिषिच्युनायि । ^{२ २ १} नरेचादा र्क्षि

* क० गां ६ प्र० १ म० १ सा० ।

१ १ २ २ २ १ १ ४ २
 णावतायि । वीरायासा २३ । दा २ ३ ना ३ । सा ३ ४ ५

५
 दीर्हायि(३) ॥ ३* ॥ [६]

३ २ २ ४ ५
 ॥ श्यावाश्वम् ॥ परा ३ १ यि । त्या ३ ७ ह । र्य ३ तम् ।

२ ४ ५ १ २ २
 द्वा ३ रिम् । एहिया । वा । भ्रुम्युनन्तायि । वा ।

१ २ १ २ २ २ १ २ २ ४
 रेणा २ । एहिया २ । यो देवान्वायिश्वा ३ ७ आ ३ यित् ।

५ २ २ १ २ २ १
 पा २ ३ ४ रायि । ऐहा २ यि । एहिया २ । मदेनस

२ ४ २ ५ ३ २
 द्वा ३ गा ३ । च्छा ३ ४ ५ तो ६ द्वायि ॥ (१) द्विर्या ३ १ म् ।

२ ४ ५ २ ४ ५ १ २ २
 पा ३ च्च । स्वय । शा ३ सम् । एहिया । सा । खायो अद्रा

२ १ १ २ १ २ ४
 यि । स । हता २ म् । एहिया २ । प्रियमिन्द्रास्या ३ का

५ २ २ १ २ २ १
 ३ । मा २ ३ ४ याम् । ऐहा २ यि । एहिया २ । प्रस्ताप

२ ४ २ ५ ३ २ २
 यान्ता ३ ऊ । मा ३ ४ ५ योर्द्वायि ॥ (२) इन्द्रा ३ १ । या ३

४ २ ५ २ २ ४ २ ५ १ २ २
 सौ । मपा । ता ३ वे । एहिया । वा । चघ्न परायि । षि ।

^१चसा^{१२}रयि । ए^{२२}हिया^२र । नरे^२चदा^४क्षा^४इयिणा^४३ । वा^४र
^५३४^{२२}तायि । ऐ^{१२}हा^{१२}रयि । ए^{२२}हिया^२र । वी^२राय^२मा^२दा^४इ^४ना
 ३ । सा^२३४^५पु^५दो^५ई^५हायि^३(३) ॥ १* ॥ [७]

॥ आ^१न्धी^१ग^१व^१म् ॥ परि^१त्य^१ञ्छ^१र्य^१ता^१श^१ह^१रा^१यि^१म् । ब
^२भ्र^२म्पु । नन्ता^२र^२इ^२यि^२वा । ऊ^२म्मा^२र^२१^२२^२ । रे^२ण^२यो^२दे^२वा^२न्नि
^{२२}श्वा^२इ^२त्प^२रा^२र^२३^२४^२पु^२यि । मा^२दा^२उ^२वा । ना^२र^२सा । हा^२र
^२इ^२गा । च्छ^२ता । औ^२इ^२हो^२वा ॥ (१) दि^२र्य^२म्प^२च^२ख^२या^२श^२ा
^२सा^२म् । स^२खा^२यः । अ^२द्रा^२र^२इ^२यि^२सा । ऊ^२म्मा^२र^२१^२२^२ । ह
^{२२}त^२प्रि^२य^२मि^२न्द्र^२स्य^२का^२मि^२या^२र^२३^२४^२पु^२म् । प्रा^२स्ना^२उ^२वा । पा^२र
^१या । ता^१र^१इ^१ऊ । म^१या । औ^१इ^१हो^१वा ॥ (२) इ^१न्द्रा^१य^१न्तो
^१म^१पा^१श^१ता^१वा^१यि । वृ^१त्र^१घ्ने । प^१रा^१र^१इ^१यि^१षा । ऊ^१म्मा^१र^११^१२^१ ।
^{१२}च^१मे^१न^१रे^१च^१द^१क्षि^१णा^१व^१ता^१र^१३^१४^१पु^१यि । वा^१यि^१रा^१उ^१वा । या^१र

सा । दा^१२^२३^१ना । सदा । औ^२३^{४५}होवा । हो^४पू^४ई ।

डा(३) ॥ २* ॥ [८]

॥ आसिताद्यम् ॥ इन्द्राय^१सोमपा^१ । तवायि । वृत्र^१
घृ^१परिषि^२च्या^१र^१३सायि । नारे^१र^१चादा^१र । क्षिणावता^{१२}
यि । वायिरा^१र^१यामा^१र । इ^१नोवा^१३ओ^१२३४वा । सा^५प
दो^५ईहायि ॥(१) त^०सखायः^{१२}पु^१रु । रुचाम् । वयं^१यू^१
च्च^१सूरा^०२३याः । आ^१श्या^१र^१मावा^१र । जगन्धियाम् । सा^१
ने^१र^१मावा^१र । जपोवा^१३ओ^१२३४वा । स्ता^५पुयो^४ईहायि ॥(२)
परित्य^{१२१}हृ^२र्यताम् । ह^१रायिम् । बभ्रु^१म्पुनन्तिवा^१रे^१३
णा । यो^१दे^१र^१वान्वा^१रयि । श्वा^१इ^१त्परायि । मा^१दे^१र^१ना
सा^१र । ह^१गोवा^१३ओ^१२३४वा । ऋ^५पुतो^४ईहायि(३) ॥ १६० ॥ [९]

* क० मा० १२ प्र० २ अ० २ सा० ।

† क० मा० १४ प्र० २ अ० १६ सा० ।

३ र ४ र १ ४ र ५
 ॥ ऐडकौत्सम् ॥ इन्द्राहीयार३ । सोमपातवईया ।

० १ र २ र १ र २ १ र ० १
 वृत्रघ्ने परिषिच्यमि । नारेचद । क्षिणावार३तायि । वा

२ २ १ २ २ १ र २
 यिरा३हा । यासा३हा । दनासार३दा३४३यि ॥ (१)

३ ४ १ ४ र ५ २ १ २ २ २ २ २
 त्सहीखार३ । यःपुहुरुचमीया । वयंयूयच्चमूरयः ।

१ र २ र १ २ १ २ २ २ १ २
 आश्यामवा । जगन्धार३याम् । साना३हायि । मावा

० १ २ ३ र २ १
 ३हा । जपस्तार३या३४३म् ॥ (२) परीक्षित्या २ ३म् ।

४ ५ २ १ २ १ २ २ २ २ २
 ह्यतहृरिमीया । बभ्रम्पुनन्तिवारेण । योदेवान्नि ।

१ २ १ २ २ १ २ २ १
 श्वा३इत्या३रायि । मादा३हायि । नासा३हा । हग

२ ३
 च्छा३ता३४३यि । ओर३४पई । डा(३) ॥ १०* ॥ [१०]

१ र २ र १ २ २ १
 ॥ शुद्धाशुद्धीयाद्यम् ॥ इन्द्रायसोमपातवायि । वृत्र

१ २ १ २ १ र २ १ र २
 घ्ने परिषिच्यार३सायि । नरेचदक्षिणावार३तायि । वी

१ र २ १ २ ३ र ५ र २ ३ १ १ १ १
 राया३सा३ । दार । नासा३४औहोवा । दार३४पू

^१ ^२ ^{१ २ २ १} ^१ ^{२ १ १} ^१
 यि ॥ (१) त्स्खायःपूहृत्चाम् । वयंयूयञ्चमूरारयाः ।
^{१ २} ^{१ २ २} ^१ ^{१ २} ^१ ^१
 अश्यामवाजगन्धारयाम् । सनेमारश्वा३ । जा २ ।
^{१ २} ^{५ २ २} ^{१ १ १ १} ^{१ २ १} ^{१ १}
 पस्ता३४औहोवा । यार३४पुम् ॥ (२) परित्य्छर्यात्
^{१ १} ^{१ २ १} ^१ ^{१ २ १ १} ^{१ २}
 हरायिम् । वम्भुजन्तिवारेरश्ना । योदेवान्निश्वात्
^१ ^१ ^{१ २} ^१ ^१ ^{३ २} ^{५ २}
 इत्यारश्नायि । मदेनारश्मा३ । हार । गच्छा३४औ
^१ ^{१ १ १ १ १}
 होवा । तार३४पुयि ३ ॥ १८ ॥ [११]

^{१ २} ^{१ २} ^{१ २ २ २} ^१
 ॥ क्रौञ्चायम् ॥ इन्द्रायसौहो । मापातवायि । वृ
^१ ^१ ^१ ^{१ २ १ २}
 चघ्नेपा३ । रायिपा३यिच्याप्रसाईप्रइयि । नरेचदौहो ।
^{१ २ १ २} ^{१ २ १} ^{१ २ ३}
 क्षीणावतायि । वीरायमा३ । दाना३साप्रदाईप्रइयि ॥ (१)
^१ ^{१ २ १} ^{१ २ १} ^{१ २} ^{१ २}
 त्स्खायौहो । पूहृत्चाम् । वयंयूया३म् । चामू३
^४ ^{१ २ १ २} ^{१ २ १} ^{१ २}
 राप्रयाइप्रईः । अश्यामवौहो । जागन्धियाम् । सन
^{१ २ ४} ^{१ १ २}
 मवा३ । जापा३स्ताप्रयाइप्रईम् ॥ (२) परित्य्छौहो ।

^{२५ १} र्यात्^२ चरायिम् । ^३ बभ्रुगपुना३ । ^{१ २ ४} तायिवा३रेपुणाईपुई ।

^{२५ १ २ २} योदेवान्वैहो । ^{२५ १} श्वा^२ इत्परायि । ^{२ २} मदेनसा३ । ^{१ २} हागा

^४ इच्छापुताइपुइयि(३) ॥ १६* ॥ [१२]

॥ रयिष्टम् ॥ ^{२५} इन्द्रायसो । ^{१ २ २} मपाता३वायि । ^३ औ३

^{२ २} हो३वा । ^{१ २ ३ ३ १ १ १} वृत्रघ्नेपरिषिच्यसा२३४पुयि । ^{२ २} वृत्रघ्नेपा । रि

^{१ २ ०} षायिच्या३सायि । ^{५ ० २} औ३हो३वा । ^{१ २ २ १ २ ३ १ १} नरेचदक्षिणावता२३

^{१ १} ४पुयि । ^{२ २} नरेचदा । ^{१ २ २} क्षिणावा३तायि । ^{५ २ २} औ३हो३वा ।

^{५ १ २ २ २ ३ १ १ १ १} वीरायसदनामदा२३४पुयि । ^{२ २ २} वीरायसा । ^{१ ० ०} दनासा३दा

^{५ २ २} यि । ^{० २} औ३हो३वा ॥ (१) ^{२ २} त^२ सखायाः । ^{१ ३ २ २} पुहृहृचाम् ।

^{५ २ २} औ३हो३वा । ^{१ २ २ १ २ २ ३ १ १ १ १} वयंयूयच्चसूरया२३४पुः । ^{२ २} वयंयूयाम् ।

^{१ २ २} चमूरा३याः । ^{५ २ २} औ३हो३वा । ^{१ २ २ १ २ २ ३ १ १} अश्यामवाजगन्धियार ३

^{१ १} ३पुम् । ^{० २} अश्यामवा । ^{१ २ २} जगान्धा३याम् । ^{५ २ २} औ३हो३वा ।

याम् । चा३सूरा३याः । अ३शा३र३म । वाजा३र३गा ।

ऊ३म्मा३यि । धा३याम् । मा३ने३म३वा३ज३पा३र३स्ति३या३उ ॥ (२)

या३म्मा । रि३त्य् ह३र्य३त् ह३रि३म्ब३भ्रु३म्पु३ना । ती३श्व३र३रे३णा ।

यो३दे३रे३वान् । वि३श्वा३र३श्चा । ऊ३म्मा३यि । पा३श्रा३यि ।

मा३दे३न३स३ह३गा३र३च्छ३ता३उ (३) ॥ २१ * ॥ [१४]

॥ ऊ३ह्व३त्वा३ष्टी३मा३म ॥ परि३त्य् ह३र्य३त् ह३रा३यि३म् । वा

भ्रु३र३म्पु३ना३र । ति३वा३र३ध३ । रे३र३र३णा । यो३दे३वा३न्वि३श्वा३र

इ३त्प३रा३र३ध३यि । म३दे३न३सा । ह३ग३च्छा३र३ता३र३ध३यि ॥ (१)

दि३र्य३म्प३च्च३स्व३य३ग३मा३म् । सा३खा३र३यो३च्चा३र । द्रि३सा३र३ध३ ।

हा३र३र३ता३म् । प्रि३य३मि३न्द्र३स्य३का३मि३या३र३ध३म् । प्र३स्ना३प

या । त३ऊ३र्मा३र३श्या३र३ध३ः ॥ (२) इ३न्द्रा३य३मो३म३पा३त३वा३यि ।

वा३र्त्ती३र३धो३पा३र । रि३पा३र३ध३यि । च्या३र३ध३मे । न३रे३च३द

* क० ग० १० १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

३२ २ १ १ १ १ ३२ २ १ १ २ १ २
क्षिणावतार३४पुयि । वीरायसा । दनामार३दा३४यि ।

१
ओर३४पुई । डा(३) ॥ ८० ॥ [१५]

५ ३ ४ २ ४
॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ पराऽपुयित्यम् । हा३र्या३त
५ २ २ १ २ २ १ २ १ २
हारायिम् । बाभ्रुम्पुना । ती३वारे३णा । योदे३वान् ।
२ १ २ २ १ २
विश्व३३आ । ऊम्नायि । पा३रायि । मादेनसहगा
२ २ १ २ २ १ २
३च्छताउ ॥ (१) तायिद्वायिः । यम्यच्चस्वयशस३सखा
२ २ १ २ २ १ २
योआ । द्रो३सा३हा३ताम् । प्रिया३मि । द्रस्या २ ३
२ १ २ २ १ २ १ २
का । ऊम्नायि । मा ३ याम् । प्रास्नापयन्तऊ २ म्
२ २ १ २ १ २ २ २ २ २
याउ ॥ (२) याआयि । द्रायसोमपातवेवृत्रघ्नेपा । री३
१ २ २ १ १ २ १
षायिच्या३सायि । नरे३च । दत्ता३३यिणा । ऊम्ना
२ २ १ २ ३ २ १ १ १
यि । रा३तायि । वायिरायसदना३सदाउ । वा ३४पु (३)

॥ ८१ ॥ [१६]

१ १ ५
॥ असितोत्तरम् ॥ परायित्या२३७ ह्यर्थात् ७ हरि ७

५ १ २ २ १ २ २
हाउ । बभ्रुम्पुनन्तिवारि २ ३ णा । यादेवा३न्वा ३ यि ।

१ २ २ ५ १ २ २ २ १ ५
श्वा ७ इत्पा२३४ रायि । मदेना३मा३ । हगोर३४वा ।

४ ५
क्वापुतोईहायि(३) ॥ २* ॥ [१७]

१ १ ६
॥ वाङ्मिधनङ्कौच्चम् ॥ परायित्या ७ हा ३ १ २ ३ ४ । र्य

५ ३ २ २ १ २ ५ ३ २
तम् । हरा३यिम् । बभ्रुम्पुना३१२३४ । तिदा । रे

२ २ १ २ २ ५ ३ २
णा३ । यादेवान्वा३१२३४यि । श्वा ७ इत् । परा३यि ।

२ १ २ ४ २ १ २
मदेनामा३१२३ । हगापुच्छताउ ॥ (१) द्विर्यम्याच्चा३

५ ३ २ २ १ २ २
१२३४ । स्वय । शमा३म् । सखायोआ३१२३४ । द्वि

५ ३ २ २ १ ५ ३
स । हता३म् । प्रियामायिन्द्रा३१२३४ । स्यका । मि

२ २ २ ४
या३म् । प्रस्तापाया ३ १ २ ३ । तज्जुम्नयाउ ॥ (२)

२ १ २ ५ ३ २ २ २ २
इन्द्रायामो३१२३४ । मपा । तवा३यि । वृत्रघ्नपा३१२

* ज० गा० १० प्र० २ ख० १ सा० ।

३४ । रिधि । च्यसा३यि । नरेचादा३१२३४ । क्षिणा

वता ३ यि । वीरायासा ३ १ २ ३ । दना ५ सदाउ ।

वा(३) ॥ ४० ॥ [१८] १८

अथ लक्षात्मके चतुर्थ-सूक्ते—

प्रथमा ।

पवस्वसोममहेदक्षायाश्चोननित्कोवाजीधनाय ॥ ११ ॥

हे “सोम ! ” “अश्वो न” अश्वइव “नित्कः” वसतीवरीभि-
रङ्गिर्निर्णित्कः, †: “वाजी” वेगवान् त्वं “महे” महते “दक्षाय”
बलायण “धनाय” धनार्थं “पवस्व” क्षर ॥

“महे”—“क्त्वे”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

प्रतेसोतारोरसम्मदायपुनन्तिसोममहेद्युम्नाय ॥ २९ ॥

* क० गा० २०प्र० २७० ४सा० ।

† क० व्या० ५, १, ५, ४ (१भा० ८७४ प्र०) ऋ० वे० ७, ५, २०, १० ।

‡ ‘अश्वो न नित्कः’—न-शब्द उपमाधीयः अश्वइव स्थापितः—इति वि० ।

१ ‘दक्षाय’—महर्षये अथवा दक्षिणे शोषकक्षणे यजमानाय—इति वि० ।

४ ऋ० वे० ७, ५, २१, १ ।

“सोतारः” अभिषोतारः ऋत्विजः, हे सोम ! “ते” तव स्वभूतं “रसं” * “मदाय” मदार्थं “पुनन्ति” । तदेवोच्यते— “महे” महते “द्युन्नाय” [“द्युम्नं द्योततेर्यशो वान्नं वेति (निरु० नै० ५, ५) यास्कः] अन्नाय यशसे वा पुनन्ति सोमं शोधयन्ति यद्वा, सोममभिषूयमाणं रसं पुनन्तीति एकवाक्यतया योजनीयम् ॥

“प्रते”-“तन्वे”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १२ २२
शि०शुञ्जज्ञान्हरिम्मजन्ति

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
पवित्रेसोमन्देवेभ्यइन्दुम् ॥ ३१ ॥ १८

“शि०शुम्” एषां पुत्रभूतं‡ “जज्ञानं” जायमानं “हरिं” हरितवर्णम् “इन्दु” दीप्तं सोमं “देवेभ्यः” “पवित्रे” ¶ “मृ-जन्ति” ऋत्विजा मार्जयन्ति ॥ ३ ॥ १८

२२ २ २ २ २ १
॥ विधर्मम् ॥ ओहो३वा । ओहो३वा । ओहो

* ‘रसं—वीर्यम्’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ७, ५, २१, २ ।

‡ ‘शि०शु’—शंसनीयम्’—इति वि० ।

¶ ‘पवित्रे’—घास्रमथे—इति वि० ।

३ ५ ५ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११
 रवार३४ औहोईवा । पवस्वसोममहेद्क्षाया २ ३ ४ ५ ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१
 अश्वोननित्कोवा रजीधनारयार३४५ । प्रतेसोतारोरसम्म

२ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१
 दाया२३४५ । पुनन्तिसोममहेद्युम्नाया२३४५ । शिशु

२ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१
 अज्ञानश्चरिममृजन्ती२३४५ । पवित्रेसोमदेवेभ्यइन्दूर३

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१
 ४५म् ॥ (१) पवस्वसोमार३४५ । महेद्क्षाया२ ३ ४ ५ ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१
 अश्वोननित्ताः । वाजीधनारयार३४५ । प्रतेसोतारा

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१
 र३४५ः । रसम्मदाया२३४५ । पुनन्तिसोमार३४५म् ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१
 महेद्युम्नाया२३४५ ॥ (२) शिशुअज्ञानाम् । चरिममृज

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१
 न्ती२३४५ । पवित्रेसोमार३४५म् । देवेभ्यइन्दूर३४५म् ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१
 औहोइवा । २ । औहोइवार३४ औहोइवा । ५३ । विध

३ १ २ ३ ४
 म्मार३४५ (३) ॥ ४* ॥ [१] १८

अथ लघुवात्मके पञ्चम-सूक्ते—

प्रथमा ।

२ ३ २३ २ २ ३ २ २ २ ३ २ २
उपोषुजातमसुरङ्गीभिर्भङ्गम्यरिष्कृतम् ।

१ २ ३ १ २
इन्द्रदेवात्रयामिषुः ॥ २* ॥

“जातम्” प्रादुर्भूतम् “असुरं” वसतीवरीभिः प्रेरितम्
“भङ्गं” शत्रूणां भङ्गकाम् “गीभिः” गार्धिकारैः पर्याभिः “परि-
ष्कृतम्” अलङ्कृतम् “इन्द्रं” सोमं “देवाः” इन्द्रादयः “उपाया-
मिषुः” उपगच्छन्ति ॥ २ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ २ ३ २ २ २ २ २ २ २ २
तमिद्विन्दुनागिरिवत्सुशिश्वरीरिव ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २
यद्विन्द्रस्यहृदंसनिः ॥ २† ॥

“यः” सोमः “इन्द्रस्य” “हृदंसनिः” † हृदयस्य सम्भक्ता
भवति “तमित्” तमेव सोमं “नः” अस्माकं “गिरः” स्तुति-
रूपा वाचः “संवर्द्धन्तु” संवर्द्धयन्तु । तत्र हृदयान्तः—“वत्स”

* इ० अ० ६, १, १, १ (२भा० ०० पृ०) = इ० अ० १, २, १, २, १ (३भा० ०१ पृ०)
= इ० अ० ७, १, २, १ ।

† इ० अ० ७, १, २, १ ।

‡ ‘हृदंसनिः’ हृदिसाम्, स्थितः— इति वि० ।

वालं “शिश्वरीरिव” यथा शिश्वर्यो वज्रपयस्तामातरो वक्तं
सम्यक् वर्द्धयन्ति तद्वदित्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २
अर्षानः सोमशङ्खवेधुश्चस्वपिप्युषीमिषम् ।

१ २ ३ १ २
वर्द्धासमुद्रमुक्थ ॥ ३* ॥ २०

हे सोम !” त्वं “नः” अस्माकां “गवे” “शं” सुखम्ः
“अर्ष” चरणा । अपिच “पिप्युषीम्” प्रहृष्टाम् § “इषम्”
अन्नं ॥ “धुक्ष्व” प्रपूरय** । किञ्च हे “उक्थ्य” प्रशस्य ! †
“समुद्रम्” ‡ “वर्द्धा” वा वर्द्धय ॥

“अर्षानः”-“अर्षाणः”—इति पाठौ, “उक्थ्य”-“उक्थ्यम्”
—इति च ॥ ३ ॥ २०

* ऋ० वे० ७, १, २०, ५ ।

† ‘नः अस्मभ्यम्’—इति वि० ।

‡ ‘शंगवे—गवां सुखार्थम्’—इति वि० ।

§ ‘अर्ष—गच्छस्व द्रोणकलशम्’—इति वि० । मूले तर्षा इति दीर्घान्तः पाठः
“अचोऽतस्लिठः (६, ३, १३५)”—इति तत्र दीर्घः ।

§ ‘पिप्युषीं—पान-समर्थाम्’—इति वि० ।

॥ ‘सोमलक्षण’—इति वि० ।

** ‘धुक्ष्व—दुक्ष्व’—इति वि० ।

†† ‘उक्था—उक्त्यानि सामानि’—इति वि० । एवञ्च “उक्था”—इति विष-
रण-पाठो गम्यते परं तत् प्रामादिकम् एव संहिता-पद-पुस्तकेषु तथा पाठादर्शनात् ।

‡‡ ‘समुद्रं—द्रोणकलशम्’—इति वि० ।

§§ ‘वर्द्धा’—इति संहितायां दीर्घः ।

॥ श्रुधम् ॥ ^{१ २} उपोषजा रतम् । ^१ अप्तुरोवा । ^{२ १} गोभि

^{२ १} भङ्गाम् । ^{२ ३ २ १} परिष्कृताम् । ^{२ २ १ २} इन्दुदेवाश्च । ^{२ ३} या र ३ । ^१ सि

^२ षा उवा । ^{१ २} श्रुधिया र ॥ (१) ^१ तमिद्वर्द्धन्तु । ^{२ १} नोगिरो

^{२ १ २ १} वा । ^{२ ३ २ २ १} वात्सुसुशायि । ^{२ १} श्वरीरिवा । ^{२ १} यद्गन्द्रस्यव । ^२ दा

^२ र ३ म् । ^{२ २} सना उवा । ^{१ २} श्रुधिया र ॥ (२) ^{१ २} अर्षानः सो र म ।

^१ शङ्गवोवा । ^{२ १ २ २} धुक्षस्वपायि । ^{२ ३ २ २ १} प्युषीमिषाम् । ^{२ २} वर्धाससु

^१ द्रम् । ^२ ऊ र ३ । ^२ क्थिया उवा । ^{१ २} श्रुधिया र । ^२ ए र ३ हिया

^१ ३ ४ ३ । ^१ औ र ३ ४ ५ ई । ^१ डा (३) ॥ ५ * ॥ [१]

॥ प्रतीचीनेडक्काशीतम् ॥ ^{१ २ २ २} उपोषजातम् । ^१ आ र

^१ पुराम् । ^२ गोभिर्भङ्गम् । ^{१ ०} परायिष्कृता र ३ ४ म् । ^{३ २ २} चाहो

^{१ २ ० २} यि । ^१ इन्दुदेवाश्चाश्या । ^१ सिषूः । ^{४ ५} औ र ३ होवा ॥ (१)

^{१ २} तमिद्वर्द्धन्तु । ^१ नो र गिराः । ^२ वात्सुसुशि । ^१ श्वरायि

^० रिवा२३४ । ^{३२ २} चाहोयि । ^१ यइन्द्रस्थाहाइर्हाम् । ^{२ २} सनायिः । ^१
^{४ ५} औ२३होवा ॥ (२) ^{१ २ २ २} अर्षानःसोम । ^१ शा२ङ्गवायि । ^१ धून्
^२ स्वपि । ^१ प्युषायिमिषा२३४म् । ^{३२ २} चाहोयि । ^{१ २} वर्द्धाम्
^{२ २} द्राइम् । ^१ कियया । ^{२ ४ ५} औ३होवा । ^{४ ५} ईडा(३) ॥ ११* ॥ [२]२०

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायण्यस्य दशमस्याध्यायस्य-

एकादशः खण्डः ॥ ११ ॥

अथ द्वादश-खण्डः—

आघायेअग्निमिति त्वात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

^{० १} आघाये ^{० ३ २ ३} अग्निमिन्धतेस्तु ^{१ ० ३ १ २ ३ २ २ ३ २} णन्तिवर्द्धिरानुषक् ।

^{२ २ २ ३ २ ३ १ २} येषामिन्द्रोयुवासखा ॥ ११ ॥

* ऊ० गा० १८५० १७० १२सा० ।

† 'यज्ञायज्ञीयमग्निष्टोमसाम'—इति वि० ।

‡ 'इदानीभुक्थानि'—इति वि० ।

१. ऋ० षा० २, १, ४, ८ (१भा० ७२० पृ०) = ऋ० वे० ६, ३, ४२, १ = य० वे०

“ये” ऋषयः “आ घा” आभिसुख्येन खलु “अग्निम्”
 “इन्धते” दीपयन्ति, येषाञ्च “युवा” नित्य-तरुणः “इन्द्रः”
 “सखा” भवति, ते “आनुषक्” आनुपूर्व्येण “बर्हिः तृणन्ति” ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

० २ ३ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ २
 बृहन्निदिध्मणाम्भूरिशस्त्रं * पृथुःस्वरुः ।
 २ ३ २ ३ २ ३ १ २
 येषामिन्द्रोयुवासखा ॥ २१ ॥

“एषाम्” ऋषीणाम्ः “इध्मः” ॥ “बृहत् इत्” § महान्
 खलु, “भूरि” बहु “शस्त्र” स्तोत्र-स्वरूपञ्च “पृथुः” महान् ।
 सिद्धमन्यत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ ३ १ २ ३ १ २
 अयुङ्गद्वय, धावृत् शूर आजतिसत्वभिः ।
 २ ३ ३ ३ १ ३ १ २
 येषामिन्द्रोयुवासखा ॥ ३ ॥ ॥ २१

* “शस्त्रं”—इति ऋ०-पाठः ।

† ऋ० वे० ६, ३, ४२, ९ ।

‡ ‘येषां—यजमानानाम्’—इति वि० ।

॥ ‘इध्मः—इध्मनाधीयः’—इति वि० ।

§ ‘इत्—इति पदपूरणः’—इति वि० ।

॥ ऋ० वे० ६, ३, ४२, ३ ।

“युवा इन्द्रः येषां सखा” तेष्वन्तर्भूतः कश्चित् “अयुद्ध इत्”
 प्राग्योद्धैव सन् “युधाहृतं” योद्धृभिर्भटैराहृतं शत्रुं “सत्वभिः”
 आत्मोयेर्वलैः “शूरः” मन् “आजति”^{*} नमयति ॥ ३ ॥ २१

॥ ऐध्मवाचाद्यम् ॥ ^{२ २ २} आघाये अग्निमिन्धातायि । ^{१ १} ह्यण
^२ न्तिवर्द्धिरानुप्राक् ॥ (१) ^२ बृहन्तिदिधाआयिषाम् । ^{१ १} भूरिश
^२ स्त्वमप्युःस्वहः ॥ (२) ^{२ १ २} अयुद्धइद्युधावार्त्ताम् । ^{२ २} शूरआज
^{२ २ २} तिसत्वभायिः । ^२ येषामिन्द्रोयुवाइहा । ^२ ऊवायि । ऊ
^५ वोर३४ । ^४ वा । ^५ साप्रखोईहायि(३) ॥ ६८ ॥ [१] २१

अथ यएकइति त्वात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

^{२ ४ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २}
 यएकइद्विदयतेवसुमत्तायदाप्रुषे ।

^{१ १ १ १ २} ^{३ १ २ ३ २}
 देशानोअप्रतिष्कुतइन्द्रोअङ्ग ॥ १ः ॥

* ‘अजक्षपणे’—इति वि० ।

† क० गा० ६ प्र० १ अ० ६ सा० ।

‡ क० आ० ४, २, ५, ८ (१ भा० ७८८ पृ०) = ऋ० वे० १, ६, ६५, २ ।

“यः” इन्द्रः “एकइत्” एकएव “दाशुषे” हविर्दत्तवते
 “मर्त्तय” मनुष्याय यजमानाय “वसु” धनं “विदयते” विशेषेण
 ददाति “अङ्ग” [—इति चिप्र-नाम (निरु० ने० ५, १७)] “अ-
 प्रतिष्कृतः” परैरप्रतिगन्धितः प्रतिकूल-शब्द-रहित इत्यर्थः ।
 एवम्भूतः स “इन्द्रः” चिप्रम् “ईमानः” सर्वस्य जगतः स्वामी
 भवति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ १ १ ० २ ३ २ २ १ २ ३ १ १
 यश्चिद्वित्वावङ्गभ्य आसुतावाः आविवासति ।

२ १ २ २ ३ १ २ १ २ २ १
 उग्रन्तपत्यतेशवइन्द्रोअङ्ग ॥ २* ॥

“बहुभ्यः” मनुष्येभ्यः सकाशात् “यः चित् हि”† यएव
 खलु यजमानः “सुतावान्” अभिषुत-सोम-युक्तः सन् । हे इन्द्र !
 “त्वा” त्वाम् “आ विवासति” परिचरति [विवासतिः परि-
 चरणकर्त्ता (निघ० ३, ५, १०)] “तत्” तस्मै यजमानाय
 “उग्रम्” उद्गूर्णं “शवः” बलम् “इन्द्रः” “अङ्ग” ‡ चिप्रं “आ
 पत्यते” आपतयति प्रापयति ॥ २ ॥

* ऋ० वे० १०, ६, ६, ४ ।

† ‘चित्-च्चि-इति पदपरणौ’—इति वि०

‡ ‘अङ्गशब्दः पुत्रवाचौ’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

३ १ २ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 कदा मर्त्तमराधसम्यदाक्षुम्यमिवस्फुरत् ।

३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २
 कदानः सुश्रवद्गिरइन्द्रो अङ्ग ॥ ३* ॥ २२

“कदा” हविल्लक्षणेन राधसा धनेन रहितमयष्टार-
 मिच्छतेः । एवंविधं “मर्त्त” मनुष्यम् “इन्द्रः” “पदा” पादेन
 “क्षुम्यमिव” अहिच्छत्रमिवः “कदा” वा “स्फुरत्” स्फुरिष्यति
 बधिष्यति ? यथा अहिच्छत्रं मण्डलाकारेण शयानं कश्चिदना-
 यासेन हन्ति एवमिन्द्रोऽपि कदास्यच्छत्रं हनिष्यतीत्यर्थः
 [स्फुरति-स्फुरतीति बध-कर्मसु (निघ० २, १८, १५-१६ पठि-
 तत्वात्)] । “नः” अस्माकं यष्टृणां “गिरः” स्तुति-लक्षणा वाचः
 “इन्द्रः” “कदा” कस्मिन् काले “अङ्ग” क्षिप्रं “शुश्रावत्” श्रोष्य-
 तीति वितर्क्यते [अत्र निरुक्तम्—‘क्षुम्यमहिच्छत्रकम्भवति यत्
 क्षुभ्यते * * * कदा मर्त्तमनाराधयन्तं पादेन क्षुम्यमिवावस्फुरि-
 ष्यति कदा नः श्रोष्यति गिर इन्द्रो अङ्ग (निरु० नै० ५, १७)’
 -इति क्षिप्र-नामैतत् ॥ ३ ॥ २२

१ २ २ १ २ १ २ १ २ १
 २ २ १ ३ ५ १ २ २ १ २
 ॥ त्रैककुभम् ॥ यणकइद्विवायाश्तायि । वासुमर्त्ता
 याइदा । ऊम् । प्रू २ इ ४षाम् । आयिशानोअप्रति

* सू० वे० १, ६, ६, ३ ।

† ‘यस्य यज्ञार्थं राधसम्भनं न भवति, सोऽराधः’—इति वि० ।

‡ ‘क्षुम्यम् मर्त्तपत्नीयं दुर्बलं शत्रुं, यथा मर्त्तानि बलिनिः’—इति वि० ।

^{१ २२ ३२ ११ ३ ५}
 ष्कृतः । आयिशा । नोअप्रतायि । ष्कू२३४ताः ॥ (१)
^{२ २ २ १२ २ २ १}
 यश्चिद्धित्वा । बज्जभ्याश्चा । सुतावात्त्रावीश्वा । ऊम् ।
^{३ ५ २१ २२१२ १२ ३ २ १}
 सार३४तायि । उग्रन्तत्यत्यतेशवः । ऊग्रम् । तत्यत्यता
^{३ ५ २ २ २ १२}
 यि । शा२३४वाः ॥ (२) कदामर्त्तमराधाश्साम् । पदा
^{२ २ १ ३ ५ १२ २}
 क्षुम्यामीश्वा । ऊम् । स्फू२३४रात् । कदानःशुश्रव
^{१ १ २२ ३ ११ २ ५ १}
 ङ्गिरः । कादा । नःशुश्रवात् । गा२३४यिराः । आ
^{२२ १ ३ ५ २ ३}
 यिन्द्रोअ । गा २ । या २ ३ ४ औहोवा । ई २ ३ ४
^५
 ङ्गाः (३) ॥ ७* ॥ [१] २२

अथ गायन्तीति-दृचात्मकं सूक्तं तृतीयम्,

तत्र प्रथमा ।

^{१ २ ३ १२ २२ ४ २ २ १ २}
 गायन्तिवागायत्रिणोर्चन्त्यर्कमर्किणः ।

^{३ १ २ ३ २ २ १ २}
 ब्रह्माणस्वाशतक्रतुद्विश्रमिवयेभिरि ॥ १३ ॥

* ऊ० गा० ६ प्र० १ अ० ७ सा० ।

† 'तृतीयमुक्थ्यम्'—इति वि० ।

‡ अ० अ० ४, २, १, १ (१ भा० ६९४ पृ०) = अ० वे० २, १, १९, २ ।

हे “शतक्रतो” बहुकर्मन् बहुयज्ञ वा इन्द्र ! “त्वाम्”
 त्वाम् “गायत्रिणः” उद्गातारः “गायन्ति” स्तुवन्ति ; “अर्किणः”
 अर्चन-हेतु-मन्त्र-युक्ता हीतारः “अर्कम्” अर्चनीयम् इन्द्रम्
 “अर्चन्ति” स्तोत्र-शरत्-गतैर्मन्त्रैः प्रशंसन्ति ; “ब्रह्माणः” ब्रह्मा-
 प्रभृतयः इतरे ब्राह्मणाः “त्वाम्” “उद्येमिरे” उन्नतिं प्रापयन्ति ।
 तत्र दृष्टान्तः—“वंगमिव” यथा वंशाग्रे नृत्यन्तः शिल्पिनः
 प्रौढं वंशमुन्नतिं कुर्वन्ति, यथा वा सन्मार्गवर्तिनः स्वकीयं कुल-
 मुन्नतं कुर्वन्ति, तद्वत् । एतासृचं यास्तु एवं व्याचष्टे—“गायन्ति
 त्वा गायत्रिणः प्रार्चन्ति ते ऽर्कमर्किणो ब्रह्माणस्वाशतक्रत उद्ये-
 मिरे वंगमिव । वंगो वनमयो भवति वनच्छूयतइति वेति”
 (निरु० नै० ५, ५) । अर्को-वाच्यं बहुधा व्याचष्टे—“अर्की देवी
 भवति यदेनमच्च न्यर्की मन्त्रो भवति यदनेनार्चन्त्यर्कमन्नं भवत्य-
 र्चति भूतान्यर्की वृक्षी भवति सहस्रः कटुकिष्णा (निरु० नै०
 ५, ४)—इति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२३ ३ १२ २२ ३ १२ २२ ३ १ २
 यत्मानोऽस्मान्वास्तुभूर्यस्पष्टकर्त्तव्यम् ।

२३ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 तदिन्द्रोऽर्थञ्चेततियूथेनवृष्णिरेजति ॥ २* ॥

“यद्” यदा “सानोः सानु” यजमानः सानोः सालु, सोम-
 वल्लो-समिदाद्याहरणाय पर्वतप्रदेशम् “आरुहः” आरुढवान् ।

तथा “भूरि” बहुकर्म यागरूपम् “अस्यष्ट” स्पृष्टवान् उपक्रान्त-
वानित्यर्थः । “तद्” तदानीम् “इन्द्रः” “अथ” यजमानस्य
प्रयोजनं “चेतति” जानाति । ज्ञात्वा च “वृष्णिः” कामानां
वर्षिता सन् “यूथेन” मरुद्गणेन सह* “एजति” कम्पते,†
अस्य स्थानाद् यज्ञभूमिमागन्तुमित्यर्थः ॥

“सानोःसान्वारुहः”—“सानोः सानुमारुहत्”—इति पाठो ॥२॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२
युङ्क्वाच्चिकेशिनाहरीवृषणाकक्ष्यप्रा ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२
अयानइन्द्रसोमपगिरासुपश्रुत्त्वर ॥ ३३ ॥ २३

हे “सोमपाः” सोम-पान-युक्तेन्द्र ! “हरो” त्वदीयावश्वी
“युङ्क्वाच्चि” § सर्वाथा संयोजय । “अथ” अनन्तरं “नः”
अस्रदीयानां “गिरां” स्तुतीनाम् “उपश्रुतिं” समीपे श्रवण
मुद्दिश्य “चर” तत्त्वदेशे गच्छ । कीदृशी हरो ? “केशिना”
स्कन्ध-प्रदेशे लम्बमान-केश-युक्ती, “वृषणा” सेचन-समर्थौ युवानौ,

* ‘यूथेन—देवसङ्घातेन’—इति वि० ।

† ‘एजति—आगच्छति’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० १, १, १९, ३ = य० वे० ८, ३५ ।

§ संज्ञितायां “युङ्क्वा” —इति दीर्घान्तः तत्र “द्वयः (६, ६, १३५)”—इति
दीर्घः ।

§ ‘क्षिति’ पदपूरणः—इति वि० ।

“कच्यप्राः” अश्वस्योदर-बन्धन-रज्जुः कच्यः, तस्य पूरकौ पुष्टाङ्गा-
वित्यर्थः ॥

“युङ्क्वा”-“युक्त्वा”—इति पाठौ ॥

युङ्क्त्वा—सति शिष्टत्वेन प्रत्यय-स्वरः (३, १, ३)
शिष्यते, “ह्यचोऽतस्तिडः (३, १, ३)”—इति संहितायां
दीर्घत्वम् । केशिना—प्रशस्ताः केशाः अनयोः सन्तीति मत्वर्थीय
इनि-प्रत्ययः, “सुपांसुलुगित्यादिना (७, १, ३८) द्विवचनस्या-
कारादेशः । वृषणा—वृषु मृषु सेचने (भा० प०) “कनि-
न्यु-वृषि-तच्चि-राजि-धन्वि-द्यु-प्रति-दिवः”—इति कनिन्, “अनि-
त्यादिर्नित्यम् (६, १, १८७)”—इत्याद्युदात्तः, “वाषपूर्वस्य
निगमे (६, ४, ८)”—इति उपधायाः पक्षे दीर्घाभावः, पूर्व-
वदाकारः (७, १, ३८) । कच्यप्राः—कच्ययोर्भवं कच्यं सूत्रं
तत् प्रातः पूरयतः पुष्टत्वादिति कच्यप्रौ, प्रा पूरणे (अदा० प०),
“आतोऽनुपसर्गे (३, २, ३)”—क-प्रत्ययः, कृदुत्तरपद-प्रकृति
स्वरेणान्तीदात्तत्वम् (६, २, १३८)”—आकारः पूर्ववत् (७, १,
३८) । अथा—“निपातस्य च (६, ३, १३६)”—इति संहि-
तायां दीर्घः । नः—“अनुदात्तं सर्वमपादादौ (८, १, १८)”—
इत्यनुवृत्तौ “बहुवचनस्य वच्चसौ (८, १, २१)”—इति
नसादेशोऽनुदात्तः । इन्द्र!—सोमपा!—इत्युभौ “आमन्वि-
तस्य च (८, १, १८)”—इति सर्वानुदात्तौ । गिरां—“सा-

वेकाचस्तृतीयादिर्विभक्तिः (६, १, १६८)"—इति विभक्तिरु-
दात्ता । उप—गच्छी निपातत्वादाद्युदात्तः (फि० ४, १२),
श्रुति-शब्देन प्रादिसमासे क्कदुत्तरपदप्रकृतिस्वरत्वे प्राप्ति तादौ-
वनितिकृत्यचौ इति तु वर्जिततादि-परत्वात् गतेः प्रकृतिस्वरः
पर-निपातः ॥ ३ ॥ २३

१८ २८ २ १११
॥ उद्धृश्रीयम् ॥ गायन्तिवागायत्रिणञ्चा । अर्च्च

२ १८
न्यर्कमर्काश्श्रियाणाः । ब्रह्माणस्त्वाश्श्रीयि । शतक्रार

१ १ १ २ २ ३ ५
श्ताउ । उद्धृशमिवयाश्रियमीशरे । उद्धृशारश्शमी ।

१५ २ २ १ २ १८
वायाश्उवाश् । उप् । माऽयिरोश्पुद्वायि ॥ (१) यत्सा

१२ २ २ २ १ २ १
नोत्सान्वाहृञ्चा । भूर्यस्यष्टकर्त्तूरश्वाम् । तदिन्द्रा

२ १ २ १२ २ २
श्श्रीयि । अर्थचेतारश्तायि । यथेनवृष्णिस्श्रियिजाश्

१ २ २ ३ ५ १ ३ १ २ १
तायि । यूथेनारश्श्वृ । ष्णायिराश्उवाश् । उप् । जा

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २
ऽस्तोश्पुद्वायिः ॥ (२) युद्धाहिकेशिनाहरीञ्चा । वृषणा

२ १ २ २ ३
कशियारश्प्रा । अथानोश्श्रीयि । इन्द्रोसोमारश्पाः ।

१८ १ २ २ २ २ १ ५ १ ५
गिरामुपश्रुताश्चिच्चाश्रा । गिरामूर३४पा । सूता३उ

२ २ १ २
वा३ । उप् । चाऽऽरो३पुहायि(३) ॥ ८* ॥ [१]

५८ ३२ १
॥ द्विरभ्यस्तस्त्वाष्ट्रीसाम ॥ गाय । तित्वा३ । हा३

१ ३८ २१ ५ ३२ २ २
हा । गायत्रायिणा२३४ः । अर्च । तिया३ । हा३हा ।

३२१ ५ ३२ १ २
कमर्कायिणा२३४ः । ब्रह्मा । एस्त्वा३ । हा३हायि ।

३२१ ५ ३२ २ २
शतक्राता२३४उ । उद्व । शमा३यि । हा३हायि । व

२ १ ५ ५ ५ ५ ८ ३८
या३हो२३४ । वा । मापुयिरोईहायि ॥ (१) यत्सा । नो

२ २ २ ३२२ ५ ८ ३२
त्सा३ । हा३हा । नुवारुहा२३४ः । भूरि । अस्या३ ।

२ २ ३२१ ५ ३२ २ २
हा३हा । एकर्त्तुवा२३४म् । तदि । द्रोआ३ । हा

२ ३२१ ५ ३२ २ २
३हा । थच्चेताता२३४यि । यूथे । नवा३ । हा३हा ।

३२ १ ५ ५ ५ ५ ८
षिणारा३हो२३४ । वा । जापुतोईहायि ॥ (२) युङ्क्वा ।

१० अ० ११ ख० २ सू० १, २, ३ उत्तरार्चिकः ।

३८५

^{३ २} द्विका३ । ^{२ २} चा३चायि । ^{३ २ २ १} शिनाहारा३३४यि । ^{५ २ २} वृष । णा

^२ का३ । ^{२ २} चा३हा । ^१ क्षियाप्रा२ ३४ । ^{५ २ ३ २} अथा । नत्रा३ ।

^{२ २} हा३चायि । ^{३ २ २ १} द्रमोमापा२३४ः । ^{५ २ ३ २} गिराम् । ^२ उपा३ । ^२ चा

^२ ३हायि । ^{३ २} श्रुता३यि^१चो२ ३४ । ^५ वा । ^{४ ५} चापूरोद्दहा

यि(३) ॥ १* ॥ [२]

^{५ २ ३ २ ४ २ ५ १} ॥ गौरीवितम् ॥ गाय । तित्वा३ । गायत्रिणा । अ

^{१ २ २ ४} च्चन्त्यर्कमर्किणा२३ः । ^{१ २ २ ४} ब्रह्माणस्त्वा३१२३ । ^४ शतापूक्रता

^{१ २ ४ ५ ४ ५} उ । ^{४ ५ २ २ ४ २ ५ ४ ५} ऊद्वंशमा३१२३यि । ^{४ ५ ४ ५} वयोवा । ^५ मापूयिरोद्दहा

^{४ ५ २ २ ४ २ ५ १ २} यि ॥ (१) यत्सा । ^{४ ५ ४ ५ १ २} नोःसा३ । ^{४ ५ ४ ५ १ २} नुवारूहाः । ^{१ २} भूर्यस्यष्ट

^{१ २ २ ४} कर्तुवार३म् । ^{१ २ २ ४} तादिन्द्रोआ३ १ २ ३ । ^४ यच्चैप्रततायि ।

^{१ २ २ २ ४ ५ ४ ५ ५ ५ २} यूथेनवा३१२३ । ^{४ ५ ४ ५ ५ ५ २} षिणरोवा । ^{५ २} जापूतोद्दहायि ॥ (२) युङ्क्ता ।

^{३ २ ४ २ ५ १ २ १} द्विका३यि । ^{४ २ ५ १ २ १} शिनाहारायि । ^१ वृषणाकक्षियाप्रा३ । आ

* ऊ० गी० २३ प्र० १ ख० १ सा० ।

३८६

सामवेदसंहिता । [५ प्र० २ अ० २३ सू० १, २, ३ ।

र २ ४ १ २ २
थानचा३१२३यि । द्रसोप्रमपाः । गाथिरामुपा३१२३ ।

४ ५ ४ ५
श्रुतोवा । चाप्रोद्दहायि(४) ॥ ५* ॥ [३] २३

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य दशमस्याध्यायस्य

द्वादशः खण्डः ॥ १२ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन् ।

पुमर्थाश्चतुरो देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥ ५ ॥

॥ इति पञ्चमः प्रपाठकः ॥ ५ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्त्तक-

श्रीवीर-बुक्क-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणा-

चार्य्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे

उत्तराग्रन्ये दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

— ००० —

* ऊ० गा० २३ प्र० १ अ० ५ सू० ।

† 'द्वादशाहस्य जवममह षष्ट्यत्वारिंशत् सोमिकम्—इति वि० ।

‡ 'पञ्चमः प्रपाठकः समाप्तः' इति वि०, मूल-पदपत्रादिसम्मतञ्चैतत् ।

यस्य निःश्रसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।
निर्गमि तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ ११ ॥

॥ अथैकादशोऽध्याय आरभ्यते* ॥

तत्र

प्रथम-खण्डे—

सुषमिह इति चतुर्दशं प्रथमं सूक्तम्,†

तत्र प्रथमा ।

११ २१ २ ३१ २ २ १२
सुषमिहोऽनूत्रावहदेवाः अग्नेश्चवियते ।

१ २ २१ २
होतःपावकयक्षिच ॥ ११ ॥

हे “अग्ने !” “सुसमिहः” § एतन्नामकस्त्वं “नः” अस्म-

* इदानीं इष्टममहरत्यग्निष्टोमः । * * * । तस्य वक्षिष्यमानं द्वितीय-प्रभृतीनां पञ्चानामक्रामगुरुपं * * * मवर्चं सर्वं मधस्तादधीतकत्,—इति वि० ।

† इदानीं सुषमिहो मन्वावह इति षष्ठमन्वाज्यानि भवन्ति—इति वि० ।

‡ “सुसमिहो”—इति ऋ०-पाठः ।

¶ ऋ० वे० १, १, २४, १ ।

§ ‘सुष्ठु, सुसिहः सुसमिहः’—इति वि० । ऋत्वे दीय-पाठ मवलम्बैवाच प्रतीक-प्रद्वयं कृतं साद्यसेन सुषमिह इति, मूलपाठस्तु मूर्द्धन्य-मध्यः सुषमिह इति “पूर्वपदात् (८, २, १०६)” —इति च तत्र चत्सम् ।

दीयाय* “हविष्मते” यजमानाय तदनुग्रहार्थं “देवान्”
 “आवह” । हे “पावक” शोधक ! “हीतः” होमनिष्पादकाग्ने !
 “यच्चि च” यज च॥ [सुसमिद्धः—समः क्रियाविशेषणत्वेन गति-
 सञ्ज्ञकत्वात् प्रादिसमासः, शीभन-वाचिनः सु-शब्दस्य तु “वि-
 शेषणं विशेष्येण बहुलम् (२, १, ५७)”—इति समिद्धपदेन
 कर्मधारयः समासः, सु-शब्दः प्रातिपदिक-स्वरैणान्तोदात्तः,
 “कर्मधारयेऽनष्टा (६, २, ४६)”—इति पूर्वपदप्रकृतिस्वरत्वं, क्रि-
 या-विशेषणत्वे हि सु-शब्दस्य गतित्वात् प्रादिसमासे “गतिरनन्तरः
 (६, २, ४६)” इति “समो यदुत्तर इति समो यदुत्तरत्वं तदेव
 क्तदुत्तर-प्रकृति-स्वरत्वेन (६, २, १३६) स्थास्यतीति सु-शब्दो-
 ऽनुदात्तः स्यात् । देवा अग्ने—“दौर्घादटि समानपादे (८,
 ३, ६)”—इति नकारस्य कत्वम्, “अत्रानुनामिकः पूर्वस्य तु वा
 (८, ३, २)”—“आतोऽटि नित्यम् (८, ३, ३)”—इत्यनु-
 नामिकः । हविष्मते—हविरस्यास्तीति मतुप्, “तसौ मत्वर्थे
 (१, ४, १६)”—इति भर्त्वनपदत्व-बाधितत्वात् कत्वम् । हीतः—
 पावक—एतच्छब्दयोरामन्वितयोः पृथक् पृथगेव क्रियान्वये
 परस्पर-सामर्थ्यात् पराङ्गवद्भावाभावान्न तन्निवन्धनमैकस्वर्यम् नच
 द्वितीयस्यामन्वितस्याष्टमिक- (८, १, १६)—निघातेनैकस्वर्यम्
 “आमन्वितं पूर्वमविद्यमानवद् (८, १, ७२)”—इति पूर्वस्था-
 विद्यमानत्वेन पदादपरत्वात् पादादित्वाच्च परस्य सामानाधि-
 करण्येऽपि हीतरित्यस्य विशेषत्वे समानमेवाविद्यमानवत्वम्,

* ‘नः—अस्मभ्यम्’—इति वि० ।

† ‘यच्चि च—यच्च भक्षणे, देवानावह भक्षय च’—इति वि० ।

अतएवाविद्यमानवत्त्वात् सामर्थ्येपि न पराङ्गवद्भावः,—इति नैक-
स्वर्य-सिद्धिः, अतो हीतरिति विशेथम्; अतः पुनातीति पावकः
—इत्यवयव-प्रसिद्ध-स्वीकारेण विशेषणत्वाद्हीतरिति विशेथम्,
तच्च सामान्यवचनम् इति “नामन्विते समानाधिकरणे (८, १,
७३)”—इत्यविद्यमानवत्त्व-प्रतिषेधात् पदात्परत्वात्पादादि-
त्वाच्च द्वितीयामन्वितस्याष्टमिक-निघातेन वा पराङ्गवद्भावे सति
शेष-निघातेन वा सर्वानुदात्तत्व-सिद्धिः । यच्चि—यजेर्लोपः
सिपि बहुलञ्छन्दसि (२, ४, ७३)”—इति शपो लुक्, व्रश्वादिना
(८, २, ३६) षत्वम्. “षढाः कस्मि (८, २, ४१)”—इति
कत्वम्, सेर्हरादेशश्छान्दसत्वान्न भवति, सिपः पित्त्वेनानुदात्त-
त्वाद्वातुस्वरएव (६, १, १६२) शिष्यते, न च “तिङ्तिङः (८,
१, २८)”—इति निघातः पूर्वस्य पावकेत्यामन्वितस्य विद्यमान-
वत्त्वेन पदादपरत्वात्, अतएव तस्याव्यवधायकत्वे हीतरित्यपेक्ष्य
निघातः स्यादितिचेत् न, यच्चि पदापेक्षया हीतरित्यस्यापि पूर्व-
त्वेनाविद्यमानत्वात्; ननु “नामन्विते समानाधिकरणे (८, १,
७३)”—इति तस्य नित्यमविद्यमानत्वम्, न च पावक-पदस्या-
विद्यमानवत्त्वेन समानाधिकरण-परत्वाभावः; यच्चि-पदस्यैव हि
कार्यं प्रति पावक-पदं पूर्वत्वादविद्यमानवत् स्यात्, हीतः-पदस्य
विद्यमानवत्त्व-प्रातपेक्षं प्रति तु परत्वादविद्यमानवदेवेति भवत्येव
हीतरित्यस्याविद्यमान वत्त्व-प्रतिषेधः, अतस्तस्याविद्यमानवत्त्व-
त्वात्तदपेक्षया यच्चीति निघातः प्राप्नोत्येव ? सत्यम्;—अत्र
यच्चीत्यस्य च-शब्द-परत्वात् “चादिषु च (८, १, ५८)”—इति
निघात-प्रतिषेधो भविष्यतीत्यदोषः] ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ १ २ ३ १ २
मधुमन्तन्तनूनपाद्यज्ञन्देवेषुनःकवे ।

३ १ २ ३ १ २
अद्याकृणुह्यु तये ॥ २* ॥

हे “कवे” मेधाविन्नग्ने ! “तनूनपात्”†—एतन्नामकस्वम्
“अद्य” अस्मिन् “नः” अस्मदीयं “मधुमन्तं” रसवन्तं “यज्ञं”
यजनीयं हविः “देवेषु” “कृणुहि” कुरु प्रापयेत्यर्थः । किमर्थम् ?
“जतये” अस्मद्रक्षणाय ॥

“जतये”-“वीतये”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ २ २
नराशंसमिहप्रियमस्मिन्यज्ञउपह्वये ।

१ २ ३ १ २
मधुजिह्वं हविष्कृतम् ॥ ३‡ ॥

“इह” देवयजन-देशे “अस्मिन्” वर्त्तमाने यज्ञे “नराशं-

* ऋ० वे० १, १, २४, २ ।

† “तनूनपादाद्यं” भवति नपादित्यनन्तरायाः प्रजाया नामषेथं निर्णिततमा
भवति गौरव तनुहयते ततो अस्यां भोगास्तस्याः पयो जायते पयस आष्यं जायते ।
अग्निरिति शाकपणिरापोऽत्र तन्व उच्यन्ते तत अन्तरिक्षे ताभ्य ओषधिवमस्यतयो
जायन्ते ओषधिवमस्यतिभ्य एष जायते । * * * ।’—इति निह० दे० २, ५-६ ।

‡ ऋ० वे० १, १, २४, ३ ।

सम्”*—एतन्नामकमग्निम् “उपह्वये” आह्वयामि । कीदृशम् ?
 “प्रियं” देवानां प्रीति-हेतुं, “मधुजिह्व” मधुर-भाषि-जिह्वोपेतं
 माधुर्य-रसास्वादक-जिह्वोपेतं वा, “हविष्कृतं” हविषो निष्पा-
 दकम् ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २
 अग्नेसुखतमेरयेदेवाः ईडितभावह ।

२ ३ २ ३ १ २
 असिहोतामनुर्हितः ॥ ४ १ ॥ १

इदं-शब्दाभिधेय हे “अग्ने !” “ईडितः” अस्माभिः स्तुतः
 सन्ः “सुखतमे” अतिशयेन सुख-हेतौ कस्मिंश्चित् “रथे”
 “देवान्” स्थापयित्वा कर्म-भूमौ “आ वह” [इट्-शब्दाभिधेयत्व-
 मत्र सूचयितुमीडित इति विशेषणम्] । “मनुर्हितः” ‘मनुना’
 मन्त्रेण मनुष्येण वा यजमानादि-रूपेण ‘हितः’ अत्र स्थापितः
 त्वं “होता” देवानामाह्वातासि ॥ ४ ॥ १

* “नराशंसो यज्ञ इति कात्थक्यो नरा अग्निवासीनाः शंसन्ति । अग्निरिति
 प्राक्पूर्वनिर्गतेः प्रशस्यो भवति”—इत्यादि निरु० दै० २, ६-७ ।

† अ० वे० १, १, २४, ४ ।

‡ ‘इडितः—प्रीणितः’—इति वि० ।

अथ यदद्येति त्वचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,*

तत्र प्रथमा ।

२ ३ २ उ ३ २ १ २ ३ १ २ ३ २
यदद्यसूरउदितेनागामित्रोअर्यमा ।

३ १ २ ३ १ २ २
सुवातिसविताभगः ॥ १ ॥

“यत्” धनं “नः” अस्माकम् अपेक्षितं “तत्” “अद्य”
अस्मिन् काले “सूरे” “उदिते” सति प्रातःसमये “अनागाः”
पाप-हन्ता, “मित्रः”, “अर्यमा”, “सविता”, “भगः” च—एतत्
प्रत्येकं “सुवाति” प्रेरयत् [अथवा अनागा मित्रो अर्यमा भवतु,
तदौषितं भगो भजनीयः सविता सुवाति प्रेरयतु] ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ २ उ ३ १ २ २ २
सुप्रावीरस्तुसक्षयःप्रनुयामन्सुदानवः ।

२ ३ १ २ ३ १ २
येनोअहोतिपिप्रति ॥ २ ॥

“सक्षयः” स-निवामः “सुप्रावीरस्तु” सुष्ठु प्रकर्षेण रक्षितास्तु
[प्र-शब्द आदरार्थः] । “प्र” प्रकर्षण “नु” क्षिप्रं भवत्विति
शेषः । कदा ? इत्युच्यते— हे “सुदानवः” सुदानाः ! युष्माकं

* ‘मैत्रावरुणमाज्यम्’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ५, ५, ८, ४ ।

‡ ऋ० वे० ५, ५, ८, ५ ।

“यामन्” यामनि गमने सति, कीदृशानां गमने ? ये यूयमा-
गत्य “नः” अस्माकम् “अंहः” पापम् “अति पिप्रति” अतिपाप-
यथ, तेषां गमनइति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००
उत्तराजोअदितिरदब्धस्यव्रतस्यये ।

३ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००
महोराजानईशते ॥ ३ * ॥ २

“उत” अपिच “ये” मित्रादयस्त्रयः “स्वराजः” सर्वस्य
स्वामिनः “अदितिः”† येषाञ्च माता, सन्ति ; ते “अदब्धस्य”
अहिंसितस्य रक्षकस्य “महः” महतः‡ “व्रतस्य” अस्य कर्मणः॥
“राजानः” स्वामिनः, ते “ईशते” समर्था भवन्ति अभिमतां दातु
मिति शेषः । [अथवैवं योज्यम्—‘ये’ मित्रादयोऽदितिश्च ‘अद-
ब्धस्य’ व्रतस्य ‘स्वराजः’ ईश्वरास्ते “महः” महतः अस्मादभिमता-
धनस्य “राजानः” स्वामिनः सन्तः “ईशते” अस्मभ्यं दातुम्
॥ ३ ॥ २

* ख० वे० ५, ५, ८, १ ।

† ‘अदितिः’—अदीनत्व-सम्पन्नाः—इति वि०

‡ ‘महः’—अभिमान-सम्पन्नाः—इति वि० ।

॥ ‘व्रतस्य’—कर्मणः अदब्धस्य वा—इति वि० ।

उत्वेति लडात्मकं प्रथमं सूक्तम्,*

तत्र प्रथमा ।

११ १ १ २ १ १ २ २
उत्त्वामन्दन्तु सोमाः कृणुष्वराधो अद्रिवः ।

१ २ १ १ २
अवब्रह्मद्विषो जहि ॥ १ ः ॥

हे इन्द्र ! “त्वा” त्वां “सोमाः” “उत्” उत्कष्टं “मन्दन्तु”
मादयन्तु । हे “अद्रिवः !” वज्रवन्निन्द्र ! त्वं “राधः” अश्वं
“कृणुष्व” अस्मभ्यं कुरु । किञ्च “ब्रह्मद्विषः” ब्राह्मण-द्वेषुन्
“अव जहि” ॥

“सोमाः”—“सोमा”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ ३ ३ ३ ३ ३ १ २ ३ १ २
पदापणीनराधसोनिबाधस्वमहा असि ।

१ ३ ३ ० २ १ २
नहित्वाकश्चनप्रति ॥ २ ः ॥

“पणीन्” लुब्धान् ॥ “अराधसः” यष्टव्य-धन-रहितान्
केवल-धनान् “पदा” पादेनातिष्ठस्य “निबाधस्व” नितरां

* ‘ऐन्द्रमाज्यम्’—इति वि० ।

† ऋ० ऋ० ३, १, १, १ (१ भा० ४२१४०) = ऋ० वे० ६, ४, ४३, १ ।

‡ ऋ० वे० ६, ४, ४३, २ ।

॥ ‘पणीन्—पणस्वभावान्’—इति वि० ।

बाधस्व । हे इन्द्र ! त्वं “महान् असि” “त्वा” त्वया “प्रति”
प्रतिनिधि-सदृशः “कश्चन” कश्चिदपि देवोऽसुरो मनुष्यो वा “न
हि” नास्ति खलु ॥

“पणीनराधमः”—“पणीरराधमः”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१० १२ ३ २ ३१२ ३२
त्वमीशिषे सुतानामिन्द्रत्वमसुतानाम् ।

३३ १ १ २
त्वराजाजनानाम् ॥ ३ * ॥ ३

हे “इन्द्र !” “त्वं” “सुतानाम्” अभिषुतानां सीमानाम्
“ईशिषे” ईश्वरो भवसि, तथा “त्वम्” “असुतानाम्” वर्त्तमा-
नानाञ्च ईशिषे, किञ्च “त्वं” सर्वेषां “जनानां” “राजा”
भवसि ॥ ३ ॥ ३

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य एकादशम्याध्यायस्य

प्रथमः खण्डः ॥ १ ॥

● ऋ० व० ६, ४, ४२, ३ ।

† ‘इन्द्राग्रोऽभागतमित्यच्छावाकसाम’—इति वि० अतः परं व्यवहार्यमिति शेषः ।

‘उक्तं प्रातःसवनम्’—इति च वि० ।

अथ द्वितीय-खण्डे *—

आजागृविरिति लृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१५ २५ ३ १ ० ३ १ २ ३ १५
आजागृविविप्रश्चुतमतीनाः†

२५ ३ १ ० ३ १ ०
सोमःपुनानोअसदच्चमूषु ।

१२ ३ १ २ ३ २ ३ १ ०
सपन्तियन्मिथुनासोनिकामा

५ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अध्वर्यवोरथिरासःसुहस्ताः ॥ १ ॥

“जागृविः” जागरणशीलः “ऋतम्” ऋतनां सत्य-भूतानां
“मतीनां” स्तुतीनां “विप्रः” ज्ञाता स “सोमः” “पुनानः”
पूयमानः सन् “चमूषु” चमसेषु “आ सदत्” आसीदति, “मिथु-
नासः” परस्परं सङ्गताः, “निकामाः” नितरां कामयमानाः
“रथिरासः” यज्ञ-नेतारः “सुहस्ताः” कल्याण-पाणयः “अध्व-
र्यवः” पवित्रेण “यं” सोमं “सपन्ति” स्पृगन्ति [सप समवाये
(श्वो० प०) । ‘सपतिः स्पृगति-कर्मा’—इति नैरुक्ताःः] ॥

“ऋतम्”—“ऋता”—इति पाठौ ॥ १ ॥

* ‘इदानीं साध्यन्दिनं भवनमभिधीयते’—इति शि० ।

† अ० वे० ७, ४, १८, २ ।

‡ ‘सपतिः’—इति परिशरण्या कर्मसु (३, ५) अर्वाति-कर्मसु च (३, १४) दृष्टान्ते
निषद्यौ ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
सपुनानउपसुरेदधान

१३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२
ओभेअप्रारोदसौवीषआवः ।

२३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३
प्रियाचिद्यस्यप्रियसासऊतौ

३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४
सतोधनङ्कारिणेनप्रयत्सत् ॥ २ * ॥

“पुनानः” पूयमानः “दधानः” यज्ञादि-कर्म-धारकः “सः” सोमः “सुरे” प्रेरके इन्द्रे “उप” गच्छति । किञ्च “उभे रोदसी” यावा-पृथिव्यौ “आ अप्राः” स्व-महिम्ना आ पूरयति । तथा “सोमः” “आवः” स्व-तेजसा मां विवृणोति [वृणोते: “मन्त्रे वनेति (२, ४, ८१) च्लुक्, “हृन्दस्यपि दृश्यते (६, ४, ७३)” —इत्यङ्गमः । “पूर्वपदात् (८, ३, १०६)”—इति स-इत्यस्य साहितिकं षत्वम्] “प्रिया” [षष्ठा आकारः (७, १, ३६)] प्रियस्य “यस्य” “सतः” विद्यमानस्य सोमस्य [यद्वा, ‘प्रिया’ प्रियाणि प्रयच्छतः सोमस्य] “प्रियमासः” अत्यन्तं प्रियतमा धाराः “ऊतौ” ऊये रक्षणाय भवन्ति “सः” सोमः “नः” आस्माभ्यम् “धनं” “प्रयत्सत्” प्रयच्छतु [यच्छतेर्लेटि सिष्यङ्गमः] । तत्र दृष्टान्तः—“कारिणे न” यथा कारिणे भूतकाय भृतिं प्रयच्छति तद्वत् ।

“दधानओभे”-“दधानोभे”—इति पाठौ, “सतोधनं”-“सतू-
धनम्”—इति च ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
सवर्द्धितावर्द्धिनःपूयमानः

१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
सोमोमीढ्वा अभिनोज्योतिषावीत् ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
यत्रनःपूवपितरःपदज्ञाः

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३
स्वर्विदोअभिगाअद्रिमिषण्णन् ॥ ३ * ॥ ४

“वर्द्धिता” देवानां स्व-कला-प्रदानेन वर्द्धयिता “वर्द्धिनः”
स्वयं वर्द्धमानः “पूयमानः” पवित्रेण पूयमानः “मीढ्वान्”
कामानां सेक्ता “सः” सोमः “नः” अस्मान् “ज्योतिषा” स्व-
तेजसा “अभ्यावीत्” अभिरक्षतु “यत्र” यस्मिन् सोमे प्रसन्ने सति
“पदज्ञाः” पणिभिरपहृतानां गवां पदानि जानन्तः “स्वर्विदः”
सर्वज्ञाः सूर्यं जानन्तो वा “नः” अस्माकं “पूर्वे” चिरन्तनाः
“पितरः” अङ्गिरसः “गाः” पशून्† लब्धुम् “अद्रिम्” शिली-
चयम् “अभि” लक्ष्य गन्तुम् “इषण्णन्” ऐच्छन् ॥

“यत्रनः”-“येनानः”—इति पाठौ, “इषण्णन्”-“षण्णन्”—
इति च ॥ ३ ॥ ४

* .सू० वे० ७, ४, १८, ४ ।

† ‘गाः-उदकानि रक्षथो वा’—इति वि० ।

४ २ २ ३ २ ४ ५
 ॥ गौरीवित्तम् ॥ आजा । गृवाशयिः । विप्रज्ञताम् ।

१ २ २ २ २ २ २ १ २
 मतीनाः सोमः पुनानो असदक्षमूषूरः । सापन्तिया ३ १

४ २ २ २ १ १
 २३म् । मिथुनामोनिकामापूर्ध्वर्या । वोरथिरा ३ १ २ ३ ।

४ ५ ४ ५ ३ २ ४
 सः सोवा । द्वापुस्तो ईहायि ॥ (१) सपु । नानाः । उ

२ ५ १ २ २ २ २ २ १
 पसूरायि । दधानः ओभे अपारोदसीवीषआवारः । प्रा

२ २ ४ २ २ २ १ २
 याचिद्या ३ १ २ ३ । स्यप्रियसासजतीसापुतोधा । नाङ्का

२ ४ ५ ४ ५ ५
 रिणा ३ १ २ ३ यि । नप्रोवा । यापुः सो ईहायि ॥ (२) सव

३ २ ४ ५ १ २ २ २ २ २ २
 द्विता ३ । वर्द्धनः पू । यमानः सोमोमीढाः अभिनोज्यो

२ १ २ ४ २ २
 तिषावा २ ३ यित् । यात्रनः पू ३ १ २ ३ । वपितरः पदत्वाः द्वापु

१ २ ४ ५ ४
 वर्वायि । दो अभिगा ३ १ २ ३ । अद्रोवा । आप्रयिष्मो

५
 ईहायि (३) ॥ १४ * ॥ [१]

१ २ १ २
 ॥ अशनम् ॥ आजा । गृविर्विप्रज्ञताम् । मती ३

^२नाम् । ^{२ १ २ १}सोमःपुना । ^{२ १}नोश्चस । ^{२ ३ ४ ५}दक्षमूषु । ^१सपन्ति
^२यन्मिथुनासो । ^०निक्कारश्माः । ^२अध्वर्यवो । ^{१ २ १}रथिरा ।
^२साश्शः । ^{२ ४}सूश्चाप्रस्ताद्दुष्टः ॥(१) ^{१ २}सापू । ^{१ २}नानउपसू
^२रे । ^{२ १ २ २ १}दधाहनाः । ^{२ १ २}ओभेचप्राः । ^{२ ३ ४}रोश्दसी । ^{२ ३ ४}वीषचा
^५वाः । ^{१ २}प्रियाचिद्यस्थप्रियसा । ^०सऊरश्तौ । ^{१ २ २ १}सतोधनाम् ।
^{२ २ १ २}कारिणे । ^{२ ४}नाश्शः । ^{१ २}प्राश्याप्रुसाद्दुष्टत् ॥(२) ^{१ २}सावा ।
^{१ २}धितावर्द्धनःपू । ^{२ ०}यमाहनाः । ^{२ १ २ २ १}सोमोमीङ्गाः । ^{२ १}अभि
^{२ ३ ४ ५}नः । ^{१ २ २ १}ज्योतिषावीत् । ^०यत्रनःपूर्वपितराः । ^१पदारश्शाः ।
^{१ २ १}सुवर्विदो । ^{२ १ २}अभिगाः । ^{२ ४}आश्शः । ^{२ ४}द्राश्रियमाप्रयिष्णा
^{१ २ ३ ४ ५}दुष्टन् ३ ॥ ५ * ॥ [२]

^{४ २ ३}॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ ^{४ २ ४}आजाऽपुष्ट । ^{४ २ ४}वाहर्वाश्रियप्रज्ञ
^५ताम् । ^{१ २ २ २}मातीनाऽसोमःपुनानोचसा । ^{२ १ २ २}दाश्चामूष्पू ।

सपारन्तियन्मिथुनासोनि । कामारश्चा । ऊम्मायि ।

ध्वार्या । वीरथिदासःसूरहस्ताड ॥(१) तासाः । पुना

नउपहरेदधानओभेअप्रारोदसी । वीरषाआ ३ वाः ।

प्रियारचिद्यस्यप्रियसासः । जतीरसा । ऊम्मायि ।

तीरधा । नाङ्कारिणेनप्रार्यथुड ॥(२) सात्साः । वर्द्धि

तावर्द्धनःपूयमानःसोमोमीढाअभिनी । ज्योश्तोषाश्वी

म् । यत्रारनःपूर्वपितरःप । दञ्जारश्मू । ऊम्मायि ।

वाहर्वायि । दोअभिगाआद्रारयि । मिष्णाड । वारश्

४पू(३) ॥ १३* ॥ [३]

॥ गोष्टङ्गम् ॥ आजागृविर्विप्रः । कृताहम् । मा

रश्च । तीनासोमः । पूना । नोअसदृश्मूषुसपन्ति

यन्मिथुनासोनिकामारध्वर्यार । वारजजवमयि । वीरा

थि । रासःसोवा३ओ२३४वा । हा५स्तो ६ हायि ॥(१)

३४ २२४ ५ ३२२ १ २ ५ २ २
सपुनानउप । ह्वरा३यि । दा२३४ । धानओभेअ ।

४५ १२२ २ २ २ २ २ २ २
प्रारो । दसोवीषआवःप्रियाचिद्यस्यप्रियसासजतीसा२तो

१ २ १ १ ५
धा२ । हा२ऊऊवायि । नकारिणेनप्रोवा३ओ२३४वा ।

४ ५ ३४ ३४५ ३२ १
या५त्सो६हायि ॥(२) सर्वाङ्गितावङ्ग । नःपू३ । या२३

२५ २ २ २ ४ ५ १ २ २ २ २
४ । मानःसोमोमी । द्वात्त्रा । भिनोज्योतिषावीद्य

२ २ १ १
चनःपूर्वेपितरःपदज्ञाःह्व २वर्वा२यि । हा२ऊऊवायि ।

२ २ २ १ ५ ४ ५
दोअभिगाअद्रोवा३ओ २ ३ ४ वा । आ ५ यिष्णो ६ हा

यि(३) ॥ १०* ॥ [४] ४

अथ माचिदन्यदिति प्रगाथात्मके द्वितीयसूक्ते—

प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ २ ३ १ २ १ २

माचिदन्यद्विश्वसतसखायोमारिषण्यत ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

इन्द्रमित्सीतावृषणस्सचासुतेमुङ्गरुक्थाचश्वसत ॥११॥

* ऊ० गा० २६प्र० २अ० १०सा० ।

† ऊ० आ० ३, १, ५, १० (१भा० ५०० ४०) = ऋ० व० ५, ७, १०, १ ।

हे “सखायः” समान-ख्यानाः स्तोतारः! इन्द्र-स्तोत्रात्
 “अन्यत्” स्तोत्रं “मः चित् विशंसत” मैवोच्चारयत, “मा रिष-
 ण्यत” मा हिंसिता भवत अन्यदीय-स्तोत्रोच्चारणेन वृथोपचीणा
 मा भवत, “सुते” अभिषुते सोमे “वृषणं” कामानां वर्षिता-
 रम् “इन्द्रम् इत्” इन्द्रमेव हे प्रस्तोत्रादयः! “सचा” सह
 “स्तोत” स्तुत। हे प्रगास्त्रादयः! “उक्था च” उक्थानि
 शस्त्राणि च इन्द्रविषयाणि यूयं “सुहुः” पुनः पुनः “शंसत” ॥१॥

अथ द्वितीया ।

३ १२ ३१२ ३०३ १ २२ ३ १२
 अवक्रक्षिणं वृषभं यथा जुवङ्गान्न चर्षणी सहम् ।

३१२ ३१२ ३१ २२ ३ १२
 विद्वेषणं संवननमुभयङ्करं मंहिष्ठमुभयाविनम् ॥२॥५

“वृषभं यथा” वृषभमिव “अवक्रक्षिणम्” अवचर्षणशीलं
 शत्रूणां हिंसितारं “जुवं” शीघ्रकारिणं “गां न” गामिव वृष-
 मिव “चर्षणीसहम्” मनुष्याणां शत्रुसुतानामभिभवितारं,
 “विद्वेषणं” विद्वेषारं शत्रूणां, “संवननं” सम्यक् सम्भजनीयं
 स्तोत्रभिः “उभयङ्करं” निग्रहानुग्रहयोरुभयोः कर्तारं “मंहिष्ठं”
 दाह्यतमम् “उभयाविनं” दिव्य-पार्थिव-लक्षणेन उभय-विधा-
 नेनोपेतम् [यद्वा, स्थावर-जङ्गम-रूपेण द्विप्रकारेण रक्षितव्ये-
 नोपेतम् । अथवा उभयविधै स्तोत्रभिर्द्वैष्टृभिर्नोपेतम्]—एवं
 विध मिन्द्रमित्स्तातेति पूर्वगान्वयः ॥

* ऋ० वे० ५, ७, १०, २ ।

† ‘गां न—न-शब्द उपसार्थो यः । गामिष ष्टथिवोमिव’—इति वि० ।

“जुवं”-“जुरं”—इति पाठौ, “संवन्नं”-“संवन्ना”—इति
च ॥ २ ॥ ५

॥ मैधातिथम् ॥ माचिदन्यदोहायि । विश्वात्सा
ता । सखायाश्चोशयि । माञ्चीश्चो । रायिषाउवा ।
प्याताउवा । इन्द्रमित्सोतावृषणाञ्चीश्चो । साचाउ
वा । छताउवा । मुञ्जुरुक्याञ्चीश्चो । चशा । औहो ।
वाहोरश्वा । साप्रतोद्हायि ॥ (१) मुञ्जुरुक्योहायि ।
चशात्साता । मुञ्जुरुश्चोश । क्याञ्चीश्चो । चाशा
उवा । साताउवा । अवक्रक्षिणवृषभाञ्चीश्चो । याथा
उवा । जूवाउवा । गान्नाचाञ्चीश्चो । षणा । औहो ।
वाहोरश्वा । साप्रचोद्हायि ॥ (२) गान्नाचोहायि ।
षणाशिसाहाम् । गान्नाश्चोशयि । चाञ्चीश्चो । वा
णाउवा । साहाउवा । विद्वेषणात्संवन्नमाञ्चीश्चो ।

१ २ १ २ १ २ १ २
 भायाउवा । काराउवा । काराउवा । म^१द्दिष्टमा^२औ
 ह^३हो । भया^४ । औ^५हो । वा^६हो^७३४वा । वा^८पयिने^९
 ह^{१०}हायि(३) ॥ १५* ॥ [१] ५

अथ उदुत्यइति प्रगाथात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ १ २ १ २ ३ २ ३ १ २
 उदुत्येमधुमत्तमागिरःस्तोमासईरते ।

१ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
 सत्राजितोधनसा^१अ^२क्षितो^३तयो^४वा^५जयन्तो^६रथा^७इव ॥ ११ ॥

“त्ये” ते प्रसिद्धाः “मधुमत्तमाः” अतिशयेन मधुराः “गिरा”
 स्तुति-रूपया वाचा “स्तोमासः” त्रिवृदादि-स्तोमाश्च “उदीरते”
 हे इन्द्र ! त्वामुद्दिश्य उद्गच्छन्ति ऊर्ध्वं प्रसरन्ति [ईर गतौ आदा-
 दिकः (आ०)] । तत्र दृष्टान्तः—“सत्राजितः” सहेव
 शत्रून् जयन्तः “धनसा” धनानि सम्भजन्तः [वन घण सम्भक्तौ
 (भा० प०), “जन-सन-स्वन-क्रम-गमो विट् (३, २, ६७),
 “विद्धनोरमुनासिकस्यात् (६, ४, ४१)”—इत्यात्मम्, “अक्षि-
 तोतयः” अक्षिताः क्षय-रहिताः ऊतयो रक्षा येषां ते तथोक्ताः
 [क्षियो भावे निष्ठा, “निष्ठायामण्यदर्थे (६, ४, ६०)”—इति

* ऊ० गा० ६प्र० १ख० १५सा० ।

† ऊ० गा० १, २, ३, ८ (१भा० ५१८ ख०) = ऊ० वे० ५, ७, १०, ५ ।

पर्युदासादीर्घाभावः अतएव “क्षियो दीर्घात् (८, २, ४६)”
—इति निष्ठा-नत्वाभावश्च “वाजयन्तः” वाजमन्नमिच्छन्तः,
वाचि “न कन्दस्यपुत्रस्य (७, ४, ३५)”—इतीत्व-दीर्घयोः
प्रतिषेधः], एवङ्गुणविशिष्टाः “रथाइव” ते यथा विविधमित-
स्तत उत्तिष्ठन्ति तद्वदुदीरतइत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
कण्वाइवभृगवःसूर्याइवविश्वमिद्धीतमाशत ।

१ ३ १ २ ३ २ ४ १ २ ३ १ २
इन्द्रस्तीमेभिर्महयन्तआयवःप्रियमेधासोअस्वरन्॥२॥६

“कण्वाः” कण्व-गोत्रीत्यन्ना ऋषयः “इव” स्तुवन्तः “भृगवः”
भृगु-गोत्रीत्यन्ना ऋषयः। “धीतम्” आध्यान्तम् “विश्वमित्”ः
व्याप्तं तमेव “इन्द्रम्” “आशत” आनशिरे “सूर्याइव”
यथा सूर्य-रश्मयः सर्वं जगद् व्याप्नुवन्ति, तद्वत् । अपिच
“प्रियमेधासः” प्रिययन्नाः एतत्सञ्ज्ञका वाणा “आयवः”
मनुष्याः तमेवन्द्रं “महयन्तः” पूजयन्तः “स्तीमेभिः” स्तीत्रैः
“अस्वरन्” अस्तुवन् । स्वृ गब्दीपतापयोः भौवादिकः (प०) ॥

“आशत”-“आनशुः”—इति पाठौ ॥ २ । ६

* ऋ० वे० ५, ७, २८, १ ।

† अत्राह यास्कः—“अर्चिषि भृगुः सखभूव भृगुर्भुज्यमानो न देहे”—इति निरु०
नं० ३, १७ । ‘भृगवः—भर्जनकराः सूर्याइव यथा आदित्य-रश्मयः’—इति वि० ।

‡ इत्—इति पाद पूरणः—इति वि० ।

§ अत्राह यास्कः—“प्रियमेधः प्रिया अस्य मेधाः”—इति निरु० नं० ३, १७ ।

५ ४ २ ४ ५ ४ ५ १
 ॥ अभीवर्त्तम् ॥ उदूश्त्येऽमाधुमत्तमोवा । गायिर

२२ २ १ २ १ २ २
 स्तोमा । सत्रायिराश्नाश्चि । सात्राजितौश्शरश्च ।

३ ४२ ५ २ १ २ २ १ २ ३ २
 धनमात्र । क्षितोताश्याश्चिः । वाजायाश्नाश्चिः । रथाश्चिः ।

१ ३ १ १ १ १ ५२ ४ २ ४ ५२ ४
 आरश्चिः ४५यि । वारश्चिः ४ ५ ॥ (१) वाजाश्नाश्चिः रथाश्चिः

५ १ २ १ २ १ २ २
 वा । वाजयन्तः । रथाश्चिः । काणवाइवाश्शरश्चिः

३ ४ ५२ २ १ २ १ २
 ४ । भृगवःश्चिः । रियाश्चिः । विश्वामाश्चिःश्चिः ।

६ २ १ २ १ १ १ १ ५ ४ २ ४
 तमाश्चिः । शाश्चिः ४ ५ । तारश्चिः ४ ५ ॥ (२) विश्वाश्माश्चिःश्चिः

५२ ४ ५ १ २ २ १ २ १
 तमाशतोवा । वायिश्चिःश्चिः । तमाशाताश्चिः । आयिन्द्रश्चिः

२ २ ३ ४ ५ २ १ २ १
 स्तोमाश्शरश्चिः ४यि । भिर्महय । तत्रायाश्वाश्चिः । प्रिया

३ २ २ १ ३ १ १
 माश्चिःश्चिः । सोत्राश्चिः । स्वाश्चिः २ ३ ४ ५ । राश्चिः ३

१ १
 ४ पुन् (३) ॥ १६* ॥ [१] ६

अथ पर्युषिति लक्षात्मकं चतुर्थं सूक्तम्—

तत्र प्रथमा ।

१ ३ १ २ २ १ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
पर्युषुप्रधन्वाजसातये परिवृत्राणिसश्रुणिः ।

२ २ २ १ २ २ १ २
द्विषस्तरध्याऋणयानईरसे ॥ १* ॥

हे सीम ! “सु” सुष्ठु, “वाजसातये” अस्मभ्यमन्नदानायैव
“परि प्रधन्व” परितः प्रगच्छ [यद्वा, “वाजसातये” अन्नस्य
लाभाय सङ्ग्रामं प्रगच्छ] । किञ्च “सश्रुणिः” सहनशीलस्वं
“वृत्राणि” शत्रून् परिगच्छ । तदेवोच्यते—“नः” अस्माकम्
“ऋण्या” ऋणानां यापयिता विनाशयिता त्वं “द्विषः” शत्रून्
“तरध्वै” तरौतुं हन्तुम् “ईरसे” परिगच्छति ।

“ईरसे”-“ईयसे”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अजीजनोर्द्विपवमानस्यैर्विधारे शक्ननापयः ।

१ १ ३ १ १ ३ १ २
गोजीरयारुहमाणःपुरन्ध्या ॥ २† ॥

हे “पवमान” सीम ! त्वं “पयः” पयस उदकस्य “विधारे”
विधारके अन्तरिक्षे “शक्नना” सामर्थ्येन बलेन “स्यैर्व्यम्”

* अ० आ० ५, १, ५, २ (१ भा० ८०१ अ०) = अ० वे० ७, ५, २२, १ ।

† अ० वे० ७, ५, २२, १ ।

“अजीजनः हि”* उत्पादितवान् भवसि खलु । कीदृशः ?
 “गोजौरया” स्तोत्रयोगी गवां प्रेरकेण स्तोत्रुणां प्रेरितपशुकेने-
 त्यर्थः, तादृशेन†; “पुरभ्या” बहुविध-प्रज्ञानेन युक्तः‡ “रंह-
 माणः” वेगं कुर्वाणस्त्वं सूर्यमजीजनः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२

अनुद्वित्वासुतः सोममदामसि ॥ २ १ ॥ ७

—इति तृतीयाया ऋचः प्रतीकमिदम् । सा चान्यत्र (५, १,
 ५, ६ = १ भा० ८७७ पृ०) व्याख्याता ॥ ३ ॥ ७

३ २ २ ४ ५ ९
 ॥ ग्यावाश्वम् ॥ परा३१यि । ऊ३षू । प्रध । न्वा
 ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 ष्वा । एहियाजा । सातयेपा । रि । वृत्रा२ । एहि
 १ २ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 या२ । णिसत्तणायिर्दा३यिषा३ः । ता२३४रा । ऐहा
 १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 रयि । एहिया२ । धियाऋणायाना३ई३ । रा३४५सो
 ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००
 ६हायि ॥(१) अजा३१यि । जा३नो । हिप । वा३मा ।

* 'हि-इति पद-पूरणः'—इति वि० ।

† गोजौरया रंहमाणः—गोजौरयेण संयुक्तया दध्ना वा मिश्रया, रंहमाणः वेगेन मञ्जमानः—इति वि० ।

‡ 'पुरभ्या—उदकेन'—इति वि० ।

१ २ ३ ४ ५ ६ (१ भा० ८७७ पृ०) = ऋ० वे० ७, ५, २२, १ ।

^५ एहिया । ^२ ना । ^२ स्वरियंवायि । ^{२२} धा । ^{१२} रेणा२ । ^{१२} एहिया
^२ २ । ^२ क्त्नापृषोगो३जी३जी३ । ^५ रा२३४या । ^{२२} ऐहा२यि ।
^{१२} एहिया२ । ^{२२} र०हमाणाःपू३रा३म् । ^४ धा३४५योई
^४ हायि ॥२) ^{३२} अनु३१ । ^४ हा३यित्वा । ^५ सुतम । ^२ सो३म ।
^५ एहिया । ^२ पा । ^२ दाममिमा । ^{२२} हे । ^२ समा२ । ^{१२} एहिया
^२ २ । ^२ यराजियेवा३जा३ । ^५ आ२३४भी । ^{२२} ऐहा२यि ।
^{१२} एहिया२ । ^{२२} पवमानाप्रा३गा३ । ^५ हा३४५मोईहा
यि(३) ॥ १८ * ॥ [१]

^२ ॥ आन्धीगवम् ॥ ^२ पर्युषुप्रधा१न्वावा । ^{१२} जसात ।
^२ येपार३री । ^२ जम्मा२१५३ । ^{१२} वृत्राणिसक्षणिर्द्विषस्तरार३
^{११} ४५ । ^१ धारया३उवाणा३या । ^२ नार३ई । ^१ रसा । ^२ औ
^४ ३होवा ॥ (१) ^२ अजीजनोह्निपाश्वामानस्वरि । ^२ षंवा२३

^{२ १ २२१ २२१५ २२३१ १११}
यिधाङ्गमा २१५२ । रेशकनापयोगोजीरया २ ३ ४ ५ ।

^{१ २ २ २ १ १ १}
रा^{४५}हा^२उवा । मा^२पगम् । पूर^२राम् । धिया । औ

^{४५ २ २ १ २२}
इहोवा ॥ (२) अनुहित्वा सुता^२सोमा । मदाम । रु

^{२ १ २२ २२१ २ २३११}
मा^२इहे । ङ्गमा २१५३ । समर्याराज्येवाजा^२अभी^२२३

^{११ २ २ १ १ २}
४५ । पावा^४उवा । मा^४रना । प्रा^४इगा । हसा । औ

^{४ ४}
इहोवा । हो^४इ । डा(३) ॥ १८* ॥ [२]

^{३ २४ २ ४}
॥ विराट्सुवामदेव्यम् ॥ पा^३इरि । ऊषू^{२४} ३ प्रा^२इध

^{२५ १ २ २२१ २१२ २१ ११}
न्वावा । जा । सातयेपरिवृत्राणिसक्षणिर्दिषस्त । रा ।

^{२ २ २ १ २ २ ५१}
औ^२इहोहायि । जा । सातयेपरिवृत्राणिसक्षणिर्दिषस्त ।

^{२ २ २ १ २ ३२ २}
रा । औ^२इहोहायि । धियार^२इच्छण्याः । नऔ^{३२}इ^२ ।

^{१ १ २ ३ २ ४}
ङ्गमा २ । रा^१इरसो^२इप्रहायि ॥ (१) आ^३इपुजी । जनो^४इ

^{४ ५ १ २ २ २२२१ २२१२२१२२१}
यिपवमा । ना । ह्वरियंविधारे^२शकनापयोगोजीर ।

* ज० गा० ६५० १५० १८सा० ।

या । औश्होहायि । ना । छरियंविधारेणक्लनापयोगो

जीर । या । औश्होहायि । र्हा३३माणः । पुरी

हा३ । ऊम्मा २ । धाऽरयो३५हायि ॥ (२) आऽधनु ।

द्वित्वा३स्र३त्सोमा । मा । दामसिमहेसमर्थ्यराज्ये

वाजात्त्र । भा । औश्होहायि । मा । दामसिमहेसम

र्थ्यराज्येवाजात्त्र । भा । औश्होहायि । पवार३मा

माना । प्रगीहो ३ । ऊम्मा २ । हाऽ २ सो ३ ५ हा

यि(३) ॥ ८* ॥ [३]

॥ गौरीवितम् ॥ परि । ऊषू३ । प्रधन्वावा । जसा

तयेपरिवृत्रा३३ । णायिसत्तणा३१३३यिः । द्विषा५स्तरा ।

ध्याकृणया३१३३ः । नओवा । रापूसो६हायि(१) ॥ ५† ॥ [४]

* ऊ० मा० २ प्र० २ अ० ८ सू० १ ।

† ऊ० मा० २ प्र० २ अ० ५ सू० १ ।

॥ ओकोनिधनम् ॥ अजाइयिजनोद्धिपवमा । नसू ।

रियंविधारेणकनना २ पाया २ः । गोजा २यिराया २ ।

रुहमार३४णाः । पुरम् । धार्या२३४ औहोवा । औ

होवा । ओ२३४काः(२) ॥ ६ * ॥ [५] ७

अथ परिप्रधन्वेति-तृचात्मकं पञ्चमं सूक्तम्—

तत्र प्रथमायाऋचः

२ ३ १ ३

परिप्रधन्व ॥ १ ँ ॥

—इति प्रतीकमिदम् । सा चान्यत्र (५, १, ५, १ = २भा०

८६८पृ०) व्याख्याता ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ २ ३ १ २ २ २ १

एवामृतायमच्चेक्षयाय

२ २ १ २ ३ २ ३ १ २

सप्तृक्रोअर्षदिव्यःपीयूषः ॥ २ ङ ॥

* क० गा० २० प्र० २ ख० ६ सा० ।

† ख० आ० ५, १ ५, १ (२भा० ८६८पृ०) = ख० वे० ०, ५, २०, १ ।

‡ ख० वे० ०, ५, १०, २ ।

हे सोम ! “शुक्रः” दीप्तः “दिव्यः” दिवि भवः
 “पीयूषः” देवैः पातव्यः “सः” त्वम् “अमृताय” अमरण्याय
 “महे” महते “क्षयाय” निवासाय च “एव अर्ष” एवं पवस्व
 चर ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ २ ३ १ २ ३
 इन्द्रस्तेसोमसुतस्यपेयात्

२ ३ १ २ ३ १ २ १ २
 क्रत्वेदक्षायविश्वेचदेवाः ॥ ३ * ॥ ८

हे “सोम !” “सुतस्य” अभिषुतस्य “ते” तव स्वभूतं
 (रसमिति शेषः) “इन्द्रः” “पेयात्” पिबतु [पिवतेराशी-
 लिङ्गि रूपम्] । किमर्थम् ? “क्रत्वे” क्रतवे प्रज्ञानाय “दक्षाय”
 बलाय “च” किञ्च, अमी “विश्वे” सर्वे “देवाः” च त्वदीयं रसं
 पिबन्तु ॥

“पेयात्”-“पेयाः”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ ८

१ १ १
 ॥ वाङ्मिन्धनंसौहविषम् ॥ प । र्येपारी । प्रधन्वा ।

२ १ २ २ २ १ २ २ १
 क्षोवाश्होयि । इन्द्रायसोमा । क्षोवाश्होयि । स्वादु

२ २ १ २ २ ३ ४ ४
 मित्राया । क्षोवाश्होश्होयि । पूष्णौवाञ्चोश्होयि । भ

गाप्रयाउ ॥ (१) एव । एआयिवा । एव । एआयिवा ।

अमृताया । होवा ३ होयि । महेक्षयाया । होवा ३

होयि । सगुक्रोअर्षा । होवा ३ हो २ ३ यि । दिव्यीवा

ओ २ ३ वा । पीयूषाउ ॥ (१) इन्द्रः । एआयिन्द्राः ।

इन्द्रः । एआयिन्द्राः । तेसोमा । होवा ३ होयि । सु

तस्यपेयात । होवा ३ होयि । क्रत्वदत्ताया । होवा ३

हो २ ३ यि । विश्वीवाओ २ ३ ४ वा । वदाप्रयिवाउ ।

वा(३) ॥ २०* ॥ [१]

॥ वारवन्तीयम् ॥ परिप्रधाओहोहायि । न्वाँई २ ३ ४

न्द्रा । यसोमा २ ३ ४ हायि । स्वादुमित्रा ३ ३ । औहोवा ।

इहा २ ३ ४ हायि । उऊवार २ ३ ४ या । पू । ष्णायिभगा ३ ४ ।

औहोवा । इहा २ ३ ४ हायि । औहो ३ १ २ ३ ४ । या । ए

५ १२२ २ २ १ २ ५
 हियाईहा ॥(१) एवामृताऔहोहायि । यामार३४हे ।

२ २ १ ५ १ २ २ ३ ४ ५ १ २
 श्यायार३४हायि । मणुक्रोत्रा३४ । औहोवा । इहा

५ २ ३ ५ २ १ २ २ ३ ४ ५
 २३४हायि । उज्जवार३४र्षा । दित्याःपीयू३४ । औहो

५ १ ३ ५ ३ ४ १ ५ ४
 वा । इहार३४हायि । औहो३१२३४ । पाः । णहिया

५ २ २ २ २ १ २ ५ ३ ३ २
 ईहा ॥(२) इन्द्रस्तेमोऔहोहायि । मास्र२३४ता । स्य

१ ५ १ २ २ ३ ४ ५ १ ३ ५
 पेयार३४हायि । क्रत्वेदजा३४ । औहोवा । इहा २ ३

५ २ ३ ५ २ १ २ ३ ४ ५
 हायि । उज्जवार३४या । वि । श्वायिचदा३४ । औहो

५ १ ३ ५ ३ ४ २ ५ ४
 वा । इहार३४हायि । औहो३१२३४ । वा । णहियाई

५ २
 हा । होपुई । डा ३ ॥ १०* ॥ [२]

२ १ २ ५ १ ३ ५ १ १
 ॥ सफम् ॥ परिप्रा३धान्वाई२३४न्द्रा । यसोमार३ ।

२ ५ २ १ २ ४ २ ५
 स्वा३२३४दूः । मित्रा । यपूष्ण३भा३ । गा३४पुयोईहा

यि(३) ॥ ६ † ॥ [३]

* ऊ० ग० १०५० २ अ० १० सा० ।

† ऊ० मा० १० प्र० १ अ० ६ सा० ।

॥ वाजदावर्यम् ॥ परिप्रधा । न्वारईर३४द्रा । या
 २ सो २ ३ ४ मा । स्वा २ दूः । मा २ ३ यिन्ना । या
 २ २२ १ ५ ४ ५ २२ २
 र्पू । ह्येभोर३४वा । गाप्रयोईहायि ॥ (१) एवामृता ।
 १ २ ५ १ २ ५ १
 यारमार३४हे । चारयार३४या । सार३४ । क्रोर ३
 २ १ १ २ १ ५ ४ ५
 आ । पारदायि । व्यःपोर३४वा । यूपषोईहायि ॥ (२)
 २ २ १ २ ५ १ २ ५
 इन्द्रस्तेप्ता । मारसूर३४ता । स्यारपेर३४यात् । कारे
 १ २ १ २२ १ ५ ४
 त्वे । दार३४त्ता । यारवायि । श्व चोर३४वा । दापू
 ५
 यिवोईहायि (३) ॥ ७* ॥ [४]

॥ स्वर्निधनम् ॥ परीश्चोयि । प्रभार३४न्वा । इन्द्रा
 १ २ ५ २२ २ १ १
 ३ ह्यो । वसोर २ ३ ४ मा । स्वादू ३ ह्योयि । मिन्ना
 ५ २२ २ १ २ ५ ४२ ५२
 २ ३ ४ या । पूष्ण ३ ह्योयि । भगा २ ३ ४ या । पूष्ण
 ४२ ५ २२ २ १ २ ४
 भगाय । पूष्णा ३ ४ ३ । ह्यो ३ ४ ३ यि । भा ३ गापूया ई

^{३ २ २ १} ५ ३ ५ ३ २ १
 पु६ ॥ (१) एवा३होयि । अमृता३३४या । म॒चे३होयि ।
^{३ ५ ३ २ १ २ ३ ५ ३ २ १}
 क्षया३३४या । स॒गृह्ण३हो । क्रो॒आ३र३र्षा । दि॒व्या३हो
^{२ २ ५ ४ ३ २ ५ ३ २}
 यि । पी॒यू३र३४षाः । दि॒व्यःपी॒यूषः । दि॒व्या३४३ः ।
^{२ २ ४ ३ २ १ २ ३}
 हो३४३यि । पी॒यूषा३५पु६ः ॥ (२) इन्द्रा३हो । ते॒सो
^{५ ३ २ १ २ ५ ३ २ १}
 र३४मा । सु॒ता३हो । स्य॒पे३र३४यात् । क्र॒त्वे३होयि ।
^{३ ५ ३ २ १ ३ ५ ४ ३ २}
 दक्षा३३४या । वि॒श्वे३होयि । च॒दा३३४यिवाः । वि॒श्वे
^{४ २ ५ ३ २ २ २ ४}
 च॒देवाः । वि॒श्वे३४३ । हो३४३यि । चा॒दा३५यिवा३५
^{३ १ ३ १ १ १ १}
 ६ः । ए३ । सु॒व॒र्व॒ते३३४५ (३) ॥ ४* ॥ [५]

^{१ १ १ २}
 ॥ वा॒ज॒जि॒त् ॥ परि॒प्र॒ध॒न्वा । हो॒वा३होयि । इन्द्रा
^{२ २ १ २ १ २}
 य॒सो॒मा । हो॒वा३होयि । स्वा॒दु॒र्म्नि॒त्रा॒या । हो॒वा ३
^{१ २ २ २ १ १ १ ५ २}
 हो॒यि । पू॒ष्णे॒भगा॒या । हो॒वा३हो॒र । वा २ ३४औ
^{२ १ २ २ २ २ १ २ २}
 हो॒वा ॥ (१) । ए॒वा॒मृ॒ता॒या । हो॒वा३होयि । म॒चे॒क्षया

या । होवा३होयि । सगुक्रोअर्षा । होवा३होयि ।

दिव्यःपीयूषाः । होवा३हो२ । वा २ ३ ४ औहोवा ॥

इन्द्रस्तेसोमा । होवा३होयि । सुनस्यपेयात् । होवा

३होयि । क्रव्देक्ष्णाया । होवा३होयि । विश्वेचदेवाः ।

होवा३हो२ । वा २ ३ ४ औहोवा । वाजीजिगीवाविश्वधा

नारनौर३४५(२) ॥ ६* ॥ [६]

॥ पौष्कलम् ॥ परिप्रा३ध । न्वाइ२३४न्द्रा । यसो ।

मास्वा२३४दूः । मित्रा । या२३४५ । पू६५६ । ष्णा

गायार३४५(१) ॥ १८† ॥ [७] ८

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य एकादशस्याध्यायस्य

द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥

* क० गा० १७प्र० २७० ६सा० ।

† क० गा० ११प्र० १७० १८सा० ।

अथ तृतीय-खण्डे—

सूर्यस्येवेति तृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
सूर्यस्येवरश्ययोद्रावयित्तवो

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
मत्सरासः*प्रसुतःसाकमीरते ।

१ २ ३ २ ३ ३ १ २ ३ २ ३
तन्तुन्ततम्परिसर्गासआशवो

१ २ ३ २ २ ३ २ ३ २ ३ २
नेन्द्रादृतेपवतेधामकिञ्चन ॥ १† ॥

“सूर्यस्य” सर्वस्य प्रेरकस्य सुवीर्यस्यादित्यस्य “रश्मय इव” सर्वतो व्यापकाः किरणा इव “द्रावयित्तवः” सर्वत्र द्रवणशीलाः “मत्सरासः” मदकराः “प्रसुतः” प्रकर्षण सुताः अभिषुताः [एकवचनं छान्दसम् (३, १, ८५)] “आशवः” ग्रहेषु चमसेषु च व्याप्ताः “सर्गासः” सृज्यमानाः सोमाः “ततं” विस्तृतं “तन्तु” तन्तुभिः कृतं वस्त्रं दशापवित्रं “साकं” सह युगपत् “परि-
रते” परितो गच्छन्ति । ते सोमाः “नेन्द्रादृते” इन्द्रं वर्ज-
यित्वा अन्यत् “किञ्चन धाम” देव-शरीरं लक्ष्णं ह्यव्य “न पवते”

* “प्रसुतः”—इति ऋ०-पाठः ।

† ऋ० वे० १, २, १२, १ ।

‡ ‘इन्द्रं भुक्त्वा मान्यत् सोमस्य स्यात्पनसक्ति’—इति वि० ।

न गच्छन्ति ॥ [इन्द्रस्य धाम्नी यष्टव्यत्वञ्च “प्रयानीन्द्रस्य प्रिय-
धामानि”—इति मन्त्रवर्णादवगम्यते ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ १
उपोमतिःपृच्यतेसिच्यतेमधु

३ १ २ ३ २ ३ १ १ २
मन्द्राजनीचोदतेअन्तरासनि ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
पवमानःसन्तनिःसुन्वतामिव

१ २ ३ २ ३ ३ १ २
मधुमान्द्रसःपरिवारमर्षति ॥ २* ॥

अग्निन् परिवार-रूपे स्तोत्रे इन्द्रे “मतिः” स्तुतिरूपा
“पृच्यते” स्तोत्रभिः संयोज्यते [पृची सम्पर्के (दि० आ०)] ।
तथा “मधु” मदकरः सोमः इन्द्रार्थं “सिच्यते” अद्विर्यव-सक्तु-
भिश्च सिक्ती भवति, ततः “मन्द्राजनी” [अज गति-क्षेपणयोः
(अदा० आ०)—इत्यस्य ल्युटि डोपि रूपम्] मदकरस्य रसस्य
प्रेरयित्रौ सोमधारा तस्येन्द्रस्य “आसनि” आस्ये “अन्तर्”
मध्ये “चोदते” प्रेर्यते [आस्य-शब्दस्य “पद्मोमासित्यादिना
(६, १, ६३) आसन्नित्यादेशः] । किञ्च “सन्तनिः” ग्रहादिषु
सम्यक् विस्तृतः “सुन्वताम्” अभिपुतवतां यजमानानां सम्बन्धिनी,

* ऋ० वे० ७, २, २१, २ ।

+ ‘सन्तनिः—सन्तनिः, सुन्वतामिव—यथा सुन्वतां सन्तनिः कर्म-सन्तनिः एवं
सोमस्य धारयेति’—इति वि० ।

“पवमानः” पूयमानः सोमः “द्रुषः” द्रुत-गमन-शीलः “वारम्”
अवि-वालमयं पवित्रं “परि”परितः “अर्षति” गच्छति । “इव”
—इति पाद-पूरणः ॥

“सुन्वतामिव”—“प्रन्नतामिव”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
उक्षामिमेतिप्रतियन्तिधेनवो

३ १ २ ३ १ २ २ २ ३ २
देवस्यदेवीरूपयन्तिनिष्कृतम् ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३
अत्यक्रमौदञ्जुनवारमव्यय

२ १ २ ३ २ ३ ३ १ २
मत्कन्ननिक्तम्परिभोमोअव्यत ॥ ३* ॥ ६

“उक्षा” रेतसः सेक्ता वृषभः पुरतो “मिमेति” शब्दायते
[माङ् माने शब्दे च (ह्वा० आ०) तं वृषभं “धेनवः” गावः
“प्रति यन्ति” अनुगच्छन्ति । तथा “देवस्य” द्योतमानस्य संस्कृतं
स्थानं “देवीः” देव्यः स्तुतयः “उप यन्ति” उपगच्छन्ति [अनेना-
र्हित-सोमः स्तुतिभिश्चाभिधीयते । सोमो हि द्रोणकलशाभि-
गमन-काले शब्दं करोति, तमनु धेनवः प्रीणयित्राः स्तुतयः
परियन्ति देवस्य स्थानं स्तुतयोऽभि गच्छन्ति । तथा सोऽयं

* षट् वे० ७, २, २१, ४ ।

+ भित्तवः—पेड् पाने (स्वा०प०), पिबत्युदकानि चादित्य-रश्मयः । अथवा

* * *— इति वि० ।

सोमः “अर्जुनं” श्वेतवर्णम् “अव्ययम्” अविमयम् अवेः स्वभूतं
 “वारं” बालं पवित्रम् “अत्यक्रमीत्” “अतिक्रामति [अतिक्रम्य
 पात्राणि गच्छतीत्यर्थः]। किञ्च सोमः “अत्कं न” आत्मीय-
 कवचमिव “नित्तम्” उज्वलं अयण-द्रव्यम् “परि अव्यत” परितः
 संवृणोति ॥

‘मिमिति’—‘मिमाति’—इति पाठी ॥ ३ ॥ ९

॥ वाजजित् ॥ ^{२२ १२} ह्यर्यस्येवा । ^{२१ २} रश्मयोद्रा । ^{२२ १} वायिह्न

वाः । ^{२ १} होवाश्चायि । ^{२ १२} मत्सरासाः । ^{२१} प्रसुतःसा । ^{२२} का

^{१२} मीरतायि । ^{२ १} होवाश्चायि । ^{२ १} तन्तुन्तताम् । ^{२१} परिसर्गा ।

^{२२ १२} साआश्रवाः । ^{१ १} होवाश्चायि । ^{१२ २ १} नन्दोद्धतायि । ^{२१ २} परतेधा ।

^{२२ १} माकिञ्चना । ^{२ १} होवाश्चोर् । ^३ वा ^{४ २ २} २ ३ ३ औहोवा ॥ (१)

^{२ २ १} उरोमतायिः । ^{१ १ २} पृच्यतेसायि । ^{२२ १२} च्यातेमधू । ^{२ १} होवाश्चो

^{२ २ १} यि । ^{२२ १ २} मन्द्राजनायि । ^{२२ १२} चोदतेआ । ^{२२ १२} तारासनायि । ^{२ १} हो

^{२ १} वाहोयि । ^{२ १२} पवमानाः । ^{२ १} सन्तनिःमू । ^{२२ १२} न्वातामिवा । ^{२ १} हो

^{२ १} वाश्चोयि । ^{२ १२} मधुमान्द्रा । ^{२ १} षःपरिवा । ^{२ २ १} रामर्षतायि ।

^२ ^१ ^३ ^५ ^४ ^२ ^२ ^१
 होवा३हो२ । वार३४औहोवा ॥ २) उत्तामिमायि ।

^२ ^१ ^२ ^१ ^२ ^१
 तिप्रतिया । तीधेनवाः । होवा३होयि । देवस्यदायि ।

^२ ^१ ^२ ^१ ^२ ^१
 वीरुपया । तीनिष्कृताम् । होवा३होयि । अत्यक्र

^२ ^१ ^२ ^१
 मायिन् । अर्जुनम्वा । रामव्ययाम् । होवा३होयि ।

^२ ^१ ^२ ^१ ^२ ^१
 अत्कन्ननायि । क्रम्परिसा । मोअव्यता । होवा३हो

^२ ^१ ^२ ^१ ^२ ^१ ^२ ^१
 २ । वार३४औहोवा । वाजीजिगीवाविश्वाधना२नी२ ३

^१ ^१
 ४५ ॥ २१* ॥ [१]

^२ ^१ ^२ ^१ ^२ ^१
 ॥ कावम् ॥ ह्य्योवा । स्येवरश्मयोद्रा । वयित्ना

^१ ^२ ^२ ^१
 वारः । मत्सरासः । त्रसुतःसा । कमीराता२यि ।

^१ ^२ ^१ ^२ ^१ ^२ ^१
 तन्तुन्तत्परिसर्गा । सआशावारः३ । नेन्द्रा३दार्त्ता

^२ ^१ ^१ ^२ ^४
 यि । पवतायिधारः३ । माका३यिच्चाप्रना ६५ ६ ॥ (१)

^२ ^१ ^२ ^१ ^२ ^१
 उयोवा । मतिःपृच्यतेसायि । च्यतेमाधू२ । मद्राज

नीचोदतेत्रा । तरामाना रयि । पवमानःसन्तनिःसू ।

न्वतामायिवा २३ । माधूइमान्द्रा । षःपरायिवा २३ ।

रामाऽर्षापुताईपुइयि ॥ (२) उक्तोवा । मिमेतिप्रतिया ।

तिधेनवा रः । देवस्यदेवीरूपया । तिनिष्क्रार्त्ता रम् ।

अत्यक्रभीदज्जनम्वा । रमव्याया २३म् । आत्काऽन्नानी ।

क्तम्परायिसो २३ । मोआऽश्व्यापुताईपुइ (३) ॥ ११* ॥ [२] ८

अग्निन्नरइति लृचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,†

तत्र प्रथमा ।

अग्निन्नरोदीधितिभिररण्यो

ईस्तच्यतज्जनयतप्रशस्तम् ।

दूरेदृशङ्गुहपतिमथव्यम् ॥ १३ ॥

* ऊ० गा० ८प्र० २ख० ११सा० ।

† 'अग्निन्नः—एतदग्निष्टोमसाम । वामदेव्यम्—इति वि० ।

‡ ऋ० षा०, १, २, २, १० (१भा० २१५. ४०) = ऋ० वे० ५, १, ३३, १ ।

हे “नरः” नेतार ऋत्विजः ! यूयं “प्रशस्तं” प्रकर्षणं स्तुतं
 “दूरेदृशं” दूरे दृश्यमानं दूरे पश्यन्तं वा “गृहपतिम्” गृहाणां
 पादकम “अथव्युम्” अगम्यम् अतनवन्तं वा “अग्निम्”
 ‘अरण्याः’ सकाशात् “हस्तच्युतं” हस्तगतं “दौधितिभिः”
 अङ्गुलिभिः “जनयन्तं” उत्पादयन्त ॥

“हस्तच्युतञ्जनयन्तं”—“हस्तच्युतीजनयन्तं”—इति पाठौ,
 “अथव्युम्”—“अथव्युम्”—इति च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

० ३ २३ ३ १ १ २३ २३

तमग्निमस्तेवमवोन्यृण्वन्त

३ २ ३ २ ३ २ २

सुप्रतिचक्षमवमेकुतश्चित् ।

३ २ ३ १३ ३ २ ३ १ २

दक्षायोयोदमआसनित्यः ॥ २* ॥

“यः” अग्निः “दमे” गृहे गृहे “दक्षायः” पूजनीयो हविर्भिः
 समर्द्धनीयो वा “नित्यः” अजस्रः “आस” बभूव “तं” “सुप्रति-
 चक्षं” सुप्रतिदर्शनम् “अग्निं” “कुतश्चित्” सर्वस्मादपि भय-
 हेतोः “अवसे” रक्षणाय “वसवः” वासकाः वसिष्ठाः स्तोतारः
 “अस्ते” गृहे “न्यृण्वन्” न्यदधुः ॥ २ ॥

● ऋ० वे० ५, १, २३, २ ।

+ विवरण-नये आसनित्य इत्येकं पदम्, तथाहि—‘आसनित्यः—आसमासनं
 नित्यं यजमान-गृहे यस्य’—इति तद्ग्राह्यान्म् । विरुद्धत्वं तत् पदकारादीनाम्
 १ २२ १ २२
 ‘आस । नित्यः’—इति दर्शनात् बङ्गव्रीहि खगात्, तेषु इति विचार्यम् ।

अथ तृतीया ।

१ २ ४ १ २ २ २ ३ ४ ५
 प्रद्वोअग्नेदीदिहिपुरोनेजस्रयासूर्यायविष्ठ ।

१ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २
 त्वांशश्वन्तउपयन्तिवाजाः ॥ ३* ॥ १०

हे “यविष्ठ” युवतमाग्ने ! “प्रेद्धः” प्रकर्षेण समिद्धः त्वम्
 “अजस्रया” असरणशीलया “सूर्या” ज्वालया “नः” अस्मदर्थं
 “पुरः” पुरस्तात् आहवनीयायने “दीदिहि” दीप्यस्व । “त्वां”
 “शश्वन्तः” बहवः “वाजाः” अस्त्रानि हवीषि “उपयन्ति” उप-
 गच्छन्ति ॥ ३ ॥ १०

+ ऋ० वे० ५, १, २३, ३ = य० वे० १७, ७६ ।

। अत्र यं महोपरव्याख्या—“हे ‘यविष्ठ !’ [अतिशयन युवा यविष्ठः । अतिशय-
 यने तमविष्ठनो, स्थलदूरयुक्त्वादिना व-लोपे पूर्वगुणः] हे युवतम ! हे ‘अग्ने !’ त्वं
 ‘नो’ऽस्माकं ‘पुरो’ अग्ने ‘दीदिहि’ दीप्यस्व [दीव्यतेर्विकरण-व्यत्ययेन जृहोत्यादित्वात्
 अयः सौ द्वित्वम्, तुजादोनामिति पूर्व-दीर्घः] । किम्भूतस्त्वम् ? ‘अजस्रया’ अनप-
 क्षीणया ‘सूर्या’ समित्काष्ठेन ‘प्रेद्धः’ प्रकर्षेण दीप्तः [सूमीं शब्दः काष्ठ-वाचकः ; यद्वा,
 लोहमयी ज्वलन्ती स्थूणा सूमीं । अजस्रया सूर्या सूमीं-समानया ज्वालया दीदिहि ।
 सूमीं-शब्दो ज्वालोपलक्षकः] । हे अग्ने ! यतः शश्वन्ती निरन्तर-भाविनो वाजाः
 अस्त्रानि हवीषि त्वामुपयन्ति प्राप्नुवन्ति अतो दीप्यस्वत्यर्थः—इति ।

प्रायङ्गोरिति वृचात्मकं तृतीयं सूक्तम्,*

तत्र प्रथमा ।

१२ २२ ३ १२ ३ २
आयङ्गौःपृश्निरक्रमीत्सदन्मातरम्पुरः ।

३ १ २ ३ १ २
पितरञ्चप्रयन्त्स्वः ॥ ११ ॥

“गौः” गमनशीलः “पृश्निः” प्राष्टवर्णः व्याप्ततेजाः “अयं” सूर्यः “आक्रमीत्” आक्रान्तवान् उदयाचलं प्राप्तवानित्यर्थः । आक्रम्य च “पुरः” पुरस्तात् पूर्वस्यां दिशि “मातरं” सर्वस्य भूतजातस्य निर्मात्रीं भूमिम् “असदन्” आसीदति प्राप्नोति [सदेच्छान्दसो लुङ्, लृदिच्चात् च्चेरडादेशः । ततः “पितरं” पालकं द्युलोकं “च”-शब्दादन्तरिचञ्च “प्रयन्” प्रकर्षणं शीघ्रं गच्छन् “स्वः” सु अरणः शोभन-गमनी भवति [यद्वा, पितरं स्वर्द्युलोकं प्रयन् वर्त्तते] ॥ १ ॥

* उक्तमग्निष्टोमसाम । इदानीं मानसं स्तोत्रं भवति । * * * । मनसाश्चि-
ह्नोति । मनसोद्गायति । मनसा प्रतिहरति । मनसा निधनमुपयन्ति । एतन्मानसं
येनात्यग्निष्टोमाधङ्गौः पृश्निरक्रमीदिति --- इति वि० ।

† ऋ० शा० प० ३, ५, ४ (१भा० ३४३ पृ०) = ऋ० वे० ८, ८, ४७, १ = य०

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ २ ३ ३ १ २ ३ २
अन्तश्चरतिरोचनास्यप्राणादपानती ।

१ २ २ ३ १ २ २ २
व्यख्यन्महिषादिवम् ॥ २* ॥

“अस्य” सूर्यस्य “रोचना” रोचमाना दीप्तिः “अन्तः” शरीर-मध्ये मुख्य प्राणात्मना “चरति” वर्त्तते । किङ्कुर्वती ? “प्राणादपानती” मुख्य-प्राणस्य प्राणाद्या वृत्तयः, तत्र प्राणनं नाडीभिरुद्धं वायोर्निर्गमनम्, तथाविधात् प्राणात् प्राणनात् अनन्तरम् अपानती, अपानं तत्राडीभिरवाङ्मुखं वायोर्नमनं तत् कुर्वती, [अप-पूर्वादन्तिः लटः शठ, अदादित्वाच्छपोलुक्, “उगितश्च (४, १, ६)”—इति ङीप्, “शतुरनुमः (६, १, १०३)”—इति नद्यनुदात्तत्वम् । यद्वा, ‘अन्तर्’ द्यावापृथिव्योर्मध्ये ‘अस्य’ सूर्यस्य ‘रोचना’ रोचमाना दीप्तिः ‘चरति’ गच्छति । रुच दीप्ती (म्वा० आ०), ‘अनुदात्तेतश्च हलादेः (३, २, १४८)”—इति युच् । किङ्कुर्वती ? ‘प्राणात्’ प्राणनात् उदयादनन्तरम् ‘अपानती’ सायं समये अस्तं गच्छतीति । ईदृश्या दीप्त्या युक्तः] अतएव “महिषः” महान् सूर्यः “दिवम्” अन्तरिक्षम् उदयास्तमयोर्मध्ये “व्यख्यन्” विचष्टे प्रकाशयति ॥ महिषः—महेः “अविमह्योष्टिषज् (उ० १, ४५)”—इति

* इ० आ० प० १, ३, ५ (२भा० ३, ४६) = ङ० वे० ८, ८, ४७, २ = य०

श्रीणादिकः षिषच् प्रत्ययः । व्यत्यन्—“चक्षिडः ख्याच् (२, ४, ५४)”, कान्दसे लुङि “अस्यतिवङ्नि (३, १, ५२)”— इत्यादिना च् रडादेशः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १४ ३ १ २ ३ १ २ १ १ २
त्रिंशद्भामविराजतिवाक्पतङ्गायधीयते ।

२ ३ २ ३ २ ३ १ २
प्रतिवस्तीरहद्युभिः ॥ ३* ॥ ११

“त्रिंशत्” “धाम” धामानि स्थानानि [वचन-व्यत्ययः (३, १, ८५)] । “वस्तीः” वासरस्याहोरात्रस्यावयवभूतानि “अह” [शब्दोऽवधारणे] “द्युभिः” सूर्यस्य दीप्तिभिरेव “विराजति” विशेषेण दीप्यन्ते [व्यत्ययेनैकवचनम् (३, १, ८५)] । मुहूर्त्तान्यत्र धामान्युच्यन्ते ; पञ्चदश रात्रेः, पञ्चदशाङ्गः] । “पतङ्गाय” [पतन् गच्छतीति पतङ्गः सूर्यस्तस्मै] सूर्याय, स्तुतिरूपा “वाक्” “प्रति धीयते” पतिमुखं धीयते प्रतिमुखं स्तीरभि विधीयते क्रियते [यद्वा, ‘वस्तीः’ अहनि ‘त्रिंशद्भामानि’ घटिकाभिप्रायमेतत्, त्रिंशत् घटिकाः ; “अत्यन्त-संयोगे द्वितीया (२, ३, ५)”] । एतावन्तं कालं ‘द्युभिः’ दीप्तिभिः असौ सूर्यो ‘विराजति’ विशेषेण दीप्यते, तस्मिंश्च समये ‘वाक्’ त्रयीरूपा ‘पतङ्गाय’ ‘प्रतिधीयते’ प्रतिमुखं धीयते तं सूर्यं सेवत

* क० आ० प्र० ३, ५, ६ (२मा० ३४८ प्र०) = ऋ० वे० ८, ८, ४७, ३ = य० वे० ३, ८ ।

इत्यर्थः । श्रूयते हि—“ऋग्भिः पूर्वाङ्गे दिवि देव ईयते यजुर्वेदे
तिष्ठति मध्वे अङ्गः”—इत्यादि ॥ ३ ॥ ११

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य एकादशस्याध्यायस्य

तृतीयः खण्डः* ॥ ३ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन् ।

पुमथाशतुरी देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥ ११ ॥

॥ इति षष्ठस्य प्रथमोऽर्द्धप्रपाठकः ॥ ६ * ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्त्तक-

श्रीवीर-बुक्क-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणा-

चार्य्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे

उत्तराग्रन्ये एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥

—000—

* 'समाप्रचायं द्वादशाहः सत्रात्मकोऽहीनात्मकश्च'—इति वि० ।

† 'षष्ठस्य प्रपाठकस्य प्रथमोऽध्यायः समाप्तः'—इति वि० ।

यस्य निःखसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत्
निर्ममे तमहं वन्दे विद्यातौर्य-महेश्वरम् ॥ १२ ॥

॥ अथ द्वादशोऽध्याय आरभ्यते* ॥

तत्र

प्रथमखण्डे उपप्रयन्ताइति चतुर्ऋचं प्रथमं सूक्तम॥—

तत्र प्रथमा ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
उपप्रयन्तोऽध्वरम्नन्त्रोचेमाग्रये ।

३ २ १ १ ३ २
आरेऽस्मे चष्टुण्वते ॥ १३ ॥

* 'इदानीं' गवामयनं संवत्सरं सन्नमुच्यते । तत्रादौ अतिष्ठोमेऽतिरावः पुनः प्रापणीयमहरं तदुक्तम् । पुनश्चलारोऽभिज्ञवाः । पृष्ठः षडहः समाप्तः । स द्वितीयः तृतीयः स चतुर्थः स पञ्चमः तयोऽभिज्ञवाः षडहः पृष्ठः षडहः पञ्चमः शारभणश्चलारोऽभिज्ञवाः समाप्ताः । स द्वितीयः स तृतीयः स चतुर्थः तयोऽभिज्ञवाः षडहः आयुष गौश द्वे अक्षनी द्वादशाहानि सन्नात्रतश्चातिरावश्च संवत्सरस्यैतद् ब्राह्मणम् । अत्राक्रां परिष्कारं सषष्ट्यानि यौणि शतानि । एकादशाष्टषष्टाः पञ्चचत्वारिंशदभिज्ञवाः अभिजित् तत्राहं आयज्ञौ आयुषौ द्वादशाहस्य दशाहानि अतिरावः । चतुर्विंशत्या सह षष्ठो-सामः पूर्वस्मिन् पञ्चसि त्रतांतरात्राभ्यां प्रथम उत्तरास्मिन् गवामयने अतिरावन्तीरि-तम् अध्याय-परिसमाप्तिः ब्राह्मणेनोक्तानि आर्षेः ऋन्दोद्वैतानि । इदानीं तेषां साम्नां स्तोत्रीयाः ते यक्तव्य इत्येवमारभ्यते—इति वि० ।

† 'आग्रं यमाग्र्यम्'—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० १, ५, ९, १ = य० वे० ३, ११ ।

“अध्वरं” हिंसा-प्रत्यवाय-रहितम् अग्निष्टोमादि-यज्ञम् “उप प्रयन्तः” उपेत्य प्रकर्षेण यन्तो गच्छन्तः प्रास्यविच्छेदेन सम्यगनुष्ठितवन्त इत्यर्थः । तादृशा वयम् “अग्नये” अङ्गनादि-गुण-युक्ताय देवाय “मन्त्र” मनन-साधनमेतत् सूक्तरूपं स्तोत्रं “वीचेम” वक्तारो भूयास्य इत्याशास्यते । कीदृशयाग्नये ? “अस्य अस्मै च शृणुते” च-शब्दोऽप्यर्थे आरे-शब्दात् परो द्रष्टव्यः आरे च दूरेऽपि स्थित्वास्माकं स्तुतीः शृणुते अस्मासु प्रीत्यतिशयेन सर्वत्र विद्यमानोऽग्निः अस्मदीयमेव स्तोत्रं शृणीतीति भावः । [वीचेम—ब्रुवोवचिः (२, ४, ५३), लिङ्ग्राशिष्यङ्, “वचउम् (७, ४, २०)” — इत्युमागमः । शृणुते — “शतुरनुमः (६, १, १७३)” — इति विभक्तेरुदात्तत्वम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ २२ ३१ १ ३१ २३ ११
 यः स्त्रीहितेषु पूर्व्यः सञ्जगमानासु कृष्टिषु ।

११ ३ २ ११ २
 अरक्षद्दाशुषे गयम् ॥ २* ॥

“पूर्व्यः” चिरन्तनः “यः” अग्निः “स्त्रीहितेषु” बधकारिणीषु “कृष्टिषु” शत्रुरूपासु प्रजासु “जग्मानासु” सुसङ्गतासु सतीषु “दाशुषे” हवींषि दत्तवते यजमानाय “गयं” धनम् “अरक्षत्” रक्षति । तस्मै मन्त्रं वीचेमेति पूर्वेण सम्बन्धः । [स्त्रीहितेषु —

* ऋ० वे० १, ५, २१, १ ।

+ ‘गयं प्राणम् यद्यपि सर्वासु मनुष्यजातिषु अन्तर्हृदयान्तःस्थितं व्योतिः तथापि य यजमानाः तेषां गयान् प्राणान् रक्षति’ — इति वि० ।

ष्णिह स्नेहने चुरादिः ; “स्नेहयति”—इति बध-कर्मसु (निघ० २, १८, १३) पठितम् ; स्निह्यन्ते हिंस्रन्ते प्रजा आभिरिति स्नीहितवः करणे “तितुष्वेष्वहादीनाम् (७, २, ८ वा०)”—इति वचनात् निष्ठाहोतिर्निपतितिवदिङागमः व्यत्ययेनैकारस्य ईकारः, क्तिनोदीर्घस्य ; निच्वादाद्युदात्तत्वम् । सञ्जग्मानासु—“समोगमि (१, ३, २८)”—इत्यात्मनेपदम्, लिटः कानच्, गमहनेत्यादिनोपधालोपः । अरक्षत्—“हृन्दसि लङ्लुङ्लिटः (३, ४ ६)”—वर्त्तमाने लङ् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ ३ १ ३ ३ १ २ ३ १ १ ३ १ १
सुनोवेदोअमात्यमग्नीरक्षतुशन्तमः ।

३ १ ३ ३ १ १
उतास्मान्पात्वच्छसः ॥ ३* ॥

“सः” अग्निः “नः” अस्माकं “वेदः” धनम् “अमात्यम्” अन्तिके भवं सहभूतं वा “रक्षतु” शत्रोः सकागात् पालयतु । कीदृशः ? “शन्तमः” सुखतमः “उत” अपिच “अस्मान्” वसिष्ठान् “अहमः” पापात् “पातु” रक्षतु ॥

“शन्तमः”—“विश्वतः”—इति पाठौ ॥ ३ ॥

* लृ० वे० ५२, १८, ३ ।

† ‘असत् प्राणः, प्राणत्वं चक्षुषःवस्त्रियं ज्योतिः’—इति वि० ।

अथ चतुर्थी ।

१ १ २ . १ २ ३ २ २ १ १ ३ १ २
उतब्रुवन्तुजन्तवउदग्निर्वृत्रहाजनि ।

३ १८ २२
धनञ्जयोरणोरणे ॥ ४* ॥ १

“अग्निः” “उदजनि” अरण्योः सकाशात् उत्पन्नः “उत” अनन्तरं “जन्तवः” जाताः सर्वे ऋत्विजः ब्रुवन्तु तमग्निं स्तुवन्तु । कीदृशोऽग्निः ? “वृत्रहा” वृत्राणामावरकाणां शत्रूणां हन्ता “रणे” सर्वेषु सङ्ग्रामेषु “धनञ्जयः” शत्रु-धनानां जेता[†] [“सञ्ज्ञायी (१, २, ४६)”—इति खच्, “अरुर्द्विषदजन्तस्य (६, ३, ६७)”—इति सुम्, चितस्वरिणान्तोदात्तः । रणोरणे—रणणि दुन्दुभयोऽस्मिन्निति रणः सङ्ग्रामः [“वशिरण्योरुपसङ्ग्रामम् (३, ३, ५६ वा०)”—इत्यप्, “नित्यवीप्सयोः (८, १, ४)”—इति द्विर्वचनम्, आम्नेडितानुदात्तत्वम् ॥ ४ ॥ १

अथाम्नेयुङ्क्षाहीति लृचात्मकं द्वितीयं मृतमङ्गः,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ . २ २ ३ १ २
अग्नेयुङ्क्षाहियेतवाश्वासोदेवसाधवः ।

२ २ १ २ ३ १ २
अरंवहन्त्याशवः ॥ ११ ॥

* ऋ० वे० १, ५, २१, २ ।

† ‘धमञ्जयः—अग्निधनानां जेता’—इति वि० ।

‡ ‘अग्निहोम साम’—इति वि० ।

॥ ऋ० ऋ० १, १, ३, ५ (१ भा० १३३३०, = ऋ० वे० ४, ५, २८, ३ ।

हे “देव” द्योतमानाग्ने ! तान् अश्वान् “युङ्क्ष्व” आत्मीये
 रथे योजय । “ये” “तव” त्वदीयाः “साधवः” साधकाः
 सुशीला वा “अश्वसः” अशवाः “आशवः” शीघ्रगामिनः सन्तः
 “अरम्” अलम् पर्याप्तं त्वदीयं रथं वहन्ति “हि” खलु । तान्-
 श्वान् रथे युङ्क्ष्वेत्यर्थः ॥

“युङ्क्ष्व”-“युङ्क्षा”-इति पाठौ, “आशवः”-“मन्यवः”
 -इति च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ ३ १ २
 अक्षानायाद्यावहाभिप्रयांसिवीतये ।

२ १ २ २
 आदेवात्सोमपीतये ॥ २* ॥

हे अग्ने ! “नः” अस्मान् “अच्छ” आभिमुख्येन “याहि”
 आगच्छ, तथा “प्रयांसि” हविर्लक्षणान्यन्नानि “अभि” लक्ष्य
 “देवान्” “आवह” । किमर्थम् ? “वीतये” तेषां हविर्भक्ष-
 णार्थं, तथा “सोमपीतये” सोमपानार्थञ्च ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ ३ १ २
 उदग्नेभारतद्युमदजस्रेणद्विद्युतत् ।

२ ३ १ २
 शोचाविभाद्यजर ॥ ३† ॥ २

* सू० वे० ४, ५, २६, ४ ।

† सू० वे० ४, ५, २६, ५ ।

हे “भारत” हविषां भर्त्तरग्ने ! * “उत् शीच” उद्गततरं दीप्यस्व । तदेव ब्रिहणोति— हे “अजर” जरा-रहिताग्ने ! “द्विद्युतत्” भृशं द्योतमानस्त्वं “द्युमत्” द्युमता दीप्तिमता सुपांसुलुगिति (७, १, ३८) तृतीया-लुक् “अजस्त्रेण” अविच्छेदेन “तेजसा” “वि भाहि” विशेषेण प्रकाशयस्व [यद्वा, भाति रन्तर्णीत-ण्यर्थः । त्वं प्रथममुद्दीप्यस्व पश्चादात्मीयेन तेजसा सर्वं जगत् प्रकाशयेति योजनीयम्] ॥ ३ ॥ २

अथ प्रसुन्वानायेति तृचात्मकं तृतीयं सूक्तम् ।†

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १४ २२ ३ २ ३ १ २ ३ १४ २२

प्रसुन्वानायाश्च सीमन्तानवष्टतद्वचः ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ १ ४ २ २

अपश्चानमराधसं हतामखन्नभृगवः ॥ १ ३ ॥

“सुन्वानाय” सुन्वानस्याभिषूयमाणस्य “अन्धसः” अदनीयस्य सीमस्य “तत्” प्रसिद्धं “वचः” वचनं घोषं “मर्त्तः” मारकः कर्म-विघ्नकारी श्वा “न वष्ट” [वश कान्ती (अदा० प०) —इति धातुः] न कामयतां न शृणोत्विति यावत् । तथा, हे स्तोतारः ! “राधसं” साधक-धर्म-रहितं “श्वानम्” “अपहृत” ।

* ‘भारत—भरतामनुषास्त्रैर्निर्मथिताग्र’—इति वि० ।

† इतानीमाभिष्टुविकमन्थते—इति वि० ।

‡ अ० आ० ६, २, १, ८ (२ भा० १६८ पृ०) = पुनरुचैव पुरस्तात् १, २, २२, ३ (३ भा० २८० पृ०) = ऋ० वे० ७, ५, ३, ३ ।

तत्र दृष्टान्तः—“मखं न” यथा पुरा अपराङ्गं मखं एतन्नामानं
“भृगवः” अपहृतवन्तः तथा अपहृतेत्यर्थः ॥

“सुन्वानाय”-“सुन्वानस्य”—इति पाठौ, “वष्ट”-“वृत्”—
इति च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ १२ २२ ३ २७ ३ २ ३ २२
आजामिरत्के अव्यतभुजेन पुत्रओण्योः ।

१ २ ३ १२ २२ ३ १२ २२ ३ १ २
सरज्जारोनयोषणां वरोनयोनिमासदम् ॥ २* ॥

“जामिः” बभ्रुमूतो देवानां † सोमः “अत्के” आच्छादके
पवित्रे “आ अव्यत” आह्वणोति मन्वन्धी भवति । तत्र दृष्टान्तः—
“भुजे न” यथा “ओण्योः” रक्षकयोः मातापितोः भुजे “पुत्रः”
आह्वणोति, तद्वत् । ततः सोऽयं सोमो “योनिं” स्वस्थानभूतं
कलशम् “आसद” आसत्, “सरत्” सरति । तत दृष्टान्तद्वयम्
—“जारी न” यथा जारो “योषणा” असती स्त्रियं प्राप्तुं सरति,
यथा वा “वरः” कन्यां प्राप्तुं गच्छति, तद्वत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ७ ३ १ ३ १ २
सवीरोदशसाधनेवियस्तस्तभरोदसी ।

१ १ ३ १ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २
हरिःपवित्रे अव्यतवेधानयोनिमासदम् ॥ ३‡ ॥ ३

* ऋ० वे० ७, ५, २, ४ ।

† जामिः—सोमस्य भगिनौ—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, ५, ३, ५ ।

“दक्षसाधनः” बल-साधनः “सः” सोमः* “वीरः” समर्थो भवति, “यः” सोमः “रीदसी” द्यावापृथिव्यौ “वि तस्तम्भ” स्व-तेजसा व्यस्तत्वात् आच्छादयदित्यर्थः । किञ्च “हरिः” हरित-वर्णः सोमः “विधा न” यथा विधाता यजमानः स्व-गृहमासी-दति, तद्वत् “योनि” स्व-स्थानं कलशम् “आसदम्” आसत्तुं पवित्रे “अव्यत” आह्वणीत् सम्बन्धी भवति ॥ ३ ॥ ३

५ ३२ १ ४ ५
॥ महागौरीवितम् ॥ प्रसु । न्वाना३ । यअन्धसाः ।

१ २ १ २ २ ४
मर्त्तानवष्टद्वचा२३ः । आपश्चाना३१२३म् । अरा५ध

१ २ २ ४ ५ ४
साम् । हातामखा३ १ २ ३म । नभोवा । गा ५ वो ६

५
चाइ(१) ॥ १७† ॥ [१]

५ ३२ २२ ३ ४ ५ १ १ ३
॥ गौतमम् ॥ प्रसुन्वानायअन्धसाः । मर्त्तीनवो ।

२ १ १ ३ ३२ ४ १२ २ १ ३
ष्टद्वचा२ः । अपा । औहोर३४वा । श्वानमराधसा

* 'सः—सोमः प्रजापतिः नृपो वा'—इति वि० ।

† क० गा० १ प्र० २ ख० १७ सा० ।

१ १ १ १ ३ २ ३ २ ५ ४ २ ३ २
 २३४५म् । हता । औहो२३४वा । मखा । औहो२३
 ५ ४ ४
 ४वा । नभृगवाः । होइ । डा(१) ॥ १८* ॥ [२]

५ ३ २ २ ४ ५
 ॥ महागौरीवितम् ॥ प्रसु । न्वाना३ । यअन्धसाः ।

१ २ १ २ २ ४
 मत्तीनिवष्टतद्वचा२३ः । आपश्चाना३१२३म् । अरापूध

१ २ २ ४ ५ ४ ५
 साम् । हातामखा३१२३म् । नभोवा । गापुवोद्दहा

५ २ २ ३ २ ४ ५ १ २
 यि ॥ (१) आजा । मिरा३ । त्किअव्यता । भुजेनपुत्र

२ १ २ २ ४ १ २
 आणियो२३ः । सारञ्जारा३१२३ः । नयोपूषणाम् । वारो

२ ४ ५ ४ ५ २
 नयो३१२३ । निमोवा । सापुदोद्दहायि ॥ (२) सबी ।

३ २ २ ४ २ ५ १ २
 रादा३ । क्षसाधनाः । वियस्तस्तम्भरोदसा २ ३ यि ।

१ २ ४ २ १ २ २
 हारिःपवा३१२३यि । त्रेआपुव्यता । वायिधानयो३१२३ ।

४ ५ ४ ५
 निमोवा । सापुदोद्दहायि(३) ॥ १९* ॥ [३]

* क० मा० १ प्र० २ अ० १८ सा० ।

† क० मा० ६ प्र० २ अ० १० सा० ।

५२४ २२४२ ५ २१

॥ ओकोनिधनम् ॥ आजाश्मिरत्केअव्यता । भुजा

यि । नपुत्रओरणायो ३ः । सरञ्जारोनयो र्घाणा रे

म् । वरोनार३४यो । निमा । सारदार३४ओहोवा ।

ओर३४काः(२) ॥ १८* ॥ [४]

१ २२२ १ १ २१

॥ औइलम् ॥ सवौरोदा । क्षासारधनाः । वियस्त

स्ता३ । भारोदार३४सायि । हरिःपवायि । त्रेचारे

व्यता । वेधानार३यो३ । नार३यिमा३ । सा३४५दो

दहायि ३) ॥ १९* ॥ [५]

५ २ ४२५ ४ ५ २१२२१

॥ साध्रम् ॥ प्रसुन्वाइनायअन्धसाः । मर्त्तीनवार ।

ष्टता३४५त् । वार३४चाः । अपश्चानमराधसार३४५म् ।

हाताओर३४वा । माखाओर३४वा । नभूपुगवाः ॥(१)

५२२ २ ४५२ ४ ५ २१ २१ ३२

आजामाश्मिरत्केअव्यता । मुजायिनपूरत् । त्रओर३

* क० गा० ६प्र० २ख० १८सा० ।

| क० गा० ६प्र० २ख० १९सा० ।

४५ । णी२३४योः । सरज्जारीनयोषणार३४५म् । वा

राओ२३४वा । नायाओ२३४वा । निमाप्रसदाम् ॥ (२)

सवीरो३दक्षसाधनाः । वियास्तस्तार । भरो३४५ । दा

२३४सी । हरिःपवित्रेअव्यतार३४५ । वायिधाओ२३४

वा । नायाओ २ ३ ४ वा । निमाप्रसदाम् । होप्रई ।

डा(३) ॥ २०* ॥ [६]

॥ गीतमम् ॥ आजामिरत्केअय्याता । भजायिनपूत् ।

त्रओणियोः । सर्गा । औहो२३४वा । जारोनयोष

णार३४५म् । वरा । औहो२३४वा । नाया । औहो

२३४वा । निमाप्रसदाम् । होप्रई । डा(२) ॥ १† ॥ [७]

॥ श्यावाश्वम् ॥ प्रसू३१ । न्वा३ना । यअ । धा३सः ।

एहिया । मा । तोनवष्टा । तत् । वचारः । एहिया२ ।

* ल० गा० ६५० २ अ० १० सा० ।

† ल० गा० ६५० १ अ० १ सा० ।

^{१२} ^२ ^४ ^४ ^{२२} ^{१२}
अपञ्चानामाश्रयः । धारश्चसाम् । ऐहायि । एहि

^{२१} ^१ ^४ ^{२४}
यार । क्षतामखान्नाश्रयः । गाश्रयुवोद्हायि ॥ २* ॥ [८]

^{१२} ^२ ^१ ^१ ^१ ^{२१२}
॥ औदलम् ॥ प्रसुन्वाना । यात्रारन्ध्रसाः । मर्त्ती

^१ ^{१२२} ^४ ^{१२२१}
नवाश्र । घातदाश्रयः । अपञ्चानाम् । आरारध

^१ ^{२१२} ^२ ^१ ^४ ^२
साम् । क्षतामारश्रयः । नाश्रयः । गाश्रयुवोद्

^४ ^{१२२२} ^१ ^१ ^{२१२} ^२
हायि ॥ १) आजामिरा । त्केआरन्ध्रता । भुजेनपू

^१ ^२ ^४ ^{१२२१} ^१
त् । त्राश्रयः । सरज्जाराः । नाश्रयः ।

^{२१२} ^२ ^१ ^४ ^२ ^४
वरोनाश्रयः । नाश्रयः । साश्रयुवोद्हायि ॥ (२)

^{१२२२} ^१ ^१ ^{२१} ^२ ^१ ^२ ^३
सवीरोदा । क्षाश्रयः । वियस्तस्ताश्र । भारोदा

^४ ^{१२} ^१ ^१ ^{२२१२}
श्रयः । हरिःपवायि । क्षाश्रयः । वेधानाश्र

^२ ^१ ^४ ^२ ^४
यः । नाश्रयः । साश्रयुवोद्हायि (३) ॥ ३* ॥ [९]

५ ३२ २२ ३ ४ ५

२ १ २ १

॥ गौतमम् ॥ प्रसुन्वानायअन्धसाः । मत्तीनिवा ।

२ १ ३ २ ३ ४ ५ १२ २ २ १ ३
ष्टतद्वचारः । अपा । औहो२३४वा । श्वानमराधसा१ १ १ १ ३ २ ३ ४ ५ ३ २ ३ ४
२३४पुम् । हता । औहो२३४वा । मखा । औहो२३५ ४ ५ २ २ ३ २ ३ ४ ५ २ १
४वा । नभृपुगवाः ॥(१) आजामिरत्केअव्यता । भजा२ १ २ २ १ ३ २ ३ ४ ५
यिनपूत् । त्रओणियो२ः । सरा । औहो २ ३ ४ वा ।२ २ १ २ ३ २ ३ ४ ५ ३ २ ३ ४
जारोनयोषणार३४पुम् । वरा । औहो२३४वा । नया ।३ २ ५ ४ ५ २ ३ २ ३ ४ ५
औहो२३४वा । निमापुमदाम् ॥(२) सवीरोदक्षमाध२ १ २ १ २ २ ३ ४ ५ ३ २ ३ ४
नाः । वियास्तस्ता । भरोदसारय । हरा । औहो५ २ १ २ २ ३ २ ३ ४ ५ ३ २ ३ ४ ५
२३४वा । पवित्रेअव्यतार३४पु । वधा । औहो२३४वा ।३ २ ३ २ ५ ४ ५ ४ ५
नया । औहो २ ३ ४ वा । निमापुमदाम् । होपुई ।

डा(३) ॥ १३* ॥ [१०]

२ १

४ ५

२ ३

५

॥ आकूपारम् ॥ प्रसुन्वार३नाय । अन्धार३४साः ।

१२ अ० १ ख० ३ मू० १, २, ३] उत्तरार्द्धिकः ।

४३१

१ १ २ १ ० १ २ १
मर्त्ती रनवा । छतद्वचाः । अपश्वाना रम् । अराध-

१ २ १ १ ४ २ ४
साम् । हतामाखारम् । नार३भृ३ । गा३४५वोद्हा

२ १ २ ४ ५ २ ३ ५ १
यि ॥ (१) आजामार३यिरत्के । अत्र्या२३४ता । भुजा

१ २ १ २ १ २ १
रयिनपूत् । चओणियोः । सरज्जारो२ । नयोपणाम् ।

२ २ १ १ ४ २ ५
वरोनायो२३ । नार३यिमा३ । सा३४५दोद्हायि ॥ (२)

२ १ २ ४ ५ २ १ १ २ २
सवीरो२३दत्त । साधा२३४नाः । विया२स्तस्ता । भरो

१ २ १ २ १ २ २ २ १
दसायि । हरिःपावा२यि । चोअव्यता । विधानायो

१ ४ २ ५
२३ । नार३यिमा३ । सा३४५दोद्हायि, ३) ॥ १६* ॥ [११]

३ ५ २ २ २ ३ ४
॥ दैवोदासोत्तरम् ॥ प्रा४सुग्वाणा । हो । यअन्ध

५ ५ २ २ २ १ २ ४ ५ २
सा३ए । मर्त्तानवष्टतद्वचोअपश्वानमराधा३साम् । हता

३ २ ५ २ २ ५ ३
मखा३४ । औहोवा । नार३४भृ । गवीर३४५ई ।

डा(३) ॥ १४* ॥ [१२]

* ऊ० गा० १५ प्र० १ अ० १६ भा० ।

† ऊ० गा० १६ प्र० १ अ० १४ भा० ।

१ २ २ १ २ १ २
 ॥ शुद्धाशुद्धीयम् ॥ प्रसुन्वानायअन्धसाः । मर्त्ता
 १ १ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २
 नवष्टतद्दार३चाः । अपश्वानमराधार३साम् । हतामा
 २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 २३स्वा३म् । नार३ । भृगा३४औहोवा । वार३४५ः ॥(१)
 १ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २
 आजामिरत्केअव्यता । भुजेनपुत्रओणार३योः । सर
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 ज्जारोनयोषार३णाम् । वरीनार३यो३ । नार३यो
 १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 ३ । नार३यिम् । आसा३४औहोवा । दार३४५म् ॥(२)
 १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 सवीरोदक्षसाधनाः । वियस्तम्भरीदार३सायि । हरिः
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 पवित्रेअव्या३ता । वेधानार३यो३ । नार३यिम् । आ
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 सा३४औहोवा । दार३४५म् ३) ॥ १७* ॥ [१३]

३ ४ २ २ ३ १ ५ २ ३
 ॥ वैश्वामित्रम् ॥ प्रसुन्वानायअन्धसः । मर्त्तानार३४
 ५ २ १ २ २ १ २ २ २ २ २ २
 वा । ष्टा३ताद्दार३चाः । आपश्वानार३५हा३यि । अरा
 ३ ५ १ २ २ ३ ५ ४
 २धार३४साम् । हतामाखौवाओ३४वा । नभृपूग

वाः ॥ (१) ^{३२ ४२} आजामिरत्केअव्यत । ^{३२ ४५} भुजायिनार ^{२ ५} ३ ४ पू ।

^{२ १ २ २} त्राश्चोणाशयोः । ^{२ २ २ १ २} सारज्जाराश्चाश्च । ^{१ ३} नयोश्चार ३ ४

^५ णाम् । ^१ वरो । ^{२२ ३ ५ ४} नायोवाओश्चार ३ ४ वा । ^५ निमापुसदाम् ॥ (२)

^{३४ २} सवीरोदक्षसाधनः । ^{३२ ४ ५} वियास्तारश्चस्त । ^{५ २ १ २ २} भाश्रोदाश्सा

^{१ २ १ २} यि । ^{१ ३ ५} चारिःपवा २ श्यिहा ३ यि । ^{१ ३ ५} त्रेआरव्यार ३ ४ ता ।

^१ वेधाः । ^{३२ ३ ५ ४} नायोवाओश्चार ३ ४ वा । ^४ निमापुसदाम् । ^४ क्षोप

ई । डा (३) ॥ १८* ॥ १४

॥ ^{२ २ २ २} स्वारकौत्सम् ॥ ^{१ २} प्रसुन्वानायाश्चन्धसाः । ^{१ २} मर्त्तान

^{१ २ २} वष्टताश्दाश्चाः । ^२ अपश्चानाश्म् । ^{१ १ २ २} आश्राधाश्साम् ।

^१ आऽर्यि । ^{२ ३ ५ ३ २ ४} क्षतामखोरश्चहायि । ^{३ २ ४} नभूश्गापुवाद्दृष्टि ॥ (१)

^{२ २ २} आजामिरत्केअव्यता । ^{१ २ २ २} भुजेनपुत्रओशणाशयोः । ^{२ २ २} सर

^२ ज्जारोश्च । ^{२ १ २ २} नाशयोषाशणाम् । ^{१ २ ३} आऽर्यि । ^{२ ३} वरोनयोश्च

^५ ४हायि । ^{३ २ ४} निमा३साप्रदाईपुई ॥(२) ^{१ १ १} सवीरोदत्ता३साध

^१ नाः । ^{२ २ २} वियस्तस्तम्भरो१दा३सायि । ^{१ १ १} हरिः । ^{१ १ १} पवा३यि ।

^{२ १ २ २} च्चे३आव्या३ता । ^१ आऽरयि । ^{१ १ ३} वेधानयो२३४हायि । ^५ नि

^{२ ४} मा३साप्रदाईपुईम्(३) ॥ २०* ॥ १५

^{१ २ १ १ १ १} ॥ उरुक्षयम् ॥ ^{१ १} प्रसुन्वानायअश्वसाः । ^{१ १} मर्त्तीनवष्ट

^{१ २} तद्वार३चाः । ^{१ १ १ १ १} अपश्वानमराध्वार३साम् । ^{१ २} हतामखा२

^१ म् । ^{१ १} नाऽरभृ । ^{१ ५ १} गार । ^{३ ५ १} या२३४औहोवा । ^{३ ५ १} वार३४औ

^१ होवा । ^{३ १ १ १ १} वार३४पुः ॥(१) ^{१ १ १ १ १ १ १ १} आजामिरत्केअव्यता । ^१ भुजे

^{२ १ १} नपुत्रओणार३योः । ^{१ १ १ १ १ १ १} सरज्जारोनयोपार३णाम् । ^{१ १} वरोन

^१ यो२ । ^{१ १} नाऽरयिमा । ^{१ १ १ १ १ १ १ १} सार । ^{३ ५ १} या२३४औहोवा । ^३ दा

^{१ १ १ १} र३४पुम् ॥(२) ^{१ १ १ १ १ १ १ १ १ १} सवीरोदत्तमाधनाः । ^{२ १ १} वियस्तस्तम्भरो

^२ दार३सायि । ^{१ १ १ १ १ १ १ १} हरिःपवित्रेअव्या२३ता । ^{१ १ १} वेधानयो२ ।

नाऽ २ यिमा । ^{१ ३} साराया २ ३ ४ ^{५ ६ ७} श्रीहोवा । ^{८ ९ १०} दा २ ३

११
४ प्र०(३) ॥ २१* ॥ [१६]

^{१२ १३ १४ १ २ ३} ॥ कणवरथन्तरम् ॥ ^{४ ५ ६} प्रासुन्वानायअन्धसाः । ^{७ ८ ९} मर्त्तानवा ।

^{१ २ ३} एतादाश्वाः । ^{४ ५ ६} अपश्चानमराधसार३४मैही । ^{७ ८ ९} क्षता

^{१ २ ३} मार३४खाम् । ^{४ ५ ६} नभृ३आउवार३ । ^{७ ८ ९} ए३ । ^{१० ११ १२} गवआ ॥ (१)

^{१३ १४ १५ १६ १७ १८} आजामिरत्केअव्यता । ^{१९ २० २१} भुजेनपूत् । ^{२२ २३ २४} त्रा३ओणा३योः ।

^{२५ २६ २७ २८ २९ ३०} सरज्जारोनयोषणा३३मैही । ^{३१ ३२ ३३} वरोना२३४यो । ^{३४ ३५ ३६} निमा३

^{३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२} १उवार३ । ^{४३ ४४ ४५} ए३ । ^{४६ ४७ ४८} सदमा ॥ (२) ^{४९ ५० ५१} सावीरोदक्षसाधनाः ।

^{५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७} वियस्तस्ता । ^{५८ ५९ ६०} भा३रोदा३सायि । ^{६१ ६२ ६३} हरिःपवित्रेअव्यता

^{६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९} २३४ऐही । ^{७० ७१ ७२} वेधाना२३४यो । ^{७३ ७४ ७५} निमा३१उवार३ । ^{७६ ७७ ७८} ए३ ।

^{७९ ८०} सदमा(३) ॥ ०' ॥ [१७] ३

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य द्वादशस्याध्यायस्य

प्रथमः खण्डः ॥ १ ॥

* क० गा० १६प्र० २७० २१सा० ।
† क० गा० २२प्र० २७० ७सा० ।

अथ द्वितीय-खण्डे—

अभ्राह्मव्यदिति प्रगाथात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

३ २ ३ १ २२ ३ २ २ ३ १ २
 अभ्रातृव्योअनात्वमनापिरिन्द्रजनुषासनादसि ।

३ २ २ ३ १ २
 युधेदापित्वमिच्छसे ॥ १* ॥

हे “इन्द्र !” त्वं “जनुषा” जन्मनैव “अभ्राह्मव्यः” [“व्यन् सपत्ने (४, १, ४५)”—इति व्यन् प्रत्ययः] सपत्न-रहित इत्यर्थः, “अना” अनेटकः [“ऋतश्छन्दसि (५, ४, १५८)”—इति कपः प्रतिषेधः] अनियन्तृक इत्यर्थः, “अनापिः” दम्बु-वर्जितश्च, “सनादसि” चिरादेव भ्राह्मव्यादि-वर्जितोऽसि, यत्र त्वया “आपित्व” बान्धवम् “इच्छसे” इच्छसि, तत्र “युधेत्” युधेनैव युद्धं कुर्वन्नेव स्तीतृणां सङ्घा भवसि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ २
 नकीरवत्सख्यायविन्दसेपीयन्तितेसुराश्वः ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २ २ ३ १ २
 यदाकृणोषिनदनुसमूहस्यादीत्यितेवह्यसे ॥ २† ॥ ४

* इ० आ० ५, १, २, १ (१भा० ८१६४०) = ऋ० वे० ६, २, २, ४ ।

† ऋ० वे० ६, २, २, ५ ।

हे इन्द्र ! “रेवतं” केवल-धनवन्तं यागादि-रहित मय-
 शार माढा मन्यं मानवं “सख्याय” सखिभावाय “न किः
 विन्दसे” न लभसे नाश्रयणीत्यर्थः । अश्रयणो जनाः किं सन्ती
 त्यतआह—“सुराश्वः” [टु ओ श्वि गति-वृद्धयोः ; सुरया वृद्धाः
 तद्वत्] प्रमत्त-नास्तिकाः । “ते” त्वां “पीयन्ति” [पीयति
 हिंसा-कर्मा] हिंसन्ति तन्नाश्रयणीत्यर्थः । “यदा” त्वं
 “नदतु” [नद् अश्रयणे शब्दे (स्था० प०)] यं स्तोतारं
 “कृणोषि” मदीयोऽयमिति यदा भावयसि, तदानीं संवहसि
 धनादिकं तस्मै वहसि । “आदित्” अनन्तरमेव तेन लय-
 धनेन स्तीना “पिता इव” पालयिता जनक इव “हृषसे”
 स्तुतिभिराहृषसे स्तूयस इत्यर्थः ॥ २ ॥ ४

५ ४ ० ४ ४ २
 ॥ उ म्यामहीयवम् ॥ अभ्रातृभ्योअनातुषाम् । अ

१ २ १ २ २ १ १ १ १ १
 नापाश्रयिराश्रयि । द्रजनुषासनाश्रदसायि । यूधेदापा

२ ५ ४ २ ४ ५
 यि । त्वमाश्रयिच्छसाउ । वा३ ॥ (१) युधेदाश्रपित्वमि

२ १ २ १ २
 षसायि । नकायिराश्रयिवा२ । त्सखियायवाश्रयि

१ १ २ १ २
 न्दसायि । पायियन्तितायि । सुरा २ ३ श्रुषाउ । वा

५ ४ २ ४ ४ ५ ४ २ १ २ ० १
 ३ ॥ (२) पीयन्ताश्रयितेसुराश्रुवाः । यदाकाशणी२ । षि

तदनु^१समू^२रहसायि । आदित्यितायि । वह्न^३रश्यमा^४

उ । वा३ । स्तौषे^{१११}३४५(३) ॥ १०* ॥ ४

आत्वासहस्रमिति ष्चाल्पकं द्वितीयं सूक्तम्,†

तत्र प्रथमा ।

आत्वासहस्रमाशतं युक्त्वारथे हिरण्यये ।

ब्रह्मयुजो हरय इन्द्रकोशिनो वहन्तु सोमपीतये ॥ १ः ॥

हे “इन्द्र!” “त्वा” त्वां “सहस्र” सहस्र-सङ्ख्याका
 “हरयः” त्वदीया अश्वाः “आ वहन्तु” आनयन्त्वस्मद्यज्ञं, तथा
 “शतं” शत-सङ्ख्याकाश्च भवदीयाश्वाः त्वामावहन्तु [यद्यपि
 द्वावेवास्य हरौ तथापि तद्विभूतयोऽन्येऽपि बहवोऽश्वाः सन्ति ।
 ननु युगपदेनेकैरश्वैः कथं वाहयितुं शक्यत इत्यत आह—
 युक्ता इति] “हिरण्यये” स्वर्ण-विकारे [हिरण्य-शब्दाद्
 विकारार्थे विहितस्य मयटः “ऋत्व्यवास्त्वा (६, ४, १७५)” —
 इत्यादौ म-लोपो निपात्यते] तादृशे “रथे” “युक्ताः” सम्बन्धाः
 [बहूना मश्वाना शीघ्र-गमनाय रथे नियुक्तत्वाद् युगपदेव
 सर्वैरश्वैर्गन्तुं शक्यत इति भावः] । कीदृशा हरयः ? “ब्रह्म-

* ऊ० गा० ७ प्र० १ अ० १० सू०

† “अभीवत्” “स्तौषेयम्”—इति वि० ।

‡ ऊ० गा० २, १, २, ३ (१भा० ५०५४०) = ऊ० वे० ५, ७, १४, ४ ।

युजः” ब्रह्मणा परिवृढेणेन्द्रेण युक्ताः [यद्वा, ब्रह्मणास्मदीयेन स्तोत्रेण अस्माभिर्दत्तेन हविषा वा युक्ताः] “केशिनः” केशाः सटाः तैर्युक्ताः । किमर्थम् इन्द्रस्य वहनम् ? तत्राह—“सोम-पीतये” सोमस्य पानाय यथास्मदीयं सोमं पिबेत्, तथा वहन्त्वित्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ १ २ २ २ १ २ २ १ २

आत्वारथेहिरण्यये हरीमयूरश्रेण्या ।

३ १ १ २ २ ३ १ १ ३ १ १ ३ १ १

श्रितिपृष्ठावहतामग्ध्वोअन्धसोविवक्षणस्यपीतये ॥ २ ॥

[पूर्व हरीं विभूतिरूपा अश्वः इन्द्र मावहन्त्विति प्रार्थितम्, अधुना तावैवेन्द्र मावहतामिति प्रार्थ्यते—] “हिरण्यये” हिरण्यये “रथे” युक्ता “मयूरश्रेण्या” मयूरवर्णः श्रेणी ययोस्तौ [सुपां सुलुगिति (७, ३, ३८) विभक्तौडादेशः] “श्रितिपृष्ठा” श्वेतपृष्ठौ* एवस्मृतौ “हरी” आश्वौ हे इन्द्र ! “त्वा” त्वाम् “आ वहताम्” । किमर्थम् ? “मग्ध्वः” मधुर-रसस्य “विवक्षणस्य” वक्तुमिच्छस्य स्तुत्यस्य‡ यद्वा वीढव्यस्य प्राप्तव्यस्य “अन्धसः” अन्नस्य सोमरूपस्य “पीतये” पानार्थम् ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ५, ७, १४, ५ ।

† श्रितिपृष्ठा—मौलपृष्ठौ—इति वि० ।

‡ श्रितिपृष्ठेन विवक्षितभूतस्य—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

२२ १ १ २ ३१२ ४१,२
 पिबात्वाऽऽस्यगिर्वणःसुतस्यपूर्वपाइव ।

१२ ३ १२ ३१ २ ३२ ४१,२
 परिष्कृतस्यरसिनइयमासुतिश्चारुर्मदायपत्यते ॥ ३* ॥ ५

हे “गिर्वणः” गौर्भिवेननौयः स्तुतिभिः सम्भजनीयेन्द्र !
 “सुतस्य” अभिषुतस्यास्य सोमस्य [क्रियाग्रहणं कर्त्तव्य मिति
 कर्मणः सम्प्रदानत्वाच्चतुर्थ्यं षष्ठौ (२, ३, ६२)] इम मभिषुतं
 सोमं “नु” क्षिप्रं “पिब” । तत्र दृष्टान्तः—“पूर्वपाइव”† [पूर्वः
 पूर्वेभ्यो देवेभ्यः प्रथमभावी सन् पिबतीति पूर्वपा वायुः, सञ्चै-
 न्द्रवायवे मुख्ये ग्रहे सर्वेभ्यः देवेभ्यः पूर्वं पिबति “यस्य देव
 दधिषे पूर्वपेदम्”—इति निगमान्तरम् ; तादृशः] वायुरिव
 त्वमपि सर्वेभ्यो देवेभ्यः पूर्वं पिबेत्यर्थः । कीदृशस्य सोमस्य ?
 “परिष्कृतस्य” अभिषवादिभिः संस्कृतस्य [“सम्पर्युपेभ्यः (६, १,
 १३८)”—इति करीतेर्भूषणे सुट्, “परिनिविभ्यः (८, ३, ७०)”
 —इति सुटः षत्वम्], “रसिनः” रसवतः । अपिच “इयमा-
 सुतिः”‡ अयमासवो मदकरः “चारुः” शोभनः सोमरसः “मदाय”
 हर्षाय हर्ष-जननाय “पत्यते” सम्पद्यते [पत्ल्य गतौ (म्वा०
 प०), यद्वा पत्यतिरेश्वर्य-कर्मा । मदाय—मदस्य पत्यते इष्टे
 मदोत्पादने शक्त इत्यर्थः] ॥ ३ ॥ ५

* ऋ० वे० ५, ७, १४, १ ।

† ‘पूर्वपात्तारोयेते यथा पिबन्ति तद्वत् पिबन्त’—इति वि० ।

‡ ‘आसुतिरूपतिरित्यर्थः’—इति वि० ।

५ ४ ४ १ ४ ५ ४ ५ १ २
 ॥ अभीवर्त्तम् ॥ आत्वाऽसा^२द्वस्रमाशतोवा । यूक्ता
 २ २ १ २ १ २ ३ ४
 रथे । हिराण्याश्या^२रयि । ब्राह्मयुजौ^३१२३४ । चरय
 ५ १ १ २ १ २ ३ २
 इ । न्द्रकायिशाशयिना^२ः । वहान्द^१सोर । मपा^३रयि ।
 १ १ १ १ ५ ४ २ ४ ५ ४ ५ १ २
 तार^३४५यि ॥(१) आत्वाऽरा^३थायिहिरण्ययोवा । हारी
 २ २ १ २ २ ३ ४ २
 मयू । रशायिपा^२श्या^२र । यितिप^३ष्टा^३१२३४ । वहता
 ५ २ १ १ १ १ ३ १ १
 म्भ्वो^३आन्धा^३शसा^२ः । विवाहा^३शणा^२र । स्यपा^३रयि । ता
 ३ १ १ १ ५ ४ ३ ४ ५ ४ ५
 २३४५ । यार^३३४५यि ॥(२) पिबा^३तू^३वस्यगिर्वणोवा ।
 १ २ १ १ २ ३
 हृतस्य^३पू । र्वापा^३आ^३शयिवा^२र । पारिष्क^३ता^३१२३४ । स्य
 ५ ५ २ १ १ २ १ २ ३ २
 रसिनइ । यमा^३ह^३शता^२रयिः । चारु^३र्मा^३शदार । यपा^३र ।
 १ ३ १ १ १ १
 त्या^३२३४५ । तार^३३४५यि(३) ॥ १५* ॥ १

२ २ २ १ २
 ॥ भारद्वाजम् ॥ आत्वासहा । समाशा^३ता^३रम् ।
 १ २ २ २ ५ १ २ १ २ १
 यूक्तारथे^३हिरण्यये । ब्रह्मायू^३जा^२ः । चारयइ । द्रका

^२यिशाशयिनारः । ^{१ २}वहान्तूसोरः३ । ^{१ ३ ५२ २}मारपार३४औहो
^{३ ५ २२ २}वा । ^{१ २}तार३४य ॥ (१) ^{१ २}आत्वारथायि । ^{१ २}हिराण्याश्यारे
^{१ २२ २ २ २}यि । ^{१ २}हारीमयूरशेष्या । ^{१ २}शितायिपाशुर्षारः । ^{१ २२}वाहता
^{२ १ २}म्न । ^{१ २}ध्वोआन्धाशसारः । ^{१ २}विवाक्षाशणा२३ । ^{१ २}स्थारपार
^{५२ २ ३ ५ २ २}३४औहोवा । ^{१ २}तार३४ये ॥ (२) ^{१ २}पिवातुवा । ^{१ २}स्यगायिर्वा
^{१ २ २ २}शणारः । ^{१ २}हृतस्यपूर्वपाइव । ^{१ २}परायिष्कार्तारः । ^१स्यार
^{२ १ २}सिनइ । ^{१ २}यमाहशतारयिः । ^{१ २}चारुर्माशदारः३ । ^{१ २}यारपा
^{५२ २ ३ ५}२३४औहोवा । ^{३ ५}त्योर३४ते (३) ॥ १२* ॥ २

^{२ २ १ २}॥ अभिनिधनं काणवम् ॥ ^{२ २ १ २}औहोहोहायि । ^{१ २}आयाही ।
^{१ २ ३ ५ २ ३ ५ २ २ ५}आत्वा । ^{१ २ ३ ५ २ ३ ५ २ २ ५}सार३४हा । ^{१ २ ३ ५ २ ३ ५ २ २ ५}सामाग्रा२३४ताम् । ^{१ २ ३ ५ २ ३ ५ २ २ ५}यूक्तारा२३४थायि ।
^{२ २ १ २ २ २ १ ३ ५ २ ३}होरण्ययायि । ^{२ २ १ ३ ५ २ ३}ऐहोयि । ^{२ २ १ ३ ५ २ ३}आर३४यिही । ^{२ २ १ ३ ५ २ ३}ब्राह्मणायूरः३
^{५ २ ३ ५ २ २ १ २ ३}४जो । ^{५ २ २ १ २ ३}हाराया२३४ई । ^{२ २ १ ३}द्राकेशिनाः । ^{२ २ १ ३}ऐहोयि । ^३आ

^५ २३४यिही । वा ^२ इन्त^३ २३४सो । मपा^५ ३यिता^३ २पुया^४ ६पु^३ २इयि ॥ (१)

^{१२} १ ^२ २ ^१ २ ^१ २ ^३ ५
औहोहोहायि । आयिही । आत्वा । रा२३४थायि ।

^२ ३ ^५ २ ^३ ५ ^{२२} १२
हायिरण्यार३४यायि । हारीमार३४यू । राशेपिया ।

^{१२} १ ^३ ५ ^२ ३ ^४ ५ ^२
ऐहोयि । आ२३४यिही । शायितायिपार३४र्षा । वा

^१ ३ ^५ २२ १ ^{२२} १ ^३
हातार३४म्मा । ध्वोअन्धसाः । ऐहोयि । आ२३४यि

^५ २ ^३ ५ ^३ ५ ^३ २ ^४
ही । वायिवत्तार३४णा । स्यपा३यितापुया६पुइयि ॥ (२)

^{२२} १ ^२ १ ^१ २ ^३ ५
औहोहोहायि । आयिही । पायिवा । तूर ३ ४वा ।

^२ ३ ^५ २ ^३ ५ ^{२२} १२ ^{२२} १
स्यागिर्वा२३४णाः । सूतस्यार३४पू । र्वापाइवा । ऐहो

^३ ५ ^२ ३ ^५ २ ^१ ३
यि । आ२३४यिही । पारिष्कार३४त्ता । स्यारासीर३

^५ २ १२ ^{२२} १ ^२ ५ ^२
४नाः । इयमासुतायि । ऐहोयि । आ२३४यिही । चा

^३ ५ ^३ २ ४ ^३
रुम्मार ३ ४दा । यपा३त्यापुता ६ ५ ६ यि । आ २ ३ ४

^५
भी(३) ॥ ३ * ॥ [३] ५

* उ० गा० २३प्र० ३अ० ३सा० ।

अथ आसीतेति प्रगाथात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
आसीतापरिषिञ्चताश्वन्नस्तोममप्सुर्रजस्तुरम् ।

३ १ २ ३ १ २
वनप्रक्षमुदप्रुतम् ॥ १ * ॥

हे ऋत्विज ! “आसीत” सोमम् अभिषुणुत [षुञ् अभिषवे (स्वा० उ०), लोटि छान्दसो (२, ४, ७२) विकरणस्य लुक्, “तप्तनप्तनश्रुनाश्च (७, १, ४५)”—इति तस्य तवादेशः] । किञ्च, “परिषिञ्चत” परितस्तं वसतीवर्यादिभिः सिञ्चत । कीदृशम् ? “अश्वं न” अश्वमिव वेगिनं “स्तोमं” स्तोतव्यम्, “अप्सुरम्” अन्तरिक्षस्थितानामुदकानां प्रेरकम् “रजस्तुरं” तेजसां प्रेरकम्, “वनप्रक्षम्” उदकवत् क्षरणशीलम्, “उदप्रुतम्” उदके गच्छन्तं प्रवमानं सोममभिषुणुत अभिषिञ्चत च ॥

“वनप्रक्षं”—“वनक्षम्”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
सहस्रधारं वृषभम्पयोदुहम्प्रियन्देवायजन्मने ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ २
ऋतेनयऋतजातो विवावृधेराजा देवऋतमृच्यत् ॥ २† ॥ ६

* इ० अ० १०, १, ४, २ (२भा० १२८५०) = अ० वे० ७, ४, ६८, २ ।

† अ० वे० ७, ४, १८, ३ ।

“सहस्रधारं” बहुधारोपेतं, “वृषभं” कामानां वर्षकं, “पयो-
दुहं” क्षीरवत् सारभूतं रसं सिञ्चन्तं “प्रियं” प्रीणयितारं सोमं
“देवाय” देव-सम्बन्धिने “जन्मने” * देवेभ्यस्तदर्थम् अभिषुणुत ।
“ऋतजातः” उदकाज्जातः “यः” “राजा” सोमः “ऋतेन”
वसतीवर्याख्येनोदकेन “वि वावृधे” विशेषेण वर्द्धते । कौटुगः ?
“देवः” द्योतमानः स्तोतव्यो वा, “ऋतं” सत्यभूतः, “बृहत्”
महान् । तमासुनुतेति पूर्वेण समन्वयः ॥

“पयोदुहम्”—“पयोवृषभम्”—इति पाठौ ॥ २ ॥ ६

३२ ४२ ५२ २२ ३ ४ ५ ५

॥ वाचःसाम ॥ आसीतापा । क्षीरिषिञ्चता ई ए ।

१ २ ३ १ ० १ २ ०
आश्वान्नस्तो । मामप्रुरारम् । राजस्तुरम् । वानप्रा

१ ४ २ ५
क्षारम् । ऊरुदा३ । प्रु३४५तोई५द्वाइ(१) ॥१५॥ [१]

३२ ४२ ५२ २२ ३३ ५ ५

॥ वाचःसाम ॥ आसीतापा । क्षी । रिषिञ्चताईए ।

१ २ ३ १ ० १ २ १ ०
आश्वान्नस्तो । मामप्रुरारम् । राजस्तुरम् । वानप्रा

१ ४ २ ५ ३४ ५
क्षारम् । ऊरुदा३ । प्रु३४५तोईद्वायि ॥(१) वनप्र

२ ३४ ५ ५ १ २ १ ०
क्षाम् । क्षीयि । उदप्र,ताईमे । साहस्रधा । राम्भृ

* 'जन्मवतां मूलभूताय' इति वि० ।

† ऊ० गा० २५० २५० २५० ।

^{१ २} षभा २ । ^{१ ७} पायोदुहम् । ^{१ ४} प्रायन्दायिवा २३ । ^{१ ४} या २३ जा ३ ।
^२ न्मा ३ ^५ पूनो ६ ^{३ ४ ५ २} ह्ययि ॥ (२) ^२ प्रियन्देवा । ^{० ४ ५ ५} हो । ^{१ २ २} यजन्मना ६ ए ।
^{१ २} आर्त्तनयः । ^{१ ७} आर्त्तजाता २ । ^{१ २ २ २} वायिवावृधे । ^{१ २} राजादा
^१ यिवा २ ३ः । ^{१ ४} आ २ ३ ^२ ता ३ म् । ^२ बृ ३ ४ ५ ^२ हो ६
^५ ह्ययि (३) ॥ १७ * ॥ [२]

^{२ २ २ २ ४ ५} ॥ सफम् ॥ ^{२ ३} आसीता ३ परि । ^५ पिच्चार ३ ४ ता । ^२ अ
^{१ २ १} श्वन्नस्तोमा २ म् । ^{१ २ ४} अम्रु रा ३ रा ३ जा ३ । ^{२ ५} स्तू २ ३ ४ राम् ।
^१ वना । ^{२ ४} प्रक्षामू ३ दा ३ । ^{२ ५} प्रू ३ ४ पुतो ६ ^{२ १ २} ह्ययि ॥ (१) ^{२ १ २} वनप्रा ३
^{४ ५} क्षमु । ^{२ ३ ५} दप्रू २ ३ ताम् । ^{२ १ २ १} सहस्रधारा २ म् । ^{१ २} वृषभाया ३
^४ यो ३ । ^{२ ५} दू ३ २ ३ ४ ह्याम् । ^{२ १} प्रियाम् । ^{२ २ ४ २} देवाया ३ जा ३ । ^२ न्मा
^४ ३ ४ पूनो ६ ^{२ १ २ ४ ५} ह्ययि ॥ (२) ^{२ ३} प्रियन्दे ३ वाय । ^५ जन्मा २ ३ ४ नायि ।
^{२ १ २ २ १} ऋतेनया आ २ । ^{१ २ ४} तजातो ३ वा ३ यि । ^{२ ५} वा ३ २ ३ ४ ह्ययि ।

२ १ २ १ १ २ ४ २ ५
 ष्टेनयाआ२ । तजातोवा३यिवा३ । वा३२३४ञ्चियि ।

२ १ २ १ १ २ ४ २ ५
 ष्टेनयाआ२ । तजातोश्वा३ । यि । वा३२३४ञ्चियि ।

२ २ १ २ २ ४ २ ५
 राजा । देवाआ ३ त्ता ३ म् । वृ३ ४ ५ हो ईहायि(३)

॥ १३* ॥ [३] ई

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य द्वादशस्याध्यायस्य
 द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥

अथ तृतीय-खण्डे —

अग्निर्वृत्ताणीति तृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 अग्निर्वृत्ताणिजङ्घनद्द्रविणस्युर्विपन्यया ।

१ २ ३ १ २ २ २
 समिद्धः प्रुक्त्वाज्जतः ॥ १* ॥

“विपन्यया” सुस्तूयमानः “द्रविणस्युः” द्रविणं धनं स्तोतृ-
 णामिच्छन् [यद्वा, हविर्लक्षणं धनमात्मन इच्छन् “अग्निः”

* क० गा० १२म० १ख० १३सा० ।

+ क० ऋ० १, १, १, ४ (१भा० ६८४०) = ऋ० वे० ४, ५, २७, ३ ।

“हृत्वाग्नि” आवरकाग्नि रक्षः-प्रभृतीनि तमांसि वा “जङ्घनत्”
हिंसन्तु । कीदृशोऽग्निः ? “समिद्धः” सम्यक् दीप्तः अतएव
“शुक्रः” शुक्लवर्णः “आहुतः” हविर्भिरभिहुतः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ २ ३ १ ३ १ २ ३ १ ३ १ २
गर्भमातुःपितुष्यताविद्विद्युतानोअक्षरे* ।

१ २ ३ २ १ २ ३ २
सीदन्नृतस्ययोनिमा ॥ २† ॥

[अत्र मातृ-पितृ-शब्दाभ्यां भूद्यौश्चाभिधीयते “द्यौः पिता,
पृथिवी मातेति श्रुतेः] “मातुः” भूम्याः गर्भ” गर्भस्थाने मध्ये
“अक्षरे” क्षरण-रहिते वेद्याख्ये स्थाने‡ “विद्विद्युतानः” विशे-
षेण दीप्यमानः “पितुः पिता” द्युलोकस्य पालयिता हविषां
प्रदानेन, एवभ्रूतोऽग्निः “ऋतस्य” यज्ञस्य “योनिम्” उत्तरवे-
द्याख्यं “धिष्णां” [समस्यर्थे द्वितीया (३, १, ८५)] “आसीदन्”
उत्तरवेद्यामुपविशन् अग्निहृत्वाग्निं जङ्घनदित्यन्वयः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २
ब्रह्मप्रजावदाभरजातवेदोविचर्षणे ।

१ २ ३ ३ १ २ ३ २
अग्नेयद्दीद्यद्वि ॥ ३¶ ॥ ७

* “अक्षरम्”—इति क० पु० पाठः ।

† ऋ० वे० ४, ५, २७, ४ ।

‡ ‘अक्षरे,—अधीयमानं स्थाने’—इति वि० ।

¶ ऋ० वे० ४, ५, २७, ५ ।

हे “जातवेदः” जातानां वेदितः ! “विचर्षणे” विशेषेण द्रष्टः
अग्ने ! “प्रजावत्” पुत्र-पौत्र-सहितं “ब्रह्म” अन्नम् “आ भर”
आहर “यद्” ब्रह्म “दिवि” द्युलोके “दीदयत्” दीप्यते । देवेषु
यत् प्रशस्तमन्नं राजते तदाहरेत्यर्थः ॥ ३ ॥ ७

अस्यप्रेषेति तृचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
अस्यप्रेषाहेमनापूयमानो

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
देवोदेवेभिःसमपृक्तरसम् ।

३ १ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
सुतःपवित्रम्यर्येतिरेभन्

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
मितेवसद्मपशुमन्तिहोता ॥ १* ॥

“अस्य” सोमस्य “प्रेषा” [प्रेषतिर्गत्यर्थः क्विपि रूपं, “सावे-
काष (६, १, १६८)”—इति विभक्तेरुदात्तत्वम् ;] प्रेरणेन, “हे-
मना” हिरण्येन “पूयमानः” [“हिरण्यपाणिरभिषुणोति”—इति
हिरण्य-सम्बन्धः, तादृशः] “देवः” दीप्यमानः सोमः “रसम्”
आत्मोयं “देवेभिः” देवैः सह “समपृक्त” सम्यर्चयति संयोजयति
[पृची सम्यर्के (अदा०आ०)] ततः “सुतः” अभिषुतः सोमः “रेभन्”
शब्दायमानः सन् “पवित्रम्” ऊर्णास्तुकेन निर्मितं “पर्येति”

परिगच्छति । कमिव ? “होता” देवानामाह्वाता ऋत्विक् “मिता
द्व” निर्मितान् “पशुमन्ति” बद्धपशून् “सन्न” सदनानि यन्न-
गृहान् यथा पर्येति तद्वत् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३१ २२ ३२ १२
भद्रावस्त्रासमन्याऽऽवसानो

३ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
महान्कविर्निवचनानिशंसन् ।

१ २ ३क २२ ३ १ २
आवच्यस्वचम्बोःपूयमानो

३ १ २ ३ १ २
विचक्षणोजागृविर्देववीतौ ॥ २* ॥

“भद्रा” भद्राणि कल्याणानि “समन्या” [समनमिति
सङ्ग्राम-नाम (२, १७, १६), तत्र साधुरिति यत्] सङ्ग्राम-
योग्यानि “वस्त्रा” वस्त्राणि आच्छादकानि तेजांसि “वसानः”
आच्छादयन् “महान्” “कविः” क्रान्तदर्शी अतएव “निवच-
नानि” नितरां वक्तव्यानि स्तोत्राणिः “शंसन्” “विचक्षणः”
विशेषेण सर्वस्य द्रष्टा “जागृविः” जागरणशीलः । हे सोम !
एवभूतस्त्वं “देववीतौ” देवानां वीतिर्भक्षणं यस्मिन् तद्देववीति-
र्यज्ञः तस्मिन् “चम्बोः” अधिषवण-फलकयोः वा “आ वच्यस्व”
पात्राण्याविश [वंचिर्गत्यर्थः (म्वा० प०) व्यत्ययेन श्यन् ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ७, ४, ११, २ ।

† ‘वचनानि—सङ्ग्रहजः—साम-लक्षणानि’—इति वि० ।

‡ ‘चम्बोः—अधिषवण-चर्मशीबपरि’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

१२ ३१ २ ३२ ३ १२
समुप्रियोमृज्यतेसानोअव्ये

३१२ ४२ ३१ २ ३२
यशस्तरोयशसाङ्गौतोअस्मे ।

४ १२४१२३१२ ३
अभिस्वरधन्वापूयमानो

३१२ ३ २ ३ १२
यूयम्यातस्वस्तिभिःसदानः ॥ ३ * ॥ ८

“यशसां” यशस्विनां मध्ये “यशस्तरः” अतिशयेन यशस्वी
“क्षैतः” क्षितौ भावः “प्रियः” प्रीणयिता सोमः “सानो” समुच्छिन्ने
“अव्ये” अवि-भवे पवित्रे “अस्मे” अस्मदर्थं “समृज्यते” ऋत्विग्भिः
परिपूयते “उ” [—अवधारणे] “पूयमानः” त्वं “धन्वा” अन्त-
रिक्षे “अभिस्वर” अभितः शब्दय “यूयम्” [प्रजायां बहुवचनम्]
हे सोम ! त्वं “नः” अस्मान् “स्वस्तिभिः” कल्याणतमैः पालनैः
“सदा” सर्वदा “पात” रक्षत पालयेत्यर्थः ॥ ३ ॥ ८

३ २ ३ २ ४२
॥ उङ्गवायिवासिष्ठम् ॥ उङ्गवायि । अस्या३ ४औ

४२ ४ १२ २ १२ २ ४ ५ ३२ २ ३२
होवा । प्रेषा । हेऽमना । पूयमानाः । देवा३४औ

४२ ५ १२ २ १ २ ४ ५ ३२
होवा । देवायि । भीःसम । पुक्तरसाम् । सुता३

* ऋ० वे० ७, ४, ११, ३ ।

† ‘यूयं पात—बहुवचनमिदं सच देवैरित्यर्थः’—इति वि० ।

^{१ २} ४औहोवा । ^१ पवायि । ^{१ २ १} त्रा३परि । ^{२ ३ ४ ५} एतिरेभान् । ^{३ २} मिता
^{३ ४ ५} ३४औहोवा । ^१ वसा । ^{२ १} द्वा३पशु । ^२ मा३४३ । ^{१ ४} ती३हो
^{३ २} पूता३पू३ ॥ (१) । ^{३ ४ ५} भद्रा३४औहोवा । ^१ वस्त्रा । ^{१ १} समनि ।
^{२ ३ ४ ५} यावसानाः । ^{३ २} मद्वा३४औहोवा । ^{३ ४ ५} कवायिः । ^१ निवच ।
^{२ ३ ४ ५} नानिष्पान् । ^{३ २} आवा३४औहोवा । ^{३ ४} च्छ्वा । ^१ चमुवोः ।
^{२ ३ ४ ५} पूयमानाः । ^{३ २} विचा३४औहोवा । ^{३ ४ ५} क्षणे । ^१ जागृविः ।
^१ दा३४यि । ^{२ ४} वा३चापूयिता३पू३ ॥ (२) । ^{३ २} समू३४औहोवा ।
^१ प्रियो । ^{२ १ २} मृज्यते । ^{२ ३ ४ ५} सानोअव्यायि । ^{३ २} यशा३४औहोवा ।
^१ स्तरो । ^{१ १ २} यशसाम् । ^{२ ३ ४ ५} क्षैतोअस्मायि । ^{३ २} अभा३४औहोवा ।
^१ स्वरा । ^{२ १ २} धनुवा । ^{२ ३ ४ ५} पूयमानाः । ^{३ २} उज्जवायि । ^{३ २ ४ ३ २} यूया३औ
^{४ ५} होवा । ^{१ २} पाता । ^{२ १} सुवस्ति । ^१ भा३४यिः । ^{२ ४} सा३दापू
ना३पू३ (३) ॥ ६ * ॥ [१] ८

अथैतोन्विन्द्रमिति ष्चत्वात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

२२ २२ ११ २२ ३२ ३१ १

एतोन्विद्रं स्तवामशुद्धं शुद्धेन साम्ना ।

२ २ ३ १ १ ३ १ १ ३ २ ३ १ २

शुद्धैरुक्थैर्विवृध्वांसं शुद्धैराशीर्वाङ्ममत्तु ॥ १ * ॥

[अत्रेतिहासमाचक्षते—पुरा किलेन्द्रो ष्चत्वादिकान् असुरान् हित्वा ब्रह्महत्यादि-दोषेणात्मानं मपरिशुद्धमित्यमन्यत अथ तद्दोष-परिहारार्थं यदेन्द्र ऋषीन्ब्रवीत्—यूयं मपूतं मां युष्मदीयेन साम्ना शुद्धं कुरुतेति । ततस्ते च शुद्धात्पादकेन साम्ना शस्त्रैश्च परिशुद्धं मकार्षुः । पश्चात् पूतायेन्द्राय यागादिकर्मणि सोमादीनि हवींषि च प्रादुरिति । एषोऽर्थः शाट्पायनक-ब्राह्मणे प्रतिपादितः—“इन्द्रो वा असुरान् हत्वाऽपूत इवामेधो अमन्यत सोऽकामयत शुद्धमेवमासन्नं शुद्धेन साम्ना स्तुयुरिति स ऋषीन्ब्रवीत् स्तुतमिति ततएव ऋषयः सामापश्यन् तेनास्तु-वन्नेतोन्विन्द्रमिति ततो वा इन्द्रः पूतः शुद्धो मेधो भवदिति । तथाच अस्या ऋचोऽयमर्थः—] ऋषयः परस्परं ब्रुवन्ति—“नु” चिप्रम् “एत उ” आगच्छतैव । आगत्य च “शुद्धेन” शुद्धात्पाद-केन साम्ना, तथा “शुद्धैः” शुद्धि-हेतुभिः “उक्थैः” शस्त्रैश्च इन्द्रम् शुद्धमपापिनं कृत्वा “स्तवाम” स्तुयाम । ततः “साम्ना” शस्त्रैश्च “विवृध्वांसं” पाप-राहित्येन वर्धमानं तमिममिन्द्रं “शुद्धैः”

शुद्धत्पादकैर्गव्यादिभिः “आशीर्वान्” आश्रयणवान् [“छन्द-
सीरः (८, २, १५) ”—इति मनुषो वत्वम्, तादृशः सीमः]
“ममत्तु” तमिन्द्रं मादयतु [माद्यतेच्छान्दसः (२, ४, ७६) सुः] ॥

“शुद्धैराशीर्वान्”—“शुद्धआशीर्वान्”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
इन्द्रशुद्धीनआगच्छिशुद्धःशुद्धाभिरुतिभिः ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २
शुद्धीरयिनिधारयशुद्धीममद्विसोम्य ॥ २ * ॥

हे “इन्द्र !” “शुद्धः” अस्मदीयैः सामभिः शस्त्रैश्च परिशु-
द्धस्त्वं “नः” अस्मान् “आ गच्छि” आगच्छ “शुद्धाभिः” “जतिभिः”
जतयो मरुतः [अवन्ति सर्वत्र गच्छतीति वा] तेऽपि सामभिः
शस्त्रैश्च परिपूताः तैः मरुद्भिः सह “शुद्धः” पाप-रहितः त्वम्
आगच्छि । आगत्य च “शुद्धः” त्वं “रयिं” धनं अस्मासु “निधा-
रय” अतितरां स्थापय । किञ्च, हे “सोम्य” सोमार्ह ! “शुद्धः”
त्वं “ममद्वि” सोमेन माद्य [मदी हर्ष (दि० प०) लोटि
“बहुलच्छन्दसि (२, ४, ७६) ”—इति शपः सुः] ॥ •

“ममद्विसोम्य”—“ममद्विसोम्यः”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १० २२ ३ २ ३ १२ १२ ३ १ २
इन्द्रशुद्धोहिनोरयिं शुद्धोरत्नानिदाशुषे ।

३ २ ३ १ २ ३ १२ २२
शुद्धोवृत्राणिजिघ्रमेशुद्धोवाजं सिषाससि ॥ ३ * ॥ ८

हे “इन्द्र !” “शुद्धः हिः” [—अवधारणे] शुद्ध एव त्वं “नः” अस्मभ्यम् “रयिं” धनं प्रयच्छ । तथा “शुद्धः” त्वं “दाशुषे” हविर्दत्तवते यजमानाय “रत्नानि” रमणीयानि कनक-गवादीनि देहि । ततः “शुद्धः” पाप-रहितः त्व “वृत्राणि” अपामावरकान् कर्म-विघ्नकारिणं शत्रून् पापानि वा “जिघ्रमे” हंसि । ततः “शुद्धः” शत्रु-हनन-दोष-परिहाराय अस्मदीयैः सामभिः शस्त्रैश्च परिशुद्धस्त्वं वाजमन्नमस्मभ्यं “सिषाससि” प्रदातुमिच्छसि † [यदा शत्रूनहं हन्यां तदा शुद्धुत्पादकैः सामभिः शस्त्रैश्च यूयं मां परिशुद्धं कुरुतेत्येवमस्मभ्यं धनमन्नञ्च दातुमिच्छसीत्यर्थः] ॥ ३ ॥ ८

२२ २ १
॥ शुद्धाशुद्धीयोत्तरम् ॥ एतोन्विद्रंस्तवाश्मा । शु

२ १ १ २ २ १२
द्धंशुद्धे । न । साम्ना २ । शुद्धायिरुश्क्याशयिः । वा

१ ५ २ १२ २ १ २ १
वारद्धारंशुद्धसाम् । शुद्धैरारंशुद्धी । वान्ममत्तु । इडा

* ख० वे० ६, ६, ३१, ४ ।

† ‘सि तस्मादर्थे, शुद्धस्त्वं’ यस्मात् रयिं धनं शुद्धं निधारय—इति वि० ।

‡ ‘सिषाससि—साधयसि’—इति वि० ।

२३ ॥ (१) इन्द्रशुद्धीनआगाश्ची । शुद्धःशुद्धा । भिह् ।
 तायिभारयिः । शुद्धोराश्रीश्म् । निधाररारश्शया ।
 शुद्धोमारश्मा । धीसोमिय । इडाश् ॥ (२) इन्द्रशुद्धी
 चिनोराश्रीम् । शुद्धोरत्नानिदा । शूषारयि । शुद्धो
 वाश्चाश् । णिजाश्नारश्शसायि । शुद्धोवाश् जाम् ।
 सायिषाससि । इडाश् भाश् शश् । ओश् शश् ५ई ।

डा(३) ॥ १२ * ॥ [१] ८

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य द्वादशस्याध्यायस्य
 तृतीयः खण्डः ॥ २ ॥

अथ चतुर्थ-खण्डे—

अग्नेस्तीममिति त्वचात्मकं सुक्तम्,
 तत्र प्रथमा ।

अग्ने स्तीममनामहेसिद्धमद्यदिविस्पृशः ।

देवस्यद्रविणस्यवः ॥ १ ॥

* क० गा० ७प्र० २अ० १२सा० ।

† क० वे० ४, १, ५, २ ।

“द्रविणस्यवः” द्रविणं धनमिच्छन्तो वयं “दिविसृष्टयः”
सूर्यरूपेण आकाशं व्याप्नुवतो “देवस्य” द्योतमानस्य “अग्नेः”
“सिद्ध” पुरुषार्थानां साधकं “स्तीमं” स्तोत्रम् “अद्य” अस्मिन्न-
हनि “मनामहे” ब्रूमः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १ १ ३ २ ३ २ ३ १ २ २ २ २
अग्निष्पतनोगिरोहोतायोमानुषेष्वा ।

१ २ ३ २ ३ १ २
सयत्तद्वै व्यञ्जनम् ॥ २ * ॥

“होता” देवानामाह्वाता होम-निष्पादको वा “अग्निः”
“मानुषेषु” “आ” वसति । “यः” अग्निः “नः” अस्माकं “गिरः”
स्तुतीः “जुषतां” सेवताम् “सः” अग्निः “दैव्यं जनं” देव-सम्ब-
न्धिनं जनं “यत्तत्” यजतु ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ १ ३ २ ३ २ ३ १ २
त्वमग्नेसप्रथा असिजुष्टोहोतावरेण्यः ।

१ २ ३ १ २ ३ २
त्वयायज्ञं वितन्वते ॥ ३ † ॥ १०

* ऋ० वे० ४, १, ५, २ ।

† ‘दैव्यं’ जनं—देवानां सम्भूतं वसु-वद्र-मरुत्-प्रभृतिकं जनम्—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ४, १, ५, ४ ।

हे “अग्ने !” “जुष्टः” सर्वदा प्रीतः “वरेण्यः” सर्वैर्वरणीयः
 “ह्योता” त्वं “सप्रथाः असि” सर्वतः पृथुर्भवसि, [तथाहि यास्कः—
 “सप्रथाः सर्वतः पृथुः (निरु० नै० ६.७)”—इति] । किञ्च, सर्वं
 यजमानाः “त्वया” साधनेन “यज्ञं” “वि तन्वते”* ॥ ३ ॥ १०

अभिन्निपृष्ठमिति तृचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,†

तत्र थमा ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १
 अभिन्निपृष्ठं वृषणं वयोधा

० ३ १ २ ३ १ २
 मङ्गोषिणमवावगन्तवाणी ।

२ २ १ २ ३ १ २ ३ ५ ३ ३
 वनावसानो वरुणो न सिन्धु-

१ २ ३ १ २ ३ १ २
 विरत्नधादयते वार्याणि ॥ १ ॥ ३ ॥

“त्रिपृष्ठं” त्रीणि पृष्ठानि स्तोत्राणि सवनानि वा यस्य स
 तथोक्तस्तं “वृषणं” वर्षकं “वयोधाम्” अन्नस्य दातारम् “अङ्गी-
 षिणम्” अपोषवन्तं सोममभिलक्ष्य “वाणीः” स्तोतृणां वाचः
 “अवावगन्तं” गच्छायन्ते । “वना” वनानि उदकानि “वसानः”
 आच्छादयन् “वरुणो न” वरुणो यथा सिन्धूनाच्छादयति तद्वत् ।

* ‘वृत्तिजः द्विसारयन्ति’—इति वि० ।

† ‘षष्ठमस्याङ्कः सम्पत्त्या मध्यन्दिनम्’—इति वि० ।

‡ अ० अ० ६, १, ४, ६ (२ भा० १२० छ०) = अ० वे० ७, ३, २६, २ ।

“सिन्धुः” स्यन्दनशीलः, “रत्नधाः” रत्नानां दाता सोमः “वार्याणि” धनानि “दयते” प्रयच्छति स्तोत्रभ्यः ॥

“अङ्गोषिणम्”—“अङ्गूषाणम्”—इति पाठो, “सिन्धुः”—“सिन्धून्”—इति च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
शूरग्रामः सर्ववीरः सहावान्

१ २ ३ १ २ ३ १ २
जेतापवस्वसनिताधनानि ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
तिग्मायुधः क्षिप्रधन्वासमत्

२ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
खषाढः साङ्गान्पुतनासुशत्रून् ॥ २* ॥

हे सोम ! त्वं “पवस्व” । कीदृगस्त्वम् ? “शूरग्रामः” शूराणां ग्रामः सङ्घो यस्य सः, “सर्ववीरः” सर्वे वीरा यस्य स तथोक्तः, “सहावान्” सहनवान् “जेता” जयशीलः “सनिता” सम्भक्ता “धनानि” धनानां, “तिग्मायुधः” तीक्ष्ण-प्रहरण-साधनः, † “क्षिप्रधन्वा” क्षिप्र-सहनशील धन्वा, “समत्सु” सङ्ग्रामेषु “खषाढः” असोढा, “साङ्गान्” अभिभवन् । कुत्र ? “पुतनासु” शत्रु-सेनासु । कान् ? “शत्रून्” ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ७, ३, २६, ३ ।

† ‘तीक्ष्णायुधः—क्षिप्र-प्ररशु-पाश-प्रभृतिभिरायुधैः सम्पन्नः’—इति कि० ।

अथ तृतीया ।

^{३ १ २} ^{३ १ २} ^{१ १}
उरुगव्यतिरभयानिक्लपवन्

^२ ^{३ १ २} ^{२ २ १ २}
त्समीचीने आपवस्वापुरन्धी ।

^{१ १ २} ^{२ २} ^{३ २ ३ १ २} ^{१ २}
अपःसिषासन्नपसःस्वाऽऽर्गाः

^{२ २} ^{३ २ ३ २ ३ १ २}
सच्चिक्रदोमहो अस्मभ्यंवाजान् ॥ ३१ ॥ ११

हे सोम ! “उरुगव्यतिः” विस्तीर्ण-मार्गः त्वम् “उभयानि”
स्रोतभ्यः “क्लपवन्” कुर्वन्, “पुरन्धी”ः इमे द्यावापृथिव्यौ
“समीचीने” सङ्गते कुर्वन्, “आ पवस्व” आक्षर । “अपः”
“उषसः” “स्वः” आदिव्यं “गाः” रश्मीष “सिषासन्” सम्भक्तु-
मिच्छन् “सं चिक्रदः” वा सङ्गत्से । “मदः” महतः महान्ति
“वाजानि” अन्नानि अस्मभ्यं दातुमिति शेषः ॥ ३ ॥ ११

^१ ^२ ^३ ^२ ^{३ २} ^२
॥ सम्पावैयश्चम् ॥ ओ३हायि । ओ३हा । ओहा ।

^१ ^३ ^२ ^२ ^२ ^२ ^१ ^२ ^३
द्वयार । ओ३हा३ण । अभित्रिपा । ष्टा३वष । णम्ब

* “स्व” — इति ऋ० पाठः ।

† ऋ० वे० ७, १, २६, ७० ।

‡ ‘पुरं’ धारयितः — इति वि० ।

¶ ‘चिक्रदः’ — इत्यं कुर्वन् — इति वि० ।

^{४ ५} योधाम् । ^{१ १२} अङ्गोषिणाम् । ^{२ १२} अवाव । ^{२ ३ ४ ५} शन्तवाणीः । ^२ व
^{१२} नावसा । ^{२ १} नोश्वरु । ^{२ ३ ४ ५} णीनसिधूः । ^१ विरत्नधाः । ^{२ १} दय
^२ ते । ^१ वा३४४ । ^{२ ४} रीयाप्रणाईप्रैयि ॥ (१) ^{१ २ १ २} ष्टुरग्रामाः ।
^{२ १ २} सर्ववी । ^{२ ३ ४ ५} रःसहावान् । ^{१ २ १ २} जेतापवा । ^{१ १} स्वा३सनि । ^२ ता
^{२ ४ ५} धनानी । ^{१ १ २} तिग्मायुधाः । ^{१ १} क्षिप्रध । ^{२ ३ ४ ५} न्वासमत्सू । ^{२ १ २} अषा
^{२ १} ढःसा । ^१ ङ्गा३न्युत । ^{१ ४} ना३४३ । ^{२ ४} सूक्ष्माप्रज्ञैप्रैन् ॥ (२)
^{१ १} उरुगव्य । ^२ ती३भर । ^{२ ३ ४ ५} यानिष्ठपवान् । ^{२ १ २ २} समीचीने ।
^{१ १} आ३पव । ^{२ ३ ४ ५} स्वापुरन्धी । ^{१ १} अपःणिषा । ^{२ २} सा३नुष । ^१ सः
^{३ ४ ५} सुवर्गाः । ^{१ १} ओ३हायि । ^{१ २} ओ३चा । ^{३ २ २} ओहा । ^१ इया२ ।
^{४ २ २} ओ३हा३ण । ^१ सञ्चिक्रदो । ^{१ २} महीष । ^२ न्मा३४४ । ^१ भ्या
^४ वाप्रजाईप्रैन् (३) ॥ १७३ ॥ [१] ११

अथ त्वमिन्द्रेति प्रगाथात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१२ ३१२ ३ १ २२३ १२
त्वमिन्द्रयशा अस्यृजीषीश्वसस्पतिः ।

२३ १ २ ३२३ २२ ३ १ २ ३ १ २
त्वं वृत्राणि हंस्यप्रतौन्येकइत्पूर्वनत्तश्चर्षणीधृतिः ॥ १* ॥

हे “इन्द्र ! “त्व” “श्वसस्पतिः” श्वसोऽन्नस्य बलस्य वा पालयिता, “ऋजीषी” ऋजीषोऽभिषुतः सोमः तद्दान्, त्वं “यशा अमि” यशस्वी भवसि । कथमस्य यशस्वित्वं ? तदाह— “अप्रतौनि” बलिभिरपि अप्रतिगतानि “वृत्राणि” रक्षांसि “अनुत्तः” अन्यैर्नेतुमशक्यः त्वम् “एकइत्” एकएव असहाय एव “चर्षणीधृतिः” रक्षात्वेन यजमानादि-मनुष्याणां धारकः “पुरु” बहुलं यथा भवति तथा “हंसि” सम्ग्रहरसि । अतएवास्य यशस्वित्वम् ॥

“श्वसस्पतिः”—“श्वसस्पते”—इति पाठौ, “इत्पूर्वनत्तश्चर्षणीधृतिः”—“न एकइदनुत्ताचर्षणीधृता”—इति च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ ३१२ २१२ ३ १ २ ३ १ २
तमुत्वानूनमसुरप्रचेतस्राधोभागमिवेमहे ।

३२ ३१ २ ३१२ ३१२ ३१ २
मदीवहृत्तिः शरणातइन्द्रप्रतेसुस्नानो अश्रवन् ॥ २* ॥ १२

* ध० षा० ३, २, १, ६ (१ भा० ५१२४०) = ऋ० वे० ६, ६, १३, ५ ।

† ऋ० वे० ६, ६, १२, ६ ।

हे “असुर” बलवत् ! प्राणवत् ! वा हे “इन्द्र !” यः उक्त-
गुणोऽस्ति “तं” च “प्रचेतसं” प्रकृष्ट-ज्ञानं “त्वा” “उ” [—इत्यव-
धारणे] पितृवत् पोषकं त्वामिव “राधः” धर्मादि-साधनं धनं
“नूनम्” * इदानीम् “ईमहे” याचामहे । तत्र दृष्टान्तः—“भाग-
मिव” यथा कश्चित् पितृतो भागभूतं धनं याचते, तद्वत् ; इन्द्रो
यजमानेभ्यः स्तीरुभ्यश्च धनं प्रयच्छत्येव तस्मात् भागभूतं धनं
यष्टारो वयं याचामहे । किञ्च हे इन्द्र ! “महीव कृत्तिः” [कृत्ति
र्यशोऽन्नं वा कृत्तीच्छेदने (रु० प०) कर्णे कृत्तिन् । कृतन्त्यनेनेति,
ईदृशी] कृत्तिरिव “ते” तव “शरणा” शरणं गृहम् अन्तरिक्षं
द्युलोकं महद् वर्द्धते [अत्र यास्कः—“कृन्तेर्यशोवान्नं वा । महीव
कृत्तिः शरणा त इन्द्र । सुमहत्त इन्द्र शरणमन्तरिक्षे कृत्तिरिव
(निरु० नै० ५, २२)”—इति] । किञ्च, “ते” तव स्व-भूतानि
“सुम्ना” सुम्नानि मन्त्रादि-विषय-सुखानि च “नः” अस्मान्
“प्राश्रुवत्” प्रकर्षेणाश्रुवतां व्याप्नुवन्तु [अश्रीतेर्लैद्यडागमः
(३, ४, ६४)] ॥ २ ॥ १२

५४ २ ४ ५२ ६२५ १
॥ अभीवर्त्तम् ॥ तुवाऽमाऽयिन्द्रयशाऽसोवा । आ

२ १२ १ २ १ २ ३
ज्जीषीश । वसास्याशतारयिः । त्वम्वृत्राऽऽ२२३४ । णि

४ ५ २ २ २ १ २ १ २
चस्यप्रतीनिण । कआयित्पूश्छर । अनूत्ताश्चर ।

३ २ १ ३ १ १ १ १ ५ ४ २ ४
षणाऽयि । धारऽऽ४५ । तारऽऽ४५भिः ॥ (१) अनूत्ताऽश्च

* 'निश्चितम्'—इति वि० ।

^{५८ ४ ५} ^{१ २} ^{१ २} ^१
 षणीधृतोवा । आनुत्तश्च । षणायिधाशर्त्तारयिः । ता
^{२२} ^{३ ४ ५} ^{२१ २} ^{२ १}
 मुत्वानू३१२३४ । नमसुर । प्रचायिताशसारम् । राधो
^२ ^{३२} ^१ ^{३ १ १ १ १}
 भाशगारम् । इवात्रयि । मार३४५ । हार३४५यि ॥ (२)
^{५८ ४ २ ४ ५८ ४ ५} ^{१ २ २२} ^{१ २}
 राधो३भा३गमिवेमहोवा । राधोभागम् । इवायिमाश
^{२ २ १} ^{३ ४ ५ २ १ २}
 चारयि । माहीवका३१२३४ । तिःशरणा । तत्रात्राश
^{१ २} ^{३ २ २} ^१
 यिन्द्रार । प्रतायिस्त्रश्नार । नोआ३ । आर३ ४ ५ ।
^{३ १ १ १ १}
 वार३४५न(३) ॥ १५० ॥ [१]

^{२ १} ^{४ ५ ८}
 ॥ दिचिङ्कारम्बामदेव्यम् ॥ तुवमार३यिन्द्रयशात्रसा
^{१ २} ^२ ^२ ^२ ^५
 यि । आज्जीषीशवसस्यतिस्त्वम्वृत्राणिद्वयप्रतीनआयि
^{२ ३ २} ^१ ^{१ २} ^१ ^{२ ३ २}
 कञ्जीहो३ । ऊम्मार । प२३६ । अनुत्तश्चर्षणीहो३ ।
^१ ^१ ^{४ ५} ^{२ १} ^४
 ऊम्मार । धृतायिः । चौर३होवा ॥ (१) अनुत्तार३श्च ।
^{५ ८} ^१ ^२ ^{२ २} ^२
 षणीधृतायिः । आनुत्तश्चर्षणीधृतस्तमुत्वानूनमसुराऽप

^{२२ २} षोडश । ^१ ऊन्मा २ । ^{१ २} ता २४साम् । ^{१ २ ३ ४ ५} राधोभागाऽमिवी

^१ षोड । ^१ ऊन्मा २ । ^{१ २ ३ ४ ५} मद्या । ^{२ २ २} औ३दोवा ॥ (२) राधोभा

^{४ ५ ६} श्गमिवेमद्यायि । ^{१ २ ३} राऽधोभागमिचेमहेमहीवकृत्तिःशरणा

^{२ ३ ४ ५} ऽमषौदोश । ^१ ऊन्मा २ । ^{१ २ ३ ४ ५} आ२३यिन्द्रा । ^{१ २ ३ ४ ५} प्रतेसुम्नाऽन

^{२ ३ ४ ५} षौदोश । ^१ ऊन्मा २ । ^{१ २ ३ ४ ५} श्रवान् । ^{१ २ ३ ४ ५} औ२३दोवा । ^{१ २ ३ ४ ५} चा५३ ।

डा(३) ॥ ७ * ॥ [२]

॥ यशम् ॥ ^{१ २ ३ ४ ५} त्वमिन्द्रा । ^{१ २ ३ ४ ५} यशाः । ^{१ २ ३ ४ ५} असायि । ^{१ २ ३ ४ ५} ऋत्री

^{१ २ ३ ४ ५} षीशवसः । ^{१ २ ३ ४ ५} पतायिः । ^{१ २ ३ ४ ५} त्वम्बृत्राणी३दृसिया । ^{१ २ ३ ४ ५} प्रती

^{१ २ ३ ४ ५} नाण २ । ^{१ २ ३ ४ ५} कद्रूपूह २दोश । ^{१ २ ३ ४ ५} तश्च । ^{१ २ ३ ४ ५} षारणा२३४औदो

^{१ २ ३ ४ ५} वा । ^{१ २ ३ ४ ५} धा२३४र्त्ताः ॥ (१) अनुत्तश्चा । ^{१ २ ३ ४ ५} अनुत्तश्चा । ^{१ २ ३ ४ ५} षणी ।

^{१ २ ३ ४ ५} धृतायिः । ^{१ २ ३ ४ ५} अनुत्तश्चर्षणी । ^{१ २ ३ ४ ५} धृतायिः । ^{१ २ ३ ४ ५} तमुत्वानू३नम

^{१ २ ३ ४ ५} सुरा । ^{१ २ ३ ४ ५} प्रावा २यि । ^{१ २ ३ ४ ५} तासा २म् । ^{१ २ ३ ४ ५} राधा २दो १ यि ।

२ २ १ ३ ५ २ २ ३ ५
 भागम् । आरयिवा२३४ औहोवा । मा २ ३ ४ हे ॥ (२)
 १ २ २ २ १ २ २ २ २ १ २ २ २
 राधोभागाम् । राधोभागाम् । इवे । महायि । राधो
 २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ १
 भागमिवे । महायि । महीवकाऽर्त्तिःशरा । णातार
 १ १ २ २ २ १
 यि । आयिन्द्रा २ । प्रतारयिहोशयि । सुम्ना । नोर
 ३ ५ २ २ ३ ५
 आ२३४ औहोवा । आ२३४वान्(३) ॥ १४ * ॥ [३] १२

यजिष्ठन्वेति प्रगाथात्मकं चतुर्थं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ २ १ २ २ २ १ २
 यजिष्ठन्वाववमहे देवन्देवत्राहोतारममर्त्यम् ।

३ २ २ १ २ २ १ २

अत्ययज्ञस्यसुक्रतुम् ॥ १ १ ॥

हे अग्ने ! “यजिष्ठं” यष्टृतमं “त्वा” त्वां “वष्टमहे” वृणी-
 महे मन्त्रजामहे । कीदृशं त्वाम् ? “देवत्रा” देवेषु मध्ये “देवम्”
 अतिशयेन दानादि-गुणकम्, “होतारं” देवानामाह्वातारम्,
 “अमर्त्यम्” अविनाशनम्, “अस्य” “यज्ञस्य” यागस्य “सुक्रतुं”
 सुष्ठु, कर्त्तारम् ॥ १ ॥

* ऊ० गा० १८ प्र० १ सू० १४ सा० ।

† ऊ० षा० ३, १, ५, ६ (१ भा० २८३ प०) = ऋ० वे० ६, १, १८, ११ ।

अथ द्वितीया ।

३१ २२ ३१ २ ३१ २ ३ २३ १ २

अपान्नपात^१सुभग^२सुदीदितिमग्निमुश्रेष्ठ^३शोचिषम् ।

१ २ ३ १ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २

सनोमित्रस्यवरुणस्यसोअपामासुन्नयत्ततेदिवि ॥ २ ३ ॥ १३

“जर्जः” अन्नस्य “नपातं” न पातयितारंण [यद्वा, नभारं चतुर्थं हविलक्षणेनान्नेन आपो जायन्ते, अद्वायौषधि-वनस्पतय-स्तेभ्य एष जायत इति चतुर्थत्वम् § । “नभ्रान्नपात् (६, ३, ७५)”—इति नञ् प्रकृतिभावः] “सुभगं” शोभन धर्म्मि “सुदीदितिं” सुष्ठु दीदयन्तं “श्रेष्ठशोचिषं” प्रशस्यतम-तेजस्कम् अग्निं स्तोमीति शेषः । स तादृशोऽग्निः “नः” अस्मादर्थं “दिवि” द्योतमाने देवयजने द्युलोके वा “मित्रस्य” देवस्य “वरुणस्य” च “सुन्न” सुखम् “आ” अभिलक्ष्य “यत्तते” यजतु । तथा सोऽग्निः “अपाम्” अद्देवतानाञ्च सुन्नमभि यजतु ॥ २ ॥ १३

३ ४ २ ४ ५
॥ साध्यम् ॥ याऽध्वजि । ष्टग्वाश्वाश्वाश्वमहायि ।

२२ १ २ २ २ १ २ १ ०
देवन्देवत्राहोतारश्चराम् । आमर्त्तियम् । आस्ययाज्ञा

* “जर्जिनपातं”—इति ऋ० पाठः ।

† “अग्निश्रेष्ठ”—इति च ऋ०-पाठः ।

‡ ऋ० वे० ६, १, २९, ४ ।

¶ ऋग्वेदीयपाठमवलम्ब्यैवं व्याख्यानम् ।

§ ‘अपां नपातम्—अपां पौत्रमग्निम् । अपां पुत्रका इत्याः, तेषु सज्जातं पुत्रं पौत्रम्—इति, वि० ।

२३। स्या२३सू३। का३४५तो६हायि ॥(१) आऽपुस्य ।

यज्ञा३स्या३सुक्रतूम् । अपान्नपातुसुभा२३गाम् । हृदी

दितिम् । चाग्निमूश्रे२३। छा२३शो३। चा३४५यिषो

इहायि ॥(२) आऽपुग्निम् । उश्रे३छा३शोचिषाम् । स

नेमिन्नस्यवहृ२३णा । स्यासोअपाम् । चासुन्नाया२३।

चा२२ता३यि । दा३४५यिवोइहायि(३) ॥ ३* ॥ [१]

॥ ऐध्वावाहसम् ॥ यजिष्ठन्त्वाववृमाहायि । देवन्देव

नाहीतारममर्त्तियाम् । अस्ययज्ञस्यसुइहा । अस्ययज्ञ

स्यसूइहा । जयायि । जवो२३४वा । का५तो६हा

यि ॥(१) असायज्ञस्यसुक्रातूम् । अपान्नपातुसुभग

सुदीदितायिम् । अग्निमुश्रेष्ठशोइहा । अग्निमुश्रेष्ठाशो

इहा । जयायि । जवो२३४। वा । चा५यिषोइहा

यि ॥(२) ^२अग्निमु^२श्रेष्ठशो^२चायिषाम् । सु^२नोमि^२त्रस्य^२वरुण^{१२}
^२सोअपाम् । आ^२सुम्नंयक्षताऽइहा । ऊ^२वायि । ऊ^२वोर
 ३४ । वा । दा^५प्रयिवोई^५हायि(३) ॥ ३* ॥ [२] १३

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य हादशस्याध्यायस्य
 चतुर्थः खण्डः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चम-खण्डे —

यमग्नइति ढचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,
 तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ २७ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २
 यमग्नेपृत्सुमर्त्यमवावाजेषुयञ्जुनाः ।

२७ ० १ २ ३ १ २
 सयन्ताशश्वतीरिषः† ॥ १३ ॥

हे “अग्ने !” “पृत्सु” सङ्ग्रामेषु “यं” “मर्त्यं” यजमानम्
 “अवाः” अवसि रक्षसि, “यं” पुरुषं “वाजेषु” सङ्ग्रामेषु
 “ञ्जुनाः” अवसि, “सः” नरः यजमानः “शश्वतीरिषः” नित्यान्य-

* क० गा० १८प्र० १ख० ३घा० ।

† “साहा”—इति यजुष्यधिकः पाठः ।

‡ क० वे० १, २, २३, २ = य० वे० १, २८ ।

न्नानि “यन्ता” नियन्तुं समर्थो भवति [पृक्तु—“पदादिषु मांसु-
त्सूनामुपसङ्गानम् (६,१,६३)”—इति पृतना-शब्दस्य पदादेशः
“सावेकाच (६,१,१६८)”—इति विभक्तेरुदात्तत्वम् । अवाः
—अवः अकाराकारयोर्विपर्ययः, यद्वा लेटप्रडागमः, “इतश्च
(३, ४, ६७)”—इति सिप इकार-लोपः । जुनाः—जुइति
गत्यर्थः सौत्रो धातुः, लङ्, सिप्, क्रादिभ्यः आ ; “बहुलञ्च-
न्दस्यमाङ्योगेऽपि (६,४,७५)”—इत्यङागमाभावः ; यदृत्तयो-
गात् (८,१,३०)’ अनिघातः । यन्ता—हृनो निष्वादाद्युदा-
त्तत्वम् (६,१,१६७) । शञ्जतीः—“उगितश्च (४,१,६)”—
इति ङीप् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ १ २
नकिरस्यसहन्त्यपर्येताकयस्यचित् ।

१ २ ३ १ २
वाजोअस्तिअवाय्यः ॥ २* ॥

हे “सहन्त्य !” शत्रूणामभिभवन-शीलाग्ने ! “अस्य” त्वङ्ग-
त्तास्य यजमानस्य “कयस्यचित्” कस्यापि “पर्येता नकिः” आक्र-
मिता नास्ति । किञ्चास्य यजमानस्य “अवाय्यः” अवशीयः
“वाजः अस्ति” बल-विशेषोऽस्ति ॥ २ ॥

• ऋ० वे० १, १, २३, १९।

+ ‘वापस्य’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

१२ २२, ३१२ ३ १ २ ३ १२
सवाजं विश्वचर्षणिरर्वङ्गिरस्तुतरुता ।

१ २ ३ १ २
विप्रेभिरस्तुसनिता ॥ ३* ॥ १४

“विश्वचर्षणिः” सर्वैर्मनुष्यैरुपेतः† “सः” अग्निः “अर्वङ्गिः”
अश्वैः‡ “वाजं” सङ्ग्रामं “तरुता” तारयिता “अस्तु”
“विप्रेभिः” मेधाविभिः ऋत्विग्भिः सहितः तुष्टोऽग्निः
“सनिता” फलस्य दाता॥ [विश्वचर्षणिः—विश्वे चर्षणयः अस्य
“बहुव्रीहौ विश्वं सञ्ज्ञायाम् (६, २, १०६)”—इति पूर्वपदा-
न्तोदात्तत्वम् । अर्वङ्गिः—ऋ गतौ (म्वा० प०), “अन्येभ्यो-
ऽपि दृश्यते (३, २, ७५)”—इति वनिप्, भिसि “अर्वणस्त्रसा-
वनञः (६, ४, १२७)”—इति नकारस्य ढ-इत्ययमादेशः ।
तरुता—तृ प्लवन-तरणयोः (म्वा० प०), अस्मात् “असित-स्कभित-
(७, २, ३४)—इत्यादौ ढन्नन्तो निपातितः, निपातनादेवेकार
स्थोत्वम्] ॥ ३ ॥ १४

* ऋ० वे० १, १, १३, ४ ।

† ‘विश्वस्य द्रष्टा’—इति वि० ।

‡ ‘अर्वङ्गिः—तृतीयाबहुवचनं चतुर्थीबहुवचनस्य स्थाने दृश्यम्, अर्वङ्गा’—
इति वि० ।

॥ ‘विप्रेभिः—विप्रेभ्यः सनिता, तां मुक्ता न कश्चिदन्यो दाता’—इति वि० ।

अथ साकमुच्चइति षष्ठात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

३ १ २ ३ १ २ ३
साकमुच्चोमर्जयन्तस्वसारो

२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
दशधीरस्यधीतयोधनुत्रीः ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
हरिःपर्यद्रवजाःसूर्यस्य

१ २ ३ २ ३ २ १ २
द्रोणन्ननक्षेत्र्योनवाजी ॥ १* ॥

“साकमुच्चः” सह युगपत् सिञ्चः [उच्च वेचने (म्हा० प०)
क्षिपि रूपम्, तादृश्यः] “स्वसारः” कर्म-करणार्थम् इतस्ततः
सुष्ठु गच्छन्त्यः अङ्गुलयः “मर्जयन्त” सोमं शोधयन्ति [मृजू शोध-
नालङ्करणयोः (अदा० प०)] । तथा “दश” दश-सङ्ख्याकाः
“धीतयः” [अङ्गुलि-नामैतत् (निघ० २, ५, ७)] “धीरस्य”
समर्थस्य यज्ञस्य वा देवैर्ध्यातव्यस्य काम्यमानस्य वा सोमस्य
“धनुत्रीः” प्रेरयित्वा भवन्ति । ततः “हरिः” हरितवर्णः
सोमः “सूर्यस्य” “जाः” प्रादुभूता जाया दिशः ताः “पर्यद्रवत्”
परितो गच्छति [सूर्यस्य तेजसा हि आविर्भवन्तीति दिशान्तस्य
जायात्वम्] “अत्यः” अतनशीलः “वाजी न” अश्वइव स्थितः
सोमः “द्रोणं” द्रोणकलशं “ननक्षेत्र्यो” व्याप्नोति [नक्षत्रिर्ध्याप्ति-
कर्मा (निघ० २, १८, २)] ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ ३ १ ३ २ ३ १ ३ १ ३
सम्नातृभिर्नशिषुर्वावशानो

२ २ ३ १ २ ३ २
वृषादधन्वेपुरुवारोऽग्निः ।

२ ३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २
मयींनयोषामभिनिष्कृतंयत्

२ २ ३ १ २ ३ १ २
सङ्गच्छतेकलशउस्त्रियाभिः ॥ २* ॥

“वावशानः” देवान् कामयमानः “वृषा” कामानां वर्षकः
अतएव “पुरुवारः” बहुभिर्वरणीयः सोमः “अग्निः” मातृ-
भूताभिः वसतीवरीभिः “सं दधन्वे” सन्धार्यते । तत्र दृष्टान्तः—
“मातृभिर्न शिशुः” कामयमानः पुत्रो यथा मातृभिः पयःप्रदा-
नेन सन्धार्यते [धवि गत्यर्थः (म्वा० प०) कर्मणि लिटि रूपम्]
“मयीं न” मनुष्यो यथा “योषां” युवतिम् अभिगच्छति तद्वत्,
“निष्कृतं” संस्कृतं स्वस्थानम् “अभि यन्” अभिगच्छन्
“कलशे” द्रोणाभिधाने “उस्त्रियाभिः” अग्निः गोर्विकारैः
क्षीरादिभिर्वा “सङ्गच्छते” [गमेरकर्मकात् “समोगम्युच्छि-
भ्याम् (१, ३, २८)”—इत्यात्मने पदम् ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ७, ४, ५, २ ।

† ‘आदित्यरश्मिभिः’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

३ १८ २८ ३ २ ३ १ २ ३

उतप्रपिष्यऊधरघ्याया

२ ३ १ २ ३ २

इन्दुर्द्धाराभिःसचतेसुमेधाः ।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १

मूर्द्धानङ्गावःपयसाचमूषभि

२ ३ १ २ ३ २ ३ २

श्रीणन्तिवसुभिर्ननिक्तैः ॥ ३* ॥ १५

“उत” अपि च “अघ्नयाः” [“अघ्नया”—इति गो नाम (निघ० २, ११, १)] अहं तथाविधाया गोः “ऊधः” पयः-स्थानं सोमः “प्रपिष्ये” श्रीषध्यादिषु सोमः प्रविश्य प्रकर्षण-प्याययति [प्यायतेर्लिङि “लिङ्गडोश्च (६, १, २६)”—इति पी-भावः] “सुमेधाः” शोभन-प्रज्ञः सोऽयम् “इन्दुः” सोमः “धाराभिः” “सचते” समवेति सङ्गच्छते । ततो “गावः” “चमूषु” [चमन्ति भक्षयन्त्यत्र सोममिति चम्बो ग्रहादयः, तेषु] स्थितं “मूर्द्धानं” ससुच्छितमिमं सोमं “पयसा” उदकेन “अभि श्रीणन्ति” अभित आच्छादयन्ति† । तत्र दृष्टान्तः—“निक्तैः” प्रक्षालितैः “वसुभिः” वस्त्रैः यथा आच्छादयन्ति तद्वत् ॥ ३ ॥ १५.

* अ० वे० ७, ४, १, ३ ।

† ‘अभि श्रीणन्ति मिश्रयन्ति’—इति वि० ।

॥ इक्षवदासिष्ठम् ॥ श्रीहोवाचा ३ होयि । इक्षा ।

साकमुक्षो । मर्जय । तस्वसाराः । दशधीरा । स्या

शधीत । योधनुत्रोः । हरिःपर्या । द्रवज्जाः । हरि

यस्या । द्रोणजना । क्षेञ्चति । योश्शर । नाश्वाप

जाह् ५ ह्यि ॥ (१) सम्नातभायिः । नशिषुः । वाक्शा

नाः । वृषादधा । न्वेश्पुरु । वारोञ्ज्जायिः । मर्यो

मयो । षाश्मभि । निष्कृतंयान् । सङ्गच्छतायि । क

लशे । ऊश्शर । श्रीश्यापुभाह्पुह्यिः ॥ (२) उतप्रपायि ।

प्याश्ऊधः । अघ्नियायाः । इन्दुर्द्वारा । भीश्ःसच ।

तेसुमेधाः । मूर्दानज्जा । वाश्ःपय । साचमषू । श्री

होवाचाश्होयि । इक्षा । श्रीभिश्श्रीणा । तीश्वसु । भा

श्शरयिः । नाश्नापुयिक्ताह्पुह्यिः (३) ॥ ० ॥ [१]

॥ पार्थम् ॥ ^{२ २ २} अ०हो०होयि । ^{४ १} साकमुत्तो । ^{२ १} मर्ज
^{२ २ ४ ५} य । ^{२ १५} तस्वसाराः । ^{२ १} दग्धधीरा । ^{१ १ ४} स्या०धीत । ^{१ १ ४} योधनु
^५ त्रीः । ^{२ १} हरिःपर्या । ^{२ १ २} द्रवज्जाः । ^{२ ३ ४ ५} हरियस्या । ^{२ २ १} द्रोणन
^{२ १} ना । ^२ जे०अति । ^{२ ४} यो०४३ । ^{२ ४} ना०वा०पू०जा०ई०पू०ई०यि ॥ (१)
^{२ २ १} सम्ना०तु०भा०यिः । ^{२ १} नशि०गुः । ^{२ ३ ४ ५} वाव०शानाः । ^{२ २ १} वृषा०द०धा ।
^{२ १} न्वे०पु०रु । ^{२ ३ ४ ५} वारो०अ०ङ्गा०यिः । ^{२ २ १} म०यी०न०यो । ^{२ १} षा०म०भि । ^२ नि
^{३ ४ ५} ष्क०त०यान् । ^{२ १} म०ङ्ग०च्छ०ता०यि । ^{२ २ २} क०ल०शे । ^{२ ४ ३} ऊ०४३ । ^१ स्त्री
^४ ३या०पू०भा०ई०पू०ई०यिः ॥ (२) ^{२ १} उ०त०प्र०पा०यि । ^{२ १ २} प्या०३०ऊ०धः । ^{२ ०} अ०घि
^{४ ५} या०याः । ^{२ १ २} इ०न्दु०र्द्धा०रा । ^{२ १} भो०३ः०स०च । ^{२ ३ ४ ५} ते०सु०मे०धाः । ^{२ २ २} मू०र्द्धा
^१ न०ङ्गा । ^{२ १} वा०३ः०प०य । ^{२ ३ ४ ५} सा०च०मू०ष । ^{२ २ २} अ०हो०हो०यि । ^{२ १} अ०भि
^{२ २} श्री०णा । ^{२ १} ती०३०व०सु । ^{२ ३ ४ ५} भा०३०४३०यिः । ^{२ ४} ना०३ना०पू०यि०क्ता०ई०पू०ई०
 यिः (३) ॥ ६ ॥ [२]

१ १ १ २
 ॥ औशनम् ॥ साकाम् । उत्तोमर्जयन्ता । स्वसा
 २ १ २ १ २ १ २ ३ ४ ५ १
 शराः । दशधीरा । स्याश्धीत । योधनुत्रीः । हरिः
 २ १ २ १ २ १ २ १
 पर्यद्रवञ्जाःसू । रियारश्स्या । द्रोणन्नना । क्षेत्त्रति ।
 २ ४ १ २ १
 योश्४३ । नाहवापुजाद्पुद्दयि ॥ (१) साम्ना । तृभिर्न
 २ २ १ २ १ २ १ २ ३
 शिशुर्वा । वशाश्नाः । वृषादधा । न्वेत्पुरु । वारो
 ४ ५ १ २ २ १ २
 अङ्गायिः । मर्यानियोषासभिनायिः । कृतारश्यान् ।
 १ २ १ २ १ २ २ ४ २
 सङ्गच्छतायि । कलशे । ऊश्४३ । स्त्रीश्यापुभाद्पुद्द
 १ १ २ १ २ १ २
 यिः ॥ (२) ऊता । प्रपिष्यऊधरा । घियाश्याः । इन्द
 २ २ १ २ १ २ ३ ४ ५ १ २ २ २ २
 द्वीरा । भीश्सच । तेसुमेधाः । मूर्धानङ्गावःपयसा ।
 ७ २ २ २ १ २ १
 चमूश्३षू । अभिश्चीणा । तीश्वसु । भाश्४३यिः । ना
 ४
 शनापुयिक्ताद्पुद्दयिः (३) ॥ ४ ॥ [३] १५

अथ पिबासुतस्येति प्रगाथात्मकं तृतीयं सूक्तम्—

तत्र प्रथमा ।

१ १ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
पिबासुतस्यरसिनोमत्स्वानइन्द्रगोमतः ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ १ २ ३ १ २
आपिन्निबोधिसधमाद्येवृधेऽऽस्मात्प्रवन्तुतेधियः ॥ १* ॥

हे “इन्द्र !” “रसिनः” रसवतः “गोमतः” गोर्विकारैः
पयः-प्रभृतिभिः अपण द्रव्यैर्युक्तस्य “नः” अस्मदीयस्य “सुतस्य”
अभिषुतस्य [“क्रियाग्रहणं कर्त्तव्यम्”—इति कर्मणः सम्प्रदान-
त्वाच्चतुर्थ्यर्थे (२, ३, ६२.)—षष्ठी] ईदृशं सोमं “पिब”, पीत्वा च
“मत्स्व” तृप्ती भव । अपि च त्वं “सधमाद्ये” सह मादयितव्ये
सहितैरस्माभिस्त्पर्षितव्ये सोमे “आपिः” आपयिता बन्धुः सन्
“नः” अस्माकं “वृधे” वृद्धमानाय “बोधि” बुध्यस्व “ते”
त्वदीया “धियः” बुद्धयः अनुग्रहात्मिकाः “अस्मान्” स्तोतृन्
“अवन्तु” रक्षन्तु ॥

“सधमाद्ये”-“सधमाद्यः”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ २ २ ३ ० ३ १ २ ३ १ २ २ २ २ २ २
भूयामतेसुमतीवाजिनोवयम्मानन्तरभिमातये ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अस्माच्चित्राभिरवतादभिष्टिभिरानःसुम्नेषुयामय ॥ २† ॥ १६

* ऋ० षा० ३, ४, ५, ७ (१भा० ४६५७०) = ऋ० वे० ४, ७, २५, १ ।

† ऋ० वे० १, ७, २५, २ ।

हे इन्द्र! "सुमती" शोभनायां बुद्धौ अनुग्रह-बुद्धौ "वाजिनः" हविषन्तो वयं "भूयाम" वर्त्तमाना भवाम "अभिमातये" अभिमन्यत इत्यभिमातिः शत्रुः * तस्मै तदर्थं "नः" अस्मान् "मा स्तः" माहिंसौः [स्तृङ् हिंसायाम् (क्रा० प०) माङ्ङि लुङि छान्दसञ्ज्ञे लुङ्] । अपितु "अभिष्टिभिः" अग्येषणीयाभिः प्रार्थनीयाभिः "चित्राभिः" चायनीयाभिः बहुविधाभिर्वा त्वदीयाभिः "जतिभिः" "अस्मान्" "अवतात्" [अव रक्षणे (म्वा० प०)] । तथा "नः" अस्मान् "सुन्नेषु"† सुन्नेषु "आ यामय"‡ चायतान् कुरु सर्वदा सुखिन एव कुरु ॥ २ ॥ १६

॥ अभीवर्त्तम् ॥ पिवा३मू३तस्यरसिनोवा । मात्स्वान

इ । द्रगोमा१ता२ः । आपिर्त्नीवा३श२३४ । धिसधमा ।

दियेवा१र्द्दी२यि । अस्मा३श्वा२र । तुता३यि । धा

२३४५ । यार३४पुः ॥ (१) अस्मा३श्वा३वन्तुतेधियोवा ।

आस्मा३श्वा । तुतायिधा१या२ः । भूयामता३१२३४

यि । सुमतीवा । जिनोवा१या२म् । मानास्ता१शरार ।

* 'अथवा कश्चिद्रोगः'—इति वि० ।
 † 'सुन्नेषु—वन्नेषु'—इति वि० ।
 ‡ 'आप्येत्यर्थः'—इति वि० ।

^{३ २} भिमा३ । ^१ तार३४५ । ^{३ १ १ १ १} यार३४५यि ॥ (२) ^{५ ४ ४ २} माना३स्ता३

^{४ ५ ४ ५ १ २} रभिमातयोवा । ^{१ २} मानस्तर । ^{१ २} भिमाताश्या२यि । ^{१ २} आस्ता

^२ च्चिवा३१२३४ । ^{३ ४ ५ ४} भिरवतात् । ^{२ १ २} अभायिष्टा१यिभा२यिः ।

^{२ १ २} आनाः३श्नारयि । ^{३ २} षुया ३ । ^१ मा २ ३ ४ ३ । ^{२ १ १} या २ ३

^{१ १} ४५ (३) ॥ ५* ॥ [१]

^{४ ५ ४ ३ ४ ५ ४ ५} ॥ उत्सेधम् ॥ ^{२ ३ २} पिवासुतस्यरसिनः । ^{२ ३ २} मत्स्वा । ^{२ ३ २} नचा

^{२ ४ ४ ५} ३४औहोवा । ^{२ १ २} द्रगोमताऽ२ः । ^२ हा३१उवार३ । ^२ ज३४

^{५ ३ २ १ ४ ४ ५ ४ ५} पा । ^{१ २ १} आपा३यिर्नीवो । ^{१ २ १} औहोवाहायि । ^{१ २ १} धायिसधमा ।

^{२ २ १ २ २} दियेवाह्वे । ^{२ ५} हा३१उवार३ । ^{३ २} ज३४पा । ^{३ २} अस्ता

^४ ३५चव । ^{५ ४ ५} औहोवाहायि । ^{३ २ ४} तुता३यिधा५या६५६ः ॥ (१)

^{४ ३ ४ २ ५ ४ २} अस्ता५अवन्तुतेधियो । ^{१ २ ३ ४ ५} स्मान् । ^{३ ४ ५} अवा ३ ४ औहोवा ।

^{१ १ २} तुतेधियाऽ२ः । ^{२ ५ ३ २ ४} हा३१उवार३ । ^{३ २ ४} ज३४पा । ^{३ २ ४} भूयाश्म

ता । ^{५ २ ३} श्रीहोवाहायि । ^५ स्रमतौवा । ^{१ १२ १} जिनोवायम् ।

^२ हा३१उवार३ । ^५ ज३४पा । ^{३२ १ ४} माना३स्तर । ^{५ ४ ५} श्रीहोवाहा

^{३ २ ४} यि । ^{३ ४} भिमा३तापुया६५६ ॥ (२) ^{४ ५ ५ २} मानस्तरभिमातये । ^४ मा

^{३ २} नः । ^{३ ४ ५} स्तरा३श्रीहोवा । ^{२ १ २} भिमातयाऽरयि । ^३ हा३१उवा

^२ ३ । ^५ ज३४पा । ^{३ २ ४} अस्मा३श्चित्रा । ^{५ ४ ५} श्रीहोवाहायि ।

^{१ २ १} भायिरवतात् । ^{२ १ २} अभिष्टायिभिः । ^३ हा३१उवा । ^३ ज३४

^५ पा । ^{३ २ २ ४ २} आना३ःसुन्ने । ^{५ ४ ५} श्रीहोवाहायि । ^{३ २ ५} पुया३मापुया

^{३ १ १ १ १} ईपु६ । ^३ ज२३४पु(३) ॥ १५* ॥ [२]

॥ ^{२ २} निषेधम् ॥ ^२ पिवासुतस्या३रसिनाः । ^{१ २ १} मत्स्वानआ

^{२ २ १} यि । ^{१ २} द्रगोमता३ः । ^{१ २} इहा३ । ^{४ ५} आपा३यिर्नीबो । ^२ हा

^३ होर३४हा । ^५ धायिसधमा । ^{१ २ २ २ २} दिद्येअर३र्हायि । ^२ इहा३ । ^{१ २}

^{१ २} आस्मा३श्चावा । ^{४ ५} हाहोर३४हा । ^{२ ३ ५} तुता३यिधापुयाईपु

* क० ग० १०५० १ख० १५सा० ।

^{२ २} ^{२ २} ^१ ^{१ १} ^{१ २ १}
 ईः । अस्मात्^२अवन्तु^२तेधियाः । अस्मात्^२अवा । तुतेधि
^{१ २} ^{१ २ ४ ५} ^{२, २} ^५ ^१
 याः२ । इहा३ । भूयाइमातायि । हाहो२३४हा । सु
^{२ २ १} ^{२ २ १} ^२ ^{१ २} ^{१ २ ४ ५}
 मतीवा । जिनीवा२३याम् । इहा३ । माना३स्तारा ।
^{२, ३} ^५ ^{२ २ ४} ^{२ २}
 हाहो२३४हा । भिमा३तापुयाईपुईयि ॥(२) मानस्तर
^{२ २} ^{२ १ २ १} ^{२ २ १} ^{१ २}
 मी३मातयायि । मानास्तरा । भिमातया२यि । इहा
^{१ २ ४ ५} ^{२, ३} ^५ ^१ ^{२ १}
 ३ । आस्मा३श्चायिना । हाहो२३४हा । भायिरवतात् ।
^२ ^१ ^२ ^{१ २} ^{१ २ ४ ५} ^२
 अभिष्टा२३यिभायिः । इहा३ । आना३ःहन्नायि । हा
^३ ^५ ^{३ २ ४} ^{१ १ १ १ १}
 हो२३४हा । पुया३मापुयाईपुई । हो२३४पु(३) ॥२६*॥[३]
^{५ ४ २ ३ ४ ५} ^{१ २} ^२
 ॥ पृष्ठम् ॥ पिबा३स्तुतस्यरतिनाः । मन्स्वानइन्द्रगो
^१ ^{२ २ २ २} ^{२ २} ^१
 मता२३होइया । आपिनीबोधिसधमाद्येवृधा २ ३ होइ
^{२ १ २} ^२ ^१ ^२
 या । अस्मात्^२आ२३श् । तुतायिधा२ इया ३ ४ ३ ॥(१)
^{५ ४} ^{२ ३ ४ २ ५} ^{१ २} ^२ ^१
 अस्मात्^२अवन्तु^२तेधियाः । अस्मात्^२अवन्तु^२तेधियार ३ हो

इया । ^{१२ १२ २ २ २ १ २२} भूयामतेसुमतीवाजिनोवयार३^१चोइया । मा

^{१ २ १२ २ ५२ ४ २ ३} नस्तार३रा । ^{१ २} भिमातार३या३४३यि ॥ (२) ^{५२ ४ २ ३} माना३स्तर

^{४ २ ५ १२ २ १ २ १२} भिमातयायि । मानस्तरभिमातयार३यिहोइया । अस्मा

^{२ २ १ १२ १ २} चित्राभिरवतादभिष्टिभार३यिर्होइया । आनःसूर३म्ना

^{१२ १ १} यि । पुयामार३या३४३ । ओर३४५इ । डा(३) ॥ १२* ॥ [४]

॥ जमदग्नेःसाम ॥ ^{२ २ २ २} पिवासुतस्यरसिनोमत्स्वाहाउ ।

^{१ १२ २ २ १ २} नारः । इन्द्रा३गोमता३ः । हाउ । आपिन्ना३वो ।

^{१ ७ १२ २ १ ७} धिसाधमार । दियेवृधार३ । हाउ । अस्मा^१अवा

^{२ ३ २ १ ३ ५ २ २ २ ३} र३ । हा । तुते३होर । यार३४ओहोवा । धियज

^{१ १ १ १ २ २ २ २ २} र३४५ ॥ (१) अस्मा^१अवन्तुतेधियोस्मान्हाउ । आ३ ।

^{१ २ २ १ २ १ ७} वन्तुतेधिया३ः । हाउ । भूयामा३ते । सुमतीवा

^{१ २ २ २ १ ७ २} र । जिनोवयार३म् । हाउ । मानास्तरार३ । हा ।

* क० गा० १६म० २४० १२या० ।

^{३ २ १ १ ३ ५ ४ २ ३ १ १ १ १}
 भिमाश्चो२ । या२३४ औ३ोवा । तयज २ ३ ४ ५ ॥ (२)

^{१२ २ २ २ २ १ १ १२}
 मानस्तरभिमातयेमानोद्वाउ । स्ताः२ः । अभा२रयिमा

^{२ १२ २ १ ०}
 तया२३यि । द्वाउ । अस्माच्चा२रयित्रा । भिरावता२

^{१ २ २ १ ०}
 त् । अभिष्टिभा२३यिः । द्वाउ । आनाःसुम्ना २ ३ यि ।

^{१ ३ २ १ २ ५ ४ २ १ ३}
 द्वा । पुया ३ चो २ । या २ ३ ४ औ३ोवा । मयज

^{१ १ १ १}
 २ ३ ४ ५ (३) ॥ १६* ॥ [५] १६

अथ त्रिरस्मैसमेति त्वात्मकं चतुर्थं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

^{१ २ ३ २ ३ १ २}
 त्रिरस्मैसप्रधेनवोदुदुह्रिरे

^{३ २ ३ १ २ ३ १ १}
 सत्यामाशिरम्परमेव्योमनि ।

^{३ २ ३ १ २ २ ३ २ ३}
 चत्वार्यन्याभुवनानिनिर्णिजे

^{१ २ ३ २ १ २ २ २}
 चाहृणिचक्रयद्वतैरवद्वत ॥ १७ ॥

* क० गा० १८प्र० २अ० १६सा० ।

† क० सा० ६, १, २, ३ (२भा० १८८४०) = क० वे० ७, २, २३, १ ।

“परमे व्योमनि” विविधमीममवनं गमनं देवानामत्रेति व्योमा यज्ञः, तस्मिन् स्थिताय यद्वा परमे व्योमनि अन्तरिक्षे वर्त्तमानाय “त्रिः सप्त” एकविंशति-सहस्राकाः “धेनवः” प्रीणयित्तरो गावः “सत्यां” सत्यं यथार्थभूतम् “आशिरम्” आश्रयमाणं “दुदुङ्गिरे” दुहन्ति [यद्वा, त्रिःसप्त द्वादश मासाः पञ्चर्त्तवः त्रय इमे लोका असावादित्य एकविंश इति, एतैः सर्वैः सह गोषु उत्पद्यते तद्वावो दुहन्तीति] । किञ्चायं सोमः “अन्या” अन्यानि “चत्वारि” “भुवनानि” उदकानि वसतीवरीस्तिस्त्रैकधना इति, तानि चतुःसहस्राकानि “चारुणि” कल्याणानि उदकानि “निर्षिजे” निर्षेजनाय परिशोधनाय “चक्रे” करोति । “यद्” यदा अयम् “ऋतैः” यज्ञैरेव “वर्द्धितः” वर्द्धितवान् तदा करोति ॥
 “दुदुङ्गिरे,” “परमेव्योमनि”-“दुदुङ्गे,” “पूर्वेव्योमनि”— इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ २२ ३ १ २ २ १ २
 सभक्षमाणो अमृतस्य चारुण

४ २ ७ ३ १ २ ३ १ २
 उभेद्यावाकाव्येनाविश्रयये ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३
 तेजिष्ठा अपोमं चनापरिव्यत

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ ३ २
 यदीदेवस्यश्रवसासदोविदुः ॥ २ * ॥

“सः” “भक्ष्यमाणः” “चारुणः” कल्याणस्य “अमृतस्य”
 उदकस्य [“क्रियाग्रहणमिति कर्मणः सम्प्रदान-सञ्ज्ञा, “चतुर्थ्यर्थे
 बहुलम् (२, ३, ६२)”—इति षष्ठी] चारूदकं भक्ष्यमाणः
 [इकारलोपश्चान्दसः (३, ४, ६७)] भिक्ष्यमाणः यष्टृभिः
 याच्यमानः सन् “उभे” “द्यावा” [द्यावादेशस्य इन्धे विहितत्वात्
 उत्तरपदाभावेऽपि इन्धः प्रतीयते] उभे द्यावापृथिव्यौ “काव्येन”
 कवि-कर्मणा “वि शश्वथे” * विहितकारातिशयेन निमित्तेन प्रत्ने-
 नोदकेन सम्पूरयतीत्यर्थः । किञ्च “तेजिष्ठाः” अतिशयेन दीप्तानि
 “अप्रः” उदकानि “मंहना” महत्त्वेन “परि व्यत” तदा परित
 आच्छादयति । “यदि” यदा ऋत्विजः “देवस्य” द्योतमानस्य
 सोमस्य “सदः” स्थानं “अवसा” † हविषा युक्ताः सन्तः “विदुः”
 यागार्थं जानन्ति लभन्ते तदा आहृणीतीति । [विद ज्ञाने
 (अदा० प०) “सिजभ्यस्त (३, ४, १०६)”—इति भेर्जु-
 सादेशः ॥

“भक्ष्यमाणः”—“भिक्ष्यमाणः”—इति षष्ठी ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१२ ३ १२ २२ ३ १
 तेषस्यसन्तुकेतवोमृत्यवो

२ ३ १ २ ३ १२ २२
 दाभ्यासोज्जुषीउभेअनु ।

* ‘विशश्वथे—विविधं शिथिलीकरोति’—इति वि० ।

† ‘अवसा—अग्नेन बलेन वा’—इति वि० ।

१ २ ३ १ २ ३ २४ ३ १
येभिमग्णाचदेव्याचपुनत

२२ ३ १ १

आदिद्राजानमननाअगृभ्णत ॥ ३* ॥ १७

“अस्य” एतादृशस्य सोमस्य “केतवः” प्रज्ञापकाः सर्वे श्राव-
नीया रश्मयः । कौटुशाः ? “अमृत्यवः” मरण-धर्म-रहिताः अत-
एव “अदाभ्यासः” [“दभेषेति वक्तव्यम् (७, ३, ६६ वा०)”—
इति ष्यत्] परैरहिंस्यास्वेतादृशा अस्य रश्मयः “उभे”
“जनुषी” जन्मना स्यावर-जङ्गमात्मके हे “अनु” लक्ष्मीकृत्य
“सन्तु” रक्षन्तु [ओषधीनामये सोमो रेतो निषिञ्चति यज्ञः
मनुष्याणाञ्च धाराः स्रवति खलु] सोऽयं “येभिः” यैः केतुभिः
“नृग्णा” नृग्णानि बलानि “देव्या” देवार्हाणि चान्नानि “पुनते”
प्रेरयति । “आदित्” अभिषवानन्तरमेव† “राजानं” सोमं
“मननाः” मननीयाः स्तुतयः “अगृभ्णत” परिगृह्णन्ति प्राप्नु-
वन्तीत्यर्थः “हृग्रहीः”—इति छान्दसो भकारः ॥ ३ ॥ १७

१ ५२ ४ ५२ ४ ५२ २
॥ मारुतम् ॥ त्रा२ ३ ४यिः । अस्यैसप्रधेनवोदुदौ ।

४ ५ १ १२ २ २ २ १
० षोडशायिरायि । सत्यामाशिरमृरःप्रयि । वियोमानी २ ।

* सू० वे० ७, ९, २३, २ ।

† ‘आत्’-‘इत्’-इति पदपूर्णे-इति वि० ।

^{१२ २} चत्वार्यन्याभुवना । ^{२ १} निनिर्णायिजाश्शयि । ^{२ १ २} चारूणाश्श
^५ षयिवा । ^{१२१ २२} क्रोयद्वैतैः । ^{५ २ ४} आवाश्वाप्रताइप्रुइ ॥ (१) ^१ सारश्
^{५ २ २ ४ ५ २ ४ ५} षः । ^{१२२ २ २} भक्षमाणोऽमृतस्यचौ । ^१ चारूणाः । ^{१ २ २ २ २} उभेद्यावाका
^{२ २ २} व्येना । ^{२ २ २} विश्राथाश्शयि । ^{२ २ २} तेजिष्ठाऽपोमहंना । ^२ परि
^{२ २ २} व्याताश्श । ^{५ २ १ २ २ २} यादीदारश्शयिवा । ^{१ २} स्यश्रवसा । ^{१ २} सादोश्
^४ वापुयिदूइप्रुइ ॥ (२) ^१ तेश्श । ^{५ २ ४ ५ २ २} अस्यसन्तुकेतवोऽमौ ।
^{४ ५ १ २ २ २} होर्थावाः । ^{२ २ १} अदाभ्यासोजनुषी । ^{१ २} उभेऽनूश्श । ^{१ २} येभि
^{२ २ २ १} नृम्णाचदेव्या । ^{२ १} चपुनादारश्शयि । ^{२ २ ५} आदिद्राश्शश्शजा ।
^{१ १ २ २ १ २ ४} नमननाः । ^{१ २ ४} आगाश्मर्णाप्रताइप्रुइ (३) ॥ १२* ॥ [१] १७

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य हादशस्याध्यायस्य

पञ्चमः खण्डः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठं खण्डे—

अभिकायुमिति तृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

३ २ ३ २ ३क २र ३ २
अभिवायुंवौत्यर्षागृणानो

३ ३ १र १र ३ १ २
ऽभिमित्रावरुणापूयमानः ।

३ १र २र ३ १ २ ३ २
अभौनरन्धीजवन्रयेष्ठा

३ १ ३ १ २ ३ १ २
मभीन्द्रं वृषणं वज्रबाहुम् ॥ १* ॥

हे सोम ! “गृणानः” स्तूयमानस्त्वं “मित्रावरुणा” मित्रा-
वरुणौ च पानाय “अभि” गच्छ । किञ्च “नरं” सर्वस्य नेतारं,
“धीजवनं” बुद्ध्या समं वेगं कुर्वाणं,† “रयेष्ठां” रथे तिष्ठन्तम्
[अनेनाश्विनावभिधीयते ; एकवचनन्तु प्रत्येक-विवक्षया समु-
दाय-विवक्षया वा ; एतादृशावश्विनौ चाभिगच्छ] । तथा “वृषणं”
कामानां वर्षकं “वज्रबाहुं” वज्र-युक्त-हस्तम् “इन्द्रं” च त्वं
पानाय “अभि” गच्छ ॥ १ ॥

* ऋ० वे० ७, ४, २०, ४ ।

† धीजवनं—धीर्बुद्धिः तथा जवनं वेगवन्तम् अथवा मनोजवैरन्धीः गन्तारम्
—इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

३१ २२ ३१ २ ३ ३३ २ ३ १ २ ३ ३ १ २
अभिवस्त्रासुवसनान्यर्षाभिधेनूःसुदुघाःपूयमानः ।

३ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अभिचन्द्राभर्त्तवेनोहिरण्याभ्यश्चान्त्रयिनोदेवसोम ॥ २* ॥

हे “सोम !” अस्माकं “सुवसनानि” सुपरिधानानि “अभि” गमय [यद्वा, सुवसनानि शोभन-वस्त्र-सहितानि “वस्त्रा” वस्त्राण्याच्छादकानि धनानि “अभि” गमय । किञ्च “पूयमानः” पवित्रेण त्वं “सुदुघाः” सुष्ठु पयसो दोग्ध्रीः “धेनूः” नवप्रसूतिका गाः “अभि” प्रापय । अपिच “चन्द्राणि” आच्छादकानि† “हिरण्यानि” “भर्त्तवे” भरणाय पोषणाय “नः” अस्माकम्‡ “अभि” गमय । तथा हे “देव” स्तोतव्य ! हे “सोम !” “रयिनः” रथवतः अश्वान् अस्माकम् “अभि” प्रापय ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ १ २ २ २ ३ २ ३ ३ १ २ ३ १ २
अभोनोअर्षदिव्यावसून्यभिविश्वापार्थिवापूयमानः ।

३ २ ३ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ २ ३ १ २ ३ १ २
अभियेनद्रविणमश्रवामाभ्यार्षेयञ्जमदग्निवस्त्रः ॥ ३ ॥ १८

हे सोम ! पवित्रेण “पूयमानः” त्वं “दिव्या” दिव्यानि

* सू० वे० ७, ४, १०, ५ ।

† ‘चन्द्राणि—कान्तानि’—इति वि० ।

‡ ‘नः—अस्माभ्यम्’—इति वि० ।

¶ सू० वे० ७-४, २१, १ ।

दिवि भवानि “वसूनि” धनानि “नः” अस्माकम् “अभ्यर्ष”
 अभिगमय तथा “पार्थिवा” पार्थिवानि पृथिव्यां भवानि
 “विश्वा” विश्वानि सर्वाणि धनान्यभिगमय । तथा “येन”
 त्वदीयेन सामर्थ्येन “द्रविण” धनं “वयम्” “अश्रवाम” अभि
 व्याप्तुयाम तत् सामर्थ्यम् “अभि” गमय । किञ्च “आर्षेयम्”
 ऋषीणामृषिपुत्राणां योग्यं धनं “जमदग्निवत्” जमदग्निर्यथा
 त्वं प्रापय एवं “नः” अस्माकमपि अभ्यर्ष [यद्वा, आर्षेयम्,
 ऋषीणां योग्यं मन्त्रं जमदग्नेः स्वभूतं मन्त्रं यथा स्वादुतमम्
 अकार्षीः एनमस्माकं तादृशं मन्त्रं स्वादुतमं कुर्विति मन्त्रं ह्यष्टां
 स्तोता कुक्ली नाम ऋषिः प्रार्थयते] ॥ ३ ॥ १८

॥ पार्थम् ॥ ओ३हो३होयि । अभिवायुम् । वी३

तिप । षा३णनाः । अभिमित्रा । वरुणा । पू३यमानाः ।

अभीनराम् । धी३जव । न३रथेष्ठाम् । अभिइन्द्राम् ।

वृषणम् । वा ३४३ । आ३वापू३ह ६५ ६म् ॥(१)

अभिवस्ता । सुवस । नानियर्षा । अभिधेनूः । सुदु

घाः । पू३यमानाः । अजिचन्द्रा । भर्त्तवम् । नो३हिर

ण्या । अभियश्चान् । रथिनः । दा३४३यि । वा३सो

२ २ १२ २ १ २ ३ ४ ५
 पुमा६पु६ ॥ (२) अमीनोआ । पा३दिवि । यावहनी ।

२ १ २ १ २ १ ३ ४ ५ २ १२
 अभिविश्वा । पा३र्थिवा । पूयमानाः । अभियेना ।

२ १ १ ३ ४ ५ २ २ २ १२
 द्रविणम् । अश्रवामा । औ३हो३होयि । अभियर्ष ।

२ १ २ २ ४
 या ३ जमत् । आ ३ ४ ३ । गा ३ यिवा ५ न्ना ६ पु ६ः

(३) ॥ १४* ॥ [१] १८

अथ[†] यज्जायथाइति तृचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१२ १२ ३ १ २ ३ १ २
 यज्जायथा अपूर्व्यमघवन्वृत्रहत्याय ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २२
 तत्पृथिवीमप्रथयस्तदस्तम्नाउतोदिवम् ॥ १३ ॥

हे “अपूर्व्य”[‡] त्वत्तो व्यतिरिक्तेन पूर्वेण वर्जित ! हे “मघवन्”
 मंहनीय-धनवन् ! “इन्द्र !” “वृत्रहत्याय” वृत्रहननाय § “यद्”
 यदा त्वं “जायथाः” उत्पन्नः प्रादुर्भूतोऽसि “तत्” तदानीमेव

* ज० गा० ८प्र० २ अ० १४ सा० ।

† ‘उक्तोऽभिभवः । उक्तः वृष्टाः । उक्तोऽभिजित् । इदानीं खरसामानः’—
 इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ६, १२, ५ ।

¶ ‘अपूर्वगुणः’—इति वि० ।

§ ‘वृत्रहन्-इन्द्रोऽभिधीयते, तस्मै वृत्रहत्याय हविर्दत्त इति वाक्यशेषः’—इति वि० ।

“पृथिवीं” प्रथमानां भूमिम् “अप्रथयः” प्रथितां दृष्टामकरोः ।
 “उत” अपि च “तत्” तदानीमेव “दिवं” द्युलोकम् अन्तरि-
 क्षेण “अस्तम्नाः” निरुद्धामकार्षीः [एतादृशं वीर्यं त्वदन्यस्य न
 सम्भवतीत्यर्थं द्योतयति अपूर्व्येति पदम्] ॥

“उतोदिवम्”-“उतद्याम्”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २
 तत्तेयज्ञोअजायततदर्कउतहस्कृतिः ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ ७ ३ १ २
 तद्विश्वमभिभूरसियज्जातंयच्चजन्त्वम् ॥ २* ॥

हे इन्द्र ! “यद्” यदा त्वम् अजायथाः तदानीं “ते”
 त्वदर्थं “यज्ञः” अग्निष्टोमादिः “अजायत” सोम-पानार्थमभूत् ।
 “उत” अपि च “तद्” तदानीं “हस्कृतिः” [हस हसने (स्वा०प०)
 हासकारी प्रीत्यर्थं क्रियमाणो हर्ष-सूचको द्वितीय-मन्त्रीऽपि
 अजायत । किञ्च • तदा “यद्” “जातं” भूतजातं “यच्च”
 “जन्त्वम्” [कृत्यार्थे त्व-प्रत्ययः] जनितव्यं विश्वमस्ति “तत्”
 “विश्व” सर्वम् “अभिभूः असि” स्व-महिम्ना अभिभूत-
 वानसि ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
 आमासुपक्वमैरयआह्वय्यं १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २
 आमासुपक्वमैरयआह्वय्यं १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २
 घर्मन्सामन्तपतासुवृत्तिभिर्जुष्टिर्विणसेनृचत् ॥ ३ * ॥ ३ २

हे इन्द्र ! “आमासु” अपकासु गोषु “पक्व” पयः “ऐरयः”
 प्रेरय [तथा च मन्त्रः—“आमासुचिद्दधिषे पक्वमन्तः” इति ।
 किञ्च, “दिवि” द्युलोके “सूर्य्यम्” “आरोहयश्च” [पूर्वं पणयो-
 नामासुरा अङ्गिरसां गा अपहृत्यान्धकाराहतते कस्मिंश्चित् पर्वते
 स्थापितवन्तः, ततोऽङ्गिरसः इन्द्रं स्तुत्वा गाः पुनरस्मभ्य-
 माहरेति तैरुक्तम् इन्द्रो गवां स्थानं तमसाहतं दृष्ट्वा तत्र गो-
 प्रदर्शनाय द्युलोके सर्वप्रकाशाकं सूर्य्यमारोहितवान्] स्थापित
 वानसि [“चादि-लोपे विभाषा (८, १, ६२)”—इति पूर्वस्य
 ऐरयश्चत्यस्य न निघातः । अथ परोक्षतोऽर्द्धर्चः—] हे
 स्तोतारः ! “सुवृत्तिभिः” शोभनाभिः स्तुतिभिः “न तपत्”
 इन्द्रं तीक्ष्णीकुरुत [इन्द्रं स्तुतिभिः यथा तपन्ति तद्वत्] ।
 ततः “गिर्वणसे” गोभिर्वननीयायेन्द्राय “जुष्ट” प्रीतिकरं
 पर्याप्तं वा “बृहत्” महत् बृहदाख्यं वा “साम” गायत ॥३॥१९

अथ मक्ष्यपायीति तृचात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१२ २२ ३ २ ३ १ २

३ १२ २२

मक्ष्यपायितेमहःपात्रस्येवहरिवोमत्सरोमदः ।

१ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

वृषातेवृष्णइन्दुर्वाजीसहस्रसातमः ॥ १* ॥

हे “हरिवः” हरिभ्यां तद्वन्निन्द्र ! “महः” महान् पूज्यी-
 यं सोमः “पात्रस्येव” पात्रेष्वेव सोमपात्रेण यथा धार्यते सोमः,

तत्सदृशेन त्वया [तृतीयार्धे षष्ठी (३, १, ८५) । यद्वा, 'पात्रस्य' 'ते' तव स्वभूतः 'महः' महान् सोमइति वा योजना] "अपायि" पीतः [आशंसाया विवक्षितार्थत्वात् भूतेऽर्थे प्रयोगः] यतः पिब अतो "मत्सि" माद्यसि मादयस्व वा । "मत्सरः" मद-साधनः, "मदः" तर्पयिता ; "वृषा" वर्षिता, "इन्द्रुः" क्लेदयिता आह्लाद-कारित्यर्थः, "वाजी" अन्नवान् अन्नकार्य-दक्षि-सद्भावात् अन्नवानित्युच्यते, "सहस्रसातमः" अपरिमित-दाढतमः सहस्र-पुरुष-सम्भजन-पर्यन्त-शक्त्यतिशयो वा एवं महानुभावः सोमः सम्पादितस्तं पिबेत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ २ ७ ३ २ ३ १ २
आनस्तेगन्तुमत्सरोवृषामदोवरेण्यः ।

३ १ १ ३ १ २ ३ १ २ २ २
सहावाङ्इन्द्रसानसिःपृतनाषाडमर्त्यः ॥ २* ॥

हे इन्द्र ! "ते" त्वां "मत्सरः" मर्षण-साधनः सोमः "आगन्तु" आगच्छन्तु । कीदृशोऽयम् ? "वृषा" वर्षकः "मदः" तर्पयिता, "वरेण्यः" वरणीयः, "सहावान्" सहायवान् अस्म-दत्तेन सोमेन सहायवान् सन् "सानसिः" अस्माभिः सम्भज-नीयः, "पृतनाषाट्" शत्रुसेनाया अभिभविता अमर्त्यश्च भवेति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१७ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
त्वच्छिशूरः सनिताचोदयो मनुषोरथम् ।

३ २ ३ १ २ ३ १७ ३ २ ३ २ ३ १ २
सहावान्दस्युमव्रतमोषः पात्रन्नशोचिषा ॥ ३* ॥ २०

हे इन्द्र ! “त्वं” “हि” खलु “शूरः” शौर्योपेतः “सनिता” दातासि । अतः “मनुषः” मनुष्यस्य मे “रथं” रंहणं स्यन्दनं मनोरथं वा स्वर्ग-गमन-साधनं यज्ञार्थं रथं वा “चोदयः” प्रेरय । किञ्च त्वं “सहावान्” भूत्वा “दस्युम्” उपक्षयितारम् “अव्रतम्” अकर्मणम् अननुष्ठायिनम् “मोषः” † दह । किमिव ? “शोचिषा” दीप्त्या ज्वालया अग्निः “पात्रन्न” स्वाधारं पात्र-विशेषमिव यागाधिकारी सन् यो न यजते, तं देहीत्यर्थः ॥ ३ ॥ २०

५ २ ४ ५ ४ ५ १२ १ २ २ १
॥ कालियम् ॥ मत्सियाश्पायितेमहाः । पात्रास्येवा ।

२ ३ २ २ २ ३ २ २ १ २ २ २
हरिवोमा २३ । त्सरोमदाः । वार३४ । पातेवृष्णो ।

२ २ १ २ ३ २ २ ५ ४
आशयिन्दूः । वाजायिसहो । वा३४३ शो३४वा । ससा ।

५ २ २ ४ ५ ४ ५ २ १ २ १ २ २
पूतमाः ॥ (१) आनस्तेश्मन्तुमत्सराः । वृषामदो । वरे

* सू० वे० ९, ४, १८, २ ।

† ‘मोषः पात्रं न—दीप्तैः पात्रं न’—इति वि० ।

^{२ १} णियार३ः । ^२ सद्वा३ । ^१ वा^५२३४ । ^{५ ५} इन्द्रसा । ^{२ २} ना३सा
^{१ ३ २} यिः । ^५ पृतनाषौ । ^५ वा३४३ओ३४वा । ^४ अमापृत्तियाः ॥ (२)
^{५ २ ४ ५ ४} तुव^५ह्यौ३शूरःसनिता । ^{२ १ २ २ १} चोदायोमा । ^{३ ३ २ १} नुषोरथार३म् ।
^{२ १} सद्वा३ । ^{५ २ २} वार३४न् । ^{१ २} दस्युम । ^{१ २} ब्रा३ताम् । ^{१ २} ओषाः ।
^{३ २ २} पात्रौ । ^{२ ५} वा३४३ओ३४वा । ^४ नशोपृत्तिषा । ^४ ह्योपृद् ॥

डा(३) ॥ १६* ॥ [१] २०

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य द्वादशस्याध्यायस्य
षष्ठ खण्डः ॥ ६ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन् ।

पुमर्थांश्चतुरो देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥ १२ ॥

॥ इति षष्ठस्य द्वितीयोऽर्द्धप्रपाठकः ॥ *

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्त्तक-

श्रीवीर-बुक्क-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणा-

चार्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे

उत्तरायन्ये द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥

* क० गा० २१ प्र० १ ख० १६ सा० ।

† 'षष्ठस्य प्रपाठकस्य द्वितीयोऽध्यायः समाप्तः'—इति वि० ।

यस्य निःश्वसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।
निर्गमे तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ १३ ॥

॥ अथ त्रयोदशोऽध्याय आरभ्यते ॥

तत्र,

प्रथमे खण्डे—

पवस्ववृष्टिमिति पञ्चर्षं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ २७ १ २ ३ २ ३ १२ २२
पवस्ववृष्टिमासुनोपामूर्ध्निदिवस्पारि ।

३ १ २ ३ १२ २२
अयच्छ्मावृद्धतीरिषः ॥ १* ॥

हे सोम ! त्वं “दिवः” व्युलीकात् “वृष्टि” वर्षं “नः”
अस्माकं “सु” सुष्ठु “आ पवस्व” समन्तात् चरन् । एतदेव दर्श-
यति—“अपाम्” उदकानाम् “जर्मि” तरङ्गं दिवः “परि”
आपवस्व । अपिच “अयच्छ्माः” यत्र-रहितानि अनामयानि
“वृद्धतीः” महान्ति “रुषः” अन्नानि आपवस्व ॥ १ ॥

* ऋ० वे० ७, १; ६, १ ।

† विकरन्-मते तु ‘आसु’—इत्येकं पदम् अतएव ‘आसु सोमपारासु’—इति
व्याख्यातम् ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२
 तथापवस्वधारयाययागावइच्छागमन् ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२
 जन्यासउपनोगृहम् ॥ २* ॥

हे सोम ! त्वं “तया” तादृश्या “धारया” “पवस्व” क्षर ।
 कौटुश्लेषेत्यत्राह—“यया” यादृश्या त्वदीयया धारया “जन्यासः”
 जन्याः शत्रु-जनपद-भवाः† “गावः” “इह” अस्मिंल्लोके “नः”
 अस्माकं सम्बन्धि “गृहम्” “उप आ गमन्” उपागच्छन्ति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००
 घृतमपवस्वधारयायज्ञेषुदेववीतमः ।

३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००
 अस्मभ्यं वृष्टिमापव ॥ ३‡ ॥

हे सोम ! “यज्ञेषु” “देववीतमः” अतिशयेन देवकामः त्वम्
 “अस्मभ्यं” स्त्रीलभ्यः “घृतम्” उदकं “धारया” “पवस्व” क्षर ;
 “वृष्टिं” वर्षञ्च “आ पव” ॥ ३ ॥

* ऋ० वे० ७, १, ६, ९ ।

† ‘जन्यासः—जनसन्निताः’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, १, ६, ९ ।

अथ चतुर्थी ।

१ २ ३ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २
सनज्ज्व्याऽऽव्ययम्पवित्रन्धावधारया ।

३ १ २ ३ २ १ २
देवासःशृणवन्हिकम् ॥ ४ १ ॥

हे सोम! “सुतः” अभिषुतस्त्व’ “नः” अस्माकम् “जर्ज”
अन्नाय “अव्ययम्” अविमयंः “पवित्र” धारया सम्पाति “वि धाव”
प्राप्नुहि “देवासः” देवा अपिना “हि कं शृणवन्” गमन-वेलाया-
मुत्पन्नं त्वदीयं शब्दं शृणवन्तु ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३ १ २ १ १ २
पवमानोअसिष्यदद्रक्षांस्स्यपजङ्घनत् ।

३ २ ३ २ ३ १ २
प्रत्नवद्रोचयन् रुचः ॥ ५ § ॥ १

“रक्षांसि” राक्षसाः “अप जङ्घनत्” “रुचः” आत्मीया
दीप्तीः “प्रत्नवत्” पुराणवत् “रोचयन्” दीपयन् “पवमानः” सोमः
“असिष्यदत्” स्यन्दते ॥ ५ ॥ १

• “अव्ययम्”—इति ऋ०-पाठः ।

† ऋ० वे० ७, १, ६, ४ ।

‡ ‘अथवा वि अन्तरिक्षात् अव्ययं पवित्रं धाव’—इति वि० ।

¶ ‘देवासः शृणवन् हि कम्—एतच्छृण्वन् हे देवाः! कं प्रजापतिरूपं सोमम्
अथवा कं पामीयं सोमं’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ७, १, ६, ५ ।

अथ प्रत्यस्मादिति चतुर्त्तु च द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
प्रत्यस्मैपिपीषते विश्वानि विदुषे भर ।

३ २ ३ १ ३ १ २ ३ १ २
अरङ्गमायजगमये पश्चादघ्नेनरः ॥ १* ॥

हे अध्वर्यो ! “नरः” नेता यज्ञानां त्वम् “अस्मै” इन्द्राय “प्रति भर” अभिभर सोमं प्रयच्छेत्यर्थः । क्रीडगायेन्द्राय ? “पिपीषते” पातुमिच्छते “विश्वानि” सर्वाणि वेद्यानि “विदुषे” जानते “अरङ्गमाय” पर्याप्त-गमनाय “जगमये” यज्ञेषु गमन-शीलाय “अपश्चादघ्ने” [दधिर्गतिकर्मा निघ० २, १४, ६२)] अपश्चाद्गमनाय सर्वेषामयगामिने ॥

“नरः” - “नरे” — इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
एमेनम्यत्येतनसोमेभिः सोमपातमम् ।

१ २ ३ १ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
अमन्त्रेभिर्त्तु जीषिणमिन्द्रसुतेभिरिन्दुभिः ॥ २† ॥

हे अध्वर्यवः ! “सोमेभिः” सोमैः करुणभूतैः “सोमपातमं” अतिशयेन सोमस्य पातारम् “एनम्” इन्द्रम् “आ” अभिसुखं

* अ० आ० ४, २, २, १ (२भा० ०१८ घ०) = अ० वे० ४, ०, १४, १ ।

† अ० वे० ४, ०, १४, २ ।

“प्रत्येत” प्रतिगच्छत [“इम्”—इति निपातोऽनर्घकः] । कीदृश
मिन्द्रम् ? “अमत्रेभिः” अमत्रैः सोमपात्रैः ग्रह-चमसादिभिः
“ऋजीषिणम्” ऋजीषं शत्रूणामुपार्जकं बलं, तद्वन्तं, [यद्वा,
ऋजीषिणमित्युत्तरत्र सम्बन्धनीयं, ‘सुतेभिः’ अभिषुतैः ‘इन्दुभिः’
सोमैः, ‘ऋजीषिणं’ गतसारः सोमः ऋजीषः तद्वन्तम् । अथवा
अमत्रैः अपरिमितैरभिषुतैः सोमैः ऋजीषिणम् । ऋजेर्गत्यर्था-
होणादि-साधन ऋजीष-शब्दः, ततो मत्वर्थीयइति सङ्गतमित्यर्थः ।
एवंविधमिन्द्रं प्रति गच्छतेत्यन्वयः । अन्य आह—अमत्रेभिः
ग्रहचमसादिभिः गतैः सोमैः ऋजीषिणं बलवन्तमिन्द्रं प्रति
गच्छतेति] ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१२ ३२ ३४ २ ३ १ २ ३ १२
यदीसुतेभिरिन्दुभिःसोमेभिःप्रतिभूषथ ।

२३ १२३ १ २ ३२३ ३ १२ २२
वेदाविश्वस्यमेधिरोधृषत्तन्तमिदेषते ॥ ३* ॥

हे अध्वर्यवः ! “सुतेभिः” अभिषुतैः “इन्दुभिः” उन्दनशील
दीप्तैर्वा “सोमेभिः” सोमैः “यदि प्रतिभूषथ” इन्द्रं प्रति यदि
ययं गच्छथ [भू प्राप्नो (म्वा० उ०)—इत्यस्यैतद्रूपं] तदानीं
“मेधिरः” मेधावीर्षी [मेधी द्युधः (निघ० ३, १७, ४) तद्वान् वा]
स इन्द्रः “विश्वस्य” विश्वं सर्वं भवदीयं कामं “वेद” वेत्ति
ज्ञानाति ज्ञात्वा च “धृषत्” शत्रूणां धर्षकः सन् “तसित्” तं तं
काममेव “एषते” प्रापयति ॥ ३ ॥

* ऋ० वे० ४, ७, १४, ३ ।

† ‘मेधिरः’—पयसः पश्यादेः, धृषत् धारणार्थम्—इति वि० ।

अथ चतुर्थी ।

३ १ २३, २७ ३ १ २ ३ १ २ २ २ २
अस्मा अस्माद्दन्धसोध्वर्यो प्रभरा सुतम् ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
कुवित्समस्यजेन्यस्यशर्द्धतोभिगस्तेरवस्वरत्* ॥ ४† ॥ २

“अस्मा अस्माद्” अस्माएवेन्द्राय नान्यस्मै, हे अध्वर्यो! त्वम्
“अन्धसः” सोम लक्षणस्यान्नस्य “सुतम्” अभिषुतं रसं “प्र भर”
प्रहर प्रयच्छेति यावत् । सचेन्द्रः “समस्य” सर्वस्य जेतव्यस्य
“शर्द्धतः” उल्लहमानस्य शत्रोः “अभिगस्तेः अभिशंसनात् तत्-
क्षतात् हिंसनात् “कुवित्” ऋग्वहुशः “अवस्वरत्” अस्मान् पादय-
त्वित्यर्थः ॥

“अवस्वरत्”-“अवस्वरद्”—इति पाठौ ॥ ४ ॥ २

३ ४ ५ २ ४ ५ २ ३ २ १
॥ नानदम् ॥ प्रत्यस्मैपिपी । षताइयि । वार३४यि ।

२ ५ २ ४ ५ ४ ३ ४ ५ २ ५
शानिविदुषे । भारा । अरङ्गमायज । गमयो२३४हायि ।

१ २ १ २ १ ५ ४ ५ ३ २ ३ २ ५
आपश्वादा । घुनो२३४वा । नापुरोईहायि ॥ (१) एमन

४ ५ २ १ २ ५ २ २ ४ ५
म्प्रये । तना३ । सो२३४ । मेभिःसोमपा । तासाम् ।

* “अवस्वरत्”—इति ऋ०-पाठः ।

† ऋ० वे० ४, ७, १४, ४ ।

‡ ‘कुवित्’—कु-प्रत्ययेन ऋथिव्यभिधीयते, तस्या वित्—इति वि० ।

^{२ ४ ३ ४ ५ ६} अमत्रेभिर्हृजी । ^{१ ५} षिणो२३४हायि । ^{४ ६ ३ ४ ५ ६} अमत्रेभिर्हृजी ।

^{२ ५} षिणो२३४हायि । ^{१ २ १ २} आयिन्दुहृतायि । ^{१ ४} मिरो२३४वा ।

^{४ ५} दूप्रभोद्हायि ॥ (२) ^{१ ४ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९} यदीसुतेभिरि । ^{३ २} दुमाशयिः । ^१ सो

^{२ ५ ६ ७ ८ ९} २३४ । ^{१ ४ ५ ६ ७ ८ ९} मेभिःप्रतिभू । ^{३ ४ ५ ६ ७ ८ ९} षाथा । ^{३ ४ ५ ६ ७ ८ ९} वेदाविश्वस्यमोधिरो२

^{५ ४} ३४हायि । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९} वेदाविश्वस्यमोधिरो२३४हायि । ^{१ २ ३} धार्षत्ता

^{२ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९} ताम् । ^{१ ४ ५ ६ ७ ८ ९} इदो२३४वा । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९} षाप्रतोद्हायि (३) ॥ १ * ॥ [१]

^{५ ६ ७ ८ ९} ॥ गौरीवितम् ॥ ^{३ ४ ५ ६ ७ ८ ९} प्रति । ^{४ ५ ६ ७ ८ ९} अस्माशयि । ^{४ ५ ६ ७ ८ ९} पिपीषतायि ।

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९} विश्वानिविदुषेभरा२३ । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९} आरङ्गमा३१२३ । ^{४ ५ ६ ७ ८ ९} यजाप्रगमया

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९} यि । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९} आपश्वादा३१२३ । ^{४ ५ ६ ७ ८ ९} ध्वनोवा । ^{४ ५ ६ ७ ८ ९} नापुरोद्हायि ॥ (१)

^{५ ६ ७ ८ ९} एमे । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९} नम्प्रा ३ । ^{४ ५ ६ ७ ८ ९} तियेतना । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९} सोमेभिःसोमपातमा २

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९} हम् । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९} आमत्रेभा३१२३यिः । ^{४ ५ ६ ७ ८ ९} षज्जाप्रयिषिणम् । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९} आयि ।

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९} द्रुसुता३१२३यि । ^{४ ५ ६ ७ ८ ९} मिरोवा । ^{४ ५ ६ ७ ८ ९} दूप्रभोद्हायि ॥ (२)

* ७० गा० १० प्र० १ अ० १ सा० ।

^{५ र} यदी । ^{३ २} सुताइयि । ^{४ ५} भिरिन्दुभायिः । ^{१ २ र} सोमेभिःप्रतिभू

^{१ र} षथा२३ । ^२ वायिदाविश्वा ३ १ २ ३ । ^४ स्यमाप्रयिधिराः ।

^{१ २} धार्षत्तन्ता ३ १ २ ३ म् । ^{४ ५} इदोवा । ^{४ ५} षा पू तो ६ हायि

(३) ॥ १२^४ ॥ [२] २

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य त्रयोदशस्याध्यायस्य
प्रथमः खण्डः† ॥ १ ॥

अथ द्वितीय-खण्डः—

बभ्रवेन्विति षडृचं प्रथमं सूक्तम्,
तत्र प्रथमा ।

^{३ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २}
बभ्रवेनुखतवसेरुणायदिविस्पृशे ।

^{१ २ ३ १ २}
सोमायगाथमर्चत ॥ ११ ॥

* क० गा० १ प्र० १ अ० १२ सा० ।

† 'उक्ताः खरसामानः'—इति वि० ।

‡ 'इदानीं विषवानभिधीयते'—इति वि० ।

¶ ऋ० वे० ६, ७, २६, ४ ।

हे स्तोतारः ! “बभ्रवे” बभ्रु-वर्णाय “स्वतवसे” स्व-बलाय*
 “अरुणाय” कदाचिदरुणवर्णाय “दिविस्मृशे” दिवं स्मृशते सोमाय
 “गाथं” स्तुतिरूपां वाचम्† “अर्चत” उच्चारयतेत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ १ २
 हस्तच्युतेभिरद्रिभिःसुतसोमम्पुनीतन ।

२ ३ १ २ ३ १ २
 मधावाधावतामधु ॥ २ § ॥

हे ऋत्विजः ! “हस्तच्युतेभिः” हस्त-प्रच्युतैः “अद्रिभिः” अभि-
 षव-ग्रावभिः “सुतम्” अभिषुतं “सोमं” “पुनीतन” पवित्रे
 पावयत । अपिच “मधौ” मदकरे सोमेण “मधु” गन्धं पयः “आ
 धावत” प्रक्षिपत ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ ३ १ २ २ २ ३ २ ३ १ २
 नमसेदुपसीदतदध्रेदभिश्चीणीतन ।

२ ३ १ २
 इन्दुमिन्द्रेदधातन ॥ ३ § ॥

* ‘स्व इति पादपूर्वेषु’—इति वि० ।

† ‘गाथं—मन्त्रकृमात् यज्ञसामलक्ष्यम्’—इति वि० ।

‡ सू० वे० ६, ७, १६, ५ ।

§ ‘मधौ—मधुधते दोषकलशे’—इति वि० ।

§ सू० वे० ६, ७, १७, १ ।

हे ऋत्विजः । “नमसेत्” नमस्कारिणेव* “उप सीदत” सोम-
मुपगच्छत “दधेत्” दधेवर्ण† “अभि श्रीणीतन” सोममभि
श्रीणीत च । “इन्द्रे” “इन्दु” सोमं “दधानत”‡ धत्ते च ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

३ १२ २२ ३१२ ३१ २२.
अमित्रहाविचर्षणिःपवस्वसोमशङ्गवे ।

३१२ ३२
देवेभ्योअनुकामकृत् ॥ ४॥ ॥

“अमित्रहा” “विचर्षणिः” विद्रष्टा “देवेभ्यः” “अनुकाम-
कृत्” अभीष्ट-कर्त्ता§ त्वं “गवे” अस्माकं पशवे “शं” सुखं
“पवस्व” चर ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३१२ ३१२ ३१२
इन्द्रायसोमपातवेमदायपरिषिच्यसे ।

३ १२ २२ ३१
मनश्चिन्मनसस्पतिः ॥ ५॥ ॥

“इन्द्राय” “सोमपातवे” “मदाय” “परिषिच्यसे” परितः
पात्रेषु सिच्यसे ॥ ५ ॥

* ‘इच्छदः पादपूरणः’—इति वि० ।

† ‘इत्’ शब्दः एवेत्यर्थे—इति वि० ।

‡ “श्रीणीतन”, “दधानत”—इत्यत्र “तप्तनप्तनयनाच्च (७, १, ४५)” —इति तनप् ।

¶ ऋ० वे० ६, ७, ३७, २ ।

§ ‘अनुकामकृत्’—ये देवानां कामाः, तेषां कर्त्ता सोमः—इति वि० ।

॥ ऋ० वे० ६, ७, ३७, २ ।

अथ षष्ठी ।

१२ २१ २ २१ २
 पवमानसुवीर्यं रयिं सोमरिरीक्षिणः* ।

२ ३ १ २ २ २
 इन्द्रविन्द्रेणनोयुजा ॥ ६१ ॥ ३

हे “इन्द्रो” क्लिष्टमान “पवमान” सोम ! त्वं “सुवीर्यं”
 शोभन-वीर्योपेतं “रयिं” धनं “नः” अस्माकं सम्बन्धिनम् “इन्द्रेण”
 “युजा” सहायेन “नः” अस्मभ्यं “रीरिहि” देहि ॥ ६ ॥ ३

अथोद्देदभीति त्वचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१७ ३ २ २ १ २ ३ १ २ २ २
 उद्देदभिश्रुतामघंवृषभन्नर्यापसम् ।

१ २
 अस्तारमेपिच्छर्य्य ॥ १३ ॥

हे “सूर्य्य” [द्वादशसु भानुषु इन्द्रोऽपि सूर्यात्मना पठितः ।
 तस्मात्] सूर्यात्मक ! सुवीर्य्य ! हे इन्द्र ! “श्रुतमघं” सर्वदा देवत्वेन
 विख्यात-धनम्, अतएव “वृषभं” याचमानानां धनस्य वर्षितारं
 “नर्यापसं” नर-हितं नर्यं नर-हित-कर्माणम् “अस्तारम्” दान-

* “रीरिहिः”—रति ऋ०-पाठः ।

† ऋ० वे० ६, ७, २७, ४ ।

‡ ऋग्वेदोप-पाठ-प्रतीकभिदम् ।

॥ ऋ० ऋ० २, १, ४, १ (१भा० २०७ पं०) = ऋ० वे० ६, ६, २१, २ ।

ग्रीण्डम् श्रीदार्यवन्तमेतादृशं स्तोतारम् “अभि” लक्ष्य “उदेषि”
 [ईदवधारणे] त्वमेव तस्य यज्ञे सूर्यात्मना उद्गातासि । “घ”
 —इति प्रसिद्धी ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २
 नवयोनवतिम्पुरीविभेदवाङ्गोजसा ।

१ २ ३ १ २
 अहिञ्चवृत्रहावधीत् ॥ २* ॥

“यः” इन्द्रः† “नवतिं” नवति-सङ्ख्याकाः ततः नव सङ्ख्याकाः
 एकोनशत-सङ्ख्याकाः शम्बरस्य “पुरः” पुरीः “वाङ्गोजसा”
 बाहु-बलेनैव “विभेद” दिवोदासाय भिनत्ति स्म [तथाच
 मन्त्रान्तरे—“दिवोदासाय नवतिञ्च नवेन्द्रः पुरोधैरञ्चम्बरस्य”
 —इति] । स च “वृत्रहा” वृत्रासुरस्य हन्ता । स इन्द्रः “अहिं
 च” केनाप्यहन्तव्यं मेघमपामावरकं वृत्रासुरं वा अबधीत् । स
 इन्द्रोऽस्माकं धनं ददात्वित्युत्तरेण सम्बन्धः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २
 सनइन्द्रःशिवःसखाश्चावद्गोमद्यवमत् ।

२ १ २
 उरुधारेवदीक्षते ॥ ३‡ ॥ ४.

* ऋ० वे० ६, ६, २१२ ।

† अथ इन्द्र इति सुर्योऽभिधीयते तथाच तारुणम्—“दिवोदोर्गोमामा भवति
 सभासुवा”—इत्यादि ।

‡ ऋ० वे० ६, ६, २१, २ ।

“सः” पूर्वीक्त-गुण-विशिष्टः “शिवः” कल्याणतमः “सखा”
 यष्टृयष्टव्य-स्तोत्रस्तोतव्य-लक्षणेन सम्बन्धेन । “नः” अस्माकं
 मित्रभूतः एतादृश इन्द्रः “अश्ववत्” अश्वयुक्तं “गोमत्” पश्वादि-
 सहितं “यवमत्” [“अयवादिभ्यः”—इति प्रतिषेधात् मतपो
 वत्वाभावः । यव इति धान्य-विशेषः] धान्ययुक्तं* धनं “नः”
 अस्मभ्यं “दोहते” दोग्धुं ददातु । तत्र दृष्टान्तः—“उरुधारेव”
 दोहन-काले प्रभूत-पयोधारा यद्वा बहूनां पोषयित्री गौः
 यथा वत्सस्य पयो दोग्धि तथा प्रभूत-धनम् अस्माकं दोग्धुं
 ददातु [दुहेर्लेट्टाङ्गमः (३, ४, ६४) ॥ ३ ॥ ४

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

॥ स्वारसौपर्णम् ॥ उहेदभिश्चुतामाश्वाम् । वृषभ
 त्रयी । ऊम् । पार३४साम् । आस्ता३उवा । रामा
 यि । षिद्ध२३४वा । रा५यो६हायि ॥(१) नवयोनवति
 म्पू३राः । विभेदवाऊवो । ऊम् । जा२३४सा । आहा
 उवा । चवृ । च३ो२३४वा । वा५धो६हायि ॥(२)
 सनइद्रःशिवःसा३खा । अश्नावद्गोमद्या । ऊम् । वा२३

* यवमत्—यवप्रचक्षुमपलक्षयार्थम्, धान्य संयुक्तम्—इति वि० ।

५ . . . १ २ २ २ १ १ ५ ४
 ४मात् । अराठउवा । धारे । वदोर३४वा । द्वापती

ईहायि(३) ॥ १६* ॥ [१] ४

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य त्रयोदशस्याध्यायस्य

द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥

अथ तृतीय-खण्डे —

विभ्राडिति तृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,†

तत्र प्रथमा ।

३ २ ३ १ २ ३ २ ७
 विभ्राड्बृहत्पिबतुसोम्यम्

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 मध्वायुर्दधद्यज्ञपतावविहृतम् ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 वातजूतीयोअभिरक्षतित्मना

३ १ २ ३ १ २ २
 प्रजाःपिपर्त्तिबहुधाविराजति ॥ १३ ॥

“विभ्राट्” विभ्राजमानः विशेषेण दीप्यमानः सूर्यः “बृहत्”
 परिबृहत् “सोम्यं” सोममयं “मधु”, “पिबतु” । किं कुर्वन् ? “यज्ञ-

* ऊ० गा० १४प्र० १अ० १६सा० ।

† ‘महादिवाकीर्त्तयाम् पृष्ठम्’—इति वि० ।

‡ अ० अ० प० ३३७ सू० वे० ८, ८, २८, १ ।

पती" यजमाने "अविष्णुतम्" अकुटिलम् "आयुः" "दधत्" कुर्वन्
 "यः" सूर्यः "वातजूतः" वातेन महावायुना प्रेर्यमाणः सन्
 "क्षना" आत्मना स्वयमेव "अभि रक्षति" सर्वं जगदभिपश्यन्
 पालयन्ति [राशि-चक्रस्य वायु-प्रेर्यत्वात् सूर्यस्यापि तत्प्रेर्यत्वम्] ।
 स सूर्यः "प्रजाः" "पिपर्त्ति" वृष्ट्यादि-प्रदानेन पालयति "बहुधा
 वि राजति" विशेषेण दीप्यते च ॥

"पिपर्त्तिबहुधा"—"पुपोषपुरुधा"—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २
 विभ्राड्बृहत्सुभृतंवाजसातमं

१ २ ३ २ २ १ २ ३ १ २ २
 धर्मन्दिवोधरुणेसत्यमपितम् ।

२ १ २ ३ १ १ ३ १ २ ३
 अमित्रहावृत्रदादस्युचन्तम्,

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
 अज्योतिर्ऋषे असुरहासपत्न्या ॥ २* ॥

"विभ्राट्" विभ्राजमानं, "बृहत्" प्रौढं, "सुभृतं" सुपुष्टं,
 "वाजसातमं" वाजस्यास्य बलस्य वा दाढतमं, "धर्मन्" धर्मणि
 वायुना धारयितव्ये "दिवः" द्युलोकस्य "धरुणे" धारके सूर्य-
 मण्डले "अपितं" निम्नितं, "सत्यम्" अनश्वरम् "अमित्रहा"
 अमित्राणामप्रियाणां हन्तृ, "वृत्रहा" आह्वयवतां हन्तृ, "दस्यु-

* सू० वे० ८, ८, १८, २ ।

† 'वृत्रहा—अश्वहा, नेषस्य चन्तृ'—इति वि० ।

हन्तमं” दस्यूनामुपक्षपयितृणां हन्तृतमम्, “असुरहा” असुराणां
क्षेमृणां घातकं “सपत्नहा” सपत्नानां शत्रूणामपि घातकम्,
ईदृग्भूतं “ज्योतिः” सौरं तेजः “जज्ञे” प्रादुर्भवति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ २ ७ ३ १ २ ३ १ ३ ३ १
इदं श्रेष्ठञ्ज्योतिषाञ्ज्योतिरूत्तमं

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
विश्वजिह्वनजिदुच्यतेवृहत् ।

३ २ ३ २ ३ ३ १ २ ३ २
विश्वभ्राड्भ्राजोमहिष्यीदृग्

३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
उरुपप्रथेसहञ्जोअच्युतम् ॥ ३ ॥ ५

“इदं” सौरं तेजः “श्रेष्ठं” प्रशस्यतमं “ज्योतिषाम्” अन्येषां
ग्रहनक्षत्रादीनामपि “ज्योतिः” प्रकाशकम् अतएव “उत्तमम्”
उत्कृष्टं “विश्वजित्” विश्वस्य सर्वस्य जेतुं “धनजित्” धनस्य
जेतुं “वृहत्” प्रभूतमुच्यते एवंगुणविशिष्टमिति सर्वैरभिधीयते
अपिच “विश्वभ्राट्” विश्वस्य प्रकाशयिता “भ्राजः” भ्राजमानः
“महि” महान् “सूर्यः” “दृशे” दर्शनाय “उरु” विस्तीर्णं
“सहः” तमसोऽभिभवितुं “अच्युतं” च्युति-रहितम् अविनाशम्
“ञ्जोः” तेजोरूपं बलं “पप्रथे” विस्तारयति ॥ ३ ॥ ५

अथ इन्द्रक्रतुमिति प्रगाथात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २

इन्द्रक्रतुन्नआभरपितापुत्रेभ्योयथा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २

शिक्षाणोअस्मिन्पुरुहृतयामनि

३ १ २ २

जीवाज्योतिरग्नीमहि ॥ १ * ॥

• हे, "इन्द्र!" "नः" अस्मभ्यं "क्रतुं" कर्म प्रज्ञानं वा "आ भर" आहर। अपिच "यथा" "पिता" "पुत्रेभ्यः" प्रयच्छति तथा "नः" अस्मभ्यं "शिक्ष" धनं देहि। हे "पुरुहृत" बहुभिराहुत! "यामनि" यज्ञे "जीवाः" वयं "ज्योतिः" सूर्यम् "अग्नीमहि" प्रतिदिनं प्राप्नुयामः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ १ २ ३ १ २

मानोअज्ञातावृजनादुराध्योऽऽमाशिवासीवक्रमुः ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २

त्वयावयम्पुवतःशश्वतीरपोतिष्पूरतनामसि ॥ २ † ॥ ६

हे इन्द्र! "अज्ञाताः" अज्ञात-गमनाः "वृजनाः" हिंसकाः "दुराध्यः" दुष्टाभिसन्ध्यः "नः" अस्मान् "मा अव क्रमुः" माव •

* ऋ० षा० २, २, २, ० (१भा० ५३४ पृ०) = ऋ० वे० ५, २, २१, ६।

† ऋ० वे० ५, ३, २१०।

‡ 'वृजनाः—वक्र-कर्कषः'—इति वि० ।

चक्रमुः । हे “शूर!” “त्वया” “वयं” स्तीतारः “प्रवतः” प्रव-
णकाः सन्तः “शश्वतीः” बह्वीः “अपः” “अति तरामसि” अति-
तरामः ॥ २ ॥ ई

॥ महावैष्टभम् ॥ ^{१ २ १} इन्द्रक्रतोहायि । ^{१ २ १ २} नआभरोवा ।

^{२ २ २} पायितापुत्रे । ^{१ २} भियोयाशथार३ । ^{१ २ २} होवा३हायि । ^१ शि

^{२ २ २} क्षाणोअस्मिन्पुरुह । ^{१ २} तयामा१नीर३ । ^{२ २ २} होवा३हायि ।

^{१ २ २} जीवाज्योशतार३यिः । ^{१ २ २} होवा ३ हायि । ^{१ २} अशी । ना २

^३ हार३४अहीहोवा ॥ (१) ^{१ २ २ २ १} जीवाज्योतोहायि । ^{२ २} अशीमहो

^२ वा । ^{१ २ २ २} जायिवाज्योतिः । ^{२ २} अशायिमा१हार३यि । ^{१ २} होवा

^२ ३हायि । ^{१ २ २ १ १ २ २ २ २} मानोअज्ञातावृजनाः । ^{१ २} दुराधा १ या २ ३ः ।

^{१ २ २} होवा३हायि । ^{१ २ २} माशायिवा१सार३ः । ^{१ २ २} होवा ३ हायि ।

^१ अव । ^{३ ५ २ २} क्रा२मू२३४अहीहोवा ॥ (२) ^{१ २ २ २ १} माशिवासोहायि ।

^{२ १ २} अवक्रमरेवा । ^{१ २ २} माशिवासः । ^{१ २} अवाक्रा१मू२३ः । ^{१ २} होवा

^२ ३हायि । ^{१ २ २ २ १ २ २ १} त्वयावयम्प्रवतःश । ^{२ १ २} श्वतायिराशपा२३ः । ^१ चो

^{२ २} वा३हायि । ^{१ २} अतायिपू३शरा२३ । ^{१ २ २} होवा३हायि । ^{१ २} तरा ।

^३ मारसा२३४ ^{५ २ २} औहोवा । ^{३ ५} दी२३४शाः(३) ॥ १७ * ॥ [१]

^{४ ३ ४ ५ २} ॥ श्यतम् ॥ ^{३ २} इन्द्रक्रतुन्नया । ^{३ ४ ५} भरा ३ ४ औहोवा ।

^{१ २ २ २} षायितापुत्रे । ^{१ ७} भियोयथा२३४ । ^{५ ५} ओईहा । ^{१ २ २ २} शिक्षाणो

^१ अस्मिन् । ^२ पूहूर३३ । ^१ तयार । ^{३ ५} मार३४नी । ^{१ २ २} जीवा

^{२ २ २ १} ज्योतायिरा३शा । ^{३ ५ २} ऊम्मायि । ^{३ ५ २ २} मार३४रा३४ औहोवा ॥(१)

^{४ २ ३ २ ४ ५ २} जीवाज्योतिरशी । ^{३ २ ३ ४ ५} महा३४ औहोवा । ^{१ २ २ २} जायिवाज्योतिः ।

^{१ ७} अशायिमहार३४यि । ^{५ ५} ओईहा । ^{१ २ २ १ २ २ २} मानोअज्ञाताः । ^१ वा

^२ ज्जा३रनाः । ^१ दुरार । ^{३ ४} धार३४याः । ^{१ २ २ २} माश्रिवासोआ३

^२ वा । ^१ ऊम्मायि । ^{३ ५ २ २} कारमूर३४ औहोवा ॥(२) ^{३ ४ ५ २} माश्रिवा

^{३ ४ ५ २ २} सोअवक्रिमूर३४ औहोवा । ^{३ ४ ५} माश्रिवासः । ^{१ ७} अवाक्रमूर३

४: । ओ६हा । त्वयावयम्प्र । वातार३शा । श्वतार

यि: । आर ३ ४पा: । अतिशूराताश्रा । ऊम्मायि ।

मारसार३४औद्दोवा । वार३४हृ(३) ॥ १९ * ॥ [२]

॥ नौधसम् ॥ आर३४यि । द्रक्तुन्नआ । भारा ।

पितापुत्रे । भौश्योयाश्या । शा३शयिन्ना । णोअस्मिन् ।

पुरु । ह्र । तायामार३४नी । जार३यिवा: । ज्योतिर

शो३३४वामार३४द्दी ॥ (१) जार३४यि । वाज्योतिरशी ।

माहायि । जीवाज्योतायि: । आ३शायिमा३हायि ।

मार३नो । आज्ञाता: । वृज । ना: । दूराधार३४

या: । मार३शायि । वासोअवो३३४वा । कार३४मू ॥ (२)

मार३४ । शिवासोअव । काम: । माशिवासो । आ३

वाक्रा३म: । त्वार३या । वायम्प्र । वत: न शा । श्वता

॥ मानवाद्यम् ॥ इन्द्रक्रतूम् । नआभार३४रा । न

आमार३४रा । पायितापुत्रे । भियोया१था२ । शि ।

क्षा । णोअ । स्मायिन्पुरुह३ । तया१मार३४नी । जी

वाज्योता२३यिः । आ२शा२३४ओहोवा । मार३४ही ॥(१)

जावाज्योतायिः । अशीमार३४हायि । अशायिमर३४

हायि । जायिवाज्यातिः । अशायिमा१हा२यिः । मा ।

नः । अज्ञा । तावृजना३ः । दुरा२धा२३४याः । मा

शिवासार३ः । आ२वार३४ओहोवा । का२३४मूः ॥(२)

माशिवासाः । अवक्रा२३४मूः । अवाक्रा२३४मूः । मा

शिवासः । अवाक्रा१मू२ः । त्व । या । वयम् । प्रावतः

शा३ । श्वता२यिरा२३४पाः । अतिभूरा२३ । ता२रा

२३४ओहोवा । मार३४सौ(३) ॥ १ * ॥ ५

॥ भारद्वाजम् ॥ इन्द्रकतूम् । नआभाशरा२ । पा
 यितापुत्रेभ्योयथा । शिक्षाणोश्चारा२ । स्नायिन्पुरुङ्ग ।
 तयांमाशनी२ । जीवाज्योश्तारश्चिः । आरशारश्चौ
 होवा । मारश्चौ ॥(१) जीवाज्योतायिः । अशायि
 माश्चैयि । जायिवाज्योतिरशीमहि । मानोश्चाश्चा
 र । तावृजनाः । दुराधाश्या२ । माशायिवाशसारश्च ।
 आरवारश्चौहोवा । क्रारश्चमूः ॥(२) माशियासा ।
 अवाक्राशमू२ । माशियासोअवक्रमुः । त्वयावाश्या२म् ।
 प्रावतःश । अतायिराश्वारः । अतायिशूशरारश्च । ता
 रारश्चौहोवा । मारश्चसी(३) ॥ ५ * ॥ [६] ६

मिश्रयिता । किमर्थम् ? “वीर्याय”* वीर्य-करणाय “उभौ”
उभौ “बाहू” “वृषणौ” कामानां वर्षकौ “या” यौ बाहू “वज्रम्”
आयुधं “नि मिमिक्षतुः” परिगृह्णीतः ॥ २ ॥ ७

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायन्यस्य त्रयोदशस्याध्यायस्य
तृतीयः खण्डः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थ-खण्डे—

जनीयन्त इत्येकर्चं† प्रथमं सूक्तम्‡
सैषीच्यते ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ १ २ २
जनीयन्तीन्वग्रवःपुत्रीयन्तःसुदानवः ।

१ २
सरस्वन्तं हवामहे ॥ १ ॥ ८

“जनीयन्तः” [जायन्त आस्वपत्यानीति] जनयः जायाः
ता इच्छन्तः, § “पुत्रीयन्तः” पुत्रान् कामयमानाः, “सुदानवः”
शीभन-दानाः, “अग्रवः” उपगन्तारो वयं “तु” अद्य ॥ “सर-
स्वन्तं” तं देवं मध्यम-स्थानं “हवामहे” आह्वयामहे ॥ १ ॥ ८

* ‘वीर्याय—चतुर्थेषा तृतीया-स्थाने द्रष्टव्या, वीर्येण युक्तः—इति वि० ।

† विवरणमते त्वेत्युक्तं प्रगाथात्मकं न त्वेकर्चं तथाच उतनदत्यग्निमा ऋक्
अथस्यैव सूक्तस्य द्वितीया ननु सूक्तान्तरम् ; मूलपाठदर्शनच्चादाउकूलमिति ध्येयम् । •

‡ ‘इदानीं विप्रवजित्—इति वि० ।

॥ १ ॥ वे० ५, ६, २०, ४ ।

§ ‘जनीयन्तः—जुननं कुर्वन्तः—इति वि० ।

॥ ‘तु—इति पाठपूरणः—इति वि० ।

उतनइत्येकार्धं द्वितीयं सूक्तम्,

सैषोच्यते ।

३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
उतनःप्रियाप्रियासुसप्तस्वसासुजुष्टा ।

१ २ ३ १ २
सरस्वतीस्तोम्याभूत् ॥ १* ॥ ९

“उत” अपि च “नः” अस्माकं “प्रियासुं” प्रियाणां मध्ये “प्रिया” प्रियतमा “सप्तस्वसा” गायत्र्यादीनि सप्त छन्दांसि स्व-सारी यस्यास्तादृशी नदीरूपया स्तुत्या गङ्गाद्याः सप्त नद्यः स्वमारः “सुजुष्टा” सुष्ठु पुरातनैर्ऋषिभिः सेविता, एवम्भूता “सरस्वती” देवी “स्तोम्या”† भूतस्तोतव्या “भूत्” भवतु ॥ १ ॥ ९

अथ तत्सवितुर्वरेण्यमिति तृतीयसूक्तरूपा,‡

सैषा ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
तत्सवितुर्वरेण्यभर्गोदेवस्यधोमहि ।।

२ ३ १ २ ३ १ २
धियो योनःप्रचोदयात् ॥ १† ॥ १०

* ऋ० वे० ४, ८, ३१, ४ ।

† ‘स्तोम्या—स्तोमानां क्रतूनाम् अथवा तृष्टत्यक्षदशपभृतौनाम्’—इति वि० ।

‡ अथाप्यस्ति मत्तान्तरम्, तथाहि—विवरकर्मते संहितादि-सप्तसप्त-मूल प्रत्य-स्त्रिपि-दर्शनाद्यैतत् सूक्तम् एवञ्चापिमे सोमानंस्वरकमिति अग्नय्युं षीति च द्वे ऋचा-वस्यैव द्वितीय-तृतीये न तु सूक्तान्तरे इति विवेकः ।

¶ ऋ० वे० १, ४, १०, ५ ।

“यः” सविता देवः “नः” अस्माकं “धियः” कर्माणि, धर्मादि-
विषया वा बुद्धीः “प्रचोदयात्” प्रेरयेत्, “तत्” तस्य “देवस्य”
द्योतमानस्य “सवितुः” सर्वान्तर्यामितया प्रेरकस्य जगत्स्रष्टुः
परमेस्वरस्य “वरेण्य” सत्स्वरूपतया ज्ञेयतया च भजनीयं
“भर्गः” अविद्या-तत्कार्ययोर्भजनात् भर्गः स्वयंज्योतिस्तेजः
परब्रह्मात्मकं “धीमहि” वयं ध्यायामः । इदं भर्गो धियः प्रचोद-
यति तद् ध्यायाम इति समन्वयः । [यद्वा, यः सविता सूर्यः
‘धियः’ कर्माणि ‘प्रचोदयात्’ प्रेरयति, तस्य ‘सवितुः’ सर्वस्य
प्रसवितुः ‘देवस्य’ द्योतमानस्य सूर्यस्य ‘तत्’ सर्वैर्दर्शनीयतया
प्रसिद्धं ‘वरेण्य’ सर्वैः सम्भजनीयं ‘भर्गः’ पापानां तापकं तेजो-
मण्डलं ‘धीमहि’ ज्ञेयतया मनसा धारयेम । यद्वा, भर्ग-शब्दे-
नात्ममभिधीयते ‘यः’ सविता देवः ‘धियः’ प्रचोदयति, तस्य ‘देवस्य’
प्रसादात् ‘तद् भर्गः’ अन्नादि लक्षणं फलं ‘धीमहि’] धारयामः
तस्याधारभूता भवेमेत्यर्थः । भर्ग-शब्दस्याङ्ग-परशैवमाथर्वणिक-
वेद-च्छन्दसि—“सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य कश्यपोऽन्नमाहुः,
कर्माणि धियस्तनुते प्रब्रवीमीति प्रचोदयात् सविता याभि-
रेतीति* । भर्गः—भ्रसृज पाके (तु० उ०) असृज् “भ्रसृजोरोप-
धयोरमन्यतरस्याम् (६, ४, ४७)”—इति रोपधयोर्लोपो रमागमश्च,
न्यङ्गादि-पाठात् कुत्वम् (७, ३, ५३) । धीमहि—ध्यायते लटि
“बहुलच्छन्दसि (२, ४, ७६)”—इति सम्प्रसारणं, व्यत्ययेनात्मने-
पदम् ; यद्वा धीङ् आधारे (दि० आ०) लटि “बहुलच्छन्दसि

* ‘यः कस्यदीया बुद्धयः प्रकषेण चोदयति ध्यान-धारणा-समाधिभिः तस्य सवितु
देवस्य दानादिभिर्गुणैर्बुद्धयः तत्परं प्रविशाम इति सङ्क्षेपः’—इति वि० ।

(२, ४, ७३)"—इति विकरणस्य लृक् । प्रचोदयात्—चोदयते-
लृटि आडागमः, यद्दृत्तयोगादनिघातः, आगमस्यानुदात्तत्वे-
णित्स्वरः ॥ १ ॥ १०

अथ

३ २ ३ १ २
सोमानात्स्वरणम् ॥ १* ॥ ११

—इति,

० २ १ २
अग्रचायूष्प्रिपवसे ॥ १† ॥ १२

—इति, चतुर्थ-पञ्चम-सूक्तात्मैकयोर्द्वयो ऋचीः प्रतीके ;
ते चान्यत्रान्नाति (छ० आ० = २, १, ५, ५ ; १भा० ३२६ पृ०),
(उ० आ० ७, ११, १२, १) ॥ १ ॥ ११—॥ १ ॥ १२

अथ तानःशक्तमिति लृवात्मकं षष्ठं सूक्तं,

तत्र,

१ २ ३ १ २
तानःशक्तमार्थिवस्य ॥ १ ‡ ॥

—इति प्रथमाया ऋचः प्रतीकमिदं सा चान्यत्र (उ० ४, २,
४, ३) आन्नाता ॥ १ ॥

* छ० आ० २, १, ५, ५ (१भा० ३२६ पृ०) = ऋ० वे० ३, १, ३४, १ ।

† उ० आ० ७, १, ११, १ = ऋ० वे० ७, २, १०, ४ ।

‡ उ० आ० ४, १, ४, २ = ऋ० वे० ४, ४, १, २ ।

अथ द्वितीया ।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २
 ऋतमृतेनसपन्तेषिरन्दक्षमाशाते ।

३ १ २ ३ १ २
 अद्रुहादेवौवर्द्धते ॥ २* ॥

“ऋतेन” उदकेन निमित्त-भूतेन “ऋतं” यज्ञं “सपन्ता”
 सृशन्तो “इषिरम्” एषणवन्तं “दक्षं” प्रवृद्धं यजमानं हविर्वा
 “आशाते” व्याप्तुतः “अद्रुहा” अद्रोग्धारो “देवो” द्योतमानो
 मित्रावरुणौ “वर्द्धते” प्रवृद्धो भवत ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 वृष्टिद्यावारीत्यापेषस्पतीदानुमत्याः ।

३ १ २ १ २
 बृहन्तङ्गर्त्तमाशाते ॥ ३† ॥ १३

“वृष्टिद्यावा” वृष्ट्यर्था द्यौः स्तुतिर्ययोस्तौ वृष्टिद्यावा अथवा
 वृष्टि-वर्षिका द्यौरन्तरिक्षं याभ्यां तौ तादृशौ, “रीत्याप” [री-
 गति-रेषणयोः (ऋगा० प०)] रीतिः प्राप्तिः सैव आप्तिरभिमत-
 प्राप्तिर्ययोस्तौ तादृशौ, “इषः” अन्नस्य “पती” स्वामिनौ [वृष्टि-
 प्रदत्वात् स्वामित्वम्], “दानुमत्याः” दानमत्याः दातुमुचिताया
 इत्यर्थः एतद्विशेषणम् एवमन्धानुभावो मित्रावरुणौ “बृहन्तं”

* ऋ० वे० ४, ४, ६, ४ ।

† ऋ० वे० ४, ४, ६, ५ ।

महान्तं "गर्तं"* रथम् "आशति" व्याप्तः अधितिष्ठतो
यागार्थम् ॥ ३ ॥ १३

अथ युञ्जन्तीति त्वचात्मकं सतमं मूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
युञ्जन्ति ब्रध्मरूपश्चरन्तमपरितस्थुषः ।

१ २ ३ २ ३ २
रोचन्ते रोचनादिवि ॥ १ १ ॥

इन्द्रा हि परमेश्वर्य-युक्तः परमैश्वर्यं चाग्निवाष्वादित्य-नक्षत्र-
रूपेणावस्थानात् उपपद्यते "ब्रध्मम्" आदित्यरूपेणावस्थितम्,
"अरुषम्" हिंसारहिताग्निरूपेणावस्थितं, "चरन्तं" वायुरूपेण
सर्वतः प्रसरन्तमिन्द्रं "परितस्थुषः" परितोऽवस्थिता लोकत्रय-
वर्तिनः प्राणिनो "युञ्जन्ति" स्वकीये कर्मणि देवतात्वेन सम्बन्धं
कुर्वन्ति । तस्यैवेन्द्रस्य मूर्त्तिविशेषाणि "रोचना" नक्षत्राणि "दिवि"
द्युलोके "रोचन्ते" प्रकाशन्ते [अस्य मन्त्रस्योक्तार्थपरं ब्राह्मणा-
न्तरे व्याख्यातम्— "युञ्जन्ति ब्रध्ममित्याह—असौ वा आदित्यो
ब्रध्मः आदित्यमेवास्मै युनक्ति । अरुषमित्याह—अग्निर्वा अरुषः
अग्निमेवास्मै युनक्ति । चरन्तमित्याह—वायुर्वै चरन् वायुमेवास्मै
युनक्ति । परितस्थुष इत्याह—इमे वै लोकाः परितस्थुषः इमा-
न्नेवास्मै लोकान् युनक्ति । रोचन्ते रोचना दिवीत्याह—नक्षत्रा-
ण्येवास्मै रोचयतीति ॥ १ ॥

* 'गर्तं' गरणीयम्—इति वि० ।

† अ० वे० १, १. ११, १ = य० वे० ३३, ५ ।

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ १ २ ३ १ २
 युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्ष सारथे ।

१ २ ३ १ २ १ २
 शोणाधृग्नून्वाहसा ॥ २ * ॥

“अस्य” ब्रह्मादि-गब्द-प्रतिपाद्यस्यादित्यादि-मूर्त्तिभिस्तत्र
 तत्रावास्थितस्येन्द्रस्य “रथे” “हरी” एतन्नामानौ हावश्वौ सार-
 थयो “युञ्जन्ति” [इन्द्र-सखन्विनोरश्वयोर्हरिनामत्वं “हरी इन्द्र-
 स्य”-“रोहितोऽग्नेः” (निघ० १, १५, १-२)—इति पठित-
 त्वात् । कीदृशौ हरी ? “काम्या” कामयितव्यौ “विपक्षसा”
 विविधे पक्षसौ रथस्य पार्श्वौ ययोस्तौ विपक्षसौ रथस्य द्वयोः
 पार्श्वयोरीजितावित्यर्थः,† “शोणा” रत्नवर्णौ, “धृष्णू” प्रग-
 ल्भौ, “नृवाहसा” नृणां पुरुषाणामिन्द्र-तत्कारथि-प्रमुखाणां
 वोढारौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 केतुङ्गपवन्नकेतवेपेशोमर्या अपेशसे ।

२ ३ १ २
 समुषङ्गिरजायथाः ॥ ३ † ॥ १४

* ऋ० वे० १, १, ११, १ = य० वे० २२, ६ ।

† ‘यत्र पक्षसौ न, विद्येते च विपक्षौ रथः’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० १, १, ११, २ = य० वे० २६, ३० ।

हे “मर्याः” मनुष्याः ! इदमाचर्यं पश्यतेत्यध्याहारः । कि-
माचर्यम् ? इति तत्रोच्यते—आदित्यरूपोऽयमिन्द्रः “उषद्भिः”
दाहकैः रश्मिभिः प्रतिदिनमुषकाले वा सम्भूय “अजायथाः”
उदपद्यत [अथवा सूर्यस्येवास्तमये मरणमुपचर्य व्यत्ययेन बहु-
वचनं कृत्वा सम्बोधनं क्रियते—हे मर्या ! प्रतिदिनं त्व मजायथा
इति योज्यम्] । किङ्कर्तव्यं ? “अकेतवे” रात्रावभिभूतत्वेन
प्रज्ञान-रहिताय प्राणिने “केतुं कृण्वन्” प्रातः प्रज्ञानं कुर्वन्*
“अपेशसे” रात्रावन्धकाराद्यतत्वेनाभिश्यत्तत्वात् रूप-रहिताय
पदार्थाय प्रातरन्धकार-निवारणेन “पेशः” [रूपममैतत्
(निघ० ३, ७, १०)] रूपमभि व्यज्यमानं कुर्वन् [अकेतवे,
अपेशसे—इति चतुर्थी षष्ठार्थे द्रष्टव्यौ] ॥ ३ ॥ १२

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रयणस्य त्रयोदशस्याध्यायस्य

चतुर्थः खण्डः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमे खण्डे—

अयं सोमइति त्वचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

३ १ २ १ २ ३ १ २ ३
अयं सोमइन्द्रतुभ्यं तुभ्ये

१ २ ३ १ २ ३
तुभ्यम्यवतेत्वमस्यपाहि ।

* ‘केतुर्ध्वजः तं कृण्वन्, अकेतवे ; यः कश्चिन् मर्तः अकेतुरध्वजः तमसि केतु-
वन्तं कुर्वति अतिबलवत्प्रत्नात्—इति वि० ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३
त्वञ्चयञ्चकृषेत्वंववृष

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
इन्दुमदाययुज्यायसोमम् ॥ १ * ॥

हे "इन्द्र !" यः सोमः इन्द्राय "तुभ्य" "सुन्वे" सूयते [सु-
नीतेः कर्मार्थे लटि "लोपस्त आत्मने पदेषु (७, १, ४१)"—इति
लोपः] "तुभ्य" त्वदर्थमेव "पवते" पूयते । त्वञ्च "अस्य" अमुं
"पाहि" पिब "त्वं ह" "यम्" "इन्दु" "सोमं" "चकृषे"
करोषि "त्वं" च यं "ववृषे" हतवानसि । किमर्थम् ? "मदाय"
मदार्थः "युज्याय" सहायाय [सोम इन्द्राय बलकरत्वात् सहाय
इति प्रसिद्धम् । यमेवं करोषि त्वं तं पाहीति समन्वयः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
सर्द्वरथोनभुरिषाडयोजि

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
महःपुहृणिसातयेवहनि ।

१ ३ १ २ ३ २ ३ १
आदीविश्वानङ्घ्याणिजाता

२ ३ १ २ ३ १ २
स्पर्षातावनज्ज्वानवन्त ॥ २ * ॥

"स ईम्" सोऽयं "भूरिषाट्", भूतस्य भारस्य सोढा "रथो न"
रथ इव "अयोजि" युज्यते, कीदृशः सः ? "महः" महान् ।

किमर्थमयोजि ? “पुरुषि” बह्वनि “वसूनि” धनानि “सातये”
 अस्मभ्यं दातुम् “आदीं” योगानन्तरं “विश्वा” विश्वानि
 कर्माणि “नहुष्याणि” नहुषो मनुष्याः तेषां सम्बन्धीनि “जाता”
 जातानि अस्मद्दिरोधीनि “जह्वी उन्मुखानि “वने” वननीये
 “स्वर्षाता” स्वर्षाते [—सङ्ग्रामनामैतत् स्वर्गलाभ-युक्ते सङ्ग्रामे*
 “नवन्त” गच्छन्तु [नवतिर्गति-कर्मा (२, १४, २८) । यद्वा,
 सोऽयं सङ्ग्रामे युद्धार्थिनः सङ्गच्छन्ति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ २ उ ३ १ र २ र ३ १
 शुष्मीशङ्घीनिमारुतम्यवस्वा

२ ३ २ उ ३ २
 नभिश्स्तादिव्यायथाविट् ।

२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 आपोनमक्षसुमतिर्भवानः

२ १ २ ३ २ उ ३ २
 सहस्राप्साःपृतनाषाड्नयज्ञः ॥ ३ १ ॥ १५

हे सोम ! “शुष्मी” बलवांस्त्वं “शङ्घी न मारुत” मरुतां
 बलमिव “पवस्व” । तत्र दृष्टान्तमेव स्पष्टयति—“यथा” “दिव्याः”
 “विट्” † प्रजाः “अनभिश्स्ताः” अभिश्स्ता निन्दिताः अनि-

* ‘स्वर्षाता—स्वर्षाकश्च दाता’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ७, २, २४, ३ ।

‡ ‘विट्—दृष्टिबो’—इति वि० ।

न्दिताः* पवन्ते [“मरुती वै देवानां विशः”—इति हि वाङ्म-
णम्] किञ्च “आपो न” उदक्कानीव “मन्” क्षिप्रं पवमानस्त्व
“सुमतिः भव” “नः” अस्माकं । किञ्च, “सहस्राप्साः” [अस्म
इति रूपनाम (निघ० ३, ७, ६)] बहुरूपस्त्व† “घृतनाषाट्
न” घृतनानामभिभवितेन्द्र इव “यज्ञः” यष्टव्यो भवसीति

॥ ३ ॥ १५

॥ इहवद्वासिष्ठम् ॥ ^{१२ २२ ३२ २ १} औहोवाहाश्होयि । ^{३ २} इहा । अ
^{१ २} यत्सोमाः । ^{२ १} इन्द्रतु । ^{२ ३ ५} भ्यत्सुन्वायि । ^{२ १} तुभ्यम्यवा । ^२ ता
^१ इयितुवम् । ^{२ ३ ४ ५} अस्यपाही । ^{२ १} तुवत्हयाम् । ^{२ १ २} चकषे । ^२ त्वं
^{३ ४ ५} ववृषायि । ^{२ १} इन्दुम्नदा । ^{२ १} याश्युजि । ^२ याश्श्र । ^२ याश्
^४ सोपमाद्दृष्टम् ॥ (१) ^{२ १ २} सद्दृश्यो । ^{२ १} नभुरि । ^{२ ३ ४ ५} षाड्योजी ।
^{२ १} मद्दःपुरु । ^{२ १ २} णैश्सात । ^{२ २ ३ ४ ५} यायिवहनी । ^{२ २ १ २} आदौविश्व्वा ।
^{२ १} नङ्गषि । ^{२ २ ३ ४ ५} याणिनाता । ^{२ १} सुवर्षाता । ^{२ १ २} वनज । ^२ ध्वाश्श्र ।
^{२ ४} नाश्वापुन्ताद्दृष्टम् ॥ (२) ^{२ १ २} शुक्लीशर्ही । ^{२ १ २} नमारु । ^{२ ३ ४} तम्यव

* ‘अनभिग्रहा—अभिग्रह-रक्षिता’—इति वि० ।

† ‘सहस्राप्सा बहुरूपा इत्यर्थः’—इति वि० ।

१३७०५४०२२०१] उत्तरार्द्धिकः । ५४९

स्वा । अनभिशा । स्ताइदिवि । यायथावीट् । आपो

नमा । जूइसुम । तिर्भवानाः । श्रीद्वोवाद्वाइहोयि ।

इहा । सद्धस्त्राष्ठाः । पृतना । षाउउउट् । नाइयापु

शाइपुइः(उ) ॥ ५ * ॥ [१] १३

अथ त्वमग्नइति त्वचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

त्वमग्नयज्ञानां होता विश्वेषां हितः ।

देवेभिर्मानुषेजने ॥ १० ॥

हे "अग्ने !" "त्वं" "विश्वेषां" सर्वेषां समसंस्थारूपेण भि-
जानां "यज्ञानां" "होता" होम-निष्पादकोऽसि । यद्वा, यज्ञानां
सम्बन्धी देवानामाद्वाता भवसि । कुतः ? इत्यत आह—यस्मात्
त्वं "मानुषे" मनोः सम्बन्धिन मनुष्ये "जने" यजमाने "देवेभिः"
देवैः "हितः" होतृत्वेन निहितोऽसि तस्मादित्यर्थः ॥ १ ॥

* क० गा० १५ प्र० २७० ५ सा० ।

† क० षा० १, १, १, २ (१भा० २६ प्र०) = क० वे० ४, ५, ११, १ ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ २ १ २ ३ २
 सनीमन्द्राभिरध्वरे जिह्वाभिर्यजामहः ।

१ २ १ २ ३ १ २
 आदेवान्वक्ष्यन्ति च ॥ २ * ॥

हे अग्ने ! “सः” स्वं “नः” अस्माकं “अध्वरे” यज्ञे
 “मन्द्राभिः” मदकरीभिः” स्तुतिभिर्वा “जिह्वाभिः” काल्यादिभिः*
 “महः” महतः देवान् यज हविर्भिस्सर्पय च । कथं तत् ?
 इति चैत्, उच्यते—“देवान्” यष्टव्यानिन्द्रादीन् “आ वक्षि”
 आवह ततो “यक्षि च” यज च हवींषि तेभ्यो देहीत्यर्थः ॥२॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 वेत्याह्विवेधो अध्वनः पथश्च देवाञ्जसा ।

१ २ ३ १ २
 अग्ने यज्ञेषु सुकृतो ॥ ३ ॥ १६

हे “वेधः” विधातः ! “सुकृतो” शोभन-कर्मन् ! “देव”
 दानादि-गुण-युक्त अग्ने ! त्वं “यज्ञेषु” दर्शपौर्णमासादि-यागेषु
 “अध्वनः” महामार्गान् “पथश्च” सुत्रमार्गाश्च “अञ्जसा”

* ऋ० वे० ४, ५, २१, २ ।

† काली, कराली, मनीजवा, सुलोहिता, सुधूमवर्णा, सुसुखिनि, विप्ररूपा,
 लीला इति काल्यादयः ।

‡ ऋ० वे० ४, ५, २१, २ ।

आर्जवेण "वेत्थ" जानासि "हि" यस्मादेवं तस्मात् यज्ञ-मार्गात्
 भ्रष्टं यजमानं पुनस्तं मार्गं प्रापयेत्यर्थः ॥ ३ ॥ १४

अथ* होतादेवइति तृचात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १८ २८ ३ १ २ ३ १ १
 होतादेवोऽमर्त्यः पुरस्तादेतिमायया ।

१ १ २ ३ १ १
 विद्यथानिप्रचोदयन् ॥ १ ॥

"होता" होम-निष्पादकः "अमर्त्यः" मरण-रहितः "देवः"
 द्योतमानः "विद्यथानि" वेदितव्यानि कर्माणि "प्रचोदयन्"
 सोऽग्निः "मायया" कर्म-विषयाभिज्ञानेन युक्तः सन् "पुरस्तात्"
 कर्म-प्रारम्भ-काले एव "एति" अस्मानागच्छति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ ८ २ ८ ३ २ ३ १ २
 वाजीवाजेषुधीयतेध्वरेषुप्रणीयते ।

१ २ ३ २ ३ १ १
 विप्रोयज्ञस्यसाधनः ॥ २ ॥

"वाजी" बलवान् अग्निः "वाजेषु" युद्धेषु "धीयते" देवैः
 शत्रु-हननार्थं निधीयते । किञ्च "अध्वरेषु". अग्नि-होत्रादिषु

* 'उक्ती विश्वसृज् । इदानीं महाव्रते भवान्याध्यानि'—इति वि० ।

† अ० वे० ३, १, २६, १ ।

‡ अ० वे० ३, १, २६, २ ।

“प्रणीयते” अध्वर्यादिभिः प्रकर्षणाह्वनीयादि-स्थानेषु प्रचि-
प्यते अतएव “विप्रः” मेधावी सन्नग्निः “यज्ञस्य” अग्निहोत्रादेः
“साधनः” साधको भवति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
धियाचक्रवरेण्योभूतानाङ्गर्भमादधे ।

१ २ ३ २ ३ १ २
दक्षस्यपितरन्तना ॥ ३ * ॥ १७

योऽग्निः “धिया” आधान-पवमानेष्टि-रूपेण कर्मणा “चक्रे”
आह्वनीयरूपतया कृतोऽभूत् अतएव “वरेण्यः” सर्वैर्यजमानैः
कर्माङ्गत्वेन वरणीयः यथाग्निः “भूतानां” स्थावर-जङ्गमात्म-
कानां भूतजातानामन्तः “गर्भं” स्वात्मानमेव गर्भरूपतया
“आ दधे” सर्वत्र दधार “पितरं” सर्वस्य जगतः पालकं तमि-
ममग्निं “दक्षस्य” दक्ष प्रजापतेः “तनया” तनया वेदिरूपा
भूमिर्दर्शपीर्णमासाग्निहोत्रादिकर्म-सिद्ध्यर्थं धारयति [भूमिर्दक्ष-
दुहितृत्वे मन्त्रवर्णः—“अदितिर्ह्यजनिष्ठदक्षस्य दुहिता तव”—
इति ॥ ३ ॥ १५

इति सामवेदार्थप्रकाशे-उत्तरायणस्य त्रयोदशस्याध्यायस्य

पञ्चमः खण्डः ॥ ५ ॥

“ते” * ता गावः “जानत” ज्ञानवत्स्यः [अथवा सामान्या-
कारेण ते इति पुत्रिर्द्वेषः । किम् ? “स्वम्” स्वकीयम् “शोक्यम्”
निवासं महावीरं तच्च दीग्धुमगमन्नित्यर्थः । तदेवाह—
“वत्सासो न” यथा वत्साः “माहमिः” जननीभिः सहतया सङ्ग-
च्छन्ति जामिभिर्वन्धुभिः सहिता गावः “मिथः” प्रत्येकं “नसन्त”
सङ्गच्छन्ति महावीरम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ २ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ १ ३ २
उपस्रक्केषुवसतः कृणवते धरुणन्दिवि ।

१ २ ३ २ उ १ १ २
इन्द्रे अग्रानमस्वः ॥ ३ १ ॥ १८

महावीरस्य “स्रक्केषु” “वसतः” ज्वालया भक्षयतीऽग्नेः
“नमः” अन्नं “धरुणम्” “इन्द्रे” “अग्ना”—इति वक्ष्यमाणत्वात्
इन्द्रान्योर्द्धारकमन्नं “दिवि” अन्तरिक्षेऽः “उप कृणवते” उप
कुर्वन्ते ऋत्विजः यदाग्निर्महावीरं दहति तदा तस्योपर्युभयविधं
वीरम् आसेचयन्तीति शेषः ॥ ३ ॥ १८

• ‘इन्द्राग्नी’--इति वि० ।

† अ० वे० ६, १, १६, ५ ।

‡ ‘दिवि’—युक्तीके इन्द्रे अन्नौ नमस्कारं कुर्वन्ते स्वर्गलोकाभ्यर्थादित्यर्थः
—इति वि० ।

अथ तदिदासइति ह्यत्मात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१२ २२ ३ १२ ३ २ २ १२ ३ २ २ २ ३ १२

तदिदासभुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्रस्त्वेपनुम्णः ।

३१ २३ १२ २२ ३ ३२ ३ २ ३ ३ २ ३ २

सद्योजज्ञानोनिरिणातिशन्नूनूनूर्यं विश्वेमदन्त्यूमाः ॥ १ * ॥

“तत्” जगत्कारणत्वेन सर्ववेदान्त-प्रसिद्धम्† “इत्” [गन्धी-
ऽवधारणे] “भुवनेषु” [भू सत्तायां (भा० प०)] सत्सु पृथिव्यादिषु
लोकेषु मध्ये तत् जगत्कारणं ब्रह्मैव “ज्येष्ठ” प्रशस्ततमम्
“आस” बभूव, तस्य परमार्थ-सत्वात् तद्व्यतिरिक्तानां व्यावहा-
रिक-सत्वात् [यद्वा, ज्येष्ठं वृद्धतमं जगत्कारणत्वेन सर्वेषां
मादिभूतं बभूव । अस्ते लीटि “छन्दस्युभयथा (३, ४, ११७)”
—इति सार्वधातुकत्वाद् “अस्तेर्भूः (२, ४, ५२)” —इति भू-
भावाभावः । यद्वा, वृद्धं तदेव ब्रह्म स्वप्रकाशतया सन्दीदीपे ।
अस गति दीप्त्यादानेषु (भा० उ०), अस्मात्लिटि रूपम्]
“यतः” उपादानभूतात् यस्माद् ब्रह्मणः “उग्रः” उग्रगुणः त्वेष-
गुणः प्रदीप्त-बलः सूर्यात्मकइन्द्रः “जज्ञे” जातो बभूव [अयते
हि—“चक्षोः सूर्यो अजायत”—इति, “सूर्याचन्द्रसमौ भक्ता
ग्रथापूर्वमकल्पयत्”—इति च । “जनिकस्तुः” प्रकृतिः (१, ४,
३०)—इति प्रकृतेरुपादान-सञ्ज्ञायां यत् इति पञ्चमी ।

* ऋ० वे० ८, ७, १, १ ।

† ‘तत्’ इति पादपुराणः—इति वि० ।

जज्ञे इति “गमहनेत्यादिनोपधा-लोपः (६, ४, ८८), “द्विर्वचने ऽचि (१, १, ५८)”—इति तस्य स्थानिवद्भावात् द्विर्वचनादि, “यदृत्तान्नित्यम् (८, १, ६६)” इति—निघात-प्रतिषेधः] । स च “जज्ञानः” जायमानः “सद्यः” शीघ्रं “शत्रून्” शातयित्वा सन्देहादीन् राक्षसान् “नि रिणाति” निहिनस्ति [यद्वा, उपासकानां पापरूपान् शत्रून् निहन्ति । यथा च “सद्यो ह्येष जातः पाप्मानमपहत” —इति । जज्ञान इति जनेल्लैटः कानचि रूपमेतत् । रिणाति—रीगति रेषणयोः कौयादिकः (५०), “प्रादीनां ऋसः (७, ३, ८०)”—इति ऋसतम्] “विश्वे” सर्वे जनाः [भवन्ति रक्षन्तीति] “जमाः” प्राणिनः [भवतेरीणादिको मन् प्रत्ययः “ज्वरत्वरेत्यादिना (६, ४, २०) वकारोपधयोः स्थाने जठ्] सर्वे प्राणिनः “यं” सूर्यात्मकमुद्यन्तमिन्द्रम् “अनु” लक्ष्य “मदर्थमुदगात् मदर्थमुदगात्”—इति “मदन्ति” ह्वयन्ति [मदी. हर्षे (दि० प०) व्यत्ययेन शप् (३, १, ८५) ; तथाच ब्राह्मणम्—“भूतानि वै विश्वजमास्तएनमनुमदन्ति उदगादुदगादिति”—इति । तैत्तिरीयकञ्च—“तस्मात्सर्व एव मन्यते मां प्रत्युदगादिति”—इति । यद्वा, यं स्तुत्यादिभिर्माद्यन्तमनुपद्यात् सर्वे प्राणिनः अभीष्ट-प्राप्त्या ह्वयन्ति “अनुलक्षणे (१, ४, ८५)”—इति अनोः कर्मप्रवचनीयत्वात् “कर्मप्रवचनीय-युक्ते द्वितीया (३, १, ८)” स इन्द्रो जज्ञे इत्यन्वयः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १२ २२ ३ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २
 वावृधानःश्रवसाभूर्योजाःशत्रुर्हासायभियसन्दधाति ।

१ २ ३ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 अव्यनच्चव्यनच्चसस्त्रिसन्तेनवन्ताप्रभृतामदेषु ॥ २ * ॥

“श्रवसा” बलेन “वावृधानः” वर्द्धमानः, अतएव “भूर्योजाः”
 “शत्रुः” शातयिता† इन्द्रः “दासाय” उपक्षय-कारिणे शत्रुवेधः
 “भियसं” भीतिं “दधाति” विदधाति करोति “अव्यनत् च
 व्यनत् च” [विविधमनिति श्वसितीति व्यनत्, स-प्राणकं जङ्गमं,
 तद्विलक्षणमव्यनत् स्यावरम्] तदुभयमपि “सस्त्रि” संस्त्रातम्
 इन्द्रेण सम्यक् शोधितं भवति [स्त्रातेः “आट्टगमहनः(३,२,१७१)”
 —इति व्यत्ययेन कर्मणि किन् प्रत्ययः । यद्वा, अन्तर्णीत-ण्यर्थात्
 कर्त्तर्येव किन्, वृष्ट्यादिना सम्यक् स्त्रापयिता शोधयिता भवति ;
 “न लोकाव्यय (२,३,६८)” —इति कर्मणि षष्ठाः प्रतिषेधः] ।
 शिष्टः पादः प्रत्यक्षकृतः—हे इन्द्र ! “ते” तव “मदेषु” हर्षेषु
 हविषा स्तुत्या च जन्येषु ससु “प्रभृता” प्रभृतानि प्रकर्षेण धृतानि
 पोषितानि वा सर्वाणि भूतजातानि “सन्नवन्त” सङ्गच्छन्ते स्तोतुं
 हवींषि च दातुं समूहीभवन्तीत्यर्थः [नवतिर्गति-कर्मा (निघ०
 २,१४,२८) । प्रभृता—प्रपूर्वात् बिभर्त्तेः कर्मणि निष्ठा, “शे-

* ऋ० वे० ८, ७, १, २ ।

† शत्रुः—प्रथमैकवचनमिदं षष्ठीकवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यम् शत्रोः—इति वि० ।

‡ “दासाय—चतुर्थैकवचनं षष्ठीकवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यम् । दासस्य इत्यन-
 वभावस्यः—इति वि० ।

छन्दसि बहुलम् (६, १, ७०)"—इति श्लोपः, "गतिरनन्तरः
(६, २, ४६)"—इति गतेः प्रकृतिस्वरत्वम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२७ ३ १ २ ३ २ ३ २ ७ ३ १ ७ १ १ २
त्वेक्रतुमपिवृञ्जन्तिविश्वे द्विर्यदेतेत्रिर्भवन्त्यूमाः ।

३ १ २ २ २ ३ १ २ ३
स्वादीःस्वादीयःस्वादुनाह्वजा

२ २ २ ७ ३ १ २ ३ १ २
समदःसुमधुमधुनाभियोधीः ॥ ३ * ॥ १८

हे इन्द्र ! "त्वे" त्वयि "सुपां सुलुक् (७, १, ३६)"—इति
सप्तम्येकवचनस्य श्लो आदेशः] "विश्वे" सर्वे यजमानाः "क्रतुम्"
अनुष्ठेयं कर्म "वृञ्जन्ति" समापयन्ति "अपि" [—शब्दो ब्राह्म-
णोक्तः सर्वभूतानां सर्वमनसां समुच्चयार्थः सर्वाणि पृथिव्यादीनि
भूतानि सर्वेषां प्राणिनां मनांसि सर्वे यज्ञक्रतवश्च व्यस्यते त्वय्येव
यजमानैः परिसमाप्यन्त इत्यर्थः । तथा च ब्राह्मणम्—"त्वयी-
मानि सर्वाणि भूतानि मनांसि सर्वे क्रतवोऽपि वृञ्जनीत्येतदाह"
—इति] "यद्" यस्मात् "एते" "जमाः" तर्पकाः† [भवतेस्तर्प-
णार्थाः शैवादिर्को मन् प्रत्ययः, "ज्वरत्वरत्यादिना (६, ४, २०) वका-
रोपधयोरूठ] ईदृशा यजमानाः पूर्वमेकाकिनः सन्तः पश्चात्
"द्विः" द्विवारं स्त्रीरूपेण पुरुषेण च जाताः सन्तः पुनरपत्येन
सार्धं "त्रिः" त्रिवारं जन्मभाती भवन्ति । एक एवात्मा स्त्रीपुं-

* सं० वे० ८, ७, १, ३ ।

† 'जमाः देवाः'—इति वि० ।

रूपेण जायते “अर्द्धा एष यत् पत्नीति” श्रुतेः । पुत्रोऽप्यात्मैव—
 “आत्मा वै पुत्रनामासि”—इति श्रुतेः । यत एवमेभिर्द्वैवा भवन्ति,
 ततो वा गम्यते त्वेवैवानुष्ठितं सर्वं कर्म परिसमापयन्तीति; तथा
 च ब्राह्मणम्—“द्वौ द्वौ सन्तौ मिथुनौ प्रजायिते प्रजापत्ये”—इति]
 हे इन्द्र ! त्वच्च “स्वादोः” प्रियाद् गृहधनादेरपि “स्वादीयः”
 स्वादुतरं प्रियतरमपत्यं “स्वादुना” स्वादुभूतेन मातापितृत्वात्मकेन*
 “संसृज” संयोजय [यद्वा, “स्वादुना” मिथुन-भावेनोत्पन्नं
 तदपत्यमपि संयोजय] ! एतदेवाह—“अदः” अपत्यं “मधु”
 मधुरं “मधुना” मद-हेतुना मिथुनान्तरेण पीत्रेण वा “सु” सुष्ठु
 “अभि योधीः” अभियोधय अभितः क्रीडयती [धातूनामने-
 कार्थत्वात् युद्धाति रत्र क्रीडार्थे वर्तते । “मिथुनं वै त्वादु प्रजा
 स्वादु”—इत्यादि ब्राह्मणमत्रानुसन्धेयम् ॥ ३ ॥ १८

३ ४ ३२ ४ ५ ३२ १ ३२ ४२ ५ १
 ॥ श्यैतम् ॥ तदिदासभुव । नेषू३४ औहोवा । ज्या
 २ २ २ १ ७ ५ ५
 यिष्ठं यतोजन्यउग्रः । त्वेषानृमणा२३४ः । औहोवा । स
 २२ १ २ १ ३
 द्योजज्ञानः । नायिरां२३यिणा । तिशा२ । जू२३४
 ५ १ २ २ १ ३ ५२
 ना । नुयंविश्रायिमा३दा । ऊन्मायि । त्य२३३४३४३

* ‘स्वादोः सोमस्य, स्वादीयः आस्वादमकराः, स्वादुना सोमेन’—इति वि० ।

† ‘सुमधु—शोभनं मधु सोमाख्यं, मधुना—द्रोणकलमन, अभियोधीः—आभि-
 मुक्तेन योषयति’—इति वि० ।

४२ २ ३ ४ ५ ३२ २ ३२ ४२ ५ १
 होवा ॥(१) वावृधानःश्व । साम्भू४ औहोवा । रा

२ ३२ २ २ १ २ ५
 ओजाःशत्रुर्हासायभिय । सन्दाधाशतार३४यि । औ६

५ १ २ १ २ १ ३
 हा । अय्यनच्चय्य । नाच्चार३सा । स्त्रिसारम् । तार३

५ १ २ २ १ ३
 ४यिना । वन्तप्रभात्ता३मा । ऊम्मायि । दारयिषूर३

४२२ ३२ ४३ ४ ५ ३२ ३२ ४५ ५
 ४ औहोवा ॥(२) त्वं क्रतुमपिवृ । जता ३ ४ औहोवा ।

१ ३२ २ २ १ २ ५ ५
 वायिश्वेद्विर्यं देतेत्रिर्भ । वन्ताऊ१मार३४ः । औ६हा ।

२२ २ २ २ २ २ २ १ ३
 स्वादोःस्वादीयःस्वादु । नासार३र्जा । समा२ । दार

५ १ २ २ १ ३ ५२
 २४ःह । मधुमधूना३भा । ऊम्मायि । योरधा२३४ औ

२ ३ ५
 होवा । वार३४ह(३) ॥ १२ * ॥ [१] १९

अथ त्रिकटुकेष्विति षड्वात्मकं षड्तीयं सूक्तम्,
 तत्र प्रथमा ।

त्रिकटुकेषु नृषीयवाग्निरन्तुविप्रुय्य

स्तु म्यत्सोममपिवद्विष्णुना सुतं यथावशम् ।

१६ ३२ ३२ ३ १९ ३२ ३१९
सईन्ममादमच्चिकर्म्मकर्त्तवे महामूर्त्

२२ ३२ ३२ ३ १९ ३२ ३१९ १९
सैनस्रष्ट्वेवोदेवसत्यइन्दुःसत्य मिन्द्रम् ॥ १* ॥

“महिषः” महान् पूज्यः “तुविशुषः” बहु-बलः “हृम्पत्”
[हृप प्रीणने तुदादिः (प०)] हृष्यन् इन्द्रः “त्रिकष्टुकेषु”
ज्यतिगौरायुरित्येतन्नामकेषु आभिप्लविकेष्वहःसु “सुतम्” अभि-
षुतं “यवागिरं” यवमयसक्तुभिर्मिश्रितम् [आङ्पूर्वस्य श्रीणातेः
क्विपि “अपसृधेश्राम् (६, १, ३६)”—इत्यादिना “शिरइत्यद्देशः”
तं “सोमं” “विष्णुना” सह “अपिबत्” “यथावशम्” अवशत्
पूर्वं यथा तं सोमं तथा अपिबत् [वश कान्तौ (अदा० प०) “बहु-
लञ्छन्दसि (२, ४, ७३)”—इति शपो लुगभावः] पीतः “सः”
सोमः “महां” महान्तम् “ऊरु” तेजसा विस्तीर्णम् “ईम्”
एनम् इन्द्र “ममाद” अमादयन् । किमर्थम् ? “महि” महत्
वृष-हननादि-लक्षणं कर्म कर्त्तवे कर्त्तुं “सत्यः” “इन्दुः”
स्रवन् “देवः” द्योतमानः “सः” सोमः “सत्यं” यथार्थभूतं
“देवं” सोमं कामयमानम् “ईम्” एनम् “इन्द्रम्” “सद्यत्”
[सद्यतिर्यासि-कर्मा] व्याप्नोतु ॥

“हृम्पन्”—“तृम्पत्”—इति पाठौ, “सत्यइन्द्रसत्यमिन्द्रम्”
—“सत्यमिन्द्रसत्यइन्दुः”—इति अस्मिन्नृचे प्रत्यक्सृगवसाने
व्यत्ययेन पाठौ ॥ १ ॥

* इ० आ० ५, २, ३, १ (१भा० ९०६ ४०) = ऋ० वे० २, ६, २५, १ ।

अथ द्वितीया ।

३ २ ३ १२ १२ ३१२ २२
साकञ्जातःक्रतुनासाकमोजसाववक्षिथ

३ २ ३ २ ३ १२ ३ २ ३ २
साकवृद्धोवीर्यैःसासहिमृधोविचर्षणिः ।

३ २ २ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २
दाताराधस्तुवतेकाम्यंवसुप्रचेतनसैन

३ २ ३ २ ३ १२ २२ ३ १२ २२
सश्चहे वोदेवसत्यइन्द्रुःसत्यमिन्द्रम् ॥ * २ ॥

हे इन्द्र ! त्वं “क्रतुना” कर्मणा प्रज्ञया वा “साकं” सह
“जातः”† “साकम्” “ओजसा” बलेन “ववक्षिथ” विश्वं
वोढुमिच्छसि [वहेः सन्नन्तस्य लिटि मन्त्रत्वादात् न भवति] ।
किञ्च हे “प्रचेतन” प्रकृष्ट-ज्ञानेन्द्र ! त्वं “वीर्यैः” शत्रु-हननादि-
लक्षणैः पराक्रमैः “साकं” “वृद्धः” प्रवृद्धः “मृधः” शिसकान्
सङ्गामान् वा “सासहिः” [“न लोकाव्ययेति (२, ३, ६६) षष्ठी-
प्रतिषेधः] तेषामभिभविता‡ “विचर्षणिः” पुण्यकृतोऽपुण्यकृतश्च
विशेषेण द्रष्टा “स्तुवते” स्तोत्रं कुर्वाणाय यजमानाय “राधः”
साकं “काम्य” प्रार्थनीयं “वसु” धनं “दाता” सन् ववक्षिथेति
समन्वयः । सैनमिति परोक्ष-निर्देशः सिद्धार्यः ॥

“प्रचेतन” इति छन्दोगानां विशेष-पाठः ॥ २ ॥

* ऋ० वे० १, ५, २८, ३ ।

† “साकं जातः सदा जातः सद्यो वा जातः”—इति वि० ।

‡ “सासहिः”—साधनश्रीकः—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

२३ १२ ३१ २३ १२ ३१
अधत्विषीमां अभ्योजसाकृवि*युधा

२ ३ १ २ २ ३ १ २
भवदारोदसी अपृणदस्यमज्मनाप्रवावृधे ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३
अधत्तान्ज्जठरेप्रेमरिच्यतप्रचेतय

१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३
सैनसश्चदेवोदेवसत्यइन्दुःसत्यमिन्द्रम् ॥ ३१ ॥ २ ०

“अध” अथ सोमपानादनन्तरं “त्विषीमान्” इन्द्रः “अजसा” बलेन “कृविं” कृवि-नामासुरं; “युधा” युद्धेन “अभ्यभवत्” अभिभूतवान् । किञ्च स इन्द्रः “रोदसी” द्यावापृथिव्यौ “आ अष्टणत्” स्व-तेजसा समन्तात् पूरयामास । तथा “अस्य” पीतस्य सोमस्य “मज्मना” बलेन “प्रवावृधे” प्रकर्षेण वर्धते । यद्वा, ‘अस्य’ कृविः असुरस्य ‘मज्मना’ सारेण ‘रोदसी’ अपूरयत् स इन्द्रः सोमं द्विधा विभज्य “अन्य” भागं स्वकीये “जठरे” “अधत्त” । “इम्” एनम् अपरं भागं देवेभ्यः “प्रारिच्यत्” रिचयत् [एतेनार्धमिन्द्राय अर्धमन्येभ्योऽपि देवेभ्य इत्युक्तं भवति ।

* “कृविं”—इति क० पु० पाठः ।

† अ० वे० १, २६, २ ।

‡ ‘कृविं—रूपस्थानीयम्’—इति वि० ।

तथाच तैत्तिरीयकम्—“यत् सर्वेषामर्धमिन्द्रं प्रति तन्मादिन्द्रो
 देवतानां भूयिष्ठभाक्तमः”—इति] । हे इन्द्र ! त्वं “प्रचेतय”
 एवभूतं सोमं देवांस्यसम्यक् ज्ञापय प्रापयेत्यर्थः । अन्यत् पूर्ववत् ॥
 “प्रचेतय”—इति विशेष-पाठः ॥ ३ ॥ २०

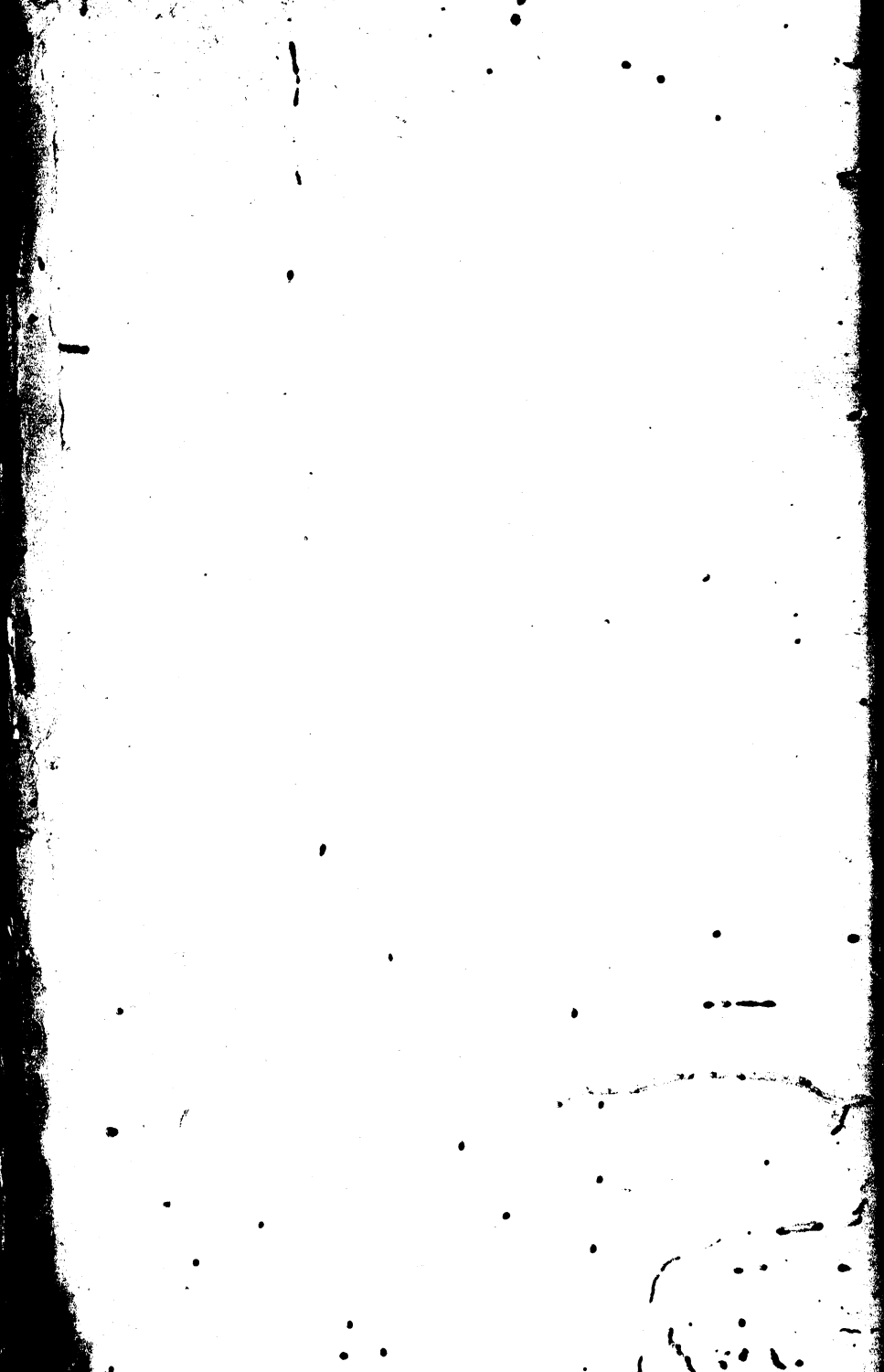
इति सामवेदार्धप्रकाशे उत्तरायण्यस्य त्रयोदशस्याध्यायस्य
 षष्ठः खण्डः ॥ ६ ॥

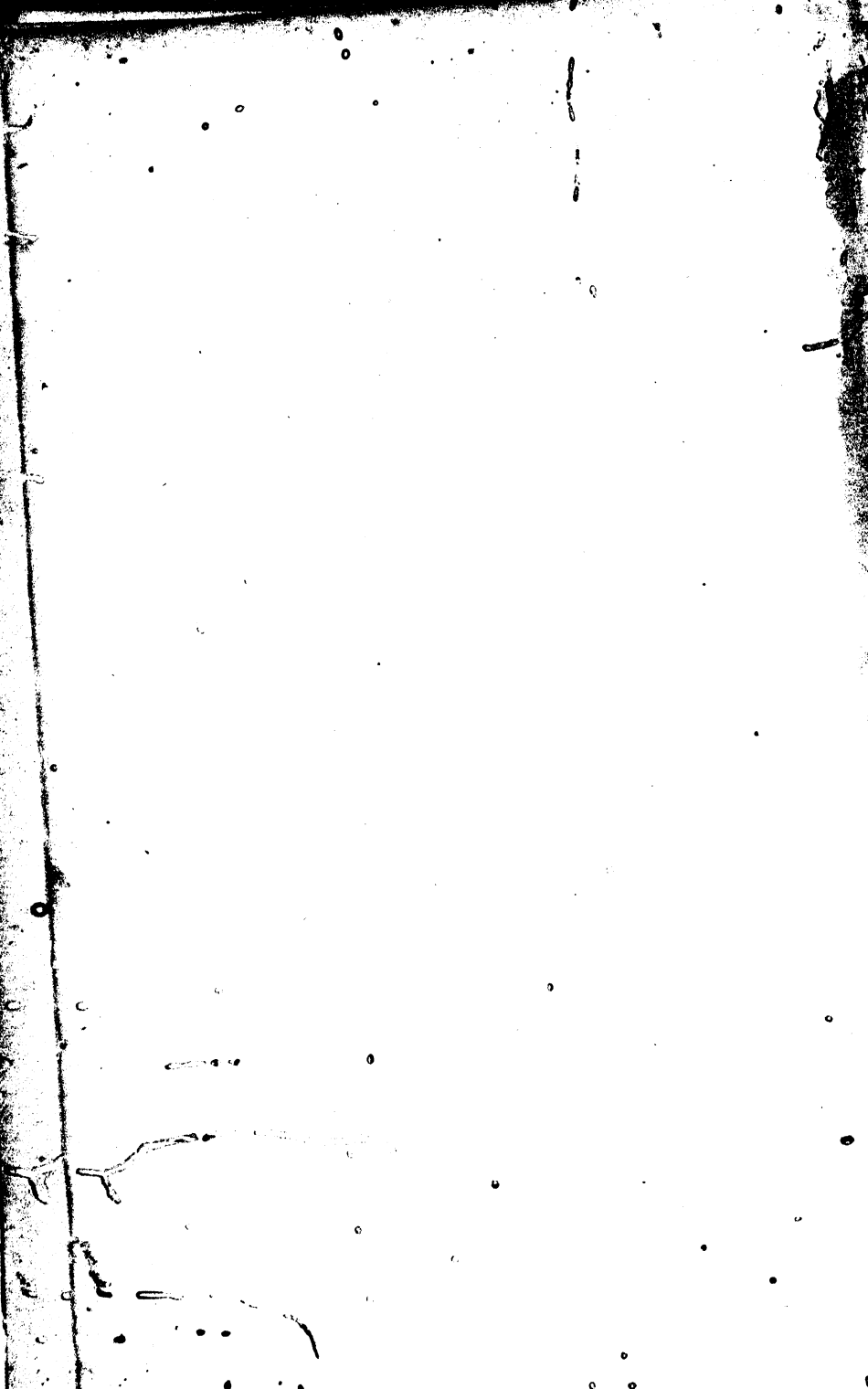
त्रेदार्धस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन् ।
 पुमर्थांश्चतुरी देयाद् विद्यातीर्थं-महेश्वरः ॥ १३ ॥

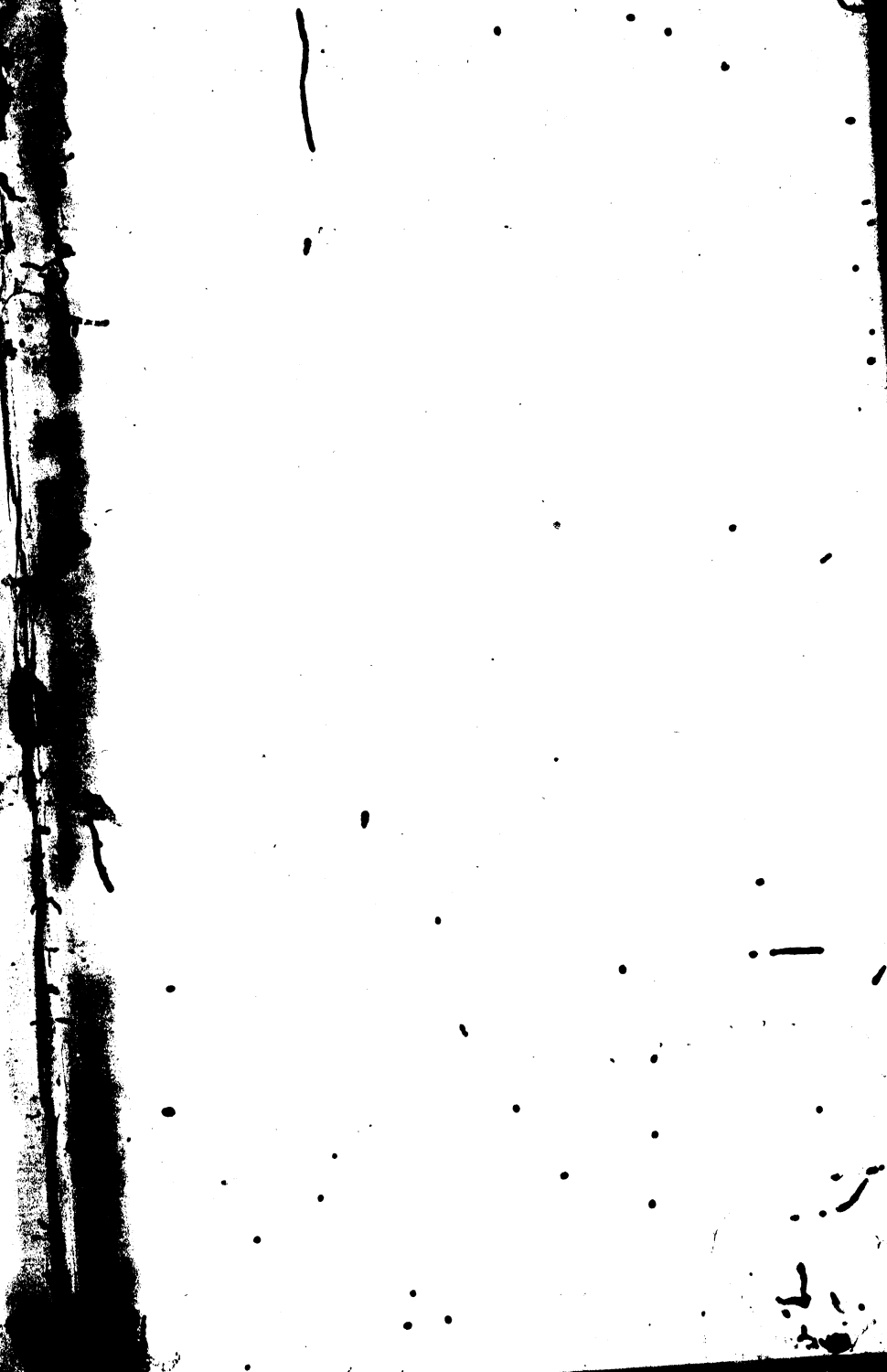
॥ इति षष्ठः प्रपाठकः* ॥ ६ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्तक-
 श्रीवीर-बुक्क-भूपाल-साम्बान्य-धुरन्धरेण सायण-
 चार्य्येण विरचिते माधवीये सामवेदस्य

उत्तरायण्य त्रयोदशोऽध्यायस्य

15813

ROYAL ASIATIC SOCIETY OF BENGAL LIBRARY

Author Veda - Sama-veda.

Title Sama-veda-Samhita ৪৯ (vol 4.)

Call No.

Date of Issue	Issued to	Date of Return

Library of the
ROYAL ASIATIC SOCIETY OF BENGAL
Call No. 294 / V. 4/4 S. C. Vol-3
Accession No. 15813